

શ્રી સકલકીર્તિ-આચાર્યદેવવિરચિત
શાંતિનાથ પુરાણ

શાં
તિ
ના
થ
પુ
રા
ણ

પ્રકાશક :
ભદ્રેશભાઈ જી. સાવલિયા
પિયુષભાઈ બી. મોદી, સુરત

ॐ

श्री सकलकीर्ति-आचार्यदेवपिरचित

श्री शांतिनाथ पुराण

: प्रेरणास्रोत :

स्व. नागरदास जी. मोदी, सोनगढ

: अनुवादक :

चिंतन जितेन्द्रभाई मोदी, सोनगढ

: प्रकाशक :

कतारगाम मुमुक्षु मंडल वती

लक्ष्मेशभाई जे. सावलिया

पियुषभाई जी. मोदी

उप, डी.के. नगर सोसायटी, कतारगाम
सुरत

કહાન સંવત : ૩૬

વીર સંવત : ૨૫૪૨

વિક્રમ સંવત : ૨૦૭૨

ઈ. સ. : ૨૦૧૫

—: પ્રકાશન તિથિ :-

પૂજ્ય શ્રી કાનજીસ્વામી સ્મારક ટ્રસ્ટ, દેવલાલીના વાર્ષિકોત્સવ તેમજ શિક્ષણ-શિબિર પ્રસંગે,
વિક્રમ સંવત ૨૦૭૨, માગશર વદ-૩, તા. ૨૮-૧૨-૨૦૧૫

પ્રત : ૧૦૦૦

: પ્રાપ્તિસ્થાન :

* હીનાબેન વી. ભક્ત

જી. ૧૧૪ આશીર્વાદ પેલેસ,
ભટાર રોડ,
સુરત (ગુજરાત)
ટે. નં. : ૦૨૮૧-૨૨૩૮૭૧૦

* ભિપિનભાઈ જે. મોદી

૩૫/૩૬, ડી.કે. નગર
કતારગામ
સુરત-૩૯૫૦૦૪ (ગુજરાત)
મો. નં. : ૦૯૪૨૭૧૪૧૦૧૮

* ચિંતન જિતુભાઈ મોદી

“કમળદ્ધ નિવાસ”,
૪૫, કહાન નગર સોસાયટી,
સોનગઢ-૩૬૪૨૫૦ (સૌરાષ્ટ્ર)
મો. નં. : ૦૯૯૨૫૮૬૨૫૬૮
૦૯૭૨૨૮૩૩૧૪૩

* શ્રી કુંદકુંદ-કહાન પારમાર્થિક ટ્રસ્ટ,

૩૦૨, કૃષ્ણ કુંજ, પ્લોટ નં. ૩૦,
નવયુગ સી.એચ.એસ. લિ.,
વિ.એલ. મહેતા માર્ગ,
વીલેપાર્લે (વેસ્ટ),
મુંબઈ-૪૦૦૦૫૬
ફોન : ૦૨૨-૨૬૧૩૦૮૨૦

* શ્રી હિતેશભાઈ ચોવટીયા

ડી/૧૬/૨૦૫, યોગી તુલ્સી,
યોગી નગર, બોરીવલી (વેસ્ટ),
મુંબઈ - ૪૦૦ ૦૯૨
ફોન : (૦૨૨) ૨૮૬૩૧૧૫૫
મો. નં. : ૦૯૩૨૨૮ ૯૦૦૮૯

* શ્રી સીમંધર કુંદકુંદકહાન

આધ્યાત્મિક ટ્રસ્ટ
યોગી નિકેતન પ્લોટ,
“સ્વચ્ચિ” સવાણી હોલની
શેરીમાં, નિર્મલા કોન્વેન્ટ રોડ,
રાજકોટ - ૩૬૦ ૦૦૫, (ગુજરાત)
ફોન : (૦૨૮૧) ૩૧૦૦૫૦૮

ટાઇટલ ડીઝાઇન :

પૂજા મોદી

કમળદ્ધ મિડિયા

કમળદ્ધ નિવાસ, સોનગઢ

મો. ૦૯૯૦૪૬ ૩૪૨૭૯

મુદ્રક :

સ્મૃતિ ઓફસેટ

સોનગઢ-૩૬૪૨૫૦

મો. ૦૯૮૨૪૯ ૪૪૪૦૧

ટાઇપ સેટીંગ :

અરિહંત કોમ્પ્યુટર ગ્રાફીક્સ

સોનગઢ

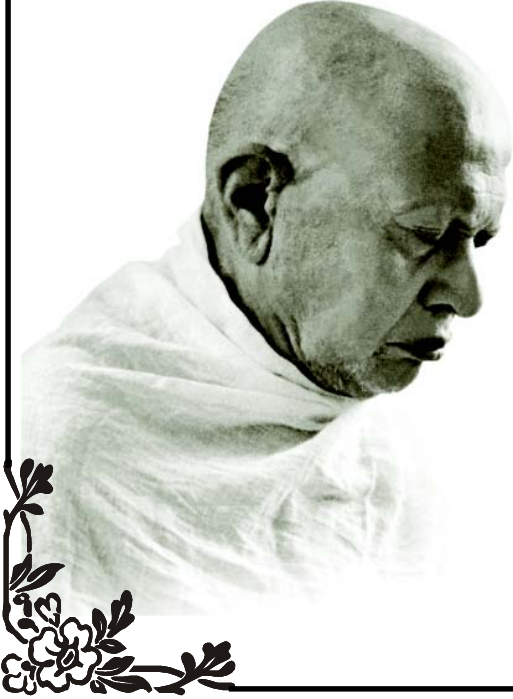
મો. ૦૯૯૦ ૪૧૦ ૪૪૩૨

મૂલ્ય :
સ્વાધ્યાય

અર્પણ

ભવાટવીમાં ભટકતાં ભૂલા પડેલાં ભવ્યોને ઉગારનાર ભગવાન શ્રી
સીમંધરસ્વામીના સમવસરણના શ્રોતા, મહાવિદેહમાં
સમવસરણમાં ભગવત્ કુંદકુંદાર્યદેવના પ્રત્યક્ષ દર્શન
કરનાર હે અનંત-ઉપકારમૂર્તિ પૂજ્ય ગુરુદેવ !
આપશ્રીએ ૪૫-૪૫ વર્ષો સુધી અધ્યાત્મની ધોધમાર
વર્ષા વરસાવીને પંચમઆરાના અંત સુધી ધસમસતી
વહેતી રહેનાર તત્ત્વજ્ઞાનની ગંગા વડે ભવ્ય
જીવો પર જે અસીમ ઉપકાર કર્યો છે તે
ઉપકાર પ્રતિ ભક્તિ-અંજલિ સમર્પિત
કરવા શાંતિનાથ પુરાણ ગુજરાતીમાં
પ્રકાશિત કરીને આપને અર્પણ
કરતાં અમો અત્યંત પ્રસન્નતા
અનુભવીએ છીએ.

—પ્રકાશક-પરિવાર

આચાર્ય સકલકીર્તિનો સંક્ષિપ્ત પરિચય

આચાર્ય સકલકીર્તિનો જન્મ વિ.સં. ૧૪૪૬ (ઈ.સ. ૧૩૮૬)મા થયો અને ૫૬ વર્ષની ઉંમરમાં જ તેઓ પરમગતિને પ્રાપ્ત થયા. આ રીતે, તેમનો દેહત્યાગ વિ.સં. ૧૪૯૯મા થયો. તેઓ શહિલપુર પટ્ટણના રહેવાવાળા હતા. તેમના પિતાનું નામ 'કર્ણસિંહ' અને માતાનું નામ 'શોભા' હતું. તેમના જન્મનું નામ 'પૂરણસિંહ' અથવા 'પૂર્ણસિંહ' હતું. તેઓ જાતિએ હુમડ હતા.

પાંચ વર્ષની ઉંમરથી તેમનો વિદ્યાભ્યાસ શરૂ થયો, ૧૪મા વર્ષમાં વિવાહ થયા અને સત્સંગતિ મળતા ૧૮મા વર્ષમાં અર્થાત્ વિ.સં. ૧૪૬૬મા તેમણે ગૃહત્યાગ કરી દીધો. નેણવામાં ભટ્ટારક પદ્મનંદિના શિષ્ય થયા. ઘણા સમય સુધી તેઓ ભટ્ટારક રહ્યા, પછી ૩૪મા વર્ષે દિગંબરાચાર્ય થઈ ગયા—પૂર્ણરૂપથી નિર્ગથાવસ્થામાં હતા.

તેમણે ખૂબ અધ્યયન કર્યું. રાજસ્થાની, પ્રાકૃત અને સંસ્કૃતભાષાના વિદ્વાન કહેવાયા. એકલા સંસ્કૃતમાં જ તેમણે ૨૯ ગ્રંથો રચ્યા કે જે બધા પદ્યમાં છે. તેમાં યશોધર ચરિત્ર, ધન્યકુમાર ચરિત્ર, જંબૂસ્વામી ચરિત્ર, આદિપુરાણ, ઉત્તરપુરાણ આદિ પ્રમુખ છે. રાજસ્થાનીમાં પણ 'આરાધના પ્રતિબોધસાર' આદિ ૮ ગ્રંથો રચ્યા છે. પોતાના સમયના તેઓ પ્રકાંડ વિદ્વાન હતા. અનેક ગ્રંથકારોએ પોતાના ગ્રંથોમાં તેમની પ્રશંસા કરી છે. ઉદાહરણ માટે 'હરિવંશપુરાણ' (શ્રી બ્રહ્મ જિનદાસરચિત)ની પ્રશસ્તિમાં એમને મહાકવિત્વાદિ કલાપ્રવીણ: તપોનિધિ: સકલકીર્તિ 'નિર્ગથવર: પ્રતાપી' કહ્યા છે.

તેમણે ઘણી તીર્થયાત્રાઓ કરી, જગ્યા જગ્યાએ નવા મંદિર નિર્માણ કરાવ્યા, ૧૪ બિંબ પ્રતિષ્ઠાઓ કરાવી. એ મુગલકાળમાં નિર્ભય થઈને તેમણે ખૂબ ધર્મ-પ્રચાર કર્યો હતો. —શ્રી નેમિચંદ પટોરિયા

પ્રસ્તાવના

જેના અભાવમાં જિનવરસ્વામી મળવા છતાં ન મળ્યા સમાન રહો, જેના અભાવમાં દિવ્યધ્વનિના શ્રવણપાન છતાં ધર્મોપદેશથી વંચિત રહેવા સમાન રહો એવો દુર્લભ દ્રવ્યદષ્ટિપ્રધાન ઉપદેશ આ દુષ્કાળે ભવ્ય જીવોને જેમના પ્રતાપે સુલભ બન્યો એવા ઉપકારમૂર્તિ સ્વાનુભવવિભૂષિત કરુણાસિંધુ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામીએ પ્રધાનપણે તો, જેની પ્રાપ્તિ વિના જીવ બોધિપણે-સમ્યગ્જ્ઞાનપણે પરિણમ્યો નથી એવો, દ્રવ્યદષ્ટિનો જ માર્ગ પ્રકાશ્યો છે અને સાથોસાથ તે બોધિબીજને અનુકૂળ એવી સમાધિ-વૈરાગ્યની ભૂમિ માટે પુરાણોના સંકડો પ્રસંગોનું ખૂબ મલાવી મલાવીને વર્ણન કરતાં કરતાં એ પુરાણ-પ્રસંગો વડે જીવોના પરિણામની વિચિત્રતા, તે તે પરિણામોની તેના જન્મક્ષણે અફરતા-નિશ્ચિતતા, પરિણામોની યોગ્યતા અને ક્રમબદ્ધતા તેમજ પુણ્ય-પાપ અને તેનું ફળ, સંયમ અને તેનું ફળ અને તે દ્વારા હેય-ઉપાદેયપણાની સિદ્ધિ કરતાં રહ્યા હતા. તેઓશ્રીના દ્રવ્યદષ્ટિપ્રધાન મૂળભૂત ઉપદેશનું સંકલન તો અનેકવાર અગાઉ પ્રકાશિત થતું આવ્યું જ છે પરંતુ તેઓશ્રીના પ્રવચનોમાં વારંવાર પુરાણ-પ્રસંગો સાંભળતાં એક ભાવના રહ્યા કરતી હતી કે મોટા ભાગના પુરાણો હિન્દીમાં જ ઉપલબ્ધ હોવાથી તથા મોટા ગ્રંથાકારમાં હોવાથી સામાન્ય જનસમુદાય માટે તેનું વાંચન સુલભ ન હોવાથી, આચાર્યોના મહાન પુરાણોમાંથી કેટલાક સમાધિ-વૈરાગ્ય-પ્રેરક પુરાણોનું ગુજરાતીમાં સંકલન પ્રકાશિત કરવું. ફળસ્વરૂપે શ્રી કતારગામ મુમુક્ષુ મંડળવતી, શ્રી ભદ્રેશભાઈ જી. સાવલિયા તથા શ્રી પિયુષ બિપિનભાઈ મોદી, સુરત દ્વારા શ્રી સકલકીર્તિ આચાર્ય વિરચિત આ “શાંતિનાથ પુરાણ” પ્રકાશિત કરવાનું બનતાં પ્રસન્નતા અનુભવીએ છીએ.

સર્વજ્ઞદેવની દિવ્યધ્વનિમાં ચાર અનુયોગનો ઉપદેશ હોય છે તેમાં પ્રથમ અનુયોગનું નામ પ્રથમાનુયોગ છે. બીજી રીતે કહીએ તો દ્રવ્યાનુયોગ, ચરણાનુયોગ અને કરણાનુયોગમાં જે વર્ણન છે તેનો ‘પુરાવો’ (-સાક્ષી) એટલે આ પ્રથમાનુયોગ છે તેથી પ્રથમાનુયોગના અભ્યાસથી એ ત્રણેય અનુયોગના વર્ણનનું ભાવભાસન સરળ બને છે; વિશેષરૂપે દ્રવ્યાનુયોગના વિષયની દૃઢતા તેમજ ચિંતન-મનન પ્રબળ બને છે.

આ શાંતિનાથ પુરાણનો સ્વાધ્યાય નીચે પ્રમાણે અનેક લાભનું કારણ બની શકે છે :-

* શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનના પૂર્વના રાજા શ્રીષેષના ભવના વર્ણનમાં પોતાના જ બે પુત્રો એક દાસી માટે

લડતા હોય છે અને માતા-પિતાના સમજાવવા છતાં લડવાનું છોડતા નથી. અંતે મુનિરાજ પાસેથી જાણવા મળ્યું કે પૂર્વના કોઈ ભવમાં તે દાસી બંને ભાઈઓની બેન હોવાથી પૂર્વસ્નેહવશ દાસી પ્રત્યે મોહ ઉત્પન્ન થયો છે ત્યારે વૈરાગ્ય પામીને બંને ભાઈઓ દીક્ષિત થઈને મોક્ષવધૂને વરે છે! પૂર્વના એક ભવમાં જે બહેન હતી તેના પ્રત્યે વર્તમાન ભવે કામાંઘ પરિણામ! અને ઘડીકમાં વૈરાગ્યપણું પામી આરાધનાની દશા! પરિણામોની આવી વિચિત્રતા વચ્ચે પણ દ્રવ્યસ્વભાવ તો સદાય નિર્લેપ એવો ને એવો મહિમાવંત રહ્યો છે તેવો ગુરુ-ઉપદેશ પુરાણના આવા અનેક પ્રસંગોથી સારી રીતે સમજી શકાય છે.

* પુણ્ય-પાપના વિચિત્ર ભયંકર ઉદયોનું વર્ણન વાંચતાં જીવને સંસારથી ઉદાસીનતા વૃદ્ધિગત થઈને વૈરાગ્યભાવે દ્રવ્યસ્વભાવનો મહિમા વિશેષ વિશેષ લાગે છે એ પુરાણના સ્વાધ્યાયની મોટી ઉપલબ્ધિ છે.

* જીવોના ભૂતકાળના અને ભવિષ્યકાળના પરિણામોની નિશ્ચિતતા જાણીને પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના પ્રિય અફર સિદ્ધાંત-ક્રમબદ્ધપર્યાયની યથાર્થ શ્રદ્ધા વડે સ્વભાવ-સન્મુખ થવાય છે.

* સાક્ષાત્ સર્વજ્ઞદેવની વાણીમાં સાંભળવા છતાં, હોનહારને જીવ સ્વયં ફેરવી કે ટાળી શકતો નથી; હોનહાર સંયોગ-વિયોગને અગાઉથી જાણી લેવા છતાં તેમાં ફેરફાર કરી શકતો નથી. એ રીતે યોગ્યતા, પર્યાયના પરિણમનની સ્વતંત્રતા અને ક્રમબદ્ધપર્યાયના ઉપદેશ વડે અકર્તા જ્ઞાયકસ્વભાવની સન્મુખતાનો પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી જે માર્ગ બતાવી ગયા છે તેનું ભાવભાસન પૂર્વક દઢ શ્રદ્ધાન થાય છે.

* ધર્મના ક્ષેત્રમાં આવીને પણ જીવ સ્થૂળ માન-સન્માનની અપેક્ષાથી વિરાધનામાં અનુમોદના પણ કરી બેસે તો તેના ફળમાં ચિરકાળ ભયંકર અધોગતિ પામે છે, તેથી વિરાધનામાં અજાણતાં પણ જોડાઈ ન જવાય તેની જીવને સાવધાની રહે છે.

* સંસારી જીવોના પાપમય પરિણામો હોવા છતાં તેની ક્ષણિકતા બતાવીને સ્વભાવમાં સંસારની ગંધ પણ નથી-એમ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી સમજાવતાં તે વાત દઢ થાય છે.

* પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ મુખ્યપણે દ્રવ્યદષ્ટિનો ઉપદેશ આપતાં કહ્યું છે કે પાપ-પુણ્યના પરિણામો જીવને થવા છતાં તે બધાં પાણીમાં તેલના ટીપાંની જેમ ઉપર ઉપર થતાં હોવાથી તેઓ આત્મસ્વભાવમાં પ્રવેશ પામતા નથી, તેથી જ્યારે જીવો આત્મસ્વભાવની સમીપ જાય છે ત્યારે શીઘ્ર મોક્ષ પામે છે તે વાત સારી રીતે સમજી શકાય છે.

* જીવના પરિણામો અને તેનું નિમિત્તપણું પામીને આશ્ચર્યકારી રીતે પરિણમતા કુદરતના પ્રસંગો વાંચતાં જીવ પાપ કરે તો નરકાદિના તીવ્ર દુઃખો પામે છે ને પુણ્ય કરે તો સ્વર્ગાદિના સુખ પામે છે, વીતરાગતા કરે તો મોક્ષ પામે છે—એ રીતે જીવના પરિણામ સાથે કુદરત બંધાયેલી છે, જીવની ભાવના ન ફળે એમ બનતું નથી, એ વાત સારી રીતે સમજી શકાય છે.

* એક જીવ બીજા જીવ ઉપર ક્રોધાદિ કરે છે તો તે ક્રોધાદિના સંસ્કાર ભવોભવ સુધી રહે છે; એ રીતે એક જીવ બીજા જીવ પ્રત્યે રાગાદિ કરે છે તેના સંસ્કાર પણ ભવોભવ સુધી છૂટતા નથી; તેમ જ કુદેવ-શાસ્ત્ર-ધર્મના સેવનથી નરક-નિગોદમાં ચિરકાળ ભ્રમણ કરીને ફરી મનુષ્ય થતાં કુધર્મના સંસ્કાર ફરીથી જાગૃત થઈ જાય છે— એ બધા પ્રસંગો વાંચીને જીવને વીતરાગધર્મની આરાધનાની વિશેષ ભાવના જાગૃત થાય છે.

* જીવને રૌદ્રધ્યાનના તીવ્ર કષાયના પરિણામ થવા છતાં તે આત્મસ્વભાવને કિંચિત્ પણ હાની કરી શકતા નથી તેમજ જીવ અતિ મંદ-કષાયના પરિણામ કરે તો પણ તેનાથી આત્મસ્વભાવને કિંચિત્ લાભ થઈ શકતો નથી. એ બધા પરિણામો વાયુના વેગ સમાન ક્ષણિક હોવાથી આત્મસ્વભાવને કિંચિત્ લાભ-નુકશાન કરી શકે નહીં; આવા મહિમાવંત આત્મસ્વભાવની દૃઢતા વડે સ્વભાવસન્મુખનો પુરુષાર્થ ઊપડે છે.

* મોક્ષગામી મહાપુરુષોના ભૂતકાળના જીવન મહાધોર પાપમય હોવા છતાં જ્યારે તેઓ પવિત્ર જૈનધર્મને પામે છે ત્યારે પરિણામો પવિત્ર થવાથી ઉત્કૃષ્ટ પ્રકારના પુણ્યોદયપૂર્વક મોક્ષ પામે છે, તે જાણતાં પાપ-પુણ્યની તુચ્છતા સમજાતાં અંતર્મુખના પ્રયત્નને બળ મળે છે.

* પાપ કરનાર મોટા રાજાઓ પણ મરીને નરકાદિમાં જાય છે અને પુણ્ય કરનાર પશુઓ મરીને ક્ષણમાં સ્વર્ગાદિમાં જાય છે. આ રીતે આ બધી ભવાવલી સંસાર-નાટકના ક્ષણિક સ્વાંગોમાત્ર હોવાથી શાશ્વત ચૈતન્યપ્રભુનો મહિમા સમજી શકાય છે.

* મહાપુરુષોના પૂર્વના કેટલાક ભવોનું વર્ણન વાંચતાં, કોઈ જીવ પ્રત્યે વેરભાવ કરવાથી કેટલાય ભવો સુધી એ વેરભાવ લંબાય છે તે સમજાતાં જીવ ખૂબ જ વૈરાગ્યપૂર્વક એવા ભાવોથી સાવચેત રહે છે.

* મહાપુરુષોને પણ પૂર્વે બાંધેલી અશાતાના ઉદયકાળે કોઈ સહાયક બનતું નથી એ વાત સમજાતાં જીવને અશાતાના ઉદયમાં સમાધાન-શાંતિ રાખીને આત્મ-આરાધના કરવાનો બોધ મળે છે.

* આ પુરાણ વાંચતાં સ્વભાવ-સન્મુખતાની ખુમારી તો જાગૃત થાય જ છે પરંતુ સાથોસાથ મોટા પુરુષોના બાહ્ય-આચરણમાં ઉત્કૃષ્ટ પ્રકારની પ્રમાણિકતા, ન્યાય, નીતિ, તેમજ પ્રાણ જાય તોપણ ધર્મની વિરાધનામાં જરા પણ અનુમોદના ન થવા દેવી ઈત્યાદિ પ્રસંગો વાંચતાં મુમુક્ષુઓને પોતાના પરિણામની સંભાળ લેવાની મહત્તા સમજાય છે.

* ચતુર્થકાળમાં સાક્ષાત્ સર્વજ્ઞદેવને ધર્માત્માઓ પોતે પણ મહાપુરુષોના ભવોનું વર્ણન પૂછતાં હતા કેમ કે મહાપુરુષોની પૂર્વની મહાઘોર પાપમય અને ઉત્કૃષ્ટ પુણ્યમય ભવાવલી સાંભળીને ધર્માત્માને પણ સંસાર પ્રત્યે ઉદાસીનતાપૂર્વક પુરુષાર્થની વૃદ્ધિ થતી હતી.

આ પુરાણના પ્રસંગો વાંચતાં પુરુષાર્થને અને વૈરાગ્યની ભાવનાને અત્યંત બળ મળે છે. તેથી જ સમંતભદ્ર જેવા સમર્થ આચાર્યે પુરાણની કથાઓને બોધિ અને સમાધિનું નિધાન કહેલ છે.

અમને જણાવતાં આનંદ થાય છે કે અમારી ભાવના અનુસાર શ્રી સકલકીર્તિ આચાર્યદેવ વિરચિત **“શાંતિનાથ પુરાણ”**નો ગુજરાતી અનુવાદ શ્રી ચિંતનભાઈ જિતુભાઈ મોદી, સોનગઢે તૈયાર કરી આપતાં અમો શાંતિનાથ પુરાણ ગુજરાતીમાં પ્રકાશિત કરી રહ્યા છીએ. અમને પૂરો વિશ્વાસ છે કે આ શાંતિનાથ પુરાણના અધ્યયન વડે આપણા મહાપુરુષોનું સાચું જીવનચરિત્ર સમજવાનો મુમુક્ષુઓ લાભ લઈને પોતાના બાળકોને સાચી કથાની સમજણ આપીને, ટી.વી. સિરિયલોની ગ્રહિત-મિથ્યાત્વપોષક કથાની અનુમોદનાથી પાછા વાળશે.

શાંતિનાથ પુરાણનો ગુજરાતી અનુવાદ શ્રી જિતુભાઈ નાગરદાસ મોદી (સોનગઢ)એ તપાસી આપેલ છે તથા તેનું પ્રૂફરીડિંગ શ્રી ભરતભાઈ શાહ, ઘાટકોપરે કરી આપેલ છે તેમજ ટાઈટલ ડીઝાઈન કમબદ્ધ મિડિયા (સોનગઢ)એ, ટાઈપ સેટિંગ અરિહંત કોમ્પ્યુટર ગ્રાફિક્સ (સોનગઢ)એ કરી આપેલ છે તથા સુંદર મુદ્રણ સ્મૃતિ ઓફસેટ(સોનગઢ)એ કરી આપેલ છે, તે બદલ અમે તે સર્વેનો આભાર માનીએ છીએ. મુમુક્ષુ વાચકોને વિનંતી કે આ શાંતિનાથ પુરાણના અધ્યયન દરમ્યાન આપને કોઈ ત્રુટિ ખ્યાલમાં આવે તો અમને જરૂર અવગત કરશો જેથી નવા સંસ્કરણમાં સુધારી શકાય.

છેલ્લે, આચાર્ય સમંતભદ્રસ્વામીએ જેને બોધિ તથા સમાધિનું નિધાન કહેલ છે એવા સર્વજ્ઞકથિત પુરાણના અધ્યયન વડે સૌ મુમુક્ષુઓ પોતાનું જીવન વૈરાગ્યમય બનાવીને પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી દ્વારા પ્રરૂપિત અધ્યાત્મના માર્મિકે સિદ્ધાંતોનું સરળતાપૂર્વક ભાવભાસન કરે અને આત્મસાધનાના માર્ગે પ્રગતિ કરે એવી ભાવના સહ— **—પ્રકાશક**

ॐ

॥ શ્રી વીતરાગાય નમઃ ॥

શ્રી સકલકીર્તિ આચાર્યદેવ વિરચિત

શ્રી શાન્તિનાથ પુરાણ

પહેલો અધિકાર

જે સમસ્ત સંસારને શાંતિ દેવાવાળા છે અને સમસ્ત કર્મોના સમૂહને શાન્ત અને નષ્ટ કરવાવાળા છે એવા શ્રી શાન્તિનાથ ભગવાનને હું (ગ્રન્થકર્તા શ્રી ભટ્ટારક સકલકીર્તિ) સમસ્ત કર્મોને શાન્ત અને નષ્ટ કરવા માટે નમસ્કાર કરું છું.

જે આ સંસારમાં સોળમાં તીર્થંકરના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા છે, સમસ્ત દેવ જેમની પૂજા કરે છે, જે ત્રણે લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે, જે સંસારરૂપી સમુદ્રથી પાર થઈ ચૂક્યા છે, જે આ સંસારમાં મહારાજ પાંચમા ચક્રવર્તીના નામથી પ્રસિદ્ધ છે, જેને સમસ્ત રાજા, બધા દેવ, બધા વિદ્યાધર નમસ્કાર કરે છે, જે કર્મોને નાશ કરવાવાળા છે, જે કામદેવના નામથી પ્રસિદ્ધ છે તથા કામદેવને પણ જીતવાવાળા છે, જે અતિશય રૂપવાન છે, જે જિનેન્દ્ર છે અને જેણે ત્રણે લોકમાં અનેક ગુણ સ્થાપિત કર્યા છે એવા શ્રી શાન્તિનાથ ભગવાનનાં ચરણકમળને હું એમના સમસ્ત ગુણસમૂહની સિદ્ધિ અને પ્રાપ્તિ માટે નમસ્કાર કરું છું. શ્રી શાન્તિનાથ ભગવાનનાં બન્ને ચરણકમળમાં એમનાં શુભ લક્ષણો

બિરાજમાન છે અને એમની શ્રી ગણધરદેવ પણ સદાય વંદના કરતા રહે છે.

હું એ શ્રી ઋષભદેવને પણ ધર્મની પ્રાપ્તિ થવા માટે નમસ્કાર કરું છું, જેમણે આ સંસારમાં ધર્મતીર્થની પ્રવૃત્તિ કરી છે, જે ધર્મના સ્વામી છે, ધર્મના દાતા છે અને જિનરાજના પણ સ્વામી છે, જેમણે યુગના પ્રારંભમાં મોક્ષમાર્ગને પ્રગટ કરવા માટે પોતાના વચનરૂપી કિરણોથી સંસારના અજ્ઞાનાન્ધકારને દૂર કરી ધર્મનો પ્રકાશ કર્યો છે, જે અત્યંત નિર્મળ છે, જેમનો આત્મા સુખસ્વરૂપ છે, જે ધર્મની જ પ્રવૃત્તિ કરવાવાળા છે અને આ યુગના પ્રારંભમાં તીર્થકરોમાં આ સહુથી પહેલાં સિદ્ધ થવાવાળા છે એવા જિનેન્દ્રરૂપી સૂર્ય, ભગવાન શ્રી ઋષભદેવને હું નમસ્કાર કરું છું.

જે ભવ્યજીવોની હૃદયરૂપી કુમુદિનીને પ્રફુલ્લિત કરવાવાળા છે, જે અજ્ઞાનરૂપી અંધકારને દૂર કરવાવાળા છે, જે ચંદ્રમા સમાન કાન્તિને ધારણ કરવાવાળા છે અને ચન્દ્રમાનું જેમને ચિહ્ન છે એવા શ્રી ચન્દ્રપ્રભસ્વામીને પણ હું નમસ્કાર કરું છું.

જે અન્તરંગ-બહિરંગ લક્ષ્મીથી વિભૂષિત છે, જે ઈચ્છા અનુસાર પદાર્થોને દેવાવાળા છે, જે કર્મોના નાશ કરવાવાળા છે, જે મુક્તિરૂપી સ્ત્રીમાં આસક્ત છે અને સ્ત્રીના કર-સ્પર્શના (પાણીગ્રહણ તથા વિવાહ)નો પરિત્યાગ કરવાવાળા છે એવા સર્વોત્કૃષ્ટ શ્રી નેમિનાથને હું નમસ્કાર કરું છું.

ત્રણે લોક જેમની સેવા કરે છે અને જેમનામાં અનંત મહિમા બિરાજમાન છે એવા શ્રી પાર્શ્વનાથ જિનેન્દ્રદેવને હું એમના નિકટવર્તી હોવાને કારણે નમસ્કાર કરું છું.

જેમણે નિરુપણ કરેલો ધર્મ, આજે પાંચમા દુઃષ્મ કાળમાં પણ ટકી રહેલો છે તથા જે ધર્મને અનેક શ્રેષ્ઠ મુનિરાજો અને શ્રાવકો સદા ધારણ કરે છે એવા શ્રી વર્ધમાન મહાવીરસ્વામીને હું ત્રણે લોકનું હિત કરવા માટે પ્રતિદિન નમસ્કાર કરું છું, કેમ કે એ વર્ધમાનસ્વામી જ કર્મરૂપી શત્રુઓને શાંત કરવાવાળા છે.

સમસ્ત દેવ અને મનુષ્યો જેમની સ્તુતિ કરે છે, જે ત્રણે લોકના હિત કરવાવાળા છે અને જે ધર્મ-સામ્રાજ્યના સ્વામી છે એવા બાકીના સર્વે તીર્થકરોને નમસ્કાર કરું છું. જે શ્રેષ્ઠ ગુણોથી સંપન્ન છે, સંસારમાં મહાન અતિશયોથી

સુશોભિત છે, આઠ પ્રાતિહાર્યોથી વિભૂષિત છે, અનંત ગુણોથી સુશોભિત છે, ભવ્યજીવોને આત્મજ્ઞાન કરાવવાવાળા છે અને મુક્તિરમાના સ્વામી છે એવા ચોવીસ તીર્થકરોને હું શરૂ કરેલું કાર્ય પૂર્ણ કરવા માટે નમસ્કાર કરું છું.

જે પૂર્વ વિદેહક્ષેત્રમાં અત્યારે પણ ધર્મની પ્રવૃત્તિ કરી રહ્યા છે અને ચારેય પ્રકારના સંઘ વચ્ચે બિરાજમાન છે, સમસ્ત દેવ, મનુષ્ય જેમની પૂજા કરે છે, જે ભવ્યજીવો માટે અદ્વિતીય અને સર્વશ્રેષ્ઠ બંધુ છે, ધર્મની ખાણ છે, સમસ્ત સંસારને આનંદ આપનાર છે અને જિનાધીશ છે એવા શ્રી સીમંધરસ્વામીને હું નમસ્કાર કરું છું. અઢીઢીપમાં દેવો દ્વારા પૂજ્ય બીજા પણ એવા અનેક તીર્થકરો છે એ બધાને નમસ્કાર કરું છું.

જે શ્રેષ્ઠ ધર્મને પ્રગટ કરવાવાળા છે, જિનેન્દ્ર છે, ગુણોના સ્વામી છે, ત્રણે લોકના જીવો જેની સેવા કરે છે, જે કેવળજ્ઞાનરૂપી દીપકથી પ્રકાશિત છે, અનંતસુખથી બિરાજમાન અને શ્રેષ્ઠ મુક્તિને દેવાવાળા છે એવા ત્રણે કાળમાં ઉત્પન્ન થવાવાળા અતિશય શૂરવીર તીર્થકરોને હું નમસ્કાર કરું છું.

જે કર્મરૂપી શત્રુઓથી રહિત, આઠ ગુણોથી સુશોભિત, લોકના શિખર પર બિરાજમાન છે અને જિનનાથ તીર્થકર પણ જેમને નમસ્કાર કરે છે અને બધી જાતના કલેશોથી જે રહિત છે એવા સિદ્ધ પરમેષ્ઠીને હું, એમનો ગુણસમુદ્ર પ્રાપ્ત કરવા માટે પોતાના મનમાં સદાય સ્મરણ કરું છું.

જે આ સંસારમાં દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર, વીર્ય અને તપ—એ પંચાચાર ગુણોને સ્વયં પાલન કરે છે અને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરાવવા માટે પોતાના શિષ્ય મુનિઓથી પાલન કરાવે છે એવા દેવો દ્વારા પૂજ્ય આચાર્યનાં ચરણકમળમાં હું, પંચાચારને વિશુદ્ધ કરવા માટે પોતાનું મસ્તક નમાવીને નમસ્કાર કરું છું. જે અગીયાર અંગ, ચૌદ પૂર્વ અને પ્રકીર્ણ શાસ્ત્રોને પોતાની સિદ્ધિ માટે પોતે જ વાંચે છે તથા મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે પોતાના શિષ્ય મુનિઓથી વંચાવે છે, જે દ્વાદશાંગરૂપી મહાસાગરને પારંગત અને સમસ્ત પ્રાણીઓના હિત કરાવવા માટે તત્પર છે એવા ઉપાધ્યાય મુનિઓને હું અગિયાર અંગ, ચૌદ પૂર્વની પ્રાપ્તિ માટે નમસ્કાર કરું છું. જે રત્નત્રય સહિત ઘોર અને દુષ્કર તપશ્ચરણથી અત્યંત નિર્મળ મોક્ષમાર્ગને આ સંસારમાં સિદ્ધ કરે છે, જે સાંજ, સવાર, બપોર—ત્રણે સમય યોગ ધારણ કરે છે,

જે ગુણોની ખાણ અને તપશ્ચરણની સાથે સાથે મોટા ધીર—વીર છે એવા મહાયતિ સાધુઓને એમના ગુણોની પ્રાપ્તિ માટે હું નમસ્કાર કરું છું.

આ પ્રકારે આ ગ્રંથમાં જે પંચપરમેષ્ઠીને પોતાની શક્તિ અનુસાર ભક્તિપૂર્વક નમસ્કાર કરેલા છે તથા જેમની વંદના અને પ્રાર્થના કરવામાં આવેલી છે એ પંચપરમેષ્ઠી આ પ્રારંભ કરેલા શાસ્ત્રના પૂર્ણ થવા માટે મારી બુદ્ધિને તીક્ષ્ણ અને અર્થની પારંગત બનાવે અને મોક્ષ પ્રાપ્તિ થવા માટે રત્નત્રય પ્રદાન કરે.

જે ભવ્ય જીવોના હિત કરવા માટે પરમ પવિત્ર અને મોક્ષ દેવાવાળા દ્વાદશાંગ શ્રુતજ્ઞાનને સ્વયં ગુથ્યાં છે એટલે કે એની રચના કરી છે એવા ઋષભસેનથી લઈને ગૌતમ સુધી સમસ્ત ગણધરોને હું કવિત્વ વગેરે ગુણ પ્રાપ્ત થવા માટે મન-વચન-કાયની શુદ્ધિપૂર્વક નમસ્કાર કરું છું. જે કેવળજ્ઞાનના સ્વામી અને શ્રેષ્ઠ ધર્મરૂપી અમૃતની વર્ષા કરવાથી આ સંસારમાં મેઘની (વાદળોની) ઉપમા પામેલા છે એવા સુધર્માચાર્યને પણ હું વંદન કરું છું. જેમણે પોતાની યુવાનીમાં વૈરાગ્યરૂપી તલવારથી, કામ અને મોહરૂપી શત્રુનો નાશ કરી દીધો છે એવા સર્વોત્કૃષ્ટ શ્રી જંબુસ્વામીને પણ હું નમસ્કાર કરું છું.

વિષ્ણુ, નન્દિમિત્ર, અપરાજિત, ગોવર્ધન અને ભદ્રબાહુ—આ પાંચેય મુનિરાજ શ્રુતકેવળી હતા. શ્રુતજ્ઞાનરૂપી મહાસાગરના પારંગત હતા અને ધર્મરૂપી શ્રેષ્ઠ માર્ગના પ્રવર્તક હતા; એટલે એમને પણ હું પ્રણામ કરું છું. શ્રી વિશાખાચાર્યથી લઈને બીજા પણ ઘણા આચાર્ય, જેઓ ધર્મને પ્રગટ કરવા માટે દીપક સમાન છે, એ પ્રત્યેકને પણ હું પોતાના મંગળ માટે વંદન કરું છું. ભવ્ય જીવોને ઉપદેશ દેવાવાળા મહાકવીશ્વર અને દેવો દ્વારા પૂજ્ય એવા શ્રી કુંદકુંદ આચાર્યને પણ હું એમના ગુણને પ્રાપ્ત થવા માટે નમસ્કાર કરું છું. જેમના વચન નિષ્કલંક છે, જે કવીશ્વર, વાદી અને સંસારમાત્રનું ભલું કરનારા છે એવા શ્રી અકલંકસ્વામીને પણ હું સદાય નમસ્કાર કરું છું. મહાકવીશ્વર અને શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપ શ્રી સમંતભદ્રસ્વામીને હું નમસ્કાર કરું છું તથા મોટા-મોટા વિદ્વાન લોકો પણ જેમની પૂજા કરે છે એવા શ્રી પૂજ્યપાદને પણ હું નમસ્કાર કરું છું. સિદ્ધાંતશાસ્ત્રના પારગામી શ્રી નેમિચંદ્રાચાર્યને હું નમસ્કાર કરું છું તથા આ સંસારમાં ચંદ્રમાની ઉપમાને ધારણ કરવાવાળા શ્રી પ્રભાચંદ્રને પણ હું વંદન કરું છું. એમનાથી

અતિરિક્ત જિનસેન વગેરે જે અનેક આચાર્ય થયા છે, જે સમ્યગ્દર્શન આદિ ગુણોથી સુશોભિત, ચતુર, જ્ઞાન-વિજ્ઞાનના પારગામી, સદાય ધર્મની પ્રભાવના કરવાવાળા અને જેમને મુક્તિના સમાગમની સદાય લાલસા લાગી રહે છે એવા આચાર્યોનાં ચરણકમળને પણ હું આ ગ્રંથના પ્રારંભમાં મંગલ માટે નમન કરું છું.

આ ગ્રંથના પ્રારંભ માટે જે કવિઓની વંદના કરી છે, પૂજા કરી છે અને સ્તુતિ કરી છે એ બધા જ કવિ મારી બુદ્ધિને સર્વે શાસ્ત્રોમાં પાર પહોંચાડે અને સર્વોત્તમ કરી દે. જે વર્ધમાનસ્વામીના મુખથી પ્રગટ થઈ છે, જેને ગણધરસ્વામી નમસ્કાર કરે છે, સૌધર્મ આદિ બધા જ ઈન્દ્રો તથા ચક્રવર્તી પૂજે છે, જે શ્રેષ્ઠ મોક્ષમાર્ગને પ્રકાશિત કરવાવાળા છે, સર્વોત્તમ છે, જ્ઞાનરૂપી અંધકારનો નાશ કરવાવાળી છે, ત્રણે લોક જેમની સેવા કરે છે, જે અંગ અને પૂર્વમાં ફેલાયેલી છે તથા સ્વર્ગ અને મોક્ષને દેવાવાળી છે એવી સરસ્વતીદેવીને હું સમ્યગ્જ્ઞાન, વિવેક અને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે અને આત્માના કલ્યાણ અર્થે મસ્તક નમાવીને સદાય નમસ્કાર કરું છું.

હે જિનવાણી ! તું શ્રેષ્ઠ માતા છો અને મુનિગણ તારી સ્તુતિ કરે છે એટલે આ પુત્રનું હિત કરવા માટે તું કૃપાપૂર્વક મને ઉત્તમ જ્ઞાનામૃત પ્રદાન કર. મંગલ માટે પાંચે પરમેષ્ઠીઓ, બધા ગણધરો, બધા કવિઓ અને સરસ્વતી દેવીને નમસ્કાર કરવાથી પણ વિશેષ આ સંસારમાં પોતાનું તથા બીજાનું ભલું કરવાના અર્થે હું અનંત સુખમય શ્રી શાંતિનાથ તીર્થંકરનું પવિત્ર ચરિત્ર સંક્ષેપમાં કહું છું. હું બુદ્ધિથી બહુ હીન છું એટલે સિદ્ધાંતના અત્યંત પારગામી આચાર્યોએ જે પહેલાં કહેલું છે એને કહેવા માટે વાસ્તવમાં અસમર્થ છું તથા એમના ચરણકમળોને પ્રણામ કરવાથી જે કાંઈ પુણ્ય પ્રાપ્ત થયું છે એના પ્રભાવથી પોતાની બુદ્ધિની શક્તિ અનુસાર થોડું પણ સારભૂત કહીશ.

પહેલાંના વિદ્વાન લોકો ગ્રંથની શરૂઆતમાં વક્તા, શ્રોતા અને કથાના ગુણોનું વર્ણન કરી પછી ધર્મથી વિભૂષિત કથાને કહેતાં હતા એટલે આ પરિપાટી અનુસાર ગ્રંથની પ્રમાણિકતા પ્રગટ કરવા માટે હું પણ આ જગ્યાએ વક્તાના લક્ષણ, શ્રોતાના ચિહ્ન અને કથાઓના ભેદ કહું છું. જે વિદ્વાન હોય, સમ્યક્ચારિત્રથી વિભૂષિત હોય, વિશાલ બુદ્ધિથી ચતુર હોય, તપશ્ચરણથી સુશોભિત હોય, બધા જીવોનું હિત કરવા માટે સદાય તત્પર હોય, અત્યંત

કૃપાળુ હોય, મોક્ષમાર્ગની પ્રવૃત્તિ કરવાવાળા હોય, જેને વાણીનું સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત થયું હોય, પ્રશ્નોની ભરમારને સહન કરનાર હોય, લૌકિક વિજ્ઞાનોના જાણકાર હોય, પોતાની પ્રતિષ્ઠા, પ્રસિદ્ધિ વગેરેની ઈચ્છાથી રહિત હોય, લોભ—મદ કષાયોથી રહિત હોય, કવિત્વ વગેરે ગુણોથી સુશોભિત હોય, જેમનું વચન સ્પષ્ટ હોય, લોકો જેમને માનતા હોય, જેમની પૂજા કરતા હોય અને સંસારમાં જેમની સાચી કીર્તિ ફેલાઈ રહી હોય એવા સમસ્ત શ્રેષ્ઠ ગુણોવાળા પૂર્ણ જે આચાર્ય આ સંસારમાં વિદ્યમાન છે, એ જ શ્રેષ્ઠ ધર્મની કથા કહેવાને યોગ્ય ગણાય છે અર્થાત્ ઉપરોક્ત કહેવા પ્રમાણે ગુણોથી સુશોભિત આચાર્ય જ વક્તા ગણાય છે. બુદ્ધિમાન લોકો વક્તાની પ્રમાણિકતાથી જ વચનની પ્રમાણિકતા માને છે એટલે સૌથી પહેલાં આ સંસારમાં વક્તાના ઉત્તમ ગુણો જ ગોતવા જોઈએ. જે ચારિત્ર રહિત અને પુત્ર-પૌત્રાદિ સહિત રહીને પણ ધર્મનું નિરૂપણ કરતા હોય છે, એમના વચનોને લોકો ગ્રહણ નથી કરતા કેમ કે એ સ્વયં જ પોતાના આચરણોથી રહિત છે (એ બીજાને ઉપદેશ ક્યાંથી આપશે?). ‘જો આ શ્રેષ્ઠ ધર્મના સ્વરૂપને જાણતા હોય તો પોતે સ્વયં એમનું આચરણ કેમ નથી કરતા’—આમ સમજીને લોકો એમના વચનો ક્યારેય ગ્રહણ નથી કરતા. જે શ્રુતજ્ઞાન સહિત છે અને પોતપોતાની શક્તિ અનુસાર સ્વયં ધર્મનું પાલન કરે છે એ લોકોના શ્રેષ્ઠ વાક્યો અનુસાર તથા એમને એવા જ ગુણી લોકો જ ધર્મનો સ્વીકાર કરે છે. જે જ્ઞાનરહિત છે પણ ચારિત્રવાન છે તે પ્રાણીઓને ધર્મનો ઉપદેશ આપે છે તો એમના ઉપદેશને અલ્પજ્ઞાની મૂઠ્ઠા લોકો હંસી ઉડાવ્યા કરે છે. એટલા માટે જ જ્ઞાન અને ચારિત્રથી ઉત્પન્ન થવાવાળા વક્તાના બે જ મુખ્ય ગુણ છે, એનાથી જ લોકો આ સંસારમાં શ્રેષ્ઠ ધર્મનો સ્વીકાર કર્યા કરે છે.

જેમના હૃદયમાં વિવેક બિરાજમાન છે અને એમના દ્વારા જે ‘આ વ્યાખ્યાન અને શાસ્ત્ર યોગ્ય છે અથવા અયોગ્ય છે’—આ પ્રકારે જલ્દીથી વિચાર કરતા એમાંથી જે યોગ્ય અને શ્રેષ્ઠ વ્યાખ્યાન છે એને ગ્રહણ કરે તથા જે અસાર છે અથવા પહેલાંનું ગ્રહણ કરેલું છે એને છોડી દે. જે ગુરુની ભક્તિ કરવામાં તત્પર, કોઈ ત્રુટી પર ક્યારેય હંસતો નથી; ક્ષમા શૌચ વગેરે ગુણોથી સુશોભિત, ભગવાન અરિહંતના કહેલાં વચનરૂપી અમૃતોમાં સદાય લીન રહેતા વ્રત અને શીલથી સૌભાગ્યવાન ઘણા પ્રકારના ઉત્તમ ગુણોથી તથા આર્જવ વગેરે (માર્દવ, શોચ, સત્ય,

ત્યાગ, ભોગ, ઐશ્વર્ય, ગાંભીર્ય, સ્થૈર્ય, ધૈર્ય, સૌભાગ્ય, તપ, પૂજા)થી ઉત્પન્ન થવાવાળા અનેક ગુણોથી આ સંસારમાં શોભાયમાન છે વગેરે ઉપર કહેલાં અનેક ગુણો જેમનામાં બિરાજમાન છે એવા પુરુષો જ શ્રેષ્ઠ ધર્મકથાને સાંભળવા માટે નિપુણ ગણાય છે; જેમાં આ ગુણો નથી એ શાસ્ત્રોને સાંભળવા માટેના અધિકારી નથી.

જે વિચાર કરવામાં ચતુર છે એવા શ્રોતાની સામે જ ધર્મ અને સંવેગ પ્રગટ કરવાવાળા ગુરુએ આપેલ વ્યાખ્યાન શોભા આપે છે. જેવી રીતે આંધળાની સામે નૃત્ય કરવું વ્યર્થ છે અને બહેરાની સામે સુંદર ગીતો ગાવા વ્યર્થ છે, એવી જ રીતે જો યોગ્ય શ્રોતા ન હોય તો એમની સામે મુનિ દ્વારા આપેલ વ્યાખ્યાન વ્યર્થ થઈ જાય છે. એટલે સૌથી પહેલાં ગ્રંથના ચતુર શ્રોતાનું સંધાન કરવું જોઈએ. કેમ કે સારા શ્રોતાથી જ આ સંસારમાં ગ્રંથની સારી પ્રતિષ્ઠા થાય છે.

હવે ધર્મકથાનું સ્વરૂપ બતાવીએ છીએ. જેમાં જીવ-અજીવ વગેરે સાતો તત્ત્વનું નિરૂપણ કહેલું હોય, જેમાં શરીર, સંસાર અને ભોગોથી ઉત્તમ પુરુષોના વૈરાગ્ય પ્રગટ કરવાવાળા અનેક કારણો બતાવેલા હોય, જેમાં ઉત્તમ દાન, તપ, શીલ, વ્રત વગેરે કહેલાં હોય, બંધ, મોક્ષના લક્ષણ, એનાં કારણ અને એનાં ફળો બતાવેલા હોય, જેમાં બધાં જીવોને અભયદાન દેવાવાળી પ્રાણીઓની દયા બતાવેલ હોય, જે કથામાં ૧૮૦૦૦ શીલોથી સુશોભિત મુનિઓના મોક્ષની પ્રાપ્તિ બતાવેલ હોય અને ચારે ગતિઓમાં થવાવાળા જીવોનાં પુણ્ય-પાપના ફળો બતાવેલા હોય, જેમાં તીર્થકરના પુણ્યથી ઉત્પન્ન થવાવાળી તથા ઈન્દ્ર દ્વારા રચિત રચના સંસારને ચક્રિત કરવાવાળી શ્રી અરિહંતદેવની મહિમા આ સંસારમાં પ્રગટ કરેલ હોય, જેમાં પુણ્યથી પ્રગટ થવાવાળા અને સામર્થ્યશાળી બળભદ્ર, નારાયણ, પ્રતિનારાયણ, કામદેવ અને ચક્રવર્તીઓના ગુણો નિરૂપણ કરેલા હોય, જેમાં અનેક મુનીશ્વરો બધાં પ્રકારના પરિગ્રહોના ત્યાગ કરીને તથા અનેક પ્રકારનાં ઉપસર્ગ તથા પરિષહોને સહન કરીને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે, જેમાં સ્વર્ગ-નરકની રચના તથા ઉર્ધ્વલોક, મધ્યલોક, અધોલોકથી જેના ત્રણ ભેદ છે અને જે છ દ્રવ્યોથી પરિપૂર્ણ છે એવા ચરાચર સમસ્ત જગતનું વર્ણન હોય, જેમાં મુનિઓનાં શ્રેષ્ઠ આચરણનું નિરૂપણ હોય તથા ગૃહસ્થોના પુણ્ય વૃદ્ધિ કરવાવાળા શ્રાવકાચારનું વર્ણન કરેલું હોય તથા સંસારમાં જેટલા શુભ-અશુભ પદાર્થ વિદ્વાનો દ્વારા કહેલાં છે, તે

અનેક ગુણોથી બિરાજમાન અને સત્યાર્થ છે, એ બધાના વર્ણન જેમાં હોય એને ધર્મકથા કહે છે. જેનાથી મનુષ્યોના રાગ નષ્ટ થઈ જાય અને સંવેગ (સંસારથી ડર) અથવા વૈરાગ્ય વધી જાય એવી ધર્મકથા જ સંસારમાં ધર્માત્મા પુરુષોએ સાંભળવી જોઈએ.

જે કથા સાંભળવાથી અશુભકર્મોનો સંવર અને નિર્જરા થાય તથા પુણ્યકર્મોનો આસ્રવ થાય એવી કથા જ લોકોએ સાંભળવી જોઈએ, જેથી જીવાદિક તત્ત્વોનું, પુણ્ય-પાપનું, હિત-અહિતનું, હેય-ઉપાદેયનું અને મોક્ષનું જ્ઞાન થાય.

જે કથા શ્રી જિનેન્દ્રદેવની કહેલી હોય અને ઈર્ષા અને રાગ-દ્વેષ રહિત મુનિઓ દ્વારા કહેલી હોય એવી બધાં પ્રકારની ધર્મકથાઓ ધર્મની વૃદ્ધિ માટે સાંભળવી જોઈએ. જેમાં શ્રૃંગાર વગેરે રસોનું વર્ણન હોય એવી કથાઓ ક્યારે પણ ન સાંભળવી જોઈએ; કારણ કે આવી કથાઓ ખોટા માર્ગમાં ચાલવાવાળા ધૂર્ત લોકોએ, સંસારમાં લોકોને ઠગવા માટે બનાવેલી હોય છે. જેમાં રાગની વૃદ્ધિ હોય અને વૈરાગ્ય નષ્ટ થઈ જતો હોય એવી કથા પોતાના આત્માનું કલ્યાણ ચાહવાવાળા લોકોએ પ્રાણનો નાશ થઈ જાય તોપણ ન સાંભળવી જોઈએ. જે કથા દ્વારા હિંસા, યુદ્ધ વગેરેનું વર્ણન કરેલું હોય એવી રાજ્યકથા, ભોજનકથા, સ્ત્રીકથા, ચોરકથા વગેરે વિકથા બુદ્ધિમાનોએ ક્યારેય ન સાંભળવી જોઈએ; કારણ કે આવી કથાઓ સાંભળવાથી પાપકર્મોનો જ આસ્રવ થાય છે. જે કથાઓના સાંભળવાથી ચિત્તમાં વિકાર ઉત્પન્ન કરવાવાળો ક્ષોભ પ્રગટ થાય તથા આર્તધ્યાન અને રૌદ્રધ્યાન ઉત્પન્ન થાય એવી કથાઓ પણ બુદ્ધિમાનોએ ન સાંભળવી જોઈએ. જે કથાઓ મિથ્યા હોય અને જેમાં શીલ, દાન, પૂજા વગેરેનું વર્ણન ન હોય, એને સજ્જન લોકો 'મિથ્યા કથાઓ' કહે છે; કારણ કે આવી કથાઓ સિદ્ધાંતની વિરુદ્ધ જ હોય છે. આવી—આવી બધાં પ્રકારની કુકથાઓ બુદ્ધિમાનોએ છોડી દેવી જોઈએ અને સ્વર્ગ-મોક્ષના સુખ દેવાવાળી ધર્મકથાઓ ભક્તિપૂર્વક સાંભળવી જોઈએ. વિદ્વાનલોકોએ જન્મ-મરણ અને બુઢાપાની પીડાને નષ્ટ કરવા માટે કાનોને અંજલીરૂપી પાત્રો દ્વારા સદાય શ્રેષ્ઠ કથારૂપી અમૃત પીતાં રહેવું જોઈએ.

આ સંસારમાં એવા ઘણા વક્તા મુનીશ્વર વિદ્યમાન છે જે ઉત્તમ ગુણોથી સુશોભિત છે, ધર્મકથા અને સર્વોત્તમ મોક્ષમાર્ગનું નિરૂપણ કરવાવાળા છે, પુણ્યવાન છે, રત્નત્રયથી પરિપૂર્ણ છે, જેના સંવેગ વગેરે ગુણો વધેલા છે, અનેક વિદ્વાન લોકો જેમની સ્તુતિ કરે છે અને સમસ્ત સંસાર જેમને નમસ્કાર કરે છે અને ત્રણે લોક જેમની પૂજા કરે છે એવા વક્તા મુનિરાજ મારા કલ્યાણકર્તા થાઓ.

આ સંસારમાં ઘણા શ્રોતા પણ વિદ્યમાન છે, ગુણી છે, સમ્યગ્જ્ઞાની છે, મોહરહિત છે, સંવેગ (ધર્માનુરાગ) વગેરે ગુણોથી સુશોભિત છે, રાગ-દ્વેષ વગેરે દોષોના સમૂહથી રહિત છે, સંસાર-અસાર વગેરેના વિચારોથી ચતુર છે, વક્તાઓથી કહેલી કથાઓને સાંભળવા માંગતા હોય છે, વિવેકી છે, અત્યંત નિર્મળ છે એવા શ્રોતા આ સંસારમાં ધન્ય કહેવાય છે.

જે શ્રી શાન્તિનાથના જન્મને સુચિત કરવાવાળી છે, સંવેગ અને ધર્મને વધારવાવાળી છે, સારભૂત છે, શ્રેષ્ઠ ગુણોથી સુશોભિત છે, બુદ્ધિમાન લોકો પણ જેને માને છે, જેનાથી હિતાહિતનું જ્ઞાન થાય છે, જે શીલથી સૌભાગ્યમાન છે, ગુરુની ભક્તિના ભારથી વસેલ છે, જીવોના પુણ્યને વધારવાવાળી છે, જે અરિહંતના મુખથી ઉત્પન્ન થયેલ છે, આવી શ્રેષ્ઠ કથાને હું મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે કહીશ.

દેવ, વિદ્યાધર વગેરે બધા જેમની સેવા કરે છે, જે બધાં તત્ત્વોને પ્રગટ કરવા માટે દીપક સમાન છે, બધા દોષોથી રહિત છે, ધર્મ-તીર્થના સ્વામી, સમસ્તગુણોના સાગર અને બધાં લોકો જેમની પૂજા કરે છે એવા શ્રી શાન્તિનાથની હું સમસ્ત નિર્મલકીર્તિ કહીને સ્તુતિ કરું છું.

પહેલો અધિકાર સમાપ્ત થયો.

બીજો અધિકાર

ત્રણે લોક જેને નમસ્કાર કરે છે એવા શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનનાં ચરણકમળને નમસ્કાર કરીને હું કેવળ કર્મોનો નાશ કરવા માટે એ શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનની કથા કહું છું.

આ મધ્યલોકમાં જમ્બૂદ્વીપ પ્રસિદ્ધ છે, જે લાખ જોજન પહોળો છે, ગોળ છે અને લવણ સમુદ્રથી ઘેરાયેલો છે. આ જમ્બૂદ્વીપ સુમેરુ પર્વતરૂપી મુકુટથી ઉત્પન્ન થઈ રહ્યો છે, નદીરૂપી હારોથી સુશોભિત છે, ચૈત્યરૂપી કુંડળ અને જિનાલયરૂપી કંકણ પહેરેલાં છે, કુલ પર્વત જ એના ભુજદંડ છે, સુંદર વેદી જ કટીમેખલા અને કરદાની છે, વન જ એનું વસ્ત્ર છે અને ચૂલિકા જ તિલકની શોભા આપે છે, ભોગભૂમિ વગેરેની ભોગ સામગ્રી જ એની ભોગઉપભોગની સામગ્રી છે, સરોવર જ એમનું મુખ છે અને અનેક દ્વીપોમાં થવાવાળા ધન, ધાન્યાદિથી એ ધની થઈ રહ્યો છે, એમાં રહેવાવાળા દેવ-વિદ્યાધર જ એની સેના છે, રૂપાયલ અને વિજયાર્ધ પર્વત જ એના નુપુર છે અને એમાં રહેવાવાળા ચાર પ્રકારના સંઘ જ એના પરિવારની શોભા વધારે છે. આ પ્રકારે મોટા યશસ્વી અને સમસ્ત ગુણોના એકમાત્ર સ્થાન એવો એ જમ્બૂદ્વીપ આ સંસારમાં દ્વીપરૂપી રાજાઓની વચ્ચે ચક્રવર્તીની જેમ શોભા દે છે. એ જમ્બૂદ્વીપના મધ્યભાગમાં એક લાખ યોજન ઊંચો સુદર્શન નામનો પ્રસિદ્ધ મહામેરુ પર્વત શોભાયમાન છે. એ મેરુપર્વત ચૂલિકારૂપી મુકુટથી ઉન્નત છે, જિનપ્રતિમારૂપી કુંડળથી શોભાયમાન છે, ભગવાન તીર્થંકરના જન્મ-અભિષેકથી એ અભિષિક્ત છે, દેવોથી સુશોભિત છે, જિનાલય જ એના ઉત્તમ હાર છે, વનરૂપી વસ્ત્રોથી મનોહર જણાય છે, વેદિકારૂપી કરધની પહેરેલા છે અને બાવડીરૂપી નામથી એ સુંદર દેખાય છે, પીઠિકા જ એના પગ છે, કુટરૂપી હોઠોથી એ સુશોભિત છે, એના ઉપર આવવાવાળા વિદ્યાધરો જ એની સેના છે અને ચારણ મુનિઓથી એ શોભાયમાન છે, અનેક અપ્સરાઓ એની સેવા કરે છે, તીર્થંકરના સ્નાનનું એ સ્થાન છે, એના પર સદા નૃત્ય, ગીત થતા રહે છે અને સુર-અસુર બધાં જ માટે આ દર્શનીય

એ અત્યંત સુંદર છે, મનોહર છે, સુંદર આકૃતિવાળા છે, બધાંમાં શ્રેષ્ઠ છે, બધાં લોકો એમની આરાધના કરે છે અને અનેક કૃતુહલો દ્વારા એ ભરેલો છે. જેવી રીતે બધા ઈન્દ્રોમાં સૌધર્મ ઈન્દ્ર શોભાયમાન હોય છે તેવી જ રીતે બધાં પર્વતોમાં એ સુદર્શન નામનો શ્રેષ્ઠ પર્વત શોભાયમાન છે.

એ જ મેરુ પર્વતની દક્ષિણ દિશામાં ભરત નામનું ક્ષેત્ર છે કે જે ધર્મની ખાણ છે અને છ ખંડોથી શોભાયમાન છે. એ ભરતક્ષેત્ર શુભકાર્યનું સ્થાન છે અને પાંચમો ઇવીસ યોજન છ કળા (પરદ યોજન દ કલા) પહોળો છે. જે ભરતક્ષેત્રમાં અનેક મુનિ દીક્ષા લઈને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે, સ્વર્ગ મોક્ષના સુખનું કારણ છે એવા ભરતક્ષેત્રનું વર્ણન ભલા કોણ કરી શકે? જેને બધાં સંઘ નમસ્કાર કરે છે અને ત્રણ લોક જેની સેવા કરે છે એવા લોક-અલોક બધાને જાણવાવાળા તીર્થંકર આ ભરતક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થાય છે. માત્ર મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે જ દેવલોક પણ આ જ ભરતક્ષેત્રના ઉત્તમ કુળોમાં ઉત્પન્ન થવાની ઈચ્છાઓ રાખે છે. એ ભરતક્ષેત્રમાં બધા જીવોને સુખ દેવાવાળા મુનિ અને શ્રાવકોનો ધર્મ પ્રવર્તમાન રહે છે જે સ્વર્ગમાં પણ દુર્લભ છે. એ ભરતક્ષેત્રમાં ઊંચા-ઊંચા શિખરોવાળા દંડ અને ધ્વજાઓથી શોભાયમાન ધર્મની ખાણની જેવા ઊંચા-ઊંચા જિનાલય વિદ્યમાન છે. એ ભરતક્ષેત્રમાં જગ્યા-જગ્યા પર નિર્વાણ ભૂમિઓ બિરાજમાન છે, જે પવિત્ર છે, મુનિઓ જેની વંદના કરે છે અને જે ધર્મની ખાણ જેવી દેખાય છે ત્યાં ધર્મોપદેશ દેવા માટે અનેક મુનિ વિહાર કરે છે કે જે સજ્જનોને પોતપોતાની ઈચ્છાનુસાર ફળ દેવાવાળા છે અને એવા દેખાય છે જાણે હાલતા-ચાલતા કલ્પવૃક્ષ જ હોય. ત્યાં લોકોને અનેક કેવળજ્ઞાનીઓનાં પણ દર્શન થતા રહે છે કે જે ચારે પ્રકારના સંઘ સહિત બિરાજમાન છે અને જીવોના બધાં જ પ્રકારના સંદેહ દૂર કરવાવાળા હોય છે. ત્યાં નગર, પત્તન, ગામ, દ્રોણામુખ અને દ્વીપ વગેરે બહુ જ શોભાયમાન છે અને બધાં ધર્મના સ્થાનની જેમ દેખાય છે. જે ભરતક્ષેત્રના શ્રાવકલોકો દાન, પૂજા, તપ, વ્રત, સંયમ વગેરે પાલન કરી સ્વર્ગ પ્રાપ્ત કરે છે એ ભરતક્ષેત્રનું ભલા વર્ણન કેવી રીતે કરી શકાય ?

એ ભરતક્ષેત્રથી ઘણા મુનીશ્વરો તપશ્ચરણ કરી સ્વર્ગ પ્રાપ્ત કરે છે અને અનેક મુનિઓ સમસ્ત કર્મોનો નાશ કરી મોક્ષે જાય છે. એ ભરતક્ષેત્ર ઉપર કહેલાં ઘણા ગુણોથી પરિપૂર્ણ છે, ઘણા આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરવાવાળી વસ્તુઓથી

સુશોભિત છે, ઘણી પ્રશંસાયોગ્ય વસ્તુઓથી ભરેલું છે અને એનો આકાર પણ શુભ છે. એ ભરતક્ષેત્રના મધ્ય ભાગમાં ઊંચો અને મોટો વિજયાર્ધ પર્વત શોભાયમાન છે કે જે શુક્લધ્યાનના પુંજની જેમ (સફેદ) દેખાય છે. એ વિજયાર્ધ પર્વત પચીસ યોજન ઊંચો છે, પચાસ યોજન પહોળો છે અને ઊંચાઈની ચોથાઈ એટલે કે સવા છ યોજન જમીનની અંદર છે. એ જ વિજયાર્ધ પર્વતમાં પચાસ યોજન લાંબી, આઠ યોજન પહોળી, બે ગુફાઓ છે, જેમાં દરવાજા વગેરે બધું લાગેલું છે. એ વિજયાર્ધ પર્વત પર જમીનથી દસ યોજન ઊંચી ઉત્તર-દક્ષિણ બંને દિશાઓની બાજુએ બે શ્રેણીઓ છે. એ બન્ને શ્રેણીઓ દસ-દસ યોજન પહોળી છે અને આ સમુદ્રથી લઈને પેલા સમુદ્ર સુધી લાંબી છે. એ શ્રેણીઓમાંથી દક્ષિણ શ્રેણીમાં પચાસ નગર વસેલા છે અને ઉત્તર શ્રેણીમાં સાઈઠ નગર વસેલા છે. એ નગરોના પ્રત્યેક નગર સાથે એક-એક કરોડ ગામ વસેલા છે, જે ધન ધાન્યથી ભરપુર છે અને જે ન તો ક્યારે ઉત્પન્ન થાય છે કે ન તો નષ્ટ થાય છે. આ શ્રેણીઓમાં દસ યોજન ઉપર જઈને પેલાની જેમ જ ઉત્તર-દક્ષિણની તરફ બે શ્રેણીઓ હજી છે, જેના પર વ્યંતરોના નગર વસેલા છે. એના પછી પાંચ યોજન ઉપર ચાલીને નવ કુટ છે જે બધી એક જેવી જ છે કે જે અધોભાગ જેવી ઊંચી છે. એમાંથી પૂર્વની કુટની ઉપર ભગવાન અરિહંતના અકૃત્રિમ જિનાલય છે કે જે અનેક પ્રકારે રત્નોથી જડેલા છે અને અત્યંત સુંદર છે. એ દિવ્ય જિનાલય સુવર્ણમય છે અને રત્નોથી બનેલા શ્રંગાર, કળશ વગેરે ઉપકરણોથી ધર્મની ખાણ સમાન શોભાયમાન છે. ત્યાં બધા દેવો પૂજાની સામગ્રી લઈને ભગવાનની પૂજા કરવા આવે છે અને બધા આનંદમાં ડૂબીને પુષ્પવૃષ્ટિ કરે છે. ત્યાં અનેક વિદ્યાધર પ્રતિદિન વિમાનમાં બેસીને જય જય શબ્દ બોલતા ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રની પૂજા કરવા આવે છે. આ પ્રકારે ગીત ગાતી અને નૃત્ય કરતી કરતી વિદ્યાધરી પણ એ જિનાલયમાં ભગવાનની પૂજા કરવા આવે છે અને દેવાંગનાની જેમ શોભા આપે છે.

એ ચૈત્યાલયમાં કેટલીયે દેવાંગનાઓ નૃત્ય કરે છે, કેટલીએ ભગવાનની પૂજા કરે છે અને આનંદના પ્રગાઠ રસમાં મગ્ન થઈ, કેટલીએ વિદ્યાધરી વાજા વગાડે છે અને કેટલીયે વિદ્યાધરી ભગવાનના દર્શન કરે છે. આવી રીતે દેવ-દેવીઓ તથા વિદ્યાધર-વિદ્યાધરીઓથી ભરેલું અને ગંભીર શબ્દોથી ભરપૂર એ ચૈત્યાલય ધર્મરૂપી મહાસાગરની

જેમ દેખાય છે. કેટલાય લોકો પૂજા કરવા માટે અહીં આવે છે અને કેટલાય પૂજા કરીને ત્યાંથી બહાર નીકળે છે; આ પ્રકારે ચૈત્યાલય સમવસરણની જેમ શોભા આપે છે. પછી ભલા એનું વર્ણન કોણ કરી શકે? આ પ્રકારે અકૃત્રિમ ચૈત્યાલયોથી સુશોભિત અને વન-વેદી સહિત એ 'સિદ્ધકૂટ' નામનો કુટ વિજયાર્ધ પર્વત પર પ્રસિદ્ધ છે. એ કૂટની સિવાય બાકીના જે આઠ કૂટ છે એના પર વેદી, વન અને વાવડીયોથી સુશોભિત દેવોના નગર બનેલા છે.

આ પ્રકારે ભરતક્ષેત્રના વિભાગ કરવાવાળો વિજયાર્ધ પર્વત ભરતક્ષેત્રની વચ્ચે શોભાયમાન છે જે કુન્દના કુલ વા ચન્દ્રમા અથવા શંખ સમાન સફેદ વર્ણનો છે અને એવું લાગે છે કે માનો મેરુ પર્વત પર શ્રેષ્ઠ જળથી ભરપૂર ભગવાનના અભિષેકની ધારા થઈ રહી છે. એ વિજયાર્ધ પર્વત પર ન તો ક્યારેય દુર્ભિક્ષ હોય છે, ન તો ભય હોય છે, ત્યાં તો બસ સદાય ધર્મથી સુશોભિત ચોથોકાળ જ બનેલો રહે છે. ત્યાંની પ્રજા ત્રણ વર્ષોમાં છે. ત્યાં બ્રાહ્મણ વર્ણ નથી. ત્યાંની પ્રજા વિશાળ વિભૂતિથી ભરેલી રહે છે અને સદાય જૈન ધર્મમાં લીન રહે છે. ત્યાં વ્રતિ, તપસ્વી, ચારિત્રથી સુશોભિત અને જ્ઞાની, ધીર, વીર, મુનિ ઘણા વિહાર કરતા રહે છે. ત્યાં ગૃહિત મિથ્યાદૃષ્ટિ સર્વથા નથી હોતા. ત્યાં ઊંચા અને અનેક પ્રકારની શોભાથી સુશોભિત તીર્થકરોના ઘણા જિનાલય શોભાયમાન છે, ત્યાં અન્ય દેવોના મઠ ક્યાંય દેખાતા નથી. એ વિજયાર્ધ પર્વત પર જિનેન્દ્રદેવની કહેલી સનાતન અહિંસાધર્મની જ પ્રવૃત્તિ હંમેશા બની રહે છે. ત્યાં વેદ આદિમાં કહેલા ધર્મની પ્રવૃત્તિ ક્યાંય દેખાતી નથી. ત્યાંના બધા મુનિ અને બધા ગૃહસ્થ શ્રી જિનેન્દ્રદેવની કહેલી જિનવાણીનું જ સદાય સેવન કરે છે. અન્ય મતોના કહેલા વચનો-વાણી કોઈ ત્યાં વાંચતા-સાંભળતા નથી.

ત્યાંના વનોમાં ઘણા પ્રકારનાં ફૂલ ખીલે છે અને પુણ્યવાન મનુષ્યો માટે ભોગઉપભોગની સામગ્રી ત્યાં જગ્યા-જગ્યાએ બિરાજમાન છે. ત્યાંના મનોહર વનોમાં વિદ્યાધરીઓ પોતાના પતિઓ સાથે સદાય કીડા કરતી રહે છે પછી ભલા એ પર્વતનું શું વર્ણન કરવું? ત્યાંની વાવડી કમળરૂપી નિર્મળ મુખોથી હંમેશા હસતી રહે છે અને સ્ત્રીઓ સમાન લહેરોરૂપી ભુજાઓને ઉઠાવી-ઉઠાવીને ઘણું સારું નૃત્ય કરે છે. જે વિજયાર્ધ પર્વત પર દેવલોક પણ પોતાની દેવાંગનાઓ સાથે સ્વર્ગેથી આવી-આવીને કીડા કરે છે. એની ઉત્કૃષ્ટ શોભાનું વર્ણન ભલાં શું કરવું?

એ જ વિજયાર્ધ પર્વતની દક્ષિણ દિશામાં રથનૂપુર ચક્રવાલ નામની એક પ્રસિદ્ધ નગરી છે. એ નગરીની ચારે બાજુ રત્નોના કોટ છે. એ નગરી નિત્ય છે, ક્યારેય નષ્ટ ન થાય. મોટી મનોહર અને મણિમય વેદિકાથી જમ્બૂદ્વીપની બીજી પૃથ્વીની જેવી સુંદર દેખાય છે. એની ચારેબાજુ અત્યંત ઠંડી અને ઊંડી ખાય શોભાયમાન છે, જે હંમેશા માટે બનેલી છે અને દૂરથી સમુદ્ર જેવી દેખાય છે. જે પ્રકારે પ્રમાણ અને નયના સમુહથી જિનવાણી સુશોભિત થાય છે, એવી જ રીતે આ નગરી પણ મણિઓથી જડેલા ઊંચા-ઊંચા બહારના દરવાજાથી સુશોભિત છે. એ નગરીના મધ્યમાં ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવનાં ઊંચા જિનાલયો બિરાજમાન છે જે કોઈ તો સુવર્ણમય છે અને કોઈ રત્નોના કિરણોથી ભરપૂર થઈ રહ્યા છે. એ જિનમંદિર બહુ ઊંચા છે, ધુપગન્ધથી ભરપૂર છે, પુષ્પવૃષ્ટિથી અત્યંત દુર્ગમ થઈ રહ્યા છે અને ગીત, નૃત્ય, મોટામોટા તુરઈ વગેરે વાજાઓ અને જયજય શબ્દોથી ગુંજાયમાન થઈ રહ્યા છે. એ નગરી જિનાલયના શિખરો પર ફરકતી ધ્વજારૂપી ઉત્તમ હાથો દ્વારા ધર્મ કરવા માટે જ પુણ્યવાન ઈન્દ્રોને પણ સ્વર્ગથી બોલાવી રહી છે. એ નગરીમાં ચતુર લોકો વિવાહ વગેરે ઉત્સવોમાં પોતાના કલ્યાણ માટે શ્રી જિનમંદિરમાં જઈને શાંતિ આપવાવાળા ભગવાન શ્રી અરિહંતની મહાપૂજા કરે છે. ત્યાંના મનુષ્યો ઉપર થોડું પણ દુઃખ આવી પડવા પર એને દૂર કરવા માટે જિનાલય જઈને દુઃખ અને સંતાપને દૂર કરવાવાળા અને પુણ્ય વધારવાવાળા ભગવાનની મહાપૂજા કરે છે. કેટલી બધી સુંદર સ્ત્રીઓ પૂજાની સામગ્રી લઈને મંદિરમાં ચાલતી એવી શોભાયમાન લાગે છે જાણે દેવીઓ જ ચાલતી હોય. સુંદર મુખવાળી કેટલી વિદ્યાધરીઓ દેવાંગનાની જેમ પૂજા કરી નીકળતી જોઈ બહુ જ સુંદર લાગે છે. રૂપ, લાવણ્ય અને આભૂષણોથી સુંદર લાગે છે. આ નગરીમાં વિદ્યાધરો પ્રાતઃકાળ ઊઠીને રોજ પોતાની મેળે સામાયિક વગેરે ધર્મધ્યાનનું સેવન કરે છે. બપોરના સમયે ઉદાર, ત્યાગી મનુષ્ય, ભગવાનની પૂજા કરી દાન દેવા માટે ઉત્સુક રહે છે. દાની બહુ જ આનંદમાં મગ્ન રહીને પુણ્ય વધારવા ઉત્તમ પાત્રોને છાંં રસોથી પરિપૂર્ણ અને પ્રાસુક ઉત્તમ આહારદાન આપે છે. કેટલાએ દાનીઓનાં મહાદાન દેવાથી પંચાશ્ચર્ય પ્રગટ થાય છે કે જે દાતા, પાત્ર વગેરેના સંયોગથી ભવિષ્ય માટે પણ ઉત્તમ ફળોનું સૂચક હોય છે. કેટલાય ધર્માત્મા ઉત્તમ સંયોગ ન મળવાથી ખેદ કરે છે અને કેટલાક દાની સત્પાત્રો મળવાથી એમને દાન દેવાથી સંતુષ્ટ થાય છે.

આ પ્રકારે સંધ્યા વગેરે સમયે સજ્જન લોકો ધર્મધ્યાન કરે છે, કાયોત્સર્ગ કરે છે અને ભગવાન શ્રી અરિહંતદેવની સ્તુતિ કરે છે. એ નગરીમાં પૂર્વના પુણ્યના ઉદયથી પુણ્યવાન લોકો દાન, પૂજા, વ્રત કરતાં બહુ સુખેથી રહે છે. સમ્યગ્દષ્ટિ લોકો પહેલાં ભવમાં સારા-સારા પુણ્ય કરી આ નગરીમાં, ઉત્તમ પૂજ્ય કુળમાં અને સારા ઘરમાં જન્મેલ છે. આ નગરીમાં જન્મ લઈને કેટલાય લોકો દુષ્કર ચારિત્રને ધારણ કરી અને એ તપશ્ચરણના બળથી કર્મોનો નાશ કરી મોક્ષે જાય છે તથા કેટલાય લોકો સંયમ ધારણ કરી, કેટલાય શ્રી અરિહંતદેવની પૂજા કરીને અને કેટલાક લોકો દાન આપીને સુખની ખાણ એવા સ્વર્ગમાં જઈને ઉત્પન્ન થાય છે. એ નગરીમાં રહેવાવાળા સદ્ગૃહસ્થ લોકો શ્રી જિનેન્દ્રદેવના કહેલા હિંસા વગેરે પાપોથી રહિત ધર્મને જ સદાય અને બધી રીતેથી પાલન કરે છે. જે પ્રકારે સ્વયંવર રચવાવાળી કન્યા વરની પાસે પોતાની મેળે પહોંચી જાય છે એ જ પ્રમાણે આ ધર્મના પ્રતાપથી લોકમાં ભરેલી સુખ દેવાવાળી લક્ષ્મી પણ એ ધર્માત્માઓની પાસે પોતાની મેળે આવી જાય છે. એ લક્ષ્મીથી ત્યાં રહેવાવાળા વિદ્યાધર લોકોને એમના પુણ્યથી ઉત્પન્ન થયેલી અત્યંત ભોગઉપભોગની સામગ્રી પ્રાપ્ત થઈ છે. ત્યાં રહેવાવાળા ચતુર લોકો પોતાના સફેદ વાળને જોઈને ભોગોને છોડી દે છે અને વૈરાગ્ય તપશ્ચરણ ધારણ કરી સમ્યક્ચારિત્રના પ્રભાવથી એ ધીર-વીર મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે.

આ પ્રકારે એ નગરીમાં પુણ્યવાન સજ્જનોના ધર્મ, અર્થ, કામ, મોક્ષ—ચારેય પુરુષાર્થના મહાફળ પ્રાપ્ત થાય છે અને વધતા રહે છે. અત્યંત શુભ સંપદાઓથી ભરેલી નગરી પ્રતિદિવસ એવી લાગી રહી હતી જાણે ધર્મ, અર્થ, કામ, મોક્ષ—ચારેય પુરુષાર્થની ખાણ હોય. જે પ્રકારે મહા વિભૂતિઓથી ભરેલાં સ્વર્ગમાં દેવાલય (દેવોના વિમાન) શોભિત હોય છે એવા પ્રકારે પુરુષ અને સ્ત્રીઓથી ભરેલી એ નગરીના ઊંચા ઘરો શોભાયમાન હોય છે. આ નગરીની બહાર બધી ઋતુઓની છટાથી ભરેલા તથા કુવા, વાવડી અને તળાવોથી સુશોભિત તથા આંખોને સુખ દેવાવાળા વન, ઉપવન શોભાયમાન છે. એમાંથી અપેક્ષાકૃત નિર્જન વનોમાં કેટલાય ધીર, વીર, યોગી તથા મુનિ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે પર્યકાસનથી બિરાજમાન થઈને ધ્યાન ધરે છે, કેટલાયે મુનિરાજ શરીરથી મમત્વ છોડીને પર્વત સમાન નિશ્ચલ થઈને કાયોત્સર્ગ ધારણ કરી આત્મધ્યાન કરે છે, કોઈ વનમાં કેટલાય મુનિ કેવળ કર્મોને નષ્ટ કરવા

માટે એકાગ્રચિત્ત થઈને લોક-અલોકને પ્રકાશિત કરવાવાળા સિદ્ધાંતશાસ્ત્રોના પઠન-પાઠન કરે છે. એ નગરી શીત, ઉષ્ણ વગેરે ઉપસર્ગોથી રહિત છે, સુંદર છે અને ધ્યાનને વધારવાવાળી છે, એટલા માટે ધ્યાનની સિદ્ધિ માટે મુનિઓ એને નથી છોડતા. આ પ્રકારે નગરી અનેકાનેક અનુપમ ગુણોથી ભરપૂર છે.

આ નગરીનો સ્વામી પુણ્યવાન અને સંપૂર્ણ ગુણોનો એકમાત્ર ભંડાર જ્વલનજટી નામનો વિદ્યાધર હતો. એ વિદ્યાધર બહુ મોટી વિભૂતિનો સ્વામી હતો. અનેક વિદ્યાધર એને નમસ્કાર કરતા હતા. અનેક સ્ત્રીઓનો સમૂહ એની સેવા કરતો હતો અને એ બહુ મોટી સેનાનો સ્વામી હતો. ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવની મહાપૂજા અને મહાઅભિષેક કરવામાં તે સદાય તત્પર રહેતો હતો. એ ઘણો જ ધીર-વીર, ઉદાર અને સુંદર હતો. એ સમ્યગ્દર્શનથી સુશોભિત હતો. સદાય પુણ્યકાર્યોમાં તત્પર રહેતો હતો. જિનધર્મમાં લીન હતો, દાની હતો અને જિનધર્મથી ઘણો જ પ્રેમ કરતો હતો. એનું મસ્તક ઘણા મોટા મુકુટથી સુશોભિત હતું. એના ગળામાં સુંદર હાર હતો, એ દિવ્ય વસ્ત્રો પહેરતો હતો, એના બન્ને હાથ કંકણોથી શોભાયમાન હતા. એ બહુ જ પુણ્યવાન અને ઘણો જ સુંદર હતો. એમનો કંઠ દિવ્યવાણીથી શોભાયમાન હતો અને શરીર અનુપમ શોભાથી શોભાયમાન હતું. પોતાના શરીરની કાન્તિથી એ કામદેવને પણ જીતતો હતો અને બીજાના નેત્રોને એ બહુ આનંદ પ્રદાન કરવાવાળો હતો. એ વિદ્યાધર રાજા પૂર્વભવમાં ઉપાર્જન કરેલા પુણ્યકર્મના ઉદયથી વિદ્યાધર વગેરે વિભૂતિઓ દ્વારા ચક્રવર્તી સમાન શોભાયમાન હતો. ધર્મથી અર્થની પ્રાપ્તિ થાય છે અને અર્થથી રાજ્ય સુખ-જનીત કામિની પ્રાપ્તિ થાય છે. આવું જ સમજીને એ રાજા નિરંતર એકમાત્ર ધર્મનું જ સેવન કરતો હતો. એ રાજા આલોક અને પરલોકમાં કલ્યાણ કરવા માટે પોતાનું ચિત્ત ધર્મમાં લગાડતો રહેતો હતો. પોતાના વચનનો ઉપયોગ ધર્મના ગુણગાન, વર્ણન કરવામાં કરતો હતો અને પોતાનું શરીર હંમેશા ધર્મની સેવામાં લગાડતો હતો. એ રાજા બધા ગુણોની ખાણ સમાન મુનિઓને દાન દેતો હતો અને બધા જ પ્રકારના કલ્યાણ કરવાવાળા શ્રી જિનેન્દ્રદેવની પૂજા કરતો હતો. ધર્મના પ્રભાવથી એના ઘરમાં રાજ્યના બધા અંગોને વિકસિત કરવાવાળી અને બધા પ્રકારના મનોવાંછિત સુખ દેવાવાળી લક્ષ્મી સદાય દાસીની જેમ નિવાસ કરતી હતી. સંસારમાં જે પણ સારભૂત ધન હતું એ બધું ધર્મપરાયણ રાજાને ત્યાં એના પુણ્યકર્મના ઉદયથી સ્વયં

ઉપલબ્ધ હતું. સમસ્ત ભોગ-ઉપભોગોને દેવાવાળી અને રાજ્યને પ્રસારિત કરવાવાળી ઘણી બધી વિદ્યાઓ એના શુભ યોગથી પોતાની મેળે એને સિદ્ધ થઈ જતી હતી.

આ પ્રકારે સમસ્ત શત્રુઓ જિતવાવાળો એ રાજા સદ્ધર્મમાં લીન થઈને અને બધા પ્રકારના વેરભાવ છોડીને શુભકર્મોના ઉદયથી ન્યાયમાર્ગથી રાજ્ય કરતો હતો. ત્યારબાદ દિવ્ય-તિલક નામના નગરમાં ચંદ્રાભ નામનો એક રાજા રાજ્ય કરતો હતો, અનેક લક્ષણોથી સુશોભિત સુભદ્રા નામની તેની રાણી હતી. એ બંનેની વાયુવેગા નામની કન્યા હતી, જે અનેક લક્ષણોથી સુશોભિત રૂપ, લાવણ્ય, આભૂષણ વગેરેથી કામીઓના ચિત્તને ક્ષોભિત કરવાવાળી હતી. વાયુવેગાએ પોતાના પુણ્યકર્મના ઉદયથી સિદ્ધ કરેલી પોતાની વેગ-વિદ્યાથી ઘણા વિદ્યાધર રાજાઓને બહુ ઝડપથી જીતી લીધા હતા પણ જ્વલનજટી વિદ્યાધર રાજાએ પોતાના વિદ્યાબળથી વાયુવેગા ઉપર વિજય મેળવ્યો અને મોટા ઉત્સવ સાથે વિવાહ કરી લીધા હતા. ધર્મકાર્યોમાં આસક્ત તે રાજા કેવળ સંતાન પ્રાપ્તિની ઈચ્છાથી જ યથાસમય એની સાથે કામસેવન કરતો રહેતો હતો. વાયુવેગા રાણી સતી, રૂપવતી, લાવણ્યમયી હતી. એ આભૂષણોથી સુશોભિત રહેતી અને પૂજા, દાન, વ્રત વગેરે ધર્મ-કાર્ય પોતાના પતિની જેમ જ કરતી હતી. જ્યારે એનો પતિ ભગવાનની પૂજા કરતો, ત્યારે પોતે પણ પૂજા કરતી; જ્યારે એ દાન દેતો ત્યારે તે પણ દાન દેતી; જ્યારે તે પૌષ્ઠ અને શીલવ્રતોનું પાલન કરતો, ત્યારે એ પણ વ્રતોનું પાલન કરતી. એવી રીતે એ બધા પ્રકારના ધર્મ-કાર્ય પતિની સાથે જ કરતી હતી. વાયુવેગા ભોજ, શયન અને ભોગ વગેરે બધા કાર્ય પતિના સાથે જ કરતી હતી; એટલે લોકો એને ‘પતિવ્રતા’ અને ‘સતી’ કહેતા હતા. રાજા જ્વલનજટી પણ ભોગઉપભોગ વગેરે બધા કાર્ય વાયુવેગા સાથે કરતો હતો. એ સ્વપ્નમાં પણ ક્યારેય અન્ય સ્ત્રીની ઈચ્છા નહોતો કરતો. જે પ્રકારે સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્રથી ધર્મની ઉત્પત્તિ થાય છે, એ જ પ્રકારે એ બંનેનો ધર્મ-સેવનના પ્રભાવથી અર્કકીર્તિ નામનો પુત્ર થયો કે જે પોતાની કીર્તિ અને પ્રભાવથી બધી દિશાઓને પ્રકાશિત કરતો હતો.

જે પ્રકારે ચંદ્રમાની સાથે કાન્તિ અથવા કિરણો હોય છે તથા પુણ્ય અને પરાક્રમથી લક્ષ્મી ઉત્પન્ન થાય છે; એવી જ રીતે એ બંનેને અર્કકીર્તિની સાથે નેત્રોને સુખ દેવાવાળી સ્વયંપ્રભા નામની પુત્રી ઉત્પન્ન થઈ. જે પ્રકારે

યંદ્રકલા અનુક્રમથી વધતી હતી, એ જ પ્રકારે અનુક્રમથી શ્રેષ્ઠ યૌવન અવસ્થાને પ્રાપ્ત થઈ હતી; રૂપ, લાવણ્ય અને આભૂષણ વગેરેથી એ સુશોભિત હતી. એની સુંદરતા જોઈને રાણીઓને ક્ષોભ ઉત્પન્ન થતો હતો. ત્યારબાદ કોઈ એક દિવસ એ રાજા જ્વલનજટી ઘણા વિદ્યાધરોની મધ્યસભામાં બિરાજમાન હતો. એ જ ક્ષણે વનના માળીએ આવીને મહારાજને નમસ્કાર કર્યા અને નિવેદન કર્યું—હે દેવ! તમારા પુણ્યોદયથી મનોહર નામના વનમાં જગનંદન અને અભિનંદન નામના બે ચારણ મુનિ પધાર્યા છે. એ રાજા વનમાળીના વચનો સાંભળી આનંદસાગરમાં ડૂબી ગયા અને સિંહાસનથી ઊતરી અને સાત પગલા આગળ ચાલી, દેવોના દ્વારા પણ નમસ્કારને યોગ્ય એ બંને ચારણ મુનિઓનાં ચરણક્રમણને પરોક્ષમાં હૃદયમાં ધારણ કરી કેવળ પુણ્ય—સંપાદન માટે વનની દિશાની બાજુએ પોતાના શરીરના ઉત્તમભાગથી એટલે કે મસ્તકને ઝુકાવીને નમસ્કાર કર્યા. ત્યારપછી ધર્મમાં રુચિ રાખવાવાળા એ રાજાએ આનંદ ભેરી વગડાવી. ઘણા ભવ્ય જીવોને તથા અંતઃપુરની રાણીઓને અને પુત્રોને સાથે લઈને એ મુનિઓના દર્શન કરવા ચાલ્યા. એની સાથે ચારેય પ્રકારની સેના હતી, પૂજાની સામગ્રી હતી અને બધા જ પ્રકારની વિભૂતિ હતી. એ કેવળ ધર્મ—શ્રવણ કરવા માટે એ બન્ને મુનિરાજા પાસે જલ્દીથી પહોંચ્યા. રાજાએ પોતાના બન્ને હાથોને પોતાના મસ્તક ઉપર રાખીને બન્ને મુનિઓનાં ચરણક્રમણને નમસ્કાર કર્યા અને ભક્તિપૂર્વક પૂજાની સામગ્રીથી ઘણા પ્રકારે પૂજા કરી. ત્યારબાદ ઘણા આનંદ સાથે એમના ગુણોને પ્રગટ કરવાવાળી સ્તુતિ શરૂ કરી. હે દેવ! આપ બન્ને જ્ઞાનનેત્ર છો અને આપ બન્ને તપશ્ચરણરૂપી લક્ષ્મીથી અત્યંત સુશોભિત છો. આપ આજે મને આ સંસારસાગરથી પાર કરાવવામાં સમર્થ છો; સંસારસાગરથી પાર થવામાં આપના ચરણક્રમણ જ મને સહાયરૂપ થશે. હે નાથ! મુક્તિરૂપી લક્ષ્મી આપને ખૂબ જ ઉત્કંઠાથી જોઈ રહી છે. ત્રણેલોકમાં ફેલાયેલી આપની કીર્તિ શોભા આપી રહી છે.

આ પ્રકારે સ્તુતિ કરી એ પુણ્યવાન રાજા એ બન્ને મુનિઓની સામે બેસી ગયા અને પોતાના પરિવારની સાથે ધર્મ શ્રવણ કરવામાં તલ્લીન થઈ ગયા. એ બન્ને મુનિઓએ પહેલાં તો ‘ધર્મવૃદ્ધિ હો’ એવા આશીર્વાદ આપ્યા અને પછી જેમની બુદ્ધિ દયાથી આર્દ્ર થઈ રહી છે એવા જયેષ્ઠ (મોટા) મુનિરાજ સુખસમુદ્રરૂપી ધર્મનો ઉપદેશ દેવા લાગ્યા. એ કહેવા લાગ્યા—હે રાજા! જીવોને સંસારરૂપી મહાસાગરથી ઉઠાવીને જે અનંત સુખથી ભરેલા મોક્ષમાં

સ્વયં સ્થાપિત કરી દે એને વાસ્તવિક સદ્ધર્મ કહે છે. આ સંસારમાં મનુષ્યોને રાજ્ય પણ ધર્મથી મળે છે, ઈન્દ્રનું પદ પણ ધર્મથી મળે છે અને ચક્રવર્તીનું પદ પણ ધર્મથી મળે છે. ધર્મથી ત્રણેલોકમાં ફેલાવાવાળી નિર્મળ કીર્તિ પ્રાપ્ત થાય છે અને ધર્મથી જ ત્રણે લોક જેને નમસ્કાર કરે છે એવું તીર્થંકરપદ પ્રાપ્ત થાય છે. ધર્મથી જ સ્ત્રી પુત્રવતી થાય છે, ધર્મથી જ પુત્ર સુલક્ષણવાળા થાય છે. ધર્મથી જ માતા શીલવતી થાય છે અને ધર્મથી જ મનુષ્યોને સારા ભાઈઓ, બંધુઓ મળે છે. બધી ઈન્દ્રિયોના સુખ આપવાવાળા બધાં ભોગો ધર્મથી જ મળે છે અને ઘર, સવારી, પદાર્થ, રાજ્ય, આભૂષણ વગેરે બધું ધર્મથી જ મળે છે. ધર્મથી જ ધર્માત્મા માટે લક્ષ્મી સદાય દાસીની જેમ સ્થિર બની રહે છે અને સંસારમાં જે જે દુર્લભ વસ્તુઓ છે એ બધી ધર્મના પ્રભાવથી આપમેળે ઘરમાં આવી જાય છે. જે પ્રકારે સ્વયંવરની રચના કરવાવાળી કન્યા વિવાહ માટે પોતાની મેળે આવી જાય છે, એ જ પ્રકારે ધર્મના પ્રભાવથી મુક્તિરૂપી કન્યા પણ ધર્માત્મા જીવની મુક્તિ માટે સ્વયં આવી જાય છે. વધારે કહેવાથી શું લાભ? સંસારમાં જે પણ કાંઈ દુર્લભ છે, ભલે ત્રણે લોકમાં ક્યાંય પણ હોય, એ બધું ધર્મના પ્રભાવથી પુરુષોને પોતાની મેળે પ્રાપ્ત થઈ જાય છે. મનુષ્યો માટે આ બધું ધર્મ વિના ક્યારેય સંભવ નથી થતું. આ જ વાતો પાપકર્મના ઉદયથી દુઃખ દેવાવાળી અર્થાત્ વિપરીત થઈ જાય છે.

શ્રી જિનેન્દ્રદેવે ધર્મ બે પ્રકારના બતાવ્યા છે—એક શ્રાવકના, બીજા મુનિઓના. શ્રાવકોના ધર્મ સહજસાધ્ય છે અને મુનિઓના કઠિનસાધ્ય છે. પાંચ અણુવ્રત, ત્રણ ગુણવ્રત અને ચાર શિક્ષાવ્રત—આ બાર વ્રત શ્રાવકોના ધર્મ છે, સમ્યગ્દર્શન સહિત થવાથી આ જ ધર્મ ‘શુદ્ધ’ કહેવાય છે. આ જ સ્વર્ગોનું સુખ આપવાવાળું છે, અનુક્રમે મોક્ષ દેવાવાળું છે અને આ જ ધર્મ શ્રાવકોની અગિયાર પ્રતિમાઓમાં રહેલો છે. પાંચ મહાવ્રત, પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિ—આ તેર પ્રકારના ચારિત્ર મુનિઓના કહેવાય છે. આ જ ધર્મ સર્વથા પાપરહિત છે અને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરાવવામાં એક અદ્વિતીય માર્ગદર્શન છે. હે રાજન! આ બન્ને ધર્મોમાંથી જે તમને સારો લાગે અને જે તમે ધારણ કરી શકો, એને સ્વીકાર કરો; કેમ કે પરલોકમાં સ્વર્ગ-મોક્ષના સુખોનો સાગર એક ધર્મ જ છે.

મુનિની આ આજ્ઞા સાંભળીને રાજાએ ખૂબ જ આનંદથી સમ્યગ્દર્શનની સાથે-સાથે ગૃહસ્થોના વ્રતો ધારણ

કાર્યા. ત્યારબાદ, એ રાજા સમ્યગ્દર્શન અને દાનપૂર્વક એ વ્રતોને પાલન કરવાની પ્રતિજ્ઞા ધારણ કરી તથા બન્ને મુનિઓનાં ચરણકમળને નમસ્કાર કરી પોતાના રાજભવનમાં આવ્યો. સ્ત્રી-પુરુષ સહિત અન્ય બધા ભવ્યોએ પણ પોત-પોતાની શક્તિ અનુસાર મુનિની સમીપમાં વ્રતો ગ્રહણ કર્યાં. સ્વયંપ્રભાએ પણ એ મુનિઓની સમીપ દાન, પૂજા, ઉપવાસ વગેરે સહિત કેટલાએ વ્રતોને ધારણ કરી પોતાના ઘરે આવી. એક દિવસ સ્વયંપ્રભાએ પોતાના નિયત પર્વના દિવસે ઉપવાસ કર્યાં. બીજા દિવસે ભક્તિપૂર્વક શ્રી અરિહંતદેવની પૂજા કરી, ઉપવાસના કારણે જેનું મુખ થોડું તેજહીન થઈ રહ્યું છે એવી એ સ્વયંપ્રભા વિનયથી નમ્ર થઈને પોતાના બન્ને હાથોથી ભગવાન શ્રી અરિહંતદેવના દર્શન કરીને પવિત્ર થઈ અને એણે પાપોને દૂર કરવાવાળી એક વિશિષ્ટ માળા લાવીને જ્વલનજટીને સમર્પણ કરી. રાજા જ્વલનજટીએ ભક્તિપૂર્વક એ માળા લીધી અને ઉપવાસના કારણે કાંઈક થાકેલી અને ધર્મમાં તત્પર પોતાની કન્યા તરફ જોયું. ‘બેટી તું જઈને પારણા કર’—આ પ્રકારે કહીને એને વિદાય કરી; પરંતુ એ જ સમયે રાજાના હૃદયમાં એના વિવાહ કરવાની ચિંતા ઉત્પન્ન થઈ. એણે એ જ સમયે બધા મંત્રીઓને બોલાવ્યા અને પોતાની પુત્રીના વિવાહની ચર્ચા કરી.

રાજાની વાત સાંભળી શાસ્ત્રોમાં ચતુર સુશ્રુત નામના મંત્રીએ પરીક્ષા કરી પોતાના આત્મામાં નિશ્ચય કર્યો તથા મધુર વચનોમાં બોલવા લાગ્યો કે આ જ વિજયાર્ધ પર્વતની ઉત્તર શ્રેણીમાં અલકા નામની નગરી છે, એનો રાજા મયુરગ્રીવ છે અને એની રાણીનું નામ છે નિલાંજના. એનો સૌથી મોટો પુત્ર અશ્વગ્રીવ છે, બીજો નીલરથ, ત્રીજો નિલકંઠ, ચોથો સુકંઠ અને પાંચમો વજ્રકંઠ—આ પ્રકારે એમના પાંચ પુત્રો છે. એમાંથી મોટા અશ્વગ્રીવની રાણીનું નામ કનકચિત્રા છે અને એ બન્નેના રત્નગ્રીવ, રત્નાગંઠ, રત્નચુલ, રત્નરથ વગેરે પાંચસો પુત્રો છે. એના મંત્રીનું નામ હરીશ્મશ્રુ છે અને અષ્ટાંગને જાણવાવાળો નૈમિત્તિક શતવિન્દુ છે. આ પ્રકારે રાજા અશ્વગ્રીવનું રાજ્ય બધા પ્રકારે સંપૂર્ણ છે અને એ ત્રણ ખંડનો સ્વામી છે એટલે આપણી કન્યારત્ન એમને જ આપવી જોઈએ.

આ સાંભળી બહુશ્રુત નામનો મંત્રી કહેવા લાગ્યો કે હે રાજન! સુશ્રુત મંત્રીની વાત તો આપે સાંભળી લીધી, હવે મારી વાત પણ સાંભળો. શ્રેષ્ઠ કુળ, નિરોગી સુંદર શરીર, શીલ, ઉંમર, શાસ્ત્રનું વાંચન, મનન, પક્ષ, લક્ષ્મી અને

ઉત્તમ પરિવાર—આ નવ ગુણ વરમાં હોવા જોઈએ. અશ્વગ્રીવમાં બધા ગુણ છે. પરંતુ એમની ઉંમર ઘણી વધારે છે એટલે જેમાં આ બધા ગુણ હોય અને જુવાન હોય, એવો કોઈ બીજો વર ગોતવો જોઈએ.

ગગનવલ્લભ નગરમાં પ્રસિદ્ધ રાજા સિંહરથ છે. મેઘપુર નગરમાં નીતિવિશારદ રાજા પદ્મરથ છે. ચિત્રપુર નગરમાં બળવાન રાજા અરિંજય છે. ત્રિપુર નગરમાં વિદ્યાધરોના રાજા લલિતાંગદ છે. અશ્વપુર નગરમાં રાજા કનકરથ છે. મહારત્નપુર નગરમાં વિદ્યાધરોનો પ્રસિદ્ધ રાજા ધનંજય છે. હે રાજનું! આમાંથી કોઈ એકનો નિશ્ચય કરી પુણ્યવતી કન્યારત્નનો વિવાહ શુભ મુહૂર્તમાં કરી દેવો જોઈએ. બહુશ્રુતના આ વચન સાંભળી શાસ્ત્રોમાં પારંગત શ્રુતસાગર મંત્રી વિચાર કરી મીઠા શબ્દોમાં આ પ્રકારે કહેવા લાગ્યો કે જો તમે કુળ, આરોગ્ય, આયુ, રૂપ વગેરે બધા ગુણોથી સુશોભિત વરને કન્યા અર્પણ કરવા માંગો છો, તો મારી વાત સાંભળો. ઉત્તર શ્રેણીના સુરેન્દ્રકાંતાર નગરમાં મેઘવાહન નામનો વિદ્યાધર રાજા રાજ્ય કરે છે. એની રાણીનું નામ મેઘમાલિની છે. એનો વિદ્યુતપ્રભ નામનો પુત્ર છે અને જયોતિર્માલા નામની પુત્રી છે. રાજા મેઘવાહન પુણ્યવાન પુત્ર અને લક્ષ્મી સમાન પુત્રીને મેળવીને બહુ જ આનંદમાં રહે છે. એક દિવસ રાજા મેઘવાહન શ્રી જિનેન્દ્રદેવની પૂજા કરવા માટે વિશાળ વિભૂતિથી સુશોભિત શ્રી સિદ્ધકુટ ચૈત્યાલયમાં ગયો હતો. ત્યાં રાજાના પુણ્યકર્મના ઉદયથી અનેક ગુણોથી વિભૂષિત વરધર્મ નામના અવધિજ્ઞાની ચારણ મુનિના દર્શન સ્વતઃ થઈ ગયા. રાજાએ ખૂબ જ આનંદથી ઉત્તમ મુનિની વંદના કરી અને મુનિરાજે રાજાની સામે સ્વર્ગ-મોક્ષ દેવાવાળા ધર્મનું સ્વરૂપ કહ્યું. ત્યારબાદ, રાજાએ મુનિરાજ પાસે પોતાના પુત્રનો આગળનો (પહેલાંનો) ભવ પૂછ્યો હતો. મુનિરાજે કહ્યું કે રાજનું! એ હું કહું છું, તમે પોતાનું ચિત્ત સાવધાન કરી સાંભળો. આ પ્રસિદ્ધ જંબૂદ્વીપમાં વત્સકાવતી દેશ છે અને એમાં શ્રેષ્ઠધર્મથી સુશોભિત પ્રભાકારી નામની નગરી છે. પુણ્યકર્મના ઉદયથી એ નગરીનો રાજા નંદન કે જે ખૂબ જ સુંદર હતો તથા એના શુભકર્મના ઉદયથી જયસેના નામની રાણી એને પ્રાપ્ત થઈ હતી. એ બન્નેનો વિજયસેન નામનો પુત્ર હતો કે જે પુણ્ય અને ગુણોનો સંગમ હતો, વિવેકી હતો અને જ્ઞાની હતો. એ એક દિવસ પોતાની ઈચ્છાનુસાર મનોહર નામના વનમાં ગયો અને ત્યાં કેરીના ઝાડને ફળરહિત જોઈને બધા ભોગોથી વિરક્ત થયો. જે ઠીક જ છે, કેમકે વૈરાગ્ય જ મોક્ષનું કારણ છે. આ સંસાર

અસાર છે અને જે પ્રકારે વાદળાથી પ્રગટ થતી વિજળી ક્ષણમાત્રમાં નષ્ટ થઈ જાય છે, એ જ પ્રકારથી ભોગ, રાજ્ય, શરીર અને ધન બધું ક્ષણમાત્રમાં નષ્ટ થઈ જાય છે.

જેની બુદ્ધિ શાંત થઈ ગઈ છે એવા એ વિજયસેન ઉપર કહ્યા પ્રમાણે ચિંતવન કરીને બધા પ્રકારના પરિગ્રહોથી રહિત પિહિતાશ્રવ નામના મુનિની પાસે ગયા અને એમને જઈને નમસ્કાર કર્યા. એણે ગુરુની આજ્ઞાનુસાર વૈરાગ્યધારણ કરવામાં તત્પર એવા ચૌદહજાર રાજાઓની સાથે દુર્લભ એવો સંયમ ધારણ કર્યો અને કર્મોને નાશ કરવાવાળા બાર પ્રકારના તપ કર્યા અને અંતમાં સમાધિમરણ ધારણ કરી, ચારેય આરાધનાઓનું સ્વયં ચિંતવન કર્યું. શરીરને છોડીને પુણ્યકર્મના ઉદયથી એ માહેન્દ્ર સ્વર્ગમાં ચક્ર નામના વિમાનમાં દિવ્ય વસ્ત્રાભૂષણોથી સુશોભિત દેવ થયો. પોતે કરેલી તપશ્ચર્યાથી પ્રાપ્ત થયેલા પુણ્યકર્મથી તેણે સાત સાગર સુધી બધી ઈન્દ્રિયોને સુખ દેવાવાળા દિવ્ય ભોગ ભોગવ્યા. ત્યાંથી ચ્યવીને તારો આ વિદ્યુત્પ્રભ નામનો પુત્ર થયો. હવે આગળ અત્યંત ઘોર તપસ્યા કરી મોક્ષ જશે. હું એક દિવસ પુણ્ય સંચય કરવા માટે શ્રી સિદ્ધકુટ ચૈત્યાલયમાં સ્તુતિ કરવા માટે ગયો હતો ત્યાં મેં આ પુણ્યનું કારણ સાંભળ્યું હતું. એ વિદ્યુત્પ્રભ, વરના બધા ગુણોથી પૂર્ણ છે અને સુખી છે એટલે ગુણોથી સુશોભિત અને ધર્મમાં તત્પર એવી આ કન્યા એમને જ આપવી જોઈએ તથા હે રાજન્! આપણો રાજકુમાર અર્કકીર્તિ પુણ્યમૂર્તિ છે. તેના માટે પુણ્યવંતી જ્યોતિર્માળાને મોટી વિભૂતિની સાથે લાવવી જોઈએ.

શ્રુતસાગરની આ વાત સાંભળી ઉત્તમ બુદ્ધિવાળા સુમતિ નામના મંત્રી બધા સંકલ્પ-વિકલ્પો પર જવાબ આપવા લાગ્યો. એ કહેવા લાગ્યો કે પુણ્યકર્મના પ્રભાવથી આ કન્યા પુણ્યરૂપ વગેરે બધા ગુણોથી વિભૂષિત છે એટલા માટે આના માટે અલગ-અલગ કેટલાય વિદ્યાધર રાજા પ્રાર્થના કરે છે. આ કન્યા વિદ્યુત્પ્રભને ન આપવી જોઈએ. કેમકે તેનાથી ઘણા સાથે વેર કરવું પડશે; માટે સ્વયંવરની રચના કરવી જોઈએ. આમ કહીને તે ચૂપ થઈ ગયો.

અન્ય બધા મંત્રીઓએ કાર્યને સિદ્ધિ કરવાવાળી એમની આ વાત માની લીધી એટલે રાજાએ મંત્રીઓનો આદર—સત્કાર કરી એમને વિદાય કર્યા. ત્યારપછી રાજા જ્વલનજટીએ પુરાણોના અર્થોને જાણવાવાળા અને જ્ઞાની

સંભિન્નશ્રોત નામના નૈમિત્તિકને પૂછ્યું કે હે જ્ઞાની! આપ કહો કે સ્વયંપ્રભનો પતિ કોણ હશે? આમ કહી રાજા ચૂપ થઈ ગયો અને નૈમિત્તિક નીચે લખેલ અનુસાર વચનો કહેવા લાગ્યો.

પહેલાં પુરાણોનું નિરૂપણ કરતાં સમય શ્રી ઋષભદેવે ભરત ચક્રવર્તીને પ્રથમ નારાયણની કથા આ પ્રકારે કહી હતી. આ જ જંબૂદ્વીપના પૂર્વ વિદેહક્ષેત્રમાં પુષ્કલાવતી દેશમાં પુંડરિકિણી નગરી છે. એ નગરીની બાજુમાં મધુક નામના વનમાં વનનો સ્વામી પુરુરવા નામનો ભદ્ર ભીલોનો રાજા રહેતો હતો. એક દિવસ એ વનમાં સાગરસેન નામના મુનિરાજ માર્ગ ભૂલીને વિહાર કરતા તે બાજુ જઈ રહ્યા હતા. પુણ્યકર્મના ઉદયથી એ ભીલે બહુ સારા ભાવોથી મુનિરાજને પરલોકમાં સુખ દેવાવાળા નમસ્કાર કર્યા. એ મુનિરાજે કૃપાપૂર્વક એ ભવ્ય માટે આ લોક અને પરલોક બન્ને લોકમાં સુખ દેવાવાળા મદ્યમાંસ વગેરેના ત્યાગરૂપ ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. એ ધર્માત્મા ભીલે મુનિરાજના ચરણકમળમાં નમસ્કાર કર્યા અને કાળલબ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ જવાને કારણે મન, વચન, કાયની શુદ્ધિપૂર્વક મદ્યમાંસ વગેરેનો ત્યાગ કર્યો તથા શ્રેષ્ઠધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. એ ધર્મના ફળથી એ સૌધર્મ સ્વર્ગમાં મોટી ઋદ્ધિવાળો અને દિવ્ય લક્ષ્મીનો સ્વામી દેવ થયો. આચાર્ય કહે છે કે જુઓ, થોડા જ પુણ્યના ફળથી એ ભીલ આવો થયો; તો પછી સારા કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલ જે લોકો ધર્મ—સેવન કરે છે એ કેમ સુખી ન થાય? આ ભરતક્ષેત્રની અયોધ્યા નગરીમાં ભરત નામનો ચક્રવર્તી હતો. એમને સુખ દેવાવાળી અનંતસેના નામની સ્ત્રી હતી. એ બન્નેના સંયોગથી એ ભીલનો જીવ સ્વર્ગથી ચ્યુત થઈને મારિચી નામનો પુત્ર થયો હતો. એ બુદ્ધિમાને શ્રી ઋષભદેવ સાથે દીક્ષા ગ્રહણ કરી લીધી હતી. એ મારિચીએ ભૂખ, તરસ વગેરેથી ઉત્પન્ન થયેલા પરિષહોના ભયથી સંયમરૂપી માણિક્યને તો છોડી દીધું અને એનાથી વિપરીત કુલિંગનો વેષ ધારણ કરી લીધો. શ્રી ઋષભદેવની દિવ્યધ્વનિથી એ મૂર્ખને પણ ખબર હતી કે એને આગળ જઈને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાવાળી શ્રી તીર્થંકરની વિભૂતિ પ્રાપ્ત થશે તોપણ તીવ્ર મિથ્યાત્વના ઉદયથી એણે શ્રી જિનેન્દ્રદેવનો કહેલો ધર્મ છોડી દીધો અને નરકમાં પહોંચાડનારો નિકૃષ્ટ સાંખ્યમત સ્વીકાર કરી લીધો હતો. એણે અશુભ માર્ગનો ઉપદેશ દીધો હતો એટલે એ પાપના ફળથી તીવ્ર કષાયરૂપી લહેરોથી ભરેલા સંસારસાગરમાં એ ઘણા કાળ સુધી મગ્ન થઈ ગયો. આચાર્ય કહે છે કે મારિચી તપસ્વી હોવા છતાં પણ ખોટા

માર્ગનો ઉપદેશ દેવાથી મહાન દુઃખોને પ્રાપ્ત થયો; તો પછી કોઈ ખોટા માર્ગનું આચરણ કરે એ કેમ દુઃખી ન થાય?

આ જ ભરતક્ષેત્રના સુરમ્ય દેશમાં પોહન નામનું એક મનોહર અને સુંદર નગર છે. ત્યાંના રાજા પ્રજાપતિને મૃગાવતી નામની રાણી છે. એ ભીલનો જીવ સંસારરૂપી વનમાં પરિભ્રમણ કરતો કરતો કાળલબ્ધિથી તપશ્ચર્યાથી પુણ્ય ઉપાર્જન કરી એ બન્નેનો ત્રિપૃષ્ઠ નામનો પુત્ર થયો છે. એ જ રાજાને ભદ્રા નામની રાણીના ગર્ભથી વિજય નામનો મોટો પુત્ર થયો છે. એ બન્ને ભાઈઓ સુલક્ષણાવાળા છે અને એ બન્ને શ્રી શ્રેયાંસનાથ તીર્થંકરના સમયમાં પોતાના પુરુષાર્થથી પ્રતિનારાયણ અશ્વગ્રીવ શત્રુને મારીને ત્રણ ખંડનો સ્વામી પ્રથમ નારાયણ તથા બલભદ્ર થશે. એમાંથી વિજય નામના બળભદ્ર શ્રી શ્રેયાંસનાથ તીર્થંકર પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી ઘોર તપશ્ચરણ કરી કર્મોનો નાશ કરી મોક્ષ પ્રાપ્ત કરશે. ત્રિપૃષ્ઠ નારાયણ અશુભયોગના કારણે સંસારમાં ખૂબ જ પરિભ્રમણ કરશે અને પછી કાળલબ્ધિ પ્રાપ્ત કરીને છેલ્લા તીર્થંકર થશે. આપનો જન્મ આ જ વિજયાર્ધ પર્વત પર ઘરણેન્દ્રના સંબંધથી મહારાજ કચ્છના પુત્ર નમીના વંશમાં થયો છે અને મહારાજ પ્રજાપતિનો જન્મ શ્રી ઋષભદેવ તીર્થંકરદેવના ઉપદેશના અનુસાર આ સંસારમાં પ્રસિદ્ધ શ્રી બાહુબલીના પ્રસિદ્ધ વંશમાં થયો છે એટલે હે રાજન! એમની સાથે આપનો સંબંધ પહેલાંથી જ નિશ્ચિત છે. માટે એ સંબંધ થવો જ જોઈએ. ધર્મ અને લક્ષ્મીથી સુશોભિત નિમિત્તજ્ઞાનીની ત્રણ ખંડની લક્ષ્મી અને સુખના સ્વામી પુણ્યવાન ત્રિપૃષ્ઠને તમારી કન્યા આપવી જોઈએ. ત્રિપૃષ્ઠને જમાઈ બનાવી લેવાથી તમે બધા વિદ્યાધરોના સ્વામી થઈ જશો, આ વાત પાકકી છે; એટલે આવું કરવું જ જોઈએ. આ કથા શ્રી આદિનાથ તીર્થંકરના વચનોના અનુસાર જ કહેલી છે. એ નિમિત્તજ્ઞાનીની આ વાત સાંભળીને રથનપુરના રાજા જ્વલનજટીએ એમની વાત માની લીધી અને પ્રસન્ન થઈને એને વસ્ત્ર, આભૂષણ, સન્માન વગેરેથી વિભૂષિત કર્યાં.

રાજા જ્વલનજટીએ ઈન્દ્ર નામના દૂતને બોલાવ્યો અને પત્ર તથા ભેટ દઈને એ જ સમય રાજા પ્રજાપતિની પાસે મોકલ્યો. ત્રિપૃષ્ઠે જયગુપ્ત નામના નૈમિત્તિકથી પહેલાં જ આ વાત સાંભળી લીધી હતી. એટલે તે તરત જ પુષ્પકરંડક નામના વનમાં આવી ગયો હતો. ત્યાં જ જ્વલનજટી વિદ્યાધરનો દૂત આકાશમાર્ગેથી ઊતર્યો. ત્રિપૃષ્ઠે એનું સ્વાગત કર્યું અને ઉત્સવની સાથે એને સભામાં લઈ ગયો. દૂતે જઈને રાજાની સામે ભેટ રાખીને નમસ્કાર કર્યા અને

પછી વિનમ્ર થઈને ઊભો રહી ગયો. મહારાજાએ પોતાના હાથે દૂતને બેસવા માટે આસન આપ્યું. મહારાજે એ બધી ભેટો જોઈ અને પોતાનો સંતોષ પ્રગટ કર્યો અને ‘અમે તમારી ભેટોથી સંતુષ્ટ છીએ’ આમ કહીને દૂતને પણ સંતુષ્ટ કર્યો.

ત્યારબાદ, દૂતે નિવેદન કર્યું કે રાજા! જવલનજટી વિદ્યાધર તમારા પુત્રોમાં મોટા પુત્ર શ્રી ત્રિપૃષ્ઠને પોતાની કન્યા સમર્પણ કરવા માગે છે. આમ કહી દૂત ચૂપ થઈ ગયો. આ સાંભળીને મહારાજ પ્રજાપતિએ એ બધી વાતો યથાર્થ સમજી લીધી અને પ્રસન્ન થઈને કહ્યું કે ઠીક છે, રત્ન અને સોનાનો સંબંધ ભલા કોણ નથી ચાહતું? ત્યારબાદ, મહારાજે યોગ્ય ભેટ દઈને દૂતનો આદર સત્કાર કર્યો અને પોતાની કાર્યસિદ્ધિ માટે દૂતને વિદાય આપી. એ દૂત ખૂબ જ જલ્દીથી પોતાના સ્વામી પાસે ગયો અને વિવાહ વગેરે શુભ કાર્ય પ્રારંભ કરવાનું કહ્યું. આ સાંભળી જવલનજટી વિદ્યાધર મોટી વિભૂતિ સાથે પોતાની કન્યાને લઈને આકાશમાર્ગેથી પોદનપુરમાં આવ્યા. મહારાજ પ્રજાપતિ રાજા જવલનજટીનું આગમન સાંભળી ખૂબ જ પ્રેમથી મોટી વિભૂતિ સાથે જલ્દીથી એમની સામે આવ્યા. એમણે એમનું સ્વાગત કર્યું. મહારાજ પ્રજાપતિએ ખુશીથી પોતાનું નગર સજાવ્યું, તોરણ બંધાવ્યા અને ઘણી ધ્વજાઓની માળાઓ બંધાવી. આવા સુસજ્જિત નગરમાં મહારાજ પ્રજાપતિ ખૂબ ઉત્સાહથી રાજા જવલનજટીને લાવ્યા. મહારાજ પ્રજાપતિએ મહારાજા જવલનજટીને યોગ્ય સ્થાને રાખ્યા અને સ્નાન, ભોજન વગેરે બધા જ પ્રકારે એમનું સ્વાગત કર્યું જેથી જવલનજટી ખૂબ જ પ્રસન્ન થયા. ત્યારબાદ, રાજા જવલનજટીએ રત્નમાલા વગેરેથી સુશોભિત મંડપ બંધાવ્યો. પોતાના કુટુંબ પરિવારવાળાઓને બોલાવ્યા અને એમને વિવાહમાં દેવાયોગ્ય વસ્ત્ર આભૂષણ આપ્યા.

ત્યારબાદ, એમણે શુભ લગ્ન અને શુભ મુહૂર્તમાં વિશાળ વિભૂતિઓ સહિત ભારે ઉત્સાહથી ત્રિપૃષ્ઠને પોતાની કન્યારત્નને સમર્પિત કરી. બધા રાજાઓ જેની સેવા કરે છે એવા એ પ્રથમ નારાયણ ત્રિપૃષ્ઠ પોતાના પુણ્યકર્મના ઉદયથી, જેને વિદ્યાધર પણ ઈચ્છે છે અને જે રૂપ-લાવણ્યમાં સુશોભિત છે એવી ઉત્તમ કન્યાને મેળવીને પોતાના ધર્મના ફળથી પ્રાપ્ત ઉત્તમ ભોગોને ભોગવવા લાગ્યો. ક્યાં તો આ પૃથ્વીતળ ઉપર વિશાળ પર્વત સદેશુ

ત્રિપૃષ્ઠ અને ક્યાં તો એ વિદ્યાધર રાજાની સાધારણ પુત્રી ! આશ્ચર્ય છે કે પુણ્યકર્મના ઉદયથી એ ભૂમિગોચર કન્યા રાણી બનીને ત્રિપૃષ્ઠના ઘરે આવી ગઈ. માટે બુદ્ધિમાન લોકોએ સદાય ધર્મધ્યાન કરતાં રહેવું જોઈએ. સંસારમાં ભલે ઈષ્ટ પદાર્થ કેટલુંય દૂર હોય અને ભલે ત્રણે લોકમાં કષ્ટ સાધ્ય હોય તોપણ ધર્મના ફળથી પ્રાણીઓને તે મળી જ જતું હોય છે. માટે શ્રી અરિહંતદેવના કહેલાં ધર્મને હંમેશા ધારણ કરતા રહેવું જોઈએ. રત્નત્રયથી ઉત્પન્ન થયેલો ધર્મ ત્રણેલોકનું ઈશ્વરપણું તથા ઉત્તમ સુખ દેવાવાળો છે, પાપોનો નાશ કરવાવાળો છે, તીર્થંકરની વિભૂતિ દેવાવાળો છે, અત્યંત નિર્દોષ છે, સ્વર્ગ, મોક્ષને સર્વથા વશમાં કરવાવાળો છે. ગુણોનો ભંડાર છે. ત્રણે લોકમાં પૂજ્ય છે અને કલ્યાણની પરંપરાને સમર્પણ કરવાવાળો છે. તેથી બુદ્ધિમાનોએ સદાય તેનું સેવન કરતા રહેવું જોઈએ.

શ્રી શાંતિનાથ ભગવાન નિર્મળ ગુણોના ભંડાર છે. સ્વર્ગ, મોક્ષના અદ્વિતીય કારણ છે. ત્રણે લોકના ઈન્દ્રો એમની સેવા કરે છે. ઉત્તમ મુનિરાજ એમની સ્તુતિ કરે છે. બધા પ્રકારના સુખ દેવાવાળા છે અને વિદ્વાન લોકો એમની પૂજા કરે છે; એમના ગુણોની પ્રાપ્તિ માટે એમના સમસ્ત ગુણસમૂહોનું વર્ણન કરી હું એમની સ્તુતિ કરું છું.

બીજો અધિકાર સમાપ્ત થયો.

આ અનાદિ સંસાર દુઃખોથી ભરેલો છે, સુખથી રહિત છે, અનંત છે અને ભયાનક છે, એવા સંસારથી કોણ જ્ઞાની પુરુષ પ્રેમ કરે? હાથમાં રાખેલા જળબિંદુની જેમ જીવોના આયુષ્ય પણ ક્ષણક્ષણમાં નષ્ટ થતાં રહે છે તોપણ પરલોકમાં હિત ચાહવાવાળા પોતાનું કલ્યાણ કેમ નથી કરતા? જ્યાં સુધી આયુષ્ય પૂરું ન થઈ જાય, જ્યાં સુધી બુઢાપો આવી ન જાય અને જ્યાં સુધી ઈન્દ્રિયો સમર્થ બની રહે ત્યાં સુધી જીવોએ પોતાનું હિત કરી લેવું જોઈએ. જે પ્રમાણે ઘરમાં આગ લાગે ત્યારે કુવો નથી ખોદાતો એ રીતે જ્યારે મૃત્યુ આવે છે ત્યારે જીવ કાંઈ પણ ધર્મ નથી કરી શકતો.

અધિકાર ત્રીજો

હું મારા પ્રારંભ કરેલા કાર્યની સિદ્ધિ માટે સમસ્ત ગુણોના સાગર પાંચમા ચક્રવર્તી અને કામદેવ એવા સોળમા તીર્થંકર શ્રી શાન્તિનાથને નમસ્કાર કરું છું.

ત્યારબાદ, રાજા જ્વલનજટીએ ત્રિપૃષ્ઠને સિંહવાહીની અને ગરુડવાહીની નામની બે વિદ્યાઓ સિદ્ધ કરવા માટે આપી. આ પ્રકારે પરમ ઉત્સવ ઉજવવાવાળા એ બધાં પોત-પોતાના પુણ્યકર્મના ઉદયથી સુખસાગરમાં નિમગ્ન થઈ ગયા. આ બાજુ અશ્વગ્રીવનાં નગરમાં એના પાપકર્મના ઉદયથી ઉલ્કાપાત થયો. પૃથ્વી ચલાયામન થઈ અને દશ દિશાઓમાં આગ લાગવા માંડી. જેવી રીતે ત્રીજા કાળના અંતમાં સૂર્યને જોઈને ભોગભૂમિના આર્ય ચક્રિત થયા હતા, એવી જ રીતે ત્યાંની પ્રજા એ ત્રણે પ્રકારના અભૂતપૂર્વ ઉપદ્રવોને જોઈને ચક્રિત અને ભયભીત થઈ ગઈ. એ ઉપદ્રવોને જોઈ અશ્વગ્રીવ પણ ચક્રિત થઈ ગયો અને કારણ જાણવા માટે મંત્રીઓ સાથે બેસીને એણે શતબિન્દુ નામના નિમિત્તજ્ઞાનીને પૂછ્યું કે મહારાજ, આ શું છે? અને આને દૂર કરવાનો ઉપાય શું છે? નિમિત્તજ્ઞાની શતબિન્દુ કહેવા લાગ્યો કે પોતાના પરાક્રમથી જેણે સિન્ધુદેશમાં સિંહ માર્યો છે, તમારા માટે મોકલેલી ભેટ જેણે જબરજસ્તી લઈ લીધી છે અને રથનૂપુરના રાજા જ્વલનજટીએ પોતાના પુણ્યકર્મના ઉદયથી તમને દેવા યોગ્ય સ્ત્રીરત્ન જેને સમર્પિત કર્યું છે એ જ મનુષ્ય આપનું અનિષ્ટ કરશે, તેના આ બધા સૂચક છે. તમે આને દૂર કરવાનો ઉપાય કરો.

આ પ્રકારે પેલાં નિમિત્તજ્ઞાનીના કહેલાં વચનો અશ્વગ્રીવ વિદ્યાધરે સાંભળ્યા. ત્યારબાદ, એણે ગુપ્તચરો દ્વારા સિંહનું મરવું વગેરે બધું સાંભળ્યું અને એ નિમિત્તજ્ઞાનીની વાતને સત્ય માની. એના પછી આ વાતની પરીક્ષા કરવા માટે એણે ચિંતાગતિ અને મનોગતિ નામના બે વિદ્વાન દૂત ત્રિપૃષ્ઠ પાસે મોકલ્યા. એ બન્ને દૂતો તરત જ પોદનપુર પહોંચ્યા. એમણે ત્યાંના બળવાન રાજાને જોયો અને એમની સામે ભેટો રાખીને વિનય સાથે કહેવા લાગ્યા : હે રાજનું! વિદ્યાધરોના રાજા અશ્વગ્રીવે આપને આજ્ઞા આપી છે કે એ રથાવર્ત પર્વત પર આવશે. આપ પણ ત્યાં જાઓ.

અમે બન્ને આપને લેવા આવ્યા છીએ. માટે એમની આજ્ઞા માથા પર રાખી તરત જ ચાલો. આ પ્રમાણે કહી બન્ને દૂતો ચૂપ થઈ ગયા. એ દૂતોની વાત સાંભળી ત્રિપૃષ્ઠ ક્રોધપૂર્વક એ દૂતોને કહેવા લાગ્યો. ‘અશ્વગ્રીવ (ઘોડા જેવું મોઢું) અથવા ખરગ્રીવ (ગધેડા જેવું મોઢું) વાળો મનુષ્ય મેં આજ સુધી નથી જોયો, એટલા માટે હું કૌતૂહલપૂર્વક એમને અહીં જ જોવા માંગું છું’. ત્રિપૃષ્ઠની આવી વાત સાંભળી સ્વામીના હિતની ઈચ્છા રાખવાવાળા એ બન્ને દૂતો કહેવા લાગ્યા કે ‘હે રાજન્! અનેક રાજાઓ જેની સેવા કરે છે એવા એ વિદ્યાધરોના રાજા અશ્વગ્રીવ રાજા તો તમારા જ પક્ષના છે; એટલા માટે એમના માટે તમારે આવા વચનો ન કહેવાય. આ સાંભળી ત્રિપૃષ્ઠ કહેવા લાગ્યા કે ખગ (વિદ્યાધર અથવા પક્ષી) અમારા પક્ષના ભલે હોય, પરંતુ હું એને જોવા માટે એ પર્વત પર નહીં જાવ. આ સાંભળી એ બન્ને વિદ્યાધરો કહેવા લાગ્યા કે ચક્રવર્તીની અનુપસ્થિતિમાં આવા અભિમાનના વચનો ન કહેવા જોઈએ; પણ જ્યારે એ આકાશમાં ઊભા રહેશે ત્યારે એવો ક્યો રાજા છે જે એમની સામે ઊભો રહી શકે? આ સાંભળી ત્રિપૃષ્ઠ કહેવા લાગ્યા કે શું એ ચક્ર ફેરવવાનું કામ કરે છે અને ઘડા વગેરે વાસણો બનાવ્યા કરે છે? ત્યારે તો એ સારો શિલ્પકાર છે, તો પછી એને જોવાનો શું? ત્રિપૃષ્ઠની આ વાત સાંભળી એ બન્ને દૂતોએ કહ્યું કે આ કન્યારત્ન તો ચક્રવર્તીને યોગ્ય હતું, એ તારા ઘરમાં પડ્યું નષ્ટ થઈ રહ્યું છે. આ પ્રકારે કહીને એ બન્ને દૂતો ઝડપથી રાજમહેલથી નીકળી ગયા અને જલ્દીથી અશ્વગ્રીવ પાસે પહોંચ્યા.

અશ્વગ્રીવને જઈ નમસ્કાર કરી બન્નેએ બધા સમાચાર કહી સંભળાવ્યા. ત્રિપૃષ્ઠની બધી વાતો સાંભળી અશ્વગ્રીવ ક્રોધિત થયો અને મોટા આડંબર અને મોટી સેનાની સાથે સ્વયં રથાવર્ત પર પહોંચી ગયો. નગરમાંથી નીકળતી વખતે એના નાશને સૂચિત કરવાવાળા પહેલાંની જેમ ત્રણે પ્રકારના ઉપદ્રવ ફરીથી થયા. અશ્વગ્રીવનું આવવાનું સાંભળી બળભદ્ર-નારાયણ પણ પોતાની વિભૂતિ સાથે શીઘ્રથી એ જ પર્વત પર પહોંચી ગયા. ત્યાં બન્ને સેનાઓ વચ્ચે ભારે યુદ્ધ થયું; બન્નેની સેનાઓ સમાન સંખ્યામાં મરી ગઈ એટલે એ જ સમયથી યમરાજનું ‘સમવર્તી’ નામ પડી ગયું હતું. ઘણા સમય સુધી તો યુદ્ધ થતું રહ્યું. પછી ‘વ્યર્થ જ સેનાનો નાશ કરવામાં શું લાભ છે’—આમ વિચારી ત્રિપૃષ્ઠ સ્વયં દ્વંદ્વયુદ્ધ કરવા માટે શત્રુની સામે આવ્યો. અશ્વગ્રીવ પણ પહેલાંના જન્મના વેરથી શત્રુ બનેલો હતો

એટલે ક્રોધમાં આવીને બાણોની વર્ષા કરી ત્રિપૃષ્ઠને ઘેરી લીધો. એ બન્ને વચ્ચે સમાન યુદ્ધ થતું રહ્યું, બન્નેમાંથી કોઈપણ એકબીજાને ન જીતી શક્યા એટલે એ બન્નેએ પોત-પોતાની વિદ્યાથી માયામઈ યુદ્ધ શરૂ કરી દીધું.

અશ્વગ્રીવ પહેલાં તો ઘણા સમય સુધી યુદ્ધ કરતો રહ્યો, પરંતુ જ્યારે એને પોતાના શત્રુને નાના શસ્ત્રોથી જિતવું અસંભવ લાગ્યું ત્યારે એણે રથમાંથી જ શત્રુ ઉપર ચક્ર ચલાવ્યું. પરંતુ ત્રિપૃષ્ઠના પુણ્યોદયથી એ ચક્ર ત્રિપૃષ્ઠને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈને એના જમણા હાથમાં આવીને ઊભું રહી ગયું. બરોબર જ છે ને! કેમ કે પુણ્યોદયથી જીવોને શું પ્રાપ્ત નથી થઈ શકતું? પહેલાં જન્મના વેરથી ક્રોધી થઈને નરકમાં જવાવાળા એ શત્રુ અશ્વગ્રીવને ત્રિપૃષ્ઠે એ જ ચક્રથી મારી નાખ્યો. એ પાપી અશ્વગ્રીવ ધર્મ ધારણ ન કરવાથી તથા રૌદ્રધ્યાનના કારણે તથા આરંભ-પરિગ્રહના કારણે અત્યંત દુઃખ દેવાવાળી સાતમી નરકમાં પહોંચ્યો.

આચાર્ય કહે છે કે જુઓ, આટલી મોટી વિભૂતિને ધારણ કરવાવાળો વિદ્યાધરોનો સ્વામી હોવા છતાં પાપોના કારણે દુર્ગતિઓમાં દુઃખના પાત્રથી પણ બચી નથી શક્યો! પુણ્યકર્મના ઉદયથી સૂર્ય અને ચંદ્રમાની જેમ સુશોભિત થવાવાળા ત્રિપૃષ્ઠ અને વિજય બંને ભાઈઓ ત્રણ ખંડના સ્વામી બની ગયા. બધા ભૂમિગોચરી રાજાઓએ, વિદ્યાધરોના રાજાઓએ અને મગધ વગેરે વ્યંતરોએ ત્રિપૃષ્ઠનો રાજ્યાભિષેક કર્યો અને આ રીતે એ પૃથ્વી પર ખૂબ જ પ્રસિદ્ધ થઈ ગયા. ત્રિપૃષ્ઠે સ્વયંપ્રભાના પિતા જ્વલનજટીને હર્ષપૂર્વક બે શ્રેણીઓના સ્વામી બનાવ્યા. જે ઠીક જ છે, કેમ કે પુણ્યથી આ પૃથ્વી પર શું પ્રાપ્ત નથી થતું? અર્થાત્ બધું જ પ્રાપ્ત થાય છે. દેવોનો સમૂહ જેની રક્ષા કરે છે એવા ખડ્ગ, શંખ, ધનુષ, શક્તિ, દન્ડ, ચક્ર અને ગદા—આ સાત રત્ન ચક્રવર્તી ત્રિપૃષ્ઠને પ્રગટ થયા હતા. મોક્ષગામી બળભદ્ર વિજયને રત્નમાળા, ગદા, હળ અને મુસળ—આ ચાર મહારત્ન ધર્મના પ્રભાવથી પ્રગટ થયા હતા. પહેલાં જન્મમાં ઉપાર્જન કરેલા પુણ્યકર્મના ઉદયથી ત્રિપૃષ્ઠને ગુણવંતી અને લાવણ્યમયી સ્વયંપ્રભા વગેરે સોળ હજાર રાણીઓ પ્રાપ્ત થઈ હતી. ધર્મના પ્રભાવથી બલભદ્રને કુળ, રૂપ અને ગુણોથી સુશોભિત આઠ હજાર રાણીઓ પ્રાપ્ત થઈ હતી. ધર્મના પ્રભાવથી એ બન્ને ભાઈઓના ચરણકમળમાં ઘણા મુકુટબદ્ધ રાજાઓ મસ્તક ઝુકાવી નમસ્કાર કરતા હતા અને એ બન્નેની આજ્ઞાનું પાલન કરતા હતા. આ પ્રકારે એ બન્ને ભાઈઓ પુણ્યકર્મના ઉદયથી સુખસાગરમાં મગ્ન હતા અને એમના

શરીર ત્રણે ખંડોમાં ઉત્પન્ન થવાવાળી લક્ષ્મીથી સુશોભિત હતા.

ત્યારબાદ, એ જ વિજયાર્ધ પર્વતની ઉત્તરશ્રેણીના ઈન્દ્રકાંત નામના શુભ નગરમાં મેઘવાન નામનો રાજા હતો. પુણ્યકર્મના ઉદયથી સારા લક્ષણોવાળી મેઘમાળા નામની એની રાણી હતી. એ બન્નેની સુંદરમુખી જ્યોતિર્માળા નામની પુત્રી થઈ હતી. જ્યોતિર્માળાના વિવાહ વિદ્યાધરોનાં સ્વામી જ્વલનજટીના પુત્ર અર્કકીર્તિની સાથે મોટા ઉત્સવ અને વિધિ સહિત થયા હતા. એ બન્નેનો અમિતતેજ નામનો પુત્ર થયો હતો કે ખૂબ જ સુલક્ષણા હતો અને કામદેવ જેવું રૂપ, લાવણ્ય અને સૌભાગ્યથી સુશોભિત હતો. પુણ્યકર્મના ઉદયથી બાળ-ચંદ્રમાની જેમ એ કુમાર કિશોર અવસ્થામાં ઊભો થયો. શસ્ત્ર અને શાસ્ત્રના સંબંધમાં બધી વિદ્યાઓ એણે શીખી અને કમસરથી એ જુવાન થતો ગયો. સંસારના સુખમાં અનુરક્ત રહેવાવાળા અર્કકીર્તિ અને જ્યોતિર્માળાને સુતારા નામની પુત્રી થઈ કે જે રૂપ અને લક્ષણોથી ખૂબ જ સુશોભિત હતી. અહીં ત્રિપૃષ્ઠ અને સ્વયંપ્રભાના શ્રી વિજય અને જયભદ્ર નામના બે પુત્રો થયા હતા અને જ્યોતિર્પ્રભાના નામની એક પુત્રી થઈ હતી. આ પ્રકારે મહારાજ પ્રજાપતિને ઘણી બધી વિભૂતિઓ પ્રાપ્ત થઈ હતી.

કોઈ એક દિવસ કાળલબ્ધિ પ્રાપ્ત થવાથી ત્રિપૃષ્ઠ નારાયણના પિતા મહારાજ પ્રજાપતિને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો અને એ વિચાર કરવા લાગ્યો કે આ રાજ્યસંપદા ઘણા જીવોની સાથે શત્રુતા ઉત્પન્ન કરવાવાળી છે, ભયાનક છે, પાપ છે અને સંતાપનું ઘર છે તથા બંધન વગેરે ઉત્પન્ન કરાવવાવાળી છે. ઘોર દુઃખનું કારણ છે, એટલે આને ધિક્કાર છે! આ લક્ષ્મી અનેક ચિંતાઓને ઉત્પન્ન કરવાવાળી છે, પાપ, દુઃખ અને શોક પ્રગટ કરાવવાવાળી છે, તીવ્ર દુઃખોથી ઉત્પન્ન થવાવાળી છે અને નરક દેવાવાળી છે, એટલે આનાથી ક્યારેય સુખ નથી મળતું. સ્ત્રી પણ દુર્ગતિ આપવામાં ખૂબ જ કુશળ છે, મોહ ઉત્પન્ન કરાવવાવાળી છે, ભયાનક છે, નિન્દ્ય છે, સાત ધાતુથી બનેલી છે; આવી સ્ત્રીનું ભલા કોણ બુદ્ધિમાન સેવન કરે? આ પુત્રો મનુષ્યોને બાંધવા માટે જાળની જેવા છે, આ લોક અને પરલોકમાં ખૂબ જ દુઃખ દેવાવાળા છે અને ધન, ધાન્ય વગેરે બધું જ ખાઈ જવાવાળા છે. જે પ્રકારે કેરીના ઝાડ પર કેરી પાકી જવાથી કેરી ખાવા માટે ઘણા પક્ષીઓ આવે છે અને કેરી પૂરી થઈ જવાથી એ કેરીના ઝાડને છોડી પોત-પોતાના સ્થાન પર ચાલ્યા જાય છે, એ જ પ્રકારે પૈસાવાળા ઘરમાં ભોગ ભોગવવા માટે બધા કુટુંબીજન ભેગા થઈ જાય છે

અને ભોગ ભોગવી પછી ઘરને છોડી ચાર ગતિઓમાં ચાલ્યા જાય છે. આ શરીર આહાર-પાણી વગેરે દ્રવ્યોથી પુષ્ટ તથા વસ્ત્ર આભૂષણોથી સુશોભિત હોવા છતાં પણ જીવની સાથે દુષ્ટો જેવો વ્યવહાર કર્યા કરે છે. આ ભોગ નરકનાં દુઃખ દેવાવાળા છે, પાપ, રોગ, ક્લેશ વગેરેના કારણ છે, દુઃખપૂર્વક પ્રાપ્ત થાય છે અને બુદ્ધિમાનો દ્વારા નિન્દ્ય ગણાય છે. આવા સંસારના ભોગોથી કોણ સુખી થઈ શકે? આ અનાદિ સંસાર દુઃખોથી ભરેલો છે, સુખથી રહિત છે, અનંત છે અને ભયાનક છે, એવા સંસારથી કોણ જ્ઞાની પુરુષ પ્રેમ કરે? હાથમાં રાખેલા જળબિંદુની જેમ જીવોના આયુષ્ય પણ ક્ષણક્ષણમાં નષ્ટ થતાં રહે છે તોપણ પરલોકમાં હિત ચાહવાવાળા પોતાનું કલ્યાણ કેમ નથી કરતા? જ્યાં સુધી આયુષ્ય પૂરું ન થઈ જાય, જ્યાં સુધી બુઢાપો આવી ન જાય અને જ્યાં સુધી ઈન્દ્રિયો સમર્થ બની રહે ત્યાં સુધી જીવોએ પોતાનું હિત કરી લેવું જોઈએ. જે પ્રમાણે ઘરમાં આગ લાગે ત્યારે કુવો નથી ખોદાતો એ રીતે જ્યારે મૃત્યુ આવે છે ત્યારે જીવ કાંઈ પણ ધર્મ નથી કરી શકતો. આ પ્રકારે આ બુદ્ધિમાન રાજા સંસારની વિચિત્રતાનું ચિંતવન કરી કર્મરૂપી શત્રુઓના પ્રબળશત્રુ સમાન વૈરાગ્યને પ્રાપ્ત થયા.

ત્યારબાદ, એ રાજા પોતાના પુણ્યકર્મના ઉદયથી નગણ્ય તણખલાની જેમ કુટુંબ અને રાજલક્ષ્મીનો ત્યાગ કરી પિહિતાન્નવ મુનિની પાસે પહોંચ્યા. એ મુનિ બધા પ્રકારના પરિગ્રહથી રહિત હતા, પરંતુ ગુણરૂપી સંપદાથી સહિત હતા. એ બધા જીવોનું હિત કરવાવાળા હતા અને પૂજ્ય હતા. એવા મુનિરાજને નમસ્કાર કરી તથા મન, વચન, કાયની શુદ્ધિપૂર્વક બધા પ્રકારના પરિગ્રહોનો ત્યાગ કરી મહારાજ પ્રજાપતિએ મોક્ષપ્રાપ્ત કરવા માટે ગુરુના વચન અનુસાર સંયમ ધારણ કર્યો. ત્યારબાદ, એ પોતાની શક્તિને પ્રગટ કરી કર્મોના સંતાપનો નાશ કરવાવાળા બાહ્ય-આભ્યંતરના ભેદથી બાર પ્રકારની ઘોર તપશ્ચર્યા કરવા લાગ્યા. એમણે ઘણા દિવસો સુધી અત્યંત દુષ્કર અને ભીષણ કષ્ટ-સાધ્ય તપશ્ચરણ કર્યું અને આયુષ્યના અંતમાં પોતાનું ચિત્ત ધ્યાનમાં લગાવ્યું. મુનિરાજે સમ્યક્ત્વથી મિથ્યાત્વનું, સંયમથી અસંયમનું અને અપ્રમત અવસ્થાથી પ્રમાદનો નાશ કર્યો અને ક્ષપકશ્રેણીમાં ઉત્તીર્ણ થઈ ગયા. એમણે શુક્લધ્યાનથી મોહનીયકર્મનો અને પછી અનુક્રમથી જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણ, મોહનીય, અંતરાય—ઘાતીયાકર્મનો નાશ કર્યો અને એ છન્નસ્થ અવસ્થાને છોડી કેવળજ્ઞાનરૂપી પરમ જ્યોતિને પ્રાપ્ત થયા. ઈન્દ્રો વગેરે દેવોએ આવીને એમની

પૂજા કરી અને એ કેવળી ભગવાન અઘાતીયાકર્મોનો નાશ કરી અનંત અવ્યાબાધ સુખ દેવાવાળા મોક્ષમાં જઈને બિરાજમાન થયા. મહારાજ પ્રજાપતિની આ કથા જ્વલનજટીએ પણ સાંભળી અને એમની બહુ સ્તુતિ કરી. ત્યારબાદ, એ વિચાર કરવા લાગ્યા કે મહારાજ પ્રજાપતિ ધન્ય છે, જેમણે પોતાનું ઉત્તમ ઘર પણ છોડી દીધું. હું મૂર્ખ બાળકની જેમ ભોગમાં લિપ્ત થયો, અત્યાર સુધી નિંદા પાપોની ખાણ અને નરક દેવાવાળા ગૃહસ્થાશ્રમમાં પડ્યો છું.

આ પ્રકારે એમણે પોતાની નિંદા કરી અને ભવ્ય પ્રાણીઓએ ત્યાગ કરવાયોગ્ય રાજ્ય અર્કકીર્તિને આપી દીધું. ત્યારબાદ, એ મુનિરાજ જગનંદન પાસે પહોંચ્યા. એમણે મોક્ષની ઈચ્છાપૂર્વક ધીર, વીર, મુનિરાજને નમસ્કાર કર્યા અને એ મુનિરાજના વચનોને અનુસાર શુદ્ધ પરિણામો ધારણ કર્યા.

એ મુનિરાજ કર્મોને નાશ કરવા માટે ક્ષમા, શ્રેષ્ઠ માર્દવ, ઉત્તમ આર્જવ, સત્ય, શૌચ, ઉત્તમ સંયમ, શ્રેષ્ઠ તપ, સુખની ખાણ ત્યાગ, આકિંચન્ય અને બ્રહ્મચર્ય—આવા દસ પ્રકારના ધર્મ ધારણ કરવા લાગ્યા. એ મુનિરાજ અગીયાર અંગ, ચૌદ પૂર્વથી ઉત્પન્ન થયેલ જ્ઞાનનો અભ્યાસ કરવા લાગ્યા. ધર્મધ્યાન અને શુકલધ્યાન બંને ઉત્તમધ્યાન કરવા લાગ્યા અને અત્યંત ઘોર તથા ઉત્તમ તપસ્યા કરવા લાગ્યા. એમણે આત્મધ્યાનરૂપી અગ્નિથી ઘાતિયાકર્મરૂપી ઈંધનને સળગાવી દીધું અને લોક-અલોક બંનેને પ્રકાશિત કરવાવાળું કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું. ત્યારબાદ સુખના સાગર તથા આત્માના આઠ ગુણોથી બિરાજમાન નિર્વાણને પ્રાપ્ત કર્યું.

ત્યારબાદ, કોઈ એક સમયે ત્રિપૃષ્ઠે અર્કકીર્તિના અમીતતેજ માટે સુખ દેવાવાળી જ્યોતિર્પ્રભા નામની પોતાની કન્યાને પ્રીતિપૂર્વક સ્વયંવર વિધિથી આપી દીધી હતી તથા અર્કકીર્તિની પુત્રી સુતારા સ્વયંવરની મનોહર વિધિથી ખૂબ જ પ્રેમથી ત્રિપૃષ્ઠના પુત્ર શ્રીવિજયની અર્ધાગિની બની ગઈ હતી. આ પ્રકારે વંશપરંપરાથી જેમનો પરસ્પર સંબંધ ચાલ્યો આવે છે. એવા એ બધા ભાઈઓ પુણ્યકર્મના ઉદયથી પ્રાપ્ત વંશ-પરંપરાના કલ્યાણ કરવાવાળી લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત થયા હતા. જે પ્રકારે પાણીમાં લોખંડ સૌથી નીચે જઈને બેસે છે એવી જ રીતે ઘણા આરંભ પરિગ્રહના ભારથી એ ત્રિપૃષ્ઠ નારાયણ સાતમી નરકમાં જઈ ડૂબ્યો હતો. ત્યાં તેણે તેત્રીસ સાગર સુધી જેની ન કોઈ ઉપમા આપી શકાય છે અને ન વાણીથી પણ કહી શકાય છે એવા અત્યંત ઘોર દુઃખ ભોગવ્યા હતા. આચાર્ય કહે છે કે જુઓ આવા

ચકવર્તીને પણ પાપોથી નરકમાં જવું પડે છે, તો પછી અશુભકર્મોથી અન્ય સાધારણ લોકો નરકરૂપી ખારા સમુદ્રમાં કેમ ન ડૂબે? જુઓ, આ ભોગોના કારણે ચકવર્તીની પણ આવી અવસ્થા થઈ; પછી ભલા સર્પણી જેવા આ ભોગોમાં એવા ક્યા જ્ઞાની છે કે જે તલ્લીન થઈ જાય? જો રાજ્યથી આવી અવસ્થા થઈ તો પછી દુઃખ દેવાવાળા એ રાજ્યને ધિક્કાર છે; જો રાજ્યલક્ષ્મીથી જ નરકની પ્રાપ્તિ થાય છે તો એ લક્ષ્મીને દુષ્ટા સ્ત્રીની જેમ બુદ્ધિમાનોએ છોડી દેવી જોઈએ. નારાયણના વિયોગથી વિજય બલભદ્રને પણ ઘણો શોક થયો; એણે કુટુંબ અને રાજ્યસંપદાને વિજળી સમાન ચંચળ સમજી ધીરજથી પોતાના શોકને શાંત કર્યો. એમણે બુદ્ધિમાનોએ ત્યાગ કરવાયોગ્ય રાજ્ય શ્રીવિજયને આપી દીધું અને યુવરાજપદ વિજયભદ્રને આપી દીધું.

ત્યારબાદ, વૈરાગ્યને પ્રાપ્ત થઈને બળભદ્ર જલ્દીથી મુક્તિરૂપી સ્ત્રીના સ્વામી સુવર્ણકુંભ નામના મુનિરાજની પાસે પહોંચ્યા. એણે મુનિરાજની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી, મસ્તક ઝુકાવીને એમણે નમસ્કાર કર્યા અને મુનિરાજના આદેશ અનુસાર સાત હજાર રાજાઓ સાથે સંયમ ધારણ કર્યો. એમણે શુકલધ્યાનરૂપી શસ્ત્રથી ઘાતિયાકર્મોનો નાશ કર્યો અને ઈન્દ્રાદિકો દ્વારા પૂજ્ય અણગાર કેવળીનું પદ પ્રાપ્ત કર્યું. અહીં અર્કકીર્તિએ પણ બળભદ્રની ઉત્તમ કથા સાંભળી એમની ખૂબ જ સ્તુતિ કરી અને વિચાર કર્યો કે એ ઘણા સૌભાગ્યશાળી છે જેમણે તપ ધારણ કર્યું. જોકે હું બુદ્ધિમાન છું તથા અત્યંત નિંદ્ય ચારે ગતિઓમાં પરિભ્રમણ કરવાવાળા, પાપનું કારણ અને નિર્મમતાથી ત્યાગ કરવાયોગ્ય ગૃહસ્થાશ્રમમાં હજી સુધી ફસાઈ રહ્યો છું. આ પ્રકારે પોતાની નિંદા કરતા પોતે વૈરાગ્યને પ્રાપ્ત થયા અને બુદ્ધિમાનોએ ત્યાગ કરવાયોગ્ય રાજ્ય અમિતતેજને સમર્પણ કર્યું. એ રાગ-દ્વેષ રહિત થઈને તરત જ રાજા અને દેવો દ્વારા પૂજ્ય આકાશગામી વિપુલમતિ નામના ચારણમુનિની પાસે પહોંચ્યા. એણે મુનિરાજના બંને ચરણકમળમાં નમસ્કાર કર્યા. બધા પ્રકારના પરિગ્રહોનો ત્યાગ કર્યો અને મુક્તિરૂપી સ્ત્રીને વશ કરવાવાળી જિનદીક્ષા ધારણ કરી. એમણે બાર પ્રકારની તપસ્યા કરી અને શુકલધ્યાનરૂપી શસ્ત્રથી ઘાતિયાકર્મોને નાશ કરી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું. ત્યારબાદ, તેમણે મોટો મોટા અતિશયોથી સુશોભિત, ઈન્દ્રાદિ દેવો દ્વારા પૂજ્ય, શુભ અને અત્યંત સુખ દેવાવાળી મુક્તિરૂપી સ્ત્રીને પ્રાપ્ત કરી. ત્યારબાદ, પુણ્યકર્મના ઉદયથી અમિતતેજ અને શ્રીવિજયનો સુખદાઈ સમય ખૂબ જ પ્રેમથી વ્યતિત થવા લાગ્યો.

એક દિવસ કોઈ પુરુષ શ્રીવિજયના દરબારમાં આવીને આશીર્વાદ આપી કહેવા લાગ્યો કે હે રાજન્! મારી વાત સાંભળો. આજથી સાતમા દિવસે પોદનપુરના રાજાના માથા પર વજ્રપાત થશે. આ નિશ્ચય સમજી શીઘ્ર એના નિવારણનો ઉપાય કરો. આ સાંભળી યુવરાજ ક્રોધપૂર્વક કહેવા લાગ્યો કે લાગે છે કે તું બધું જાણવાવાળો છે; તો પછી એ કહે તો ખરો કે એ સમયે તારા માથા પર શું પડશે? યુવરાજની વાત સાંભળી એ આંગતુક પુરુષ કહેવા લાગ્યો કે મારા મસ્તક પર અભિષેકની સાથે રત્નોની વર્ષા થશે. મારા કહેલાં આ વચનોમાં સંદેહ નથી. એના આ પ્રકારના નિશ્ચિત વચનો સાંભળી રાજાને આશ્ચર્ય થયું અને એ કહેવા લાગ્યો કે હે મિત્ર! આ આસન પર બિરાજો, તમારી સાથે થોડી વાતચીત કરવી છે. તમારું ગોત્ર કયું છે, ગુરુ કોણ છે, આપે ક્યું ક્યું શાસ્ત્ર વાંચ્યું છે અને કયા પ્રકારે વાંચ્યું છે? તમારું નામ શું છે અને કયા કારણથી આપે આવી ભવિષ્યવાણી કરી છે? એ નિમિત્તજ્ઞાની કહેવા લાગ્યો કે કુંડલપુર નગરમાં રાજા સિંહરથ રાજ્ય કરે છે, એના બુદ્ધિમાન પુરોહિતનું નામ સુરગુરુ છે, હું એમનો જ નિપુણ શિષ્ય છું. બળભદ્રની સાથે દીક્ષા લઈને મેં બધા અષ્ટાંગ—નિમિત્ત વાંચ્યા છે અને ધ્યાન લગાવીને સાંભળ્યાં છે. ફરી યુવરાજે પૂછ્યું કે હે નિમિત્તજ્ઞાની! કૃપા કરી મને કહો કે આ સંસારમાં એ અષ્ટાંગ—નિમિત્ત કયા કયા છે? એના નામ કયા છે? ફળ શું છે? અને લક્ષણ શું છે?

રાજાના આ પ્રકારે પૂછવાથી એ કહેવા લાગ્યા કે રાજન્! શુભ-અશુભને સૂચિત કરવાવાળા એ અષ્ટાંગ—નિમિત્તોનું વર્ણન હું કરું છું, તમે ધ્યાન લગાવીને સાંભળો. અંતરીક્ષ, ભૌમ, અંગ, સ્વર, વ્યંજન, લક્ષણ, છિન્ન અને સ્વપ્ન—આ આઠ નિમિત્ત કહેવાય છે. આકાશમાં શીઘ્ર અને મંદગતિથી ચાલવાવાળા જે ચંદ્ર, સૂર્ય, ગ્રહ, નક્ષત્ર, તારા છે—એ પાંચ પ્રકારના જ્યોતિષી છે. એમના ઉદય, અસ્તથી હાર-જિત, વધ-ઘટ, જન્મ-મરણ, લાભ-નુકશાન, સુકાળ-દુકાળ, શુભ-અશુભ વગેરે ઘણી વાતો નિમિત્તશાસ્ત્રના વિદ્વાનો દ્વારા કહેવાય છે. સજ્જનો દ્વારા એ વાસ્તવિક ‘અંતરીક્ષ’ નામનું નિમિત્તજ્ઞાન કહેવાય છે. પૃથ્વીના સ્થાનોના ભેદોને જાણીને વધ-ઘટનું જ્ઞાન કરવું તથા પૃથ્વીની અંદરના રત્નો વગેરેનું નિશ્ચય કરવું એ “ભૌમ” નામનું નિમિત્તજ્ઞાન કહેવાય છે. અંગ-ઉપાંગોને સ્પર્શ કરી અથવા જોઈને જીવોના જીવનમાં મરણ, રોગ, આરોગ્ય, સુખ—દુઃખ વગેરે અંગો અને ત્રણે કાળમાં ઉત્પન્ન થતાં શુભ-

અશુભોનું કરવું એ યતુર પુરુષો વડે ‘અંગ’ નામનું નિમિત્તજ્ઞાન કહેવાય છે. યતુર નિમિત્તશાસ્ત્રોને જાણવાવાળા ભેરી, મૃદંગ, વીણા વગેરે શુભ-અશુભ સ્વરોથી તથા ગદર્ભ, પક્ષી, હાથી વગેરેના સ્વાભાવિક સુસ્વર, દુઃસ્વરોથી પ્રાણીઓના બધા પ્રકારના ઈષ્ટ-અનિષ્ટોને જાણી શકાય છે, તે સંસારમાં ‘સ્વર’ નામનું નિમિત્તજ્ઞાન કહેવાય છે. મસ્તક, મુખ વગેરેમાં ઉત્પન્ન થયેલા, તલ, ચિહ્ન, ઘાવ વગેરેથી લક્ષ્મી સ્થાન, માન, લાભ, હાનિ વગેરેનું જાણવું ‘વ્યંજન’ નામનું નિમિત્તજ્ઞાન કહેવાય છે. શ્રીવૃક્ષ, સ્વસ્તિક (સાથીયો) વગેરે શરીર પર ઉત્પન્ન થયેલ એકસો આઠ લક્ષણોથી ભોગ, ઐશ્વર્ય વગેરેનું કથન કરવું તે ‘લક્ષણ’ નિમિત્તજ્ઞાન કહેવાય છે. દેવ, મનુષ્ય, રાક્ષસોના ભેદથી વસ્ત્ર, શાસ્ત્ર વગેરેમાં ઉંદર વગેરેના દ્વારા છીદ્ર કરવાથી એનું ફળ કહેવું તે ‘છિન્ન’ નામનું નિમિત્તજ્ઞાન કહેવાય છે. શુભ તથા અશુભના ભેદથી સ્વપ્ન બે પ્રકારના છે. એને સાંભળીને મનુષ્યોને પોતના ફળ વગેરેનું યથાર્થ કથન કરવું તે ‘સ્વપ્ન’ નામનું નિમિત્તજ્ઞાન કહેવાય છે. આ બધું મનુષ્યોને સુખ-દુઃખની સૂચના આપવાવાળું છે.

ભૂખ, પ્યાસ, ઠંડી, ગરમી વગેરે ૨૨ પરિષદો સહન ન કરી શકવાથી હું પશ્ચિમીપેટ નગરમાં આવ્યો. પાપકર્મના ઉદયથી દુષ્ટ, મંદભાગી તથા પાપી એવા મેં બધા પ્રકારના સુખ દેવાવાળી જિનમુદ્રા છોડી દીધી. ત્યાં સોમશર્મા નામના મારા મામાએ ખૂબ જ પ્રેમથી હિરણ્યલોમાથી ઉત્પન્ન થઈ એવી ચંદ્રાનના નામની પોતાની પુત્રીના વિવાહ મારી સાથે કરાવ્યા. હું ત્યાં કાંઈ કમાતો તો નહોતો, હંમેશા નિમિત્તશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરતો રહેતો હતો. અહીં એના પિતાએ આપેલ બધું જ ધન ખલાસ થઈ ચૂક્યું હતું; એટલે ચંદ્રાનના મને જોઈને કાંઈક વિરક્ત જેવી થઈ ગઈ હતી. એક દિવસ જમવાના સમયે ક્રોધથી મારી થાળીમાં મારી ભેગી કરેલી કોડીઓ નાખી દીધી અને કહ્યું—આ જ તમારું ઉપાર્જિત ધન છે. મારી થાળી સ્ફટિકની હતી. એમાં એ કોડીઓ સૂર્યના કિરણોની જેવી લાગતી હતી તથા મારી સ્ત્રીએ એ થાળીમાં હાથ પણ ધોયેલા હતા એટલે કોડી નાખતી વખતે એમાં પાણીની ધારા પણ થઈ રહી હતી. આ બધી વાતોને જોઈને મેં નિશ્ચય કરી લીધો કે સન્માનપૂર્વક મારો અભિષેક થશે અને મને ધન પણ મળશે.

હે રાજન્! આજ તમને આ સમાચાર અમોઘજીવે મોકલ્યા છે. એ નિમિત્તજ્ઞાનીની આ યુક્તિપૂર્વકની વાત સાંભળી રાજા ચિંતાથી વ્યાકુળ થઈ ગયો અને એને વિદ્વા કરી મંત્રીઓને કહેવા લાગ્યો કે આ નિમિત્તજ્ઞાનીની વાતનો

નિશ્ચય કરી નિર્ણય કરવો જોઈએ અને પછી એના નિરાકરણનો ઉપાય કરવો જોઈએ, કેમકે જેનો નાશ અત્યંત શીઘ્રથી જ થવાનો છે તો પછી એનો ઉપાય કરવા માટે કોણ મોઢું કરશે?

રાજાની આ વાત સાંભળી સુમતિ નામનો મંત્રી કહેવા લાગ્યો કે હે રાજા! ધર્મનું સેવન કરતા-કરતા સાવધાનીપૂર્વક લોખંડની પેટીમાં બંધ થઈને સમુદ્રના વચ્ચે રહેવું જોઈએ. સુમતિ મંત્રીની આ વાત સાંભળી સુબુદ્ધિ નામનો મંત્રી કહેવા લાગ્યો કે સમુદ્રમાં રહેવું ઠીક નથી, કેમ કે ત્યાં મગરમચ્છનો ડર છે; એટલે વિજયાર્ધ પર્વત પરની ગુફામાં રહેવું ઠીક છે. સુબુદ્ધિ મંત્રીની વાત સાંભળી બધી વાતોને જાણવાવાળો બુદ્ધિમાન મંત્રી બુદ્ધિસાગર એક પ્રસિદ્ધ કથા કહેવા લાગ્યો કે આ જ ભરતક્ષેત્રના સિંહપુર નગરમાં સોમ નામનો એક જ્ઞાની પરંતુ કુબુદ્ધિ પરિવ્રાજક રહેતો હતો. તે અસત્ શાસ્ત્રોના અભ્યાસથી બહુ જ અભિમાની થઈ ગયો હતો. એક દિવસ એ વાદ-વિવાદમાં જિનદાસથી હારી ગયો. સમય જતા એ મરી ગયો અને એ જ સિંહપુર નગરમાં એક મોટો ભેંસો બની ઉત્પન્ન થયો. ખરાબ શાસ્ત્રોના અભ્યાસથી ઉત્પન્ન થયેલ પાપકર્મોના ઉદયથી એ એક નાના વ્યાપારીના ઘરમાં આવ્યો. ત્યાં એ મીઠું વગેરેનો ભાર ઊંચકતો હતો. જ્યારે એ ભેંસો ભાર ઊંચકી-ઊંચકી બહુ જ થાકી ગયો અને ભાર ઊંચકવાને લાયક ન રહ્યો ત્યારે એ વ્યાપારીએ પણ એની તરફ ઉપેક્ષાની દ્રષ્ટિથી જોવાનું ચાલુ કર્યું તથા ઘાસ-પાણી આપવાનું બંધ કર્યું. પોતાનું પેટ ફાટી જવાથી તે મરી ગયો અને અશુભ વેરબંધના કારણે કોઈ નગરમાં સ્મશાનમાં રાક્ષસ થયો. ત્યાં તેને જાતિસ્મરણ પણ થયું. એ જ રાજ્યમાં કુંભભીમ રાજ્ય કરતો હતો. પાપકર્મના ઉદયથી કુંભ હંમેશા ભયાનક નરકમાં લઈ જવાવાળું માંસસેવન નિત્ય કરતો હતો. કુંભના રસોયાનું નામ રસાયનપાક હતું. એક દિવસ એ રસોયાને પશુનું માંસ ન મળ્યું, એટલે એ રાજાના રોષના ડરથી કોઈ મરેલા બાળકનું માંસ પકાવીને રાજાને ખાવા આપી દીધું. એ જ દિવસથી પાપી રાજા મનુષ્યના માંસનો લોલુપી થઈ ગયો. નરકગતિમાં જવાવાળો અને નરમાંસનો લોલુપી કુંભ પોતે જ નરમાંસ લાવીને ખાવા માંડ્યો હતો. એમાં કોઈ પ્રકારનો સંદેહ નથી કે રાજા પ્રજાનો રક્ષા કરવાવાળો હોય છે; પરંતુ પ્રજાની રક્ષા કરવાની વાત તો દૂર રહી, એ પાપી પોતાની પ્રજાનું જ ભક્ષણ કરવા લાગ્યો.

રાજાને દુષ્ટ સમજી મંત્રીઓએ એ પાપીનો પરિત્યાગ કર્યો. ઠીક જ છે, કેમ કે ઘોર દુઃખ દેવાવાળા પાપનું ફળ આ જ જન્મમાં મળી જાય છે. એ રસોયાને પકવેલા માંસથી જીવતા રહેલા એ ફૂર રાજાએ પોતાના રસોયાએ મારીને એવી વિદ્યા સિદ્ધ કરી, જેથી ઉપર કહેલો ભેંસાનો જીવ રાક્ષસ પોતાના વશમાં થઈ ગયો. એ દુષ્ટ નિર્દયી અને નરક જવાવાળો કુંભ એ જ નગરમાં ચારે બાજુ ફરવા લાગ્યો અને રાક્ષસની સહાયતાથી એ પોતાની ભોળી-ભાળી પ્રજાને ખાવા માંડ્યો. એ સમયે એના ભયથી તેની બધી પ્રજા પોતાની રક્ષા માટે જલ્દીથી એ નગરને છોડીને કારકટ નામના નગરમાં ચાલી ગઈ હતી. પરંતુ એ પાપી ત્યાં પણ જઈને પ્રજાનું ભક્ષણ કરવા લાગ્યો હતો; એટલે એ જ સમયથી નગરનું નામ ‘કુંભ કરકટ’ નગર પડ્યું હતું. એ પાપી જે મનુષ્યને જોતો હતો, એને જ ખાઈ જતો હતો. એનાથી ડરીને ત્યાંની પ્રજાએ એને એક નિશ્ચિત જગ્યા પર રહેવાનો પ્રબંધ કર્યો. એના આહાર માટે રોજ એક મનુષ્ય અને એક ગાડી અનાજ દેવાનું પ્રજાએ નક્કી કર્યું. એ જ નગરમાં ચંદ્રકૌશિક નામનો એક બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. સંસારને વધારવાવાળી એની સ્ત્રીનું નામ સોમશ્રી હતું. એ બંનેના પુણ્યના ઉદયથી મંડકૌશિક નામનો પુત્ર થયો હતો. એક દિવસ પાપ-કર્મના ઉદયથી એ ભયભીત મંડકૌશિક ગાડી ઉપર બેઠો કુંભનો આહાર બનવા જઈ રહ્યો હતો. દેવયોગથી એ જ માર્ગ પર ભૂતો જઈ રહ્યા હતા. એ ભૂતોએ બ્રાહ્મણને રોકી લીધો; પરંતુ કુંભ હાથમાં ડંડો લઈને આવ્યો હતો અને ભૂતો પર પ્રહાર કરવા લાગ્યો. કુંભના ડરથી ભૂતોએ બ્રાહ્મણને એક ગુફામાં છુપાવીને બધા ભાગી ગયા. પરંતુ અશુભકર્મના ઉદયથી એ ગુફામાં એક અજગર હતો એ બ્રાહ્મણને ગળી ગયો. આચાર્ય કહે છે કે જુઓ, કર્મરૂપી શત્રુઓથી ઘેરાયેલ આ પ્રાણી અનેક દુઃખોની પરંપરાને ભોગવે છે અને જ્યાં સુધી એ કઠણ તપશ્ચરણ નથી કરતો ત્યાં સુધી એ ક્યારેય એ દુઃખોથી છૂટી નથી શકતો. હે રાજન્! વિજયાર્ધ પર્વતની ગુફામાં તો અનેક પ્રકારના ભયો ભરેલા છે એટલે તમારે એમાં રહેવું સર્વથા અનુચિત છે. માટે કોઈ બીજો સારો ઉપાય ગોતવો જોઈએ. એની આ કથાને સાંભળી સૂક્ષ્મ બુદ્ધિવાળા મતિસાગર નામનો મંત્રી કહેવા લાગ્યો.

એ નિમિત્તજ્ઞાનીએ તો આમ નહોતું કીધું કે મહારાજ શ્રીવિજયની ઉપર વ્રજ પડશે, એણે તો એમ કહેલું કે પોદનપુર નગરના સ્વામીની ઉપર વ્રજ પડશે; એટલે જ્યાં સુધી આ વિઘ્ન દૂર ન થાય, ત્યાં સુધી આ નગરનો રાજા

કોઈ બીજાને બનાવી દેવો જોઈએ. મતિસાગરની આ વાત બધા ચતુર મંત્રીઓએ મानी લીધી અને બધાએ મળીને રાજ્ય-સિંહાસન પર એક યક્ષની પ્રતિમા સ્થાપિત કરી. બધાએ કહ્યું કે આજથી પોદનપુરનો રાજા તું જ છો. આમ કરી બધાએ એની પૂજા કરી.

આ બાજુ રાજા શ્રીવિજયે પણ રાજ્ય તથા ભોગોપભોગની બધી સંપદાઓ છોડી દીધી. ત્યારબાદ, તે રાજા ચૈત્યાલયમાં ગયો અને શાંતિ માટે બધા પ્રકારના વિઘ્નોને દૂર કરવાવાળા શ્રી જિનેન્દ્રની મોટી પૂજા કરવા લાગ્યો. એ રાજા બધા અનિષ્ટોને દૂર કરવાવાળા સુપાત્રને દાન આપવા લાગ્યો તથા ગરીબ અને અનાથ લોકોને કરુણાદાન દેવા લાગ્યો. એ એકાગ્રચિત્તથી બધા વિઘ્નોને દૂર કરવાવાળા અને પંચ પરમેષ્ઠીના વાયક એવા પંચનમસ્કારનો જાપ વારંવાર કરવા લાગ્યો. એણે અન્ય બધા કાર્ય છોડી દીધા અને શ્રી જિનમંદિરમાં બેસી રોજ વિઘ્નોને દૂર કરવાવાળું ધર્મધ્યાન કરવા લાગ્યો. આ વાત ઠીક જ છે કે ધર્મથી, શ્રી જિનેન્દ્રદેવની પૂજા કરવાથી, પાત્રોને દાન દેવાથી અને નમસ્કાર મંત્રના જાપના ફળથી બધા પ્રકારના વિઘ્નો દૂર થઈ જાય છે. આ સમજીને એમના મંત્રીઓ પણ શ્રી જિનેન્દ્રદેવની નિત્ય પૂજા, જાપ તથા દાન દઈને શાંતિકર્મ કરવા લાગ્યા. રાજાના બધા કુટુંબી લોકો પણ વિઘ્ન દૂર કરવા માટે દાન-પૂજાથી ઉત્પન્ન તથા શાંતિપ્રદાન કરવાવાળા ધર્મનું સેવન રોજ કરવા લાગ્યા. નગરની પ્રજા પણ શાંતિ માટે દાન, શ્રી જિનપૂજા અને મહામંત્રના જાપ વગેરે દ્વારા અનેક ગુણોના ભંડારરૂપ પુણ્ય ભેગું કરવા લાગ્યા. આ પ્રકારે એ નગરમાં ધર્મની પ્રવૃત્તિ ઘણી વધી ગઈ હતી. ઠીક જ છે, કેમ કે જે પ્રકારે વજ્રથી પર્વત ચૂર-ચૂર થઈ જાય છે એ જ પ્રકારે ધર્મના સેવનથી બધા વિઘ્ન નષ્ટ થઈ જાય છે. સાતમા દિવસે એ રાજ્ય-સિંહાસન પર બેઠેલી યક્ષ પ્રતિમાના માથા પર અકસ્માત્ તીવ્ર અવાજ કરતો નિષ્કુર વજ્રપાત થયો.

આ પ્રકારે જ્યારે આ ઉપદ્રવ દૂર થઈ ગયો ત્યારે એ નગરનિવાસી ખૂબ જ પ્રસન્ન થયા તથા બમણા ઉત્સાહથી પૂજા, દાન, વ્રત વગેરે ધર્મ-સેવન કરવા લાગ્યા. લોકો ખૂબ જ પ્રસન્ન થયા. લોકોએ તે નગરમાં તોરણ બાંધ્યા તથા ચારેય બાજુ મોટા-મોટા નગારા વગાડ્યા. આ પ્રકારે એ લોકોએ ખૂબ મોટો મહોત્સવ ઉજવ્યો. એ વિઘ્ન શાંત થઈ જવાથી રાજાને ધર્મ પર ખૂબ જ વિશ્વાસ થઈ ગયો અને પોતે કરેલા ધર્મના પ્રત્યક્ષ ફળ જોઈ લેવાથી એ

ખૂબ જ પ્રસન્ન થયો. રાજાએ સંતુષ્ટ થઈ નિમિત્તજ્ઞાનીને બોલાવ્યો, એનો આદર સત્કાર કર્યો તથા પદ્મખેટની સાથે-સાથે સો ગામો ભેટ આપ્યા. બધા મંત્રીઓએ ભક્તિ અને વિધિપૂર્વક શ્રી જિનેન્દ્રદેવની શાંતિપૂજા કરી અને પછી શાંતિ પ્રદાન કરવાવાળો મહાઅભિષેક કર્યો. પુણ્યકર્મોના ઉદયથી કળશોથી રાજાનો અભિષેક કર્યો તથા એમને સિંહાસન પર બિરાજમાન કરી પોતાના રાજ્યના સ્વામી બનાવ્યા.

ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવના કહેલાં ધર્મનું સેવન કરવાથી પુણ્યકર્મના ઉદયથી ઘણા પ્રકારના દુઃખ અને શોક તથા મનુષ્યના નાશવાન સમસ્ત વિઘ્નોનો સમૂહ જલ્દીથી નાશ થઈ જાય છે. આમાં કોઈ સંદેહ નથી. આ મનુષ્ય ધર્મના પ્રભાવથી સુંદર સ્ત્રીઓ પ્રાપ્ત કરે છે, ધર્મના જ પ્રભાવથી સારું સુખ પ્રાપ્ત કરે છે. ધર્મના જ પ્રભાવથી મોટી રાજ્ય વિભૂતિ પ્રાપ્ત થાય છે તથા ધર્મના જ પ્રભાવથી બીજા ભવોમાં સ્વર્ગનું સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. ધર્મના પ્રભાવથી મનુષ્યોના અત્યંત તીવ્ર જેવા કે મનુષ્ય, દેવ, સર્પ વગેરેથી ઉત્પન્ન થવાવાળા; અગ્નિ, જળ વગેરેથી ઉત્પન્ન થવાવાળા તથા મનુષ્યોને નષ્ટ કરવાવાળા—અનંત વિઘ્ન નષ્ટ થઈ જાય છે. સંસારમાં આ ધર્મ બધા જ પ્રકારે સુખ દેવાવાળો છે, જીવનું ભલું કરવાવાળો છે, સ્વર્ગ, મોક્ષને પ્રાપ્ત કરવાવાળો છે, શ્રી તીર્થંકરની પરમ વિભૂતિને દેવાવાળો છે, ગુણોની નિધિ છે, પાપોનો નાશ કરવાવાળો છે, બધા જ અનિષ્ટને નાશ કરવાવાળો છે તથા વિદ્વાનો દ્વારા સેવન કરવાયોગ્ય છે; એટલે ગુણી પુરુષોએ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે બધા પાપોને છોડી હંમેશા ધર્મનું સેવન કરવું જોઈએ.

શ્રી શાંતિનાથ ભગવાન જરા રહિત છે, દેવોના દ્વારા પૂજ્ય છે, બધા તત્ત્વોને પ્રકાશિત કરવા માટે દીપકની સમાન છે, ઈન્દ્રિય-દમન, શાંતિ તથા સંયમના સ્થાન છે; બધા પ્રકારના સુખ દેવાવાળા છે, બધા દોષોથી રહિત છે તથા સ્વર્ગ-મોક્ષનું કારણ છે. આવા શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનની સમસ્ત નિર્મળ કીર્તિનું વર્ણન કરી હું એમની સ્તુતિ કરું છું.

ત્રીજો અધિકાર સમાપ્ત થયો.

અધિકાર ચોથો

જ્ઞાનાદિ ગુણોનો ઘાત કરવાવાળા, ઘાતિયાકર્મોને શાંત કરવાવાળા તથા સંસારમાં શાંતિની સ્થાપના કરવાવાળા શ્રી શાંતિનાથને હું નમસ્કાર કરું છું.

ત્યારબાદ, કોઈ એક દિવસ શ્રીવિજયે માતાના ઉપદેશથી પોતાનું કાર્ય સિદ્ધ કરવા માટે આકાશગામિની વિદ્યા સિદ્ધ કરી. એ વિદ્યાની સહાયતાથી એ રાણી સુતારાની સાથે વિમાનમાં બેસી કીડા કરવા માટે જ્યોતિર્વનમાં ગયો. ત્યાં એ પોતાની રાણી સાથે મનોહર નામના વનમાં આનંદથી ઈચ્છાનુસાર લીલાપૂર્વક વિહાર કરી રહ્યો હતો. ત્યાં ચમરચંચ નામના નગરમાં વિદ્યાધરોના રાજા ઈન્દ્રાશનિ રાજ્ય કરતા હતા. એના પુણ્યકર્મના ઉદયથી એને આસુરી નામની રાણી પ્રાપ્ત થઈ. એ બંનેનો અશનિઘોષ નામનો પુત્ર થયો હતો. એણે પણ આકાશગામિની વિદ્યા સિદ્ધ કરી લીધી હતી અને એના પ્રભાવથી એ આકાશમાર્ગથી પોતાના નગર તરફ આવી રહ્યો હતો. એ વનમાં સુતારાને જોઈને એના પર મોહિત થઈ ગયો અને છલપૂર્વક લઈ જવાનો પ્રયાસ કરવા લાગ્યો. એણે શ્રીવિજયને એક બનાવટી હરણ દેખાડ્યો. અશુભકર્મના ઉદયથી શ્રીવિજય કીડા કરતા કરતા એ હરણની પાછળ ચાલ્યો ગયો. પાપી અશનિઘોષ વિદ્યાના પ્રભાવથી શ્રીવિજયનું રૂપ બનાવીને સુતારાની સામે ગયો અને કહેવા લાગ્યો કે હે સુંદરી, હે પ્રિયે! એ હરણ તો વાયુની જેમ ઊડીને ભાગી ગયો, પરંતુ ભાગ્યથી હું આવી ગયો. હવે સૂર્ય પણ ડૂબવા આવ્યો છે એટલે ચાલો, ઘેર જઈએ. આ પ્રકારે કહીને એ પાપી વિદ્યાધરે સુતારાને પોતાના વિમાનમાં બેસાડી દીધી અને થોડે દૂર જઈને પોતાનું અસલીરૂપ દેખાડી દીધું. એનું અસલીરૂપ જોઈને એ બહુ જ વ્યાકુળ થઈ ગઈ અને કહેવા લાગી કે પાપી, દુષ્ટ, મૂર્ખ તું કોણ છે? મને અહીં કેમ લઈ આવ્યો? આ તરફ અશનિઘોષની આજ્ઞાથી વૈતાલી વિદ્યા સુતારાનું રૂપ બનાવીને એની જગ્યાએ બેસી ગઈ હતી. જ્યારે શ્રીવિજય ત્યાંથી આવ્યો અને સુતારા (વૈતાલી)ને ખેદખિન્ન જોઈ

તો એણે એને પૂછ્યું કે હે સુંદરમુખી! તારી અવસ્થા આવા દુઃખને સૂચિત કરવાવાળી કેમ થઈ રહી છે? એના ઉત્તરમાં સુતારા (વૈતાલી)એ કહ્યું કે નાથ! મને કુક્કુટ સર્પે ડંખ માર્યો છે. આમ કહી એ દુષ્ટાએ માયાચારી (વિદ્યા)થી પોતાને મરણતુલ્ય બનાવી દીધી. પોદનપુરના રાજા શ્રીવિજયનું હૃદય ઘણું જ કોમળ હતું. સર્પના ઝેરને મણિ, મંત્ર, ઔષધ વગેરેથી પણ અસાધ્ય જોઈને એ એની સાથે મરવા તૈયાર થઈ ગયો. એણે લાકડા ભેગા કરી ચિત્તા તૈયાર કરી; સૂર્યકાંત મણિના સંયોગથી અગ્નિ પ્રગટાવી અને શોકથી વ્યાકુળ થઈને એ રાણીને લઈને સ્વયં રાણી સાથે ચિત્તા પર જઈ બેઠો.

એ જ સમયે એના પુણ્યકર્મના ઉદયથી એ ઉપદ્રવને શાંત કરવા માટે બે ઉત્તમ વિદ્યાધર ત્યાં આવી પહોંચ્યા. એ બંનેમાંથી એકે પોતાના પરાક્રમથી વિચ્છેદની વિદ્યાનું સ્મરણ કરી વૈતાલી વિદ્યાને મારી ભગાડી. એ વૈતાલી વિદ્યા એની સામે ઊભી રહી ન શકી અને રાજા શ્રીવિજયને પોતાનું અસલીરૂપ દેખાડી અદૃશ્ય થઈ ગઈ. આ બધું જોઈ રાજાને બહું આશ્ચર્ય થયું અને એણે પેલા વિદ્યાધરને પૂછ્યું કે આ શું છે? એના ઉત્તરમાં વિદ્યાધર કહેવા લાગ્યો કે આ જ જંબુદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં પુણ્યવાન અને સુંદર વિજયાર્ધ પર્વતની દક્ષિણ શ્રેણીમાં જ્યોતિપ્રભ નામનું એક સુંદર નગર છે, ત્યાંનો રાજા સંભિન્ન હું છું અને પુણ્યકર્મના ઉદયથી મારી સર્વ કલ્યાણી નામની રાણીના ગર્ભથી ઉત્પન્ન થયેલ આ દ્વીપશીખ નામનો મારો પુત્ર છે. હું હંમેશાથી વિદ્યા અને શ્રેષ્ઠ પુણ્યથી શોભાયમાન સર્વોત્તમ અમિતતેજ વિદ્યાધરનો અનુચર બની રહ્યો છું. આજ હું પુણ્ય સંપાદન કરવા માટે પર્વતો પર યાત્રા કરી આકાશમાર્ગથી આવી રહ્યો હતો. માર્ગમાં મેં એક વિમાનમાંથી શોકના શબ્દ સાંભળ્યા. એ શબ્દ સ્ત્રીના હતા અને બહુ કરુણાથી અને દુઃખથી ભરેલા હતા. એ કહી રહી હતી કે હે સ્વામી શ્રીવિજય! તમે ક્યાં છો? હે રથનુપૂરના રાજા! તમે ક્યાં છો? મારી રક્ષા કરો.

ત્યારબાદ, હું એ વિમાનની પાસે ગયો અને એ પુરુષને કહ્યું કે તું કોણ છે અને કોને હરીને લઈ જઈ રહ્યો છે? ત્યારે એ ક્રોધથી કહેવા લાગ્યો કે હું ચમરચંચ નગરનો રાજા છું, અશનિઘોષ વિદ્યાધર મારું નામ છે અને આને હું જબરજસ્તી લઈ જાવ છું. જો તારામાં તાકાત હોય તો આવીને આને છોડાવીને લઈ જા. એની આ વાત સાંભળી

મેં પોતાના મનમાં વિચાર કર્યો કે આ પાપી મારા સ્વામિની બહેનને હરીને લઈ જઈ રહ્યો છે. આવા સમયે મારે સાધારણ માણસની જેમ એની સામે ન જાવું જોઈએ, પરંતુ આ દુષ્ટને મારીને સુતારાનો ઉદ્ધાર કરવો જોઈએ. આમ વિચારી હું એની નજીક ગયો. જ્યારે મેં એની સાથે યુદ્ધ કરવાનું શરૂ કર્યું ત્યારે સુતારાએ કહ્યું કે ભાઈ! તું યુદ્ધ નહીં કર પરંતુ આ જ સમયે જ્યોતિર્વનમાં જાઓ અને શોકરૂપી અગ્નિથી દાઝેલા શ્રીવિજયને મારી અવસ્થાનાં બધા સમાચાર કહી સંભળાવો.

હે રાજન્! આ પ્રકારે તારી રાણીએ અમને અહીં મોકલ્યા છે. તારા શત્રુની મોકલેલી વૈતાલી દેવીને મારીને ભગાડી દીધી છે. રાજા સંભિન્નની આ વાત સાંભળીને શ્રીવિજયે કહ્યું કે હે મિત્ર! હવે તમે જલ્દીથી જઈને આ બધા સમાચાર મારી માતા અને નાના ભાઈ વગેરેને કહી સંભળાવો. ત્યારે રાજા સંભિન્ને પોતાના પુત્ર દ્વીપશીખને પોદનપુર મોકલી દીધો. આ બાજુ પોદનપુરમાં ઘણા ઉપદ્રવ થયા હતા, એને જોઈને અમોઘજીહ્વ અને જયગુપ્ત નિમિત્તજ્ઞાનીઓએ પોતાના નિમિત્તજ્ઞાનથી જાણીને સ્વયંપ્રભા વગેરેને કહ્યું કે આ સમયે મહારાજાને કોઈ કષ્ટ ઊભું થયું છે; પરંતુ એ જ સમયે નષ્ટ પણ થઈ ગયું હશે. કોઈ પુરુષ આ જ સમયે સારા સમાચાર લઈને આવશે. તમે લોકો નિશ્ચિંતતાની સાથે બેસો. કોઈ પણ જાતનો ભય ન કરો.

મહારાજ આ સમયે પુણ્યકર્મના ઉદયથી કોઈ પણ કષ્ટ વગર કુશળતાપૂર્વક નિવાસ કરી રહ્યા છે. એ જ સમયે દ્વીપશીખ નામનો વિદ્યાધર આકાશથી ઊતરીને પૃથ્વી પર આવ્યો અને એણે વિધિપૂર્વક સ્વયંપ્રભા તથા એના પુત્રને નમસ્કાર કર્યા. એણે કહ્યું કે શ્રીવિજય કુશળપૂર્વક છે. તમે લોકો ભય છોડી દો. આમ કહીને એણે બધા સમાચાર જેમના તેમ કહી સંભળાવ્યા. એ સમાચારને સાંભળીને સ્વયંપ્રભાની કાંતિ ઢીલી પડી ગઈ અને જે પ્રકારે પૃથ્વી દાવાનળ અગ્નિથી બળી જાય છે એવી જ રીતે એ શોકરૂપી અગ્નિથી બળ્યા જેવી થઈ ગઈ. સ્વયંપ્રભા પોતાના પુત્ર અને સેનાને લઈને ઘણા વિદ્યાધરોની સાથે નગરથી નીકળી અને પુત્રને જોવા માટે જલ્દીથી એ વનમાં પહોંચી ગઈ. રાજા શ્રીવિજયે દૂરથી જ જોયું કે માતા આવી રહી છે અને એ શોકથી વ્યાકુળ થઈ રહી છે. એને જોઈને એ સામે ગયો અને એમના બંને ચરણકમળમાં નમસ્કાર કર્યા. સ્વયંપ્રભાએ પોતાના પુત્રને જોયો અને ખૂબ જ સંતોષથી

એને આલિંગન કર્યું અને પછી ‘જય હો, જીવો’ વગેરે વાક્યો દ્વારા એને આશીર્વાદ આપ્યા. જ્યારે શ્રીવિજય શાંતિથી બેઠો, ત્યારે માતાના પૂછવાથી એણે સુતારાના હરણ-જનિત સ્ત્રીવિયોગથી થવાવાળા કષ્ટ વગેરેનું બધું વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યું. આ પછી એણે માતાની સામે રાજા સંભિન્નની પ્રસંશા પણ ઘણા પ્રકારથી કરી. ઠીક જ છે, કેમ કે વિદ્વાન લોકો કોઈના ઉપકારને નથી ભૂલતા.

સ્વયંપ્રભાએ પોતાના નાના પુત્ર વિજયભદ્રને તો નગરની રક્ષાનો ભાર સોંપી અને પોતે મોટા પુત્ર શ્રીવિજયની સાથે આકાશમાર્ગથી રથનૂપુર નગરના તરફ પ્રસ્થાન કર્યું. પોતાના દેશના દૂતો પાસેથી અમિતતેજે પણ એ લોકોના આવવાના સમાચાર જાણી લીધા અને એ એમને સન્માન દેવા માટે એમની સામે આવ્યો. અમિતતેજે મોટી વિભૂતિની સાથે એને નગરમાં પ્રવેશ કરાવ્યો અને સ્નાન, ભોજન વગેરેથી એમનું ખૂબ જ સારી રીતે આદર-સત્કાર કર્યો. ત્યારબાદ, સ્વયંપ્રભા અને શ્રીવિજયે અમિતતેજની સામે પાપકર્મના ઉદયથી થવાવાળા સુતારાના હરણ વગેરે બધા જ સમાચાર કહી સંભળાવ્યા. આ સાંભળી અમિતતેજે સુતારાને મુક્ત કરવા માટે અશનિઘોષ વિદ્યાધરની પાસે મરીચ નામનો દૂત જલ્દીથી મોકલ્યો. દૂત રાજા અશનિઘોષ પાસે ગયો અને એણે સુતારાની મુક્તિની માંગ કરી. પરંતુ એ પાપીએ દૂતને ઘણા અપશબ્દ કહ્યા. એટલે દૂત જલ્દીથી ત્યાંથી ચાલ્યો આવ્યો અને પોતાના સ્વામી પાસે આવીને એની સાથે જે કાંઈ દુર્લ્યવહાર થયો હતો, બધું જેમનું તેમ કહી સંભળાવ્યું ત્યારે રાજા અમિતતેજે મંત્રીઓની સાથે વિચારવિમર્શ કર્યો અને પોતાની વિદ્યા અને સેનાની સહાયતાથી એ મદોન્મત્ત વિદ્યાધરનો નાશ કરવાની તૈયારી કરી. અમિતતેજ વિદ્યાધરે શ્રીવિજયને બંધમોચની (બંધને છોડવાવાળી), પ્રહરણાવારણી (શસ્ત્રોને રોકવાવાળી) અને યુદ્ધવીર્યા (યુદ્ધમાં પરાક્રમ પ્રગટ કરવાવાળી)—આ ત્રણ વિદ્યાઓ પ્રદાન કરી.

અમિતતેજે રશ્મિવેગ, સુવેગ વગેરે પોતાના પાંચસો પુત્રોની સાથે પોદનપુર નગરના રાજા શ્રીવિજયને શત્રુની સામે મોકલ્યા તથા એ સ્વયં મોટા પુત્ર સહસ્રરશ્મિની સાથે બધી વિદ્યાઓને સિદ્ધ કરવાને હિમવત પર્વત પર ગયા. ત્યાં એ પોતાના પુત્રની સાથે સંજયંત નામના મહાયૈત્યાલયમાં બધી વિદ્યાઓને નાશ કરવાવાળી ‘મહાજવાળા’ નામની વિદ્યા સિદ્ધ કરવા લાગ્યા. અહીં અશનિઘોષે રશ્મિવેગ વગેરેની સાથે શ્રીવિજયનું આગમન સાંભળી હઠપૂર્વક

યુદ્ધ માટે પોતાના પુત્રને મોકલ્યો. સુઘોષ, શતઘોષ, સહસ્રઘોષ વગેરે બધા યોદ્ધા શ્રીવિજયની સાથે યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. ત્યાં એ બંને સેનાઓનું ભારે યુદ્ધ થયું જે અત્યંત આશ્ચર્યજનક હતું અને ઘણી જીવરાશીને ક્ષય કરવાવાળું હતું. એ યુદ્ધમાં કેટલાય લોકોના અંગ અને સંધિઓ છિન્નભિન્ન થઈ ગયા હતા અને એમાંથી કેટલાય ઉપવાસ વ્રત ધારણ કરી શ્રી જિનેન્દ્રદેવનું સ્મરણ કરતા કરતા સ્વર્ગે ચાલ્યા ગયા હતા. જેના શરીર બાણોથી છિન્નભિન્ન થઈ ગયા હતા એવા કેટલાય ધીર-વીર યોદ્ધા ભાવદીક્ષા લઈને તથા ધ્યાન ધારણ કરી સ્વર્ગમાં બિરાજમાન થયા હતા. એ યુદ્ધમાં તીવ્ર દુઃખથી દુઃખી કેટલાય લોકો પંચ નમસ્કાર મંત્રનું ધ્યાન કરી દેવગતિને પ્રાપ્ત થયા હતા. એ યુદ્ધ રૌદ્ર-ધ્યાનથી ઉત્પન્ન થયું હતું અને અત્યંત પાપોને ઉત્પન્ન કરવાવાળું હતું; એટલે ધર્મધ્યાનમાં તત્પર રહેવાવાળા અમારાથી એનું વર્ણન નથી થઈ શકતું.

આ પ્રકારે અત્યંત ભય ઉત્પન્ન કરવાવાળો એ સંગ્રામ પંદર દિવસો સુધી થતો રહ્યો; અંતમાં અન્યાયથી ઉત્પન્ન થયેલા પાપના કારણે બધા યોદ્ધા શિથિલ થવા લાગ્યા. આ સમાચાર સાંભળી એ પાપી અશનિઘોષ વિદ્યાધર ક્રોધથી લાલપીળો થઈ સ્વયં યુદ્ધ કરવા આવ્યો. એ બુદ્ધિહીન તથા કુમાર્ગામી વિદ્યાધર શત્રુને જોઈને પોતાને જ નુકશાન કરવાવાળો તથા અપયશ અને પાપનું કારણ એવું ઘોર યુદ્ધ કરવા લાગ્યો. એ યુદ્ધમાં જ્યારે શ્રીવિજયે પોતાના બે રૂપ બનાવ્યા ત્યારે અશનિઘોષે પણ પોતાની 'ભ્રામરી' વિદ્યાથી પોતાના બે રૂપ બનાવ્યા. પરંતુ અશનિઘોષના એ બંને રૂપ શ્રીવિજયે ખંડિત કરી નાખ્યા. એના ખંડન કરતાની સાથે જ એના ચાર રૂપ થઈ ગયા. એવી રીતે ખંડન કરતા કરતા અશનિઘોષનાં રૂપો બમણાં-બમણાં વૃદ્ધિ થઈ ગયા. આ પ્રકારે આખું યુદ્ધસ્થળ 'ભ્રામરી વિદ્યાના પ્રભાવથી અશનિઘોષના અનેક રૂપોથી યમના ઘરની જેમ ભરાઈ ગયું. એ જ સમયે રથનુપૂરના રાજા અમિતતેજને મહાપુણ્યના ઉદયથી સમસ્ત રાજ્યને વધારવાવાળી વિદ્યા પ્રાપ્ત થઈ ગઈ. ત્યારબાદ, અમિતતેજ વિદ્યાધર પોતાના પુત્ર સાથે યુદ્ધસ્થળ પર આવ્યો અને આવતા જ એણે 'ભ્રામરી' વિદ્યાને નષ્ટ કરવા માટે 'મહાજવાલા' વિદ્યાને આજ્ઞા આપી. અશનિઘોષને યુદ્ધ કરતા પંદર દિવસ થઈ ગયા હતા. અંતમાં એ 'મહાજવાલા' વિદ્યાના પ્રભાવને સહન ન કરી શક્યો એટલે અશુભકર્મના ઉદયથી એ ભયભીત થઈ ગયો. એ યુદ્ધથી હટીને દૂર ભાગી ગયો.

વિજય નામના ઉત્તમ નાભેય પર્વત પર ભવ્યજીવોના શરણભૂત શ્રી જિનેન્દ્રદેવનું સમવસરણ હતું. એ અશનિઘોષ વિદ્યાધર ભાગીને ત્યાં આવી ગયો. અમિતતેજ વગેરે પણ ક્રોધે ભરેલા એની પાછળ પાછળ ત્યાં પહોંચી ગયા. પરંતુ ત્યાં માનસ્થંભને જોઈને બધા શાંત થઈ ગયા અને બધાના મન સ્વસ્થ થઈ ગયા. એ બધા લોકો (અશનિઘોષ, અમિતતેજ વગેરે)એ પોતપોતાના વેરરૂપી વિષને છોડીને સંસારમાત્રના હિત કરવાવાળા શ્રી જિનેન્દ્રદેવની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરીને એમને નમસ્કાર કર્યા અને એક સાથે મળીને બેસી ગયા. એ જ સમયે પુણ્યવતી સતી અશનિઘોષની માતા આસુરી એ જ માર્ગેથી દાવાનળની જેમ બળેલી લત્તાની જેમ દાઝેલી સુતારાને લઈને ત્યાં આવી. એ શ્રીવિજય અને અમિતતેજને કહેવા લાગી કે મારા પુત્રથી અપરાધ થઈ ગયો છે. આપ એને માફ કરી દો. એમ કહીને સુતારા રાણીને એ બંનેને સોંપી દીધી. શ્રી જિનેન્દ્રદેવની સામે જ્યારે પશુઓની જાતિ અને સ્વભાવથી ઉત્પન્ન ઘોર વેર પણ નષ્ટ થઈ જાય છે તો પછી ભલા મનુષ્યોનું વેર તો નષ્ટ થઈ જ જાય. શ્રી જિનેન્દ્રદેવની પાસે દુર્ભિક્ષ, ઈતિ, ભીતિ વગેરે બધા જ નષ્ટ થઈ જાય છે પછી ભલા આ સંસારમાં એમની પાસે જઈને વેરભાવનું નષ્ટ થઈ જાવું કાંઈ મોટી વાત નથી.

શ્રી જિનેન્દ્રદેવને પામીને અનાદિકાળથી બાંધેલા કર્મ પણ નષ્ટ થઈ જાય છે તો પછી એમની દિવ્યધ્વનિ સાંભળીને મનુષ્યોના વેર છૂટી જવા કાંઈ આશ્ચર્યની વાત નથી. શ્રી જિનેન્દ્રદેવનું ધ્યાન કરવામાં તત્પર એવા ભવ્ય જીવો અત્યંત દુર્નિવાર મૃત્યુને પણ રમતમાત્રમાં નિવારણ કરી શકે છે; તો પછી ભલા શુભકર્મોના ઉદયથી કયા શત્રુનું નિવારણ ન કરી શકાય? ભગવાનની દિવ્યધ્વનિ સાંભળી આ સિંહ, હરણ વગેરે કૂર જીવ પણ પરસ્પર પ્રેમ કરવા લાગે છે તો પછી ભલા બે મનુષ્યોમાં પરસ્પર પ્રેમ કેમ ન થઈ શકે? શ્રી જિનેન્દ્રદેવના માહાત્મ્યથી પ્રાણીઓના શરીરને નષ્ટ કરવાવાળા બધા પ્રકારના વિઘ્ન—બાધા પણ નષ્ટ થઈ જાય છે તો પછી ભલા આ સંસારમાં એ બંનેને કયા પ્રકારના વિઘ્ન હોઈ શકે? એટલે બુદ્ધિમાનોએ યમરાજા તથા ખરાબ વિઘ્નોને દૂર કરવા માટે આલોક અને પરલોક બંનેના હિત કરવાવાળા શ્રી જિનેન્દ્રદેવનું જ સ્મરણ કરવું જોઈએ.

ત્યારબાદ, અમિતતેજ વિદ્યાધરે ભક્તિપૂર્વક શ્રી જિનેન્દ્રદેવને નમસ્કાર કર્યા અને તત્ત્વાર્થોના મર્મ જાણવા માટે

હાથ જોડીને ધર્મનું સ્વરૂપ પૂછ્યું. એ પૂછવા લાગ્યો કે હે ભગવાન! આ સંસાર અસારરૂપી સમુદ્ર તીવ્ર દુઃખરૂપી લહેરોથી ભરેલો છે. ઘોર ક્રોધ, માન વગેરે કષાયરૂપી મગરમચ્છોથી વ્યાપ્ત છે. હે નાથ! આને પાર કોણ કરી શકે? હે દેવ! તમે સંસારરૂપી સાગરને પાર કરી ચૂક્યા છો. તમે જ સંસારમાં એકમાત્ર બંધુ છો અને તમે જ બધા જીવોનું હિત કરવા તત્પર છો, એટલે તમારા સિવાય આ વિષયમાં અન્ય કોઈને ન પૂછી શકાય. હે પ્રભો! તમે જ સંસારના નાથ છો, તમે જ ત્રણે લોકનું હિત કરવાવાળા છો, તમે જ દેવો દ્વારા પૂજ્ય છો તથા તમે જ આ સંસારમાં ઉત્તમ છો. મુનિઓ પણ આપની જ ઉપાસના કરે છે. તમે જ પ્રાણીઓના ગુરુ છો તથા તમે જ આ સંસારભરમાં બધા તત્ત્વોને પ્રકાશિત કરવાવાળા દીપક છો. હે શ્રી જિનેન્દ્રદેવ! તમે અતિશય પુણ્યવાન છો એટલે તમને નમસ્કાર છે. હે જગન્નાથ! તમે ત્રણે લોકના સ્વામી છો, એટલે તમને નમસ્કાર હો. હે દેવ! ભવ્યજીવ, રત્નત્રયરૂપી નિધિને લઈને તમારી દિવ્યધ્વનિરૂપી મહા નૌકા પર ચઢીને સંસારરૂપી સાગરને પાર થઈ જાય છે અને મોક્ષરૂપી દ્વીપમાં જઈ પહોંચે છે.

હે સ્વામિ! જે પ્રકારે સૂર્યના પ્રકાશ વિના રાત્રિનો અંધકાર દૂર થઈ શકતો નથી, તે જ પ્રમાણે આપના દિવ્યધ્વનિરૂપી દીપક વિના અમારા મનનો અંધકાર ક્યારેય દૂર થઈ શકતો નથી. હે સ્વામિ! જે પ્રકારે સંસારમાર્ગમાં ચાલવાવાળા જીવ વાદળોથી સુખી થાય છે એ જ પ્રકારે મોક્ષમાર્ગ પર ચાલવાવાળા ભવ્ય જીવો તમારી દિવ્યધ્વનિની વર્ષાથી સુખી થાય છે. હે શ્રી જિનેન્દ્રદેવ! જે પ્રકારે વાદળો વર્ષા દ્વારા પક્ષીઓની પ્યાસ બુઝાવે છે, એ જ પ્રકારે સંસારમાં ભ્રમાવવાવાળા ભોગોથી ઉત્પન્ન થયેલી અમારી તૃષ્ણાને તમે પણ પોતાની દિવ્યધ્વનિથી દૂર કરવામાં સક્ષમ છો. હે જગત્પૂજ્ય! હે જિનેન્દ્રદેવ! તમે અમારી જેવા ભવ્યજીવો માટે તત્ત્વોથી ભરેલા ધર્મનું સ્વરૂપ નિરૂપણ કરો.

આ પ્રકારે પૂછવાથી શ્રી જિનેન્દ્રદેવ દિવ્યધ્વનિ દ્વારા પોતાની સારગર્ભિત વાણીમાં ધર્મનું સ્વરૂપ કહેવા લાગ્યા. જે પ્રકારે વરસાદથી પક્ષીઓ સંતુષ્ટ થાય છે; એ જ પ્રકારે ભગવાનની દિવ્યધ્વનિથી ભવ્યજીવો પણ સંતુષ્ટ થાય છે. ભગવાન તત્ત્વોનું નિરૂપણ કરી કહેવા લાગ્યા કે હે વિદ્યાધરોના રાજા! તું તારું મન નિશ્ચલ કરી સાંભળ. હું તારા માટે ધર્મ અને તત્ત્વોથી ભરેલું જ્ઞાન નિરૂપિત કરું છું. જીવોને ઘોર દુઃખ આપવાવાળો આ સંસાર અનંત અને

અનાદિ છે. અભવ્યોને માટે તો આનો અંત જ નથી હોતો; પરંતુ ભવ્યજીવો માટે આનો અંત થઈ જાય છે. આ સંસારમાં ઘોર દુઃખ દેવાવાળા કર્મ છે; એ કર્મોના ઘણા ભેદ છે. મૂળ ભેદ તો આઠ છે અને ઉત્તર ભેદ એકસો અડતાલીસ છે. એ કર્મોના કારણે બંધ કરાવવાવાળા આસ્રવ કે જે બધા પ્રકારના પાપ ઉત્પન્ન કરવાવાળા અને મિથ્યાત્વ, અવિરત, પ્રમાદ, કષાય વગેરેના યોગના ભેદથી અનેક પ્રકારના છે. એમાંથી જ્ઞાન અને ચારિત્રના ઘાત કરવાવાળા તથા ધર્મ અને શુભ-અશુભ તત્ત્વોમાં મૂઢતા ઉત્પન્ન કરવાવાળા મિથ્યાત્વ પાંચ પ્રકારના કહેલા છે. શ્રી જિનેન્દ્રદેવે ધર્મના નાશ કરવાવાળા આ મિથ્યાત્વના—એકાંત, વિપરીત, વૈનયિક, સંશય અને અજ્ઞાન—આ પાંચ ભેદ બતાવ્યા છે. સંસારના સમસ્ત તત્ત્વો ક્ષણિક છે અને કર્મોનો ન તો કોઈ કર્તા છે, ન તો કોઈ ભોક્તા છે—આ પ્રકારે બૌદ્ધો દ્વારા એકાંત કથન કરવું ‘એકાંત મિથ્યાત્વ’ કહેવાય છે. દેવ રાગી છે, ગુરુ પરિગ્રહ સહિત હોય છે અને હિંસાથી ધર્મ થાય છે—આ પ્રકારે વેદ અને બ્રાહ્મણથી ઉત્પન્ન થવાવાળા કથન કરવા તથા પશુઓની બલી દ્વારા યજ્ઞ વગેરેનું કરવું ‘વિપરીત મિથ્યાત્વ’ કહેવાય છે. મૂર્ખ લોકો જે શ્રી જિનેન્દ્રદેવ તથા કુદેવોમાં સુગુરુ અને કુગુરુમાં એક સરખો વિનય કરે છે એ તપસ્વીઓના આશ્રયથી ઉત્પન્ન થયેલા ‘વૈનયિક મિથ્યાત્વ’ છે. કેવળી કવલાહારી હોય છે અને સ્ત્રીઓને પણ મોક્ષ હોય છે એવું કથન પાખંડીઓ દ્વારા કહેલું ‘સંશય મિથ્યાત્વ’ છે. દેવ-કુદેવ, ધર્મ-અધર્મ, સુગુરુ-કુગુરુ અને શાસ્ત્ર-કુશાસ્ત્રનું જ્ઞાન ન હોવું, તે મ્લેચ્છોથી ઉત્પન્ન થવાવાળા ‘અજ્ઞાન મિથ્યાત્વ’ છે. શ્રી જિનેન્દ્રદેવે આ પ્રકારે પાંચ પ્રકારના મિથ્યાત્વ કહ્યા છે. એ મિથ્યાત્વ સમસ્ત દોષોનો ભંડાર છે એટલે બુદ્ધિમાનોએ એનો ત્યાગ શીઘ્ર કરવો જોઈએ. આ મિથ્યાત્વથી પાપને ઉત્પન્ન કરવાવાળી મૂઢતા તથા દુષ્ટતા ઉત્પન્ન થાય છે તથા આ મિથ્યાત્વથી વિવેક, ધર્મનું જ્ઞાન, ચારિત્ર વગેરે શ્રેષ્ઠ ગુણ નષ્ટ થઈ જાય છે.

માટે હે ભવ્ય! તું મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે બધા પ્રકારના પાપોને ઉત્પન્ન કરવાવાળા આ મિથ્યાત્વરૂપી પર્વતને સમ્યગ્દર્શનરૂપી વજ્રની ચોટથી ચૂર-ચૂર કરી દે. મનુષ્યોને ચારેય ગતિઓમાં રખડાવવાળા; આ મિથ્યાત્વ, પહેલાં મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનમાં મુખ્યતાથી બંધનું કારણ છે. પાંચેય ઈન્દ્રિયો તથા મન—એમ છને વશમાં ન કરવા અને ત્રસ સ્થાવરના ભેદથી છ પ્રકારના જીવોની રક્ષા ન કરવી આ બાર પ્રકારના અસંયમ કહેવાય છે. જીવોનો ઘાત

કરવાવાળા પંચેન્દ્રિયોના વિષયોમાં મન, વચન, કાય—આ ત્રણે યોગો દ્વારા મનુષ્યોની જે ઈચ્છાનુસાર પ્રવૃત્તિ છે, એ અશુભાસ્રવ કરવાવાળા અસંયમ કહેવાય છે. આ અસંયમ દુરાચારોને ઉત્પન્ન કરવાવાળા છે તથા આલોક-પરલોક—બંને લોકમાં દુઃખ દેવાવાળા છે; એટલે તું પોતાની શ્રેષ્ઠ વ્રતરૂપી તલવારના બળથી તેને શત્રુની જેમ નષ્ટ કરી દે છે. જીવોને જ્યાં સુધી અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ નામના ચારિત્રમોહનીયકર્મનો ઉદય રહે છે, ત્યાં સુધી અર્થાત્ યોથા ગુણસ્થાનમાં આ અસંયમ મુખ્યતા બંધનું કારણ ગણવામાં આવ્યું છે. ચાર વિક્ષા, ચાર કષાય, પાંચ ઈન્દ્રિય, સ્નેહ અને નિંદ્રા—આ પંદર પ્રમાદ કહેવાય છે. આ બધા પ્રમાદ વ્યર્થમાં પાપોને ઉત્પન્ન કરવાવાળા છે અને વ્રતોનો ઘાત કરવાવાળા છે એટલે ચતુર પુરુષોએ ધ્યાન અને અધ્યયન દ્વારા એનો નાશ શત્રુની જેમ કરી દેવો જોઈએ. વ્રતોમાં મળ અને દોષ ઉત્પન્ન કરવાવાળી મન, વચન, કાયની પ્રવૃત્તિને ‘પ્રમાદ’ કહે છે. આ પ્રમાદ છઠ્ઠા ગુણસ્થાનમાં મુખ્યતાથી બંધનું કારણ છે. અનંતાનુબંધી ક્રોધ, માન, માયા, લોભ; અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, પ્રત્યાખ્યાનાવરણ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ અને સંજવલન ક્રોધ, માન, માયા, લોભ—આ પ્રકારે કષાયના કુલ સોળ ભેદ છે. હાસ્ય, રતિ, અરતિ, શોક, ભય, જુગુપ્સા, સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ તથા નપુંસકવેદ—આ નવ નોકષાય કહેવાય છે. અનંતાનુબંધી ક્રોધ, માન, માયા, લોભથી સમ્યગ્દર્શનનો ઘાત થાય છે; અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ અણુવ્રતોનો ઘાત કરે છે; પ્રત્યાખ્યાનાવરણ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ સકળ સંયમનો ઘાત કરે છે અને સંજવલન ક્રોધ, માન, માયા, લોભ યથાખ્યાત-ચારિત્રનો ઘાત કરે છે. શ્રી જિનેન્દ્રદેવે આ ઘોર કષાયોને ચારેય ગતિઓમાં પરિભ્રમણ કરાવવાવાળા અને અત્યંત દુઃખ દેવાવાળા સ્થિતિબંધના કારણ બતાવ્યા છે. આ પચીસ કષાય પાપકર્મના કારણ છે, સાતમી નરકનો માર્ગ દેખાડવાવાળા છે, અનેક ભવોમાં પરિભ્રમણ કરવાવાળા છે, કૂર છે, અશુભકર્મને ઉત્પન્ન કરવાવાળા છે અને સમસ્ત દોષોનો ભંડાર છે એટલે એને તું ક્ષમા, માર્દવ, આર્જવ, શૌચ વગેરે શસ્ત્રો દ્વારા જલ્દીથી નષ્ટ કરી દે.

આ પ્રાણીને જ્યાં સુધી સંજવલન કષાયનો ઉદય રહે છે, ત્યાં સુધી એટલે કે સાતમા, આઠમા, નવમા અને દસમા ગુણસ્થાનમાં આ સંજવલન-કષાય મુખ્યતાથી બંધનું કારણ છે. મન, વચન, કાયના દ્વારા આત્માના પ્રદેશોનું

જે પરિસ્પંદન થાય છે એને 'યોગ' કહે છે. આ યોગ જ સંસારનું કારણ છે અને જીવોને શુભ-અશુભ કર્મના ફળ દેવાવાળા છે. આ યોગ પંદર પ્રકારના છે. ચાર પ્રકારના મનોયોગ, ચાર પ્રકારના વચનયોગ તથા સાત પ્રકારના કાયયોગ—આ પંદર પ્રકારના યોગ જીવોને દુઃખ દેવાવાળા છે. સત્યમનોયોગ અને અસત્યમનોયોગ, ઉભયમનોયોગ અને અનુભયમનોયોગ—આ ચાર પ્રકારનાં 'મનોયોગ' છે. સત્યવચન યોગ, અસત્યવચનયોગ, ઉભયવચનયોગ તથા અનુભયવચનયોગ—આ હંમેશા શુભ-અશુભને દેવાવાળા ચાર પ્રકારના 'વચનયોગ' છે. ઔદારિક કાયયોગ, ઔદારિક મિશ્ર કાયયોગ, વૈકિયિક કાયયોગ, વૈકિયિક મિશ્ર કાયયોગ, આહારક કાયયોગ, આહારક મિશ્ર કાયયોગ અને કાર્મણ કાયયોગ—આ સાત પ્રકારના 'કાયયોગ' કહેવાય છે. આમાંથી સત્યમનોયોગ, સત્યવચનયોગ, અનુભયમનોયોગ અનુભયવચનયોગ—આ ચાર યોગ ચતુર પુરુષોએ ગ્રહણ કરવાયોગ્ય છે, કેમ કે આ જ ધર્મની રક્ષા કરવાવાળા છે, ઉત્તમ છે અને બધા જીવોનું મંગળ કરવાવાળા છે. અસત્યમનોયોગ, અસત્યવચનયોગ, ઉભયમનોયોગ, ઉભયવચનયોગ—આ બધા પ્રકારના પાપોને ઉત્પન્ન કરવાવાળા છે, અન્ય જીવોને દુઃખ દેવાવાળા છે અને દુષ્ટ છે; એટલે બુદ્ધિમાનોએ પોતાના પ્રાણોની હાનિ થવા છતાં પણ અસત્ય વચન ન બોલવા જોઈએ. જીવોના દુઃખ તથા ક્લેશનો સાગર, પ્રકૃતિબંધ તથા પ્રદેશબંધ યોગો દ્વારા થાય છે, એવું શ્રી જિનેન્દ્રદેવે નિરૂપણ કર્યું. મન, વચન, કાયથી ઉત્પન્ન થયેલો આ યોગ એકલો જ અગિયારમા, બારમા અને તેરમા ગુણસ્થાનમાં સાતાવેદનીય કર્મનો બંધ કરે છે.

અશુભયોગથી આલોક તથા પરલોક બંનેમાં અત્યંત ક્લેશ, દુઃખ તથા શોક વગેરેનો મહાસાગર તથા નરકનું કારણ મહાપાપ ઉત્પન્ન થાય છે. શુભયોગથી વિવેકી પુરુષોને ચકવર્તી તથા તીર્થંકરની વિભૂતિ દેવાવાળા તથા બધા પ્રકારના સુખ પ્રગટ કરવાવાળા પુણ્યકર્મનો બંધ થાય છે. જે પ્રકારે પોતાની સ્ત્રી આસક્ત થઈને પોતાના પતિની પાસે આવી જાય છે, એ જ પ્રકારે જે આ યોગોને રોકીને પરમાત્માનું ધ્યાન કરે છે, એની પાસે મુક્તિરૂપી સ્ત્રી પોતાની મેળે આવી જાય છે. હે ભવ્ય! સ્વર્ગ, મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે ધ્યાન તથા અધ્યયનરૂપી જાળ વડે વિષયરૂપી મેદાનમાં દોડતા આ યોગરૂપ હરણોને તું બાંધ.

હે વત્સ! આજે મેં મિથ્યાત્વ, અવિરત, પ્રમાદ, કષાય તથા યોગ—આ પાંચ બંધના કારણ બતાવ્યા છે, આ બધા પાપ ઉત્પન્ન કરવાવાળા છે, સમસ્ત દુઃખોનો સમુદ્ર છે, તીવ્ર છે, દુષ્ટ છે તથા ચારે ગતિઓમાં પરિભ્રમણ કરાવવાવાળા છે. વિષયોમાં આંધળા થયેલ આ મનુષ્યને ઉપર કહેલા મિથ્યાત્વ વગેરે પાંચ કારણો દ્વારા કર્મોની એકસો વીસ અસહ્ય પ્રકૃતિઓનો હંમેશા બંધ રહે છે. એ કર્મોથી ઘેરાયેલો તથા દુઃખથી વ્યાકુળ આ જીવ અશુભકર્મના ઉદયથી પહેલાં મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનમાં જ રહેતો સંસારરૂપી વનમાં પરિભ્રમણ કર્યા કરે છે. આ સંસારરૂપી સમુદ્ર ભયાનક લહેરોથી ભરેલો છે. નરક જ આના રંધ્ર છે. જન્મ, મરણ, બુઢાપો જ આની માછલીઓ છે, આ સમુદ્રનો કોઈ અંત નથી અને અત્યંત મુશ્કેલીથી સામે પાર જઈ શકાય છે. આવા સમુદ્રમાં મિથ્યાદર્શન, મિથ્યાજ્ઞાન, મિથ્યાચારિત્ર સહિત, સંયમ રહિત આ ભવ્ય અથવા અભવ્ય જીવ રાત-દિવસ ડૂબતા અને તરતા રહે છે. કોઈ યોગ્ય સમયે કાળલબ્ધિ વગેરેને મેળવીને તથા સમ્યગ્દર્શનને ઘાત કરવાવાળી સાતેય પ્રકૃતિઓનો ઉપશમ કરી, સુમાર્ગને બતાવનાર ઉપશમ સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કરે છે. ત્યારબાદ, આ મનુષ્ય અપ્રત્યાખ્યાનાવરણરૂપી પાપકર્મના ક્ષયોપશમથી બધા પ્રકારે સુખ દેવાવાળા બાર વ્રતોને ધારણ કરે છે. પછી પ્રત્યાખ્યાનાવરણ કષાયનો ક્ષયોપશમ થવાથી આ મનુષ્ય મુક્તિરૂપી સ્ત્રીને પ્રસન્ન કરવાવાળા પૂર્ણ મહાવ્રતોને ધારણ કરે છે.

ત્યારબાદ, સમ્યગ્દર્શનને ઘાત કરવાવાળી સાતેય પ્રકૃતિઓનો નાશ કરી આ જીવ કર્મરૂપી શત્રુને નાશ કરવાવાળા ઉત્તમ અને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરાવવામાં ખૂબ જ સક્ષમ ક્ષાયિક સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કરે છે. આના પછી ક્ષાયિક ચારિત્રથી વિભૂષિત થયેલા એ સુયોગ્ય મુનિ ક્ષપકશ્રેણીમાં ઉત્તીર્ણ થાય છે અને શુક્લધ્યાનરૂપી ખડ્ગથી ચારિત્ર મોહરૂપી શત્રુનો નાશ કરે છે. ત્યારપછી, એ મુનિરાજ બીજા શુક્લધ્યાનથી બાકીના ત્રણેય ઘાતિયાકર્મોનો નાશ કરે છે તથા સમસ્ત લોક-અલોકને પ્રકાશિત કરવાવાળા કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરે છે. એ સમયે એ નવ કેવળલબ્ધિઓના સ્વામી થઈ જાય છે, અનંત ગુણોના સાગર થઈ જાય છે અને ત્રણે લોકો દ્વારા પૂજ્ય થઈ જાય છે. ત્યારબાદ, તે ધર્મોપદેશ આપ્યા કરે છે. પછી એ કેવળી ભગવાન ત્રીજા શુક્લધ્યાનથી યોગોનો નિરોધ કરે છે તથા ચોથા શુક્લધ્યાનથી સમસ્ત કર્મોનો નાશ કરે છે. કર્મ અને શરીરનો સંબંધ છૂટી જવાથી એ એરંડના બીજ સમાન લોકના

ઉપરી ભાગ સુધી ઉર્ધ્વગમન કરે છે તથા અનંત સ્વાભાવિક ગુણોને પ્રાપ્ત થાય છે. ત્યાં પર એ સદા કાળ બધા જ પ્રકારની બાધાઓથી રહિત, ઉપમા રહિત, આતંક રહિત અને વિષયોથી રહિત, અવિનાશી અનંત સુખનો ઉપભોગ કર્યા કરે છે. સમ્યક્ત્વ વગેરે અષ્ટગુણમય; અરૂપી, નિત્ય, નિરંજન, સિદ્ધ ભગવાન મુક્તિ-લક્ષ્મીની સાથે અનંતકાળ સુધી બિરાજમાન રહે છે. રત્નત્રયના સંબંધથી આવા ભવ્યજીવ અનુક્રમથી સંસારરૂપી સમુદ્રને પાર કરી મોક્ષમાં બિરાજમાન થાય છે અને ત્યાં અનંત સુખનો અનુભવ કર્યા કરે છે.

આ પ્રકારે જન્મથી લઈને નિર્વાણ પ્રાપ્ત કરવા સુધી કથન કરવાવાળી શ્રી જિનેન્દ્રદેવની અમૃતવાણીનું પાન કરી અમિતતેજ વિદ્યાધર મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યાની જેમ સુખનો અનુભવ કરવા લાગ્યા. એ સમયે કાળલબ્ધિને પ્રાપ્ત થઈ જવાથી અમિતતેજે સ્વર્ગ-મોક્ષના કારણ સાતેય તત્ત્વોના શ્રદ્ધાનપૂર્વક સમ્યગ્દર્શન ધારણ કર્યું. એ ભવ્ય વિદ્યાધરે પોતાના આત્માનો ધર્મ પ્રગટ કરવા માટે પોતાને યોગ્ય ગૃહસ્થોના ઉત્તમ વ્રત ધારણ કર્યા.

ત્યારબાદ, એ રાજાએ પોતાના બંને હાથ મસ્તકને લગાવીને ભગવાનને નમસ્કાર કર્યા. ત્યારપછી, પોતાના પહેલાં ભવ સંબંધી પ્રશ્નો કર્યા. એ પૂછવા લાગ્યો કે હે ભગવાન! હે કેવળજ્ઞાનથી વિભૂષિત પરમદેવ! મારા ચિત્તમાં આપને અન્ય કાંઈક પૂછવાની ઈચ્છા છે. હે દેવ! આ અશનિઘોષ વિદ્યાધરે મારી નાની બહેન સુતારાનું કયા કારણથી હરણ કર્યું? કૃપા કરીને તમે મને કહો. મેં પહેલાંના જન્મમાં કયા એવા ઉત્તમ પુણ્યકર્મ કર્યા હતા કે જેનાથી હું વિદ્યાધરોનો સ્વામી થયો તથા મને આવી મહાવિભૂતિ પ્રાપ્ત થઈ? શ્રીવિજય ઉપર મારો અત્યધિક પ્રેમ કયા કારણથી છે? હે પ્રભો! મારા હિત માટે કૃપા કરી આ ત્રણે પ્રશ્નોનો ઉત્તર આપો. આ પ્રકારે જે ભગવાનના વચનોમાં અનુરક્ત છે, સમ્યગ્દર્શનરૂપી રત્નનો અદ્વિતીય પાત્ર છે, પરમ ધર્મને જાણવાવાળો છે, જ્ઞાન-વિજ્ઞાનમાં ચતુર છે, અણુવ્રતરૂપી ગુણોથી શોભાયમાન છે તથા બધા વિદ્યાધર જેના ચરણકમળમાં નમસ્કાર કરે છે એવા અમિતતેજ વિદ્યાધરે શ્રી ભગવાનની પાસે આ ઉત્તમ પ્રશ્નો પૂછ્યા. ત્રણે લોક જેના ઉત્તમ ચરણકમળની પૂજા કરે છે, જે અત્યંત નિર્મળ છે, સંસારના સમસ્ત તત્ત્વોને પ્રકાશિત કરવા માટે દીપકની સમાન છે, બધાનું હિત કરવાવાળા છે, અનંત જ્ઞાન વગેરે અનેક ગુણરત્નોના સમુદ્ર છે, મુક્તિરૂપી રમાના ઉત્તમ વર છે તથા સંસારરૂપી સમુદ્રથી પાર કરાવનારા છે એવા

શ્રી જિનેન્દ્રદેવ બધાનો ઉપકાર કરવા માટે અમિતતેજ ભવ્યની પહેલાં ભવસંબંધી ધર્મકથા કહેવા લાગ્યા.

જેમણે કર્મરૂપી સમસ્ત શત્રુઓને નષ્ટ કરી નાખ્યા છે, જે પાંચમા ચક્રવર્તી છે, જેમણે કામદેવનું બધું જ અભિમાન જીતી લીધું છે તથા જે કામદેવ જેવા છે, અત્યંત રૂપવાન છે અને સમસ્ત ગૂઢ તત્ત્વોને જાણવાવાળા છે એવા સોળમા તીર્થંકર શ્રી શાંતિનાથ જિનેન્દ્રદેવ પોતાની કીર્તિથી ત્રણે લોકોમાં શોભાયમાન થઈ રહ્યો.

ચોથો અધિકાર સમાપ્ત થયો.

આ પુત્રો મનુષ્યોને બાંધવા માટે જાળની જેવા છે, આ લોક અને પરલોકમાં ખૂબ જ દુઃખ દેવાવાળા છે અને ધન, ધાન્ય વગેરે બધું જ ખાઈ જવાવાળા છે. જે પ્રકારે કેરીના ઝાડ પર કેરી પાકી જવાથી કેરી ખાવા માટે ઘણા પક્ષીઓ આવે છે અને કેરી પૂરી થઈ જવાથી એ કેરીના ઝાડને છોડી પોતપોતાના સ્થાન પર ચાલ્યા જાય છે, એ જ પ્રકારે પૈસાવાળા ઘરમાં ભોગ ભોગવવા માટે બધા કુટુંબીજન ભેગા થઈ જાય છે અને ભોગ ભોગવી પછી ઘરને છોડી ચાર ગતિઓમાં ચાલ્યા જાય છે. આ શરીર આહાર-પાણી વગેરે દ્રવ્યોથી પુષ્ટ તથા વસ્ત્ર આભૂષણોથી સુશોભિત હોવા છતાં પણ જીવની સાથે દુષ્ટો જેવો વ્યવહાર કર્યા કરે છે. આ ભોગ નરકનાં દુઃખ દેવાવાળા છે, પાપ, રોગ, કલેશ વગેરેના કારણ છે, દુઃખપૂર્વક પ્રાપ્ત થાય છે અને બુદ્ધિમાનો દ્વારા નિન્દ્ય ગણાય છે. આવા સંસારના ભોગોથી કોણ સુખી થઈ શકે?

પાંચમો અધિકાર

મેં આરંભ કરેલા કાર્યને સુસંપન્ન કરવા માટે, ત્રણે લોક જેની સેવા કરે છે, વિદ્વાન લોકો જેની પૂજા કરે છે અને જે બધા જીવોનું હિત કરવાવાળી છે એવી જિનવાણીને હું નમસ્કાર કરું છું.

શ્રી ભગવાન, અમિતતેજના પૂર્વભવ કહેવા લાગ્યા કે આ જંબૂદ્વીપના મંગળાદેશની અલકા નગરીમાં ધરણીજડ નામનો એક બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. એની બ્રાહ્મણીનું નામ અગ્નિલા હતું. એને બે પુત્રો હતા—એકનું નામ ઈન્દ્રભૂતિ અને બીજાનું નામ અગ્નિભૂતિ હતું. એ બંને ભાઈ મિથ્યાજ્ઞાની હતા. એ જ ધરણીજડના અશુભકર્મના ઉદયથી કપિલ નામનો એક દાસી પુત્ર હતો જે તીક્ષ્ણ બુદ્ધિવાળો હતો. જ્યારે ધરણીજડ પોતાના બંને પુત્રોને વેદ ભણાવ્યા કરતો હતો ત્યારે એને સાંભળી એ કપિલ પણ વેદ ભણી લેતો હતો. કપિલના વેદ ભણવાના રહસ્યને જાણીને એ બ્રાહ્મણે એને ઘરમાંથી જબરજસ્તી કાઢી મૂક્યો; પરંતુ એ કપિલ બહાર જઈને પણ શીઘ્રથી વેદ—વેદાંતનો પારગામી થઈ ગયો.

આ જંબૂદ્વીપના મલય દેશમાં રત્નસંચયપૂર નામનું નગર છે ત્યાં પોતાના પૂર્વોપાર્જિત પુણ્યકર્મના ઉદયથી શ્રીષેષ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, એ રાજા કાંતિવાન હતો, અત્યંત રૂપવાન હતો, નીતિમાર્ગની પ્રવૃત્તિ કરવાવાળો હતો, શૂર હતો, ધીર-વીર હતો, રાજાઓ દ્વારા પૂજ્ય હતો; શત્રુઓને જિતવાવાળો અને ગુણોનો સમુદ્ર હતો. એ જિનધર્મમાં પોતાનું ચિત્ત લગાડતો હતો, શાસ્ત્રોનો જાણકાર હતો, સત્યનિષ્ઠ હતો, એને કોઈ જાતની કાંઈ તકલીફ નહોતી, કોઈ રોગ નહોતો અને એ સુખસાગરમાં નિમગ્ન હતો. એ હંમેશા પાત્રદાન કરતો હતો, શ્રી જિનેન્દ્રદેવની પૂજા કરવામાં તત્પર રહેતો હતો, ગુરુમાં ભક્તિ રાખતો હતો, સદાચારી હતો, વિવેકી હતો, પુણ્યવાન હતો અને ઉત્તમ હતો. એ હાર, કુંડળ, કેયુર, મુકુટ વગેરે આભૂષણોથી સુસજ્જિત હતો અને દિવ્ય વસ્ત્રોથી વિભૂષિત

હતો એટલે એ પોતાના રૂપથી કામદેવને પણ જિતતો હતો. આ પ્રકારે રાજ્યલક્ષ્મીને વશમાં કરવાવાળા શ્રીષેણ રાજા પોતાના શુભકર્મના ઉદયથી ન્યાયપૂર્વક પોતાની પ્રજાનું પાલન કરતો હતો. એ શ્રીષેણના પુણ્યકર્મના ઉદયથી રૂપવતી લાવણ્યમયી અને શુભ લક્ષણોથી સુશોભિત સિંહનિન્દિતા અને અનિન્દિતા નામની બે રાણીઓ હતી. સિંહનિન્દિતાના શુભકર્મના ઉદયથી ચંદ્રમા સમાન અત્યંત રૂપવાન અને શુભ લક્ષણોથી સુશોભિત ઈન્દ્ર નામનો પુત્ર થયો હતો. ધર્મના પ્રભાવથી અનિન્દિતાને રૂપવાન, ગુણવાન અને જ્ઞાન-વિજ્ઞાનનો પારગામી ઉપેન્દ્ર નામનો પુત્ર થયો હતો. જે પ્રકારે પાપોનો નાશ કરવાવાળા મુનિરાજ સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્રથી સુશોભિત હોય છે એ જ પ્રકારે શત્રુઓને જિતવાવાળા એ રાજા એ બંને સુંદર પુત્રોથી શોભાયમાન થતો હતો.

એ જ નગરમાં સાત્યકી નામનો એક બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. એની બ્રાહ્મણીનું નામ જંબૂ હતું અને એના ગુણોથી સુશોભિત સત્યભામા નામની પુત્રી હતી. પહેલાં કહેલા ધરણીજડનો દાસીપુત્ર કપિલ જનોઈ ધારણ કરી બ્રાહ્મણના રૂપમાં એ જ રત્નસંચયપૂર નગરમાં આવ્યો. એને રૂપવાન અને વેદનો પારગામી જોઈને સાત્યકી એને પોતાના ઘરે લઈ ગયો અને પોતાની પુત્રી સત્યભામાનો વિવાહ એની સાથે કરી દીધો. રાત્રે જ્યારે સત્યભામાને કપિલની નીચ ચેષ્ટાઓની ખબર પડી ત્યારે ‘એ સારા કુળનો નથી’ એ ચિંતાએ એને ઘેરી લીધી. એ વિચારવા લાગી કે મનુષ્યોએ હળાહળ વિષ ખાઈ લેવું સારું, સર્પનો સાથ કરવો સારો, બળતી અગ્નિ અથવા ઊંડા સમુદ્રમાં કૂદવું સારું છે, પરંતુ નીચ મનુષ્યોની સંગતિ કરવી સારી નથી. એવો વિચાર કરી પવિત્ર હાથવાળી એ ધીર-વીર સતી સત્યભામા કપિલથી થોડી વિરક્ત થઈને પોતાના ચિત્તમાં હંમેશા ખેદખિન્ન રહેવા લાગી. આ બાજુ કર્મયોગથી ધરણીજડ દરિદ્ર થઈ ગયો હતો અને જ્યારે એણે કપિલના વૈભવની વાત સાંભળી તો દાનની ઈચ્છાથી એની પાસે ગયો. કપિલે લોકોને કહ્યું કે આ મારા પિતા છે, તો લોકોએ એમનો આદર-સત્કાર કર્યો. એ બ્રાહ્મણ સુખપૂર્વક કપિલ અને સત્યભામાના ઘરે રહેવા લાગ્યો. એક દિવસ સત્યભામાએ ધરણીજડ બ્રાહ્મણને ઘણું ધન આપીને ખૂબ જ વિનયથી એમને કપિલના કુળ વિશે પૂછ્યું. જવાબમાં બ્રાહ્મણે કહ્યું હે પુત્રી! આ તારો પતિ કપિલ મારી દાસીનો પુત્ર છે. આ દુષ્ટે બ્રાહ્મણનો કપટ વેશ બનાવી લીધો છે. આચાર્ય કહે છે કે જુઓ, કુટીલા અથવા પરસ્ત્રી વગેરેથી ઉત્પન્ન થયેલ મૂર્ખોના ગુપ્ત

મહાપાપ પણ કુષ્ટ રોગની જેમ શીઘ્ર પ્રગટ થઈ જાય છે. આ સાંભળી એ પુણ્યવતી સત્યભામાએ પોતાનું શીલભંગ થવાના ડરથી કપિલનો ત્યાગ કરી દીધો અને રાજમહેલમાં જઈએ રાજાનું શરણ લીધું. આટલા દિવસ સુધી એણે કપટ કરવાનું પાપ કર્યું હતું એટલે રાજાએ દુષ્ટ કપિલને ગધેડા પર બેસાડીને પોતાના રાજ્યમાંથી બહાર કાઢી મૂક્યો. દાન, પુણ્ય વગેરે ગુણોથી સુશોભિત અને શીલવ્રતથી વિભૂષિત એ (સતી) સત્યભામા રાજમહેલમાં જ સુખપૂર્વક રહેવા લાગી.

ત્યારબાદ, પુણ્ય ઉપાર્જન કરવામાં તત્પર એ શ્રીષેણ રાજા પાત્ર દાન દેવા માટે પ્રતિદિન પોતે જ પ્રેક્ષણ કરતા હતા. એક દિવસ અમિતગતિ અને અરિંજય નામના બે આકાશગામી ચારણ મુનિ એમના ઘરે પધાર્યા. એ બંને મુનિરાજ બધા પ્રકારે પરિશ્રાંતોથી રહિત હતા પરંતુ ગુણરૂપી સંપદાઓથી રહિત નહોતા. તપશ્ચરણથી એમનું આખું શરીર કૃશ થઈ ગયું હતું અને એ રાગ-દ્વેષથી બિલકુલ વિમુક્ત હતા. એ સંસારની વિભૂતિમાં નિર્લોભી હતા તથા મોક્ષ-સામ્રાજ્ય પ્રાપ્તિની એમને ખૂબ જ લાલસા હતી. એ સમસ્ત જીવોનું હિત કરવાવાળા હતા. ધીર-વીર હતા અને જ્ઞાન-ધ્યાનમાં હંમેશા તત્પર રહેતા હતા. તે સ્ત્રીની વાંછાથી રહિત હતા તથા મુક્તિરૂપી સ્ત્રીમાં ખૂબ જ આસક્ત હતા. મનુષ્ય તથા દેવ બધા એમની પૂજા કરતા હતા; એ ત્રણે કાળ સામાયિક કરતા હતા તથા રત્નત્રયથી સુશોભિત હતા. એ ઈચ્છા તથા અહંકારથી રહિત હતા. મૂળગુણ તથા ઉત્તરગુણની ખાણ હતા. ભવ્યજીવોને સંસારરૂપી સમુદ્રથી પાર કરાવવા માટે જહાજની સમાન હતા. એ જ્ઞાનરૂપી મહાસાગરના પારગામી હતા. પૃથ્વીની જેમ ક્ષમા ધારણ કરવાવાળા હતા તથા કર્મરૂપી ઈંધનને બાળવા માટે અગ્નિ સમાન હતા. એ પાણીની જેમ સ્વચ્છ હૃદયના હતા. હવાની જેમ બધા દેશોમાં વિહાર કરવાવાળા હતા. એ બંને મુનિ પોતાના ધર્મનો (આત્માના ધર્મનો) ઉદ્યોત કરવાવાળા હતા, ચતુર હતા તથા પ્રતિદિન વનમાં નિવાસ કરવાવાળા હતા. એ બંને વિદ્વાન મુનિ ચોરાસી લાખ ઉત્તરગુણોથી વિભૂષિત હતા તથા શીલના અઢાર હજાર ભેદોથી સુશોભિત હતા. આવા એ બંને મુનિરાજો આહાર લેવા માટે રાજાના ઘરે પધાર્યા. જે પ્રકારે રાજાના અર્થ-કોષને જોઈને દરિદ્ર પ્રસન્ન થાય છે એ જ પ્રકારે મનુષ્યને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરાવવાવાળા એ બંને મુનિરાજોને જોઈને રાજા શ્રીષેણ ખૂબ જ પ્રસન્ન થયા. રાજાએ પોતાનું મસ્તક

નમાવીને એ બંને મુનિરાજોના ચરણકમળમાં નમસ્કાર કર્યા તથા 'તિષ્ઠ તિષ્ઠ' કહીને બંનેને બિરાજમાન કર્યા. શ્રેષ્ઠ દાન દેવામાં તત્પર એ રાજાને એ સમયે શ્રદ્ધા, શક્તિ, નિર્લોભ, ભક્તિ, જ્ઞાન, દયા તથા ક્ષમા-દાતા આ સાતેય ગુણ પ્રગટ થઈ ગયા હતા. પ્રતિગ્રહ, ઉચ્ચસ્થાન, પાદ-પ્રક્ષાલન, અર્ચન, પ્રણામ, કાયશુદ્ધિ, વાકશુદ્ધિ, મનશુદ્ધિ તથા આહારશુદ્ધિ—આ નવ પ્રકારની ભક્તિ કહેવાય છે. આ નવધાભક્તિ પુણ્યની જનની છે, એટલે પુણ્યને ઉત્પન્ન કરવાવાળી છે. એ દાનના સમયે રાજાએ આ નવ ભક્તિ કરી હતી. જે વિશુદ્ધ હોય, પ્રાસુક હોય, મિષ્ટ હોય, કૃતકારિત વગેરે દોષોથી રહિત હોય, મનોજ હોય, છએ રસોથી પરિપૂર્ણ હોય અને ધ્યાન-અધ્યયન વગેરેને વધારવાવાળો હોય એને શ્રેષ્ઠ આહાર કહે છે. એ રાજાએ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે એ બંને ચારણમુનિઓને વિધિપૂર્વક ઉપર લખેલ સાતેય ગુણોથી યુક્ત તૃપ્ત કરવાવાળો ઉત્તમ આહાર આપ્યો. બંને રાણીઓએ પણ એ શ્રેષ્ઠ દાનની અનુમોદના કરી ભક્તિપૂર્વક મુનિઓને સુશ્રુષા, નમસ્કાર, વિનય વગેરેથી યથેષ્ઠ પુણ્ય સંપાદન કર્યું હતું. સત્યભામા બ્રાહ્મણીએ દીન હોવા છતાં પણ ખૂબ જ ભક્તિથી આદર સત્કાર વગેરેથી એ મુનિરાજોની સેવા કરી હતી. એટલે એણે પણ રાણીઓની જેમ સરખું જ પુણ્ય સંપાદન કર્યું હતું. ઠીક જ છે, કેમ કે સારા પરિણામોથી શું પ્રાપ્ત નથી થતું? એ બંને મુનિરાજોએ સમભાવથી આહાર લીધો તથા પોતાના પદાર્પણથી એ ઘરને પવિત્ર કરી શુભ આશીર્વાદ દઈને એ આકાશમાર્ગથી ચાલ્યા ગયા. એ આહારદાનથી ઉત્પન્ન આનંદરસથી તૃપ્ત હૃદયે રાજા પોતાના જીવનને કૃતકૃત્ય અને ગૃહસ્થાશ્રમને સફળ માનવા લાગ્યો.

ત્યારબાદ, કૌશાંબી નગરમાં પુણ્યકર્મના ઉદયથી મહાબલ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો; એની રાણીનું નામ શ્રીમતી હતું તથા એ બંનેની શ્રીકાન્તા નામની પુત્રી હતા. રૂપ, લાવણ્ય વગેરે ગુણોથી વિભૂષિત શ્રીકાન્તાના વિવાહ પુણ્યકર્મના ઉદયથી શ્રીષેણના પુત્ર ઈન્દ્ર સાથે વિધિપૂર્વક થયા હતા. એ જ રાજાની અનંતમતિ નામની એક વિલાસીની હતી કે જે રૂપવતી તથા ગુણવતી હતી. રાજાએ સ્નેહ-ભેટ સ્વરૂપ એને શ્રીકાન્તા સાથે આપી દીધી. પરંતુ અનંતમતિ રૂપવાન ઉપેન્દ્ર ઉપર આસક્ત થઈ એની સાથે કામભોગ કરીને ભ્રષ્ટા થઈ ગઈ. એ વિલાસીની માટે બંને ભાઈઓ પરસ્પર યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. આચાર્ય કહે છે કે જુઓ, મનુષ્યોના આવા ભોગોને ધિક્કાર છે, જેના માટે

ભાઈમાં પરસ્પર યુદ્ધ થઈ જાય! આ વાતને સાંભળી રાજા શ્રીષેષને પોતાની આજ્ઞા ભંગ થવાનું બહુ દુઃખ થયું તથા પાપકર્મના ઉદયથી તે વિષફળને સુંઘીને મરી ગયો. ત્યારપછી તે ધાતકી ખંડદ્વીપમાં પૂર્વમેરુની ઉત્તર દિશાની બાજુ ઉત્તર કુરુ નામની સુખ દેવાવાળી ભોગભૂમિમાં લાવણ્ય વગેરેથી સુશોભિત આર્ય થયો. સિંહનન્દિતા રાણી પણ એ જ વિષફળ સુંઘી મરી ગઈ અને પ્રદત્ત દાનથી ઉત્પન્ન થયેલા ધર્મના પ્રભાવથી એ જ ભોગભૂમિમાં એ જ આર્યની આર્યા થઈ. બીજી રાણી અનિન્દિતાનું મૃત્યુ પણ એવી રીતે થયું તથા એ સ્ત્રીલિંગ છેદીને મહાપુણ્યના યોગથી એ જ ભોગભૂમિ આર્ય થઈ. એ સત્યભામા બ્રાહ્મણી પણ પ્રાણોને છોડીને ધર્મના પ્રભાવથી એ અનિન્દિતાને ત્યાં આર્યા થઈ. આર્યા કહે છે કે જુઓ, અપમૃત્યુ અથવા આપઘાતથી મરીને પણ કેવળ એ મહાદાનના ફળથી એ લોકો શુભગતિને પ્રાપ્ત થયા હતા; એટલે આમ કહેવું ઉચિત થશે કે દાન દેવું ઉત્તમ છે.

આ બાજુ એ બંને ભાઈઓ યુદ્ધ કરી રહ્યા હતા. પરંતુ પૂર્વ જન્મના સ્નેહને કારણે મણિકુંડલ વિદ્યાધરે આવીને એ બંનેનું યુદ્ધ બંધ કરાવ્યું. એ કહેવા લાગ્યો કે હે રાજકુમારો! હું એક કથા કહું છું. તમે તમારો ઈર્ષાભાવ છોડીને તથા ચિત્તને શાંત કરીને સાંભળો, કેમ કે એ કથા તમારા બંનેનું હિત કરવાવાળી છે. જુઓ, ધાતકીખંડદ્વીપમાં પૂર્વમેરુ સંબંધી પૂર્વવિદેહક્ષેત્ર છે. જે સધર્મ તથા તીર્થંકર વગેરેથી સુશોભિત છે. તે ક્ષેત્રના પુષ્કલાવતી દેશમાં એક મોટો રૂપાયલ પર્વત શોભાયમાન છે જે ઊંચો છે, જિનચૈત્યાલયોથી સુશોભિત છે અને બીજા મેરુ જેવો લાગી રહ્યો છે. એ પર્વતની દક્ષિણ શ્રેણિમાં આદિત્યાભ નામનું એક સુંદર નગર છે તથા એમાં પુણ્યકર્મના ઉદયથી કુંડળોથી સુશોભિત સુકુંડળી નામનો એક રાજા રાજ્ય કરે છે, એની રાણીનું નામ અમિતતેજસેના છે તથા એ બંનેનો બુદ્ધિમાન પુત્ર મણિકુંડલ હું છું. પુંડરિકીણી નગરીમાં અતિપ્રભ નામના કેવળી ભગવાનની પાસે જઈને તથા એમને નમસ્કાર કરીને મેં મારા આગળના ભવની કથા પૂછી હતી ત્યારે ભગવાને જે કથા મને કહી હતી એ હું તમને કહેવા માંગુ છું. કેમ કે તીર્થંકરના મુખથી કહેલી આ કથા ખૂબ જ મનોહર છે તથા તમારા બંનેનું હિત કરવાવાળી છે.

પુષ્કરદ્વીપમાં જિન ચૈત્યાલયોના આશ્રયભૂત પશ્ચિમ મેરુ પર્વત છે. એની પૂર્વ બાજુ ત્રિવર્ણાશ્રમથી સુશોભિત વિદેહક્ષેત્ર છે. એમાં એક વીતશોકા નગરી છે, જેમાં ચક્રાયુધ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો તથા એની પુણ્યશાળી

રાણીનું નામ કનકમાળા હતું. કનકમાલાને કનકલતા અને પદ્મલતા નામની બે પુત્રીઓ હતી. એ જ રાજાને વિદ્વન્મતિ નામની બીજી રાણી હતી જેને પદ્માવતી નામની પુત્રી હતી. ધર્મના પ્રભાવથી એ બધા અનેક પ્રકારના સુખોનો અનુભવ કરી રહ્યા હતા. એક દિવસ રાણી કનકમાલા પુણ્યકર્મના ઉદયથી પોતાની બંને પુત્રીઓ સાથે ગણીની (વ્રતધારી) અમિતસેના અર્જિકાની પાસે પહોંચી. એની પાસે જઈને બધાએ નમસ્કાર કર્યા તથા કાળલબ્ધિ પાકી જવાથી બધાએ ગૃહસ્થોના વ્રત સ્વીકાર કર્યા. એ બધા વ્રતોનું પાલન કરી સમ્યગ્દર્શનના પ્રભાવથી સ્ત્રીલિંગને છેદીને સૌધર્મ સ્વર્ગમાં મોટા ઋદ્ધિધારી દેવ થયા. પદ્માવતી પણ મરીને પોતાના પુણ્યોદયથી સૌધર્મ સ્વર્ગમાં એક અપ્સરા થઈ છે કે જે બહુ ગુણવતી હતી. એ બધા દેવગણ ધર્મના પ્રભાવથી ઉત્પન્ન થયેલ ઈન્દ્રિયોથી તૃપ્ત કરવાવાળા ઉત્તમ સુખ અને ઋદ્ધિઓના તથા દેવીઓ વગેરેના સંબંધથી પ્રગટ થવાવાળા સુખોનો અનુભવ કરવા લાગ્યા. પોતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ થઈ જવાથી એ બધા ત્યાંથી ચ્યુત થયા અને પુનર્જન્મ પ્રાપ્ત કર્યા. એમાંથી કનકમાળાનો જીવ મણિકુંડલ હું છું. કનકલતા, પદ્મલતા બંને પુત્રીઓના જીવ સ્વર્ગથી દેવ પર્યાય છોડીને શેષ પુણ્યકર્મના ઉદયથી ઈન્દ્ર તથા ઉપેન્દ્ર નામના તમે બંને રાજપુત્રો ઉત્પન્ન થયા છો તથા પદ્માવતીનો જીવ, જે સૌધર્મ સ્વર્ગમાં અપ્સરા થઈ હતી એ ત્યાંથી આવીને રૂપવતી અનંતમતિ વિલાસીની થઈ છે. શ્રી અમિતપ્રભ તીર્થંકર પાસેથી આ શુભ તથા ઉત્તમ કથા સાંભળી પહેલાં જન્મના સ્નેહથી તમને સમજાવવા માટે હું આવ્યો છું.

આ કથાને સાંભળી ઇન્દ્ર તથા ઉપેન્દ્ર બંને ભાઈઓએ પોતાની નિંદા કરી તથા વિરક્ત થઈને એ બંને ભાઈઓ શુભકર્મના ઉદયથી સુધર્મ નામના મુનિરાજ પાસે પહોંચ્યા. એ બંનેએ એ મુનિરાજને નમસ્કાર કર્યા. વિરક્ત થઈને બાહ્ય-અભ્યંતર બંને પ્રકારના પરિગ્રહોનો ત્યાગ કર્યો તથા ઉત્કૃષ્ટ સંયમ ધારણ કરી લીધું. એ બંને મુનિરાજોએ શુકલધ્યાનરૂપી અગ્નિથી કર્મરૂપી ઈંધનને જલ્દીથી બાળી નાખ્યા તથા ઘોર તપશ્ચરણ દ્વારા કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું. એ બંનેએ સૂક્ષ્મધ્યાનરૂપી શસ્ત્રથી સમસ્ત કર્મોનો નાશ કર્યો તથા એ ત્રણેય મનુષ્યોના શરીરને નષ્ટ કરી મોક્ષમાં જઈ અનંતગુણોના પાત્ર બની ગયા. અનંતમતિએ પણ શ્રાવકના બધા વ્રત ધારણ કર્યા તથા કર્મના પ્રભાવથી સ્વર્ગમાં ઉત્પન્ન થઈ. બરોબર જ છે, કેમ કે સજ્જનોના અનુગ્રહથી શું પ્રાપ્ત નથી થઈ શકતું?

ત્યારબાદ, શ્રીષેષ વગેરે બધા જીવો પાત્રદાનના પ્રભાવથી દસ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષોથી ઉત્પન્ન થયેલા અવર્ણનીય સુખોનો અનુભવ કરવા લાગ્યા. મઘાંગ, તૂર્યાંગ, વિભૂષાંગ, માલાંગ, દીપાંગ, જ્યોતિરાંગ, ગૃહાંગ, ભોજનાંગ, પાત્રાંગ અને વસ્ત્રાંગ—આ દશ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષ હોય છે. શ્રી જિનેન્દ્રદેવે ભોગભૂમિમાં દશ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષ કહ્યા છે. એ કલ્પવૃક્ષ ખૂબ જ મનોહર હોય છે, રત્નમય હોય છે તથા પોતાની કાંતિથી બધી દિશાઓને પ્રકાશિત કરવાવાળા હોય છે. મઘાંગ જાતિના વૃક્ષ મધુ, મૈરેય, મીધુ, અરીષ્ટ, આસ્રવ વગેરે સુગંધિત તથા અમૃત જેવા ઘણા પ્રકારના રસો આપે છે. આ મઘ, મધ નથી, પરંતુ આમા કામોદીપનનું સામર્થ્ય છે એટલે ઉપચારથી આને મઘ કહે છે. હકીકતમાં આ એક પ્રકારના વૃક્ષોનો રસ છે, ભોગભૂમિમાં લોકો એનું સેવન કરે છે. જે મદ ઉત્પન કરે છે, જેને મતવાલા લોકો પીવે છે તથા જે મનને મોહિત કરવાવાળા છે એવા મઘને આર્ય લોકો ક્યારેય પીતા નથી. તૂર્યાંગ જાતિના વૃક્ષ ભેરી, નગારા, ઘંટા, શંખ, મૃદંગ, ભલ્લરી, તાલકાહલા વગેરે વાદ્યયંત્ર આપે છે. ભૂષણાંગ જાતિના વૃક્ષ ઘર, કેયૂર, નૂપુર, કુંડળ, કરધની, કંકળા તથા મુકુટ વગેરે આભૂષણ આપે છે. માલાંગ જાતિના વૃક્ષ નાગકેસર, ચંપા વગેરે બધી ઋતુઓમાં ઉત્પન્ન થવાવાળા ફૂલોની ઘણા પ્રકારની માળાઓ આપે છે. દીપાંગ જાતિના ઊંચા વૃક્ષ પ્રતિદિન મણિમય દીપોથી શોભાયમાન હોય છે અને નવા પત્તા, ફૂલો, ફળોથી પ્રગટાવેલા દીવાઓ સમાન લાગે છે. જ્યોતિરાંગ જાતિના વૃક્ષ હંમેશા દેદીપ્યમાન થયેલા પ્રકાશ પ્રદાન કરે છે અને કરોડો સૂર્યોની જેમ બધી દિશાઓને પ્રકાશિત કરતા રહે છે. ગૃહાંગ જાતિના વૃક્ષ મંડપ, ઊંચા—ઊંચા રાજભવન, રાજદરબાર, ચિત્રશાળા, નર્તનશાળા વગેરે આપવામાં સમર્થ હોય છે. ભોજનાંગ જાતિના વૃક્ષ અમૃતની જેમ સ્વાદીષ્ટ, પૌષ્ટિક અને છએ રસોથી ભરપૂર ભોજન વગેરે સુંદર આહાર આપે છે. અશન, પાન, ખાદ્ય, તીખો—આ ચાર પ્રકારના આહાર કહેવાય છે. કડવો, કષાયલો, ખારો, તીખો, ખાટો અને ગળ્યો—આ છ રસ કહેવાય છે. પાત્રાંગ જાતિના વૃક્ષ સોના તથા રત્નોના બનેલા ભંડાર, કચક, કલશા, થાળી, કરવા વગેરે વાસણો આપે છે. વસ્ત્રાંગ જાતિના વૃક્ષ કોમળ જીણા અને બહુમૂલ્ય રેશમી દુપટ્ટા અને પહેરવાના કપડા આપે છે. આ કલ્પવૃક્ષ ન તો વનસ્પતિ છે અને ન તો દેવોના બનાવેલા છે. આ કેવળ પૃથ્વીના બનાવેલા છે. આ કલ્પવૃક્ષ અનાદિનિધન છે અને સ્વભાવથી ફળ દેવાવાળા છે.

કાળ વગેરેથી ઉત્પન્ન થયેલા કોઈ પણ નિમિત્ત કારણની આમને જરૂરત નથી. જે પ્રકારે આજકાલના વૃક્ષો મનુષ્યો પર ઉપકાર કરે છે. એ જ પ્રકારે મનુષ્યોના દાનના ફળથી આ કલ્પવૃક્ષ પણ ઘણા પ્રકારના ફળોથી ભરપૂર રહે છે.

ભોગભૂમિમાં મણિરત્ન, સોના, હીરા, ચંદ્રમા અને નીલરત્ન વગેરેથી સુશોભિત રહેવાવાળી પાંચેય રંગની સુગંધિત પૃથ્વી રાત-દિવસ શોભા આપે છે. ત્યાંની પૃથ્વી હર સમય બધી ઈન્દ્રિયોને સુખ આપતી રહે છે તથા જેના ઉપર હંમેશા કોમળ સુવાણું ચાર આંગળી જેટલું ઘાસ સુશોભિત રહે છે. ત્યાંના પશુ રસાયનના રસની બુદ્ધિ રાખવાવાળા હોય છે તથા સ્વાદિષ્ટ, કોમળ અને સુવાણું ઘાસને હંમેશા ચરે છે. ત્યાં કીડાપર્વત પણ બનેલા છે, જે સુંદર છે, જેમાંથી કિરણો નીકળી રહ્યા છે, મણિરત્ન, મુગટ, રત્ન વગેરેથી બનેલા છે તથા કલ્પવૃક્ષોથી શોભાયમાન છે. ત્યાં સ્વચ્છ જલથી ભરેલી વાવડી પણ છે, જેમાં રત્નોના પગથિયાં હોય છે તથા સ્થળે-સ્થળે બંને કિનારે રત્નમય રેતીથી સુશોભિત નદીઓ વહેતી રહે છે. ત્યાંના વન પણ ખૂબ જ શોભા આપે છે, જેમાં મદોન્મત્ત કોયલ હંમેશા ટડૂકતી રહે છે, બધી ઋતુઓના ફળ-ફૂલ ખીલેલા રહે છે અને બીજા દેવારણ્યની જેવા લાગે છે. ત્યાં સૂર્યનો સંતાપ ક્યારેય નથી હોતો, ન વાદળોથી વર્ષા થાય, ન શીયાળો આવે તથા ન કોઈ ભય હોય છે. ન ત્યાં ચાંદની હોય છે, ન રાત-દિવસનો વિભાગ હોય છે, ન ઋતુઓ પલટે છે તથા ન તો ત્યાં કોઈને દુઃખ દેવાવાળા ભાવ પ્રગટ થાય છે. ત્યાં સિંહ, સૂવર, બિલાડી, વાઘ, કૂતરા વગેરે માંસભક્ષી તથા કૂર નિકૃષ્ટ જાનવર ક્યારેય નથી હોતા. શંખ, કીડી, ડાંસ, મચ્છર, વીંછી વગેરે વિકલત્રય (બે ઈન્દ્રિય, ત્રિન્દ્રિય, ચાર ઈન્દ્રિય) જીવ પણ પેદા નથી થતા. ત્યાં કાગડા, ગીધ વગેરે પક્ષી પણ નથી થતા તથા સર્પ વગેરે વિષવાળા અને દુષ્ટ માંસભક્ષી જાનવર પણ નથી હોતા. ત્યાં રાગ-દ્વેષ કરવાવાળા જીવરથી પીડિત, બુદ્ધા, દીન, કુરુપ, બદસુરત, પાગલ, લંગડા, લૂલા વગેરે તથા દુઃખી, દરિદ્ર, દુર્જન, શોક કરવાવાળા, ક્રોધી, અભિમાની, દુર્બળ, દુશ્વર (ખરાબ અવાજવાળો), અશુભ, કૂર તથા પાપકર્મ કરવાવાળા પ્રાણી ક્યારેય જોવા નથી મળતા. ત્યાં ન તો કોઈને ઈષ્ટ-વિયોગ અને ન તો અનિષ્ટ-સંયોગ થાય છે; ન કોઈનું શીલ ભંગ થાય છે, ન કોઈ અનાચાર થાય છે; વિષાદ, ગ્લાનિ, નિંદ્રા, તંદ્રા (આળસ), પલકથી પલક લગાવવી વગેરે કાંઈ નથી થતું. ન શરીર સંબંધી મળમૂત્ર થાય છે, ન લાળ ટપકે છે અને ન સ્વેદ થાય છે.

ત્યાં બધી ભોગભૂમિઓ ઉદય થતાં સૂર્ય જેવી હોય છે, બધા સ્વેદ વગર, રજ વગર, ઉત્તમ અને હાર, કંકણ, કેયુર, મણિરત્ન વગેરે આભૂષણોથી શોભાયમાન હોય છે. બધાના ભોગોપભોગની સામગ્રી તથા બધાના સુખ એક સરખા હોય છે. બધા સુંદર હોય છે અને બધાનાં વજ્રવૃષભનારાયસંહનન હોય છે. બધાનો અવાજ મીઠો હોય છે, જોવામાં બધા મનોહર હોય છે, મંદકષાયવાળા હોય છે, રૂપવાન હોય છે, શુભ હોય છે. બધા દયાળુ અને કોમળ હૃદયવાળા હોય છે તથા સમયતુરસંસ્થાનવાળા હોય છે. ત્યાંના પ્રાણી કળા, વિજ્ઞાન, ચતુર વગેરે ગુણોથી સુશોભિત હોય છે તથા શુભકર્મના ઉદયથી એ બધા આર્ય સ્વભાવથી ભદ્રિક અને ઉત્તમ હોય છે. ત્યાં ઉત્પન્ન થયા પછી પ્રાણી સાત દિવસ સુધી પોતાનું મોઢું ઉપરની બાજુ કરીને પડ્યા રહે છે અને પોતાના અંગુઠામાંથી ઉત્પન્ન થતું દિવ્યરસનું પાન કર્યા કરે છે. મુનીશ્વર એમની આગળની દશાનું વર્ણન કરતા બતાવે છે કે બીજા સાત દિવસ સુધી એ દંપતિ જમીન પર આળોટ્યા કરે છે અને ત્રીજા અઠવાડિયે ઊઠીને ઊભા થાય છે, મીઠાં શબ્દ બોલે છે અને જમીન ઉપર લીલાપૂર્વક પડતા-ઊઠતા ચાલતા શીખે છે. એના પછી ચોથા અઠવાડિયામાં પગને સ્થિર રાખે છે અને પાંચમા અઠવાડિયે કળા, જ્ઞાન વગેરે ગુણોથી પરિપૂર્ણ થાય છે, છઠ્ઠા અઠવાડિયે પૂર્ણ યૌવન અવસ્થા પ્રાપ્ત કરે છે અને વસ્ત્ર-આભૂષણ વગેરેથી સુશોભિત એ ભોગભૂમિમાં ખૂબ જ સારા લાગે છે. એ ગર્ભમાં પણ નવ મહિના સુધી રત્નોના બનેલા ઘરોની જેમ રહે છે અને પછી દાનના ફળથી ખૂબ સુખેથી એમનો જન્મ થાય છે. જ્યારે એ બંને દંપતિ ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારે માતાપિતાનું મૃત્યુ થઈ જાય છે. મરતાં સમયે માતાને ઈંક અને પિતાને બગાસુ આવે છે. એ પ્રકારે એમનું મૃત્યુ સુખેથી થાય છે. ત્યાં જીવોના ભાઈ, પુત્ર વગેરેના સંબંધ નથી હોતા. એમનો પતિ-પત્નીનો જ સંબંધ હોય છે. એમને બીજા કોઈ સંબંધની કલ્પના પણ નથી હોતી. એમના શરીરની ઊંચાઈ ત્રણ કોષ હોય છે. એ સંપૂર્ણ લક્ષણોથી સુશોભિત હોય છે અને બુઢાપો, રોગ વગેરે એમને કાંઈ જ નથી હોતું.

શ્રી જિનેન્દ્રદેવે એ આર્યોનું આયુષ્ય ત્રણ પલ્લવનું કહ્યું છે તથા એમનું ક્યારેય કદલીઘાત નથી થતું અને એ હંમેશા યૌવનાવસ્થામાં જ રહે છે. એ ત્રણ દિવસ પછી બોર જેટલો આહાર કરે છે જે અમૃતમય, દિવ્ય અને મહા સ્વાદિષ્ટ હોય છે. એ આર્ય હંમેશા સંકલ્પમાત્રથી દશ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષોથી ઉત્પન્ન થયેલા વિભિન્ન ઋતુઓમાં સુખ

આપવાવાળા ભોગોનો અનુભવ કર્યા કરે છે. સમ્યગ્દર્શન રહિત ભદ્ર પુરુષ જ ઉત્કૃષ્ટ પાત્રોને દાન આપવાના કારણે ભોગોપભોગ કરવાવાળા, વિચિક્ષણ આર્ય થાય છે. પાત્રદાનની અનુમોદનાથી ઉદાર હૃદયના પશુ પણ ભોગભૂમિમાં ભોગપભોગથી ભરપૂર શુભ જન્મ લે છે. સમ્યગ્દર્શન વગર પણ એક વાર પાત્રદાન આપે, તો એ ભોગભૂમિમાં સુખસાગરના મધ્યમાં જઈને અવશ્ય મગ્ન થાય છે. પ્રીતિ ઉત્પન્ન કરવાવાળા તથા બાધારહિત જે સુખ ભોગભૂમિઓને પ્રાપ્ત થાય છે એ અનેક પ્રકારની ચિંતા કરવાવાળા ચક્રવર્તીઓને પણ ભલા ક્યાં મળે છે? ભોગભૂમિના જીવોને રહેવાવાળા જીવોને દાનથી જ ઘણા પ્રકારની ઋદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે, દાનથી જ ઘણા પ્રકારનાં સુખ મળે છે, દાનથી જ ઘણા પ્રકારનાં ભોગ મળે છે, દાનથી જ ઘણા પ્રકારના ગુણો પ્રાપ્ત થાય છે, દાનથી રૂપ, લાવણ્ય વગેરે ઘણા પ્રકારની સંપદાઓ પ્રાપ્ત થાય છે અને દાનથી જ ઘણા પ્રકારની પ્રીતિ પ્રાપ્ત થાય છે. ભોગભૂમિમાં ઉત્પન્ન થવાવાળા બધા આર્ય પાત્રદાનથી ઉત્પન્ન થયેલા મહાસુખોનો ઉપભોગ કરી મંદ કષાયરૂપ ભાવોથી મરીને સ્વર્ગમાં જાય છે.

ત્યારબાદ, શ્રીષેણનો જીવ પણ ઘણા દિવસો સુધી ત્યાં સુખ ભોગવી સૌધર્મ સ્વર્ગના શ્રીનિલય વિમાનમાં શ્રીપ્રભ નામનો દેવ થયો. સિંહનિન્દિતાનો જીવ પણ ભોગભૂમિમાંના સુખ ભોગવી એ જ સ્વર્ગમાં એ જ વિમાનમાં વિદ્યુતપ્રભા નામની દેવી થઈ. અનિન્દિતાનો જીવ ભોગભૂમિના સુખોને ભોગવીને એ જ સૌધર્મ સ્વર્ગમાં વિમલપ્રભ નામનો દેવ થયો. સત્યભામા બ્રાહ્મણીનો જીવ પણ સુખપૂર્વક પ્રાણોને છોડીને પુણ્યકર્મના ઉદયથી એ જ વિમાનમાં શુક્લપ્રભા નામની દેવી થઈ. એ બધાના શરીર નિર્મળ હતા, સાત ધાતુઓથી તથા નખ, વાળ વગેરેથી રહિત હતા અને આંખોના પલકારથી પણ રહિત હતા. એ બધાને મતિ, શ્રુતિ, અવધિ—આ ત્રણ જ્ઞાન હતા. આઠ ઋદ્ધિઓથી એ સુશોભિત હતા. માનસિક આહારથી સંતુષ્ટ થઈ જતા હતા. વૈકિંચિક એમનું શરીર હતું અને ખૂબ જ રૂપવાન હતું. એમને રોગ, ક્લેશ, વિષાદ વગેરે ક્યારેય નહોતા થતા. એમનું હૃદય હંમેશા શુભ રહેતું હતું. એ ખૂબ જ નિર્મળ હતા, મધુર ભાષી હતા, સુંદર અને આંખોને સુખ આપવાવાળા હતા. એ બધા દિવ્યમાળા, દિવ્યવસ્ત્ર અને આભૂષણોથી સુશોભિત હતા, શુભ લક્ષણોવાળા હતા, સ્વેદરહિત હતા, સુંદર હતા, સમયતુરસ્ત્રસંસ્થાન હતા અને

સુંદર આકૃતિવાળા હતા. પૂર્વજન્મમાં ઉપાર્જન કરેલા પુણ્યકર્મના ઉદયથી એ બધા દેવ તથા દેવીઓ રૂપ, લાવણ્ય અને શોભાથી સુશોભિત હતા તથા અનેક ગુણોથી વિભૂષિત હતા. એ બધા દિવ્ય સામગ્રી લઈને મેરુ પર્વત, નન્દીશ્વર દ્વીપ વગેરે સ્થાનોના અકૃત્રિમ ચૈત્યાલયોમાં જઈને ભગવાનની પૂજા કરતા હતા. એ દેવ પરલોક સંબંધી સુખ પ્રાપ્ત કરવા માટે કર્મભૂમિઓમાં જઈને ખૂબ જ ભક્તિથી પ્રતિદિન શ્રી જિનેન્દ્રદેવની વંદના કરતાં હતાં. એ દેવ તત્ત્વોને સમજવા માટે તથા એના પર શ્રદ્ધાન કરવા માટે, પોતાના પરિવાર સાથે શ્રી તીર્થકરના મુખથી નીકળેલી જિનવાણીને સાંભળતા હતા. એ દેવ દિવ્ય ભવનોમાં, મેરુ પર્વતો ઉપર, વનોમાં તથા દ્વીપ સમુદ્રોમાં પોત-પોતાની દેવીઓની સાથે હંમેશા ઘણા પ્રકારની ક્રીડા કરતા હતા. એ દેવો પોતપોતાની દેવીઓ સાથે મધુર ગીત સાંભળતા હતા, સુંદર નૃત્ય જોતા હતા તથા ઘણા પ્રકારના ભોગ ભોગવતા હતા. સ્વર્ગોમાં અનંત સુખ છે, એટલે આનંદરસથી તૃપ્ત થઈ સુખસાગરમાં નિમગ્ન થયેલા એ દેવો વીતતા જતા સમયનું જ્ઞાન પણ નહોતા કરી શકતા. પોતાના પુણ્યકર્મના ઉદયથી એ ચારેય જીવોનું પાંચ પલ્કનું આયુષ્ય હતું જે બધા પ્રકારના દુઃખોથી બાધાઓથી રહિત તથા સુખનું સ્થાન હતું. એ આયુને પૂર્ણ કરી તું (શ્રીષેણનો જીવ) ત્યાંથી ચ્યવીને પુણ્યકર્મના ઉદયથી અહીં અર્કકીર્તિ રાજાનો અમિતતેજ નામનો પુત્ર થયો છે. રાણી સિંહનિન્દિતાનો જીવ જે સ્વર્ગમાં વિદ્યુત્પ્રભા દેવી હતી ત્યાંથી ચ્યવીને શુભકર્મના ઉદયથી જ્યોતિપ્રભા નામની તારી સ્ત્રી થઈ. રાણી અનિન્દિતાનો જીવ, સ્વર્ગમાં દેવ હતો ત્યાંથી ચ્યવીને પુણ્યના ફળથી આ બુદ્ધિમાન શ્રીવિજય થયો છે જે તને ખૂબ જ પ્રેમ કરે છે. સત્યભામા બ્રાહ્મણીનો જીવ જે સ્વર્ગમાં દેવી હતી ત્યાંથી ચ્યવીને શુભકર્મના ઉદયથી પુણ્યવતી અને શુભ લક્ષણોથી સુશોભિત આ સુતારા થઈ છે.

એરાવતી નદીના કિનારે રથભુત રમણ નામક વનમાં એક તાપસાશ્રમ હતો. જેની જમીન પૂર્ણરૂપથી બળેલી હતી અને જે મિથ્યાત્વથી ભરપૂર હતી. એમાં કૌશિક નામનો એક તપસ્વી રહેતો હતો કે જે મિથ્યા તપશ્ચરણ અને મિથ્યાતપ કરવામાં તત્પર હતો. અશુભકર્મના ઉદયથી ચપલવેગા નામની સ્ત્રી એની પત્ની હતી. પૂર્વવર્ણિત કપિલ નામનો મૂર્ખ બ્રાહ્મણ ઘણા દિવસો સુધી ચારે ગતિઓમાં પરિભ્રમણ કરતો રહ્યો અને અનાચાર કરવાના કારણે એ

તાપસ પરિવારમાં મૃગશૃંગ નામનો પુત્ર થયો. એ પણ મિથ્યાત્વ-કર્મના ઉદયથી સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતો થકો પંચાગ્નિ વગેરે મિથ્યા તપશ્ચરણ જ કર્યા કરતો હતો તથા મિથ્યા વ્રતોને જ પાળતો હતો.

એક દિવસ એણે ચપળવેગ વિદ્યાધરની વિભૂતિ જોઈ અને એને જોઈને એ મૂર્ખ નિદાનના ફળસ્વરૂપ વિદ્યાધરોના કુળમાં આ અશનિઘોષ વિદ્યાધર થયો છે અને પહેલાં જન્મના સ્નેહના કારણે જ આજે એણે સુતારાનું હરણ કર્યું. પ્રેમ, દ્વેષ, સ્નેહ અને વેર—આ બધું પહેલાંના જન્મના જ સંબંધથી જ ભવભવમાં અનેક પ્રકારથી પ્રાણીઓની સાથે જોડાયેલો રહે છે એટલે હે રાજન્! પોતાના આત્માનું હિત કરવાવાળાઓએ વિચારવું જોઈએ કે એ પણ કોઈ દુર્બળ પ્રાણી સાથે દુઃખદાયી વેર ન બાંધે. હે રાજન્! આ જન્મ પછી નવમાં ભવમાં તું શ્રી શાંતિનાથ નામનો સોળમા તીર્થંકર અને પાંચમા ચક્રવર્તી થઈશ. આ પ્રકારે ભગવાનરૂપી ચંદ્રમાની વાણીરૂપી ચાંદનીથી એ વિદ્યાધરની હૃદયરૂપી કુમુદીનું મુખ પૂર્ણરૂપથી વિકસીત થઈ ગયું. એ સમયે અમિતતેજ વિદ્યાધર પોતાના તીર્થંકર પદની પ્રાપ્તિની ઘોષણા સાંભળી અત્યંત આનંદમગ્ન થઈ ગયો અને પોતાને એવો માનવા લાગ્યો માનો એને અરિહંતની વિભૂતિ પ્રાપ્ત થઈ ગઈ. અશનિઘોષ વિદ્યાધરે પોતાની કથા સાંભળીને પહેલાં પોતાની આત્માની યથેષ્ટ નિંદા કરી અને ત્યારબાદ, પરમ વૈરાગ્યને પ્રાપ્ત કરી ત્યાં જ સંયમ ધારણ કરી લીધું.

આ કથાને સાંભળી અશનિઘોષની માતા આસુરીને સ્વર્ગ-મોક્ષ દેનાર સંવેગ પ્રાપ્ત થયો તેથી તેણે ભગવાનના વચનાનુસાર કર્મોનો નાશ કરવાવાળી જિનદીક્ષા ગ્રહણ કરી લીધી. શ્રીવિજયની માતા સ્વયંપ્રભા પણ સાંસારિક દેહ તથા ભોગોથી વિરક્ત થઈ અને કર્મરૂપી શત્રુઓનો નાશ કરવા માટે તેણે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાવાળો સંયમ ધારણ કરી લીધો. સુતારા પણ પોતાના ભવો સાંભળીને વિરક્ત થઈ તથા મોક્ષ માટે વૈરાગ્યરૂપી આભરણોથી સુશોભિત થઈને કર્મોના નાશ કરવાવાળા તપશ્ચરણ કરવા લાગી. શ્રીવિજય વગેરે શેષ બધા લોકોએ ભક્તિપૂર્વક શ્રી જિનેન્દ્રદેવની ત્રણ પ્રદક્ષિણાઓપૂર્વક એમને સાદર નમસ્કાર કર્યા તથા અમિતતેજની સાથે પોતાના યોગ્ય સ્થાન માટે પ્રસ્થાન કર્યું. વ્રતોનો સમુદાય જ જેનું મુકુટ છે, જ્ઞાન જ જેનું કુંડળ છે, યમ-નિયમ જ જેના શસ્ત્ર છે, સમ્યગ્દર્શન જ જેનો હાર છે, શાંત પરિણામ જ જેનું સુખ છે, શીલ જ જેના વસ્ત્ર છે તથા મનુષ્ય, વિદ્યાધર બધા જેની પૂજા અને આદર

સત્કાર કર્યા કરે છે. એવા એ અમિતતેજ રાજા પુણ્યકર્મના ઉદયથી મુનિરાજની જેમ શોભાયમાન લાગતા હતા. સાતા વેદનીયકર્મના ઉદયથી જે અનેક પ્રકારના સુખોને ભોગવે છે, પુણ્યકર્મના ઉદયથી જેને બધા વિદ્યાધર નમસ્કાર કરે છે તથા જે ગુણોના એક મહાસાગર છે એવો એ રાજા અર્કકીર્તિનો એ પુત્ર અમિતતેજ વિદ્યાધર, લોકમાં ઉત્પન્ન થયેલી સમસ્ત લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત થયો હતો. એટલે હે વિદ્વાનો! શ્રી જિનેન્દ્રદેવે જે પણ કહ્યું છે એ નિર્મળ છે, તીર્થકરની વિભૂતિને દેનાર છે, શ્રેષ્ઠ દાન તથા વ્રતોથી ઉત્પન્ન થાય છે, દેવગણ પણ જેમના માટે પ્રાર્થના કરે છે, જે સુખની ખાણ છે, નરકાદિ દુર્ગતિઓથી રોકવાવાળા છે, સારા-સારા પદોને દેવાવાળા છે તથા સ્વર્ગની લક્ષ્મીનું ઘર છે એટલે આવા પુણ્યકર્મોનું સમ્યગ્દર્શનની સાથે સદા શીઘ્રતા સંપાદન કરતા રહો.

જેમના ચરણકમળમાં દેવ તથા વિદ્યાધર બધા નમસ્કાર કરે છે, જે ત્રણે લોકના અદ્વિતીય સ્વામી છે, જે નિર્મળ ગુણોના સમુદ્ર છે, શાંતિ દેનાર છે, ધર્મના કર્તા છે, અનેક શ્રેષ્ઠ મુનિરાજ જેમની સેવા કરે છે તથા જે મુક્તિરૂપી સ્ત્રીમાં અનુરક્ત છે એવા શ્રી શાંતિનાથ ભગવાન પોતાની નિર્મળ કીર્તિથી હંમેશા જયવંત રહો.

પાંચમો અધ્યાય સમાપ્ત થયો.

કોઈ એક દિવસ કાળલબ્ધિ પ્રાપ્ત થવાથી ત્રિપૃષ્ઠ નારાયણના પિતા મહારાજ પ્રજાપતિને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો અને એ વિચાર કરવા લાગ્યો કે આ રાજ્યસંપદા ઘણા જીવોની સાથે શત્રુતા ઉત્પન્ન કરવાવાળી છે, ભયાનક છે, પાપ છે અને સંતાપનું ઘર છે તથા બંધન વગેરે ઉત્પન્ન કરાવવાવાળી છે. ઘોર દુઃખનું કારણ છે, એટલે આને ધિક્કાર છે! આ લક્ષ્મી અનેક ચિંતાઓને ઉત્પન્ન કરવાવાળી છે, પાપ, દુઃખ અને શોક પ્રગટ કરાવવાવાળી છે, તીવ્ર દુઃખોથી ઉત્પન્ન થવાવાળી છે અને નરક દેવાવાળી છે, એટલે આનાથી ક્યારેય સુખ નથી મળતું. સ્ત્રી પણ દુર્ગતિ આપવામાં ખૂબ જ કુશળ છે, મોહ ઉત્પન્ન કરાવવાવાળી છે, ભયાનક છે, નિન્દા છે, સાત ધાતુથી બનેલી છે; આવી સ્ત્રીનું ભલા કોણ બુદ્ધિમાન સેવન કરે?

છઠ્ઠો અધિકાર

જે સંપૂર્ણ સંસારને શાંતિ આપવાવાળા છે તથા ત્રણે લોક જેની પૂજા કરે છે એવા શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનને હું મારા પાપનો વિનાશ કરવા માટે પ્રતિદિન નમસ્કાર કરું છું.

ત્યારબાદ, અમિતતેજ વિદ્યાધર બધા પર્વોમાં હિંસા વગેરે આરંભને છોડીને મોક્ષપ્રાપ્ત કરવાવાળા ઉપવાસ નિયમપૂર્વક કરવા લાગ્યા. જ્યારે એને રાજ્યના આરંભ વગેરેથી કોઈ દોષ લાગી જતો હતો તો એ દોષને દૂર કરવાવાળા યોગ્ય પ્રાયશ્ચિત કરી લેતા હતા. બધા પ્રકારની વિભૂતિને દેવાવાળી તથા આઠ દ્રવ્યોથી થવાવાળી મહાપૂજા પણ શ્રી જિનાલયમાં જઈને તે મોટી વિભૂતિની સાથે કરતો હતો તથા પોતાના ઘર પર પણ સમયાનુકૂળ પૂજા કરતો હતો. એ પોતાના પરિવારની સાથે વિમાનમાં બેસીને મેરુ પર્વત વગેરે ક્ષેત્રોના જિનાલયોમાં બિરાજમાન જિન-પ્રતિમાઓની વંદના બહુ ભક્તિથી હંમેશા કરતો હતો. એ રાજા પ્રતિદિવસ શુદ્ધતાપૂર્વક, ઘરના બધા પાપોને દૂર કરવાવાળા, ઉત્તમ ચાર પ્રકારના દાન મુનિરાજોને આપ્યા કરતો હતો. એ તીર્થકરોના પૂરાણોમાં કહેલી, પદાર્થોથી સંવેગ પ્રગટ કરવાવાળી, મહાપુણ્ય ઉત્પન્ન કરવાવાળી, સારભૂત, મનોહર અને ઉત્તમ ધર્મ-કથાને હંમેશા સાંભળતો રહેતો હતો. મનને જિતવાવાળો એ રાજા ભવ્ય જીવોને, બધા જીવોનું હિત કરવાવાળા સારભૂત, ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યા કરતો હતો. ચારે ગતિઓમાં પરિભ્રમણ કરવાવાળા દુષ્ટ દર્શનમોહનીયકર્મનો નાશ કરી એ રાજા મુક્તિરૂપી સ્ત્રીને વશ કરવાવાળા નિઃશંકિત વગેરે ગુણોને વધારતો રહેતો હતો. એ રાજા મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે પોતાની યોગ્યતાનુસાર સ્વર્ગ દેવાવાળા સારભૂત વ્રતોનું યત્નપૂર્વક નિરતિચાર પાલન કરતો હતો. મુનિ સમાન એના પરિણામ શાંત થઈ ગયા હતા, પિતાની જેમ પ્રજાનું પાલન કરતા હતા અને આલોક તથા પરલોક—બંને લોકનું હિત કરવાવાળા ધાર્મિક કાર્યોમાં એ હંમેશા પોતાની પ્રવૃત્તિ રાખતા હતા.

પોતાના કુળમાં તથા પોતાની જાતિમાં ઉત્પન્ન થયેલી પ્રજ્ઞપ્તિ કામરૂપીણી, અગ્નિસ્તંભિની, ઉદક સ્તંભિની, વિશ્વપ્રવેશિની, અપ્રતિઘાતગામીની, આકાશગામીની, ઉત્પાદ્રીની, વશીકરણી, આવેશીની, પ્રસ્થાપીની, પ્રમોહીની, પ્રહરણી, સંક્રામણી, વર્તની, સંગ્રહીણી, ભંજની, વિપાટની, પ્રવર્તની, પ્રરોદણી, પ્રહાપણી, પ્રભાવતી, પ્રલાપીની, નિક્ષેપીણી, શવરી, ચાંડાલી, માતંગી, ગૌરી, ષટ્કાંગીકા, શ્રીમુદ્રની, શતશંકુલા, કુંભાડી, ચિરવેગીની, રોહીણી, મનોવેગા, ચપલવેગા, ચખંડવેગા, લઘુકરી, પર્ણાલધ્વાક્ષીકા, વેગવતી, શીતવેતાલી, ઉષ્ણવેતાલી, મહાજવાલા, સર્વવિદ્યાછેદની, યુદ્ધવિદ્યા, બંધમોચની, પ્રહરાવરણી, ભ્રામરી, ભોગીની વગેરે ઘણી વિદ્યાઓ અમિતતેજે પોતાના પુણ્યકર્મનાં ઉદયથી સ્વયં સિદ્ધ કરી હતી.

પુણ્યકર્મના ઉદયથી એ બધી વિદ્યાઓ એના બધા પ્રકારના કાર્યોને કરાવવાળી હતી તથા ઘણા પ્રકારની મનોહર ભોગોપભોગની સંપદાઓને આપતી રહેતી હતી. ધર્મના પ્રભાવથી એને બંને શ્રેણીઓનું આધિપત્ય મળી ગયું હતું એટલે એ બંને શ્રેણીનો ચક્રવર્તી થઈને વિદ્યાધરોને યોગ્ય ભોગોનો અનુભવ કરતો હતો. કોઈ એક દિવસ જ્ઞાનવાન, બધા પ્રકારના પરિગ્રહોથી રહિત તથા ધીર, વીર દમવર નામના ચારણ મુનિ એના ઘરે આહાર લેવા આવ્યા. રાજાએ ખૂબ જ ભક્તિથી કેવળ આત્મસુખમાં લીન થયેલા એ મુનિરાજનું પડગાહન કરી પોતાનો પરલોક સુધારવા માટે મધુર આહારદાન કર્યું. એ દાનના ફળથી એ રાજાના ઘરે આલોક તથા પરલોક—બંને લોકમાં ઉત્તમ ફળને પ્રાપ્ત કરવાવાળા રત્નવૃષ્ટિ વગેરે પંચ આશ્ચર્ય પ્રગટ થયા. એક દિવસ ધર્મોપદેશ સાંભળવાની ઈચ્છાથી પ્રેરિત થઈને અમિતતેજ તથા શ્રીવિજય બંને અમરગુરુ તથા દેવગુરુ મુનિરાજોની પાસે ગયા. બંને રાજાઓએ એ મુનિરાજોને મસ્તક ઝુકાવીને નમસ્કાર કર્યા, એમની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી તથા એમની પાસેથી ધર્મનું યથાર્થ સ્વરૂપ પૂછ્યું. ત્યારે અમરગુરુ મુનિરાજ કહેવા લાગ્યા કે હું ધર્મના થોડા સાધન બતાવી રહ્યો છું, તમે બંને ધ્યાન લગાવી સાંભળો. મોક્ષ દેવાવાળો નિર્મળ ધર્મ સમ્યગ્દર્શનથી ઉત્પન્ન થાય છે તથા સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યક્ચારિત્ર તથા તપશ્ચરણથી પણ નિયમપૂર્વક એ ધર્મ પ્રાપ્ત થાય છે. મુનિના ચિત્તને મોહિત કરવાવાળો એ ઉત્તમધર્મ, મુનિઓના ઉત્તમ ક્ષમા વગેરે દશ ધર્મોથી પ્રગટ થાય છે. બીજાને ઉત્કૃષ્ટ ધર્મનો ઉપદેશ આપવાથી, બીજાનો ઉપકાર કરવાથી

તથા મન, વચન, કાયને શુદ્ધ રાખવાથી એ મહાધર્મ પ્રગટ થાય છે. મુનીશ્વરોને એ ઉત્તમ ધર્મ—કાયોત્સર્ગ પાલન કરવાથી, ધર્મ—શુકલ વગેરે ઉત્તમ ધ્યાન કરવાથી તથા શ્રેષ્ઠ મંત્રોનો જાપ કરવાથી પ્રાપ્ત થાય છે. ગૃહસ્થોને એ પુણ્યધર્મ, અણુવ્રત વગેરે એ બાર વ્રતોને પાલન કરવાથી, પાત્રોને દાન દેવાથી તથા શ્રી ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવની પૂજા કરવાથી પ્રાપ્ત થાય છે. આ પ્રકારે ધર્મ ઉપાર્જન કરવાના ઘણા સાધનો છે. એ બધાને જાણીને તમે બંનેએ સ્વર્ગ-મોક્ષ દેવાવાળા ધર્મનું ઉપાર્જન કરવું જોઈએ. પુણ્યકર્મના ઉદયથી જ આ જીવ પરલોકમાં ઈન્દ્ર થાય છે, તીર્થંકર થાય છે, ચક્રવર્તી થાય છે, ઘણી વિભૂતિઓ પ્રાપ્ત કરે છે, સ્વર્ગ પ્રાપ્ત કરે છે, કામદેવ થાય છે, પૂજ્ય થાય છે, હંમેશા શ્રેષ્ઠ સુખોને પ્રાપ્ત કરે છે, સન્માન્ય થાય છે, રૂપવાન થાય છે, ધર્માત્મા થાય છે અને અત્યંત ગુણી થાય છે. આના સિવાય પણ ઘણી વિભૂતિઓ પ્રાપ્ત કરે છે, જેની બુદ્ધિ ધર્મમાં જ લાગેલી છે એવા એ મુનિરાજ એ બંનેની સામે આ પ્રકારના ધર્મનું સ્વરૂપ એના હેતુ—કારણ અને ફળ કહીને મૌન થઈ ગયા. એ બંને રાજા ધર્મનું યથાર્થ સ્વરૂપ સાંભળી એમના વચનામૃતનું પાન કરીને એવા તો સંતુષ્ટ થયા જાણે કે એ અજર અમર થઈ ગયા.

ત્યારબાદ, જેને દેવ, મનુષ્ય બધા પૂજે છે એવા મુનિરાજોના ચરણકમળને નમસ્કાર કરી શ્રીવિજયે પોતાના પિતા ત્રિપૃષ્ટના પહેલાંના ભવ વિષે પૂછ્યું. મુનિરાજે પોતાના જ્ઞાનથી વિશ્વનંદીના ભવથી લઈને પુણ્ય ઉત્પન્ન કરવાવાળા બધા ભવ કહી સંભળાવ્યા. આ સાંભળી એ વિચારવા લાગ્યો કે જુઓ, વિષયોમાં આસક્ત થઈ મેં ઘણા દુઃખો આપવાવાળા અને મહાનિંદ્ર ભોગોમાં વિશ્વાસ કર્યો હતો. ત્યારબાદ, ધર્મધ્યાનમાં તત્પર એ બંને રાજા, ઘણા પ્રકારના પુણ્યોપાર્જન કરી એ બંને મુનિરાજોના ચરણકમળમાં નમસ્કાર કરી પોતાના ઘરે ચાલ્યા ગયા. એ બંને રાજા ભૂમિગોચર અને વિદ્યાધરોના ભોગોનો અનુભવ કરતા પુણ્યોદયથી પ્રાપ્ત પોતાના રાજ્યનું શાસન ઘણા દિવસો સુધી કરતા રહ્યા. પુણ્યકર્મના ઉદયથી એક દિવસ એ બંને રાજા વિપુલમતિ અને વિમલમતિ નામના મુનિઓ પાસે ગયા. એ બંને રાજાઓએ ત્રણે લોક દ્વારા પૂજ્ય એ મુનિરાજોના ચરણકમળમાં મસ્તક ઝુકાવીને નમસ્કાર કર્યા તથા એમની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી બેસી ગયા. જ્યેષ્ઠ મુનિએ એમની સામે સમસ્ત દુઃખોને દૂર કરવાવાળા અને સમસ્ત સુખોના સાગર એવા ધર્મનું સ્વરૂપ કહ્યું. ત્યારબાદ, મુનિરાજે કહ્યું કે તમારા બંનેની આયુ એક મહિનાનું શેષ બાકી રહ્યું છે

એટલે હવે તમે વ્રત ધારણ કરો. આ સાંભળી એ બંનેને ભોગ, શરીર અને રાજ્યથી વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો તથા શુભ પરિણામોને ધારણ કરી એ બંને પોતાના ઘરે ગયા.

ત્યારબાદ, એ બંને ચિંતવન કરવા લાગ્યા કે જુઓ, આ આયુ ક્ષણ-ક્ષણમાં આમ જ વીતતી જાય છે તથા આ મૂર્ખ પોતાના આત્માનું હિત કરવાવાળા ધર્મનું સેવન નથી કરતો. આ રાજ્યલક્ષ્મી વિજળી અને વાદળાની જેમ ચંચળ છે. આ ભોગ વિષફળની જેમ અંતમાં ઘણા જ દુઃખ દેવાવાળા છે. સ્ત્રીઓ દુર્ગતિને દેવાવાળી છે અને સર્પીણની જેમ પ્રાણોનો નાશ કરવાવાળી છે. બધું ધન, ધાન્ય વગેરેને ભક્ષણ કરવાવાળા માયાજાળની જેમ આ પુત્ર છે. આ પરિવાર અહિત કરવાવાળો છે; ધર્મ, દાન, દીક્ષા વગેરેને રોકવાવાળા છે અને પાપની પ્રેરણા દેવાવાળો છે એટલે બુદ્ધિમાન લોકોએ આનો ત્યાગ શત્રુઓની જેમ કરી દેવો જોઈએ. સ્ત્રી વગેરેથી ઉત્પન્ન થયેલ સુખ દુર્ગતિ આપવાવાળા છે, દુઃખથી ઉત્પન્ન થાય છે અને દુઃખનું કારણ છે એટલે એ દુઃખરૂપ છે, આમાં કોઈ પ્રકારનો સંદેહ નથી. એક જન્મનો નાશ કરવાવાળું હળાહળ વિષપાન કરવું સારું છે. પરંતુ અનેક જન્મોમાં દુઃખ દેવાવાળા વિષયસેવનથી ઉત્પન્ન થયેલું સુખ ભોગવવું સારું નથી. આ સંસાર વિષમય છે, અસાર છે, દુઃખોથી ભરેલો છે અને જીવોને બધા પ્રકારના દોષ ઉત્પન્ન કરાવવાવાળો છે. આ વિષયોમાં અંધ મનુષ્ય જ પરિભ્રમણ કરે છે. જેઓ ધર્મની નાવ ઉપર ચઢીને સંસારરૂપી સમુદ્રને પાર કરી મોક્ષનગરમાં જઈ બિરાજમાન થયા છે એ જ સુખી છે, આમાં કોઈ સંદેહ નથી. આપણે બધા મોટા મૂર્ખ છીએ કે આ વિષયોમાં આસક્ત થઈને અને રાજ્યનો ભાર ઉપાડીને આ દુર્લભ આયુષ્યનો મોટો ભાગ આમ જ વ્યર્થ ખોઈ બેસીએ છીએ. એટલે જ્યાં સુધી નિર્દયી યમ આપણને લેવા નથી આવતો, ત્યાં સુધી આપણે આપણું હિત કરી લેવું જોઈએ. એ બંને ધીર, વીર રાજાઓએ આ પ્રકારે પોતાના મનમાં ચિંતવન કર્યું અને ભોગોથી વિરક્ત થઈ અત્યંત સંવેગને પ્રાપ્ત થયા.

રાજા અમિતતેજે પોતાના પુત્ર અર્કતેજને અને શ્રીવિજયે પોતાના પુત્ર શ્રીદત્તને રાજ્ય આપી દીધું તથા વૈરાગ્યમાં તલ્લીન થઈને એ બંને સિદ્ધકૂટ ચૈત્યાલયમાં પહોંચી ગયા. ત્યાં જઈને એ બંને પોતાના આત્માને વિશુદ્ધ કરવા માટે સમસ્ત પાપોને નાશ કરવાવાળી શ્રી જિનેન્દ્રદેવની અષ્ટાહિનકા મહાપૂજા ભક્તિ કરવા લાગ્યા. પૂજા કર્યા

પછી એ બંને રાજા પરલોકને સુધારવાવાળા નંદન નામના મુનિરાજની પાસે ચંદન નામના વનમાં પહોંચ્યાં. ત્યાં જઈને મન, વચન અને કાયની શુદ્ધિપૂર્વક મુનિના ચરણકમળમાં નમસ્કાર કર્યા અને મુનિની આજ્ઞાનુસાર બંને પ્રકારના અશુભ પરિગ્રહોનો ત્યાગ કરીને તે બંનેએ જિન-મુદ્રા ધારણ કરી. તેમણે જીવનપર્યંત ચાર પ્રકારના આહારનો ત્યાગ કરી સંતોષપૂર્વક આહાર ધારણ કર્યો અર્થાત્ જીવનપર્યંત આહારનો ત્યાગ કરી સંન્યાસ કરી શુદ્ધિપૂર્વક ચારેય પ્રકારની આરાધના કરવા લાગ્યા. એ બંને મુનિરાજ પોતાની શક્તિને પ્રગટ કરી ભૂખ, પ્યાસ વગેરેથી ઉત્પન્ન થયેલ બાવીસ ઘોર પરિષહોને યથાશક્તિ સહન કરતા હતા. એ બંને મુનિ મન, વચન અને કાયની શુદ્ધિપૂર્વક પોતાના મનમાં સમસ્ત ઈચ્છાઓને પૂર્ણ કરવાવાળા પંચ-પરમેષ્ઠીના મહામંત્રના જાપ કરવા લાગ્યા. એ બંને મુનિરાજ સમસ્ત પાપોને દૂર કરવા માટે પોતાની શક્તિ અનુસાર બધા પ્રકારના સુખ દેવાવાળા ધર્મધ્યાનમાં જ રાત-દિન ધ્યાનમાં રહેતા હતા. તપશ્ચરણથી એ બંનેનું શરીર કૃશ થઈ ગયું હતું. હાથ-પગની શક્તિ વિલીન થઈ ગઈ હતી, કેવળ હાડકા-ચામડા રહી ગયા હતા, બંને આંખો અંદર ઘૂસી ગઈ હતી, પરંતુ બંનેનું હૃદય શુદ્ધ હતું. એ બંનેએ શરીરથી મમત્વ છોડી દીધું હતું, શ્રીજિનેન્દ્રદેવોના ચરણકમળમાં પોતાનું હૃદય સમર્પણ કરી દીધું હતું. એમણે અશુભધ્યાન સર્વથા છોડી દીધું હતું તથા વૈરાગ્યમાં જ પોતાનું ચિત્ત લગાવેલું હતું. તેઓ સમસ્ત કર્મોનો નાશ કરવા માટે દૈઢ હતા, આત્મબળ જ એમનું સહાયક હતું તથા શુભ ભાવોથી હંમેશા ધર્મધ્યાનમાં જ તત્પર રહેતા હતા.

શુદ્ધબુદ્ધિને ધારણ કરવાવાળા અમિતતેજે વિધિપૂર્વક પ્રાયોપગમ સન્યાસ ધારણ કર્યો. ચારેય આરાધનાઓનું આરાધન કર્યું તથા એ સમાધિપૂર્વક પ્રાણોને ત્યાગીને આનંદ સ્વર્ગમાં નન્દ્યાવર્ત વિમાનમાં મોટી ઋદ્ધિના ધારી રવિચૂલ નામના દેવ થયા. શ્રીવિજયે પણ સન્યાસની વિધિથી પ્રાણોને ત્યાગીને એ જ સ્વર્ગમાં સ્વસ્તિક વિમાનમાં મણિચૂલ નામના દેવ થયા. ત્યાં બધા વિમાનો શ્વેત રત્નોના બનેલા છે. પૃથ્વી બધી ઈચ્છાને પૂર્ણ કરવાવાળી છે અને બધા વૃક્ષો કલ્પવૃક્ષ છે. ત્યાંના રાજભવન ખૂબ જ ઊંચા છે તથા મણિઓના કિરણોથી ભરપૂર છે. સભાસ્થાન ખૂબ જ મનોહર તથા ઉપપાદ સ્થાન ખૂબ જ સારા છે. ત્યાં સો યોજન લાંબા, પચાસ યોજન પહોળા તથા પંચોતેર યોજન ઊંચા અકૃત્રિમ શ્રી જિનમંદિર છે. એ જિનમંદિર રત્નો તથા સોનાના બનેલા છે, હંમેશા બધી દિશાઓને પ્રકાશિત

કરતા રહે છે, દેવ-દેવીઓથી ભરેલા રહે છે તથા ગાજા-વાજાના શબ્દોથી ભરપૂર રહે છે. મંદિરોમાં ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવની હંમેશા પૂજા થાય છે તથા અનેક ઉત્સવો થાય છે. આવા ચૈત્યાલય, રત્નોના બનેલા ઉપકરણોથી હંમેશા શોભાયમાન રહે છે. પ્રત્યેક શ્રી જિનમંદિરમાં રત્નોની કાંતિથી દેદીપ્યમાન તથા પાંચસો ધનુષ્ય ઊંચી એકસો આઠ પ્રતિમાઓ બિરાજમાન છે. એ ચૈત્યવૃક્ષ ખૂબ જ સારા દેખાય છે જેના પર શ્રી જિનેન્દ્રદેવની પ્રતિમાઓ બિરાજમાન છે, જે રત્નો અને સોનાની બનેલી છે, ખૂબ જ ઊંચી છે તથા ઈન્દ્ર પણ જેમની પૂજા કરે છે. ત્યાંના નગર, કોટ અને ગલીઓથી શોભાયમાન છે તથા દેવ-દેવીઓથી ભરેલા છે. ત્યાં કીડાપર્વત, વન, વાવડી તથા તળાવ ખૂબ જ સારા દેખાય છે. ત્યાં રાત-દિવસનો વિભાગ (ભેદ) નથી પડતો, રત્નોનો પ્રકાશ હંમેશા રહે છે, ત્યાં ન સંતાપ થાય છે, ન ખૂબ જ હવા હોય છે, ન વર્ષા થાય છે, ન ગર્મી-ઠંડીની ઋતુ હોય છે. ત્યાં ન તો છએ ઋતુઓનું પરિવર્તન થાય છે, ન ચોર-શત્રુ વગેરેનો ડર હોય છે. આ સ્વર્ગલોકમાં ન કોઈ દુઃખી છે, ન કોઈ દરિદ્ર છે, ન હીન છે, ન કુરૂપ છે, ન કોઈ અંગ-ઉપાંગ વગરનું છે, ન કોઈ કુમાર્ગગામી દેખાય છે. ત્યાં હંમેશા ઉત્સવ થતા રહે છે. ગીત-નૃત્યોમાં બધા ચતુર હોય છે. સમય હંમેશા શાંત રહે છે. ભાવ શુભ હોય છે તથા બધા દેવો હંમેશા યૌવન અવસ્થામાં જ રહે છે. ઘણું કહેવામાં શું લાભ છે? સંસારમાં જે દુર્લભ તથા કઠીન છે એ સ્વર્ગમાં સ્વભાવથી જ જોવા મળી જાય છે.

એ બંને દેવોએ શુભકર્મના ઉદયથી દિવ્યશૈયા સહિત શુદ્ધ રત્નમય શિલા સંપુટની અંદર જન્મ લીધો હતો. બે ઘડીમાં જ એ યુવાન અવસ્થાને પ્રાપ્ત થઈ ગયા હતા, આઠ ઋદ્ધિઓને પ્રાપ્ત કરી ચૂક્યા હતા તથા એમના ત્રણેય જ્ઞાનરૂપી નેત્ર ખૂલી ગયા હતા. એ બંને દેવે પુષ્પમાળા, વસ્ત્ર, આભૂષણ પહેરેલાં હતા, સુંદર હતા તથા દિવ્ય રૂપવાન હતા. જ્યારે એમણે પુણ્યકર્મના ઉદયથી પોતાને દેવપર્યાયમાં ઉત્પન્ન થયેલા જાણ્યા ત્યારે કલ્પવૃક્ષો વડે પ્રાપ્ત થવાવાળી ઘણા પ્રકારની પૂજાની સામગ્રી લઈને ત્યાંના જિનાલયમાં જઈને ભક્તિપૂર્વક ભગવાનની પૂજા કરી.

ત્યારબાદ, એમણે પુણ્યકર્મના ઉદયથી પ્રાપ્ત અનેક દેવીઓ તથા વિમાન વગેરેથી ભરેલી ઋદ્ધિઓને ગ્રહણ કરી. આ પ્રકારે એ ધર્મના પ્રભાવથી ગાજા-વાજા, નૃત્ય વગેરેથી થવાવાળા તથા દેવીઓના ગુણોથી પ્રગટ થવાવાળા

ઘણા ભોગોનો ઉપભોગ કરતા હતા. એમનું શરીર સાડા ત્રણ હાથનું હતું. એમને વિક્રિયા ઋદ્ધિ પ્રાપ્ત હતી તથા મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે સર્વ સિદ્ધિદાયક વીસ અવધિજ્ઞાન પ્રાપ્ત હતા. એમની આયુ વીસ સાગરની હતી અને હજાર વર્ષ પછી એ અમૃતની જેમ માનસિક આહાર લેતા હતા. એ વીસ પક્ષ પછી શ્વાસ લેતા હતા તથા ચિત્તમાં દેવાંગનાઓના સ્મરણથી જ એ કામસુખથી તૃપ્ત થઈ જતા હતા. એ બંને દેવ મોટી વિભૂતિ સાથે તીર્થકરના પંચકલ્યાણકમાં જઈ ભક્તિથી એમની પૂજા કરતા હતા. એ બંને દેવ પુણ્ય ઉપાર્જન માટે દેવલોક, મનુષ્યલોક અને તિર્યચલોકમાં જઈને સ્વભાવથી જ અકૃત્રિમ પ્રતિબિંબોની પૂજા કર્યા કરતા હતા. સ્વર્ગ-મોક્ષનું સુખ પ્રાપ્ત કરવા માટે એ દેવો ગણધરો તથા ધર્મોપદેશ દેવાવાળા મુનિઓના ચરણકમળમાં નમસ્કાર કર્યા કરતા હતા. ધર્મસેવન કરવા માટે એ પોતાના પરિવારની સાથે શ્રી તીર્થકરના સમવસરણમાં જઈને એમની ઉપમારહિત દિવ્યધ્વનિ સાંભળતા હતા. આ પ્રમાણે એ પ્રતિક્ષણ ઘણા પ્રકારના પુણ્યોપાર્જન કર્યા કરતા હતા તથા સુખ સાગરમાં નિમગ્ન થઈને ઘણા પ્રકારના ભોગ ભોગવતા રહેતા હતા. જે દેવીઓના સમૂહમાં બેસીને પુણ્યથી પ્રાપ્ત થયેલા ભોગોમાં લીન થઈ રહ્યા છે તથા જેના પરિણામ શુભ છે એવા એ દેવોને સમયનું વ્યતીત થવું પણ જ્ઞાત નહોતું થતું.

આ જંબૂદ્વીપના પૂર્વ વિદેહક્ષેત્રમાં વત્સકાવતી નામનો એક મનોહર દેશ હતો. એ દેશમાં ધ્યાનમગ્ન મુનિઓથી સુશોભિત ઘણા વનો છે તથા ધર્માત્મા લોકોથી ભરેલા ઘણા ગામ, ખેટ, નગર છે. નગરના બહિર્ભાગમાં કાયોત્સર્ગ ધારણ કરેલા અનેક મુનિરાજો બિરાજમાન રહે છે. ત્યાં સ્વચ્છ પાણીથી ભરેલી તથા પક્ષીઓના મનોહર શબ્દોથી ગુંજાયમાન કેટલીય નદીઓ વહેતી રહે છે. ત્યાં નિર્મલ પાણીથી ભરેલા તથા રાજહંસોથી શોભાયમાન તળાવ છે અને જગ્યા-જગ્યાઓ પર કમળોથી શોભિત વાવડીઓ છે. ત્યાં ઉપદેશ દેવાવાળા અસંખ્ય જિનરાજ, દેવમનુષ્યોની સાથે રોજે વિહાર કરે છે. ત્યાં ચક્રવર્તી, બળભદ્ર, નારાયણ, પ્રતિનારાયણ, કામદેવ અને અસંખ્ય ધર્માત્મા ઉત્પન્ન થતા રહે છે. કેવળજ્ઞાનીઓ પણ બધા સંઘો સાથે વિહાર કરતા રહે છે તથા દેવો દ્વારા પૂજ્ય તથા સાતેય ઋદ્ધિઓથી સુશોભિત ગણધરદેવ પણ વિહાર કરતા રહે છે. ત્યાં ઊંચી ધ્વજાઓથી શોભાયમાન ઘણા ચૈત્યાલયો છે જે મુનિ, આર્જિકા, શ્રાવક, શ્રાવિકા—આ ચારેય સંઘોથી ભરેલી ખાણની જેમ છે. ત્યાં કુદેવ, કુલીંગ,

કુશાસ્ત્ર, કુધર્મ તથા એમને પ્રરૂપણ કરવાવાળા શાસ્ત્રો ક્યારે દેખાતા નથી. ત્યાં ઘણા સુખ દેવાવાળા અહિંસા તથા સત્યસ્વરૂપ, મુનિ, શ્રાવકના ભેદથી બે પ્રકારના જિનધર્મ હંમેશા પ્રવર્તમાન રહે છે.

એ જ દેશના મધ્ય ભાગથી મોટી મનોહર અનેક પ્રકારની સેંકડો ઋદ્ધિઓથી ભરપૂર તથા સ્વર્ગની જેમ પ્રભાવશાળી પ્રભાકરી નામની નગરી છે. એ નગરી બાર યોજન લાંબી છે તથા નવ યોજન પહોળી છે. ઘણા પુણ્યવાન લોકોથી ભરેલી એ નગરી બીજી ધર્મની ખાણ સમાન દેખાય છે. બહારથી નગરીમાં આવવા માટે રત્નોના કિરણોથી શોભાયમાન એક હજાર મોટા રસ્તાઓ છે તથા ધ્વજાઓથી શોભાયમાન પાંચસો નાના રસ્તાઓ છે. ત્યાં ઊંચા અકૃત્રિમ કોટ છે, પાણીથી ભરેલી ખાઈ છે, સોનાના તથા રત્નોના બાર હજાર બજારો છે, એક હજાર ચોક છે તથા મનુષ્યોથી ભરેલા મોક્ષમાર્ગ જેવા રસ્તાઓ છે. કરોડો ભવનોમાં લાગેલી જાણે દેવોને વશમાં કરવાવાળી ધ્વજાઓથી એ નગરી એવી દેખાય છે કે જાણે ત્યાં જન્મ લેવા માટે એ પોતાના ધ્વજારૂપી હાથોથી દેવોને બોલાવી રહી હોય. ત્યાં ગાજા-વાજાથી ભરપૂર, સુવર્ણમય સુંદર શ્રી જિનમંદિર એવા જોવા મળે છે માનો ધર્મના સાગર જ હોય. એ જ નગરીમાં દાન, પૂજા કરવાવાળા પુણ્યવાન વ્રતિ સદાચારી તથા સારા લક્ષણોવાળા પુરુષ નિવાસ કરે છે. ચારેય પ્રકારના સંઘથી સુશોભિત, સુખ દેવાવાળી હંમેશા ઉત્સવોથી ભરપૂર અને ધર્મની ખાણ એ નગરી જિનવાણીની જેમ શોભાયમાન છે.

એ નગરીમાં ઉત્પન્ન થયેલા ઘણા લોકો મોક્ષ દેવાવાળી દીક્ષા લઈને તથા તપશ્ચરણના બળથી કર્મોને નાશ કરી મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે. કેટલાક લોકો ગૃહસ્થધર્મનું પાલન કરી ભગવાનની પૂજા કરી સ્વર્ગે જાય છે અને કેટલાય લોકો દાન દઈને ભોગભૂમિનું સુખ પ્રાપ્ત કરે છે. એવા ઘણા ગુણોથી શોભાયમાન એ નગરીમાં પુણ્યકર્મના ઉદયથી ધર્માત્મા સ્તિમિતસાગર નામના રાજા રાજ્ય કરતા હતા. એ રાજા ત્યાગી હતો, રૂપવાન હતો, ન્યાયમાર્ગમાં તત્પર હતો, શૂરવીર હતો, ધીર, વીર હતો અને પુણ્યવાન હતો; એટલે એ બીજા વિષ્ણુની જેવો લાગતો હતો. પુણ્યકર્મના ઉદયથી એ રાજાને રૂપવતી, લાવણ્યમતી, સતી, સુંદરી તથા આભૂષણોથી સુશોભિત વસુંધરા નામની રાણી હતી. રવિચૂલ નામનો દેવ નંદાવત્ય વિમાનથી ચ્યવીને એ બંનેનો અપરાજિત નામનો પુત્ર થયો. મણિચૂલ નામનો દેવ

પોતાના સ્વસ્તિક નામના વિમાનમાંથી ચ્યવીને એ જ રાજાની અનુમતિ રાણીને શ્રીમાન્ અનંતવીર્ય નામનો પુત્ર થયો. એ બંને ભાઈઓ અનુક્રમે મોટા થતા અસ્ત્ર, શસ્ત્ર વગેરે બધામાં પારંગત થઈ ગયા.

ત્યારબાદ, એ બંને રાજપુત્ર યુવક અવસ્થાને પ્રાપ્ત થઈ ગયા. એમના શરીર પુણ્યકર્મના ઉદયથી રૂપની આભાથી પારંગત થઈ ગયા હતા. એ બંને ભાઈઓ જંબૂદ્વીપના બે ચંદ્રમાની જેવા લાગતા હતા કેમ કે જે પ્રકારે ચંદ્રમા પોતાની કાંતિથી કુમુદિનીઓના સમૂહને પ્રકુલિત કરે છે, એ જ પ્રકારે એ બંને ભાઈઓ પોતાની કાંતિથી કુવલય એટલે કે પૃથ્વીમંડળને પ્રસન્ન કરતા હતા. ચંદ્રમા જેવી રીતે તૃષ્ણા અને સંતાપ દૂર કરે છે, એવી જ રીતે એ બંને ભાઈઓ પણ તૃષ્ણા અને સંતાપને દૂર કરતા હતા. જેવી રીતે ચંદ્રમા અનેક કળાઓ ધારણ કરે છે, એ જ પ્રકારે એ બંને ભાઈઓ અનેક કળાઓને ધારણ કરતા હતા. અર્થાત્ એમ કહેવું જોઈએ કે એ બંને ભાઈઓ સૂર્ય સમાન હતા, કેમ કે સૂર્ય જે પ્રકારે પદ્મ અર્થાત્ કમળોને પ્રકુલિત કરે છે, એનું શરીર (પિંડ) દેદીપ્યમાન રહે છે, એ અંધકારને નાશ કરે છે. હંમેશા ઉદયાવસ્થામાં રહે છે અને પ્રતાપી હોય છે; એ જ પ્રકારે બંને ભાઈઓ પણ પદ્મ અર્થાત્ લક્ષ્મીને આનંદિત કરવાવાળા હતા. એમના શરીર દેદીપ્યમાન હતા, પાપરૂપ અંધકારનો નાશ કરવાવાળા હતા, હંમેશા વધતા હતા અને મોટા પ્રતાપી હતા. એમના વક્ષઃસ્થલ ઉપર હાર શોભા દેતા હતા, મસ્તક ઉપર મુકુટ શોભાયમાન હતા, કાનોમાં કુંડળ હતા તથા આખું શરીર આભૂષણોથી શોભિત હતું. ધીર, વીર એ બંને ભાઈઓ દિવ્ય વસ્ત્રો પહેરેલા રહેતા હતા, પોતાના અતિશયરૂપથી કામદેવને પણ જીતતા હતા અને પોતાની વિભૂતિથી લોકોને કહી રહ્યા હતા કે ધર્મનું ફળ કેવું હોય છે? એ બંને ભાઈ ન્યાયમાર્ગમાં તત્પર હતા, ચતુર હતા. રાજનીતિની પ્રવૃત્તિ કરવાવાળા હતા. બધા શત્રુઓને વશમાં કરવાવાળા હતા. પુણ્યવાન હતા તથા સત્યવાન હતા. એ જિન ધર્મમાં લીન હતા, દાન, જિનપૂજા વગેરે કરવામાં તત્પર હતા, જ્ઞાનના અભ્યાસમાં લાગેલા રહેતા હતા અને દેવ તથા ગુરુઓના ચરણારવિંદોની હંમેશા સેવા કરતા રહેતા હતા. એ બંને ભાઈઓને ઘણી ઋદ્ધિઓ પ્રાપ્ત હતી; નારાયણ અને બળભદ્રનું પદ પ્રાપ્ત હતું. અનેક રાજા એમની સેવા કરતા હતા અને એટલે એ ઈન્દ્ર અને પ્રતીન્દ્રની જેવા લાગતા હતા. પોતાના બંને પુત્રોને રાજ્ય ભોગવવા યોગ્ય જાણીને રાજા સ્તિમિતસાગર લક્ષ્મી-ભોગ અને સુખાદિથી વિરક્ત

થઈ ગયા. ઠીક જ છે, કેમ કે સજ્જન લોકો ભોગોનો અનુભવ ત્યાં સુધી જ કરે છે, જ્યાંસુધી પોતાનો પુત્ર યોગ્ય ન થઈ જાય. પુત્ર યોગ્ય થઈ જવાથી તે બધું છોડી દે છે. રાજા સ્તિમિતસાગરે સૌથી પહેલાં શ્રી જિનેન્દ્રદેવની પૂજા કરી અને પછી મોટી વિભૂતિ સાથે અભિષેક કરી પોતાના મોટા પુત્ર અપરાજિતને રાજ્ય આપી દીધું, બીજા પુત્ર અનંતવીર્યને યુવરાજપદ આપ્યું. આ પ્રકારે રાજાએ બધા ભોગોની ઈચ્છા છોડી દીધી અને માત્ર ચારિત્રની ઈચ્છા કરવા લાગ્યા.

એ રાજા, સ્વયંપ્રભ નામના શ્રી જિનેન્દ્રદેવની પાસે પહોંચ્યા અને ધર્મોપદેશ દેવાવાળા એ જિનેન્દ્રદેવને ખૂબ જ ભક્તિથી નમસ્કાર કર્યા. તીર્થંકરની આજ્ઞાનુસાર એણે બધા પરિગ્રહોનો ત્યાગ કર્યો અને કર્મોનો નાશ કરવા માટે બધા પ્રકારના કલ્યાણ કરવાવાળી ઉત્તમ દીક્ષા ધારણ કરી. કોઈ એક દિવસ સ્તિમિતસાગર મુનિએ ધરણેન્દ્રની વિભૂતિ જોઈ, તો એમને ઈર્ષા ઉત્પન્ન થઈ અને એને મેળવવા માટે એવું નિદાન કર્યું, જે સાધુઓ માટે નિંદા કરવા યોગ્ય છે, એટલે એ અશુભ નિદાનના ફળમાં એણે મોટી ઋદ્ધિના પદને નષ્ટ કરી સામાન્ય ભોગ પ્રદાન કરવાવાળા ધરણેન્દ્ર પદને પ્રાપ્ત કર્યું. જે પ્રકારે આ લોકમાં થોડી કિંમતની વસ્તુ વધારે કિંમતમાં મળવી મુશ્કેલ નથી, એ જ પ્રકારે પરલોકમાં પણ આ જ નિયમ નિશ્ચિત છે.

આ બાજુ બંને ભાઈ પોતે ઉપાર્જન કરેલા શુભકર્મના ઉદયથી નારાયણ બળભદ્રનું પદ પામીને નીતિપરાયણ આચરણોથી મોટી વિભૂતિ સાથે અત્યંત ઉન્નતિને પ્રાપ્ત થયા હતા. એમના ઘરે બર્બરી અને ચિલાતિકા નામની બે નર્તકીઓ હતી કે જે ખૂબ જ રૂપવતી હતી અને નૃત્ય, ગીત વગેરે કલાઓમાં ખૂબ જ નિપુણ હતી. કોઈ એક દિવસ એ બંન ભાઈ એ બંનેનું નૃત્ય જોઈ રહ્યા હતા અને ખૂબ જ પ્રસન્ન મુદ્રામાં બંને આરામથી બેઠા હતા. એટલામાં ત્યાં નારદ આવી પહોંચ્યા. એ સમયે એ બંને ભાઈ નૃત્ય જોવામાં એટલા તલ્લીન હતા કે એમણે તે નારદને આસન-પ્રદાન, નમસ્કાર આદિ આદર-સત્કાર ન કર્યો. જે પ્રકારે તેલના સંયોગથી અગ્નિ ભડકી ઊઠે છે અથવા જ્યેષ્ઠના મહિનામાં સૂર્ય અતિશય ગરમ થઈ જાય છે, એ જ પ્રકારે એ સમયે નારદનું હૃદય પણ ક્રોધરૂપી અગ્નિની જેમ તપી ગયું. એ કલેશપ્રિય નારદ, એ જ સમયે એ સભાથી નીકળી ગયો અને ક્રોધથી કાંપતો એ જ સમયે શિવમંદિર

નામના નગરમાં પહોંચ્યો. ત્યાં રાજસભામાં રાજા દમિતારિ રાજ્ય-સિંહાસન પર બેઠો હતો. નારદ એમની પાસે પહોંચ્યો અને એને આશીર્વાદ આપ્યા. રાજા દમિતારી નારદને જોઈ પોતાના આસન પરથી ઊઠીને સામે આવ્યો અને નારદનો આદર સત્કાર કર્યો. પછી પ્રણામ કરી એને સિંહાસન પર બેસાડ્યો.

ત્યારબાદ, રાજાએ કહ્યું કે હે શુભદાયક (સારું ફળ આપનાર) આજે આપ મારા ઘરે ક્યા કારણે પધાર્યા છો? એના ઉત્તરમાં એ કુમાર્ગામી નારદ હિંસાપ્રેરક અને ન્યાયવિમુખ શબ્દોમાં રાજા દમિતારિને નાશસૂચક વચન કહેવા લાગ્યો. એ કહેવા લાગ્યો કે પ્રભાકરી નગરીમાં જે બંને ભાઈ રાજ્ય કરે છે, એ બળભદ્ર-નારાયણ છે; એમના સમાન કોઈ બીજું બળવાન નથી અને એ પોતાની પ્રાપ્ત લક્ષ્મીના મદમાં ઉન્મત્ત રહે છે. તેમના રાજ્યમાં બે નૃત્યાંગના છે જે સંસારમાં સારભૂત છે તેમજ તમારે જ યોગ્ય છે. એમને જોઈને હું આપને કહેવા શીઘ્રતાથી આવ્યો છું. નારદની વાત સાંભળી રાજા દમિતારિનાં મનમાં લાલસા ઊભી થઈ અને એણે એ જ સમયે ભેટ દઈને બધા સમાચારને જાણવા માટે દૂતને મોકલ્યો.

વત્સકાવતી દેશમાં દિવસે-દિવસે ઉન્નતિના શિખર પર ચઢવાવાળા એ બંને ભાઈઓની પાસે એ દૂત પહોંચ્યો. સંયોગથી એ દિવસે રાજા અપરાજિત અને શુદ્ધ-હૃદય યુવરાજ અનંતવીર્ય, મંત્રીઓની સાથે પ્રોષધોપવાસ કરતાં શ્રી જિનાલયમાં બિરાજમાન હતા. દૂતે બંનેની સામે ભેટ રાખી દીધી અને કહેવા લાગ્યો કે હે દેવ! શિવમંદિર નગરમાં બધા શત્રુઓને જિતવાવાળા, ત્રણ ખંડના સ્વામી, રાજા દમિતારિ સંસારમાં પ્રસિદ્ધ છે. એમણે તમારે ત્યાંની બંને નર્તકીઓને તમારા પાસેથી માંગવા માટે મોકલેલ છે. એમને પ્રસન્ન કરવા માટે આપે આપની બંને નર્તકીઓને આ જ સમયે મને આપી દેવી જોઈએ. એના મળવાથી રાજા પ્રસન્ન થશે અને તમને પણ એનું ઘણું સારું ફળ મળશે. આ સાંભળી બંને રાજાઓએ દૂતને તો પોતાના કક્ષમાં મોકલી આપ્યો અને મંત્રીઓને બોલાવીને એમને પૂછ્યું કે હવે શું કરવું જોઈએ? એ જ સમયે પુણ્યકર્મના ઉદયથી બધા પ્રકારના ફળ દેવાવાળા, ત્રીજા ભવના (અમિતતેજના ભવના) વિદ્યા દેવતાએ સ્વયં આવીને એ બંનેની સામે કહ્યું કે તમે ચિંતા ન કરો, પોતાનો ઉદ્દેશ્ય સિદ્ધ કરવા માટે પોતાની ઈચ્છાનુસાર કાર્યમાં મને લગાવી દો.

વિદ્યા દેવતાની આ વાત સાંભળી એમણે રાજ્યનો ભાર તો મંત્રીઓને સોંપી દીધો અને બંને ભાઈ નર્તકીઓનો વેશ ધારણ કરી પેલા દૂતની સાથે ચાલ્યા ગયા. એમણે પોતાનો આગળનો કાર્યક્રમનો પાકો વિચાર કરી લીધો. એ લોકો શિવમંદિર નગરમાં પહોંચ્યા. ત્યાં રાજા દમિતારિને જોયો અને એ બંનેએ રાજભવનમાં પ્રવેશ કર્યો. રાજા દમિતારિએ નર્તકીનો વેશ ધારણ કરેલ બંને સાથે વાતો કરી. આદર સત્કારથી એમને સંતુષ્ટ કર્યા અને બંનેને પોતાના ભવનમાં મોકલી દીધા. બીજા દિવસે પોતાના મનોહર અંગ, ઉપાંગ, વિલાસ, રસ અને ભાવ વગેરે દેખાડીને નૃત્ય કરવાનું પ્રારંભ કર્યું. એ બંનેને જોઈ રાજા દમિતારિ ખૂબ જ પ્રસન્ન થયો. એમણે એ બંનેને યોગ્ય ભેટો આપી અને કહ્યું કે આ બધી ઉત્તમ કલાઓ તમે મારી પુત્રી કનકશ્રી (કનકમાળા)ને શીખવાડો. આમ કહી એમણે પોતાની પુત્રી કનકશ્રીને નૃત્યકળા શીખવા માટે એ બંનેની પાસે મોકલી દીધી. એ બંને વિદ્યાધરની પુત્રીને યથાયોગ્ય નૃત્યકળા શીખવાડવા લાગ્યા. એક દિવસ એ બંને ભાઈઓ હોનહાર નારાયણ (અનંતવીર્ય અર્ધચક્રી)ના ગુણોની ગાથાથી ભરેલું કાવ્ય, કાનોને સુખ આપવાવાળા મીઠા સ્વરમાં બોલવા માંડ્યા. એ કાવ્યનો અભિપ્રાય એ હતો કે ‘જેણે કુળ અને બળ વગેરે ગુણોથી સંસારભરના બધા રાજાઓને જીતી લીધા છે, જેણે પોતાના શરીરની શોભાથી કામદેવને પણ લજ્જિત કરી દીધા છે, જે સૌથી શ્રેષ્ઠ તરુણ અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરે છે, ચતુર સ્ત્રીઓના વિલાસ અને સુંદર કટાક્ષોનું કેન્દ્ર છે, એવા એ પૃથ્વીના સ્વામી પ્રસિદ્ધ રાજા અનંતવીર્ય તમારા બધાની રક્ષા કરે.’ એમના એ કાવ્યને સાંભળીને રાજપુત્રીનું મન કામવિષયથી થોડું પીડિત થઈ ગયું અને એ એમને પૂછવા લાગી કે જેના વિષયમાં હું આ કાવ્ય સાંભળી રહી છું એ રાજ પુરુષ કોણ છે? આના જવાબમાં એ કહેવા લાગ્યા કે જે પ્રકારે પર્વત પરથી મહામણિ પ્રગટ થાય છે, એ જ પ્રકારે અનેક રાજા-મહારાજાઓથી સેવિત એ રાજા અનંતવીર્ય, સ્તિમિતસાગરનો પુત્ર છે અને પ્રભાકરી નગરીનું શાસન કરવાવાળા છે. આ પ્રકારે અનંતવીર્યના ગુણ, રૂપ અને લાવણ્યનું વર્ણન સાંભળીને એ વિદ્યાધરની પુત્રીનો પ્રેમ બમણો થઈ ગયો અને આ પ્રકારે કહેવા લાગી. કે શું મને અનંતવીર્યના દર્શન થઈ શકે છે? ત્યારે દૂતના વેશમાં અનંતવીર્યએ કહ્યું કે હા, સારી રીતે થઈ શકે છે. આમ કહીને એણે દૂતનો વેશ હટાવીને પોતાનું સાક્ષાત્ રૂપ દેખાડી દીધું. દૂતના વેશમાં અનંતવીર્યને જોઈને કનકમાલા મદનજ્વરથી પીડાવા લાગી અને એ બંને વેશધારી નર્તકીઓ એને આકાશ માર્ગેથી ઉડાવીને લઈ ગયા.

રાજા દમિતારિએ કંચુકીના મુખેથી જ્યારે કનકમાલાના ગાયબ થઈ જવાની વાત સાંભળી ત્યારે એ બંને દૂતોને પકડવા માટે પોતાના યોદ્ધાઓને મોકલ્યા. યોદ્ધાઓને પોતાની તરફ આવતા જોઈ એ બંનેમાંથી મોટોભાઈ બલભદ્ર રાજા અપરાજિતે એ કન્યાને તો પોતાના નાનાભાઈ અનંતવીર્યની સાથે દૂર મોકલી દીધા અને પોતે પાછા આવીને એ યોદ્ધાઓ સાથે યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. એ યોદ્ધાઓ ઘણા સમય સુધી તો લડતા રહ્યા પરંતુ અંતમાં બધાને યમરાજના ઘરે જવું પડ્યું. આ સમાચાર સાંભળી રાજા દમિતારિને ખૂબ જ ક્રોધ આવ્યો અને એણે એના કરતા પણ નિપુણ અને શૂરવીર યોદ્ધાઓને યુદ્ધ કરવા મોકલ્યા. જે પ્રકારે સમુદ્રમાં પર્વત ડૂબી જાય છે, એ જ પ્રકારે બલભદ્રની તલવારની ધારરૂપી સાગરમાં એ બધા ડૂબી ગયા. આ વાતને સાંભળી રાજા દમિતારિને ખૂબ જ આશ્ચર્ય થયું. એણે બધા મંત્રીઓને બોલાવીને કહ્યું કે સામાન્ય નર્તકીઓનો આટલો પ્રભાવ ન હોઈ શકે, વાત કોઈ બીજી જ છે; તમે લોકો શીઘ્રથી તપાસ કરો. એ મંત્રીઓએ ખૂબ મહેનત પછી બધા રહસ્યોની શોધ કરી અને રાજાને બધું નિવેદન કર્યું. સમસ્ત વૃત્તાંત સાંભળી વિદ્યાધરનું હૃદય ક્રોધરૂપી અગ્નિથી સંતપ્ત થઈ ગયું તથા એ સ્વયં સેના લઈને યુદ્ધ કરવા માટે નીકળ્યો. બલભદ્ર રાજા અપરાજિત એકલો જ હતો એટલે એણે દમિતારિને તો પહેલાં છોડી દીધો અને વિદ્યા તથા પરાક્રમના પ્રભાવથી અન્ય ઘણા યોદ્ધાઓને મારવા લાગ્યો. આ જોઈને યમની જેમ રાજા દમિતારિ અપરાજિતની સામે આવ્યો. દમિતારિને પોતાના મોટા ભાઈની સામે આવતો જોઈને અનંતવીર્યને ક્રોધ આવ્યો અને એ સ્વયં એની સામે આવી ગયો. રાજા અપરાજિત પણ એની પાસે પહોંચ્યા તથા વિદ્યાબળના પ્રભાવથી ઉદ્ધત રાજા દમિતારિને મદરહિત કર્યો. ઘણા પ્રકારનું યુદ્ધ કરી અંતમાં એને રથ વગરનો કર્યો. રાજા દમિતારિ સમજી ગયો કે અનંતવીર્યને સહેલાઈથી જીતી શકાય તેમ નથી, તે ધીર, વીર તથા ખૂબ જ પરાક્રમી છે એમ વિચારી એણે ચક્ર હાથમાં લીધું અને મારવા માટે એના પર ચલાવ્યું. બધા પ્રકારના કલ્યાણોને સિદ્ધ કરવાવાળું એ ચક્ર અનંતવીર્યના પુણ્યકર્મના ઉદયથી એમની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી એના જમણા હાથમાં આવીને સ્થિર થઈ ગયું. અનંતવીર્યએ એ જ ચક્રથી રાજા દમિતારિને યમલોક મોકલી દીધો તથા સેનાના બાકી બચેલા બધા યોદ્ધાઓને અભયદાન આપ્યું.

પુણ્યકર્મના ઉદયથી જેનું પરાક્રમ પ્રગટ થઈ ચૂક્યું છે એવા અનંતવીર્યની સ્તુતિ અનેક વિદ્યાધર તથા ભૂમિગોચરી રાજાઓએ આવીને કરી તથા પૂજા કરી. આ પ્રકારે ધર્મના પ્રભાવથી જેને વિદ્યાઓ પ્રાપ્ત થઈ છે, જેમણે બધા શત્રુઓને જીતી લીધા છે, યુદ્ધમાં પોતાનું પરાક્રમ પ્રગટ કર્યું છે, જે બધા પ્રકારના સુખોનો સાગર છે, પ્રતાપી છે તથા મનુષ્ય, વિદ્યાધર, દેવ બધા જેમની સેવા કરે છે એવા એ બંને ભાઈ સંસારમાં દેવોની જેમ સુશોભિત થતા હતા. ધર્મના પ્રભાવથી મુશ્કેલ સંગ્રામમાં અનેક પ્રકારની જીત પ્રાપ્ત થાય છે, ધર્મના જ પ્રભાવથી ત્રણે લોકોમાં રહેલી ઘણા પ્રકારની લલ્બિધઓ પ્રાપ્ત થાય છે તથા ધર્મના જ પ્રભાવથી ઈન્દ્ર, તીર્થંકર, ચક્રવર્તી વગેરે અનેક પ્રકારના સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. સંસારમાં એવો કયો પદાર્થ છે જે ધર્માત્મા સજ્જનોને પ્રાપ્ત નથી થતો? આ એક ધર્મ જ મોક્ષનું કારણ છે. ઈન્દ્ર, ચક્રવર્તી વગેરેના પદને આપવાવાળું છે તથા સુખની ખાણ છે. માટે હે વિદ્વાનો! જલ્દીથી આ ધર્મનું સેવન કરો, વ્યર્થના મોટા-મોટા વચનો તથા આડમ્બરોથી કોઈ લાભ નથી થતો. જે બુઢાપા વગેરે દોષોથી રહિત છે, દેવ પણ જેની સેવા કરે છે, જે બધા પ્રકારના પરિગ્રહોથી રહિત છે, અંતરંગ બહિરંગ લક્ષ્મીથી સુશોભિત છે, ગુણોના સમૂહ તથા સુખોનો સમુદ્ર છે, પ્રાતિહાર્યોથી સુશોભિત છે, સમસ્ત દોષો જેણે નષ્ટ કરી દીધા છે તથા જે પુણ્યવાન લોકોને શાંતિ આપવાવાળા છે એવા શ્રી શાંતિનાથ તીર્થંકરદેવની હું સ્તુતિ કરું છું.

આ પ્રકારે શ્રી શાંતિનાથ પુરાણમાં દેવ વગેરે બે ભવોનું વર્ણન કરવાવાળો છઠ્ઠો અધિકાર સમાપ્ત થયો.

આ ભોગ, પિતા, ભાઈ વગેરેનો ઘાત કરવાવાળા છે, નરકના સાધન છે તથા અનેક કલેશોના સાગર છે એટલે કોઈપણ બુદ્ધિમાન એનું સેવન ન કરે. આ લક્ષ્મી વિજળી સમાન ચંચળ છે, આ જીવન ઝાકળની બુંદની જેમ શીઘ્ર નષ્ટ થઈ જવાવાળું છે, આ શરીર રોગરૂપી સર્પનું ઘર છે તથા સંસારમાં જે કાંઈ પણ દેખાય દે છે એ બધું નષ્ટ થવાવાળું છે.

સાતમો અધિકાર

જે ધીર, વીર છે, જેમણે સમસ્ત શત્રુઓનો નાશ કરી દીધો છે, જે મહારાજ (ચક્રવર્તી રાજા) ભવ્ય જીવોને શાંતિ દેવાવાળા છે, સ્વયં શાંત છે તથા ગુણોના સાગર છે એવા શ્રી શાંતિનાથ તીર્થંકર પરમદેવને હું એમના ગુણ પ્રાપ્ત કરવા માટે નમસ્કાર કરું છું.

ત્યારબાદ, કોઈ એક દિવસ એ બંને ભાઈ વિમાનમાં બેસીને આકાશમાર્ગથી જઈ રહ્યા હતા; પરંતુ પૂજાનો ક્રમ ઉલ્લંઘન થવાના ડરથી બંનેના વિમાનો અકસ્માતે આકાશમાર્ગમાં રોકાઈ ગયા. આ વિમાનોને કોઈએ જકડી રાખ્યા અથવા કોઈ કારણથી એ આગળ નહોતા જતા. એ વિચાર કરતા ચારેય બાજુ જોવા લાગ્યા; એટલામાં જ બાજુમાં માનસ્તંભ દેખાયો. એમને ઉપરથી વાવડીઓ દેખાઈ. ચારેય વન દેખાયા અને દેવ, મનુષ્ય તથા મુનિરાજ વગેરેના સંઘથી ભરેલી સંપૂર્ણ સભા દેખાઈ. ઘણા પ્રકારની અંતરંગ-બહિરંગ લક્ષ્મી અને પ્રાતિહાર્યોથી વેષિત તથા અનેક પ્રકારની ઋદ્ધિઓથી સુશોભિત એવી ગંધકુટી પર બિરાજમાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવ દેખાયા. ભવ્ય જીવોને સમજાવવા માટે આ ધર્મરત્નાકર શ્રી જિનેન્દ્રદેવની ધર્મ અને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન કરવાવાળી કથા કહું છું.

આ જ વિજયાર્ધ પર્વતના શિવમંદિર નામના નગરમાં રાજા કનકપુંજ રાજ્ય કરતા હતા; એની મહારાણીનું નામ જયદેવી હતું. એમને કીર્તિધર નામનો પુત્ર હતો જે અત્યંત યશસ્વી હતો. આ જ બુદ્ધિમાન અને ક્ષમા વગેરે ગુણોને ઉત્પન્ન કરવાવાળા પૃથ્વીની જેવા રાજા કીર્તિધર દમિતારિના પિતા હતા. કોઈ એક દિવસ શુદ્ધ બુદ્ધિવાળા એ રાજા કીર્તિધર કાળલબ્ધિ પામીને રાજ્ય, ભોગ, ઉપભોગ, શરીર અને સંસાર વગેરેથી વિરક્ત થયા. તે પરમ જ્ઞાની અને ભવ્યજીવોને બધા પ્રકારની શાંતિ પ્રદાન કરવાવાળા શાંતિકર નામના મુનિરાજની પાસે પહોંચ્યા. ત્યાં જઈને મન, વચન, કાયની શુદ્ધિપૂર્વક મસ્તક ઝુકાવીને ભગવાનને નમસ્કાર કર્યા અને બંને પ્રકારના પરિગ્રહોને

ત્યાગીને શ્રી જિનેશ્વરી દીક્ષા ધારણ કરી. મૂળગુણ તથા ઉત્તરગુણોને ધારણ કરવાવાળા અને બધા જીવોનું હિત કરવાવાળા એ સંયમી દ્રઢવ્રતી બાર પ્રકારના તપશ્ચરણ કરવા લાગ્યા અને ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવાનો અભ્યાસ કરવા લાગ્યા. એમણે એક વર્ષ સુધી પ્રતિમાયોગ ધારણ કર્યો અને પછી શુકલધ્યાનથી ઘાતિયાકર્મોને નષ્ટ કરી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું. ભક્તિવશ ભવ્ય દેવોએ આવીને એ કીર્તિધર કેવળી ભગવાનની પૂજા અને વંદના કરી. એમણે ઘણા દેશોમાં વિહાર કર્યો. ધર્મવૃષ્ટિથી ભવ્ય પ્રાણીરૂપી ખેતરોને સીંચ્યા અને પછી તેઓ આવીને ત્યાં બિરાજમાન થયા. ત્યારબાદ, એ બંને ભાઈઓએ ભક્તિપૂર્વક એમની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી, મસ્તક ઝુકાવીને એમને નમસ્કાર કર્યા અને ધર્મશ્રવણ કરવા માટે બેસી ગયા. એ બંને ભાઈઓએ કેવળીના મુખેથી ઘણા પ્રકારના સુખ દેવાવાળા તથા બંને લોકના હિત કરવાવાળા બંને પ્રકારના ધર્મોનું સ્વરૂપ સાંભળ્યું તથા આત્મનિંદા કરી પાપોનો નાશ કર્યો.

ત્યારપછી, કનકશ્રીએ પણ ઘાતિયાકર્મોનો નાશ કરવાવાળા ગૃહસ્થાશ્રમના પોતાના દાદાને ભક્તિપૂર્વક નમસ્કાર કર્યા અને પોતાના પૂર્વ ભવ પૂછ્યા. એના જવાબમાં બધા જીવોનું હિત કરવામાં તત્પર એવા એ શ્રી કેવળી ભગવાન પોતાના વચનામૃતરૂપી જળથી એની પિપાસા શાંત કરવા માટે કહેવા લાગ્યા કે ઉત્તમ જંબૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં મનોહર શંખ નગરમાં દેવિલ નામનો એક વૈશ્ય રહેતો હતો. એની સ્ત્રીનું નામ બંધુશ્રી હતું. એમને ત્યાં શ્રીદત્તા નામની મોટી દીકરી હતી. બે બીજી નાની દીકરીઓ પણ હતી જેનું નામ કુંટી અને પંગૂકુણી હતું. એ બંને બહેરી, લુલી, લંગડી અને કાણી હતી. એ બંનેનું લાલન-પોષણ તું કરતી હતી. કોઈ એક દિવસ પુણ્યકર્મના ઉદયથી તું શૈલ પર્વત પર ગઈ તથા ત્યાં તેં સર્વયશ નામના મુનિરાજની વંદના કરી. મુનિરાજે કૃપા કરી તારા સુખ માટે બધા પ્રકારના સુખોની ખાણ તથા સારભૂત શ્રાવકધર્મ નિરૂપણ કર્યો. એને સાંભળી તારા પરિણામ શાંત થયા તથા તું અહિંસાવ્રતને તથા ધર્મચક્ર નામના ઉપવાસને ધારણ કરી પોતાને ઘરે ગઈ. એક દિવસ તેં શુદ્ધ પરિણામોથી વિધિપૂર્વક સુવ્રતા નામની ગણિનીને રસોથી પૂર્ણ આહાર દીધો. પરંતુ પોતાના અશુભકર્મોના ઉદયથી એણે એ જ સમયે એ આહારની ઉલ્ટી કરી નાખી. એ સમયે તને સમ્યગ્દર્શન ન હતું એટલે તેં એની નિંદા કરી. ત્યારપછી કેવળ વ્રતોના ફળથી તેં સમાધિપૂર્વક પોતાના પ્રાણ છોડ્યા તથા સુખ દેવાવાળા સૌધર્મ સ્વર્ગમાં સામાનિક જાતિની દેવી

થઈ. ત્યાં ઘણા પ્રકારના ઉત્તમ સુખ ભોગવ્યા તથા ત્યાંથી ચ્યવીને તું મંદિરમાલિની નામની રાણીના ગર્ભથી દમિતારિની પુત્રી થઈ. વ્રત તથા ઉપવાસના પુણ્ય ફળથી તેં સ્વર્ગમાં સુખ ભોગવ્યા તથા આ લોકમાં પણ ઉત્તમ જન્મ, રૂપ અને સંપદા પ્રાપ્ત કરી. નિંદા કરવાના કારણે ઉત્પન્ન થયેલા પાપથી તને શોક થયો અને તારા બળવાન પિતાની હત્યા થઈ, તારું હરણ થયું તથા તું દુઃખી થઈ. એટલે ચતુર તથા પુણ્યવાન પુરુષોએ મુનિ-અર્જિકાના શરીરની ગ્લાની જોઈને પ્રાણ નાશ થવા છતાં પણ એમની નિંદા ન કરવી જોઈએ. કેમકે મુનિરાજની ગ્લાની બધા દોષોની ખાણ છે તથા બધા પ્રકારના દુઃખ ઉત્પન્ન કરવાવાળી છે.

આ કથાને સાંભળીને વિદ્યાધરની પુત્રી દુઃખી થઈ અને શ્રી જિનેન્દ્રદેવને નમસ્કાર કરી એ બંને ભાઈઓની સાથે પ્રભાકરી નગરીમાં ચાલી ગઈ. ત્યારબાદ, અનંતવીર્યનો પુત્ર અનંતસેન શિવમંદિર નગરમાં રાજ્ય કરતો હતો. કનકશ્રીના ભાઈ સુઘોષ અને વિદ્યુદંષ્ટ નગરની બહારથી આવ્યા તથા પિતાના શત્રુ અનંતસેનને જોઈને એના ઉપર ક્રોધિત થઈ એની સાથે લડાઈ કરવા લાગ્યા. દમિતારિના બંને પુત્રોને પોતાના પુત્રની સાથે લડાઈ કરતા જોઈ નારાયણ બળભદ્રને પણ ક્રોધ આવ્યો તથા એમણે એ બંનેને યુદ્ધમાં મારી નાખ્યા. પોતાના બંને ભાઈઓના મરવાના સમાચાર સાંભળી કનકશ્રી એ દુઃખને સહન ન કરી શકી તથા ભારે શોકના કારણે દાવાનળ અગ્નિથી બળેલી વેલની જેમ એ મુરઝાઈ ગઈ. એ કામભોગની ઈચ્છા છોડીને વૈરાગ્યને પ્રાપ્ત થઈ તથા આત્મજ્ઞાન થઈ જવાને કારણે પોતાના કરેલા કર્મોની નિંદા કરવા લાગી. એ વિચારવા લાગી કે આ ભોગ, પિતા, ભાઈ વગેરેનો ઘાત કરવાવાળા છે, નરકના સાધન છે તથા અનેક કલેશોના સાગર છે એટલે કોઈપણ બુદ્ધિમાન એનું સેવન ન કરે. આ લક્ષ્મી વિજળી સમાન ચંચળ છે, આ જીવન ઝાકળની બુંદની જેમ શીઘ્ર નષ્ટ થઈ જવાવાળું છે, આ શરીર રોગરૂપી સર્પનું ઘર છે તથા સંસારમાં જે કાંઈ પણ દેખાય દે છે એ બધું નષ્ટ થવાવાળું છે. આ પ્રકારે ચિંતવન કરી એ બમણા વૈરાગ્યને પ્રાપ્ત થઈ ગઈ તથા કાળલબ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ જવાથી દીક્ષા લેવા માટે તૈયાર થઈ. નારાયણ બલભદ્રને પ્રાર્થના કરી એ ત્યાંથી અલગ થઈ અને પોતાના જ્ઞાનથી શલ્યોને છોડીને નિઃશલ્ય થઈ. ત્રણે લોક જેની પૂજા કરે છે એવા સ્વયંપ્રભ તીર્થંકરની સમીપ પહોંચી અને મન, વચન, કાયની શુદ્ધિપૂર્વક મસ્તક ઝુકાવીને નમસ્કાર કર્યા. એ

વિદ્યાધરીએ એ તીર્થકર પાસે મૃત્યુરૂપી વિષને દૂર કરવાવાળા ધર્મામૃતનું પાન કર્યું અને શોકરૂપી વિષનો ખૂબ જ જલ્દીથી ત્યાગ કરી દીધો. એ સુપ્રભા નામની ગણિની પાસે ગઈ અને એમને નમસ્કાર કરી કર્મોનો નાશ કરવા માટે તથા સુખ પ્રાપ્ત કરવા માટે એમનાથી દીક્ષા ધારણ કરી. સંસારથી ડરીને એણે બાર પ્રકારનું કઠણ તપશ્ચરણ ધારણ કર્યું અને સ્ત્રીલિંગને છેદીને સૌધર્મ સ્વર્ગમાં ઉત્તમ દેવ થઈ. ત્યાં એ દેવ પોતાના હૃદયમાં ધર્મ ધારણ કરી દેવી અને વિભૂતિ વગેરથી ઉત્પન્ન થવાવાળા ધર્મના ફળરૂપ સુખ ભોગવવા લાગી. જુઓ! ક્યાં તો એ કામાંધ કન્યા, ક્યાં એ કઠણ તપશ્ચરણ અને ક્યાં એ અનેક વિભૂતિથી શોભાયમાન સ્વર્ગનો દેવ—આ બધું આશ્ચર્ય કરવાવાળું છે. સંસારમાં આ પ્રાણી વિચારે કંઈક છે તથા ભાગ્યથી કાર્ય કંઈક થઈ જાય છે એટલે ભાગ્યની લીલા જ વિચિત્ર છે.

ત્યારપછી, એ બંને ભાઈઓએ પુણ્યકર્મના ઉદયથી છ પ્રકારની સેના, ચક્રરત્ન તથા પોતાના પરાક્રમથી ત્રણે ખંડની પૃથ્વી જીતી લીધી. એમણે અનેક ભૂમિગોચરી જીત્યા, વિદ્યાધર જીત્યા, વ્યંતરદેવ જીત્યા તથા આ બધાની સારભૂત વસ્તુઓને પોતાના ચરણોની સામે રખાવીને ગ્રહણ કરી. ત્યારબાદ, જેમના ચરણોને દેવ, વિદ્યાધર વગેરે નમસ્કાર કરે છે એવા ઈન્દ્ર સમાન એ બંને ભાઈ નારાયણ—બળભદ્રએ પોતાની નગરીમાં પ્રવેશ કર્યો અને ઉત્તમોત્તમ વિભૂતિથી એ ખૂબ જ શોભાયમાન થવા લાગ્યા. એ બંને નારાયણ—બળભદ્ર પુણ્યપ્રભાવથી લક્ષ્મીનો ઉપભોગ એક સાથે કરતા હતા અને સુખસાગરમાં નિમગ્ન રહેતા હતા એટલે વ્યતીત થતો સમય પણ એમને ખ્યાલમાં નહોતો આવતો. અપરાજિત બળભદ્રની રાણી વિજયાના ગર્ભથી સુમતિ નામની પુત્રી થઈ હતી જે ખૂબ જ બુદ્ધિમાન હતી તથા રૂપ-લાવણ્યથી સુશોભિત હતી. ચંદ્રમાની કળાના સમાન મોટી થતી એ સ્વયં કળા અને લક્ષ્મીથી પણ સરસ દેખાતી હતી તથા પ્રતિદિવસ એ દાન-પુણ્ય કરી જીવન સફળ કરતી હતી. એક દિવસ એણે બધા પરિગ્રહોથી રહિત દમવર નામના ચારણ મુનિરાજને યથાયોગ્ય આહારદાન કર્યું. એ દાનના પ્રભાવથી એને ત્યાં રત્નવૃષ્ટિ વગેરે પંચાશ્ચર્ય થયા. એ ઠીક જ છે, કેમ કે દાન દેવાથી સંસારમાં શું પ્રાપ્ત નથી થતું? પુણ્યવાન બળભદ્ર પ્રસન્ન થઈને પોતાની પુત્રીને જોવા માટે આવ્યો, એને જોઈને લગ્નની ચિંતા કરવા લાગ્યો. એ વિચારવા લાગ્યો કે આ કન્યા કેવળ રૂપથી જ સુશોભિત નથી પરંતુ યૌવન તથા પુણ્યથી પણ સુશોભિત છે, એટલે ક્યો પુણ્યવાન વર આના માટે યોગ્ય

હોવો જોઈએ? આ પ્રમાણે વિચાર કરી બળભદ્રએ એ જ સમયે દૂતોને દેશ-દેશાંતરમાં મોકલીને સ્વયંવરની ઘોષણા કરી. સ્વયંવર માટે એણે જલ્દીથી એક મોટો મંડપ બનાવડાવ્યો તથા બહારથી આવેલા વિદ્યાધરોને તથા રાજાઓને યથાયોગ્ય આસન ઉપર બેસાડ્યા. મૂલ્યવાન આભૂષણોથી વિભૂષિત એ કન્યા રથ ઉપર ચઢીને સ્વયંવર મંડપમાં આવી. બળભદ્ર નારાયણ પણ મોટી વિભૂતિ સાથે આવીને સભામાં એક સ્થાન પર ઊભા રહી ગયા. એ જ સમયે અકસ્માતે એક સુંદરી દેવી વિમાનમાં આકાશમાર્ગથી આવી તથા આકાશમાં જ ઊભી રહીને હિતકારક ધાર્મિક વચન કહેવા લાગી. એ કહેવા લાગી કે હે કન્યા! તને તારી અને મારી પહેલાંની અવસ્થા યાદ છે કે નહીં? આપણે બંને સ્વર્ગમાં લક્ષ્મીસુખનો અનુભવ કરવાવાળી દેવીઓ હતી. હંમેશા સુખી રહેવા માટે આપણે બંનેએ પરસ્પર ઉત્તમ તથા હિતકારી આ નિયમ બનાવ્યો હતો કે આપણા બંનેમાંથી જે સ્વર્ગથી પહેલાં ચ્યુત થાય એને મોક્ષમાર્ગમાં લગાવવા માટે બીજી દેવી સમજાવશે. એટલે આપણી પ્રતિજ્ઞાનું સ્મરણ કરી, દુઃખ તથા કલેશ ઉત્પન્ન કરવાવાળા રાગને દૂર કરી તપશ્ચરણ ધારણ કર.

હવે સંવેગ વગેરે ગુણોને વધારવાવાળી આપણા બંનેની આગળના ભવની કથા હું કહું છું, મનને સ્થિર કરી સારી રીતે સાંભળ. પુષ્કરાર્ધ દ્વીપના પૂર્વમાં ભરતક્ષેત્રના નંદનપુર નગરમાં પુણ્યના પ્રભાવથી અમિતવિક્રમ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. એની રાણીનું નામ અનંતમતિ હતું, તેને ધર્મને ધારણ કરવાવાળી બે ચતુર પુત્રીઓ હતી. એકનું નામ ધનશ્રી અને બીજીનું નામ અનંતશ્રી હતું. એક દિવસ એ બંને પુત્રીઓ પુણ્ય સંપાદન માટે ધર્મની પ્રાપ્તિ કરાવવાવાળા સિદ્ધકૂટ ચૈત્યાલયમાં ગઈ તથા ત્યાં એમણે નંદનમુનિની વંદના કરી. મુનિરાજે એમની સામે સુખ દેવાવાળા વ્રત-ઉપવાસથી ઉત્પન્ન થવાવાળા અને જીવોનું હિત કરવાવાળા ગૃહસ્થોના ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. ધર્મનું સ્વરૂપ સાંભળી એમણે પુણ્ય સંપાદન કરવા માટે વ્રતોની સાથેસાથે ભાવોની શુદ્ધિપૂર્વક પાપોનો નાશ કરવાવાળા ઉપવાસ ધારણ કરવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી.

ત્રિપુરનગરમાં વજ્રાંગદ નામનો વિદ્યાધર રાજ્ય કરતો હતો. એની રાણીનું નામ વજ્રમાલિની હતું. એક દિવસ એ વજ્રાંગદ પોતાની રાણીની સાથે મનોહર વનમાં ગયો હતો. ત્યાં એ બે કન્યાને જોઈને અત્યંત રાગાંધ થઈ ગયો

હતો. એ પોતાની રાણીને પોતાના મહેલમાં પહોંચાડીને શીઘ્ર વનમાં પાછો આવી ગયો અને એ કન્યાઓને સાથે લઈને જવા માટે ઉદ્યત થયો. અહીં એનો અશુભ અભિપ્રાય જાણીને એની રાણી વજ્રમાલિની નગરથી પાછી વનમાં આવી. દૂરથી જ રાણીને આવતી જોઈ રાજા ડરી ગયો અને એ બંનેને વેણુ વનમાં છોડી દીધી અને રાણીને સાથે લઈને એ પોતાના નગરમાં ચાલ્યો ગયો. એ વેણુ વનમાં એ બંનેએ સંન્યાસ ધારણ કર્યો અને શક્તિ પ્રગટ કરી ક્ષુધા, તૃષ્ણા વગેરે પરિષ્કોને જીતીને ધર્મધ્યાન કરતી ત્યાં રહેવા લાગી. એમણે શ્રી જિનેન્દ્રના ચરણોમાં પોતાનું ધ્યાન બનાવ્યું અને સુખ પ્રાપ્ત કરવા માટે મરણ પર્યંત ઉપવાસ ધારણ કરી સમાધિપૂર્વક પોતાના પ્રાણ છોડ્યા. એ વ્રત-ઉપવાસના પુણ્યકર્મથી હું સૌધર્મ સ્વર્ગમાં ઈન્દ્રની નવમિકા નામની રૂપવતી, જ્ઞાનવતી અને ઋદ્ધિઓને ધારણ કરવાવાળી દેવી થઈ. તેં પણ શુભ ધ્યાનથી પ્રાણ છોડ્યા હતા એટલે પુણ્યકર્મના ઉદયથી તું પણ કુબેરની મોટી ઋદ્ધિને ધારણ કરવાવાળી રતિ નામની દેવી થઈ હતી. ત્યાં પણ આપણે બંનેએ આપણા આગળના ભવના બધા હાલ જાણી લીધા હતા, એટલે આપણે બંનેમાં પુણ્ય ઉત્પન્ન કરવાવાળો ઘણો પ્રેમ થઈ ગયો હતો. કોઈ દિવસ આપણે બંને મોટી વિભૂતિ સાથે નંદીશ્વરદ્વીપમાં ગયા હતા અને ત્યાં નંદીશ્વર પર્વમાં ઘણા ઉત્સાહની સાથે પૂજા કરી હતી. આપણે બંનેએ પૂજા કરી ધર્મસેવન કરવા માટે મંદરાચલ પર્યંત ભદ્રશાલ વગેરે વનમાં ગયા હતા. ત્યાં નિર્જંતુક વનમાં મતિ, શ્રુતિ, અવધિ—આ ત્રણે જ્ઞાનોથી સુશોભિત ધૃતષેણ નામના ચારણ મુનિ બિરાજમાન હતા. પુણ્યકર્મનો ઉદય હોવાથી આપણે બંનેએ તેમના દર્શન કર્યા હતા.

બધા જીવોને સુખ આપવાવાળા એ મુનિરાજને આપણે બંનેએ નમસ્કાર કર્યા હતા તથા આપણે બંનેને મોક્ષ ક્યારે પ્રાપ્ત થશે? એવો પ્રશ્ન પૂછ્યો હતો. એના જવાબમાં એ મુનિરાજે કહ્યું હતું કે આ ભવથી ચોથા જન્મમાં તપશ્ચરણ દ્વારા અનંતસુખ દેવાવાળી મોક્ષલક્ષ્મી તમને બંનેને અવશ્ય પ્રાપ્ત થશે. મુનિરાજના આ વચન સાંભળી આપણે બંનેએ દીક્ષા વગેરે લેવા માટે નિશ્ચયાત્મક પ્રતિજ્ઞા કરી હતી. હવે તારા વિવાહની વાત જાણીને અને આપણા વચનનું સ્મરણ કરી હું તને સમજાવીને દીક્ષા અપાવવા સ્વર્ગમાંથી અહીં આવી છું એટલે દુઃખ દેવાવાળા અને નરકમાં પહોંચાડવાળા વિવાહની વાત તું છોડી દે અને મોક્ષમાર્ગ દેખાડવાવાળા દીપકની જેમ ઉત્તમ દીક્ષાને તું ધારણ

કર. દેવીની વાત સાંભળી પોતાના નામને સાર્થક કરતી સતી સુમતિએ ધર્મને ઉત્પન્ન કરવા માટે વૈરાગ્ય ધારણ કર્યો તથા પિતાની આજ્ઞા લઈને બધા પરિવાર તથા વિવાહના સુખને છોડીને સંવેગમાં તલ્લીન થતી સુવ્રતા નામની ગણિની પાસે પહોંચી. એક સાડીને છોડીને એણે બાકીના બંને પ્રકારના પરિગ્રહોનો ત્યાગ કર્યો અને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે સાતસો કન્યાઓની સાથે દીક્ષા લીધી. તેણે સમ્યગ્દર્શનની વિશુદ્ધતા કરી અને કર્મોનો નાશ કરવા માટે સમસ્ત પરિષહોને જીતીને ઘોર તથા કઠિન તપશ્ચરણનો પ્રારંભ કર્યો. અંતમાં સમાધિપૂર્વક પ્રાણ છોડીને સમ્યગ્દર્શનરૂપ ધર્મથી સ્ત્રીલિંગને છેદીને આનંદ સ્વર્ગની મોટી ઋદ્ધિને ધારણ કરવાવાળો દેવ થઈ. ત્યાં પોતાના ધર્મના પ્રભાવથી વીસ સાગર સુધી દેવીઓના સમૂહથી ઉત્પન્ન થવાવાળા દિવ્ય સુખ ભોગવવા લાગ્યો.

ત્યારબાદ, રાજા અનંતવીર્ય ઘણા પ્રકારના સુખ ભોગવતો, ત્રણ ખંડનું રાજ્ય કરતો હતો પરંતુ એણે સમ્યગ્દર્શન, વ્રત, નિયમ વગેરે કંઈ પણ ધારણ નહોતું કર્યું. એણે ઘણા આરંભ અને પરિગ્રહથી ઘણા પ્રકારના પાપ ઉત્પન્ન કર્યાં. એ હંમેશા પાંચેય ઈન્દ્રિયના વશમાં રહેતો અને ક્રોધ, લોભ વગેરે કષાયોને આધીન રહેતો. એણે રૌદ્રધ્યાનપૂર્વક પ્રાણ છોડીને અશુભકર્મના ઉદયથી અધોમુખ લટકતો ઘંટના આકારવાળા નરકમાં જન્મ લીધો. નરકની ભૂમિમાં જતાં જ એવું દુઃખ થાય છે જાણે હજારો વીંછીઓએ એક સાથે બટકા ભર્યા હોય. એ ભૂમિ અશુભ છે, એનો સ્પર્શ જ ખૂબ કષ્ટદાયી છે અને એ સ્વભાવથી જ અત્યંત દુર્ગંધમય છે. ત્યાં આ જીવ અંતર્મુહૂર્તમાં જ શરીર પ્રાપ્ત કરી લે છે અને પૂર્ણ અવસ્થાને ધારણ કરી અધોમુખ થઈને પૃથ્વી ઉપર પડે છે. એ નારકી વારંવાર ઘડીએ ઘડીએ ઉપર ઊછળે છે અને પાછો નીચે પડે છે તથા જે પ્રકારે પવનના વેગથી સૂકું પાંદડું પૃથ્વી પર આમથી તેમ ઊડતું ફરે છે, એ જ પ્રકારે એ નારકી પણ પૃથ્વીતળ ઉપર આમતેમ ફરતો રહે છે. એ સમયે એ ભયાનક સ્થાનને જોઈને તથા સમસ્ત અશાતાના દુઃખના કારણે નારકીઓની લાલ આંખો જોઈને એ મનમાં વિચાર કરે છે કે હું કોણ છું? હું અહીં કેમ આવ્યો? આ ભયંકર ભૂમિ કઈ છે તથા દુઃખ દેવામાં અત્યંત ચતુર આ ભયાનક નારકી કોણ છે? આ પ્રકારે ચિંતવન કરતા કરતા એને કુ-અવધિજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે તેથી એ પોતાને નરકમાં પડેલો જાણે છે. એ સમયે અનંતવીર્યના જીવને પણ એ જ પ્રકારે સમજો.

ત્યારબાદ, એ જીવ પોતાના પૂર્વ કર્મો માટે અવશ્ય વિલાપ કરે છે અને એ યાતનાઓને જોઈને લાચારની જેમ અતિશય પશ્ચાત્તાપ કરે છે. એ વિચારે છે કે પહેલાં ભવમાં મારી બુદ્ધિ મરી ગઈ હતી. હું મદથી આંધળો થઈ ગયો હતો; એટલે મેં આવા કુકર્મ કર્યા, જેના કારણે મને જબરદસ્તી નરકમાં આવવું પડ્યું. દુર્લભ મનુષ્યભવને પામીને પણ દુષ્ટ ઈન્દ્રિયોના વશમાં આવીને મેં મૂર્ખે જે પાપ કર્યા હતા હવે એના ફળ તો ભોગવવા જ પડશે. મેં સ્ત્રી, પુત્ર, પરિવારના માટે જે પાપ ભેગા કરેલા, એનું પાપ મારે એકલાએ જ ભોગવવું પડશે. ત્યાં મારી લક્ષ્મીને ભોગવવાવાળા ઘણા મનુષ્ય હતા; પરંતુ અહીં અત્યંત તીવ્ર દુઃખોને સહન કરવા માટે મારા સિવાય અન્ય કોઈ જ નથી દેખાતું. જે પ્રકારે કેરી પાકતા એના લોભથી ઘણા પક્ષીઓ ઝાડ ઉપર ભેગા થાય છે પણ કેરીના સમાપ્ત થઈ જવાથી બધા ઊડી જાય છે; એ પ્રકારે પરિવારના લોકો પણ દુઃખના સમયે બધા મારાથી દૂર થઈ ગયા. ઘણા પ્રકારની ભોગઉપભોગની સંપદાઓથી જે નિકૃષ્ટ શરીરનું મેં પાલન-પોષણ કર્યું હતું એ જ મારું નરકનું કારણ બન્યું અને શત્રુની જેમ મને છોડીને ચાલ્યું ગયું. મનુષ્ય જન્મમાં મેં પાપીએ ન તો દેવપૂજા કરી કે ન પાત્રદાન કર્યું, ન ઉત્તમ વ્રત કર્યા અને ન તો સુખ દેવાવાળા કોઈ વ્રત નિયમ લીધા હતા. એ સમયે મારું ચિત્ત વિષયોમાં એવું આસક્ત હતું કે ન તો હું કોઈ તપશ્ચરણ કરી શક્યો, ન જ્ઞાન સંપાદન કરી શક્યો, ન સુખના સાગર શ્રુતજ્ઞાન ભણી શક્યો, ન પંચ-નમસ્કાર મહામંત્રના જાપ કરી શક્યો. ત્યાં મેં જીવોની હિંસા કરી, મિથ્યા ભાષણ કર્યું, અનેક પ્રકારનાં પરિગ્રહ ધારણ કર્યા હતા અને સુખની ઈચ્છા રાખવાવાળા મેં મૂર્ખે નરક દેવાવાળી ઈન્દ્રિયોનું યથેચ્છ સેવન કર્યું. રસનો લોલુપી થઈ રાત્રીમાં ભોજન કર્યું અને નરક પહોંચાડવાવાળા કંદમૂળ અને અભક્ષ્ય વસ્તુઓનું ભક્ષણ કર્યું.

આ પ્રકારે મનુષ્યજન્મમાં મેં અત્યંત ઘોર પાપ કર્યા હતા. એના જ ઉદયથી મને આ નરકની ઘોર વેદના પ્રાપ્ત થઈ છે. કેટલાય પુણ્યવાન મનુષ્યોએ ઉત્તમ મનુષ્યભવને પામીને તપશ્ચરણથી સ્વર્ગને પ્રાપ્ત કર્યું છે તથા અનંત સુખનું સાગર મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યું. પરંતુ મેં દુષ્ટે ઉત્તમ ધર્મને છોડીને પાપ કર્યું એટલે મને ભયાનક નરકનાં દુઃખ પ્રાપ્ત થયા છે. આજે હું ક્યાં જાઉં? ક્યાં રહું? ક્યાં કહું? કોને જઈને પૂછું તથા આ દુઃખોથી બચવા માટે કોની શરણ

લઉં? હું કોનું સ્મરણ કરું? આ અથાહ દુઃખ મહાસાગરથી હું કઈ રીતે પાર થઈશ અને આયુષ્યના પૂર્ણ થયા વિના આ નરકથી મારું નીકળવું કેવી રીતે સંભવ થશે?

જે પ્રકારે તેલના સંયોગથી અગ્નિ વધારે ભડકે છે, એ જ પ્રકારે પોતે કરેલા દુષ્કર્મોનું વારંવાર ચિંતવન કરવાથી એના હૃદયની વેદના વધારે ભડકી ઊઠે છે. એ જ સમયે આ નવા નારકીને જોઈને ઘણા દુષ્ટ દૂરાચારી નારકી આવીને અત્યંત તીક્ષ્ણ શસ્ત્રોથી એને મારવા લાગ્યા. કેટલાય નારકી મુગ્ધરોથી એના ચૂરેચૂરા કરવા લાગ્યા, કેટલા તો એની આંખો કાઢવા લાગ્યા અને કેટલા તો એના આંતરડાઓ નીચોવવા લાગ્યા. કેટલાય નારકી એના શરીરને કરવતથી ચીરીને બે ટુકડા કરવા લાગ્યા અને કેટલા દુર્બુદ્ધિ નારકી વિના કોઈ જાતની દયાથી દુઃખ દેવા માટે એના શરીર અને મર્મસ્થાનને કાપવા લાગ્યા તથા એના હાથ-પગને કાપવા લાગ્યા, શરીરના ટુકડે ટુકડા કરવા લાગ્યા અને એ દુષ્ટ એ ટુકડાને પણ તલ જેટલા નાના-નાના ટુકડા કરવા લાગ્યા. જે પ્રકારે લાકડી દ્વારા પ્રહાર કરવાથી પાણીના છાંટા ઉપર ઊડીને પાછા એ જ પાણીની ધારામાં આવીને ભેગા થઈ જાય છે, એ જ પ્રકારે એ શરીરના અલગ અલગ ટુકડા એ જ સમયે પાછા ભેગા થઈ જાય છે. અશુભકર્મના ઉદયથી દુઃખરૂપી મહાસાગરમાં ડૂબેલા નારકીઓના આયુષ્ય જ્યાં સુધી પૂરા નથી થતાં ત્યાં સુધી તેમનું મૃત્યુ પણ નથી થતું. કેટલાય નારકી ભેગા થઈને ઊંચકીને ગરમ તેલની કડાઈમાં નાખતા અને એને ગરમીનું ખૂબ જ તીવ્ર દુઃખ સહન કરવું પડતું. ત્યાં એનું આખું શરીર સળગી જતું એટલે ઠંકડ માટે એ સ્વયં વૈતરણી નદીના ખારા અને લોહીના રંગવાળા અપવિત્ર પાણીમાં ડૂબતો. પરંતુ એ પાણીના સ્પર્શમાત્રથી એના આખા શરીરમાં દુર્ગંધમય બળતરા ઉત્પન્ન થતી અને એના કારણે વળી ખૂબ જ તીવ્ર દુઃખ થતું. ત્યાંથી દુઃખી થઈને અશુભકર્મો દ્વારા ઠગાયેલો એ નીચ આરામ મેળવવાની ઈચ્છાથી પોતે જ અસીપત્રયુક્ત વૃક્ષોના ગાઢ વનમાં જતો. પરંતુ ત્યાં પણ ખૂબ જ જોરથી પવન ફૂંકાવાથી વૃક્ષોના તીક્ષ્ણ તલવારની જેવા પાંદડા પડતા અને એના શરીરના ટુકડે-ટુકડા કરી નાખતા. શરીર છિન્નભિન્ન અને ટુકડે-ટુકડા થઈ જવાથી શરીરમાં જે અસહ્ય વેદના થઈ રહી છે એવો એ નારકી આરામ માટેની અભિલાષાથી દુર્ગમ પહાડ ઉપર ચઢી જાય છે. પરંતુ ત્યાં પણ દુઃખ દેવાવાળા સિંહ, વાઘ વગેરે કૂર જાનવર પોતાના તીક્ષ્ણ નખ, દાંતોથી એ નારકીને છિન્નભિન્ન કરવાનું ચાલુ કરી દે છે.

આ પ્રકારે એ નારકી પોતાના પાપ કર્મના ઉદયથી અસહ્ય ઘોર દુઃખને સહન કરતો રહે છે. ત્યાં ભૂખ એટલી તીવ્ર લાગે છે કે સંસારના બધા પુદ્ગલોથી તથા અનાજોથી પણ શાંત થઈ શકે નહીં. એ ભૂખ અસહ્ય, તીવ્ર અને હૃદય ચીરવાવાળી હોય છે. પરંતુ એને ખાવા માટે તલ માત્ર પણ ભોજન નથી મળતું; એ હંમેશા એ ભૂખથી ઉત્પન્ન થયેલ તીવ્ર દુઃખને જ સહન કરતો રહે છે. ત્યાં તરસ એટલી લાગે છે કે અનેક સમુદ્રોના અગાધ પાણીથી પણ શાંત થાય નહીં. એ તીવ્ર તરસ એના આખા શરીરને બાળતી રહે છે પરંતુ એને શાંત કરવા માટે એને ક્યારેય પણ પાણીનું એક ટીપું પણ નથી મળતું. એનું આખું શરીર તરસથી હંમેશા વ્યાકુળ બનેલું રહે છે. સંસારમાં દુઃખ દેવાવાળા જે અસંખ્ય રોગ છે એ બધા એના શરીરમાં સ્વભાવથી જ ઉત્પન્ન થાય છે, આમાં કોઈ શંકા નથી. રત્નપ્રભા નરક ઉષ્ણ છે તથા એમાં એટલી ગરમી છે કે એમાં એક લાખ યોજનનો લોખંડનો ગોળો નાખવામાં આવે તો એ પણ પીગળીને પાણીની જેમ થઈ જાય.

આ પ્રકારે ત્રિખંડી અનંતવીર્યનો જીવ રત્નપ્રભા નરકમાં પડીને પહેલાં ઉપાર્જન કરેલા પાપના ફળથી પ્રતિક્ષણ તીવ્ર દુઃખને ભોગવવા લાગ્યો—ક્ષેત્ર સંબંધી દુઃખ, તીવ્ર ગરમીનું દુઃખ, નારકીઓ દ્વારા દેવામાં આવેલ શારીરિક માનસિક અને વ્યનિક એવા ત્રણેય પ્રકારના દુઃખ, વિક્રિયા ઋદ્ધિથી ઉત્પન્ન થયેલા દુઃખ, અત્યંત વેરભાવ તથા કુશાનથી ઉત્પન્ન થયેલ દુઃખ, કવિઓની વાણીથી પણ અકથ્ય અત્યંત ભયાનક અસુરો દ્વારા દેવામાં આવેલ દુઃખ, કુટીલ હૃદય, આર્ત, રૌદ્ર અને અશુભ લેશ્યા વગેરેથી થયેલા દુઃખ તથા શોકથી ઉત્પન્ન થયેલ દુઃખ વગેરે અનેક પ્રકારના દુઃખોને એ ભોગવવા લાગ્યો. એને ત્યાં ક્ષણભર પણ સુખ નહોતું મળતું. એ કેવળ છેદન-ભેદન વગેરેથી ઉત્પન્ન દુઃખ જ હંમેશા ભોગવતો રહેતો હતો. ઘણું કહેવાથી શું? સંસારમાં જેટલાં પણ દુઃખ છે, એ બધાય સ્વભાવથી જ ભેગા થઈને નારકીઓને પ્રાપ્ત થાય છે. કેવળજ્ઞાનીઓને છોડીને નરકોનાં દુઃખનું વર્ણન બીજું કોઈ નથી કરી શકતું. આવું સમજીને હવે આપણે શાંત થઈ જઈએ.

ત્યારબાદ, અનંતવીર્યના મરી જવાથી એના વિયોગજનિત શોકથી બળભદ્ર અપરાજિતને ખૂબ જ દુઃખ થયું. એની દશા એવી થઈ ગઈ કે જાણે એને ભૂતપ્રેતે જ જકડી લીધો હોય. પરંતુ એ ધીર-વીર થોડી જ વારમાં પોતાની

વિવેકરૂપી તલવારથી કઠણ શોકરૂપી શત્રુને નષ્ટ કરવામાં સમર્થ થયો અને પોતાના મનમાં સંસારના વિચિત્ર રૂપનું ચિંતન આવી રીતે કરવા લાગ્યો કે મનુષ્યોને મહામોહ ઉત્પન્ન કરવાવાળી રાજ્યલક્ષ્મી માયારૂપિણી છે અને વિજળીની જેમ અત્યંત ચંચળ છે. સ્ત્રી, પુત્ર, ભાઈ વગેરે પરિવારના લોકો પણ બધા ક્ષણસ્થાયી છે. આ બધા પોતાના કર્મના ઉદયથી અતિથિની જેમ આવીને ભેગા થયા છે. આ પ્રાણી પોતાની ઈન્દ્રિયો દ્વારા ઠગાયેલો છે, આ ઈન્દ્રિયો અનાયાસ ધર્મરત્નને ચોરીને મનુષ્યોને નરકમાં પહોંચાડે છે. આ મનરૂપી હાથી, વિષરૂપી વનમાં ફર્યા કરે છે અને અંકુશ વગર થઈને ધર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષને ઉખાડી ફેંકે છે. આ દુષ્ટ આશા ભૂતની જેમ મૂર્ખ લોકોને પકડી લે છે અને વિષયરૂપી માંસ ખાઈને પણ તૃપ્ત નથી થતી. જે શરીરનું અન્ન, પાણી અને આભૂષણોથી હંમેશા લાલન-પોષણ કર્યા કરે છે, જેને એકમાત્ર પોતાનું જ સમજે છે, આશ્ચર્ય છે કે એ પણ જીવની સાથે નથી જતું. પછી ભલા બીજા પદાર્થોની તો શું વાત? આ સૂર્ય-ચંદ્રમારૂપી બંને બળદ દિવસ-રાતરૂપી ઘટીયંત્ર દ્વારા મનુષ્યરૂપી કુવામાંથી આયુષ્યરૂપી પાણીને હંમેશા કાઢતા રહે છે. જ્યાં સુધી શરીર સ્વસ્થ છે ત્યાં સુધી ઈન્દ્રિયોનું બળ બનેલું છે એટલે જ્યાં સુધી આયુષ્ય નષ્ટ નથી થતું ત્યાં સુધી મનુષ્યોએ પોતાનું હિત કરી લેવું જોઈએ. જો દુર્ભાગ્યથી આયુષ્ય પૂરું થઈ ગયું તો કેવળ હાથ મસળવાનું જ બાકી રહી જશે અને મનુષ્યોનું બહુમૂલ્ય મહારત્ન મનુષ્ય-જીવન પોતાના જ હાથે નષ્ટ થઈ જશે—આ પ્રકારે ચિંતન કરવાથી એના આત્માનું ભલું કરવાવાળા તથા દેહ-ભોગ અને સંસાર-ભોગની વિરક્તિથી ઉત્પન્ન થવાવાળો વૈરાગ્ય એના હૃદયમાં ખૂબ જ વધી ગયો. એની ભોગોની ઈચ્છા જતી રહી અને મોક્ષ સિદ્ધ કરવાની ઈચ્છા પ્રબળ થઈ ગઈ. એમણે સજ્જનોએ ત્યાગ કરવાયોગ્ય રાજ્ય, અનંતવીર્યના પુત્ર અનંતસેનને આપી દીધું.

ત્યારબાદ, જેનું મન મોક્ષમાર્ગમાં લાગેલું છે અને સંવેગ વગેરે ગુણ જેમાં વધેલા છે એવા આ બળભદ્ર તપશ્ચરણ ધારણ કરવા માટે જલ્દીથી યશોધરમુનિની પાસે પહોંચ્યા. એમણે સંસારરૂપી સાગરને પાર કરાવવા માટે નૌકા સમાન એ મુનિરાજના બંને ચરણકમળમાં નમસ્કાર કર્યા અને એમની આજ્ઞાનુસાર બંને પ્રકારના પરિગ્રહનો ત્યાગ કરી સંયમ ધારણ કર્યો. ત્યારબાદ એ સંયમી પોતાનું જ્ઞાન વધારવા માટે તથા મન અને ઈન્દ્રિયોને વશમાં

કરવા માટે, એ મુનિરાજની સમક્ષ હંમેશા અંગપૂર્વ અને પ્રકીર્ણકોનો અભ્યાસ કરતા હતા. એ મુનિરાજ કર્મોને નષ્ટ કરવા માટે પોતાની શક્તિ અનુસાર, સંકુચિત હૃદયવાળાઓને ભય ઉત્પન્ન કરવાવાળા, અત્યંત કઠિન બાર પ્રકારના તપશ્ચરણ વિધિપૂર્વક કરતા હતા. શરીરથી મમત્વ દૂર કરવા માટે તથા અશુભ કર્મરૂપી વનને બાળવા માટે, અગ્નિની જેવા ક્યારેક પંદર દિવસના, ક્યારેક મહિનાભરના અથવા ક્યારેક એનાથી પણ વધારે દિવસોના કાયોત્સર્ગ કર્યા કરતા હતા. એ મુનિ આર્તધ્યાન અને રૌદ્રધ્યાનનો ત્યાગ કરી મનરૂપી હાથીને વશમાં કરવા માટે સિંહની જેમ ધર્મધ્યાનાદિનું જ રાત-દિવસ આચરણ કરતા હતા. મુનિઓના આચરણને વિશુદ્ધ રાખવા માટે એ મુનિરાજ પ્રમાદ રહિત હૃદયથી સુખના સાગર મૂળગુણ અને ઉત્તરગુણોનું સારી રીતે પાલન કરતા હતા. એ ચતુરમુનિ મોક્ષને માટે ઉત્તમ ક્ષમા વગેરે દસ ધર્મોને ધારણ કરતા હતા અને વૈરાગ્યને વધારવા માટે અનુપ્રેક્ષાઓનું વારંવાર ચિંતન કરતા હતા. એ મુનિ ધ્યાન અને અધ્યયન માટે ગુફા, પર્વત, સ્મશાન, વન અને સૂની વસ્તી વગેરેમાં હંમેશા એકલા નિવાસ કરતા હતા. શ્રેષ્ઠ મોક્ષમાર્ગથી ક્યારેય વિચલિત ન થઈ જાય એટલે એ ધીર, વીર તપસ્વી ઘોર બાવીસ પરિષહોને જીતતા હતા. એ સ્વર્ગ-મોક્ષના સુખને પ્રાપ્ત કરવા માટે ધર્મની ઈચ્છા રાખવાવાળા ભવ્યજીવોને મધુર વચનોથી ધર્મોપદેશ આપ્યા કરતા હતા. એ મુનિરાજ ધ્યાન, અધ્યયન વગેરેની સિદ્ધિ માટે પ્રમાદોને છોડીને રાત-દિવસ નિર્જન સ્થાનમાં હંમેશા જાગતા રહેતા હતા. એ જિતેન્દ્રિય મુનિ કર્મરૂપી શત્રુઓનો નાશ કરવા માટે ચિરસ્થાયી મોક્ષસુખની પ્રાપ્તિ માટે ઘણા પ્રકારના કાયકલેશ કર્યા કરતા હતા. એમણે અવધિજ્ઞાનથી પોતાની આયુને થોડી જાણીને વિધિપૂર્વક ચારેય પ્રકારની આરાધનાઓનું આરાધન કર્યું. ત્રીસ દિવસ સુધી સંન્યાસ ધારણ કર્યું અને ધર્મધ્યાન તથા પૂર્ણ સમાધિપૂર્વક પોતાના પ્રાણોનો ત્યાગ કર્યો.

એ અપરાજિત મુનીશ્વર પોતાના તપશ્ચરણના પ્રભાવથી અચ્યુત નામના સોળમાં સ્વર્ગમાં બધી ઋદ્ધિઓથી ભરપૂર અચ્યુત નામના દેવ થયા. મોટી ઋદ્ધિને ધારણ કરવાવાળા એ ઈન્દ્રે મોટી સુંદર શિલાઓના સંપુટમાં રત્નોની કોમળ શૈયા ઉપર જન્મ લીધો હતો. અંતર્મુહૂર્તમાં જ એ યૌવન અવસ્થાને પ્રાપ્ત થઈ ગયા અને કર્મઠ થઈને બધી દિશાઓને જોવા લાગ્યા. ચારે બાજુ જોઈને એ વિચારમાં પડી ગયા કે શું આ ઈન્દ્રજાળ છે, સ્વપ્ન છે કે માયામયી

ભૂમિ છે? આ વિચિત્ર દૃશ્ય શું છે? કાંઈ સમજમાં નથી આવતું. આ ઈન્દ્રનું સભાભવન છે કે જે મોટી ઋદ્ધિઓને ધારણ કરવાવાળા દેવોથી ભરેલું છે, ખૂબ જ શોભાથી સુશોભિત છે. સાત પ્રકારની સેનાથી મંડિત છે અને ખૂબ જ મોટું છે. આ દિવ્યકક્ષ ખૂબ જ શોભાયમાન છે, સુંદર દેવીઓથી ભરેલો છે, ઊંચો છે તથા સોના તથા રત્નોના કિરણોથી વ્યાપ્ત છે. આ નગર ખૂબ જ સુંદર છે જે દિવ્ય વસ્તુઓથી ભરેલું છે, મનોહર છે, રત્નોના કોટ અને દ્વારોથી શોભાયમાન અને દેવો પણ એની પૂજા કરે છે. અહીંની ભૂમિ ખૂબ જ મનોહર છે, ઘણા પ્રકારના રત્નોથી ભરેલી છે, એનો સ્પર્શ પણ સુખ આપવાવાળો છે, દેવોથી સુશોભિત છે અને પુણ્યની ખાણની જેમ સારી દેખાય છે. આ મનોહર જિનાલય છે જેમાં રત્નોના પ્રતિબિંબ બિરાજમાન છે તથા જે ઉત્તમ સ્તુતિ, ગીતો તથા વાજાઓથી ધર્મસાગર જેવું સુંદર દેખાય છે. ખૂબ જ આનંદ દેવાવાળી દેવીઓ છે જે રૂપ તથા લાવણ્યની ખાણ છે. એમની આકૃતિ અને મૂર્તિ સુંદર છે તથા એ મને જોઈને પોતાની પ્રવૃત્તિ કહી રહી છે. આ દેવ છે જે મોટી-મોટી ઋદ્ધિઓને ધારણ કરવાવાળા છે, વસ્ત્ર, આભૂષણોથી સુશોભિત છે અને મને જોઈને મસ્તક ઝુકાવીને ખૂબ જ નમ્ર થઈને નમસ્કાર કરી રહ્યા છે. આ સાત પ્રકારની સેના છે જે હાથી, ઘોડા વગેરેથી પોતાની શોભા વધારી રહી છે, જેમાં સાત ભેદ છે અને બધા કાર્યો સિદ્ધ કરવાવાળા છે.

આ મનોહર નૃત્ય થઈ રહ્યું છે જેને નૃત્યસેના કરી રહી છે તથા જે ગીત, વાજાઓ તથા રસથી ભરપૂર છે તથા બધી ઈન્દ્રિયોને સુખ આપવાવાળી છે. આ મનોહર ગીત થઈ રહ્યા છે જેને ગંધર્વ જાતિના દેવ ગાઈ રહ્યા છે જેમાંથી દિવ્ય સ્વર નીકળી રહ્યા છે જે સાંભળવા યોગ્ય છે તથા કાનોને સુખ દેવાવાળા છે. આ ચૈત્યવૃક્ષ શોભાયમાન છે જે ખૂબ જ ઊંચા છે જેના પર શ્રી જિનેન્દ્રદેવની પ્રતિમાઓ બિરાજમાન છે તથા જે કલ્પવૃક્ષની જેમ દેખાય છે. આ મનોહર કીડાપર્વત છે જે બધી દિશાઓને પ્રકાશિત કરી રહ્યા છે. આ પાણીથી ભરેલી વાવ છે જેમાં રત્નોની સીડીઓ લાગેલી છે. આ નિર્મળ પાણીથી ભરેલા તળાવ છે અને આ મોટા મોટા મનોહર વન છે જેમાં બધી ઋતુઓના ફળ-ફૂલ ખીલી રહ્યા છે જેમને જોઈને આ લોકો ખૂબ જ આનંદ મનાવી રહ્યા છે. આ લોકો પુણ્યની મૂર્તિ, ખૂબ જ પ્યારા, પ્રશંસનીય, વિનીત તથા ખૂબ જ પ્રેમ કરવાવાળા લાગે છે. આ મહાન દેશ સુખની ખાણ જેવો

છે. આ ઘણી મહિમાઓથી શોભાયમાન છે તથા એવું જણાય છે કે માનો આખો સંસાર આની વંદના કરે છે.

આ પ્રકારે ચિંતવન કરતા—કરતા જ્યાં સુધી ઈન્દ્રના મનમાં પહેલાં અને આ ભવની શુભ વાતો યાદ ન આવી ત્યાંસુધી કાંઈ જ નિર્ણય નથી થતો. એ જ સમયે જ્ઞાનરૂપી નેત્રોને ધારણ કરવાવાળા એમના મંત્રી એમના મનની વાત જાણીને આવે છે તથા એમને નમસ્કાર કરી સમયાનુસાર એમને યોગ્ય વચન કહે છે. એ કહે છે કે હે દેવ! નમસ્કાર કરતા એવા અમો ઉપર નિર્મળ દ્રષ્ટિ નાખીને પ્રસન્ન કરો. ભૂત, ભવિષ્ય, વર્તમાનની બધી વાતોને કહેવાવાળા અમારા વચન સાંભળો. હે સ્વામિન્! આજે અમે લોકો ધન્ય થયા તથા અમારા લોકોના જીવન આજે સફળ થયા કેમકે આ સ્વર્ગમાં તમોએ જન્મ લેવાથી અમે બધા પવિત્ર થઈ ગયા છીએ. હે દેવ! તમે પ્રસન્ન થાવ, તમારી હંમેશા જય હો. તમે હંમેશા બિરાજમાન રહો તથા લક્ષ્મીથી હંમેશા વધતા રહો. આ સમયે તમે આ સંપૂર્ણ સ્વર્ગ—રાજ્યના સ્વામી બનેલા છો. હે દેવ! તમારા પુણ્યોદયથી આ સ્વર્ગમાં દેવો દ્વારા પૂજ્ય, ભોગઉપભોગથી ભરપૂર તથા સુખની ખાણ આ વિભૂતિ આપને પ્રાપ્ત થઈ છે. આ અચ્યુત નામનું સૌથી મોટું સ્વર્ગ છે જે બધા સ્વર્ગના મસ્તક ઉપર બિરાજમાન છે તથા આનંદ, ઋદ્ધિ અને કલ્યાણરૂપી સમુદ્રને વધારવા માટે ચંદ્રમા સમાન છે.

જ્યારે અહીં ઈન્દ્ર ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારે પ્રતીન્દ્ર વગેરે દસ પ્રકારના બધા દેવો એ ઈન્દ્રનો મહોત્સવ ઊજવે છે. અહીંયા કલ્પના કરવા માત્રથી જ ભોગોની પ્રાપ્તિ થઈ જાય છે. સદાય યુવાની ટકી રહે છે. લક્ષ્મી બધાથી ઉત્તમ તથા હંમેશા એકસરખી બની રહે છે અને અહીંયાના સુખોનું વર્ણન વાણી દ્વારા સંભવિત નથી. આ સ્વર્ગના મનોહર વિમાનો છે. આ સમસ્ત ઋદ્ધિઓનો ભંડાર છે અને તમારા ચરણકમળને નમસ્કાર કરતી આ દેવોની મંડળીઓ છે. આ રત્નોના બનેલા રાજભવનો છે જે દિવ્ય દેવાંગનાઓથી ભરેલા છે, જેની કાંતિ ચંદ્રમા સમાન છે અને એ ખૂબ જ મનોહર છે. આ કીડા કરવાની નદીઓ છે તથા આ કીડા કરવાના પર્વતો છે. આ સુંદર દેવીઓ છે જે ઘણા પ્રકારના રૂપોને ધારણ કરવાવાળી છે. કામદેવની જેમ રૂપવતી છે તથા ઘણા પ્રકારની લીલાસ પ્રગટ કરવામાં તત્પર છે. આ સુંદરીઓ તમારી આજ્ઞાની પ્રતીક્ષા કરી રહી છે. આ દેદીપ્યમાન છત્ર છે, આ સિંહાસન છે, આ ચામરોનો સમૂહ છે અને આ વિજયપતાકા છે. અનેક સુંદર દેવીઓથી સેવિત આ અગ્ર મહાદેવીઓ છે જે લાવણ્યરૂપી

સાગરની લહેરો જેવી છે તથા તમારા માટે સમર્પિત છે. આ મદોન્મત્ત હાથીઓની સેના છે. આ પવનની જેમ જલ્દીથી જાવાવાળા ઘોડાઓની સેના છે. આ ઊંચા સોનાના રથો છે અને આ પગે ચાલવાવાળી સેના છે. આ સાત પ્રકારની સેના સાત જગ્યાએ અલગ-અલગ થઈને તમારી પ્રાર્થના કરતી-કરતી તમારા ચરણ કમળને નમસ્કાર કરે છે. જેને બધા નમસ્કાર કરી રહ્યા છે, જે સમગ્ર લક્ષ્મીનું મંદિર છે અને ઉત્તમ છે એવું આ સંપૂર્ણ સ્વર્ગનું સામ્રાજ્ય તમારા પુણ્યોદયથી તમારી સામે છે તમે આને ગ્રહણ કરો.

મંત્રીઓના આવા વચન સાંભળી, એ ઈન્દ્રને પૂર્વની બધી વાતોને સૂચિત કરવાનું અવધિજ્ઞાન પ્રગટ થઈ ગયું હતું. એ અવધિજ્ઞાની ઈન્દ્રે પહેલાં ભવની બધી વાતો જાણી લીધી હતી અને પહેલાં ભવમાં ઉપાર્જન કરેલા ધર્મનું એ ચિંતવન કરવા લાગ્યા હતા. એ વિચાર કરવા લાગ્યા હતા કે જુઓ, મેં પહેલાં જન્મમાં પોતાની શક્તિ-અનુસાર ઘણા દિવસો ધોર તપશ્ચરણ કર્યું હતું જે અન્ય જીવો માટે અસંભવ હતું. મેં પહેલાં સંવેગ, નિર્વેગ વગેરે અગ્નિથી વિષયરૂપી વનને બાળ્યું હતું અને બ્રહ્મચર્યના પ્રહારથી કામદેવરૂપી શત્રુને પરાસ્ત કર્યો હતો. ઉત્તમ ક્ષમા, માર્દવ વગેરે કુહાડીથી મેં માયારૂપી બળદને તથા કષાયરૂપી વૃક્ષોને કાપી નાખ્યા હતા. રાગ, દ્વેષ વગેરે મહાશત્રુઓને ધ્યાનરૂપી થાંભલાથી બાંધી દીધા હતા તથા જીવતા રહેવાની ઈચ્છા રાખવાવાળા પ્રાણીઓને અભયદાન આપ્યું હતું. મેં પહેલાં ભવમાં ચારિત્રરૂપી શસ્ત્રથી દુર્ગતિ આપવાવાળા મોહરૂપી શત્રુને મારી નાખ્યો હતો અને મનની શુદ્ધતાપૂર્વક તપશ્ચરણનું પાલન કર્યું હતું. મેં મન, વચન, કાયની શુદ્ધિ અને ભક્તિપૂર્વક સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન વગેરે ચારેય આરાધનાનું આરાધન કર્યું હતું અને પોતાના મનમાં ત્રણ લોકના નાથ સર્વજ્ઞદેવના સ્વરૂપને ધારણ કર્યું હતું. પહેલાં જન્મમાં મેં આર્ત, રૌદ્ર વગેરે અશુભ ધ્યાનનો નાશ કર્યો હતો અને કર્મરૂપી ઈંધનને બાળવા માટે અગ્નિરૂપી ધર્મધ્યાન વગેરે ધારણ કર્યું હતું.

આ પ્રકારે આગળના જન્મમાં મેં મહાધર્મ ધારણ કર્યો હતો; એણે જ મને દુર્ગતિથી બચાવીને આ સ્વર્ગના સામ્રાજ્યમાં સ્થાપિત કર્યો છે. જીવોની રાગ-દ્વેષરૂપી અગ્નિની જ્વાળા ક્યારેય શાંત થતી નથી અને જો શાંત થાય છે તો સેંકડો જન્મો પછી શ્રેષ્ઠ ચારિત્રરૂપી પાણીનું સિંચન કરવાથી શાંત થાય છે પરંતુ એ ચારિત્ર આ સ્વર્ગ લોકમાં

સુલભ નથી એટલે હવે હું શું કરું? આ સ્વર્ગલોકમાં દેવોને કેવળ સમ્યગ્દર્શનની જ યોગ્યતા છે એટલે ધર્મની સિદ્ધિ માટે કલ્યાણકારી તત્ત્વનું શ્રદ્ધાન થાય અને શ્રી જિનેન્દ્રદેવના ચરણ કમળમાં મારી નિશ્ચયભક્તિ હો. હવે મારે અકૃત્રિમ ચૈત્યાલયોમાં તથા ભગવાનના પંચકલ્યાણકોમાં બધા પ્રકારના કલ્યાણ અને વિભૂતિઓને સિદ્ધ કરવાવાળી શ્રી જિનેન્દ્રદેવની પૂજા કરવી જોઈએ. આવું ચિંતવન કરી દિવ્ય આભૂષણો અને વસ્ત્રોથી વિભૂષિત થઈને એ ઈન્દ્ર બધા દેવોની સાથે શ્રી જિનમંદિરમાં ગયા. જેનું મન ભક્તિથી ભરેલું હતું એવા એ ઈન્દ્રે સૌથી પહેલાં શ્રી જિનપ્રતિમાની પૂજા મહાપૂજા ખૂબ જ ભક્તિની સાથે કરી. એણે સ્વચ્છ, પવિત્ર જળથી દિવ્ય ગંધના વિલેપનથી, સ્વર્ગમાં થવાવાળા મોતી વગેરે ઉત્તમ અક્ષતોથી, ચંપા વગેરે ઉત્તમ પુષ્પોથી, અમૃતના બનેલા નૈવેદ્યથી, રત્નોના દીપકની મહાધૂપથી અને કલ્પવૃક્ષોના ફળોથી તથા ગાજા-વાજાના મનોહર શબ્દોથી, અનેક પ્રકારના સ્તોત્રોથી અને મનોહર નૃત્યોથી પોતાના પરિવારના લોકો સાથે ભગવાનની ભવ્ય પૂજા કરી.

ત્યારબાદ, એ અચ્યુત ઈન્દ્રએ ખૂબ જ ભક્તિથી સ્વર્ગમાં થવાવાળા અનેક પ્રકારના દ્રવ્યોથી ચૈત્યવૃક્ષો ઉપર ભગવાનની પૂજા કરી. ત્યારપછી એ ઈન્દ્રએ મોટી વિભૂતિ સાથે પોતાના પુણ્યકર્મના પ્રતાપથી પ્રાપ્ત થવાવાળા સ્વર્ગના સામ્રાજ્યને પટ્ટબંધપૂર્વક સ્વીકાર કર્યું. એ અચ્યુતેન્દ્ર, ધર્મના પ્રભાવથી મનમાં સ્ત્રીનો સંકલ્પ કરવા માત્રથી દેવાંગનાઓની સાથે ઉપમાસહિત સુખોનો અનુભવ કરતો હતો. એની આંખો ક્યારેય પલક નહોતી ઝબકાવતી એટલે એ ઈન્દ્ર દેવીઓના સમૂહમાં બેસીને, વગર આંખ ઝબકાવે, ક્યારેક નૃત્ય જોતો હતો અને ક્યારેક એના ગીતો સાંભળતો હતો. ક્યારેક એ પોતાની દેવીઓ સાથે જલકીડાઓ કરતો હતો, ક્યારેક મનોહર કીડાપર્વતો પર, ક્યારેક મનોહર વનોમાં અને ક્યારેક પોતાના ભવનોમાં કીડા કરતો હતો. બાવીસ હજાર વર્ષ વ્યતીત થઈ ગયા પછી એ અમૃતમય, ઉત્કૃષ્ટ અને તૃપ્ત કરવાવાળા માનસિક આહાર ગ્રહણ કરતો હતો. એવી જ રીતે ૨૨ પક્ષ અથવા અગ્યાર મહિના વ્યતીત થઈ જવાથી થોડો શ્વાસ લેતો હતો, એ બધા પ્રકારના રોગોથી રહિત હતો તથા બધા દેવો એની પૂજા કરતા હતા. પોતાના અવધિજ્ઞાનથી એ અધોલોકની પાંચમી ભૂમિ સુધી (પાંચમી નરક) સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ, ચર, અચર, બધા મૂર્તિમાન પદાર્થોને જાણતો હતો. એ ઈન્દ્રને પાંચમી નરક સુધી બધા કાર્યોને સિદ્ધ કરવાવાળી તથા શરીરથી

ઉત્પન્ન થવાવાળી મનોહર અને સુંદર વિક્રીયા ઋદ્ધિ પ્રાપ્ત હતી. એ ઈન્દ્રને અનેકરૂપ બનાવવા માટે ઉત્તમ અને વિશાળ અણીમા, મહિમા વગેરે આઠ ગુણ પ્રાપ્ત હતા. એ ધીર, વીર ઈન્દ્ર હાર, કુંડળ, કેયુર, શેખર વગેરે આભૂષણોથી વિભૂષિત હતો, દિવ્ય વસ્ત્ર ધારણ કરેલો હતો અને અનેક ઋદ્ધિઓથી સુશોભિત હતો.

આ પ્રકારે એ ઈન્દ્ર, દેવોથી ભરેલા સભાભવનમાં સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન થઈને સમ્યગ્દર્શનના કારણભૂત ધર્મોપદેશ દેતો રહેતો હતો. એ ઈન્દ્ર સમ્યગ્દર્શનને વધારવા માટે મોટી વિભૂતિ અને ભક્તિથી દેવોની સાથે પંચ કલ્યાણકોમાં જઈને પૂજા કરતો હતો. જ્ઞાન અને નિર્વાણકલ્યાણક થવાથી એ ઈન્દ્ર પોતાના પરિવાર સાથે મોટી વિભૂતિથી કેવળજ્ઞાનીઓની પૂજા કર્યા કરતો હતો. એ ઈન્દ્ર મધ્યલોકમાં મેરૂપર્વત ઉપર, કુંડળ પર્વત ઉપર, રૂચક પર્વત ઉપર તથા નંદીશ્વરદ્વીપમાં જઈને જિનપ્રતિમાઓની મહાપૂજા કર્યા કરતો હતો. આ પ્રકારે બધા દેવો જેની પૂજા કરે છે એવો એ ઈન્દ્ર ધર્મમાં લીન થઈને ૨૨ સાગર સુધી સુખસાગરમાં ડૂબેલો રહેતો હતો. બધા દેવો જેની સેવા કરે છે, જે દેવ-દેવીઓથી પૂર્ણ વેષ્ટિત છે, જેમાં કોઈ પ્રકારની બાધા નથી, જે વિક્રિયા ઋદ્ધિથી ઉત્પન્ન થયા છે તથા બધા પાપોથી રહિત છે એવા સ્વર્ગના રાજ્યને પામીને એ ઈન્દ્ર પોતાના ચારિત્રફળના ઉદયથી પ્રાપ્ત થયેલ ઉત્તમ સુખનો ઉપભોગ કરતો હતો. જુઓ, બે ભાઈઓએ ભિન્ન-ભિન્ન પ્રકારે રાજ્યનું ફળ ભોગવ્યું હતું. એમાંથી એક તો અચ્યુત સ્વર્ગનો ઈન્દ્ર થયો અને બીજો પાપના ફળથી દુઃખ દેવાવાળા નરકમાં ગયો. આ સમજીને બુદ્ધિમાનોએ પોતાના આત્માનું હિત કરવું જોઈએ. આ ધર્મ પરંપરાગતરૂપથી પણ સુખ દેવાવાળું છે એટલે બુદ્ધિમાન લોકો ધર્મનું જ સેવન કરે છે. આ ધર્મના પ્રભાવથી દેવપદ પ્રાપ્ત થાય છે એટલે હું આ ધર્મને સદાય નમસ્કાર કરું છું. આ ધર્મથી જ મોક્ષનું અક્ષય સુખ પ્રાપ્ત થાય છે, આ ધર્મનું બીજકારણ મનની શુદ્ધિ છે એટલે હું પોતાના હૃદયને ધર્મમાં જ લગાવું છું. હે ધર્મ! સદાય મારી રક્ષા કર. જેના હૃદયમાં સ્ત્રીની અભિલાષા છે, એમને આ શ્રેષ્ઠ સ્ત્રીનો સમાગમ કરાવી દે છે. જે રાજ્ય ઈચ્છે છે, એને રાજ્ય આપે છે. જે સુખ ઈચ્છે છે એને સુખ આપે છે. જે સ્વર્ગ ઈચ્છે છે એને સ્વર્ગમાં પહોંચાડે છે અને જે મોક્ષ ઈચ્છે છે એને મોક્ષમાં પહોંચાડે છે. સંસારમાં એવો ક્યો પદાર્થ છે જે ધર્મથી પ્રાપ્ત ન થઈ શકે? આ ધર્મથી ત્રણેલોકમાં ઉત્પન્ન થવાવાળા સમસ્ત સુખ પ્રાપ્ત થાય છે.

શ્રી શાંતિનાથ જિનેન્દ્રદેવ જ શાંતિરૂપ સુખના દેવાવાળા છે એટલે વિદ્વાન લોકો શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનનો જ આશ્રય લે છે. શ્રી શાંતિનાથે મોક્ષપદ પ્રાપ્ત કર્યું છે એટલે હું એ શાંતિનાથ ભગવાનને નમસ્કાર કરું છું. શ્રી શાંતિનાથ સિવાય અન્ય કોઈ પણ મનુષ્યોનું શરણ નથી, મોક્ષ પણ શાંતિનાથના જ શરણે છે એટલે હું પોતાનું હૃદય શ્રી શાંતિનાથનાં જ ચરણકમળમાં અર્પણ કરું છું. હે શાંતિ દેવાવાળા શ્રી શાંતિનાથ! તમે મને સદાય શાંતિ આપજો.

અધિકાર સાતમો સમાપ્ત થયો.

નરકની ભૂમિમાં જતાં જ એવું દુઃખ થાય છે, જાણે હજારો વીંછીઓએ એક સાથે બટકા ભર્યા હોય. એ ભૂમિ અશુભ છે, એનો સ્પર્શ જ ખૂબ કષ્ટદાયી છે અને એ સ્વભાવથી જ અત્યંત દુર્ગંધમય છે. ત્યાં આ જીવ અંતર્મુહૂર્તમાં જ શરીર પ્રાપ્ત કરી લે છે અને પૂર્ણ અવસ્થાને ધારણ કરી અધોમુખ થઈને પૃથ્વી ઉપર પડે છે. એ નારકી વારંવાર ઘડીએ ઘડીએ ઉપર ઊંચળે છે અને પાછો નીચે પડે છે તથા જે પ્રકારે પવનના વેગથી સૂકું પાંદડું પૃથ્વી પર આમથી તેમ ઊડતું ફરે છે, એ જ પ્રકારે એ નારકી પણ પૃથ્વીતળ ઉપર આમતેમ ફરતો રહે છે. એ સમયે એ ભયાનક સ્થાનને જોઈને તથા સમસ્ત અસાતાના દુઃખના કારણે નારકીઓની લાલ આંખો જોઈને એ મનમાં વિચાર કરે છે કે હું કોણ છું? હું અહીં કેમ આવ્યો? આ ભયંકર ભૂમિ કઈ છે તથા દુઃખ દેવામાં અત્યંત ચતુર આ ભયાનક નારકી કોણ છે? આ પ્રકારે ચિંતવન કરતા કરતા એને કુ-અવધિજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે તેથી એ પોતાને નરકમાં પડેલો જાણે છે.

અધિકાર આઠમો

હું પોતાના પાપ શાંત કરવા માટે શાંતામૃતરૂપી રસના સાગર અને ત્રણેલોકમાં શાંતિ દેવાવાળા શ્રી શાંતિનાથ સ્વામીને મન, વચન, કાયથી મસ્તક ઝુકાવી નમસ્કાર કરું છું.

ત્યારપછી, રાજા સ્તિમિતસાગરનો જીવ, જે ધરણેન્દ્ર થયો હતો, એ પોતાના અવધિજ્ઞાનથી અનંતવીર્ય (પોતાના પુત્ર)ને નરકમાં પડ્યો જાણીને એને સમજાવવા ત્યાં ગયો. એ સ્તિમિતસાગરનો જીવ ધરણેન્દ્ર પોતાના પુત્રને દુઃખસાગરમાં નિમગ્ન જોઈને એનો ઉદ્ધાર કરવા માટે કૃપાવશ આ પ્રમાણે વચનો એની સામે કહેવા લાગ્યો કે “હે નારકી! તે આગળના ભવમાં કોઈ પુણ્ય નહોતું કર્યું, ન તો મુનિઓને કોઈ ઉત્તમ દાન આપ્યું અને ન શ્રી જિનેન્દ્રદેવની પૂજા કરી હતી, ન તો ગૃહસ્થોના વ્રત ધારણ કર્યા, ન સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કર્યું, ન તો શ્રી જિનેન્દ્રદેવના ચરણકમળની સેવા કરી. વિષયરૂપી માંસના લોલુપી થઈને તેં મૂર્ખે ખૂબ જ આરંભ ધારણ કરી નિરંતર પાપ ઉપાર્જન કર્યું હતું. એ પાપના ફળથી જ તને આ અસહ્ય, અશુભ અને પ્રતિક્ષણ ઉત્પન્ન થવાવાળા અનેક પ્રકારના ઘોર દુઃખ થયા છે. તને આ દુઃખોથી છોડાવવા માટે ઈન્દ્ર અને નરેન્દ્ર કોઈ જ સમર્થ નથી અને જો કોઈ સમર્થ છે તો પાપકર્મરૂપી ઈંધણને બાળવા માટે અગ્નિની સમાન એક ધર્મ જ સમર્થ છે.

આ ધર્મ જ જીવની સાથે જાય છે, ડગલે ને પગલે એનું હિત કરે છે, સ્વર્ગનું રાજ્ય આપે છે અને વચનાતીત સુખ આપે છે. જીવોને જે અધોલોકથી બહાર કાઢી શાશ્વત મોક્ષસુખમાં સ્થાપિત કરી દે એ જ ધર્મ છે. આ ધર્મ સ્વર્ગ—મોક્ષ આપવાવાળો છે. આ ધર્મ પૂર્વે બાંધેલ પાપોને પણ નષ્ટ કરી નાખે છે અને ત્રણે લોકમાં ઉત્પન્ન થવાવાળા અનેક પ્રકારના કલ્યાણકોને આપે છે. જે મોક્ષલક્ષ્મીની સેવા શ્રી જિનેન્દ્રદેવ પણ કરે છે અને મુનિરાજ પોતાના ઘોર તપશ્ચરણ અને સંયમ દ્વારા હંમેશા જેની પ્રાર્થના કરતા રહે છે એવી આ મોક્ષરૂપી લક્ષ્મી ધર્માત્મા

લોકોને જ પ્રાપ્ત થાય છે. જે મનુષ્ય દુઃખરૂપી મહાસાગરમાં ડૂબેલા છે, એને પાર કરવા માટે સ્વર્ગ-મોક્ષ દેવાવાળી ધર્મરૂપી નૌકા જ મુનિરાજે બતાવી છે. જે મૂર્ખ ધર્મરૂપી જહાજ ઉપર સવાર નથી થતા, એ દુઃખરૂપી માછલીઓથી ભરેલા આ સંસારરૂપી સમુદ્રમાં ડૂબતા રહે છે. આ ધર્મ જ ભાઈ છે, ધર્મ જ શ્રેષ્ઠ મિત્ર છે, ધર્મ જ હિત કરવાવાળા સ્વામી છે, ધર્મ જ માતા-પિતા છે અને ધર્મ જ સાથે જવાવાળો છે. સંસારમાં આવું કોઈ જ હિત કરવાવાળું નથી. ભાઈ-બંધુ આ લોકમાં હિત કરે અથવા ન પણ કરે, પરંતુ ધર્મ આ લોક તથા પરલોકમાં બધી જગ્યાએ જીવોનું હિત કરે છે. એટલે આમ સમજી તું જીવોની દયાથી ઉત્પન્ન થવાવાળા સદ્ધર્મને ધારણ કર અને સમસ્ત પાપોને છોડી દે; કેમકે આ ધર્મ જ દુઃખરૂપી વનને બાળવા માટે અગ્નિની સમાન છે.

ધરણેન્દ્રની વાત સાંભળીને જેનું આખું શરીર કાંપી રહ્યું છે અને જે પાપોથી ડરવા લાગ્યો છે એવો એ દુઃખી નારકી એમને નમસ્કાર કરી કહેવા લાગ્યો કે હે તાત! જે નરકોના દુઃખોથી બચાવવાવાળો છે, સંસારરૂપી સમુદ્રથી પાર કરાવવાવાળો છે, ઉત્તમ છે અને શ્રી જિનેન્દ્રદેવે કહ્યો છે, એવો ધર્મ કયો છે? તમે કૃપા કરી કહો! એના ઉત્તરમાં એ ધરણેન્દ્ર એ નારકીને કહેવા લાગ્યો કે હે પુત્ર! હું ધર્મનું સ્વરૂપ કહું છું, તું મન લગાવીને સાંભળ. સમ્યગ્દર્શન ધારણ કરવાથી જ પરમ પવિત્ર ધર્મની પ્રાપ્તિ મનુષ્યોને થાય છે. શ્રી જિનેન્દ્રદેવના ચરણકમળમાં ભક્તિ કરવાથી, તત્ત્વોનું શ્રદ્ધાન કરવાથી અને શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરવાથી ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે. મુનિઓનું વ્રત પાલન કરવાથી પૂર્ણ ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે, પૂર્ણ ધર્મથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે અને ગૃહસ્થોના વ્રત પાલન કરવાથી એકદેશ ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે. આ ધર્મ સ્વર્ગનું કારણ છે. આના સિવાય સત્પાત્રોને દાન દેવાથી ધર્મ થાય છે. શ્રી જિનેન્દ્રદેવની પૂજા કરવાથી ધર્મ થાય છે, ઘોર તપશ્ચરણ કરવાથી ધર્મ થાય છે અને બાર ભાવનાનું ચિંતવન કરવાથી મનુષ્યોને ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે. આમાંથી દુઃખરૂપી ભૂતોથી ઘેરાયેલા નારકીઓને મુનિ અને શ્રાવકોના વ્રતોનો એક પણ અંશ નથી હોતો. આ નરકમાં ઉત્પન્ન થવાવાળા જીવોને કેવળ સમ્યગ્દર્શનની જ યોગ્યતા હોય છે અને આ સમ્યગ્દર્શન ધર્મનું મૂળ છે તથા પ્રાણીઓને નરકથી દૂર રાખવાવાળું છે એટલે તું સમ્યગ્દર્શનનો ઘાત કરવાવાળી મિથ્યાદર્શન વગેરે સાત અશુભ નિન્દ્ય પ્રકૃતિઓનો નાશ કર તથા સમ્યગ્દર્શનને ગ્રહણ કર.

શ્રી જિનેન્દ્રદેવ સિવાય અન્ય કોઈ દેવ નથી, દયા વગર કોઈ ધર્મ નથી, આત્મતત્ત્વ સિવાય કોઈ તત્ત્વ નથી અને નિર્ગ્થ સિવાય કોઈ ગુરુ નથી. સંસારભરમાં સમસ્ત તત્ત્વોને પ્રગટ કરવાવાળા જિનાગમ સિવાય અન્ય કોઈ આગમ નથી, ધર્માત્માઓ પ્રતિ પ્રેમ કરવા સિવાય અન્ય કોઈ સ્નેહ નથી અને મોક્ષ જેવું કોઈ સુખ નથી. રત્નત્રય જેવું અન્ય કોઈ રત્ન નથી અને ત્રણેલોકમાં સુપાત્રદાન જેવું અન્ય કોઈ દાન નથી. શ્રી જિનેન્દ્રદેવની પૂજા સમાન અન્ય કોઈ કલ્યાણ કરવાવાળી પૂજા નથી. આ બધાનો નિશ્ચય કરવો (શ્રદ્ધાન કરવું) તે સમ્યગ્દર્શનનું મૂળ કારણ છે. તત્ત્વોનું શ્રદ્ધાન કરવું એ જ મુનિરાજોએ સમ્યગ્દર્શન કહ્યું છે એટલે તું મનને નિર્મળ કર, તત્ત્વોનું શ્રદ્ધાન કર. જીવ, અજીવ, આસ્રવ, બંધ, સંવર, નિર્જરા અને મોક્ષ—આ સાત તત્ત્વો જિનાગમમાં કહેલા છે.

હવે હું સમ્યગ્દર્શનને શુદ્ધ કરવા માટે અને કલ્યાણ કરવા માટે અજર અમર પદ આપવાવાળા અને કર્મોનો નાશ કરવાવાળા સમ્યગ્દર્શનના ગુણોને કહું છું તેને તું સાંભળ. દેવ-ગુરુ-તત્ત્વ-ધર્મ અને શુભ શંકાનો ત્યાગ કરી સુખ દેવાવાળા નિઃશંકિત અંગને ધારણ કર. તું આ ભવ-પરભવ સંબંધી ભોગોની આકાંક્ષાઓનો તથા સ્વર્ગ, મનુષ્યોના રાજ્યની આકાંક્ષાઓનો ત્યાગ કર અને સ્વર્ગ-મોક્ષને આપવાવાળા નિઃકાંક્ષિત અંગનું પાલન કર. બધા સંસ્કારોનો ત્યાગ કરવાથી જેના આખા શરીર ઉપર મળ લાગેલો છે એવા મુનિના શરીરને જોઈને અણગમો ન કર. હંમેશા નિર્વિચિકિત્સા અંગનું પાલન કર. દેવ, ગુરુ, ધર્મ, તત્ત્વ, દાન અને શ્રી જિનપૂજામાં મૂર્ખતારૂપ ભાવોનો ત્યાગ કરી અમુઢદ્રષ્ટિ અંગનું સેવન કર. શ્રી જિનેન્દ્રદેવના પવિત્ર શાસનમાં બાળક અને અશક્ત લોકોને કોઈ પ્રકારના દોષ લાગી જવાથી એને પ્રગટ ન કરી એને છુપાવીને ઉપગુહન અંગનું પાલન કર. કોઈના વ્રત, ચારિત્ર કે સમ્યગ્દર્શનથી ચલાયમાન થવાથી, ડગમવાથી, એને પોતાના ધર્મમાં (સમ્યગ્દર્શન કે સમ્યગ્ચારિત્રમાં) દેઢ કરી સ્થિતિકરણ અંગનું પાલન કર. પોતાના સાધર્મીઓમાં, ગુરુઓમાં, ધર્માત્મા મનુષ્યોમાં, શાસ્ત્રોના જાણનારાઓમાં, વત્સમાં, સંઘઃ પ્રસુતા ગાયની જેમ પ્રેમ કરી, વાત્સલ્ય અંગનું પાલન કર. મિથ્યા મતોને દૂર કરી તપશ્ચરણ, દાન, પૂજા અને હૃદયની શુદ્ધિથી તું શ્રી જિનધર્મની પ્રભાવના કર. જે પ્રકારે રાજ્યના બધા અંગોથી સુશોભિત રાજા સંસારમાં પોતાના શત્રુનો નાશ કરે છે, એ જ પ્રકારે ઉપર કહેલા આઠેય અંગોથી સુદેઢ કરેલું સમ્યગ્દર્શન કર્મરૂપ શત્રુઓને નષ્ટ કરી નાખે છે એટલે તું સ્વર્ગ-મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે ચંદ્રમાની જેમ નિર્મળ ઉપમા રહિત અને સુખનું સ્થાન એવા સમ્યગ્દર્શનને આઠેય

અંગોની સાથે અંગીકાર કર. ત્રણ મૂઢતા, આઠ મદ, છ અનાયતન અને આઠ શંકાદિ (આઠેય અંગોનું પાલન ન કરવું)—આ પચીસ સમ્યગ્દર્શનના દોષો કહેવાય છે. તું દેવમૂઢતા, લોકમૂઢતા અને શાસ્ત્રમૂઢતા અથવા ગુરુમૂઢતાનો ત્યાગ કર; કેમકે આ ત્રણેય મૂઢતા નરકનું કારણ છે. જાતિ, કુળ, ઐશ્વર્ય, રૂપ, જ્ઞાન, તપ, બળ અને મોટાઈ—આ આઠ સમ્યગ્દર્શનનો ઘાત કરવાવાળા છે એટલે આનો પણ તું ત્યાગ કર; મિથ્યાજ્ઞાન, મિથ્યાચારિત્ર અને આનું આરાધન કરવાવાળા દુર્જન—આ છ અનાયતન કહેવાય છે, આ સંસારનું કારણ છે, એનો તું ત્યાગ કર. પહેલાં જે નિઃશંક વગેરે સમ્યગ્દર્શનના અંગોનું વર્ણન કર્યું છે, એનાથી વિપરીત શંકાદિ સમ્યગ્દર્શનના દોષ કહેવાય છે, એનો પણ તું ત્યાગ કર.

ત્રણે લોકમાં, સમ્યગ્દર્શન સિવાય હિત કરાવવાવાળું બીજું કોઈ જ નથી; આ સમ્યગ્દર્શન જ ત્રણે લોકમાં મનુષ્યોને બધા પ્રકારે કલ્યાણ કરવાનું એક માત્ર સાધન છે. આ સમ્યગ્દર્શન મોક્ષ મહેલની પ્રથમ સીડી છે અને તીર્થંકર વગેરેની વિભૂતિનું મૂળ કારણ છે. હું તો આમ જ માનું છું કે ઈન્દ્ર, ચક્રવર્તી વગેરેના પદોને આપવાવાળા સુખનું કારણ એવા સમ્યગ્દર્શનનો જેણે નિર્દોષ સ્વીકાર કર્યો છે એ જ સંસારમાં પુણ્યાત્મા છે.

આ પ્રકારે ધરણેન્દ્રના વચનો અને સમ્યગ્દર્શનનું માહાત્મ્ય સાંભળી એ બુદ્ધિમાન નારકી કહેવા લાગ્યો કે હે તાત! મેં મન, વચન, કાયની શુદ્ધતાપૂર્વક આજે શુભ સમ્યગ્દર્શન સ્વીકાર્યું. હું હવે અર્હંતદેવનું જ આરાધન કરીશ, નિર્ગ્રંથ ગુરુનું સેવન કરીશ, અહિંસારૂપ ધર્મને માનીશ અને સાતેય તત્ત્વોનું શ્રદ્ધાન કરીશ. હવે હું નિશ્ચયરૂપથી સમ્યગ્દર્શનરૂપ જહાજને જ પોતાનું શરણ માનીશ. આ જ મને નરકરૂપ મહાસાગરથી જલ્દીથી પાર પહોંચાડી દેશે. જેવી રીતે કોઈ ગરીબને અમૂલ્ય નિધિ મળી જવાથી આનંદ થાય છે, એવી જ રીતે એ બુદ્ધિમાન નારકીને સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિથી આનંદ થયો.

ત્યારબાદ, એ ધરણેન્દ્રના ચરણમાં નમસ્કાર કરી આ પ્રકારે કહેવા લાગ્યો કે હે સ્વામી! આપના પ્રસાદથી મેં સમ્યગ્દર્શન ધારણ કર્યું. તમે આગળના જન્મમાં પણ મારું હિત કરવાવાળા મારા પિતા હતા અને આ જન્મમાં પણ મારું હિત કરવાવાળા પિતા છો. આ પ્રકારે વાતચીત કરી એ નારકીએ પોતાના પિતાનું સન્માન કર્યું, વારંવાર

એમની પ્રસંશા કરી અને પછી એ શાંત થઈ ગયો. પોતાના કાર્યની સિદ્ધિ થવાથી જેને આનંદ પ્રાપ્ત થઈ રહ્યો છે એવા એ ધરણેન્દ્ર પણ એને સમ્યગ્દર્શન સ્વીકાર કરાવીને પોતાના ઘરે ચાલ્યા ગયા.

ત્યારપછી, આ જંબૂદ્વીપમાં ધર્મના સ્થાનભૂત ભરતક્ષેત્રમાં વિજયાર્ધ પર્વતની ઉત્તમ શ્રેણીમાં ગગનવલ્લભ નામનું નગર છે. એ નગરમાં પુણ્યકર્મના ઉદયથી મેઘવાહન નામનો વિદ્યાધર રાજ્ય કરતો હતો. એની ધર્માત્મા રાણીનું નામ મેઘમાલિની હતું. એ બંનેને મેઘનાદ નામનો પુત્ર થયો હતો. આ મેઘનાદ અનંતવીર્યનો જીવ હતો, જે સમ્યગ્દર્શનના પ્રભાવથી પોતાની નરકની આયુષ્ય પૂરી કરી અહીં આવી ઉત્પન્ન થયો હતો. એ રૂપવાન મેઘનાદ દૂધ, અન્નપાન વગેરેથી યોગ્ય દ્રવ્યો દ્વારા બાળચંદ્રમાની જેમ વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થયો હતો. કુમાર અવસ્થાને પામીને એણે જૈનશાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કર્યો હતો અને ધર્મ-રાજ્ય ચલાવવા માટે શસ્ત્રોનો પણ અભ્યાસ કર્યો હતો. યુવાન અવસ્થા પ્રાપ્ત કરી એણે પિતાનું સ્થાન (રાજ્ય) ગ્રહણ કર્યું હતું તથા પોતાના પુણ્ય અને પૌરુષથી બંને શ્રેણીઓનો અધિકાર ગ્રહણ કર્યો હતો. એક દિવસ મેઘનાદ મંદરાચલ પર્વતના નંદન વનમાં જઈને મંત્રપૂજા દ્વારા પ્રજ્ઞપ્તિ નામની વિદ્યાને સિદ્ધ કરી રહ્યો હતો ત્યારે કોઈ કારણથી ત્યાં અચ્યુતેન્દ્ર (અચ્યુત સ્વર્ગનો ઈન્દ્ર) અપરાજિતનો જીવ આવ્યો અને એને જોઈને સ્નેહના સંબંધના કારણે કહેવા લાગ્યો. હે મિત્ર! તું મને ઓળખે છે કે નહીં? હું અચ્યુત સ્વર્ગનો ઈન્દ્ર છું. પહેલાં ભવમાં હું અપરાજિત નામનો બળભદ્ર હતો અને તું અનંતવીર્ય નામનો અર્ધચક્રવર્તી મારો નાનો ભાઈ હતો. એ જન્મમાં તે ધર્મ નોતો કર્યો એટલે ખૂબ જ આરંભો દ્વારા પાપ કર્યા હતા; એ પાપના ફળથી તું અનેક દુઃખોથી ભરેલાં અસહ્ય પહેલા નરકમાં ગયો હતો. પ્રેમના કારણે પિતાના જીવ ધરણેન્દ્રે આવીને તને યથોચિત ધર્મોપદેશ આપ્યો હતો અને સમ્યગ્દર્શન ગ્રહણ કરાવ્યું હતું. આ સમ્યગ્દર્શનના ફળથી તું વિજયાર્ધ પર્વત ઉપર પૂજ્ય અને શ્રેષ્ઠ કુળમાં મેઘનાદ નામનો વિદ્યાધર થયો છે. આજે અનેક વિદ્યાધરો તારા ચરણોની વંદના કરે છે.

હું તપશ્ચરણથી અશુભ કર્મનો નાશ કરી સુખની ખાણ અને અતિશય વિભૂતિનું એક માત્ર સ્થાન અચ્યુત સ્વર્ગમાં ઈન્દ્ર થયો છું. શું તું કુમાર્ગમાં લઈ જવાવાળા આ ભોગોના ભોગ હજી પણ ભોગવે છે? શું તે બાળકની જેમ નરકોના દુઃખો ભૂલી ગયો? આ ભોગ ઘોર નરકનું કારણ છે, દુષ્ટ છે, ધર્મરૂપી મણિઓનો ચોર છે, કિંપાલ

ફળની જેમ અંતમાં દુઃખ દેવાવાળા છે. આનાથી ક્યારેય તૃપ્તિ નથી થતી. આ વીજળીની જેમ અત્યંત ચંચળ છે, ખૂબ જ મહેનતથી પ્રાપ્ત થાય છે, મુનિઓ સદાય આની નિંદા કરે છે, આ દુઃખોથી ઉત્પન્ન થાય છે અને અનેક દુઃખોને દેવાવાળા છે. આ ભોગ પરાધીન છે, શરીર વગેરેને દુઃખ દેવા માટે પ્રગટ થાય છે, ચારેય ગતિઓમાં ભ્રમણ કરાવવાવાળા છે, રાગનું કારણ છે અને મૂર્ખ લોકો જ આને ગ્રહણ કરે છે. આ બધા પ્રકારના દોષોની ખાણ છે. આખા શરીરને બાળવાવાળું છે. તિર્યચ અથવા મ્લેચ્છ જ આનું સેવન કરે છે. આ સ્વર્ગરૂપી ભવનમાં જતાં રોકવાનો બંધ દરવાજો છે. મોક્ષમાર્ગમાં જવાવાળા માટે લૂટારા છે, ડાકુ છે, આ વિષય સર્પની જેવા છે તથા રોગ, ક્લેશ વગેરે દુઃખોનો સાગર છે; એટલે તું એને શત્રુ સમજીને એનો ત્યાગ કર. ત્રણે લોકમાં ઉત્પન્ન થયેલા ભોગોનું સેવન કરવાથી પણ તૃષ્ણારૂપી અગ્નિ બરાબર વધતી જ રહે છે અને ચારિત્રરૂપી પાણી વિના એ ક્યારે શાંત નથી થતી. આ મનુષ્યજન્મ ખૂબ જ મહેનતથી પ્રાપ્ત થાય છે. આને મેળવીને પણ જે મૂર્ખ ધર્મ વગર કેવળ ભોગોને જ ભોગવે છે, એ બહુમૂલ્ય મણિને છોડીને કિંમત વગરના કાચને ગ્રહણ કરે છે. તે ઘણા સમય સુધી વિદ્યાધરોના ભોગને ભોગવ્યા. હવે તું આને છોડ અને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે બહુમૂલ્ય તપશ્ચરણ ધારણ કર. જો તું આ વિષયોથી ઉત્પન્ન થવાવાળા સુખોને નહીં છોડે, તો પછી વચનાતીત નરકોના દુઃખ પહેલાંની જેમ જ ભોગવીશ.

હે વિદ્યાધર! શું તું નરકના મહાદુઃખો ભૂલી ગયો? તું ચારિત્રને છોડીને આજે ઈન્દ્રિયોના સુખોનું કેમ સેવન કરી રહ્યો છે? આ રાજ્યનો ભાર અનેક પ્રકારના વેર ઉત્પન્ન કરવાવાળો છે, અનેક પ્રકારના અશુભ કરવાવાળો છે, નરકનું કારણ છે, ધર્મનો નાશ કરવાવાળો છે. વિદ્વાન લોકો હંમેશા આની નિંદા કરે છે એટલે તું આનો ત્યાગ કર. આ પરિવાર પણ મહા મોહ ઉત્પન્ન કરવાવાળો છે, કૂર છે, ધર્મનો નાશ કરવાવાળો છે અને પાપોની પ્રેરણા કરવાવાળો છે એટલે ચારિત્ર ધારણ કરવા માટે તું આનો શીઘ્ર ત્યાગ કર. બધા પ્રકારના દુઃખોનો સાગર મોહરૂપી મહાશત્રુ તેનો નાશ કરી પરમેશ્વરી દીક્ષા ધારણ કર. પરમેશ્વરી દીક્ષા જ બધા પ્રકારની ચિંતા, સંકલ્પ, વિકલ્પ વગેરેથી રહિત છે, સમસ્ત કર્મોનો નાશ કરવાવાળી છે, બધા જીવોનું હિત કરવાવાળી છે, દેવો પણ આની પૂજા કરે છે, મોક્ષની આ જનની છે, અનંત સુખ પ્રગટ કરવાનો આ ભંડાર છે, તીર્થકરની વિભૂતિ દેવાવાળી છે, તીર્થકર,

યકવર્તી વગેરે બધા આની સેવા કરે છે. ત્રણે લોક આને નમસ્કાર કરે છે, અનેક ગુણોથી આ ભરપૂર છે, કામરૂપી વનને બાળવા માટે આ અગ્નિ સમાન છે. ચતુર અને ધીર, વીર પ્રાણી જ આને ધારણ કરી શકે છે. આ સ્વર્ગરૂપી ઘરની સીડી છે અને બધા પ્રકારની ઉપમાથી રહિત છે.

આ પ્રકારે ઈન્દ્રના ઉપદેશથી એ વિદ્યાધર કાળલબ્ધિને પ્રાપ્ત થઈ જવાથી એ જ સમયે વૈરાગ્ય અને રત્નત્રયને પ્રાપ્ત થયો. એ વિદ્યાધર એ જ સમયે પરિગ્રહરહિત, ધીર વીર અને બધા જીવોનું હિત કરવાવાળા સુરામર ગુરુ નામના મુનિરાજની પાસે પહોંચ્યો. એ પુણ્યવાને મુનિરાજને નમસ્કાર કરી એમની આજ્ઞાનુસાર વસ્ત્રાદિક બાહ્ય પરિગ્રહ અને મિથ્યાત્વાદિક આભ્યંતર પરિગ્રહનો ત્યાગ કરી દીક્ષા ધારણ કરી. એણે અનેક જીવોનું હિત કરવાવાળા આગમનો અભ્યાસ કર્યો અને પછી મોક્ષરૂપી ગૃહમાં પ્રવેશ કરવા માટે ઘણા પ્રકારના તપશ્ચરણ કરવા લાગ્યો. કોઈ એક દિવસ એ મુનિરાજ શરીરથી મમત્વ છોડીને કર્મોનો નાશ કરવા માટે તથા મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે નંદન નામના પર્વત પર પ્રતિમાયોગ ધારણ કરી બિરાજમાન થયા. પહેલાં ભવના અશ્વગ્રીવનો નાનોભાઈ સુકંઠ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરી અજ્ઞાન તપથી ક્યાંક દુષ્ટ અસુર થયો હતો. એ સમયે એ ક્યાંક જઈ રહ્યો હતો. રસ્તામાં એણે બધા પ્રકારના પરિગ્રહોથી રહિત અને પર્વતની જેમ અચલ ધ્યાનારૂઢ મુનિરાજને જોયા. એમને દેખવા માત્રથી જ એ પાપીને ક્રોધ ઉત્પન્ન થયો અને મુનિરાજ ઉપર એ દુષ્ટ ભય ઉત્પન્ન કરવાવાળા અને ઘોર કષ્ટદાયક ઉપસર્ગો કરવા લાગ્યો. એ દુષ્ટ ચિત્તને ડગમગાવવાવાળા વધ, બંધન, તાડન, દુર્વચન અને હાવભાવોના અનેક પ્રકારના વિકારોથી મુનિ ઉપર ઉપસર્ગ કરવા લાગ્યો. પરંતુ એ મુનિરાજે ઘોર ઉપદ્રવોને જીતીને પોતાનું મન આત્મધ્યાનમાં લગાવ્યું અને નિર્ભય થઈને મેરૂ પર્વતની જેમ નિશ્ચલ બિરાજમાન રહ્યા. દેવયોગથી કદાચિત્ પર્વતોની માળાઓ ચલાયમાન થઈ જાય; પરંતુ ધીર, વીર મુનિઓનું ધ્યાનમાં લાગેલું મન કોઈ પણ સમયે ચલાયમાન નથી થતું. એ દુષ્ટે મુનિરાજને મહાધ્યાનથી ચલાયમાન કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરી હતી પરંતુ એ એમને વિચલિત પણ ન કરી શક્યો એટલે એ લજિજત અને લાચાર થઈને ત્યાંથી અદ્રશ્ય થઈ ગયો.

સંસારમાં એવા મુનિરાજ ધન્ય છે જે દુર્જનો દ્વારા ઘોર ઉપસર્ગ થવા છતાં પણ પોતાના ધ્યાનથી ક્યારેય પણ

યલાયમાન નથી થતા. આવા મુનિરાજના ચરણકમળમાં ઈન્દ્ર, ચક્રવર્તી વગેરે બધા જ નમસ્કાર કરે છે. એટલે હું પણ એમનું પદ પ્રાપ્ત કરવા માટે મસ્તક નમાવીને એમને નમસ્કાર કરું છું. એ મુનિરાજે જીવનપર્યંત તપશ્ચરણ કર્યું અને અંતમાં પોતાનું આયુષ્ય થોડું જાણીને પોતાની શક્તિ પ્રગટ કરી, સંન્યાસ ધારણ કર્યું. એ મુનિરાજે શ્રી જિનેન્દ્રદેવના ચરણકમળમાં પોતાનું મન લગાવ્યું, શુભ આરાધનાઓનું આરાધન કર્યું અને પોતાના શરીર વગેરેથી પરિણામોનો ત્યાગ કર્યો. એ મેઘનાદ મુનિ, સંન્યાસની શ્રેષ્ઠ વિધિ અનુસાર પ્રાણોનો ત્યાગ કરી ઉત્તમ ચારિત્રના ફળથી સુખના સ્થાનભૂત અચ્યુત સ્વર્ગમાં પ્રતીન્દ્ર થયા.

એ પ્રતીન્દ્રએ પોતાના અવધિજ્ઞાનથી ત્યાંના ઈન્દ્રએ કરેલા ઉપકારનું સ્મરણ કર્યું એટલે એણે એમને નમસ્કાર કરી એમની પૂજા કરી. એ પ્રતીન્દ્ર પૂર્વ ભવના સ્નેહના કારણે તે ઈન્દ્રની સાથે સમસ્ત ઈન્દ્રિયોને તૃપ્ત કરવાવાળા ભોગોનો સદાભોગ કરતો હતો. તે પ્રતીન્દ્ર એ ઈન્દ્રની સાથે જિનાલયોમાં જઈને હંમેશા પૂજા કર્યા કરતો હતો અને ભગવાનના કલ્યાણકોમાં પરમોત્સવ ઉજવ્યા કરતો હતો. બધા પ્રકારના અતિશયોથી સુશોભિત અને પરસ્પર પ્રેમ કરવાવાળા એ બંને ઈન્દ્ર, પ્રતીન્દ્ર પૂર્વ ભવમાં કરેલા ધર્મના પ્રભાવથી સુખસાગરમાં નિમગ્ન થઈ રહ્યા હતા.

ત્યારબાદ, આ જંબૂદ્વીપમાં ગુણોનો સાગર પૂર્વ વિદેહક્ષેત્રમાં મંગલાવતી નામનો એક મનોહર દેશ છે. એ મંગલાવતી મહાદેશ અનાદિનિધન છે, સીતા નદી તથા કુલ પર્વતની વચ્ચે છે તથા વક્ષારગીરી અને વનની વેદીથી ઘેરાયેલો છે. એના મધ્યમાં વિજયાર્ધ પર્વત ઊભો છે, એની બંને ગુફાઓમાંથી ગંગા અને સિંધુ બે નદીઓ વહે છે. એ બધાથી અર્થાત્ ગંગા, સિંધુ અને વિજયાર્ધ પર્વતથી એ વિશાળ દેશના છ ખંડ થઈ ગયા છે. સીતા નદી, વિજયાર્ધ પર્વત અને ગંગા—સિંધુ નદીઓના મધ્યભાગમાં આર્યખંડ શોભાયમાન છે. એ આર્યખંડમાં હંમેશા આર્ય લોકો જ નિવાસ કરે છે. એ મંગલાવતી દેશ શ્રી જિનેન્દ્રદેવ તથા મુનિઓની વંદનાના ઉત્સવોથી, યાત્રા, પૂજા, પ્રતિષ્ઠા વગેરે ધર્મધ્યાનના સેંકડો ઉત્સવોથી, વિવાહ વગેરે અન્ય અનેક ઉત્સવોથી તથા બીજા પણ ઘણા માંગલિક કાર્યોથી હંમેશા શોભાયમાન રહે છે એટલે એ દેશનું ‘મંગલાવતી’ નામ સાર્થક છે.

એ દેશ પુણ્યવાન લોકોથી ભરેલો છે અને હંમેશા માંગલિક કાર્યોથી સુશોભિત છે. ત્યાંના બધા જીવોને સુખ

આપવાવાળા ફળ સહિત મનોહર વન, ધ્યાનમાં બિરાજમાન કાયોત્સર્ગ ધારણ કરેલા મુનિરાજોથી અને મુનિરાજોના મુખેથી નીકળેલા શાસ્ત્ર—સિદ્ધાંતના શબ્દ સમૂહથી મુનિઓના શ્રેષ્ઠ ચારિત્રની જેમ શોભાયમાન છે. એ દેશના ગામો ખૂબ જ મનોહર છે, જેમાં ઘણા ચૈત્યાલયો છે અને ધર્માત્મા તથા સજ્જન લોકો ત્યાં નિવાસ કરે છે. એ દેશમાં ન વધારે વરસાદ થાય છે ન ઓછો. ચોર, ઉંદર, ઘુવડ વગેરેનો ભય નથી હોતો, ન ત્યાં કુદેવોના મંદિર છે, ન ત્યાં પાખંડી તથા કુધર્મી છે. એ દેશ ત્રણેય વર્ણોના લોકોથી ભરપુર છે. સેંકડો મુનિઓ ત્યાં વિહાર કરે છે તથા ગામ, નગર, રાજ્ય વગેરે બધા એ દેશમાં મોજુદ છે. એ દેશમાં ઉત્પન્ન થયેલા કેટલાય લોકો તપશ્ચરણના પ્રભાવથી કર્મોનો નાશ કરી મોક્ષ જાય છે અને કેટલાય રત્નત્રયના પ્રભાવથી સ્વર્ગ જાય છે. ચારિત્રરૂપ ધર્મને ધારણ કરવાથી કેટલાય લોકો સર્વાર્થસિદ્ધિમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને કેટલાય પાત્રદાન દેવાથી ભોગભૂમિમાં જાય છે. ત્યાં અસંખ્યાત તીર્થકરો થાય છે, જેની પૂજા દેવો કરે છે તથા ગણધર, કેવળજ્ઞાની અને મુનિરાજ પ્રતિદિન વિહાર કરે છે. ત્યાં સત્ધર્મ (જિનધર્મ) હંમેશા બિરાજમાન રહે છે. અંગપૂર્વરૂપ શ્રુતજ્ઞાન હંમેશા રહે છે; જિનાલય, જિનપ્રતિમા તથા મોક્ષમાર્ગ હંમેશા બનેલો રહે છે.

અનેક ગુણોથી ભરેલા આ દેશમાં રત્નોથી ભરેલા રત્નસંચયપૂર નામનું એક નગર છે. એ રત્નસંચયપૂર આકાશને પ્રકાશિત કરવાવાળા કોટમાં લાગેલા કરોડો રત્નોથી, ચૈત્યાલયના શિખરો પર લાગેલા રત્નોના કિરણો, અનેક ગુણરત્નોથી, સ્ત્રીરત્ન વગેરે ચૌદ રત્નોથી, અંતરંગના અંધકારને નાશ કરવાવાળા સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રરૂપ રત્નોથી કોટના દરવાજા ઉપર લાગેલા રત્નોથી અને બજારમાં ઝવેરીના રત્નોના ઢગલાથી રાત—દિવસ શોભાયમાન રહે છે. એ નગરમાં મનુષ્યોના પુણ્યકર્મના ઉદયથી પુત્રરત્ન, ઝવેરાત અને સમ્યગ્દર્શન વગેરે રત્નોના સમૂહ બનેલા રહે છે એટલે એ નગરનું નામ ‘રત્નસંચયપૂર’ સાર્થક છે. એ નગર બધા પ્રકારના રત્નોથી કુલગ્રહની જેમ હંમેશા સુશોભિત રહે છે. સ્વર્ગની જેમ એ બાર યોજન લાંબું અને નવ યોજન પહોળું અકૃત્રિમ નગર હંમેશા શોભાયમાન રહે છે. એના કોટોમાં, જેમાંથી રત્નોની કિરણો નીકળી રહી છે, જેના ઉપર દ્વારપાલ બેઠા છે એવા એક હજાર ઊંચા અને મનોહર દરવાજા છે. આ પ્રકારે સુવર્ણ અને રત્નોથી બનેલા પાંચસો દરવાજા દરરોજ ખુલા રહે છે. ઘણા

લોકોથી ભરેલા, ખૂબ જ શોભા આપવાવાળા અને હંમેશા એક સરખા રહેવાવાળા એક હજાર ચોરાહા છે. આ પ્રકારે હાથી, ઘોડા, રથ, પાયદળ વગેરેથી ભરેલા બાર હજાર રસ્તાઓ છે.

એ નગરમાં કેટલાય રત્નમય જિનાલયો છે. કેટલાય સુવર્ણમય છે. કેટલાય શુદ્ધ સ્ફટિકની જેવા છે અને કેટલાય વૈદૂર્યમણિના જેવા છે. એ ચૈત્યાલય ઊંચા છે, અનેક પ્રકારના છે, નૃત્યગીતના શબ્દોથી ગૂંજતા રહે છે. શિખર ઉપર લાગેલી ધજાઓથી શોભાયમાન છે તથા મનુષ્ય અને સ્ત્રીઓથી હંમેશા ભરેલા રહે છે. એ જિનાલય પુષ્પોના સમૂહથી વ્યાપ્ત રહે છે. વાજા-ગાજાના શબ્દોથી ગૂંજાયમાન રહે છે અને સેંકડો પ્રતિષ્ઠિત પ્રતિમાઓથી ધર્મ-મહાસાગરની જેવા દેખાય છે. એ ચૈત્યાલયોમાં શ્રી જિનેન્દ્રદેવની પૂજા કરવા માટે વસ્ત્રાભૂષણોથી સુશોભિત સ્ત્રી, પુરુષ જાય છે અને ઈન્દ્ર-ઈન્દ્રાણીની જેવા સુંદર લાગે છે. એ જિનાલયોમાં કેટલાય સ્ત્રી-પુરુષો તો પૂજાની સામગ્રી લઈને ધર્મ કરવા જાય છે અને કેટલાય પૂજા કરીને એમાંથી બહાર નીકળતા જાય છે. બપોરના સમયે કેટલાય લોકો ઉત્તમ પાત્રોને દાન આપે છે અને કેટલાય દરવાજા પાસે ઊભા રહીને મુનિઓની પ્રતિક્ષા કરે છે. કેટલાય લોકોના ઘરે મહાદાન આપવાથી પંચાશ્ચર્ય થાય છે અને કેટલાય લોકોના હાથમાં એ પંચાશ્ચર્યને જોઈને દાન દેવાના ભાવ ઉત્પન્ન થાય છે. શુભકર્મના ઉદયથી ત્યાંના ગૃહસ્થોના ભવન ખૂબ જ ઊંચા છે અને ધન-ધાન્ય-પુત્ર અને સુંદર સ્ત્રીઓથી ભરેલા છે. ત્યાં જે પ્રજા નિવાસ કરે છે, એ બધા ધનવાન છે, ધર્માત્મા છે, દાનવીર છે, વિવેકસહિત છે, પુણ્યાત્મા છે અને મનોહર છે.

અપૂર્વ શોભાઓથી સુશોભિત આવા નગરમાં પુણ્યકર્મના ઉદયથી બધા જીવોનું કલ્યાણ કરવાવાળા **ક્ષેમંકર** નામના રાજા રાજ્ય કરતા હતા. રાજા ક્ષેમંકર ધીર, વીર હતા. દેવગણ એમની સેવા કરતા હતા. બધા રાજાઓ એમને નમસ્કાર કરતા હતા. ચરમશરીરી હતા અને ન્યાયમાર્ગની પ્રવૃત્તિ કરવાવાળા હતા. એ તીર્થંકર સ્વર્ગલોકમાં પ્રાપ્ત થવાવાળા બધા જ આભૂષણોથી સુશોભિત હતા, ચતુર હતા, વજ્રવૃષભનારાયસંહનના ધારક હતા અને શરીર ઉપર બધા શુભ લક્ષણો અને વ્યંજનોથી સુશોભિત હતા, સંસારની બધી જ ઉપમાઓથી સહિત હતા, ખૂબ જ રૂપવાન હતા, પ્રસ્વેદ વગેરે દોષોથી રહિત હતા, મતિ-શ્રુતિ-અવધિ—ત્રણેય જ્ઞાનોના ધારક હતા અને ત્રણે

લોકોના ઈન્દ્રો દ્વારા હંમેશા પૂજ્ય હતા. એમની અનંત મહિમા હતી અને પંચ-કલ્યાણકોના એ સ્વામી હતા. એવા એ શ્રી જિનેન્દ્રદેવ સંસારમાં ધર્મની મૂર્તિ જેવા સુશોભિત થતા હતા. એમની કનકચિત્રા નામની રાણી હતી જે ખૂબ જ સુંદર હતી, એ હાવભાવ, વિલાસોને જાણતી હતી અને ખૂબ જ પુણ્યવંતી અને ગુણવંતી હતી.

અચ્યુત સ્વર્ગનો ઈન્દ્ર પોતાનું આયુ પૂર્ણ કરી પુણ્યકર્મના ઉદયથી આ બંનેનો વજાયુઘ નામનો પુત્ર થયો હતો, જે બુદ્ધિમાન હતો, ખૂબ જ રૂપવાન હતો અને દિવ્ય શરીરનો ધારણ કરવાવાળો હતો. પિતાએ ખૂબ જ પ્રસન્નતાથી પોતાના પુત્રની આરાધન, પ્રીતિ, સુપ્રીતિ, ધૃતિ, મોદ, પ્રિયોદ્ભવ વગેરે ક્રિયાઓ કરી હતી. એના જન્મથી માતાની જેમ, અન્ય બધાયને ખૂબ જ સંતોષ થયો હતો તથા સ્વામીના ઉત્પન્ન થવાથી પરિવારના લોકો, પ્રજા અને સેવકોને પણ સંતોષ થયો હતો. અમૃતની જેમ દૂધ વગેરે ઉત્તમ પીવાય એવા પદાર્થોથી એમનું ઉત્તમ, સુંદર શરીર બાળચંદ્રમાની જેમ વધતું હતું. અનુક્રમથી કુમાર અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરી એણે જૈન સિદ્ધાંતશાસ્ત્ર, રાજનીતિ અને શસ્ત્રવિદ્યા આદિ બધી વિદ્યાઓ શીખી લીધી હતી. તે રાજકુમાર હાર, શેખર, કેયૂર, કુંડલ, આભૂષણોથી, દિવ્ય વસ્ત્રોથી, યુવાન અવસ્થાથી અને ગુણોથી શોભાયમાન હતો. એને મતિ-શ્રુતિ-અવધિ—ત્રણ જ્ઞાન હતા. એ ધીર હતો, યતુર હતો, ત્યાગી હતો અને વિવેકી હતો. તેણે પોતાની કાંતિથી ચંદ્રમાને પણ જીતી લીધો હતો અને પોતાની દીપ્તિથી સૂર્યને પણ પરાસ્ત કરી દીધો હતો. અનેક રાજાઓ એની સેવા કરતા હતા. બધી દિશાઓમાં યશ ફેલાઈ ગયો હતો, એ હંમેશા ન્યાયમાર્ગમાં લીન હતો અને રાજનીતિની પ્રવૃત્તિ કરવાવાળો હતો. એ અત્યંત મધુર ભાષણ કરવાવાળો હતો, રૂપથી કામદેવને જિતવાવાળો હતો, શ્રી જિનેન્દ્રદેવના ચરણકમળનો ભક્ત હતો અને જૈનધર્મની પ્રભાવના કરવાવાળો હતો. એ રાજ્યના ભારને ધારણ કરતો હતો, જ્ઞાની હતો, સૂક્ષ્મદર્શી હતો, વિદ્વાનોમાં શ્રેષ્ઠ હતો, તત્ત્વવેતા હતો, બુદ્ધિમાનોમાં પૂજ્ય હતો અને ગુરુજનોની સેવા કરવામાં તત્પર હતો. એ બુદ્ધિમાન સમ્યગ્દર્શનથી સુશોભિત હતો. શ્રાવકોના વ્રતોને પાલન કરતો હતો. ધર્મધ્યાનમાં તત્પર હતો અને એના શરીરમાં બધા શુભ લક્ષણો અને વ્યંજનો બિરાજમાન હતા.

આ પ્રકારે એ વજાયુઘ રાજકુમાર અનેક પ્રકારની સંપદાથી ભૂમિગોચરી અને વિદ્યાધર રાજાઓ સાથે

સંસારમાં નાગકુમારની જેમ શોભાયમાન હતો. પુણ્યકર્મોના કારણે અને ત્યાગ વગેરે ગુણોના કારણે એના કુંદપુષ્પની જેમ નિર્મળ યશ બધી દિશાઓમાં ફેલાઈ ગયો હતો. પિતાએ ખૂબ જ ઉત્સવ અને પૂર્ણ વિધિની સાથે રૂપગુણની રાશિ લક્ષ્મીવતી સાથે વિવાહ કર્યો હતો. સંસારસુખમાં આસક્ત રહેવાવાળા એ બંનેને સહસ્રાયુધ નામનો પુત્ર થયો હતો. પોતાને યોગ્ય ભોજનપાન સંપદાઓથી એ અનુક્રમથી વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થયો અને કુમાર અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરી દેવકુમારોની જેમ શોભાયમાન થતો હતો. એણે જૈનશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કર્યો હતો, એ પૂર્ણ બુદ્ધિમાન હતો. રૂપ-લાવણ્ય અને શોભાથી અત્યંત સુશોભિત હતો. ગુણોની સાથે-સાથે એને યૌવન અવસ્થા પણ પ્રાપ્ત થઈ હતી. એ જિનભક્ત હતો, સદાચારી હતો, ત્યાગી હતો, ભોગી હતો અને શુભ કર્મોનો સમુદ્ર હતો. પિતાએ ગૃહસ્થધર્મ ધારણ કરવા માટે લક્ષ્મીથી વિભૂષિત શ્રીષેષ નામની કન્યા સાથે મોટી વિભૂષિતી એના વિવાહ કરાવ્યા હતા. ભોગોમાં આસક્ત રહેવાવાળા એ બંનેને **કનકશાંતિ** નામનો પુત્ર થયો હતો, જે ચરમશરીરી હતો, રૂપવાન હતો અને જ્ઞાનાદિ ગુણોનો સમુદ્ર હતો. આ પ્રકારે અત્યંત પુણ્યકર્મના ઉદયથી પુત્ર-પૌત્ર વગેરે પરિવાર સહિત એ ક્ષેમંકર કલ્પવૃક્ષની જેમ સુશોભિત થતા હતા.

ત્યારબાદ, એક દિવસ ઈશાન નામનો બીજા સ્વર્ગનો પુણ્યવાન ઈન્દ્ર, દેવોથી ભરેલી સભામાં સિંહાસન પર બેસીને કહેવા લાગ્યો કે હે દેવગણો! હું એક વાત કહું છું, એને સાંભળો. આ વાતો કાનોને સુખ આપવાવાળી છે, ઉત્તમ છે, પુણ્ય ઉપાર્જન કરવાવાળી છે, ગુણોનું કારણ છે અને ધર્મ-યશથી ઉત્પન્ન થવાવાળી છે. જુઓ! પૂર્વ વિદેહક્ષેત્રના મંગલાવતી દેશના રત્નસંચયપૂર નગરમાં રાજા ક્ષેમંકરનો પુત્ર વજ્રાયુધ કુમાર છે, એ ખૂબ જ બુદ્ધિમાન છે, અસંખ્ય ગુણોનો સાગર છે, તત્ત્વોનો જાણકાર છે, ધર્માત્મા છે અને મતિ-શ્રુત-અવધિ—આ ત્રણે જ્ઞાનોથી સુશોભિત છે. એ અનેક ગુણોની ખાણ છે; નિઃશંકિત વગેરે ગુણોથી સુશોભિત છે, શંકા વગેરે દોષોથી રહિત છે અને તેણે સમ્યગ્દર્શનની વિશુદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી છે. એમની આ પ્રકારની સ્તુતિ સાંભળી વિચિત્રશુલ નામના દેવના મનમાં શંકા ઉત્પન્ન થઈ અને એ એમની પરીક્ષા કરવા માટે પૃથ્વી પર આવ્યો. તે દેવ પોતાનું રૂપ બદલીને વજ્રાયુધની પાસે પહોંચી અને તેની પરીક્ષા કરવા માટે ‘એકાંત’ મતનો આશ્રય લઈને એમને કહેવા લાગ્યો કે ‘તમે

જીવાદિ પદાર્થો પર વિચાર કરવામાં ચતુર છો એટલે તત્ત્વોના સ્વરૂપને સૂચિત કરવાવાળા મારા વચનો ઉપર વિચાર કરો. શું જીવ ક્ષણિક છે, નિત્ય છે કે નિત્ય નથી? શું એ બધા કર્મોનો કર્તા છે કે નથી? શું એ કર્મોના ભોક્તા છે કે નથી? જો જીવ કર્મોને કરે છે તો એનું ફળ એ જ ભોગવે છે કે અન્ય કોઈ? આ જીવ સર્વવ્યાપી છે કે તલની છાલની જેમ સૂક્ષ્મ છે? એ જ્ઞાની છે કે જડ છે? તમે આ બધી વાતોનું નિરૂપણ કરો.’

એ દેવની આ વાતો સાંભળી કુમાર વજ્રાયુધ ‘અનેકાંત’ મતનો આશ્રય લઈને મીઠા અને શ્રેષ્ઠ વચનોથી શંકા સમાધાન કરવા લાગ્યો. એ કહેવા લાગ્યો કે હે દેવ! તું પોતાના મનને શાંત કરી સાંભળ. હું જીવાદિ પદાર્થોનું લક્ષણ પક્ષપાતરહિત થઈને કહું છું. જો જીવને ક્ષણિક માનવામાં આવે તો પુણ્યપાપનું ફળ, ચિંતા વગેરેથી ઉત્પન્ન થવાવાળા કાર્ય, ચોરી વગેરે વિચારપૂર્વકના કાર્ય, જ્ઞાન, ચારિત્ર વગેરેનું અનુષ્ઠાન અને ઘોર તપશ્ચરણ વગેરે કાંઈ પણ નહીં બની શકે તથા શિષ્યોને જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ બીજા જીવોથી પ્રાપ્ત નહીં થઈ શકે અને જીવોને સર્વથા નિત્ય માનવામાં આવે તો કર્મોના બંધ, મોક્ષ વગેરે કાંઈ પણ નહીં બની શકે. આ બધા દોષોના ભયથી બુદ્ધિમાન પુરુષોએ પરીક્ષા કરી ‘એકાંત’થી દુષિત બધા મતોના પક્ષોને દૂરથી જ ત્યાગ કરી દેવો જોઈએ. બુદ્ધિમાનોએ ‘અનેકાંત’ જૈન ધર્મનો જ પક્ષ સ્વીકાર કરવો જોઈએ; કેમ કે એ જ સત્ય છે, તત્ત્વોના યથાર્થ સ્વરૂપને સૂચિત કરવાવાળો છે અને નયોથી કથન કરવાવાળો છે.

વ્યવહારનયથી આ જીવ અનિત્ય છે; કેમ કે તે જન્મ, મરણ, બુઢાપો, રોગ વગેરેથી સહિત છે અને કર્મોથી બંધાયેલો છે. પરમાર્થનયથી (નિશ્ચયનયથી) આ જીવ હંમેશા નિત્ય છે; કેમ કે નિશ્ચયથી આ જીવ જન્મ, મરણ, બુઢાપો, બંધ, મોક્ષ, સંસાર વગેરે બધાથી રહિત છે. ત્યાગ કરવાયોગ્ય ઉપચરિત સદ્ભૂત (વ્યવહાર)નયની અપેક્ષાથી આ જીવ શરીર-કર્મોનો કર્તા છે તથા ઘટ-પટ વગેરે સાંસારિક કાર્યોનો કર્તા છે. અશુદ્ધ નિશ્ચયનયથી આ જીવ રાગાદિ ભાવોનો કર્તા છે. પરંતુ શુદ્ધ દ્રવ્યાર્થિકનયથી ન તો તે કર્મોનો કર્તા છે, ન રાગાદિભાવોનો કર્તા છે. વ્યવહારનયથી આ જીવ સુખ, દુઃખ દેવાવાળા કર્મોના ફળને સદાય ભોગવે છે, પરંતુ નિશ્ચયનયથી કોઈનો ભોક્તા નથી. પર્યાયાર્થિકનયથી જે જીવ કર્મોને કરે છે, એ એના ફળને નથી ભોગવતો, પરંતુ બીજા જન્મમાં એની બીજી પર્યાય

જ એ ફળોને ભોગવે છે. પરંતુ નિશ્ચયનયથી જે જીવ કર્મોને કરે છે એ જ જીવ એ સુખ, દુઃખ ફળોને ભોગવે છે, અન્ય કોઈ નથી ભોગવતું. નિશ્ચયનયથી આ જીવના અસંખ્યાત પ્રદેશ છે અને કેવળીસમુદ્ધાતના સમયે આ જીવ જગતવ્યાપી થઈ જાય છે, પરંતુ સમુદ્ધાત વગર આ જીવ વ્યવહારનયથી નાનું-મોટું જેવું શરીર પ્રાપ્ત કરે છે, એના જ અનુસાર થાય છે, એનું કારણ એ છે કે દીવાની જ્યોતની જેમ આ જીવમાં પણ સંકોચ અને વિસ્તારની શક્તિ છે. એનાથી આ જીવ નાના-મોટા શરીરની બરાબર થઈ જાય છે. શુદ્ધ નિશ્ચયનયથી જીવ કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનથી અભિન્ન છે અર્થાત્ તન્મય છે, પરંતુ વ્યવહારનયથી આ મતિજ્ઞાની અને શ્રુતજ્ઞાની જ છે. આ પ્રકારે જીવને બંધ, મોક્ષ, કર્મોનું કર્તૃત્વ, ભોક્તૃત્વ, વગેરે અનેકનયોથી જ બની શકે છે. એકાંતનયથી તો કર્તૃત્વ, ભોક્તૃત્વ, બંધ, મોક્ષ વગેરે બધા ધર્મ સર્વથા મિથ્યા સિદ્ધ થાય છે.

આ પ્રકારે તત્ત્વોના સ્વરૂપથી ભરેલા, અમૃત જેવા રાજાના વચનો સાંભળી એ દેવ મોક્ષપદ પ્રાપ્ત થવા તુલ્ય સંતુષ્ટ થયો. ત્યારપછી, તેણે પોતાનું અસલી સ્વરૂપ પ્રગટ કર્યું અને સ્વર્ગમાં ઈન્દ્રએ જે એમની પ્રશંસા વગેરે કરી હતી તે બધા સમાચાર કહી સંભળાવ્યા. એ દેવે દિવ્ય વસ્ત્ર વગેરે પહેરાવી ખૂબ જ ભક્તિથી એમની પૂજા કરી, વારંવાર એમની પ્રશંસા કરી, એમને નમસ્કાર કર્યા અને પછી પોતાના સ્વર્ગમાં ચાલ્યો ગયો. સંસારમાં એ પુરુષ ધન્ય છે જેની ઈન્દ્ર પણ સ્તુતિ કરે છે; જેમની દેવો આવીને પરીક્ષા કરે છે; જે સમ્યગ્દર્શનરૂપી રત્નથી સુશોભિત છે.

ત્યારબાદ, રાજા ક્ષેમંકર પૃથ્વીનું પાલન કરતા હતા. જે કાંઈ પ્રાપ્ત હતું, એની રક્ષા કરતા હતા, જે પ્રાપ્ત નો'તું એને ઉત્પન્ન કરવાને માટે ઉપાય કરતા હતા. એક દિવસ કાળલબ્ધિ પ્રાપ્ત થવાથી એમને આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું અને એ આ પ્રકારે ચિંતવન કરવા લાગ્યા કે આશ્ચર્ય છે કે વગર ચારિત્રના મારો ઘણો કાળ એમ જ વીતી ગયો અને મોહનીયકર્મના ઉદયથી ઈન્દ્રિયોના સુખોને આધીન રહેવાવાળા મને એ ખબર જ ના પડી. આ સંસારમાં આ ત્રણ જ્ઞાનથી શું સિદ્ધ થઈ શકે છે? કેમ કે આ જ્ઞાનોથી તો મોક્ષરૂપી સ્ત્રીનું મોહું પણ દેખાતું નથી. હું તીર્થંકર છું અને જ્ઞાનનેત્ર મારું ખુલેલું છે છતાં વ્યર્થ જ ઘણો સમય સુધી મોહરૂપી સાગરમાં ડૂબેલો જ રહ્યો, તો પછી અન્ય મૂર્ખ લોકોની તો શું વાત? જેના હાથમાં દીપક છે અને છતાં એ કૂવામાં પડે છે; તો એ પ્રમાદીઓએ હાથમાં દીપક

લેવો વ્યર્થ છે. એ જ પ્રકારે જેનો જ્ઞાનરૂપી દીપક પ્રજ્વલિત છે અને પછી પણ પોતાના આત્માને તે મોહરૂપી અંધારા કૂવામાં નાખે છે એને જ્ઞાનદીપકનો અભ્યાસ કરવો વ્યર્થ છે. આ સંસારમાં અજ્ઞાની જીવ જ રાજ્ય, પુત્ર, કુટુંબ વગેરે જાળથી, વિષયરૂપી સાંકળથી અને દુઃખ દેવાવાળા કર્મોથી બંધાય છે. પરંતુ જ્ઞાની જીવોને આ રાજ્યાદિક સુખ અને પરિવાર વગેરેનો સમૂહ હંમેશા સ્વપ્નના રાજ્યની જેમ જ દેખાય છે એટલે જ્યાં સુધી યમરાજનું નિમંત્રણ નથી આવતું, ત્યાં સુધી ચતુર પુરુષોએ ધર્મનું સેવન કરી લેવું જોઈએ, કેમ કે પછી આ જીવ કાંઈ નથી કરી શકતો.

આ પ્રકારનું ચિંતવન કરવાથી આ ક્ષેમંકરનો મોક્ષરૂપી સ્ત્રીના સમાગમના કારણભૂત એનો સંવેગ (સંસારથી ડર) ખૂબ જ વધી ગયો. એ જ સમયે લૌકાંતિક દેવોએ આવીને તીર્થંકરને નમસ્કાર કર્યા અને એમના ગુણ વર્ણન કરવાવાળા વચનોથી એમની સ્તુતિ કરવાની શરૂઆત કરી. એ સ્તુતિ કરવા લાગ્યા કે હે દેવ! તમે ત્રણે લોકના નાથ છો અને મોક્ષના સ્વામી પણ તમે જ છો. હે જિન! સન્માર્ગમાં ચાલવાવાળા ભવ્યરૂપી પથિકો માટે તમે નાયક છો. હે શ્રી જિનેન્દ્રદેવ! ભક્તિમાં ડૂબેલા ઈન્દ્રો પણ તમને નમસ્કાર કરે છે, તમારા શ્રેષ્ઠ ગુણોની ઈચ્છા રાખવાવાળા મુનિરાજ પણ આપનું ધ્યાન કરે છે. હે સ્વામિન! આજે આપનો ધર્મોપદેશ સાંભળી ભવ્ય જીવોનો મોહ નષ્ટ થઈ જશે અને આજે અનેક ભવ્ય જીવ મોક્ષ પ્રાપ્ત થશે. હે નાથ! આજ તમારી સંવેગરૂપી તલવાર ધારણ કરવાથી ત્રણે લોકોના નાયકોને જીતવાવાળો આ મોહ, પોતાની કામ વગેરે સેનાની સાથે હોવા છતાં પણ ભયભીત થઈ રહ્યો છે. તમે ત્રણે જ્ઞાનોને ધારણ કરવાવાળા છો એટલે તમને બોધ કોણ કરાવી શકે? તમે સંસારના બધા જીવોને બોધ કરાવવાવાળા છો, તમારા સિવાય કોઈ પણ તીર્થની પ્રવૃત્તિ નથી કરી શકતા એટલે હે દેવ! તમે મોહરૂપી મહાયોદ્ધાને નાશ કરીને મોક્ષને સિદ્ધ કરવાવાળી અને પોતાના આત્માનું તથા અન્ય જીવોનું કલ્યાણ કરવાવાળી શ્રીજિનદીક્ષા જલ્દીથી ધારણ કરો.

આ પ્રકારે વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન કરાવવાવાળી સ્તુતિ કરી તથા વારંવાર એમને નમસ્કાર કરી એ લૌકાંતિક દેવો પોતાનું કાર્ય પૂરું કરી પોતાને સ્થાને ચાલ્યા ગયા. ક્ષેમંકર તીર્થંકરે મોટી વિભૂતિ સહિત વજ્રાયુદ્ધ કુમારનો રાજ્યાભિષેક કરી એને એનું પદ આપી દીધું અને સ્વયં દીક્ષા ધારણ કરવા ઉદ્યમ કરવા લાગ્યા. પહેલાં દેવોએ

એમનો અભિષેક કર્યો, પછી વસ્ર આભૂષણોથી વિભૂષિત થઈને એ ઉત્તમ પાલકીમાં બેસીને ઘરેથી વનમાં ગયા. વનમાં જઈને એમણે સિદ્ધપદ પ્રાપ્ત કરવા માટે સિદ્ધોને નમસ્કાર કરી પાંચ મુષ્ટિઓથી કેશલોચ કર્યું. આ પ્રકારે ઈન્દ્રથી પૂજિત થઈને એમણે વિરક્ત ભાવોથી અંતરંગ-બહિરંગ ઉપાધિઓ (પરિગ્રહ)નો ત્યાગ કર્યો અને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે દીક્ષા ધારણ કરી.

ત્યારબાદ, તેઓ બાર પ્રકારના ઘોર તપશ્ચરણ કરવા લાગ્યા, પોતાના પ્રાણોની રક્ષા કરવા માટે કૃત-કારિત વગેરે દોષોથી રહિત શુદ્ધ આહાર ગ્રહણ કરવા લાગ્યા. એ બધા પ્રમાદોને નષ્ટ કરી ચિત્તને સ્થિર કરવા માટે સમસ્ત ઈન્દ્રિયોને વશમાં કરવા માટે સિંહની જેમ નિરંતર શ્રુતજ્ઞાનનો અભ્યાસ કરવા લાગ્યા. એમણે ધ્યાનાદિની સિદ્ધિ માટે પોતાના ચિત્તને મોહરહિત, અહંકારરહિત, જિતેન્દ્રિય, ક્રોધરહિત અને નિર્મળ બનાવી દીધું. ધીર, વીર ક્ષેમંકરે ક્ષપકશ્રેણી ઉપર આરૂઢ થઈને શુક્લધ્યાનરૂપી તલવારથી મોહરૂપી શત્રુઓનો વિનાશ કર્યો અને એ સ્વયં નિર્વિકલ્પ પદમાં જઈને બિરાજમાન થયા. એમણે પોતાના ધ્યાનરૂપી તેજથી બારમુ ગુણસ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું અને ઘાતિયાકર્મોનો એક સાથે નાશ કરી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું. એમને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થતાં જ ઈન્દ્રોનું આસન કંપાયમાન થયું. પોતાના અવધિજ્ઞાનથી કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિનું જ્ઞાન ઈન્દ્રોને થઈ ગયું. ભક્તિમાં તત્પર એ ઈન્દ્ર અને બધા દેવો પોતપોતાના પરિવારને લઈને મોટી વિભૂતિ સહિત આવ્યા અને જળ વગેરે અનેક પ્રકારના દિવ્ય દ્રવ્યોથી ભગવાનની પૂજા કરી. એ ભગવાન સમવસરણ અને ચારે પ્રકારના સંઘની સાથે ભવ્યજીવોને ધર્મોપદેશ દેવા માટે ઘણા દેશોમાં વિહાર કરવા લાગ્યા.

ત્યારપછી, રાજા વજ્રાયુધકુમાર મોટી વિભૂતિ સાથે રાજ્ય કરવા લાગ્યા અને પુણ્યકર્મના ઉદયથી પોતાની રાણીઓ સાથે ભોગોનો અનુભવ કરવા લાગ્યા. એક દિવસ વસંતઋતુમાં એ પોતાની ધારીણી વગેરે રાણીઓની સાથે દેવરમણ નામના વનમાં ક્રીડા કરવા ગયા હતા. ત્યાં તેઓએ સુદર્શન સરોવરમાં પોતાની રાણીઓ સાથે ક્રીડા કરતા ખૂબ જ આનંદ અને સુખથી આનંદવિભોર થઈ રહ્યા હતા. એટલામાં એક વિદ્યાધર ત્યાં આવ્યો. એણે એક શિલાથી સરોવરને ઢાંકી દીધું અને નાગપાશથી એને બાંધી દીધો. પરંતુ રાજાએ પોતાના હાથની હથેળીથી જ એ શિલાને

દબાવી, જેથી એ શિલાના સેંકડો ટૂકડા થઈ ગયા. આ જોઈ એ દુષ્ટ વિદ્યાધર ભાગી ગયો. આ વિદ્યાધર રાજા વજ્રાયુધનો આગળના જન્મનો શત્રુ હતો. તે દમિતારિ વિદ્યાધરનો પુત્ર વિદ્યુદેષ્ટનો જીવ હતો. તેણે પહેલાં જન્મમાં પણ એમની સાથે વેર બાંધ્યું હતું. તેણે પોતાના કર્મને આધીન થઈને સંસારરૂપી વનમાં પરિભ્રમણ કર્યું તથા કોઈ સમયે થોડું પુણ્ય બાંધી હવે વિદ્યાધર થઈ ગયો હતો. રાજા વજ્રાયુધ પણ પોતાના પુણ્ય અને પૌરુષથી વિદ્યુદેષ્ટ દૂર કરી પોતાની રાણીઓ સાથે પોતાના નગરમાં આવી ગયા હતા.

આ પ્રકારે પુણ્યકર્મના ઉદયથી રાજા વજ્રાયુધનો સમય ખૂબ જ સુખેથી વ્યતીત થઈ રહ્યો હતો. છ પંડોની લક્ષ્મીને પ્રગટ કરવાવાળું ચક્રરત્ન એમને પ્રાપ્ત થયું હતું. એમના પુણ્યકર્મના ઉદયથી સજીવ-અજીવના ભેદથી દંડ, રત્ન વગેરે ચૌદ રત્નો (સાત સજીવ, સાત નિર્જીવ) ઉત્પન્ન થયા હતા. ત્યારબાદ, મહારાજ વજ્રાયુધકુમાર પોતાની છ પ્રકારની સેનાને લઈને ઈન્દ્રની જેમ દિગ્વિજય કરવા નીકળ્યા હતા. એમણે આર્ય, મ્લેચ્છ વગેરે બધા દેશોમાં પરિભ્રમણ કર્યું અને બધા રાજાઓને તથા માગધ વગેરે વ્યંતરોને પોતાના વશમાં કર્યા અને એમની સારભૂત વસ્તુઓને તથા કન્યારત્નોને લઈને અનેક દેવ અને વિદ્યાધરોની સાથે પોતાના નગરમાં આવી ગયા હતા. એ મહારાજ ૯ નિધિ અને ૧૪ રત્નોને પ્રાપ્ત કરીને સ્ત્રીરત્નની સાથે ચક્રવર્તીના ભોગોના ઉપભોગ કરતા હતા. પુણ્યકર્મના ઉદયથી રૂપ, લાવણ્ય તથા શોભાની નિધિ સમાન ૯૬ હજાર રાણીઓ એમને હતી. એમની આજ્ઞા માનવાવાળા ૩૨ હજાર મુકુટબદ્ધ રાજાઓ ચક્રવર્તીના ચરણકમળમાં નમસ્કાર કરતા હતા. એમને ૮૪ લાખ રથ હતા, ૮૪ લાખ હાથી હતા તથા વાયુની જેમ ચાલવાવાળા ૧૮ કરોડ ઘોડાઓ હતા. એ ચક્રવર્તીના રાજ્યમાં પગે ચાલવાવાળાની, સેવકોની, શ્રેષ્ઠ રત્નોની તથા ઋદ્ધિઓની ગણતરી કોણ કરી શકતું હતું? એ મહારાજ વજ્રાયુધ દસ પ્રકારના ભોગ-ઉપભોગની સામગ્રીના ભોગો દ્વારા માનો મૂર્ખ લોકોને દેખાડી રહ્યા હતા કે સાક્ષાત્ પુણ્યનું ફળ કેવું હોય છે! આ પ્રકારે મહારાજ વજ્રાયુધ પોતાના પુણ્યકર્મના ઉદયથી કુટુંબ પરિવારની સાથે તથા ચક્રવર્તીની લક્ષ્મીથી ઉત્પન્ન થવાવાળા અનેક પ્રકારના સુખના કારણોની સાથે નિર્ભય થઈને પ્રતિક્ષણ ઉત્પન્ન થવાવાળા અત્યંત મનોહર તથા સમસ્ત ઈન્દ્રિયોને તૃપ્ત કરવાવાળા ઉત્તમ સુખોનો અનુભવ કરતા હતા.

એ ચક્રવર્તી મુક્તિરૂપી લક્ષ્મીને વશમાં કરવા માટે ત્રણે વખત શ્રી જિનમંદિરમાં જઈને ખૂબ જ ભક્તિથી જળ, ચંદન વગેરે અનેક દ્રવ્યોથી બધા પ્રકારના અનિષ્ટોને દૂર કરવાવાળા સ્વર્ગ-મોક્ષનું અદ્વિતીય કારણ તથા સુખની ખાણ શ્રી જિનેન્દ્રદેવની અનેક પ્રકારની પૂજા કરતા હતા. આ જ પ્રમાણે એ પોતાના ઘરે પણ ભગવાનની પૂજા કરતા હતા. એ ચક્રવર્તી ખૂબ જ ભક્તિથી મુનિઓને હંમેશા દાન દેતા હતા. સિદ્ધ પદ પ્રાપ્ત કરવા માટે મુનિ તથા યોગીઓના ચરણકમળમાં મસ્તક ઝુકાવીને નમસ્કાર કરતા હતા તથા વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત કરવા માટે મુનિઓના મુખારવિંદથી કથાઓ સાંભળતા હતા. આ પ્રકારે ધર્મમય હોવા છતાં પણ એ પ્રતિ દિવસ મોક્ષ દેવાવાળા ધર્મનું ઉતરોત્તર સેવન કરતા હતા. પર્વના દિવસોમાં ઘર તથા રાજ્ય સંબંધી બધા પાપોને છોડી ધર્મની પ્રાપ્તિ તથા મોક્ષનો સમાગમ કરાવવાવાળા પ્રોષધોપવાસ કરતા હતા. એ ચક્રવર્તી દાન, પૂજા તથા સદાચારો દ્વારા બધા દોષોથી રહિત, પાપરહિત, સુખની ખાણ તથા ઈન્દ્ર, તીર્થંકર વગેરે પદને આપવાવાળા શ્રી જિનધર્મનું અનેક પ્રકારે સેવન કરતા હતા. એ ચક્રવર્તી પોતાનું તથા બીજાનું કલ્યાણ કરવા માટે તથા મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન થઈને પોતાના ભાઈ બંધુઓ ને મિત્રોને, રાજાઓને તથા સેવકોને હંમેશા ધર્મોપદેશ આપ્યા કરતા હતા. શ્રી સર્વજ્ઞદેવનો કહેલો આ ધર્મ સુખનું ઘર છે, મોક્ષ પદ આપવાવાળો છે, સ્વર્ગની સીડી છે, તીર્થંકરની જેવા ઉત્તમ પદને આપવાવાળો છે, બધા પાપોનો નાશ કરવાવાળો છે, ચતુરો દ્વારા સેવનીય છે, ગુણોના સમૂહની નિધિ છે, ઈન્દ્રની વિભૂતિ આપવાવાળા છે તથા બધા પ્રકારના સંદેહથી રહિત છે. આવો આ ધર્મ તમને લોકોને મોક્ષ પ્રદાન કરે.

શ્રી શાંતિનાથ ભગવાન સમસ્ત ઈન્દ્રો, નરેન્દ્રો દ્વારા પૂજ્ય છે. મુનિરાજ શ્રી શાંતિનાથનો જ આશ્રય લે છે તથા શ્રી શાંતિનાથે જ સમસ્ત કર્મોના સમૂહનો નાશ કર્યો છે એવા શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનને હું નમસ્કાર કરું છું. સંસારમાં શ્રી શાંતિનાથથી જ ધર્મની પ્રવૃત્તિ થાય છે, શ્રી શાંતિનાથનું સુખ જ નિર્દોષ છે. ચક્રવર્તી, કામદેવ તથા તીર્થંકરની વિભૂતિ પણ શ્રી શાંતિનાથમાં જ બિરાજમાન છે. શ્રી શાંતિનાથ તમારા લોકોનું હંમેશા કલ્યાણ કરે.

આઠમો અધિકાર સમાપ્ત થયો.

અધિકાર નવમો

જે શ્રી શાંતિનાથ ભગવાન શાંતિ કરવાવાળા છે, સર્વજ્ઞ છે, સુખના સાગર છે તથા જિનાધીશ છે. એમનું પદ પ્રાપ્ત કરવા માટે, હું એમને મસ્તક ઝુકાવીને હંમેશા નમસ્કાર કરું છું.

ત્યારબાદ, એક દિવસ રાજા વજ્રાયુધ જ્યારે સભામાં સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન હતા તથા એમના ઉપર ચામર ઢળી રહ્યા હતા તો એ ઈન્દ્રની જેવા લાગી રહ્યા હતા. એ જ સમયે એક વિદ્યાધર ડરીને ગભરાયેલો દોડતો આવ્યો તથા પોતાની રક્ષા માટે ચક્રવર્તીને શરણ આપવાની પ્રાર્થના કરી. એની પાછળ-પાછળ સભાભવનને કંપાયમાન કરતી એક વિદ્યાધરી આવી. ક્રોધરૂપી અગ્નિથી એ બળી રહી હતી તથા હાથમાં ખુલ્લી તલવાર લઈને વિદ્યાધરને મારવા માંગતી હતી. એ વિદ્યાધરીની પાછળ-પાછળ એક વૃદ્ધ વિદ્યાધર પણ આવ્યો હતો, એના હાથમાં ગદા હતી અને એ પેલા બંનેના વેરનું કારણ જાણતો હતો. એ વૃદ્ધ વિદ્યાધર રાજાને નમસ્કાર કરી કહેવા લાગ્યો કે હે સ્વામિન્! તમે દુષ્ટોનું નિગ્રહ કરવામાં અને સજ્જનોનું પાલન કરવામાં તત્પર છો. દુષ્ટોનો નિગ્રહ કરવો અને સજ્જનોનું પાલન કરવું એ ક્ષત્રિયોનો ધર્મ છે અને એ ધર્મનું તમે હંમેશા પાલન કરો છો. એટલે આપ જેવા ધર્માત્માઓએ આ વિદ્યાધરનો નિગ્રહ અવશ્ય કરવો જોઈએ; કેમ કે આ અન્યાયનો પક્ષપાતી છે અને પાપી છે; એટલે આ અવશ્ય નિગ્રહ કરવાને યોગ્ય છે અને જો તમને આનો અપરાધ સાંભળવાની ઈચ્છા હોય તો હે દેવ! હું કહું છું તે તમે મન લગાવી સાંભળો.

આ જંબૂદ્વીપ ધર્મનું સ્થાન છે તથા દેવ, વિદ્યાધર અને મનુષ્યોથી ભરેલું છે. આમાં કચ્છ નામનો એક મનોહર દેશ છે અને એમાં એક વિજયાર્ધ પર્વત છે. એની ઉત્તર શ્રેણીમાં શુક્રપ્રભ નગરમાં પોતાના પૂર્વસંચિત ધર્મના પ્રભાવથી ઈન્દ્રદત્ત નામનો વિદ્યાધર રાજ્ય કરતો હતો. એને યશોધરા નામની શુભ લક્ષણોવાળી રાણી હતી, એમનો

વાયુવેગ નામનો પુત્ર હું છું. બધા વિદ્યાધર મને માને છે. એ જ શ્રેણીના કિન્નરગીત નામના નગરમાં ચિત્રશુભ નામનો વિદ્યાધર રાજ્ય કરતો હતો, એમને સુકાન્તા નામની પુત્રી હતી. સુકાન્તાના વિવાહ યથાયોગ્ય મારી સાથે થયા હતા. એના ગર્ભથી આ શાંતિમતિ નામની શીલવતી પુત્રી ઉત્પન્ન થઈ. એ ધર્મ અને ભોગોની સિદ્ધિ માટે પૂજાની સામગ્રી લઈને મુનિસાગર પર્વત ઉપર વિદ્યા સિદ્ધ કરવા માટે ગઈ હતી. જ્યારે એ વિદ્યા સિદ્ધ કરી રહી હતી એ સમયે આ દુષ્ટ કામાતુર પાપી એની વિદ્યાસિદ્ધિમાં વિઘ્ન નાખવા માટે ત્યાં ઉપસ્થિત થયો. પરંતુ પુણ્યકર્મના ઉદયથી બધા કાર્યોને સિદ્ધ કરવાવાળી અને સુખ આપવાવાળી સારભૂત આ વિદ્યા મારી પુત્રીને એ જ સમયે સિદ્ધ થઈ ગઈ. એ વિદ્યાના પ્રભાવના ભયથી આ પાપી આપના શરણમાં આવ્યો છે અને ક્રોધથી મારી પુત્રી પણ આને મારવા માટે આની પાછળ-પાછળ ચાલી આવી છે. વિદ્યા સિદ્ધ કરવાની પૂજન-સામગ્રી લઈને જ્યારે હું ત્યાં પહોંચ્યો ત્યાં મેં મારી પુત્રીને ન જોઈ. તેથી હું પણ આ જ માર્ગે શીઘ્રથી એમનો પીછો કરતો અહીં આવી પહોંચ્યો.

હે નાથ! આ પ્રકારે મેં મારું સમસ્ત વૃત્તાંત આપને કહી સંભળાવ્યું. હવે આપ આ દુષ્ટ માટે જે ઉચિત સમજો એ કરો. એની વાત સાંભળી એ અવધિજ્ઞાની મહારાજા કહેવા લાગ્યા કે આણે વિદ્યા સિદ્ધ કરવામાં જે ભારી વિઘ્ન ઉત્પન્ન કર્યું હતું, એને હું જાણું છું. હું મારા અવધિજ્ઞાનથી આ જાણીને તમારા લોકોનાં પહેલાં ભવની કથા સંભળાવું છું, બધા મન લગાવીને સાંભળો.

આ જંબૂદ્વીપના ઐરાવત ક્ષેત્રમાં ગંધાર દેશમાં વિંદ્યપુરી નગરમાં વિંદ્યસેન રાજા રાજ્ય કરતો હતો. એને સુલક્ષણોવાળી સુલક્ષણા નામની રાણી હતી. એ બંનેને **નલીનકેતુ** નામનો પુત્ર હતો. એ જ નગરમાં ધનદત્ત નામનો એક ધની વૈશ્ય રહેતો હતો અને શ્રીદત્તા નામની એમની પત્ની હતી. એ બંનેને એક સુદત્ત નામનો પુત્ર હતો અને પ્રીતિકરા નામની એમને પુત્રવધુ હતી. એ સ્ત્રી, રૂપ, લાવણ્ય અને ગુણોની નિધિ હતી. એક દિવસ પ્રીતિકરા વનમાં વિહાર કરવા ગઈ હતી, ત્યાં નલીનકેતુની દૃષ્ટિ એના ઉપર પડી અને પાપકર્મના ઉદયથી એ એના ઉપર કામાસક્ત થઈ ગયો. એ એની પ્રાપ્તિ વગર વ્યાકુળ થઈ ગયો અને એ કામાગ્નિને એ સહન ન કરી શક્યો એટલે એ મૂર્ખે ન્યાયમાર્ગનું ઉલ્લંઘન કરી જબરદસ્તી એનું હરણ કરી લીધું. એના વિયોગથી સુદત્તનું હૃદય પણ શોકથી વ્યાકુળ થઈ

ગયું અને એ પોતાને પુણ્યહીન સમજીને પોતાની નિંદા કરવા લાગ્યો. એ વિચાર કરવા લાગ્યો કે મેં પહેલાં ભવમાં ન તો ધર્મનું પાલન કર્યું હતું, ન તપ કર્યું હતું, ન ચારિત્રનું પાલન કર્યું હતું, ન દાન દીધું હતું અને ન તો ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવની પૂજા કરી હતી એટલે મારા પાપ-કર્મના ઉદયથી પુણ્યવાન ન હોવાને કારણે એણે મારી રૂપવતી સ્ત્રીનું જબરદસ્તી હરણ કરી લીધું. સંસારમાં સુખ દેવાવાળા ઈષ્ટ પદાર્થોનો જે વિયોગ થાય છે તથા સ્ત્રી, પુત્ર, ધન વગેરેનો જે વિયોગ થાય છે તથા દુષ્ટ, શત્રુ, ચોર, રોગ, ક્લેશ, દુઃખ વગેરે અનિષ્ટ પદાર્થોનો જે સંયોગ થાય છે અથવા હજી પણ જે કાંઈ પ્રાણીઓનું અનિષ્ટ થાય છે એ બધું પાપરૂપ શત્રુ દ્વારા જ કરેલું છે, અન્ય કોઈ દ્વારા નથી થઈ શકતું. મનુષ્યોને જ્યાં સુધી પહેલાં ભવમાં ઉપાર્જન કરેલા દુઃખ દેવાવાળા પાપ-કર્મોના ઉદય રહે છે, ત્યાં સુધી એમને ક્યારે પણ ઉત્તમ સુખ નથી મળતું. જો પાપરૂપી શત્રુ ન હોય તો, મુનિરાજ ઘર છોડીને વનમાં જઈને તપશ્ચરણરૂપી તલવારથી કોને મારે છે? સંસારમાં એ જ સુખી છે જેમણે અલૌકિક સુખ પ્રાપ્ત કરવા માટે ચારિત્રરૂપી શસ્ત્રના પ્રહારથી પાપરૂપી શત્રુઓને મારી નાખ્યા છે. એટલે હું પણ સમ્યક્ચારિત્રરૂપી ધનુષને લઈને ધ્યાનરૂપી બાણથી અનેક દુઃખોના સાગર પાપરૂપી શત્રુને મારીશ.

આ પ્રકારે હૃદયમાં વિચાર કરી એ વૈશ્ય કાળલબ્ધિ પ્રાપ્ત થવાથી સ્ત્રી, ભોગ, શરીર અને સંસારથી વિરક્ત થયો. ત્યારબાદ, એ દીક્ષા લેવા માટે સુદત્ત નામના તીર્થંકર પાસે ગયો અને શોકાદિને છોડીને તપશ્ચરણ કરવા માટે તૈયાર થયો. સમસ્ત જીવોનું કલ્યાણ કરવાવાળા એ તીર્થંકરને નમસ્કાર કરી એણે મુક્તિરૂપી સ્ત્રીને વશ કરવાવાળો સંયમ ધારણ કર્યો. એ વિરક્ત થવાને કારણે ઘણા દિવસો સુધી શરીરને ક્લેશ પહોંચાડવાવાળા કાયોત્સર્ગ વગેરે અનેક પ્રકારના ઘોર તપશ્ચરણ કરવા લાગ્યો. એ મુનિરાજે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે વગર કોઈ પ્રમાદના મરણ પર્યંત ધ્યાનનો અભ્યાસ કર્યો અને ધર્મધ્યાનાદિ કર્યું. અંતમાં એમણે સંન્યાસ ધારણ કરી મન શુદ્ધ કર્યું, બધી આરાધનાઓનું આરાધન કર્યું, હૃદયમાં શ્રી જિનેન્દ્રદેવને બિરાજમાન કર્યા અને ખૂબ જ શુદ્ધ પરિણામથી પ્રાણોનો ત્યાગ કર્યો. એટલે એનો જીવ એ ચારિત્રરૂપ ધર્મના પ્રભાવથી ઈશાન સ્વર્ગમાં મોટી ઋદ્ધિને ધારણ કરવાવાળો દેવ થયો. એની એક સાગરની આયુ હતી, ત્યાં દેવાંગનાઓની સાથે સુખ ભોગવતો હતો અને અનેક પ્રકારની કીડા કરતો

હતો. એ દેવ સ્વર્ગલોક, મનુષ્યલોક તથા તિર્યચલોકની જિનપ્રતિમાઓની મોટી વિભૂતિ સાથે પૂજા કર્યા કરતો હતો.

ત્યારપછી—આ જ જંબૂદ્વીપના સુકચ્છ દેશમાં શિખરો ઉપર દેવીઓના ભવનોથી શોભાયમાન વિજયાર્ધ પર્વત છે. એની ઉત્તરશ્રેણીના કાંચનતિલક નગરમાં પુણ્યકર્મના ઉદયથી મહેન્દ્રવિક્રમ નામનો વિદ્યાધર રાજ્ય કરતો હતો. એને સુખ આપવાવાળી રાણીનું નામ અનલવેગા હતું. એ દેવ સ્વર્ગથી ચ્યવીને એ બંનેને ત્યાં અજિતસેન નામનો પુત્ર થયો. અહીં રાજપુત્ર નલીનકેતુને પણ ઉલ્કાપાત જોઈને આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું અને કાળલબ્ધિ પ્રાપ્ત થવાથી એને સંવેગ પ્રાપ્ત થયો. એણે પહેલાં જે દુશ્ચરિત્રનું પાલન કર્યું હતું, એની એ નિંદા કરવા લાગ્યો અને હૃદયમાં એ પરસ્ત્રી સેવનના ત્યાગનો સંકલ્પ કરી પોતાના પાપનું પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યો. એ વિચાર કરવા લાગ્યો કે હું મોટો પાપી છું, પરસ્ત્રીભોગી છું, લંપટ છું, અધમ છું, વિષયાંધ છું અને સેંકડો અન્યાય કરવાવાળો છું. સ્ત્રીઓના શરીરમાં સારું છે જ શું? એ ચામડી, હાડકા અને આંતરડાઓનો સમૂહ છે. સંસારમાં જેટલા અમનોજ પદાર્થ છે એ બધાનો આધાર સ્ત્રીનું શરીર છે અને વિષ્ટા વગેરે દુર્ગંધમય વસ્તુઓનું ઘર છે. આ શરીર સાત ધાતુઓનું બનેલું છે, નિન્દ્ય છે, દુર્ગંધમય છે, ઘૃણા કરવાયોગ્ય છે અને એના નવ દ્વારોથી હંમેશા મળમૂત્ર વગેરે વદ્યા કરે છે. આ કેવળ બહારથી ગોરી ચામડીથી ઢાંકેલું છે અને ઉપરથી આભૂષણોથી સુશોભિત છે, આ કિંપાકફળ નામના વિષફળ સમાન છે, અંતમાં આ ખૂબ જ દુઃખ દેવાવાળું છે. સ્ત્રીઓનું શરીર કરોડો કીડાઓથી ભરેલું છે અને વિષ સમાન છે. સંસારમાં એવા કયા જ્ઞાની પુરુષ છે જે આનું સેવન કરે? કોઈ જ્ઞાની થઈને પણ જો આનું સેવન કરે તો સમજવું જોઈએ કે એની બુદ્ધિ જ ભ્રષ્ટ થઈ ગઈ છે. આ સ્ત્રી તો નરકરૂપી ગૃહનો દરવાજો છે, ટીમટીમાતો દીવો છે અને સ્વર્ગ-મોક્ષરૂપી ગૃહપ્રાપ્તિ માટે ખૂબ જ મોટું બંધન છે. આ સ્ત્રી બધા પાપોની ખાણ છે. ચંચળ હૃદયવાળી આ સ્ત્રી ધર્મરત્નોના આ ભંડારને ચોરાવવાવાળી ચોર છે, આ પાપીણી મનુષ્યોનું ભક્ષણ કરવા માટેની ‘દષ્ટિવિષ’ સર્પીણીની જેવી છે.

આ મૂર્ખ મનુષ્ય સ્ત્રીઓના સમાગમથી નરક આપવાવાળા અને અનેક જીવોને નષ્ટ કરવાવાળા પાપોને પ્રતિદિવસ વ્યર્થ જ ઉપાર્જન કર્યા કરે છે. સંસારમાં કેટલાય પુણ્યવાન એવા છે, જે પોતાની સ્ત્રીને પણ છોડીને સંયમ

ધારણ કરે છે, પણ મારા જેવા કોઈ એવા નીચ પણ છે જે પર સ્ત્રીઓને પણ ચાહે છે. આ પ્રકારે પોતાની નિંદા કરી એણે પૂર્વોપાર્જિત પાપોને નષ્ટ કરી અને પાપરૂપી વનને બાળવા માટે અગ્નિ સમાન સંવેગને બમણો કર્યો. ત્યારપછી, ચારિત્ર ધારણ કરવાની ઈચ્છા કરતો એ નલીનકેતુ એ સ્ત્રીને અને રાજ્યભોગોને છોડી સીમંકર મુનિ પાસે પહોંચ્યો. દુઃખરૂપી દાવાનળને બુઝાવા માટે વરસાદરૂપી એ મુનિરાજના બંને ચરણકમળમાં એણે નમસ્કાર કર્યા અને બાહ્ય-આભ્યંતર પરિગ્રહોને છોડીને જિનદીક્ષા ધારણ કરી. એનો સંવેગ ખૂબ જ વધી ગયો હતો એટલે એણે ઘોર તપશ્ચરણ કર્યું અને સમસ્ત તત્ત્વોથી ભરેલા આગમોનો ખૂબ જ અભ્યાસ કર્યો. એ મુનિરાજે ક્ષપકશ્રેણી ઉપર આરૂઠ થઈને ‘પૃથકત્વ-વિતર્ક’ નામની શુકલધ્યાનરૂપી તલવારથી દુષ્ટ કષાયરૂપી દુશ્મનોને માર્યા અને પછી ત્રણેય વેદોને નષ્ટ કર્યા. પછી એમણે બીજા શુકલધ્યાનરૂપી વજ્રથી બાકીના ઘાતીયા કર્મરૂપી પર્વતને ચુરચુર કર્યા તથા આ પ્રકારે સાક્ષાત્ કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થયું. ઈન્દ્રલોકે એ જ સમયે આવીને એમની પૂજા કરી અને પછી એ સુખના સાગર જિનરાજ અઘાતિયારૂપી દુશ્મનોને નષ્ટ કરી સાક્ષાત્ મોક્ષપદમાં જઈ બિરાજમાન થયા. પ્રીતિકરાએ પણ પોતાના દુરાચરણની નિંદા કરી અને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે સંવેગ પ્રાપ્ત કરી સુવ્રતા નામની અર્જિકાની પાસે પહોંચી એણે ગૃહસ્થી સંબંધી બધા પરિગ્રહોનો ત્યાગ કરી સંયમ ધારણ કર્યું અને કર્મરૂપી તણખલાને બાળવાવાળી અગ્નિને શુદ્ધ કરવા માટે ચન્દ્રાચણ તપ કર્યું. અંતમાં એણે સંન્યાસ ધારણ કરી વિધિપૂર્વક પ્રાણોનો ત્યાગ કર્યો અને એ પુણ્યથી એ અનેક સુખ તથા ગુણોનો સમુદ્ર એવા ઈશાન સ્વર્ગમાં ઉત્પન્ન થઈ.

નિરંતર ત્યાંના દિવ્ય ભોગોથી પોતાની આયુ પૂરી કરી તથા ત્યાંથી ચ્યવીને શુભકર્મના ઉદયથી હવે એ તારી પુત્રી થઈ છે એટલે પૂર્વ જન્મના સ્નેહના કારણે જેનું મન રાગથી અંધ થઈ રહ્યું છે એવા અજિતસેને આ વિદ્યાધરીના મનમાં જબરદસ્તી વિકાર ઉત્પન્ન કરવા ઈચ્છ્યું હતું. પૂર્વ જન્મના સંસ્કારથી આ લોકમાં પણ જીવોના સ્નેહ, વેર, ગુણ, દોષ, રાગ, દ્વેષ વગેરે બધા બરોબર ચાલ્યા આવે છે. આમ જ સમજીને બુદ્ધિમાન લોકો શત્રુ માટે ક્યારેય શોક નથી કરતા. એટલે આ પુત્રીની સાથે અન્યાય કરવાવાળાથી વેરભાવ તું છોડી દે. એ શાંતિમતિ વિદ્યાધરી રાજા વજ્રાયુધ પાસેથી પોતાના પૂર્વ જન્મના ભવોની વિચિત્ર વાર્તા સાંભળીને સંસારથી વિરક્ત થઈ એણે

પોતાના વિવાહ વગેરે વિચારોને છોડી દીધા અને પિતાનો પણ ત્યાગ કરી દેવોના દ્વારા પૂજ્ય ક્ષેમંકર તીર્થંકરની પાસે પહોંચી. એ સતીએ શ્રી જિનેન્દ્રદેવની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી, એમને નમસ્કાર કર્યા તથા ધર્મામૃત પાનની ઇચ્છાથી સભામાં બેસી ગઈ. એણે પોતાના કાનોથી જન્મ, મરણ અને બુઢાપાની બળતરાને દૂર કરવાવાળા ધર્મામૃતરૂપી ઉત્તમ રસનું પાન કર્યું તથા અજર, અમર પદ પ્રાપ્ત કર્યા જેવો સંતોષ ધારણ કર્યો.

ત્યારબાદ, એ ગુણવંતી સુલક્ષણા નામની શ્રેષ્ઠ ગણિનીની પાસે પહોંચી અને એમને નમસ્કાર કરી મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે એણે ચારિત્ર ધારણ કર્યું. એ શાંતિમતિ વિદ્યાધરીએ એક સાડીથી વધારે અન્ય બાહ્ય પરિગ્રહોનો ત્યાગ કર્યો તથા મિથ્યાત્વ વગેરે અંતરંગ પરિગ્રહોનો ત્યાગ કર્યો. એણે સંયમ ગુણથી સુખનું સાગર તીવ્ર તપશ્ચરણ કર્યું તથા શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરી સમ્યગ્દર્શનની વિશુદ્ધિ ધારણ કરી. અંતમાં એણે ચાર પ્રકારનાં સંન્યાસ ધારણ કર્યા. એકાગ્રચિત્થી ભગવાન જિનેન્દ્રદેવનું સ્મરણ કર્યું. ભાવનાઓનું ચિંતવન કર્યું. સમાધિપૂર્વક પ્રાણોનો ત્યાગ કર્યો તથા સમ્યગ્દર્શનના પ્રભાવથી સ્ત્રીલિંગનો નાશ કરી ધર્મના પ્રભાવથી ઇશાન સ્વર્ગમાં મોટી ઋદ્ધિને ધારણ કરવાવાળો દેવ થયો. અવધિજ્ઞાનથી પોતાનો પૂર્વ જન્મ જોઈને એ દેવ ધર્મલાભ માટે મુનિ તથા શ્રીજિન પ્રતિમાની પૂજા કરવા માટે પૃથ્વી પર આવ્યો. આવતા જ એ દેવે મુનિરાજ અજિતસેન (જે વિદ્યાધર શાંતિમતિની વિદ્યા સિદ્ધ કરવામાં વિઘ્ન નાખી રહ્યો હતો) અને વાયુવેગ (શાંતિમતિના પિતા)ના દર્શન કર્યા. અતિશય વૈરાગ્યના ઉદયથી ગૃહનો ત્યાગ કરી સંયમ ધારણ કરવાથી તથા તપશ્ચરણ અને ધ્યાનાદિથી એ બંનેને કેવળજ્ઞાનરૂપી નેત્ર પ્રાપ્ત થયા હતા તથા એ બંનેને એ જ સમયે કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું હતું. એ બંને સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન હતા; એમના ઉપર ચામર ઢળાઈ રહ્યા હતા. અનેક પ્રકારની વિભૂતિ પ્રગટ થઈ રહી હતી. પ્રાતિહાર્યોની વચ્ચે એ બિરાજમાન હતા. અસંખ્ય દેવો એમની સેવા કરી રહ્યા હતા. ચારેય સંઘોથી એ સુશોભિત હતા. એમનામાં અનંત ગુણ બિરાજમાન હતા. બધા જીવોનું હિત કરવા માટે એ તત્પર હતા, એમની અનેક પ્રકારની મહિમા ફેલાઈ રહી હતી, બધા ઇન્દ્રો મળીને એમની પૂજા કરી રહ્યા હતા. અનંત સુખ એમને પ્રાપ્ત થઈ ચૂક્યું હતું તથા અનેક મુનિરાજ એમને નમસ્કાર કરી રહ્યા હતા.

એ બંનેના દર્શન કરી આ દેવ વિચાર કરવા લાગ્યો કે આશ્ચર્ય છે! ક્યાં તો ડરથી વ્યાકુળ થયેલો એ વિષયાંધ

વિદ્યાધર તથા ક્યાં દેવો દ્વારા પૂજ્ય ત્રણે લોકના આ સર્વજ્ઞ દેવ! ક્યાં તો મારા વૃદ્ધ પિતા તથા ક્યાં તો બધા પદાર્થોને એક સાથે જોવાવાળા શ્રી કેવળી ભગવાન! આ વાત સંસારમાં મહાન પુરુષોને પણ અત્યંત આશ્ચર્યમાં નાખવાવાળી છે. પૂર્વમાં જે મુનિઓએ કહ્યું હતું કે જીવોમાં અનંત શક્તિ છે, એ ખોટી કેવી રીતે હોઈ શકે? કેમ કે આ સમયે મેં એ શક્તિને સાક્ષાત્ જોઈ લીધી. આ પ્રકારે મનમાં ચિંતન કરી એણે કેવળીની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી. મસ્તક ઝુકાવીને એમને નમસ્કાર કર્યા તથા ગુણ વર્ણન કરી એમની સ્તુતિ કરી. સ્વર્ગલોકના દ્રવ્યથી ખૂબ જ ભક્તિપૂર્વક એમની પૂજા કરી તથા આશ્ચર્ય ફળદાયક ધર્મથી પ્રસન્ન થઈને એ સ્વર્ગલોક ચાલ્યો ગયો. ત્યાં પોતાના મનમાં જિનધર્મની સ્થાપના કરી પુણ્યકર્મના ઉદયથી છએ ઋદ્ધિથી ઉત્પન્ન થવાવાળા ભોગોને હંમેશા ભોગવવા લાગ્યા.

ત્યારબાદ, ચૈત્યાલયોથી સુશોભિત સ્વેતવર્ણ રૂપાયલપર્વતની દક્ષિણ શ્રેણિમાં શિવમંદિર નામનું સુંદર નગર છે. પુણ્યકર્મના ઉદયથી એમાં મેઘવાહન નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. એને વિમલા નામની રૂપવતી તથા નિર્મળ ચરિત્રવાન સ્ત્રી હતી. એ બંનેને સતી રૂપવતી અને શુભલક્ષણવાળી કનકમાલા નામની પુત્રી હતી. એનો વિવાહ સહસ્રાયુધના પુત્ર કનકશાંતિની સાથે વિધિપૂર્વક થયો હતો. શુભોદયથી કનકમાળા એને બધા પ્રકારનું સુખ આપતી હતી. પુણ્યકર્મના ઉદયથી સ્વોક્સાર નામના નગરમાં જયસેન નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. એની રાણીનું નામ જયસેના હતું. એમને વસંતસેના નામની પુત્રી હતી. રૂપવાન કનકશાંતિએ વિધિપૂર્વક વસંતસેનાની સાથે પણ વિવાહ કર્યા હતા, એની નાની સ્ત્રી હતી. જે પ્રકારે કામ રતિથી સંતુષ્ટ થાય છે, એ જ પ્રકારે એ કનકશાંતિ બંને સ્ત્રીઓના કટાક્ષો, હાસ્યો, કામસેવા, કોયલની જેવા મધુર શબ્દોથી સંતુષ્ટ થતો હતો.

એક દિવસ એ કનકશાંતિ પોતાની સ્ત્રીઓની સાથે કૌતૂહલવશ વિહાર કરવા માટે વનમાં ગયો. જે પ્રકારે કંદમૂળ, ગોતવાવાળાને ભાગ્યથી અમૂલ્ય નિધિ મળી જાય છે, એ જ પ્રકારે પુણ્યકર્મના ઉદયથી કુમારને એ વનમાં વિમલપ્રભ નામના મુનિના દર્શન થઈ ગયા. એ મુનિરાજ જ્ઞાનના પ્રભાવથી ઘેરાયેલા હતા. પાપકર્મરૂપી મળથી રહિત હતા તથા બધા જીવોનું હિત કરવાવાળા હતા. એ બુદ્ધિમાને એમને નમસ્કાર કર્યા તથા એમની ત્રણ પ્રદક્ષિણા

કરી એમની સમીપ બેસી ગયો. એ મુનિરાજે ધર્મવૃદ્ધિના આશીર્વાદ દીધા તથા કૃપાપૂર્વક શ્રેષ્ઠ ધર્મનું નિરૂપણ કરવાનું શરૂ કર્યું. શ્રાવકો! ધર્મ એકદેશ છે; પરંતુ એ જીવોની દયાથી ભરપૂર છે તથા અણુવ્રત, શિક્ષાવ્રતોને ધારણ કરીને જ એને ધારણ કરાય છે. આ જ પ્રકારે દાન, પૂજા વગેરેથી પણ એ સિદ્ધ કરાય છે. આ ધર્મ સ્વર્ગલોકને દેવાવાળો છે તથા સમ્યગ્દર્શનની સાથે હોવાથી અનુક્રમથી નિર્વાણપદને સિદ્ધ કરે છે. પાપરહિત શ્રેષ્ઠ ધર્મ અત્યંત દુર્લભ છે. ઉપમારહિત છે તથા મોક્ષ પ્રાપ્ત થવા સુધી કલ્યાણ કરવાવાળો છે. એને ગૃહ વગેરે પરિગ્રહોનો ત્યાગ કરવાવાળા અને પરિષહોને જીતવાવાળા ધીર, વીર મુનિરાજ જ તપશ્ચરણ, સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને વિનય દ્વારા પાલન કરી શકે છે. જે મનુષ્ય વિષયાસક્ત છે અને સ્ત્રી વગેરેથી ઘેરાયેલા છે, એ ક્યારેય સ્વપ્નમાં પણ શ્રેષ્ઠ મુનિધર્મને ધારણ નથી કરી શકતા. માટે હે રાજન્! ગૃહસ્થધર્મને છોડીને તીર્થંકર તથા ગણધરો દ્વારા સેવનીય તથા સુખ દેવાવાળા મુનિધર્મને જલ્દીથી ધારણ કરો. ગૃહસ્થ ક્યારેક સામાયિક વગેરે દ્વારા ધર્મ કરે છે પણ ઘરમાં રહેવાથી ઘણા આરંભ વગેરેથી કેવળ પાપ જ કરે છે તથા ક્યારેક ચૈત્યાલય વગેરે બનાવી પુણ્યપાપ બંને કરે છે. આ પ્રકારે શ્રાવક હંમેશા કર્મોનો બંધ અને એની નિર્જરા કરતો રહે છે એટલે બુદ્ધિમાન પુરુષોએ ગૃહ છોડીને અત્યંત નિર્મળ, સારભૂત બધી ચિંતાઓથી રહિત તથા બધા પ્રકારના પાપયોગોથી રહિત મુનિધર્મ ધારણ કરવો જોઈએ. મુનિધર્મને ધારણ કરવાથી આ જીવ આ લોકમાં જ દેવો અને ચક્રવર્તીઓ દ્વારા પૂજ્ય થઈ જાય છે. તો પછી પરલોકની તો વાત જ શું?

કુમાર કનકશાંતિ પણ એ મુનિરાજના વચનો સાંભળી શરીર, ભોગ તથા સંસારથી વિરક્ત થઈને મુનિભક્તની પ્રેરણા દેવાવાળા પરમ સંયમને પ્રાપ્ત થયો. એ વિચાર કરવા લાગ્યો કે જેના હૃદય વિષયોમાં આસક્ત છે એવા મનુષ્યોનું અત્યંત દુર્લભ જીવન, વિના ધર્મનું, વ્યર્થ જ ચાલ્યું જાય છે. જે દિવસો નીકળી જાય છે, એ સેંકડો સુવર્ણખંડ દેવાથી ક્યારેય પણ પાછા નથી આવી શકતા. માટે જ્યાં સુધી જીવનના દિવસો બાકી છે ત્યાં સુધી બુદ્ધિમાનોએ પોતાનું હિત કરી લેવા જેવું છે. જે પ્રકારે નિધિ નષ્ટ થઈ જવાથી દરિદ્રોએ માત્ર હાથ જ મસળવા પડે છે, એ જ પ્રકારે દૈવયોગથી આયુ પૂર્ણ થઈ જવાથી મૃત્યુના સમયે સજ્જન લોકોએ હાથ જ મસળવા પડે છે. એટલે

યતુર પુરુષોએ બાલ્યાવસ્થાથી જ ધર્મસેવન કરવું જોઈએ; કેમ કે યમરાજ લેવા માટે ક્યારે આવી જશે એ કોઈને ખબર નથી. જે જીવ બાલ્યાવસ્થાથી ઘોર તપશ્ચરણ તથા ચારિત્રપાલન નથી કરતો એ પાછળથી એનું પાલન નથી કરી શકતો, જેમ વૃદ્ધાવસ્થામાં બળદ કાંઈ નથી કરી શકતો.

આ પ્રકારે વિચાર કરી રાજાએ બંને રાણીઓનો તથા ભોગ-લક્ષ્મીનો ત્યાગ કર્યો અને સ્વયં મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે વૈરાગ્ય ધારણ કરી દીક્ષા-લક્ષ્મીનો સ્વીકાર કર્યો. કનકશાંતિના તપશ્ચરણ ધારણ કરી લેવાથી વિવેકરૂપી નિર્મળ નેત્રોને ધારણ કરવાવાળી એ રાણીઓએ પણ શીઘ્રથી શરીર-ભોગ તથા સંસારથી વૈરાગ્ય ધારણ કર્યો. એ બંને પોતાના કુળની અન્ય સ્ત્રીઓની સાથે વિમલમતિ નામની ગણિનીના પાસે પહોંચી તથા એમને નમસ્કાર કરી બધાની સાથે જિનદીક્ષા ધારણ કરી. આ બાજુ કનકશાંતિ મુનિરાજ હંમેશા શ્રુતજ્ઞાનના અભ્યાસ કરવા લાગ્યા, ધ્યાનનો અભ્યાસ કરવા લાગ્યા, બંને પ્રકારના ઘોર તપશ્ચરણ કરવા લાગ્યા તથા પરિષદોને જીતવા લાગ્યા. એ મુનિરાજ વનમાં, પર્વત પર, કોઈ પર્વતની ગુફા વગેરે શૂન્ય સ્થાનમાં અને ભયંકર સ્મશાનમાં સિંહની જેમ હંમેશા નિર્ભય થઈને રહેતા હતા. એ ધીર, વીર મુનિરાજ કર્મોનો નાશ કરવા માટે, વગર કોઈ પ્રમાદનાં, જંગલ, ગામ અને વન વગેરેમાં એકલા જ વિહાર કર્યા કરતા હતા.

જેમણે પોતાના શરીરથી મમત્વ અને બધા પરિગ્રહો છોડી દીધા છે અને જેમની બુદ્ધિ વિશુદ્ધ છે, એવા એ ધીર, વીર મુનિરાજ એક દિવસ સિદ્ધાયલ પર્વત ઉપર કાયોત્સર્ગ ધારણ કરી બિરાજમાન થયા. ત્યાં એ નિસ્પૃહ મુનિરાજને વસંતસેનાના ભાઈ ચિત્રચુલે જોયા. પહેલાંથી ચાલ્યા આવતા વેરના કારણે અને પાપના ઉદયના કારણે એમને જોતાં જ એના નેત્ર ક્રોધથી લાલ થઈ ગયા તથા એ મૂર્ખે એ મુનિરાજ ઉપર ઉપસર્ગ કરવાનો વિચાર કર્યો. પરંતુ એ જ સમયે મુનિરાજના તપશ્ચરણના પ્રભાવથી પુણ્યવાન વિદ્યાધર રાજાઓએ એને લલકાર્યો. એમના લલકારથી ઉપસર્ગ કરવામાં અસમર્થ થવાથી એ પાપી ત્યાંથી ભાગી ગયો. બીજા દિવસે એ મુનિરાજ આહાર માટે ઈર્યાપથની શુદ્ધિપૂર્વક રત્નપુર નગરમાં પહોંચ્યા. ત્યાં શ્રેષ્ઠધર્મથી વિભૂષિત રાજા રત્નસેને એમની પડગાહના કરી, એમને નમસ્કાર કર્યા તથા અમૂલ્ય નિધિ પ્રાપ્ત થવાની જેમ પ્રસન્ન થયો. દાતાના સાતેય ગુણોથી યુક્ત થઈને રાજાએ

નવધા ભક્તિપૂર્વક કનકશાંતિ મુનિરાજને વિધિપૂર્વક મન, વચન, કાયની શુદ્ધિ કરી ખૂબ જ ભક્તિથી પ્રાસુક, મધુર, ચીકણું, રસીલું, ધર્મને વધારવાવાળું તથા કૃતાદિ દોષોથી રહિત શુદ્ધ આહાર આપ્યો. એ જ સમયે સચિંત પુણ્યના પ્રભાવથી રાજાના ઘરે દેવોએ રત્નવૃષ્ટિ વગેરે ઉત્તમ પંચાશ્ચર્ય પ્રગટ કર્યાં. મુનિઓને દાન દેવાથી જ્યારે આ લોકમાં જ અનેક પ્રકારની સંપત્તિ મળી જાય છે તો પછી પરલોકમાં ભોગસામગ્રી તથા દેવોની સંપદા કેમ ન મળી શકે? જે પ્રકારે બુદ્ધિમાન લોકો રત્નો તથા સોનાના થોડાક વ્યાપારથી ઘણું ધન કમાઈ લે છે એ જ પ્રકારે સત્પાત્રોને થાડું દાન દેવાથી પણ મનુષ્ય આ લોક ને પરલોક બંનેમાં સુખોથી ભરેલા સમુદ્રની જેમ શ્રેષ્ઠ પુણ્ય ઉપાર્જન કરે છે.

કોઈ એક દિવસ એ મુનિરાજ ઘાતિયાકર્મરૂપી શત્રુઓનો નાશ કરવા માટે સુરનિપાત નામના વનમાં પ્રતિમાયોગ ધારણ કરી બિરાજમાન થયા. એમને જોઈને એ જ ચિત્રયુલ ક્રોધરૂપી અગ્નિથી દગ્ધ થઈ ગયો તથા પાપકર્મના ઉદયથી એ મૂર્ખે મુનિ ઉપર ઉપસર્ગ કરવાનો પ્રારંભ કર્યો. શરીરથી મમત્વ ન રાખવાવાળા એ મુનિરાજ ઉપર એ દુષ્ટે ભય ઉત્પન્ન થવાવાળા અત્યંત ઘોર અને અસહ્ય ઉપસર્ગ કરવાનો પ્રારંભ કર્યો. એણે દુઃખ દેવાવાળી મારપીટ કરી, ધર્મછેદ કરવાવાળા કર્કશ તથા વિકાર ઉત્પન્ન કરવાવાળા વચનો કહ્યા તથા વિદ્યાબળ દ્વારા એના ઉપર ઉપસર્ગ કર્યો. પરંતુ મુનિરાજે સંયમ ગુણથી વિભૂષિત તથા સંકલ્પ-વિકલ્પોથી રહિત પોતાના ચિત્તને શરીરથી અલગ કરી આત્મધ્યાનમાં લગાવ્યું. ચિત્તને સ્થિર કરી એમણે તીવ્ર પરિષહોને જીત્યા તથા મૃત્યુના ભયથી રહિત થઈને એ મેરૂ પર્વતની જેમ નિશ્ચળ બિરાજમાન રહ્યા. તેમણે તેના પર ક્રોધ ન કર્યો, ઉત્તમ ક્ષમા ધારણ કરી તથા સંવર ધારણ કરીને અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનમાં ચઢી ગયા. એમણે પહેલાં શુક્લધ્યાનરૂપી તલવારથી મોહરૂપી દુર્જય શત્રુને માર્યો તથા એકત્વ-વિતર્ક શુક્લધ્યાનરૂપી તલવારથી શેષ રહેલા ઘાતિયાકર્મોનો નાશ કર્યો. ત્યારપછી એ મુનિરાજે એ જ સમયે સમસ્ત સંસારને પ્રત્યક્ષ પ્રકાશિત કરવાવાળા કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કર્યું. ઠીક જ છે, કેમ કે ક્ષમાથી (ઉત્તમ ક્ષમાથી) શું નથી પ્રાપ્ત થતું? અર્થાત્ બધું જ પ્રાપ્ત થાય છે. એટલે મુનિરાજે કોઈ દુષ્ટ શત્રુ ઉપર પણ ક્યારેય ક્રોધ ન કરવો જોઈએ, પરંતુ આત્માની શુદ્ધતાની સિદ્ધિ માટે હંમેશા ક્ષમા ધારણ કરવી જોઈએ. જે પ્રકારે તૃણ-સંયોગ વગર અગ્નિ નિસ્તેજ થઈ જાય છે, એ જ પ્રકારે એ વિદ્યાધર પણ ક્ષમાની આગળ નિસ્તેજ થઈ ગયો, કાંઈ ન કરી શક્યો. ઠીક

જ છે; જેમને ક્યારેય ક્રોધ ઉત્પન્ન નથી થતો, દુષ્ટ લોકો એમનું શું બગાડી શકે?

મુનિરાજ કનકશાંતિને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થતાં એમની પૂજા માટે બધા દેવો આવ્યા. દેવોને જોઈને એ પાપી ડરી ગયો, ભયથી એનું આખું શરીર કાંપવા લાગ્યું તથા તે વેરભાવ છોડીને ભવ્યજીવોની રક્ષા કરવાવાળા ત્રણે લોકના સ્વામી અરહંત દેવની શરણમાં આવ્યો. ઠીક જ છે, કેમ કે નીચોની વૃત્તિ એવી જ હોય છે. ત્યારબાદ ‘જય જય’ નાદથી કોલાહલ કરતા, વાજા વગાડતા તથા પૂજાની સામગ્રી લીધેલા ઈન્દ્રાદિક પોત-પોતાની દેવાંગનાઓની સાથે આવ્યા. એમણે ખૂબ જ ભક્તિથી, સ્વર્ગલોકના દ્રવ્યોથી, શ્રી કનકશાંતિ જિનરાજની અનેક પ્રકારથી પૂજા કરી. એમની ત્રણ પ્રદક્ષિણાઓ કરી તથા એમને નમસ્કાર કર્યા. પોતાના પૌત્રને કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થઈ છે એ સાંભળી વજાયુદ્ધ ચક્રવર્તીએ ‘આનંદ’ નામની ગંભીર ભેરી વગડાવી. એ પ્રસન્નચિત્ત થઈને પોતાના પરિવારની સાથે સેના તથા ભાઈ-બંધુઓને લઈને પૂજા કરવા માટે જિનરાજની પાસે પહોંચ્યા. એમણે ત્યાં પહોંચીને એમની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી. મસ્તક ઝુકાવીને નમસ્કાર કર્યા, પૂજા કરી અને પછી ખૂબ જ ભક્તિથી એમની સ્તુતિ કરવાનું શરૂ કર્યું.

હે દેવ! હે જિનાધીશ! તમે ત્રણે લોકના સ્વામી છો, તમારી જય હો. તમે ત્રણ લોકમાં પૂર્ણ વૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થવા સુધી બરાબર વધતા રહો. હે નાથ! તમે ત્રણે લોકમાં શ્રેષ્ઠ છો. હે સ્વામિ! તમે બુદ્ધિમાનોના પણ ગુરુ છો; તમે મનુષ્યો માટે વિના કારણ હિત કરવાવાળા ભાઈ છો અને તમે જ રક્ષા કરવાવાળા છો. હે પ્રભો! ત્રણે લોકોના સ્વામી ઈન્દ્રાદિ પણ મસ્તક ઝુકાવીને તમને નમસ્કાર કરે છે અને પોતાના આત્માનું હિત ચાહવાવાળા મુનિરાજ પણ તમારા ચરણકમળની સેવા કરે છે. હે દેવ! આ પાપી કામદેવ ખૂબ જ બળવાન છે, આ દુષ્ટે ત્રણેય લોકને જીતી લીધો છે. પરંતુ તમે બ્રહ્મચર્યરૂપી પ્રબળ શસ્ત્રથી બાળપણમાં જ આને જીતી લીધો છે. હે ભગવાન! સજ્જન લોકો તમારી સેવા કરે છે. ભવ્ય જીવોને તમે શરણ આપવાવાળા છો. મુક્તિરૂપી સ્ત્રી તમારા ઉપર આસક્ત છે અને મુનીશ્વર હંમેશા તમારી પ્રાર્થના કરે છે. હે દેવો દ્વારા પૂજ્ય! તમે બાળપણમાં જ ચારિત્રરૂપી તલવાર દ્વારા ત્રણે લોકને જીતવાવાળા અત્યંત ભયંકર મોહરૂપી મહાશત્રુને મારી નાખ્યો. હે જગન્નાથ! તમારો ગુણરૂપી મહાસાગર અનંત છે, ઈન્દ્ર અથવા અન્ય કોઈ પણ બુદ્ધિમાન એનો પાર નથી પામી શકતો તથા ન તો કોઈ તમારી સ્તુતિ કરવામાં સક્ષમ છે. હે દેવ!

તમે મારી રક્ષા કરો, પ્રસન્ન થઈને ધર્મોપદેશ આપો. હું સંસારથી ડરીને તમારા ચરણકમળની શરણમાં આવ્યો છું. આ પ્રકારે સ્તુતિ કરી ચક્રવર્તી વજ્રાયુદ્ધ ધર્મ શ્રવણ કરવા માટે એમના ચરણોમાં દૃષ્ટિ નિબદ્ધ કરી એમની બાજુમાં બેસી ગયો.

ત્યારબાદ, એ જિનરાજ કૃપાપૂર્વક પોતાની દિવ્યધ્વનિ દ્વારા બધા જીવોનું હિત કરવાવાળા ધર્મનું સ્વરૂપ કહેવા લાગ્યા. એ કહેવા લાગ્યા કે હે ચક્રવર્તી! તું મનને સ્થિર કરી સાંભળ. હું સંસારનું સ્વરૂપ દેખાડું છું, ધર્મનું સ્વરૂપ કહું છું તથા એના કારણોને પણ કહું છું. આ સંસાર અનંત છે, અભવ્ય જીવ એને પાર નથી કરી શકતા, આ અનાદિ છે, દુઃખોથી ભરેલો છે તથા ચતુર્ગતિમય છે. યદ્યપિ આ અનંત છે, તથાપિ રત્નત્રયને પ્રગટ કરવાવાળી કાળલબ્ધિને મેળવીને તારા જેવા ભવ્યજીવોમાં આ શાંત પણ થઈ જાય છે. અર્થાત્ એનો અંત પણ થઈ જાય છે. આ સંસારરૂપી મહાસાગર અત્યંત ગંભીર છે, દુઃખરૂપી અસંખ્ય લહેરોથી પૂર્ણ છે, જન્મ-મરણ તથા બુઢાપારૂપી મગર મચ્છોથી ભરેલો છે તથા અત્યંત ભયાનક છે. આમાં જે જીવ રત્નમયરૂપી શ્રેષ્ઠ પાત્રોથી ભરેલી ધર્મનૌકાનો સહારો નથી મેળવતા, એ જ અનંતવાર ડૂબતા અને નીકળતા રહે છે એટલે ભવજાળને નાશ કરવા માટે ચતુર પુરુષોએ ધર્મનું સેવન અવશ્ય કરવું જોઈએ, કેમકે ધર્મ જ મુક્તિકન્યાનો પિતા છે. જે લોકો મુક્તિકન્યામાં આસક્ત છે, એમણે એમની પ્રાપ્તિ માટે એમના પિતા ધર્મની સેવા અવશ્ય કરવી જોઈએ.

ત્રણે લોકમાં ક્ષોભ ઉત્પન્ન કરવાવાળી પંચકલ્યાણકોથી સુશોભિત તથા તીર્થંકર દ્વારા પૂજ્ય સમવસરણાદિ લક્ષ્મી મનુષ્યોને ધર્મના જ પ્રભાવથી પ્રાપ્ત થાય છે. સમ્યક્દૃષ્ટિ જીવોને ઈન્દ્રનું રાજ્યપદ, જેની સેવા બધા દેવગણ કરે છે તથા જે સમસ્ત ભોગોનું એકમાત્ર સ્થાન ગણાય છે, તે ધર્મથી જ મળે છે. હે ચક્રવર્તી! તને જે ચક્રવર્તી—લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થઈ છે, એ પૂર્વજન્મના ધર્મના પ્રભાવથી જ થઈ છે. આ લક્ષ્મીની દેવ, વિદ્યાધર બધા જ સેવા કરે છે તથા આ સંસારની બધી જ ઉપમાઓથી રહિત છે. સંસારમાં જે વસ્તુઓ દુર્લભ છે, જે પણ સુખ છે તથા જે પણ ઉત્તમપદ છે, એ બધું ધર્મના પ્રભાવથી જ ત્રણે લોકમાંથી સ્વયં આવીને ચતુર પુરુષોની બાજુમાં ઉપસ્થિત થઈ જાય છે. ધર્મ જ બંધુ છે, ધર્મ જ પરમ મિત્ર છે, ધર્મ જ સ્વામી છે, ધર્મ જ પિતા છે, ધર્મ જ માતા છે, ધર્મ જ

હિતકારક છે તથા ધર્મ જ પરજન્મ માટે પાથેય (રસ્તામાં ખાવા—પીવાની વસ્તુઓ) છે. ધર્મ જ મૃત્યુથી બચવા માટે શરણ છે, ધર્મ જ બુઢાપારૂપી વ્યાધિની દવા છે તથા ઉત્તમ ધર્મ જ નરકરૂપી કૂવાથી રક્ષા કરવાવાળો છે, મુક્તિરૂપી સ્ત્રીને વશમાં કરાવવાવાળો છે. આ ધર્મ મહાવ્રત-ધારણ, ઘોર-દુષ્કર તપશ્ચરણ, રત્નત્રય, યમ, નિયમ, યોગ મહાધ્યાન વગેરેના દ્વારા નિર્મળ હૃદયવાળા ધીર, વીર મુનિઓ દ્વારા જ ધારણ કરાય છે. સ્વર્ગોનું સુખ દેવાવાળું એકદેશધર્મનું સમ્યગ્જ્ઞાન, અણુવ્રત, દાન, પૂજન, ગુરુ-સેવા, પ્રોષધોપવાસ, નિરંતર વ્રતોની ભાવના તથા તીર્થકરોની ભક્તિ વગેરે દ્વારા હંમેશા આરાધના કરાય છે.

આ પ્રકારે અરહંત ભગવાનનો ઉપદેશ સાંભળીને રાજા વજ્રાયુધ કાળલબ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ જવાના કારણે શરીર, ભોગો અને સંસારથી વિરક્ત થયા. ત્યારબાદ, એ બુદ્ધિમાન પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યા કે સંસારમાં ભોગોની લંપટતા પણ બહુ વિચિત્ર છે. આશ્ચર્ય છે કે આ છે તો મારો પૌત્ર, અવસ્થામાં પણ મારાથી ઘણા નાનો છે, પરંતુ પોતાની ધીરતા, વીરતા તથા તપશ્ચરણના કારણોથી જ અલ્પાવસ્થામાં જ એમને કેવળજ્ઞાનની અક્ષય સંપદા પ્રાપ્ત થઈ ગઈ છે. એટલા માટે સંસારમાં એમનો જ આત્મા ધન્ય છે. જુઓ, મને ત્રણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત છે; તોપણ હું મૂર્ખની જેમ ભાઈ-બંધુરૂપી બંધનથી બંધાયેલો રાજ્યરૂપી જેલમાં પડ્યો છું. જે ધીરતા, વીરતા વગેરે ગુણોથી ધીર, વીર પુરુષ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે કર્મરૂપી શત્રુઓનો નાશ ન કરી શકે, એ ધીરતા, વીરતા વગેરે ગુણોથી સંસારમાં શું સિદ્ધ થઈ શકે છે? આ શરીરમાં શું સાર છે? જેના માટે મૂર્ખ લોકો આની પુષ્ટિ અને પાલનપોષણ માટે નરક દેવાવાળા અનેક પ્રકારના પાપનો સંચય કરે છે. આ શરીર સાત ધાતુઓથી ભરેલું છે, વિષ્ટા વગેરેથી ભરપૂર છે, મળમૂત્રનું પાત્ર છે તથા કીડાઓથી ભરેલું છે. આના હાડકાનો સમૂહ, માસપિંડ, ચામડુ વગેરે કેવળ એક ભવમાં જ સુખ આપે છે; પરંતુ આ ભોગ અનંત જન્મોમાં દુઃખ જ આપે છે. માટે બુદ્ધિમાન લોકોએ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે કુદ્ધ સર્પની જેમ આ ભોગોથી અવશ્ય દૂર રહેવું જોઈએ તથા પ્રાણ નાશ થવાથી પણ આને ગ્રહણ ન કરવો જોઈએ, કેમ કે આ ધર્મનો નાશ કરવાવાળા છે.

આ સંસાર બધા પ્રકારના દુઃખોની ખાણ છે, ઘોર કષ્ટદાયક છે, અત્યંત વિષમ છે, વિનશ્ચર છે, અનંત છે

તથા ભયાનક છે, આનાથી ભલા કોણ બુદ્ધિમાન પ્રેમ કરે? વિષયોમાં ફસાયેલો આ જીવ કર્મોના ઉદયથી સંસારરૂપી વનમાં ફરતો રહે છે તથા દુઃખરૂપી પર્વત પર ક્યારેક ચડતો તો ક્યારેક ઊતરતો રહે છે. જો સંસાર જ કલ્યાણકારી હોત તો શ્રી જિનેન્દ્રદેવે આનો ત્યાગ કેમ કર્યો? એમણે મોક્ષરૂપી રાજલક્ષ્મીની સાથે સાથે મુક્તિરૂપી સ્ત્રીને કેમ ગ્રહણ કરી? આ પ્રકારે ચિંતવન કરવાથી એ ચક્રવર્તીનો વૈરાગ્ય બમણો વધી ગયો કે જે ઘણા પ્રકારના સુખોનો પ્રદાતા તથા જ્ઞાનનું કારણ છે.

ત્યારબાદ, એ ચક્રવર્તી શ્રી જિનેન્દ્રદેવને નમસ્કાર કરી એમના વચનામૃતનું પાન કરી તથા ભોગ, તૃષ્ણા વગેરેથી ઉત્પન્ન થયેલી અગ્નિને નષ્ટ કરી પોતાના ઘરે ચાલ્યા ગયા. સંસારથી વિરક્ત થયેલા એ બુદ્ધિમાને ખૂબ મોટા ઉત્સવથી સજ્જનોના દ્વારા ત્યાગ કરવાયોગ્ય રાજ્ય સહસ્રાયુદ્ધને આપી દીધું તથા આ પ્રકારે એ નિશ્ચિંત થયા. ત્યારબાદ, એ ચક્રવર્તી દીક્ષા લેવાની ઈચ્છાથી છએ ખંડની રાજ્યલક્ષ્મી, નવનિધિ, ચૌદ રત્ન તથા છન્નુ હજાર સ્ત્રીઓને છોડી પોતાના પિતા ક્ષેમંકર તીર્થંકરની પાસે ગયા. એ ભગવાન ત્રણે લોકના સ્વામી હતા, ગુણોના સમુદ્ર હતા તથા અત્યંત મહિમા સહિત બિરાજમાન હતા. ચક્રવર્તીએ એમને ખૂબ જ ભક્તિથી મસ્તક નમાવીને ત્રણ વાર નમસ્કાર કર્યા તથા એમની પ્રદક્ષિણા કરી. એમણે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે એમની આજ્ઞાનુસાર વસ્ત્રાદિ બાહ્ય પરિગ્રહોનો ત્યાગ કર્યો, મિથ્યાત્વ વગેરે અંતરંગ પરિગ્રહોનો ત્યાગ કર્યો તથા દીક્ષા ધારણ કરી. એમણે અહિંસા વગેરે પાંચ મહાવ્રત ધારણ કર્યા, ઈર્યા સમિતિ વગેરે પાંચ ઉત્તમ સમિતિઓ ધારણ કરી, સ્પર્શ વગેરે પાંચો ઈન્દ્રિયોના વિષયોને રોક્યા, સામાયિક વગેરે છ આવશ્યક ધારણ કર્યા, કેશલોચ કર્યો, નગ્ન અવસ્થા ધારણ કરી, સ્નાનનો ત્યાગ કર્યો, હંમેશા જમીન ઉપર સૂવાનો નિયમ લીધો તથા મધ્યાહ્નના સમયે બીજાના ઘર પર સુખદ પવિત્ર પ્રાસુક ભોજન ઊભા રહીને એક વાર લેવાનો નિયમ લીધો.

શ્રી જિનેન્દ્રદેવે દીક્ષા દેતાં સમયે વજ્રાયુદ્ધ ચક્રવર્તીને ઉપર લખેલા અઠ્યાવીસ મૂળગુણનો ઉપદેશ આપ્યો હતો. મુનિઓએ આ અઠ્યાવીસ મૂળગુણ પ્રાણનાશ થતો હોય તોપણ ક્યારેય છોડવા ન જોઈએ, કેમકે આ મૂળગુણ જ સમસ્ત ગુણમાં મૂળભૂત છે, બધાનું મૂળ છે. વિના કોઈ અતિક્રમથી સમસ્ત પ્રમાદોને છોડીને મોક્ષ આપવાવાળા

આ અઠ્યાવીસ મૂળગુણોનું મુનિરાજ હંમેશા પાલન કરતા રહે છે. એ મુનિરાજ તૃષ્ણારૂપી ગરમીને શાંત કરવા માટે, તત્ત્વરૂપી ઠંડા પાણીથી ભરેલા આગમરૂપી મહાસાગરમાં અવગાહન કરતા હતા, એમાં સ્નાન કરતા હતા અર્થાત્ એનું ખૂબ મનન કરતા હતા. એ મુનિ પંદર દિવસ, એક મહિનો, એક વર્ષ વગેરેની મર્યાદાથી પ્રોષધોપવાસ વગેરે ધારણ કરી અનેક પ્રકારનું દુષ્કર તપ પૂર્ણ કરતા હતા. એ ચિત્તને એકાગ્ર કરી પર્વત ઉપર, વૃક્ષોના કોટરોમાં તથા ગુફામાં ઉત્તમ ધ્યાન ધારણ કરતા હતા. વર્ષાઋતુમાં ચાર મહિના સુધી એ મુનિરાજ વૃક્ષની નીચે લાકડીનાં ખંભાની જેમ નિશ્ચળ ઊભા રહીને પાપકર્મોને નાશ કરવાવાળો યોગ ધારણ કરતા હતા. ઠંડીઋતુમાં રાતના સમયે ચાર રસ્તા ઉપર કાયોત્સર્ગ ધારણ કરી બરફથી ઢંકાયેલા પર્વતની જેમ ભયરહિત ઊભા રહેતા હતા. ઉષ્ણઋતુમાં એ મુનિરાજ ગરમીથી બળતી પર્વતની શિલા ઉપર પસીનાનાં ટીપાથી વિભૂષિત થઈને સૂર્યની જેમ કાયોત્સર્ગ ધારણ કરી ઊભા રહેતા હતા. આ પ્રકારે એ મુનિરાજ અનંત સુખ પ્રાપ્ત કરવા માટે તથા શરીરાદિ પુદ્ગલોને તથા કર્મોને નાશ કરવા માટે પોતાની શક્તિ અનુસાર ત્રણે ઋતુઓથી ઉત્પન્ન થયેલ કાયકલેશને સમભાવથી સહન કરતા હતા.

કોઈ એક દિવસ વજ્રવૃષભનારાયસંહનને ધારણ કરવાવાળા એ ધીર, વીર મુનિરાજ પાપોનો નાશ કરવા માટે સિદ્ધગિરી પર્વત ઉપર પ્રતિમાયોગ ધારણ કરી ખૂબ જ સ્થિરતાથી બિરાજમાન થયા. એમને જોઈને આકાશમાર્ગેથી જતા વિદ્યાધર પોતાના હૃદયમાં આશ્ચર્ય કરતા કલ્પના કરતા હતા કે શું આ કોઈ પર્વતનું શિખર છે, યા પછી કોઈ સ્થંભ છે, યા પછી મસ્તક ઉપર કાળાવાળોના ભ્રમરોથી ઘેરાયેલું કોઈ વૃક્ષ છે અથવા શરીરથી મમત્વ છોડેલા કોઈ મુનિરાજ છે? એ મુનિરાજ એટલા નિશ્ચલ હતા કે એમને વૃક્ષ સમજીને અનેક પ્રકારના ભયંકર સર્પ પણ એમના શરીર ઉપર અને માથા ઉપર ચઢી જતા હતા. એ મુનિરાજના બંને ચરણોનો સહારો લઈને સર્પોએ પણ ઘણા બધા બીલ બનાવી લીધા હતા. ઠીક જ છે! કેમ કે મુનિઓના ચરણકમળના સ્પર્શથી નિર્ભય થઈને શત્રુ પણ વધી આવે છે. કેટલાય બળદોએ માનો માર્દવગુણ (કોમળતા)ને પ્રાપ્ત કરવાની ઈચ્છાથી, એ મુનિરાજના શરીરને આપાદ કંઠ ઘેરીને પોતાને સારી રીતે ફેલાવી લીધા હતા. મુનિરાજ ઉત્કૃષ્ટ આત્માનું ધ્યાન ધારણ કરી સમસ્ત પરિષહોને જીતીને એવા નિશ્ચળ બિરાજમાન થઈ ગયા હતા, માનો બળદોથી ઢંકાયેલું કોઈ વૃક્ષ જ હોય !

હવે આગળનું વૃત્તાંત સાંભળો. રત્નકંઠ તથા રત્નાયુધ અશ્વત્થીવના પુત્ર હતા. એ પોતના પાપકર્મના ઉદયથી સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતા કાંઈક ધર્મસેવનના ફળથી વ્યંતર દેવ થયા હતા. એનું નામ અતિબળ અને મહાબળ હતું. એ ખૂબ જ દુષ્ટ હતા. પૂર્વ જન્મના વેરના સંસ્કારથી તથા પાપકર્મના ઉદયથી, શરીરથી મમત્વ છોડી દેવાવાળા એ મુનિરાજ ઉપર એ ભયંકર ઉપસર્ગ કરવા લાગ્યા. સંસારમાં જે મુનિરાજની નિંદા કરે છે, એની ભવોભવમાં નિંદા થાય છે તથા જે મુનિરાજને દુઃખ આપે છે એમણે નરકમાં ઘણા દુઃખો ભોગવવા પડે છે. મુનિરાજ ઉપર ઉપસર્ગ ચાલી જ રહ્યો હતો કે ત્યારે એટલામાં રંભા અને તિલોત્તમા નામની બે દેવીઓ ત્યાં આવી પહોંચી. એમણે એ દુષ્ટ દેવોને ખૂબ જ સમજાવ્યા કે મુનિરાજના તપશ્ચરણનું બળ ખૂબ જ વધેલું છે, જો અકસ્માતે એમને પણ ક્રોધ આવી ગયો તો પછી સંસારમાં એવું કોણ છે, જે એમની સામે ક્ષણભર પણ ટકી શકે? આ પ્રકારે સમજાવવાથી પણ જ્યારે એ ન માન્યા તો એમણે એ બંને દેવને ધમકાવ્યા, માર્યા, એમને ઉપસર્ગ કરવાથી રોક્યા. આ પ્રકારે મુનિરાજમાં ભક્તિ રાખવાવાળી એ બંને દેવીઓએ મુનિરાજની રક્ષા કરી. પાપકર્મોના કારણે બંને લોકમાં દુઃખ મળવાના ડરથી એ બંને વ્યંતર ત્યાંથી ભાગી ગયા. બંને પુણ્યવતી દેવીઓએ ખૂબ જ ભક્તિથી એ મુનિરાજને નમસ્કાર કર્યા. સ્વર્ગલોકથી આવેલા પુષ્પ, ગંધ વગેરે દ્રવ્યોથી એમની પૂજા કરી તથા પછી એ સ્વર્ગમાં ચાલી ગઈ.

જુઓ, ક્યાં તો એ દુષ્ટ દેવ તથા ક્યાં પુણ્યવતી દેવીઓ, પુણ્યથી શું નથી થતું? સંસારમાં જે કાંઈ મુશ્કેલી છે, સાર છે, દુર્લભ છે, ધર્માત્માઓને એ બધું પ્રાપ્ત થાય છે. ત્યારપછી વજ્રાયુધના પુત્ર સહસ્રાયુધને રાજ્યભોગ કરતા કરતા કોઈ કારણથી વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થઈ ગયો તથા એ સંવેગ ગુણનું ચિંતન કરવા લાગ્યા. સત્પુરુષોની પરંપરાવાળા દાની, પવિત્ર તથા મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાવાળા પોતાના કુળકર્મનું ચિંતવન પોતાના મનમાં કરવા લાગ્યા. એ વિચાર કરવા લાગ્યા કે જુઓ મારા પિતામહ તીર્થંકર છે, એમણે દીક્ષા લઈને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું છે તથા દેવ-વિદ્યાધર-મનુષ્યો વગેરે બધા એમની પૂજા કરે છે. મારા પિતા પણ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે ચક્રવર્તીની રાજ્યલક્ષ્મીને છોડીને સંયમ ધારણ કરી પ્રતિદિન ઘોર તપશ્ચરણ કરે છે; અનંત સુખની ઈચ્છા કરવાવાળા અન્ય કેટલાય રાજાઓ પણ વિદ્વાનો દ્વારા પૂજ્ય જિનમુદ્રા ધારણ કરી મારી સામે જ વનમાં ચાલ્યા ગયા છે. પરંતુ મોહરૂપી પીશાયથી

ઘેરાયેલો, વિષયોમાં અંધ, નષ્ટબુદ્ધિ એવો હું હજી સુધી મત્સ્યની જેમ ગૃહરૂપી જાળમાં ફસાયેલો પડ્યો છું. આ સંસારમાં શ્રેષ્ઠ આત્માઓને જ્યાં સુધી કર્મોના નાશથી ઉત્પન્ન થવાવાળા અનંત સુખ પ્રાપ્ત ન થઈ જાય, ત્યાં સુધી એમને સાંસારિક સુખોથી ક્યારેય તૃપ્તિ નથી થતી. મનુષ્યોને ક્ષુધારોગના સમયે અન્ન દ્વારા તથા કામદાહના સમયે ઔષધિ દ્વારા જે સુખ પ્રાપ્ત થાય છે, એ સુખ નથી, પરંતુ દુઃખ છે. આમાં કોઈ સંદેહ નથી. જે પ્રકારે કોઈ ઉત્તમ જીવ બુદ્ધિના ભ્રમથી ખૂબ જ મહેનતથી પ્રાપ્ત થવાવાળા, દુઃખથી ઉત્પન્ન થવાવાળા તથા આગળ પણ દુઃખ દેવાવાળા, કામજન્ય સુખને ચરમ સુખ માની લે છે એ સુખ પરાધીન છે, ચંચળ છે તથા વિષયોથી ઉત્પન્ન થયું છે પછી ભલા જ્ઞાની લોક આની ઈચ્છા કઈ રીતે કરી શકે? કામજન્ય જે સુખ છે એ અનેક જીવોનો નાશ કરવાવાળું છે, રાગથી પરિપૂર્ણ છે તથા પરંપરારૂપથી નરકના દુઃખોનું કારણ છે; વિદ્વાન લોકોએ આવું જ માન્યું છે. જે સુખ વિષયોથી રહિત છે, પોતાના આત્માથી ઉત્પન્ન થયું છે, સ્ત્રી વગેરેથી રહિત છે, હંમેશા રહેવાવાળું છે તથા તપશ્ચરણથી પણ મળી જાય; તો પછી એવું કોણ બુદ્ધિમાન છે જે અત્યંત દુઃખ દેવાવાળા ક્ષણિક સુખોથી આત્માને મુક્ત ન કરે? આ પ્રકારે ચિંતવન કરી રાજા સહસ્રાયુધે કામ, રાજ્ય વગેરે બધાનો ત્યાગ કરી પોતાના મનમાં સંયમ લેવાનો દેહ નિશ્ચય કરી લીધો.

ત્યારબાદ, જેમની સમસ્ત સાંસારિક ઈચ્છા નષ્ટ થઈ ગઈ છે તથા જેમનો આત્મા સંયમગુણથી સુશોભિત થઈ રહ્યો છે એવા રાજા સહસ્રાયુધે મોટી વિભૂતિ સાથે પોતાનું રાજ્ય શતબળને સોંપી દીધું. ત્યારપછી, પુણ્યકર્મના ઉદયથી રાજા સહસ્રાયુધ બધા દોષોથી રહિત, કર્મોના આસ્રવથી રહિત અને ધર્મના સ્થાન પિહિતાશ્રવ મુનિની પાસે પહોંચ્યા. એમણે એ મુનિરાજને મસ્તક નમાવીને નમસ્કાર કર્યા. બાહ્ય-અંતરંગ પરિગ્રહોનો ત્યાગ કર્યો તથા દુઃખોનો નાશ કરવાવાળી તથા મોક્ષ દેવાવાળી ઉત્તમ દીક્ષા ધારણ કરી.

સહસ્રાયુધ મુનિ રાત-દિવસ શરીરને ક્લેશ પહોંચાડવાવાળા અસહ્ય તપશ્ચરણ કરવા લાગ્યા તથા પોતાના યોગના અંતમાં વજ્રાયુધ મુનિની પાસે પહોંચ્યા. એ બંને (વજ્રાયુધ તથા સહસ્રાયુધ) મુનિરાજ ઘોર તપશ્ચરણનું પાલન કરી વૈભાર પર્વત ઉપર પહોંચ્યા. એમણે પોતાના તપ-જ્ઞાનથી પોતપોતાની આયુને થોડી સમજીને સમસ્ત

શરીરથી મમત્વ ત્યાગી તથા આહાર છોડી સંન્યાસ ધારણ કર્યો. એ બંને મુનિઓએ ઉત્તમ ક્ષમા, સંતોષ વગેરે અસ્ત્ર દ્વારા કર્મોમાં સ્થિતિબંધ કરાવવાવાળા કષાયરૂપી શત્રુઓનો નિગ્રહ કર્યો. એમણે આમરણ ઘોર તથા કઠોર પ્રોષધોપવાસોથી તથા ઠંડી-ગરમી વગેરે બધા પ્રકારના દુઃખ આપવાવાળા બધા પરિષહોથી પોતાના શરીરને રૂધિર-માંસથી રહિત, કેવળ હાડકાનું ઢાંચુ, ચામડીથી ઢાંકેલું, ભયાનક, કૃશ તથા ખૂબ જ ક્ષીણ બનાવી દીધું હતું. એ બંને મુનિ બધા દોષોથી રહિત હતા તથા મુક્તિરૂપી લક્ષ્મીની જનની દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રના ઉત્તમ આરાધન કરતા હતા. તથા ક્યારેક પોતાના આત્માનું ધ્યાન કરતા હતા. એમણે શરીર-રહિત સિદ્ધપદ પ્રાપ્ત કરવા માટે બધા પ્રકારના દુઃખોનું કારણ એવા પોતાના શરીરનું મમત્વ સર્વથા છોડી દીધું હતું. એમણે વૈરાગ્યથી ભરેલું પોતાનું મન આમરણ શ્રેષ્ઠ ધર્મધ્યાન દ્વારા સર્વથા આત્મકલ્યાણમાં લગાવ્યું હતું. આ પ્રકારે પૂર્ણ પ્રયત્ન અને પૂર્ણ સમાધિની સાથે રત્નત્રયને ધારણ કરી, સૂક્ષ્મ જીવોને દેવાવાળી પ્રકૃતિનો બંધ કરી, એમણે પોતાના પ્રાણ છોડ્યા હતા અને ધર્મના પ્રભાવથી ઉર્ધ્વ ત્રૈવેયકમાં સુખના સાગર સોમસેન નામના અધોવિમાનમાં એ બંને અહમિન્દ્ર થયા હતા.

એ બંને અહમિન્દ્ર સ્વચ્છ સ્ફટિકની જેમ રત્નોના બનેલા અનેક ઋદ્ધિઓથી પરિપૂર્ણ ‘ઉત્પાદગૃહ’ વિમાનમાં, બે શિલાઓની વચ્ચે મણિઓથી જડેલા સોનાના આસન ઉપર (પલંગ ઉપર) ઉત્પન્ન થયા હતા તથા અંતર્મુહૂર્તમાં જ યૌવન અવસ્થાને પ્રાપ્ત થઈ ગયા હતા. ઉત્પન્ન થતાં સમયે એ દિવ્યમાળા તથા વસ્ત્ર પહેરેલા હતા, બધા આભૂષણોથી સુશોભિત હતા; ઉત્પન્ન થતાં જ એ ઊઠીને બેસી ગયા તથા બધી દિશાઓને જોવા લાગ્યા. એમણે જોયું કે બધી બાજુ રત્નોના બનેલા મોટા ઊંચા ચૈત્યાલયો છે, ખૂબ જ સારા મોટા ગૃહ છે તથા સંસારમાં બધી ઋદ્ધિઓમાં સારભૂત સુખ દેવાવાળી મોટી-મોટી ઋદ્ધિઓ છે. એમણે તેજના સમૂહની જેમ અથવા ધર્મોદયની જેમ બધા અહમિન્દ્રોને એક સાથે જોયા. એ જ સમયે મોટી ઋદ્ધિને ધારણ કરવાવાળા એ બંનેને અવધિજ્ઞાન પ્રગટ થયું. એ અવધિજ્ઞાનથી એમણે પોતાના પૂર્વભવનું બધું વૃત્તાંત જોઈ લીધું તથા તપ અને જ્ઞાનનું ઉત્તમ ફળ પણ જાણી લીધું.

ત્યારબાદ, એ બંનેએ જિનાલયમાં જઈને અનેક પ્રકારથી ભગવાનની પૂજા કરી. એના પછી એ બંને અહમિન્દ્ર ધર્મના પ્રભાવથી પ્રાપ્ત થયેલ પ્રવિચારરહિત તૃપ્તિ કરવાવાળા તથા આત્મામાં અનુભવ થવાવાળા અનેક પ્રકારનાં

સુખ ભોગવવા લાગ્યા. સ્વર્ગના દેવોને દેવાંગનાઓથી જે સુખ પ્રાપ્ત થાય છે એનાથી પણ અધિક સુખ એ અહમિન્દ્રોને પ્રાપ્ત થાય છે. એ બધા અહમિન્દ્રોની વિભૂતિ એક સરખી હોય છે, બધા ચતુર હોય છે, બધાનું સરખું પદ હોય છે, ભોગ-ઉપભોગ વગેરેની સામગ્રી બધાની સરખી હોય છે, વિમાનોની ઋદ્ધિઓ એક સરખી હોય છે, માન-સન્માન બધાનું એક સમાન હોય છે, બધા પરસ્પર પ્રેમ રાખે છે, બધાનું હૃદય શુદ્ધ રહે છે, હિણપ પદ કોઈનું નથી હોતું તથા બધાના હૃદયમાં પ્રેમ રહે છે. “હું જ ઈન્દ્ર છું” મારા સિવાય કોઈ ઈન્દ્ર નથી—આ પ્રકારે પોતાના હૃદયમાં માનીને એ હંમેશા સંતુષ્ટ અને સુખી રહે છે. બધા અહમિન્દ્રોની લેશ્યા શુક્લ રહે છે. એ બધા ઉપમારહિત, વિષાદરહિત, મદરહિત હોય છે. આ પ્રકારે એ બધા અહમિન્દ્ર સમાન જ હોય છે.

એ બંને અહમિન્દ્ર ક્યારેક તો બીજા અહમિન્દ્રોની સાથે રત્નત્રયને પ્રગટ કરવાવાળી, ધર્મને સુચિત કરવાવાળી તથા શુભકર્મોનો બંધ કરવાવાળી ગોષ્ઠિ તથા ચર્યા કરતા હતા, ક્યારેક અવધિજ્ઞાનથી ભગવાનના કલ્યાણકોને જાણીને તીર્થંકર પદને પ્રાપ્ત કરવા માટે ખૂબ ભક્તિથી પોતાના સ્થાને બેઠા-બેઠા જ મસ્તક ઝુકાવીને એમને નમસ્કાર કરતા હતા. એ બંને અહમિન્દ્ર કામરૂપી અગ્નિના દાહથી રહિત હતા. ક્યાંય આવવા જવાની ઈચ્છા હતી જ નહીં તથા મનને પ્રસન્ન કરવાવાળા અનેક પ્રકારવાળા સુખ ભોગવતા હતા. એમને સાતમી પૃથ્વી સુધી અવધિજ્ઞાન હતું. ત્યાં સુધી વિક્રીય ઋદ્ધિ હતી. ત્યાં સુધી એમનો પ્રતાપ હતો તથા ગમન કરવાની શક્તિ હતી. એમનું દોઢ હાથનું શરીર હતું. એમની મૂર્તિ સૌમ્ય હતી. એ બંને ખૂબ જ બળવાન હતા. એમનું સમચતુરસ્રસંસ્થાન હતું અને એ એવા દેખાતા હતા, માનો પુણ્યનો સમૂહ જ જુઓ. એમની ૨૯ સાગરની આયુષ્ય હતી. એમને ન ક્યારેય રોગ, ન કલેશ, ન અનિષ્ટસંયોગ, ન ઈષ્ટવિયોગ થાય છે. ૨૯ હજાર વર્ષ વ્યતીત થઈ ગયા પછી તૃપ્ત કરવાવાળા અમૃતમય માનસિક આહાર કરે છે. ૨૯ અર્ધમાસ એટલે કે ૧૪.૫ મહિના વ્યતીત થઈ ગયા પછી બધી દિશાઓને સુગંધિત કરવાવાળા ઉચ્છ્વાસ લેતા હતા અને આ પ્રકારે એ સુખના સાગરમાં ડૂબેલા હતા. આ પ્રકારે ધર્મના પ્રભાવથી એ બંને અહમિન્દ્ર, આત્માથી ઉન્નત થયેલા, રાગરહિત, બધા દોષોથી રહિત, સ્વર્ગના સુખોથી ઉત્તમ, ઉપમા રહિત, અત્યંત સાર અને સ્ત્રી વગેરે સમાગમથી રહિત સુખોનો હંમેશા અનુભવ કર્યા કરતા હતા.

એ બંને અહમિન્દ્ર નિઃશંકિત વગેરે ગુણોથી પરિપૂર્ણ તત્ત્વોનું શ્રદ્ધાન કરતા હતા. ભગવાન શ્રી અરિહંતદેવની ભક્તિ કરતા હતા. ચારિત્રધર્મની ભાવના કરતા હતા. શ્રુતજ્ઞાનનો પાઠ કરતા હતા. મુક્તિરૂપી સ્ત્રીમાં આસક્ત રહેતા હતા તથા ધર્મના શ્રેષ્ઠ ગુણોની ચર્ચા કરતા હતા. એણે (ચક્રવર્તીના જીવે) ધારણ કરેલા ચારિત્રના ફળથી, ઘોર તપશ્ચરણથી, સમ્યગ્દર્શન- જ્ઞાનના બળથી અને શુદ્ધ મનથી જે કાંઈ પુણ્ય પૂર્વમાં સંચય કર્યું હતું એના ઉદયથી પુત્રની સાથે અહમિન્દ્ર થઈને એ વિમાનમાં અત્યંત નિર્મળ તથા સારભૂત સુખનો અનુભવ કરતા હતા. આ સમજીને બુદ્ધિમાનોએ ચરિત્ર ધારણ કરી હંમેશા ધર્મનું પાલન કરવું જોઈએ. ઘણું કહેવાથી શું લાભ છે? સજ્જનોને મનુષ્યજન્મ તથા શ્રેષ્ઠ કુળ મેળવીને ખૂબ જ પ્રયત્નથી બધા પ્રકારના કલ્યાણ કરવાવાળા ધર્મનું પાલન કરવું જોઈએ. સંસારમાં ધર્મ જ શ્રેષ્ઠ પિતા છે. ધર્મ જ ભાઈ છે. ધર્મ જ પરજન્મની માતા છે. ધર્મ જ ધન વગેરે સુખ આપવાવાળા છે તથા ધર્મ જ જીવનું હિત કરવાવાળો છે. આત્માના ગુણોને વધારવાવાળા ધર્મથી અતિરિક્ત અન્ય કોઈ નથી. શ્રી જિનેન્દ્રદેવનો કહેલો ધર્મ જ તીર્થંકરપદ આપવા માટે એકમાત્ર સક્ષમ છે. ધર્મ જ ચક્રવર્તી તથા ઈન્દ્રની વિભૂતિનો હેતુ છે. ધર્મ જ અનંત સુખ આપવાવાળો છે તથા ધર્મ જ સૌથી ઉત્તમ છે, એટલે ઉત્તમ પુરુષ હંમેશા ધર્મનું પાલન કરે છે. સંસારમાં ધર્મ જ સ્વર્ગરૂપી ઘરનું આંગણ છે. ધર્મ જ હિત કરવાવાળો છે. ધર્મ જ મોક્ષસુખ આપવાવાળો છે. ધર્મ જ અનંત ગુણોનો સમુદ્ર છે. શ્રી જિનેન્દ્રદેવ પણ આનું સેવન કરે છે. આ ધર્મ ચારિત્રને ધારણ કરવાથી પ્રગટ થાય છે કે જે બધા પ્રકારના પાપોનો નાશ કરવાવાળો છે. જે બુદ્ધિમાન રાત-દિવસ આ ધર્મનું પાલન કરે છે, મુક્તિ-લક્ષ્મી પણ એની સ્ત્રી બની જાય છે. પછી ભલા સ્વર્ગની લક્ષ્મીની તો વાત જ શું?

શ્રી શાંતિનાથ ભગવાન ઉત્તમ ક્ષમા વગેરે શાંત ગુણોને ધારણ કરવાવાળાને શાંતિપ્રદાન કરવાવાળા છે, શાંતિના સ્થાન છે, શાંતિને ધારણ કરવાવાળા છે, એકમાત્ર શાંતિરૂપી રસમાં ડૂબેલા છે, અત્યંત નિર્મળ છે, અશુભકર્મોને શાંત કરવાવાળા છે, ધીર, વીર છે, અશાંતિને દૂર કરવાવાળા છે. ધર્મના માર્ગે પ્રયાણ કરવાવાળાને બધા પ્રકારની શાંતિ પ્રદાન કરવાવાળા છે, એવા શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનને હું ભક્તિપૂર્વક નમસ્કાર કરું છું.

અધિકાર નવમો સમાપ્ત થયો.

દસમો અધિકાર

હું મારા અશુભકર્મોને શાંત કરવા માટે, વિઘ્નોને દૂર કરવાવાળા, સમસ્ત સંસારને શાંતિ આપવાવાળા, કર્મરૂપી શત્રુઓના સમૂહને શાંત કરવાવાળા તથા સમસ્ત સંસાર જેને નમસ્કાર કરે છે, એવા શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનને નમસ્કાર કરું છું.

ત્યારબાદ, જમ્બૂવૃક્ષથી સુશોભિત એવો જંબૂદ્વીપના પૂર્વ વિદેહક્ષેત્રમાં પુષ્કલાવતી નામનો એક દેશ છે. ત્રણ જ્ઞાનના ધારણ કરવાવાળા દેવ પણ મોક્ષપદ મેળવવા માટે એ દેશમાં જન્મ લેવા માટે ઉત્સુક રહે છે. એ દેશમાં ભવ્યજીવોને ધર્મોપદેશ દેવા માટે તથા તીર્થયાત્રા કરવા માટે ધીર, વીર દયાળુ મુનિ હંમેશા વિહાર કરતાં રહે છે, એ દેશમાં જિનાલયના વિનાના ન ગામ છે, ન દ્વીપ છે, ન ખેટ છે, ન મંટવ છે, ન કર્વટ છે, ન પટ્ટન પણ છે. ત્યાં ભોગ-ઉપભોગોથી પરિપૂર્ણ પુણ્યશાળી અસંખ્યાત શલાકા પુરુષ ઉત્પન્ન થાય છે, જેમને દેવ, મનુષ્ય બધા નમસ્કાર કરે છે. હંસ વગેરે ઉત્તમ પક્ષીઓથી શોભાયમાન તથા નિર્મળ પાણીથી ભરેલા મનોહર તળાવ, વાવડી, નદી અને કૂવા ચારેય દિશાઓમાં શોભાયમાન છે. ત્યાંના ખેતરો પ્રાણીઓને તૃપ્ત કરવાવાળા ફળોથી તથા મુનિઓના તપશ્ચરણની જેમ હંમેશા સફળ બની રહે છે. ત્યાંના વન ઊંચા વૃક્ષ, પુષ્પ, ફળોથી શોભાયમાન થઈને ખૂબ જ સારા દેખાય છે. વૃક્ષોની નીચે ધ્યાન ધારણ કરેલા મુનિરાજ બિરાજમાન છે જે બીજા કલ્પવૃક્ષની જેવા લાગે છે. ત્યાં જગ્યા-જગ્યાએ દેવ, વિદ્યાધર તથા મનુષ્યો દ્વારા પૂજ્ય તીર્થંકર તથા ગણધરોની ઉત્તમ નિર્વાણભૂમિ વિદ્યમાન છે. ત્યાં શ્રીજિનેન્દ્રદેવનો કહેલો આદિ-અંત-રહિત હિંસાથી રહિત, બધા જીવોનું હિત કરવાવાળો તથા હંમેશા રહેવાવાળો ધર્મ હંમેશા વિદ્યમાન રહે છે.

જે પ્રકારે શરીરના મધ્યભાગમાં નાભિ રહે છે, એ જ પ્રકારે ઉપર લખેલા ગુણોથી પરિપૂર્ણ દેશના

મધ્યભાગમાં, પુંડરિકિણી નામની નગરી છે. એ નગરી સોના-રત્નોથી બનેલા, હંમેશા રહેવાવાળા કોટથી તથા એના ઊંચા દરવાજાથી હંમેશા શોભાયમાન રહે છે, ત્યાંના અકૃત્રિમ જિનાલય ધર્મના સાગરની જેમ શોભાયમાન છે, એ જિનાલય સુમેરુ પર્વતના શિખરની જેમ ઊંચા છે, અનેક પ્રકારના રત્નોથી શોભાયમાન છે, એમાં મણિઓના મંડપ બનેલા છે, એની ચારેબાજુ કોટ બનેલા છે, એના ઉપર ઘણી ધ્વજા ફરકી રહી છે. ધર્માત્મા સ્ત્રી-પુરુષોથી એ ભરેલા છે. ધર્મના ઉપકરણ તથા સોના અને માણેક વગેરેથી બનેલી અનેક પ્રકારની શ્રી જિનેન્દ્રદેવની પ્રતિમાઓથી સુશોભિત છે, દેવ પણ એની સેવા કરે છે, અનેક પ્રકારની શોભાથી એ શોભાયમાન છે તથા ગીત, નૃત્ય, વાજા તથા સ્તુતિના અવિરામ શબ્દોથી હંમેશા શોભાયમાન રહે છે. ઊંચા મકાનોના શિખરો ઉપર લાગેલી ધ્વજાઓથી એ નગરી એવી ભવ્ય લાગતી હતી, માનો મોક્ષ-સુખ પ્રાપ્ત કરવા માટે દેવોને જ બોલાવી રહી હોય! ત્યાં કેવળ પુણ્યવાન મનુષ્યો જ પોતાના સંચિત પુણ્યનું ફળ ભોગવવા માટે જ શ્રેષ્ઠ કુળોમાં ઉત્પન્ન થાય છે. પાપી લોકો અહીં ક્યારેય ઉત્પન્ન નથી થતા. કેટલાય પુણ્યવાન લોકો અનેક પ્રકારના ભોગો ભોગવતા હોવા છતાં દાન, પૂજા, તપ અને વ્રતોનું પાલન કરતાં મહાપુણ્ય ઉપાર્જન કરે છે. જે પ્રકારે ધર્મના પ્રભાવથી મનુષ્ય દ્રવ્યથી જ દ્રવ્ય કમાય છે, એ જ પ્રકારે ત્યાંના મનુષ્યો ધર્મથી જ ધર્મની વૃદ્ધિ કરે છે.

એ નગરીમાં જે ઉત્તમ મનુષ્ય ઉત્પન્ન થાય છે એ પોતાના પૂર્વભવના પુણ્ય-કર્મના ઉદયથી ત્યાગી, ભોગી, ધીર, વીર અનેક શાસ્ત્રોમાં નિપુણ, સુંદર, મધુરભાષી, વ્રતી, શીલવાન, સમ્યગ્દષ્ટિ, બુદ્ધિમાન, વિદ્વાન, અત્યંત ચતુર, વિવેકી, સદાચારી, અનેક પ્રકારની લક્ષ્મીથી સુશોભિત, દુરાચાર તથા પાપોથી રહિત, ન્યાયમાર્ગમાં ચાલવાવાળા, શ્રીજિનેન્દ્રદેવના ચરણકમળના ભક્ત, નીચ દેવોથી વિમુખ, નિર્ગ્રંથ ગુરુઓની સેવા કરવામાં આસક્ત, કુગુરુની સેવાથી રહિત, વિનયવાન, સારી ભાવનાવાળા તથા ધર્મધ્યાનમાં તત્પર પુરુષ ઉત્પન્ન થાય છે તથા ઉપર લખેલા બધા પુણ્યોથી સુશોભિત તથા સુખ આપવાવાળી સ્ત્રીઓ ઉત્પન્ન થાય છે. એ નગરીમાં ઉત્પન્ન થયેલા અનેક ચરમશરીરી ચતુર પુરુષ સંયમરૂપી તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી કર્મરૂપી શત્રુઓનો નાશ કરી મુક્ત થઈ જાય છે. કેટલાય પુરુષ ચારિત્ર ધારણ કરી સ્વર્ગે જાય છે, કેટલાય ઈન્દ્રની વિભૂતિ પ્રાપ્ત કરે છે તથા કેટલાય ધર્માત્મા ગ્રૈવેયકનું સુખ

ભોગવે છે. કેટલાય ઉત્તમ મુનિ પુણ્યકર્મના ઉદયથી રત્નત્રયનું આરાધન કરી સર્વાર્થસિદ્ધિ વગેરે પંચોતેર વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે. એ નગરીના કેટલાય ભદ્ર પુરુષ પોતાના શુદ્ધ ભાવોથી ઉત્તમ પાત્રોને દાન આપીને ભોગભૂમિમાં ઉત્પન્ન થાય છે તથા ત્યાં અનેક પ્રકારના ભોગ ભોગવે છે.

એ નગરીમાં અસંખ્યાત તીર્થંકર, ગણધર, કેવળજ્ઞાની તથા ધીર, વીર ચરમશરીરી મુનિ ઉત્પન્ન થતા રહે છે, જેમની ચક્રવર્તી તથા વિદ્યાધર પૂજા કરે છે, વંદના કરે છે તથા સ્તુતિ કરે છે. પછી ભલા નગરીનું હજી વધારે વર્ણન કરવાથી શું લાભ? આ પ્રકારે અનેક ગુણોથી ભરેલી આ નગરીમાં અનેક રાજાઓના શિરોમણિ *દાનરથ* નામના તીર્થંકર રાજ્ય કરતાં હતા. એમના જન્મ થવાના પહેલાં જ એમના પિતાના ગૃહ-પ્રાંગણમાં કુબેરે છ મહિના સુધી રત્નોની વર્ષા કરી હતી. એમના ગર્ભાવતારના સમયે ઈન્દ્રએ દેવ-દેવીઓની સાથે આવીને ખૂબ જ ભક્તિ સાથે એમના માતા-પિતાની પૂજા તથા સ્તુતિ કરી હતી. એમનો જન્મ થતાં જ બધા દેવોની સાથે ઈન્દ્ર એમને મેરુ પર્વત ઉપર લઈ ગયા હતા તથા ખૂબ જ ભક્તિથી ક્ષીરસાગરના પાણીથી એમનો અભિષેક કર્યો હતો.

એમની બાલ્યાવસ્થામાં જ ઈન્દ્રાણીએ સ્વર્ગમાં ઉત્પન્ન થયેલ વસ્ત્ર, માળા, આભૂષણ વગેરે ઉત્તમ પદાર્થોથી સ્વયં એમને વિભૂષિત કર્યા હતા. એમની બાળ અવસ્થામાં જ ઈન્દ્ર પુણ્ય-ઉપાર્જન કરવા માટે પોતાની ઈન્દ્રાણીની સાથે એમની સેવા કરતાં હતા. એમના રૂપને જોઈને ઈન્દ્રના મનમાં પણ આશ્ચર્ય થયું હતું તથા અતૃપ્ત થઈને ઈન્દ્રે એ રૂપને જોવા માટે એક હજાર આંખો બનાવી હતી. એમનું રૂપ મહા દિવ્ય હતું, દિવ્ય ગુણોથી વિભૂષિત હતું, ઉપમા રહિત હતું તથા કલાઓથી સુશોભિત હતું, એમનું વર્ણન ભલા કોણ કરી શકે? એમના શરીરમાં પસીનો નથી હોતો, દૂધ જેવું સફેદ એમનું લોહી હતું. પહેલું સમયતુરસ્રસંસ્થાન હતું. વજ્રવૃષભનારાયસંહનન હતું અર્થાત્ વજ્રમય હાડકાઓથી બનેલું વજ્રમય શરીર હતું. એ શરીરમાં સંપૂર્ણ પુણ્યરૂપ પરમાણુઓથી બનેલાં ઉત્તમ સૌરૂપ્ય (સુંદરતા)ના ગુણ હતા. એમના શ્વાસમાં એટલી સુગંધ હતી કે બધી દિશાઓમાં એમની સુગંધ ફેલાઈ જતી હતી, એ શરીર મહાદિવ્ય લક્ષણોથી તથા વ્યંજનોથી સુસજ્જીત હતું, શુકલધ્યાનને યોગ્ય અપ્રમાણ મહાવીર્ય (સામર્થ્ય) હતું તથા એમની વાણી શુભ, પ્રિય તથા બધા જીવોનું હિત કરવાવાળી હતી. અગિયાર દિવ્ય અતિશય ભગવાનના

શરીરની સાથે જ ઉત્પન્ન થયા હતા. પછી ભલા એમના ગુણોનું અલગ-અલગ વર્ણન કરવાથી શું લાભ?

જ્યારે એ ધીર, વીર રાજ્યગાદી ઉપર બિરાજમાન હતા ત્યારે દેવ, વિદ્યાધર બધા એમની સેવા કરતાં હતા, પછી ભલા રાજાઓની તો શું વાત હતી? એ ભગવાન સ્વર્ગમાં ઉત્પન્ન થવાવાળા ગીત, નૃત્ય, આભૂષણ, વસ્ત્ર વગેરે ઉત્તમથી ઉત્તમ ભોગો દ્વારા પ્રતિદિવસ સુખનો અનુભવ કર્યા કરતાં હતા. આ સંસારમાં એ ઘનરથ તીર્થંકરના સમસ્ત ઈન્દ્રિયોને તૃપ્ત કરવાવાળા સુખનું પરિમાણ ભલા કોણ કરી શકે?

ઘનરથની મનોરમા નામની રાણી હતી જે ગુણવતી, સૌભાગ્યવતી, પુણ્યવતી તથા અનેક લક્ષણોથી સુશોભિત હતી. એ બંનેને ત્યાં વજ્રાયુદ્ધનો જીવ ગ્રૈવેયકથી ચ્યવીને પુણ્ય-કર્મના ઉદયથી મેઘરથ નામનો પુત્ર થયો હતો. એ જ ઘનરથ તીર્થંકરની મનોરમા રાણીના ગર્ભથી સહસ્રાયુધનો જીવ ગ્રૈવેયકથી ચ્યવી કરી પુણ્યકર્મના ઉદયથી દેઢરથ નામનો પુત્ર થયો હતો. દેઢરથથી પ્રસન્ન થઈને એના પિતાએ બધા ભાઈ, બંધુઓની સાથે મોટા ઉત્સવથી એ બંનેની આરાધનાદિ બધી ક્રિયાઓ કરી હતી. એ બંનેએ જન્મની સાથે પોતાના પરિવારની સાથે જિનાલયમાં જઈને મોટી વિભૂતિ સાથે ભગવાનનો અભિષેક કર્યો તથા એમની વૃદ્ધિ માટે ભગવાનની પૂજા કરી. એ બંનેના જન્મોત્સવમાં ભાઈ-બંધુઓએ માંગવાવાળા દીન-અનાથ તથા યાચકોને સંતુષ્ટ કર્યા હતા. એ બંને ભાઈઓનું અમૃતની જેવું દૂધમિશ્રિ વગેરે પદાર્થો દ્વારા તથા એમનો યોગ્ય વસ્ત્ર-આભૂષણ દ્વારા પાલનપોષણ કરવામાં આવતું એટલે એ ચંદ્રમાની જેમ વધતા જતા હતા.

એ બંને ભાઈ બાલ્યાવસ્થાને વીતાવીને માત-પિતાને આનંદિત કરતાં હતા તથા કુમાર અવસ્થાને પામીને બધા પરિવારોને પ્રિય થઈ ગયા હતા. એ બંને ભાઈઓએ થોડા જ દિવસોમાં રાજનીતિ, શસ્ત્રવિદ્યા તથા જૈન-સિદ્ધાંતનું રહસ્ય હૃદયગમ કરી લીધું હતું. એ બંને ભાઈ પુણ્યકર્મના ઉદયથી અનુક્રમથી યુવાન, સદ્ગુણ, લક્ષ્મી, કલા, બુદ્ધિ તથા કાન્તિથી એકસાથે વિભૂષિત થઈ ગયા હતા. એ બંનેના મસ્તક રત્નોના જડેલા મુકુટથી શોભાયમાન હતા, હૃદય માળા તથા દિવ્યહારથી શોભાયમાન હતા તથા કાન કૂંડલોથી શોભાયમાન હતા. એ બંને ભાઈ કેયુર, અંગદ, શ્રેષ્ઠ આભૂષણ તથા સુંદર દિવ્યવસ્ત્રોથી શોભાયમાન હતા તથા નાગકુમાર દેવો જેવા લાગતા હતા. એ બંને ભાઈઓ ધીર,

વીર હતા, શુભ લક્ષણોથી સુશોભિત હતા, બધી કલાઓથી પરિપૂર્ણ હતા, વિદ્વાન હતા, લોકોને પ્રિય તથા માન્ય હતા, પ્રસિદ્ધ હતા તથા શુદ્ધ હૃદયવાળા હતા. એમનો યશ સંસારમાં વ્યાપ્ત હતો. એ રાજનીતિની પ્રવૃત્તિ કરવાવાળા હતા, પ્રતાપી હતા, ચતુર હતા તથા એમનું શરીર દિવ્યકાંતિથી સુશોભિત હતું. એ બંને ભાઈઓ ન્યાયમાર્ગમાં લીન હતા, પૂજ્ય હતા, દાની હતા, ગુણી હતા, શ્રી જિનેન્દ્રદેવના ચરણકમળના ભક્ત હતા તથા નિર્ગ્રંથ ગુરુઓના સેવક હતા. એ બંને ભાઈઓ સુશીલ હતા, ધર્માત્મા હતા, વિદ્યા તથા વિનયના પારગામી હતા. અનેક રાજા એમની સેવા કરતાં હતા એટલે એ ઈન્દ્ર પ્રતીન્દ્રની જેમ સુશોભિત થતા હતા. પૂર્વ ભવોને નિરૂપણ કરવાવાળા તથા તત્ત્વોને પ્રત્યક્ષ પ્રગટ કરવાવાળા અનુગામી અવધિજ્ઞાન કેવળ મેઘરથને જ હતું (દેઢરથને નહોતું).

એ બંને ભાઈ યૌવન અવસ્થાને પ્રાપ્ત થઈ ગયા હતા તથા અન્ય બધા ઐશ્વર્યને પ્રાપ્ત થઈ ગયા હતા; એટલા માટે મદોન્મત્ત હાથીની જેમ એમને જોઈને ઘનરથ તીર્થકરને એમના વિવાહ કરવાની ચિંતા થઈ, એમણે મોટા પુત્રના વિવાહ પ્રિયમિત્રાની સાથે કરી દીધા તથા નાના પુત્ર દેઢરથના વિવાહ સુમતિની સાથે કરી દીધા હતા. મેઘરથની રૂપવતી તથા ગુણવતી રાણી પ્રિયમિત્રાના ગર્ભથી શુભ લક્ષણોવાળા નન્દીવર્ધક નામનો પુત્ર થયો. દેઢરથની સૌભાગ્યવતી રાણી સુમતિના ગર્ભથી અનેક ગુણોથી સુશોભિત બરસેન નામનો પુત્ર થયો હતો. આ પ્રકારે ઘનરથ તીર્થકર પુત્ર, પૌત્ર વગેરેથી ઘેરાઈને બધા પ્રકારની સુખ સામગ્રીઓનો ઉપભોગ કરતાં સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન થઈને ઈન્દ્ર જેવી લીલા કરતાં હતા.

એક દિવસ પ્રિયમિત્રાની દાસી સુષેણા ધનકુન્ડ નામના એક મુરઘાને લઈને આવી તથા બધાને દેખાડીને કહેવા લાગી કે જેનો મુરઘો અમારા મુરઘાથી જીતી જશે એને એક હજાર મુદ્રા આપીશ. સુષેણાની આ વાત સાંભળી નાની રાણીની દાસી કાંચના ધનકુન્ડથી લડવા માટે વજ્રતુન્ડ નામના મુરઘાને લઈ આવી. આવા જીવોના પરસ્પર લડાવાથી બંનેને દુઃખ થાય છે. જોવાવાળાને પણ હિંસામાં આનંદ માનવાથી રૌદ્રધ્યાન થાય છે. રૌદ્રધ્યાનથી મહાપાપ થાય છે, પાપથી નરક મળે છે તથા નરકમાં દુઃખ સહન કરવું પડે છે, એટલે ધર્માત્મા લોકોએ આવું યુદ્ધ જોવું પણ અયોગ્ય છે. આ જ વાતને સ્મરણ કરતાં ઘનરથ તીર્થકર ભવ્યજીવોને સમજાવા માટે તથા પોતાના પુત્રની મહિમા

પ્રગટ કરવા માટે પોતાના પુત્ર-પૌત્રાદિકની સાથે વગર ઈચ્છાથી એ બંનેના યુદ્ધને જોઈ રહ્યા હતા. એ બંને મુરઘા પૂર્વજન્મની શત્રુતાના કારણે પરસ્પર ક્રોધપૂર્વક આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરવાવાળા તથા દુઃખ આપવાવાળા ઘોર યુદ્ધ કરવા માંડ્યા. આના વચ્ચે જ ઘનરથ તીર્થકરે પોતાના પુત્ર મેઘરથને પૂછ્યું કે આ બંનેનું યુદ્ધ કેમ થાય છે? શું પૂર્વ જન્મની શત્રુતા આનું કારણ છે? પિતાની આ વાત સાંભળી અવધિજ્ઞાની મેઘરથ બધા જીવોનું હિત કરવાવાળી તથા કાનોને સુખ આપવાવાળી મધુર વાણીમાં કહેવા લાગ્યા કે હે આત્મીયજીવો! મનને સ્થિર કરી સાંભળો. હું આ બંનેના પૂર્વ જન્મોની શત્રુતાની કથા કહું છું.

આ જ જંબૂદ્વીપના ઐરાવત ક્ષેત્રના રત્નપુર નગરમાં બે ભાઈઓ હતા. એ વૈશ્ય હતા પરંતુ મૂર્ખ હતા; ગાડીવાનનું કામ કરતાં હતા. ભદ્ર તથા ધન એમનું નામ હતું. એક દિવસ એ બંને નિર્દયી ભાઈ લોભમાં પડીને એક બળદ માટે આપસમાં લડવા માંડ્યા, એ બંને પાપી શ્રીનદીના કિનારે લડવા લાગ્યા તથા એકબીજાને ખૂબ જ મારવા માંડ્યા. એકબીજાના અસહ્ય મારથી એ ખૂબ જ દુઃખી થયા તથા લડતા-લડતા બંને મરી ગયા. એ બંને ભાઈ આર્તરૌદ્રધ્યાનરૂપી મહાપાપથી મર્યા હતા એટલે એ કાંચન નદીના કિનારે સ્વેતકર્ણ તથા તામ્રકર્ણ નામના હાથી થયા હતા. એ બંને હાથી પણ ક્રોધી હતા, મદોન્મત્ત હતા, બળવાન હતા તથા પૂર્વજન્મની શત્રુતા એમના હૃદયમાં ભરેલી હતી. જુઓ! જે ક્રોધ કરે છે એમની શું દુર્ગતિ થાય છે? ત્યાં પણ પૂર્વજન્મના વેરના સંસ્કારથી એ બંને ક્રોધિત થઈને લડવા લાગ્યા તથા પોતાના મજબૂત દાંતોથી એકબીજાને મારવા લાગ્યા તથા પરસ્પર એકબીજાના મારથી દુઃખી થઈને મરી ગયા. એ બંને ભાઈ મરીને પાપકર્મના ઉદયથી અયોધ્યા નગરમાં નન્દિમિત્ર નામના ગોવાળને ત્યાં પાડા થયા. ત્યાં પણ પૂર્વજન્મના વેરના સંસ્કારથી બંનેએ પરસ્પર દુઃખ દેવાવાળું યુદ્ધ કર્યું; ઘણા સમય સુધી એ એકબીજાને શીંગડાઓથી મારતા રહ્યા, દુઃખ આપતા રહ્યા અને અંતમાં મરી ગયા. બંને મરીને એ જ નગરના રાજપુત્ર શક્તિસેન અને વરસેનને ત્યાં વજ્ર જેવા મજબૂત માથાવાળા ઘેટા થયા. ત્યાં પણ પૂર્વ જન્મના વેરના સંસ્કારને કારણે એકબીજાથી લડતા રહ્યા અને અંતમાં બંને મરી ગયા અને પાપકર્મના ઉદયથી એ બંને અહીં મુરઘા થયા છે એટલે હે રાજન્! આ નિશ્ચિત છે કે પૂર્વજન્મના સંસ્કારથી મનુષ્યોની શત્રુતા તથા મિત્રતા બંને ઘણા ભવો

સુધી બરોબર સાથે ચાલી આવે છે એટલે હે રાજન્! બુદ્ધિમાન લોકોએ પ્રાણ નાશ થવાથી પણ કોઈ દીન-હીનની સાથે દુઃખ આપવાવાળું વેર ક્યારેય ન બાંધવું જોઈએ. આ પ્રકારે વિદ્વાન મેઘરથે એ બંને મુરઘાની પૂર્વજન્મની કથા કરીને બધા સભાસદોને આશ્ચર્યચકિત કરી દીધા તથા બધાની જિજ્ઞાસાને સંતુષ્ટ કરી.

ત્યારબાદ, મેઘરથ કહેવા લાગ્યા કે આ બંનેની લડાઈના સમયે અનેક વિદ્યાઓમાં નિપુણ બે વિદ્યાધર તમારા સ્નેહથી પ્રસન્ન થઈને અહીંયા આવીને બેઠા છે. એ વિદ્યાધર કોણ છે અને અહીંયા કેમ આવ્યા છે? આ બધું સાંભળવા ચાહો તો હે રાજન્! સાંભળો, હું એ બંનેની કથા કહું છું. આ જંબૂદ્વીપમાં ભરતક્ષેત્રના વિજયાર્ધની ઉત્તરશ્રેણીમાં કનકપુર નગર છે, એમાં પુણ્યકર્મના ઉદયથી ગરુડવેગ નામનો વિદ્યાધર રાજ્ય કરતો હતો. એની સુંદરમુખી રાણીનું નામ ધૃતિષેણા હતું. એ બંનેને દેવતિલક તથા ચંદ્રતિલક નામના બે પુત્ર હતા જે પ્રતાપી હતા, ધીર, વીર હતા તથા મોક્ષગામી હતા. કોઈ એક દિવસ એ બંને ભાઈઓ પોતાના અશુભ કર્મોનો નાશ કરવા ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવની પ્રતિમાઓની વંદનાના નિમિત્તે સિદ્ધકૂટ ચૈત્યાલયમાં ગયા હતા. ત્યાં એમણે ભગવાનની પૂજા, ભક્તિ કરી નમસ્કાર કર્યા તથા ધર્મ શ્રવણ કરવા માટે ત્યાં બિરાજમાન બે ચારણ મુનિઓ પાસે પહોંચ્યા. એ બંને મુનિ અવધિજ્ઞાની હતા, ચતુર હતા તથા દેવ પણ એમની પૂજા કરતાં હતા. એ બંને વિદ્યાધરોએ ખૂબ ભક્તિથી એમની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી; મસ્તક નમાવીને એમને નમસ્કાર કર્યા તથા બાજુમાં જઈ બેસી ગયા. એમાંથી મોટા મુનિએ સ્વર્ગ પ્રાપ્ત કરાવવાળા ગૃહસ્થધર્મનું તથા મોક્ષનું કારણ મુનિધર્મનું નિરૂપણ કર્યું તથા કૃપા-પરવશ ઉપદેશ દીધો.

આ ધર્મ જ સુખોની ખાણ છે. મનુષ્યોના પરલોક માટે આ જ પાથેય (સાથે લઈ જવા યોગ્ય) છે તથા પાપોનો નાશ કરવાવાળો છે તથા ઉત્તમ છે. મુનિ દ્વારા કહેલા તથા સંસારથી પાર કરાવવાવાળા એ ધર્મને સાંભળી બંનેએ મુનિને નમસ્કાર કરી પોતાના પૂર્વજન્મ વિષે પૂછ્યું કે હે ભગવાન્! અમે બંનેએ પૂર્વજન્મમાં એવા ક્યા તપ કર્યા હતા અથવા વ્રત પાલન કર્યા હતા અથવા ભગવાનની પૂજા કરી હતી કે જેનાથી અમને બંનેને વિદ્યાધરોની વિભૂતિ પ્રાપ્ત થઈ છે? હે દેવ! અમને સુખી કરવા માટે આ બધું કૃપા કરીને નિરૂપણ કરો. એ બંને ઉપર અનુગ્રહ કરવા માટે મુનિરાજ કહેવા લાગ્યા કે હે વિદ્યાધરો! હું પહેલી કથા કહું છું, ચિત્ત લગાવી સાંભળો.

ધાતકીખંડદ્વીપના પૂર્વ મેરુની ઉત્તર દિશાની બાજુ ઐરાવતક્ષેત્રમાં તિલકપુર નામનું એક નગર હતું. એમાં ધર્માત્મા અભયઘોષ નામના રાજા રાજ્ય કરતા હતા તથા એમને શુદ્ધ હૃદયવાળી સુવર્ણતિલકા નામની રાણી હતી. એ બંનેને બે પુત્ર થયા હતા. વિજય અને જયંત એમના નામ હતા. એ બંને ભાઈઓ ધીર, વીર હતા. શુભ લક્ષણોથી સુશોભિત હતા તથા નીતિવાન અને પરાક્રમી હતા. એ જ દેશની વિજયાર્ધ પર્વતની દક્ષિણ શ્રેણીમાં મંદર નામનું એક નગર છે. એમાં શંખ નામનો વિદ્યાધર રાજ્ય કરતો હતો. એની રાણીનું નામ જયા હતું. એ બંનેને પૃથ્વિતિલકા નામની પુત્રી થઈ હતી. એ ખૂબ જ રૂપવતી હતી, પુણ્યકર્મ કરવાવાળી હતી અને અનેક શ્રેષ્ઠ લક્ષણોથી સુશોભિત હતી. પુણ્યકર્મના ઉદયથી એ સુંદરી વિદ્યાધરીની સાથે વિધિપૂર્વક અભયઘોષે વિવાહ કર્યા હતા. રાજા અભયઘોષ એક વર્ષ સુધી બરાબર એમાં આસક્ત રહ્યો; એટલે પાપકર્મના ઉદયથી સુવર્ણતિલકા (પહેલી રાણી) ખૂબ જ દુઃખી થઈ.

વસંતઋતુના સમયે એક દિવસ સુવર્ણતિલકાની દૂતી ચંચલિકાએ આવીને રાજાને કહ્યું કે હે દેવ! રાણી સુવર્ણતિલકાનો બગીચો ખૂબ જ સુંદર અને મનોહર છે. પુણ્યના ફળની જેમ એમાં ખૂબ જ ફળ લાગેલા છે. આપ એ જોવા ચાલો. દાસીની વાત સાંભળી રાણી સુવર્ણતિલકાના સ્નેહના કારણે જ્યારે રાજા એ બગીચામાં જવા તૈયાર થયો તો પૃથ્વિતિલકાએ પોતાની વિદ્યાના બળથી એ જ સમયે ત્યાં જ બધી ઋતુઓનાં ફળ-ફૂલથી ભરેલો એક સુંદર બગીચો બનાવી દેખાડી દીધો તથા રાજાને કહ્યું કે હે દેવ! તમે આ મનોરમ બગીચાને જુઓ અને ક્યાંય બીજી જગ્યાએ નહીં જાઓ. આ પ્રકારે કહીને એણે રાજાને અન્ય જગ્યાએ જવાથી રોક્યા. પરંતુ પૃથ્વિતિલકાની વાતનું ઉલ્લંઘન કરી રાજા સુવર્ણતિલકાના બાગને જોવા ચાલ્યો ગયો. માનભંગ થવાના કારણે વિદ્યાધરી પૃથ્વિતિલકાને ખૂબ જ દુઃખ થયું. એ વિચાર કરવા લાગી કે આ પરાધીન સ્ત્રી જાતિને ધિક્કાર છે. આ સ્ત્રી પર્યાય જ દુઃખનું કારણ છે. આ પર્યાયમાં મોક્ષ પણ નથી મળતો, આ પર્યાય નિંદ્રા, અપવિત્ર તથા અશુભ છે. જે ભોગ વગર સન્માને ભોગવવામાં આવે છે તે દુઃખનો સાગર છે તથા ચારે ગતિમાં પરિભ્રમણ કરવાવાળા છે. એ સમસ્ત ભોગ આજે મારા પૂરા થાવ. અર્થાત્ હવે હું એને ભોગવવા નથી માંગતી. આ પ્રકારે ચિંતવન કરી એ વૈરાગ્યને પ્રાપ્ત થઈ અને

ગૃહ, ભોગ તથા પતિને છોડીને સુમતિ નામની ગણિની પાસે પહોંચી. એ સતીએ ત્યાં જઈને એમને નમસ્કાર કર્યા. એક સાડીથી અતિરિક્ત અન્ય બધા પરિગ્રહોનો ત્યાગ કર્યો તથા બધા પ્રકારે સુખ આપવાવાળી ઉત્તમ દીક્ષા ધારણ કરી. જુઓ! સંયમ ધારણ કરવા માટે ક્યારેક માન કરવું પણ સારી વાત છે કેમ કે નિકટ ભવ્ય-જીવોને એ માન આત્મા માટે હિત-સિદ્ધિનું કારણ બની જાય છે.

ત્યારપછી, એક દિવસ રાજા અભયઘોષે બપોરના સમયે ખૂબ જ પ્રસન્નતાથી દમવર નામના શ્રેષ્ઠ મુનિરાજની પડગાહના કરી, જેથી એમને શ્રેષ્ઠ ધર્મનું ઉપાર્જન થયું. જિનધર્મની ઈચ્છા રાખવાવાળા એ રાજાએ અશુભકર્મોનો નાશ કરવા માટે દાતાના સાતેય ગુણોથી વિભૂષિત થઈને ખૂબ જ ભક્તિથી નવ પ્રકારના વિધિપૂર્વક એ મુનિરાજને પ્રાસુક, મિષ્ટ, સરસ તથા ઉત્તમ આહાર આપ્યો. એ જ સમયમાં પ્રાપ્ત કરેલા પુણ્યના પ્રભાવથી રાજા અભયઘોષના ઘરે રત્નવૃષ્ટિ વગેરે પંચાશ્ચર્ય થયા. પાત્રદાનના ફળથી જે પ્રકારે આ લોકમાં મોટી વિભૂતિ પ્રાપ્ત થાય છે, એ જ પ્રકારે પરલોકમાં પણ સ્વર્ગ-મોક્ષ દેવાવાળી અનેક પ્રકારની લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે. દાનના પ્રભાવથી પ્રાપ્ત થયેલ પંચાશ્ચર્યોને જોઈને તથા કાળલબ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ જવાથી રાજા અભયઘોષ એ જ સમયે સંયમને પ્રાપ્ત થયા.

એ વિચાર કરવા લાગ્યા કે જુઓ, જે મુનિઓને દાન આપવાથી જ આ મનુષ્ય ક્ષણમાત્રમાં જ દેવો દ્વારા પ્રગટ કરેલી બહુમૂલ્ય ઉત્તમ લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરે છે, તો એ ઉત્તમ મુનિઓને તપશ્ચરણના પ્રભાવથી સ્વર્ગ-મોક્ષ વગેરે પરલોકમાં કઈ-કઈ લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થતી હશે તે કલ્પનાતીત છે. પાપરૂપ સમુદ્રના મધ્યમાં રહેવાવાળી આ ગૃહસ્થીથી શું સિદ્ધ થઈ શકે છે? કેમ કે આ ગૃહસ્થીમાં રહેતા મનુષ્યોને મોક્ષરૂપી સ્ત્રીનું મોઢું ક્યારેય દેખાય જ નથી શકતું. એનું કારણ એ છે કે ગૃહસ્થ ક્યારેક-ક્યારેક દાન, પૂજા વગેરે દ્વારા થોડું પુણ્ય સમ્પદાન કરે છે તો અવશ્ય; પરંતુ બીજી જ ક્ષણે એ હિંસા વગેરે પાપકર્મો દ્વારા વધારે પાપનું સંચય કરી લે છે. ગૃહસ્થ વ્યાપારરૂપી કાર્યોના સમુદ્રમાં ડૂબેલો રહે છે તથા ઘણી બધી ચિંતાઓથી ઘેરાયેલો રહે છે એટલે એ ક્યારેય સુખી નથી થતો, એને હંમેશા દુઃખ જ ભોગવવા પડે છે. ગૃહસ્થ-ધર્મ જો કલ્યાણ કરવાવાળો જ હોય તો તીર્થંકર એને છોડે જ શુ કામ? તથા મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે લક્ષ્મીને છોડીને દીક્ષા ધારણ શા માટે કરે? આ સંસારમાં કેવળ મુનિઓને જ અનેક પ્રકારનાં સુખ પ્રાપ્ત

થાય છે કેમ કે એ સુખ બધા પ્રકારની ચિંતાઓથી રહિત છે, આત્માથી ઉત્પન્ન થયેલ છે અને ધ્યાનથી પ્રગટ થયેલ છે. સંસારમાં એ જ મુનિરાજ ધન્ય છે, જે આત્માનંદરૂપી અંજુલીના પાત્ર દ્વારા હૃદયરૂપી ઘટથી નીકળીને ધ્યાનરૂપી અમૃતને હંમેશા પીતા રહે છે.

આ સંસાર અનેક પ્રકારના દુઃખોથી ભરેલો છે; જો આમાં ક્યાંય સુખ છે તો એ કેવળ મુનિઓને જ પ્રાપ્ત છે, કેમ કે એ કેવળ આત્માથી જ પ્રાપ્ત થાય છે. આ સંસારમાં અન્ય કોઈ પ્રાણીને સુખ નથી. જો મનુષ્યોને આ સંસારમાં વિષયોથી રહિત ઉત્તમ સુખ ન પ્રાપ્ત થાય, તો પછી ચક્રવર્તી પોતાની મોટી વિભૂતિને છોડીને તપશ્ચરણ કેમ ધારણ કરે? એટલે હું જાણું છું કે આત્માથી પ્રગટ થયેલું ઉપમા રહિત પૂર્ણ સુખ તો વીતરાગી મુનિઓને જ છે, અન્ય રાગી-દ્વેષી જીવોને આ સુખ ક્યારેય પ્રાપ્ત નથી થતું. આ પ્રકારે વિચાર કરી રાજા અભયઘોષે શીઘ્રથી રાજ્યનો ત્યાગ તુચ્છ તૃણની જેમ કર્યો. પોતાના બંને પુત્રોને લઈને એ અનંતસેન ગુરુની પાસે પહોંચ્યા. ત્યાં જઈને રાજાએ ત્રણે લોકોના હિત કરવાવાળા તે મુનિરાજને નમસ્કાર કર્યા તથા એમની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી. એમણે બાહ્યભ્યન્તર બંને પ્રકારના પરિગ્રહોનો ત્યાગ કર્યો તથા મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે પોતાના બંને પુત્રોની સાથે એકાગ્ર ચિત્તથી સમસ્ત કર્મરૂપી તૃષાને બાળવા માટે અગ્નિની જેમ સંયમ ધારણ કર્યું.

ત્યારપછી, એ ત્રણેય મુનિરાજ સ્વર્ગ-મોક્ષની લક્ષ્મીના ચિત્તને મોહિત કરવાવાળા બાર પ્રકારના ઘોર તપશ્ચરણ કરવા લાગ્યા. મુનિરાજ અભયઘોષે સમ્યગ્દર્શનની વિશુદ્ધિ ધારણ કરી તથા તીર્થંકર-પદને દેવાવાળી સોળ કારણ ભાવનાઓનું ચિંતવન કર્યું.

પહેલી ભાવના સમ્યગ્દર્શનની વિશુદ્ધિ છે, બીજી ભાવના મન-વચન-કાયાથી મુનિરાજો પ્રત્યે વિનય છે, ત્રીજી ભાવના વ્રત તથા શીલોને અતિચાર રહિત પાલન કરવાની છે, ચોથી ભાવના પોતાનો ઉપયોગ સદાચે જ્ઞાનમય બનાવી રાખવાની છે, સંસાર, શરીર ભોગથી ગ્લાની પ્રગટાવનારી સંવેગ ભાવનારૂપ ભાવના પાંચમી છે, શક્તિ અનુસાર ચારે પ્રકારના દાન દેવાની ભાવના છઠ્ઠી છે, શક્તિ અનુસાર બાર પ્રકારના તપશ્ચરણ કરવાની ભાવના સાતમી છે, આઠમી ભાવના ધર્મધ્યાન તથા શુક્લધ્યાનને પ્રગટ કરવાવાળી સાધુ-સમાધિ છે, દસ પ્રકારના મુનિઓની

સેવા, ચાકરી દ્વારા વૈયાવૃત્ય કરવાની નવમી ભાવના છે. સ્વર્ગ-મોક્ષ દેવાવાળી શ્રી અરિહંતદેવની ભક્તિ કરવી દસમી ભાવના છે. આચાર્યની ભક્તિ કરવી અગિયારમી ભાવના છે. મોક્ષમાર્ગ દેખાડવાવાળા ઉપાધ્યાયની ભક્તિ કરવી બારમી ભાવના છે. શાસ્ત્રોમાં સદા ભક્તિ રાખવી તેરમી ભાવના છે. છ-આવશ્યકોને પૂર્ણરીતિથી પાળવા તે ચૌદમી ભાવના છે. જૈન-ધર્મના માહાત્મ્યને પ્રગટ કરવાવાળી માર્ગ-પ્રભાવના પંદરમી ભાવના છે. તથા બધા ગુણોની ખાણ સમાન ધર્માત્માઓમાં પ્રેમ કરવો તે સોળમી ભાવના છે.

તીર્થંકર જે અત્યાર સુધી થઈ ગયા છે અથવા જે અત્યારે છે તથા જે આગળ થશે; એ બધા આ જ ભાવનાઓનું ચિંતવન કરીને જ થયા હતા, થાય છે અને આ જ પ્રકારે થશે. જો કેવળ સમ્યગ્દર્શનની વિશુદ્ધિ જ પ્રાપ્ત થઈ જાય, તો બળવતી ભાવના તીર્થંકર-નામકર્મનું બંધ કરાવે છે. સમ્યગ્દર્શનની વિશુદ્ધિ વગર મનુષ્યોને ક્યારેય પણ તીર્થંકર-નામકર્મનો બંધ નથી થતો. અલ્પશક્તિવાળા જીવ પણ સમ્યગ્દર્શનથી સુશોભિત થઈને આ ભાવનાઓના પ્રભાવથી તીર્થંકર થઈ જાય છે તથા બધા કર્મોથી રહિત થઈને સિદ્ધ પદ પ્રાપ્ત થાય છે, આમાં કોઈ સંદેહ નથી એટલે ચારેય પ્રકારનાં સંઘને મોક્ષરૂપી સ્ત્રી પ્રાપ્ત કરવા માટે મોક્ષરૂપી લક્ષ્મીની સખીની જેમ આ ભાવનાઓનું ચિંતવન પ્રતિદિન કરવું જોઈએ.

અભયઘોષ મુનિરાજે એકાગ્રચિત્તથી સમ્યગ્દર્શનની વિશુદ્ધિની સાથે સાથે બધી ભાવનાઓનું ચિંતવન કરી તીર્થંકર-નામકર્મનો બંધ કર્યો. એમણે પોતાની શક્તિને પ્રગટ કરી જીવનપર્યંત વિધિપૂર્વક ઉત્તમ સંયમનું પાલન કર્યું. આયુના અંત સમયમાં ચારેય પ્રકારના આહારનો ત્યાગ કર્યો, સંન્યાસ ધારણ કર્યું. ચારેય પવિત્ર આરાધનાનું આરાધન કર્યું. વિના કોઈ સંકલ્પ-વિકલ્પનું પોતાનું મન પરમેષ્ઠિનાં ચરણકમળમાં લગાવ્યું તથા બધા પ્રકારના પ્રયત્નની સાથે સમાધિપૂર્વક પ્રાણોને છોડી અસંખ્યાત સુખોના સાગર અચ્યુત નામના સોળમા શુભ-સ્વર્ગમાં એ ત્રણેય તપશ્ચરણના પ્રભાવથી મોટી ઋદ્ધિના ધારી દેવ થયા. ત્યાં એમણે પોતાની દેવીઓની સાથે ધર્મના પ્રભાવથી બાવીસ સાગર સુધી ઉપમા રહિત, અત્યંત સુખ આપવાવાળા સ્વર્ગના ઉત્તમ ભોગો ભોગવ્યા તથા ફરી શેષ પુણ્યકર્મના ઉદયથી આયુના અંતમાં ત્યાંથી ચ્યવીને થઈને તમે બંને અહીં રાજપુત્રના રૂપમાં પેદા થયા.

આ પ્રકારે મુનિરાજના વચનોને સાંભળીને બંનેને ખૂબ જ સંતોષ થયો તથા દેવોના દ્વારા પૂજ્ય એ મુનિરાજને ભક્તિપૂર્વક નમસ્કાર કરીને ફરી પૂછવા લાગ્યા કે હે પ્રભો અમારા પૂર્વ જન્મના પિતા અભયઘોષ ક્યાં ઉત્પન્ન થયા છે? હે દયાળુ! કૃપા કરી એ પણ બતાવશો. એના જવાબમાં શાંત પરિણામોને ધારણ કરવાવાળા એ મુનિરાજ અનુગ્રહ કરી એ બંનેની બધી શંકાઓને દૂર કરવા માટે મધુર વચનોમાં કહેવા લાગ્યા કે—

હે વિદ્યાધરો! હું તમારા પિતાનું તીર્થંકર બનવાનું વૃત્તાંત કહું છું તમે મન લગાવીને સાંભળો. મનુષ્યોથી ભરેલા જંબૂદ્વીપમાં ધર્મનું અભૂતપૂર્વ સ્થાન વિદેહક્ષેત્ર છે, એની પુષ્કલાવતી દેશમાં પુંડરિકિણી નગરી છે. એમાં પુણ્યકર્મના ઉદયથી હેમાંગદ રાજા રાજ્ય કરતો હતો તથા એની રાણીનું નામ મેઘમાલીની હતું. અભયઘોષનો જીવ સોળમાં સ્વર્ગમાં વચનાતીત સુખોનો અનુભવ કરી આયુના અંતમાં ત્યાંથી ચ્યવીને હેમાંગદ-મેઘમાલિનીને ત્યાં ત્રણેલોકના હિત કરવાવાળા ઘનરથ નામના તીર્થંકરની પર્યાયમાં ઉત્પન્ન થયા છે. આ સમયે શ્રીમાન્ રાજા ઘનરથ પોતાની રાણી તથા પુત્રો સાથે બે મુરઘાના યુદ્ધ જોવામાં તલ્લીન છે. સાંભળી બંને વિદ્યાધરોએ મુનિરાજને નમસ્કાર કર્યા. મેઘરથે કહ્યું પૂર્વજન્મના સ્નેહના કારણે જ બંને વિદ્યાધર તમને જોવા માટે અહીં આવ્યા છે. આ પ્રકારે મેઘરથથી બધી કથાને સાંભળીને બંને વિદ્યાધરોએ તીર્થંકર ભગવાન ઘનરથને તથા રાજકુમાર મેઘરથને નમસ્કાર કર્યા, પૂર્વ જન્મના સ્નેહના કારણે ભક્તિપૂર્વક દિવ્યવસ્ત્ર-આભૂષણોથી વારંવાર એમની પૂજા કરી સ્તુતિ કરી. ત્યારબાદ, એ બંને વિદ્યાધરો શરીર, ભોગ તથા સંસારથી વિરક્ત થયા તથા સંયમ ધારણ કરવા માટે ગોવર્ધન મુનિરાજની પાસે પહોંચ્યા. મન, વચન, કાયથી મુનિરાજને નમસ્કાર કરી તથા પરિગ્રહોનો ત્યાગ કરી મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે ચિરસ્થાયી મોક્ષ-લક્ષ્મીની પ્રદાયક જિનદીક્ષા ધારણ કરી. એ બંનેએ અનિન્દ્ય, ઘોર, અસહાય તપશ્ચરણ કર્યું. શુક્લધ્યાનરૂપી શસ્ત્રથી ઘાતિયા-કર્મરૂપી અનાદિ શત્રુઓનો નાશ કર્યો તથા અનંતગુણોનો સમુદ્ર તથા લોકાલોકને પ્રગટ કરવાવાળા કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કર્યું. ઈન્દ્રોએ એ જ સમયે આવીને એમની પૂજા કરી. અંતમાં એમણે શુક્લધ્યાનરૂપી અગ્નિથી બાકીના કર્મરૂપી ઈંધણને બાળ્યા તથા એક સમયમાં જ અનંત સુખના સ્થાનભૂત લોકના શિખર જઈ બિરાજમાન થયા.

આ બાજુ બંને મુરઘા પણ પાપકર્મના ઉદયથી પ્રાપ્ત અનેક પ્રકારના દુઃખ આપવાવાળા પૂર્વભવની શત્રુતાનું વૃત્તાંત સાંભળી પોતાના મનમાં જ પોતાની નિંદા કરવા લાગ્યા. એ બંનેએ અનંત સુખદાયક વૈરાગ્ય ધારણ કર્યો, પરસ્પરની શત્રુતા છોડી તથા જીવનપર્યંત શુભ અનશન વ્રત (ઉપવાસ) ધારણ કર્યું. એ બંનેએ પોતાની શક્તિ અનુસાર ભૂખ, પ્યાસ વગેરે પરિષહોને સહન કર્યા તથા પોત-પોતાના હૃદયમાં શ્રી જિનેન્દ્રદેવનું સ્મરણ કરતાં કરતાં ધર્મ ધારણપૂર્વક રહેવા લાગ્યા. એમણે પ્રતિદિનના કાય-ક્લેશથી શરીરને દુર્બળ કર્યું તથા શુભ ધ્યાનપૂર્વક વિધિપૂર્વક પ્રાણોનો ત્યાગ કર્યો. એ બંને મુરઘાઓ મરીને ધર્મના પ્રભાવથી ભુતારણ્ય તથા દેવારણ્ય વનમાં તમ્રચુલ તથા કનકચુલ નામના ભૂત જાતિના દેવ થયા. દિવ્ય ગુણોથી સુશોભિત એ બંને દેવોએ પોતાના અવધિજ્ઞાનથી એ જ સમયે પોતાના પૂર્વભવનાં બધા સમાચાર જાણી લીધા તથા પરસ્પર પોતાના સંબંધ પણ જાણી લીધા.

એ બંને વિચાર કરવા લાગ્યા કે ક્યાં તો અમે માંસભક્ષી નિન્દ્ય, હિન પક્ષી હતા તથા ક્યાં અમને રાજકુમાર મેઘરથ દ્વારા જીવોની દયા-પાલનનો ઉપદેશ પ્રાપ્ત થયો. આ સમયે જો અમે ત્યાં જઈને એ ધર્માત્માનો પ્રત્યુપકાર ન કરીએ, તો પછી આ સંસારમાં અમારા જેવું અન્ય કૃતદ્ધ બીજું કોણ હશે? આ પ્રકારે કહીને એ બંને ભુતજાતિના દેવ ત્યાં આવ્યા, આવીને એમણે ખૂબ જ પ્રેમથી મેઘરથને પ્રણામ કર્યા; વસ્ત્ર, આભૂષણ, માળા વગેરેથી એમની પૂજા કરી. એમણે એમની વારંવાર પ્રશંસા કરી તથા ભક્તિપૂર્વક કહ્યું કે હે નરાધીશ! આપ ધન્ય છો, શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન તથા ગુણોથી શોભાયમાન છો. હે દેવ! તમારા જ પ્રસાદથી તિર્યંચ યોનીને કાપીને અમે અત્યંત સુખી તથા દિવ્ય શરીરને ધારણ કરવાવાળા દેવ થયા છીએ. હવે અમે કેવળ એક જ પ્રત્યુપકાર કરવા માંગીએ છીએ કે તમને માનુષોત્તર પર્વતની અંદરનો આખો સંસાર દેખાડી શકીએ છીએ. આ પ્રકારે કહીને એ બંને દેવ એમના ઉત્તરની પ્રતિક્ષામાં ભક્તિપૂર્વક ઊભા રહ્યા. ત્યારે કુમાર મેઘરથે એ બંનેના વિનયનો સ્વીકાર કર્યો. એમની આજ્ઞા સાંભળી બંને દેવોએ અનેક પ્રકારની ઋદ્ધિઓથી શોભાયમાન એક વિમાન બનાવ્યું. એમણે એ વિમાનમાં અન્ય શ્રેષ્ઠ વ્યક્તિઓની સાથે દેવોપમ રાજકુમાર મેઘરથને બેસાડ્યા.

તેમણે તે વિમાનને જ્યોતિષીદેવોથી વિભૂષિત આકાશમાર્ગમાં પહોંચાડ્યું, પછી તે બંને દેવ રાજકુમાર

મેઘરથને સમગ્ર લોકાલોક સવિસ્તાર દેખાડવા લાગ્યા. તેમણે કહ્યું કે હે દેવ! જુઓ, છકાયથી શોભાયમાન આ પહેલો ભરતક્ષેત્ર છે તથા આ જઘન્ય ભોગભૂમિનું સુખ દેવાવાળું હિમવતક્ષેત્ર છે. ત્યારબાદ મધ્ય ભોગભૂમિનું સુખ દેનારું આ હરિવર્ષક્ષેત્ર છે તેમજ ધર્મ, તીર્થંકર, ગણધર આદિથી ભરેલું આ વિદેહક્ષેત્ર છે. જીવોને પાત્રદાનના ફળમાં ભોગ-ઉપભોગની સામગ્રી દેનારું આ પાંચમું રમ્યક્ષેત્ર છે. તેમજ આ દશ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષોથી સુશોભિત હૈરણ્યવતક્ષેત્ર છે. આ ભરતક્ષેત્ર સમાન ઐરાવતક્ષેત્ર છે. હે દેવ! મેરુ સહિત સાત પર્વતો દ્વારા વિભાજિત કરવામાં આવેલા આ સાત ક્ષેત્ર છે.

શ્રી જિનાલયથી શોભિત આ હિમવાન પર્વત છે, આ ઊંચો મહાહિમવાન પર્વત છે તેમજ આ સુંદર નિષિધ પર્વત છે. આ દિવ્ય સુમેરુ પર્વત છે, જે ચારેય વનથી શોભાયમાન છે, દેવ પણ જેની સેવા કરે છે, જે સોળ ચૈત્યાલયોથી વિભૂષિત છે તથા ભગવાનનો અભિષેક કરવાથી પવિત્ર છે. આ નીલ પર્વત છે, આ રુક્મી છે તથા આ શિખરી છે—આ છ પ્રસિદ્ધ કુલ પર્વત છે. તેના પૂર્વકૂટ પર ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવના ચૈત્યાલય છે જે પોતાની કાંતિથી સુશોભિત છે. આ તરફ જુઓ, આ સમુદ્રમાં જનારી ચૌદ સુંદર મહાનદીઓ છે, જે દ્વાર તથા વેદિકાથી શોભાયમાન છે, નિત્ય છે, જળથી ભરેલી છે, બહુ પહોળી છે, શીતળ છે, દિવ્ય છે, તેના બંને કિનારે વન છે, તે પદ્મ, મહાપદ્મ આદિ સરોવરોમાંથી નીકળી છે તથા અનેક નદીઓ આવીને તેમાં મળે છે. ગંગા, સિંધુ, રોહિત, રોહિતાસ્યા, હરિત, હરિકાંતા, સીતા, સીતોદા, નારી, નરકાંતા, મહાનદી, સુવર્ણકૂલા, રૂપકૂલા, રક્તા, રક્તોદા—આ તે નદીઓના નામ છે.

જુઓ, આ સોળ સરોવર છે×××× તેમાંથી પ્રથમ છ સરોવરમાં કમળો ઉપર બનેલા ભવનોમાં શ્રી, હ્રીં, ધૃતિ, કીર્તિ, બુદ્ધિ, લક્ષ્મી—એ છ વ્યંતરી દેવીઓ રહે છે. આ વ્યંતરી સૌધર્મ તથા ઈશાન ઈન્દ્રની નિયોગીની છે. બાકીના સરોવરોમાં તે જ નામના નાગકુમાર દેવ નિવાસ કરે છે××××

ત્યારબાદ, કોઈ એક દિવસ કાળલઙ્ગિથી પ્રેરિત થયેલ બુદ્ધિમાન રાજા ઘનરથ પોતાના મનમાં શરીરાદિ માટે આ પ્રકારે વિચાર કરવા લાગ્યા કે જુઓ, આ જીવ આ શરીરને ઈષ્ટ માનીને એમાં નિવાસ કરે છે. આ શરીર

વિષ્ટાનું ઘર છે તથા અત્યંત ઘૃણા કરવા યોગ્ય છે, આ વાતને એ નથી જાણતો, આ કેટલા મોટા દુઃખની વાત છે! જુઓ, અત્યંત ઘૃણા કરવાયોગ્ય, નિન્દા, શુક્રશોષિતથી ઉત્પન્ન થયેલું, સાત ધાતુઓથી બનેલું તથા સમસ્ત અશુદ્ધ દ્રવ્યોનું સ્થાન એવું આ શરીર તથા ક્યાં ત્રણ લોકના નાથ, સર્વજ્ઞ સુખની ખાણ, પવિત્ર, જ્ઞાની, પૂજ્ય, શુદ્ધ તથા કર્મરૂપી શત્રુઓનો નાશ કરવાવાળો એવો આ આત્મા? જ્ઞાની પુરુષના શરીર અને આત્મા આ બંનેનો સંબંધ કઈ રીતે હોઈ શકે? આ સંબંધ તો કેવળ કર્મોએ કરેલો છે; કેમ કે, જ્ઞાની પુરુષ તો પોતાના ઉત્કૃષ્ટ આત્માને પોતાના શરીરથી પૃથક્ક સમજે છે, જે પ્રકારે કિટ્ટીકાળીને બાળીને એમાંથી સુવર્ણને અલગ કરી દેવામાં આવે છે, એ જ પ્રકારે કર્મરૂપી કાષ્ઠથી ભરેલ તથા અશુભ કર્મોથી ઉત્પન્ન થયેલા આ શરીરરૂપી ગૃહને ધ્યાનરૂપી અગ્નિથી બાળીને આ શરીરથી જ પવિત્ર આત્માને અલગ ગ્રહણ કરી લેવામાં આવે છે. પછી આ જીવ સમસ્ત કર્મોનો ક્ષય થઈ જવાથી સર્વજ્ઞ થઈને આત્માનું કલ્યાણ કરવાવાળા અત્યંત સુખથી ભરેલા નિત્ય તથા નિરામય (રોગ વગેરે દોષોથી રહિત) મોક્ષમાં જઈ બિરાજમાન થાય છે. એટલે જ્યાં સુધી શરીરમાં જીવોની મમતા (મમત્વબુદ્ધિ) પડી રહે છે, ત્યાં સુધી એ શરીર ભવો-ભવ પ્રાપ્ત થતું રહે છે એટલે ચતુર પુરુષોએ મમત્વ અવશ્ય છોડી દેવું જોઈએ કેમકે પોતાના આત્માનું હિત ચાહવાવાળા પુરુષને દુઃખોનું કારણ તથા રોગ-કલેશ ઉત્પન્ન કરવાવાળા એવા આ શરીરથી શું સિદ્ધ થઈ શકે છે? જે ધીર, વીર પુરુષ મનુષ્ય શરીર મેળવીને પણ શારીરિક સુખ છોડી દે છે તથા તપશ્ચરણથી પોતાના આત્માનું હિત-સાધન કરે છે; એમનું શરીર જ સફળ સમજવું જોઈએ.

જે પ્રકારે ઈંધનથી અગ્નિ વધે જ છે, ઘટતી નથી; એ પ્રકારે જે મનુષ્યો ભોગોથી આ શરીરનું લાલન-પાલન કરે છે, એમને ક્યારેય સંતોષ નથી થતો. એમની તૃષ્ણા રાત-દિવસ વધતી જાય છે. અનેક પ્રકારના ભોગોથી તથા ભોગ-ઉપભોગની સામગ્રીઓથી શું લાભ થઈ શકે છે? કેમ કે આ ભોગોથી સુખ મળ્યાનો સંતોષ ક્યારેય પ્રાપ્ત નથી થઈ શકતો. આ ભોગ વિનશ્ચર છે, સર્પના ફેણની જેમ દુઃખ દેવાવાળા છે, આનાથી ક્યારેય તૃપ્તિ નથી થતી, તે શરીરની વિડંબણા કરવાવાળા છે તથા દુઃખથી ઉત્પન્ન થવાવાળા છે. એટલે એવું કોણ બુદ્ધિમાન છે જે આનું સેવન કરે? જે મનુષ્ય કામ-જવરથી સંતપ્ત થઈ એમની શાંતિ માટે સ્ત્રીરૂપી દવાની ઈચ્છા કરે છે એ તેલના પ્રયોગથી અગ્નિની જવાળાને રોકવા ઈચ્છે છે. આ કામ-જવર-બ્રહ્મચર્યરૂપી દવાથી જ નષ્ટ થાય છે, એટલે મનુષ્યોને બ્રહ્મ-પદ

(સિદ્ધપદ) પ્રાપ્ત કરવા માટે બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવું જોઈએ. મનુષ્યનું જીવન (આયુ અથવા આયુકર્મના નિષેક) સંખ્યાત્મક છે, નિયમિત છે તથા એ હાથમાં રાખેલા પાણીની જેમ પ્રતિક્ષણ ઓછું થતું જાય છે, પછી ભલા એવો બુદ્ધિમાન મનુષ્ય કોણ છે જે દીક્ષા ધારણ કરવામાં, આત્માનું હિત કરવામાં તથા ધર્મપાલન કરવામાં સમય લગાવે? કેમ કે મૃત્યુ ક્યારે આવશે એ કોઈને ખબર નથી. આ ભાઈ-બંધુ બધા બંધનની જેવા છે; ચંચળ સંપદા વિપતિની જેવી છે, રાજ્યસત્તા પાપની ખાણ છે તથા વિષયજાળમાં ફસાવાવાળી સ્ત્રીઓ પાપ ઉત્પન્ન કરવાવાળી છે. આ વિષય વિષ સમાન છે, ભોગ રોગના સમાન છે તથા મનુષ્યનું જીવન પ્રભાતની ઝાકળ બિંદુ સમાન વિનશ્ચર છે. અને એવું ન હોત તો પછી તીર્થંકર વગેરે સજ્જન લોકો ગૃહત્યાગ કરી તપશ્ચરણ કરવા માટે વન-ગમન કેમ કરે?

ઘનરથ તીર્થંકર પોતાના હૃદયમાં આ પ્રકારે ચિંતવન કરી ગૃહ-નિવાસ વગેરે બધા પદાર્થોથી વિરક્ત થયા તથા જ્યારે એ દીક્ષા લેવા માટે તૈયાર થયા, ત્યારે એ જ સમયે લૌકિક દેવ પોતાના અવધિજ્ઞાનથી તીર્થંકરની દીક્ષાનો સમય જાણીને પોતાની ઈચ્છાનુસાર પ્રાર્થના કરવા માટે શીઘ્રથી ભક્તિપૂર્વક સ્વર્ગથી આવ્યા. એમણે પહેલાં મસ્તક નમાવી તીર્થંકરને નમસ્કાર કર્યા અને પછી પોતાની બુદ્ધિ અનુસાર ખૂબ ભાવ-ભક્તિથી સાર્થક સ્તુતિ કરવા લાગ્યા કે હે દેવ! તમે જગતના સ્વામી છો. હે નાથ! તમે ત્રણ લોકનું હિત કરવાવાળા છો. તમે સમસ્ત ગુણોના સ્થાન છો. જેમને કોઈ આશ્રય નથી, તમે એના ભાઈ છો. તમે પૂજ્યના મહાપૂજ્ય છો, નમસ્કાર કરવાયોગ્ય દ્વારા પણ નમસ્કાર કરવાયોગ્ય છો. તમે દેવોમાં મહાદેવ છો, મુનિઓમાં મહામુનિ છો, ગુરુમાં મહાગુરુ છો તથા માન્યજીવોમાં જગતમાન્ય છો. હે નાથ! તમે જાણકારોમાં જાણકાર છો, જ્ઞાનીઓમાં જ્ઞાની છો; બુદ્ધિમાનોમાં મહાબુદ્ધિમાન છો તથા વ્રતીઓમાં ઉત્તમ વ્રતી છો. તમે ધર્માત્માઓમાં મહા ધર્માત્મા છો, તપસ્વીઓમાં મહા તપસ્વી છો. પવિત્રોમાં મહાપવિત્ર છો તથા ધીર-વીર પ્રાણીઓમાં મહા ધીર-વીર છો. તમે ત્રણે લોકના સ્વામીઓના સ્વામી છો. ચક્રવર્તીઓના પણ ચક્રવર્તી છો તથા બધાના સ્વામી છો. એટલા માટે મન-વચન-કાયથી તમને નમસ્કાર છે. આ પ્રકારે ભક્તિપૂર્વક એમણે તીર્થંકરની સ્તુતિ કરી સ્તવન કર્યું. કલ્પવૃક્ષના પુષ્પોથી તથા દિવ્ય ગંધાદિથી એમની પૂજા કરી; મસ્તક ઝુકાવીને એમને નમસ્કાર કર્યા, પોતાનું નિયોગ (કર્તવ્ય) પાલન કર્યું તથા આ પ્રકારે મહાપુણ્ય ઉપાર્જન કરી એ આકાશમાર્ગથી પોતાના સ્થાને ચાલ્યા ગયા.

ઈન્દ્રોની સાથે-સાથે ચતુર્નિકાયના દેવ પણ તીર્થકરની દીક્ષા કલ્યાણકને જાણીને પોત-પોતાના ચિહ્નોથી યુક્ત થઈને ખૂબ જ ભક્તિથી આવ્યા, એમણે મોટી વિભૂતિથી એમનો અભિષેક કર્યો તથા આભારણાદીથી એમની પૂજા કરી. ત્યારબાદ, ઘનરથ તીર્થકરે મેઘરથનો રાજ્ય અભિષેક કર્યો તથા પોતાની વિભૂતિની સાથે-સાથે બુદ્ધિમાનોએ ત્યાગ કરવાયોગ્ય રાજ્ય એમને સમર્પણ કર્યું. પછી એ ભગવાન અનેક પ્રકારની શોભાથી સુશોભિત દિવ્ય પાલખીમાં બિરાજમાન થઈને બધા દેવોની સાથે વનમાં ગયા. ત્યાં જઈને એમણે મન-વચન-કાયની શુદ્ધિ તથા સિદ્ધ ભગવાનની સાક્ષીપૂર્વક વસ્ત્રાદિક બાહ્ય પરિગ્રહોનો ત્યાગ કર્યો. એમણે કેશલોચ કર્યો તથા ઈન્દ્રો દ્વારા કરેલી પૂજા દ્વારા પૂજ્ય થઈને ઉત્તમ સંયમ ધારણ કર્યું. શ્રી જિતેન્દ્રિય બુદ્ધિમાન ભગવાન મન-વચન-કાયની શુદ્ધિ ધારણ કરવા લાગ્યા તથા ક્ષમા દ્વારા કષાયરૂપી વિષનો નાશ કરવા લાગ્યા. શુદ્ધ હૃદયને ધારણ કરવાવાળા ધીર-વીર ભગવાને શુકલલેશ્યા મહાધ્યાન તથા મૌનવ્રત ધારણ કર્યું, તથા ચારેય જ્ઞાનોથી યુક્ત થઈને તપશ્ચરણ કરવાનું ચાલુ કર્યું. એમણે ક્યારેક આત્માથી પ્રગટ થયેલ ધ્યાન ધારણ કર્યું, ક્યારેક તત્ત્વોનું ચિંતન કર્યું, ક્યારે વ્યુત્સર્ગ ધારણ કર્યો તથા ક્યારેક દેઠ વજ્રાસન ધારણ કર્યું, એમણે ક્ષપકશ્રેણીનો આશ્રય લઈને બીજા શુકલધ્યાનરૂપી વજ્રથી અશુભઘાતિયા-કર્મરૂપી પર્વતોને ચક્રનાચૂર કરી નાખ્યા. અંતે શીઘ્ર એ જ સમયે સમસ્ત તત્ત્વોને પ્રકાશિત કરવાવાળા, ત્રણેય કાળની પર્યાયોને જાણવાવાળા, શાશ્વત રહેવાવાળા તથા મુક્તિરૂપી સ્ત્રીને વશમાં કરવાવાળું કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું. ત્યારપછી એમને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થવાના પ્રભાવથી ઈન્દ્રાદિક બધા દેવોના આસન કંપાયમાન થયા. અવધિજ્ઞાનથી આ ઘટનાને જાણીને એ બધા આવ્યા. એમણે આવતા જ ભગવાનની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી, એમને નમસ્કાર કર્યા, એમને સમવસરણમાં બિરાજમાન કર્યા તથા પ્રસન્નતાથી મન-વચન-કાયથી ભક્તિપૂર્વક ઉત્તમ સામગ્રીથી ભગવાનની પૂજા કરી. ત્યારબાદ, ભગવાન શ્રી અરિહંતદેવ ભવ્યજીવોને ધર્મોપદેશ આપવા માટે દેવોની સાથે તથા ચાર પ્રકારના સંઘની સાથે વિહાર કરવા લાગ્યા.

ત્યારપછી, રાજા મેઘરથ નવીન રાજ્ય લક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરીને મનમાં ધર્મને ધારણ કરીને નિરંતર ભોગ ભોગવવા લાગ્યા. રાજા મેઘરથ સત્પાત્રો માટે ભક્તિપૂર્વક હંમેશા સ્વર્ગ મોક્ષ આપવાવાળા તથા ગુણોની ખાણ એવા ચાર

પ્રકારના દાન આપવા લાગ્યા. શ્રી જિનમંદિરમાં જઈને એ અનેક પ્રકારથી સમસ્ત દુઃખોને દૂર કરવાવાળી, બધા પ્રકારના સુખ આપવાવાળી તથા વિઘ્નોનો નાશ કરવાવાળી ભગવત્-પૂજા કરવા લાગ્યા. આ પ્રકારે ધર્મના પ્રભાવથી બધા દુઃખોથી રહિત રાજા મેઘરથ શત્રુ-રહિત વિશાળ તથા પ્રબળ રાજ્યને પ્રાપ્ત કરી ભાઈ-બંધુઓની સાથે તથા સુંદર સ્ત્રીઓની સાથે હંમેશા ઉત્તમ સુખનો અનુભવ કરવા લાગ્યા. રાજા મેઘરથ સમસ્ત ગુણોના સમુદ્ર, સ્વર્ગની સીડી, બધા સુખોનું નિધાન તથા મુક્તિરૂપી સ્ત્રી દેવાવાળા સમ્યગ્દર્શનનું પાલન કરવા લાગ્યા, જે બધા દોષોથી રહિત, પૂજ્ય આઠ અંગ સહિત, ઉપમા રહિત તથા બધામાં સાર છે. જોકે મેઘરથ ત્રણેય જ્ઞાનોથી વિભૂષિત હતા તેમ છતાં વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રતિદિવસ શ્રી ગુરુના મુખેથી શ્રેષ્ઠ-ધર્મનું સ્થાન, ઈન્દ્ર દ્વારા પૂજ્ય, અશુભ કર્મોને નાશ કરવાવાળા મોક્ષમાર્ગને દેખાડવાવાળા દીપકસમાન અજ્ઞાનરૂપી ગાઠ અંધકારનો નાશ કરવાવાળા તથા સારભૂત શ્રી જિનેન્દ્રદેવના મુખારવિંદથી કહેલા શાસ્ત્રોને સાંભળતા હતા.

રાજા મેઘરથ સ્વર્ગ-મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે ગૃહસ્થો દ્વારા સેવન કરવાયોગ્ય સારભૂત શ્રેષ્ઠ પુણ્ય દ્વારા અતિશય સુખ આપવાવાળા, નિર્મળ શુદ્ધ સ્વર્ગની વિભૂતિ દેવાવાળા તથા પાપકર્મોનો પ્રત્યક્ષ નાશ કરવાવાળા બાર પ્રકારના વ્રતોનો અતિચાર-રહિત સમ્યગ્દર્શન સહિત પાલન કરતા હતા. મહારાજ મેઘરથ નિર્મળ મોક્ષસુખ પ્રાપ્ત કરવા માટે પર્વના દિવસોમાં ગૃહના સમસ્ત કાર્યોનો ત્યાગ કરી અશુભ-કર્મોને દૂર કરવાવાળા તથા સુખ ઉત્પન્ન કરવાવાળા પૌષધોપવાસ હંમેશા કરતા હતા. આ જ પ્રકારે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે રાજા મેઘરથ ખૂબ જ ભક્તિપૂર્વક ઉત્તમ સામગ્રીથી દેવ-શાસ્ત્ર-ગુરુની પૂજા કરતા હતા, સમસ્ત કર્તવ્યોનું પાલન કરવાવાળા ધર્માત્માઓની પૂજા કરતા હતા તથા બધાની વંદના કરતા હતા. રાજા મેઘરથ મોક્ષસુખ પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રેમપૂર્વક દાન, વ્રત વગેરે દ્વારા સમસ્ત સુખોના સાગર તથા દોષ, ભય, શોક વગેરે બધાને દૂર કરવાવાળા ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવના કહેલા ધર્મનું હંમેશા પાલન કરતા હતા. ઘણું કહીને શું લાભ છે? ભવ્યજીવોને એટલામાં જ સમજવું જોઈએ કે ધર્મ ઉપાર્જન કરવાથી રાજા મેઘરથને ધર્મ, અર્થ, કામ—ત્રણેય પુરુષાર્થોને દેવાવાળા તથા પુણ્ય ઉપાર્જન કરવાવાળા ત્રણે લોક સંબંધી દેવ મનુષ્યોની વિભૂતિઓ પ્રાપ્ત થઈ હતી. આ બધું સમજીને બુદ્ધિમાનોને સ્વર્ગ-મોક્ષને વશ કરવાવાળી તથા

બધા પ્રકારના સુખ દેવાવાળા ધર્મનું પાલન હંમેશા પ્રયત્નપૂર્વક કરતા રહેવું જોઈએ.

જે શ્રી શાંતિનાથ પાંચમા ચક્રવર્તી હતા, અત્યંત સુંદર હતા, જેને ઈન્દ્ર, નરેન્દ્ર, બધા નમસ્કાર કરતા હતા, જે કામદેવ હતા, જે રૂપના ભંડાર હતા, લાવણ્યના સમુદ્ર હતા, તીર્થંકર હતા, સમસ્ત ગુણોથી યુક્ત હતા, ત્રણે લોકમાં પૂજ્ય હતા એવા તીર્થંકર શ્રી શાંતિનાથ ભગવાન બધા સંઘને તથા મને શાંતિ પ્રદાન કરે.

દશમો અધિકાર સમાપ્ત થયો.

મનુષ્યોને મહામોહ ઉત્પન્ન કરવાવાળી રાજ્યલક્ષ્મી માયારૂપિણી છે અને વિજળીની જેમ અત્યંત ચંચળ છે. સ્ત્રી, પુત્ર, ભાઈ વગેરે પરિવારના લોકો પણ બધા ક્ષણસ્થાયી છે. આ બધા પોતાના કર્મના ઉદયથી અતિથિની જેમ આવીને ભેગા થયા છે. આ પ્રાણી પોતાની ઈન્દ્રિયો દ્વારા ઠગાયેલો છે, આ ઈન્દ્રિયો અનાયાસ ધર્મરત્નને ચોરીને મનુષ્યોને નરકમાં પહોંચાડે છે. આ મનરૂપી હાથી, વિષરૂપી વનમાં ફર્યા કરે છે અને અંકુશ વગર થઈને ધર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષને ઉખાડી ફેંકે છે. આ દુષ્ટ આશા ભૂતની જેમ મૂર્ખ લોકોને પકડી લે છે અને વિષયરૂપી માંસ ખાઈને પણ તૃપ્ત નથી થતી. જે શરીરનું અન્ન, પાણી અને આભૂષણોથી હંમેશા લાલન-પોષણ કર્યા કરે છે, જેને એકમાત્ર પોતાનું જ સમજે છે, આશ્ચર્ય છે કે એ પણ જીવની સાથે નથી જતું. પછી ભલા બીજા પદાર્થોની તો શું વાત? આ સૂર્ય-ચંદ્રમારૂપી બંને બળદ દિવસ-રાતરૂપી ઘટીયંત્ર દ્વારા મનુષ્યરૂપી કુવામાંથી આયુષ્યરૂપી પાણીને હંમેશા કાઢતા રહે છે. જ્યાં સુધી શરીર સ્વસ્થ છે ત્યાં સુધી ઈન્દ્રિયોનું બળ બનેલું છે એટલે જ્યાં સુધી આયુષ્ય નષ્ટ નથી થતું ત્યાં સુધી મનુષ્યોએ પોતાનું હિત કરી લેવું જોઈએ. જો દુર્ભાગ્યથી આયુષ્ય પૂરું થઈ ગયું તો કેવળ હાથ મસળવાનું જ બાકી રહી જશે અને મનુષ્યોનું બહુમૂલ્ય મહારત્ન મનુષ્ય-જીવન પોતાના જ હાથે નષ્ટ થઈ જશે.

અગિયારમો અધિકાર

હું શાંતિનાથના ગુણોને પ્રાપ્ત કરવા માટે સંસારની સમસ્ત અશાંતિને દૂર કરવાવાળા તથા શાંતજળરૂપી ગુણના સમુદ્ર ભગવાન શ્રી શાંતિનાથને મસ્તક નમાવીને નમસ્કાર કરું છું.

ત્યારબાદ, કોઈ એક દિવસ રાજા મેઘરથ પોતાની દેવીઓની સાથે કીડા કરવા માટે વૃક્ષોથી ભરેલા દેવરમણ નામના ઉદ્યાનમાં ગયા. ત્યાં જઈને એમણે એ વનને જોયું, ત્યાં કીડા કરી તથા પોતાની દેવીઓની સાથે ચંદ્રકાંત શિલા ઉપર બિરાજમાન થયા. એ જ સમયે વિમાનમાં બેઠેલો એક વિદ્યાધર એમના ઉપરથી જઈ રહ્યો હતો; પરંતુ એમના ઉપરથી જવાના કારણે વિમાન ત્યાં જ રોકાઈ ગયું હતું. કોઈ મોટા પત્થરની જેમ ખૂબ જ ભારે થઈ ગયું હતું. વિમાનને રોકાયેલું જોઈ એ વિદ્યાધર બધી બાજુએ જોવા લાગ્યો, તો નીચેની બાજુ રાજા મેઘરથથી શોભાયમાન કિરણોથી વ્યાપ્ત એક શિલા જોઈ. એ જોતાં જ એ પેલી શિલાની નીચે ઘૂસી ગયો. ત્યાં ક્રોધપૂર્વક પોતાની વિદ્યાના પ્રભાવથી પોતાના હાથેથી જ એને જબરદસ્તી ઉપાડવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો. આ જોઈ રાજા મેઘરથે એ શિલાને પોતાના પગનાં અંગૂઠાથી દબાવી એ વિદ્યાધરને એટલો દબાવ્યો કે એ ખૂબ જ દુઃખી થયો. એમના પગના દબાવથી એ શિલાનો બોજ વિદ્યાધર ઉપર એટલો વધારે પડ્યો કે એ એને સહન ન કરી શક્યો; એટલે એ ડરીને દીન મનુષ્યની જેમ કરુણાભર્યા શબ્દોમાં રોવા લાગ્યો. એના રોવાનો અવાજ સાંભળી એની વિદ્યાધરી વિમાનમાંથી ઊતરી, શોકથી એનું મોઢું સૂકાઈ ગયું હતું તથા એ મહારાજ મેઘરથને કહેવા લાગી કે હે નાથ! મારા ઉપર દયા કરો, હે પ્રભો! મારા પતિને છોડી દો, મને પતિની પ્રાણ-ભિક્ષા આપો, નહીં તો હું અનાથ થઈ જઈશ. વિદ્યાધરીની આ વાત સાંભળી ધર્માત્મા મેઘરથે કૃપાપૂર્વક એ જ સમયે શિલા ઉપરથી પગ ઉપાડી લીધો. આ જોઈ રાજા મેઘરથની રાણી પ્રિયમિત્રા કહેવા લાગી કે હે નાથ! આ વિદ્યાધર કોણ છે તથા એણે આવું કેમ કર્યું? ત્યારે રાજા મેઘરથ કહેવા લાગ્યા—

હે આર્યો! તું તારું ચિત્ત એકાગ્ર કરી સાંભળ. ક્રોધ તથા અહંકારથી ઉત્પન્ન થવાવાળી આ વિદ્યાધરની કથા હું કહું છું. આ મનોહર વિજયાર્ધ પર્વત ઉપર અલ્કાપુરી નગરીમાં રાજા વિદ્યુદ્રષ્ટ્ર રાજ્ય કરતો હતો, એની સુંદરી રાણીનું નામ અનિલવેગા હતું. એ બંનેનો આ સિંહરથ નામનો પુત્ર છે. આજે એ કેવળજ્ઞાનથી વિભૂષિત થવાવાળા શ્રીમતિવાહન તીર્થંકરની વંદના કરીને પાછો આવ્યો છે. આકાશમાર્ગથી મારા ઉપરથી થઈને જઈ રહ્યો હતો; પરંતુ કોઈ કારણથી આકાશમાં જ એનું વિમાન રોકાઈ ગયું હતું. વિમાનને રોકાયેલું જોઈને એ બધી બાજુ જોવા લાગ્યો અને જોઈને અભિમાન અને ક્રોધથી આ શિલાની નીચે ઘૂસી ગયો અને આ શિલા સહિત મને ઉપાડવાની કોશિશ કરવા લાગ્યો. ત્યારે મેં આ ગર્વોન્મતને મારા પગના અંગુઠાથી નીચે દબાવ્યો, જેનાથી એ હવે ત્રાહી-ત્રાહી કરી રહ્યો છે. આને છોડાવવા માટે એની સ્ત્રી આવી છે. આ પ્રકારે રાજા મેઘરથે એ વિદ્યાધરની કથા સાંભળાવી.

આ સાંભળીને પ્રિયમિત્રાએ કહ્યું કે આના ક્રોધનું કારણ આ જ છે કે અન્ય કોઈ? કૃપા કરીને એ પણ બતાવો. આના જવાબમાં રાજા મેઘરથ કહેવા લાગ્યા કે આના ક્રોધનું કારણ આ જ છે, બીજું કંઈ નથી. હું આ વિદ્યાધરના પૂર્વભવની કથા કહું છું, તું ધ્યાન લગાવીને સાંભળ. ધાતકીખંડ દ્વીપમાં પૂર્વ મેરુની ઉત્તર દિશાની બાજુ મનોહરી ઐરાવતક્ષેત્ર છે. એમાં એક શંખપુરનગર છે જે જૈન ધર્મના ઉત્સવોથી શોભાયમાન છે. એમાં પુણ્ય-કર્મના ઉદયથી શુદ્ધ હૃદયવાળા રાજા રાજગુપ્ત રાજ્ય કરતા હતા. એની સદાચારીણી રાણીનું નામ શંખિકા હતું. કોઈ એક દિવસ એ બંને મુનિરાજના દર્શન કરવા માટે શંખ નામના પર્વત ઉપર ગયા હતા. ત્યાં સર્વગુપ્ત નામના મુનિ બિરાજમાન હતા. એમણે મુનિની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી; એમને નમસ્કાર કર્યા તથા ધર્મ શ્રવણ કરવા માટે ભક્તિપૂર્વક એમના ચરણોની સમક્ષ બેસી ગયા. મુનિરાજે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે અનેક સુખોનો સાગર મુનિ-શ્રાવકનું અહિંસા-લક્ષણરૂપ ધર્મનું નિરૂપણ કર્યું. ××××

મુનિરાજની વંદના કર્યા પછી રાજાએ મુનિરાજને નમસ્કાર કર્યા. શ્રાવકના વ્રત સ્વીકાર કર્યા તથા ભક્તિપૂર્વક વ્રતોને લઈને પ્રસન્ન થઈને પોતાને ઘરે ગયા. કોઈ એક દિવસ દ્વારાપેક્ષણ કરતાં સમયે રાજાએ સ્વયં દ્વારમાં ઊભા રહીને, આવી રહેલા ગુણોના ભંડાર સમ ધૃતિષેણ મુનિના દર્શન કર્યા, ભક્તિપૂર્વક એમની પડગાહના કરી તથા તૃપ્ત

કરવાવાળા, મિષ્ટ, રસીલા તથા સારભૂત શુદ્ધ આહાર એમને આપ્યો. એ જ સમયે પ્રાપ્ત પુણ્યકર્મના ઉદયથી એના ગૃહ આંગણામાં રત્ન-વૃષ્ટિ વગેરે પંચાશ્ચર્યોની વૃષ્ટિ થઈ. ઠીક જ છે, સુ-દાનથી શું પ્રાપ્ત નથી થતું? અર્થાત્ બધું જ પ્રાપ્ત થાય છે. કોઈ એક દિવસ રાજાને ખબર પડી કે એની દુર્લભ આયુ થોડીક જ બાકી રહી છે; આ જાણીને એ પ્રસન્ન થઈને સમાધિગુપ્ત મુનિની પાસે પહોંચ્યા.

મનમાં વૈરાગ્ય ધારણ કરતાં-કરતાં રાજાએ મુનિરાજને નમસ્કાર કર્યા તથા પાપ શાંત કરવા માટે વ્રતપૂર્વક સંન્યાસ ધારણ કર્યો. એમણે ભૂખ, પ્યાસ વગેરે ઘોર પરિષહોને પણ સહન કર્યા તથા સમાધિપૂર્વક ધર્મધ્યાનથી પ્રાણોનો ત્યાગ કર્યો. એ રાજા રાજગુપ્ત વ્રત, દાન તથા સંન્યાસ વગેરેથી પ્રાપ્ત થયેલ પુણ્યકર્મના ઉદયથી બ્રહ્મસ્વર્ગમાં બ્રહ્મ નામનો ઈન્દ્ર થયો. ત્યાં એ પૂર્વોપાર્જિત પુણ્યકર્મના ઉદયથી ઈન્દ્રાણીની સાથે ઈન્દ્રની લક્ષ્મીનો ઉપભોગ કરવા લાગ્યા.

આ પ્રકારે એણે દશ સાગરની આયુ પૂરી કરી. આયુ પૂરી થવાથી ત્યાંથી ચ્યુત થઈ તથા શેષ બચેલા પુણ્યકર્મના ઉદયથી વિદ્યાધરના કુળમાં આ શ્રીમાન્ સિંહરથ વિદ્યાધર થયો છે. શંખિકા પણ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરી તપશ્ચરણના પ્રભાવથી વિમાનાદિકોથી સુશોભિત તથા સુખના સ્થાન દેવલોકમાં જઈને ઉત્પન્ન થઈ. ત્યાંથી ચ્યવીને પુણ્યકર્મના ઉદયથી વિજયાર્ધ પર્વતની દક્ષિણ શ્રેણીના અવસ્વાલપુર નગરના રાજા ઈન્દ્રકેતુની રાણી સુપ્રભાવતીના ગર્ભથી મદનવેગા નામની સતી તથા સુલક્ષણોવાળી પુત્રી થઈ છે.

આ પ્રકારે પોતાનો પૂર્વ ભવ સાંભળી એ વિદ્યાધર ખૂબ જ સંતુષ્ટ થયો, રાજા મેઘરથની પાસે આવી એમને નમસ્કાર કર્યા, યોગ્ય પદાર્થોથી એમની પૂજા કરી તથા ગૃહ-ભોગ-શરીર વગેરેથી વિરક્ત થઈ દીક્ષા લેવાની ઈચ્છાથી સ્ત્રીની સાથે પોતાના ઘરે ચાલ્યો ગયો. એણે ઘેર જઈને સજ્જનો દ્વારા ત્યાગ કરવાયોગ્ય રાજ્યનો ભાર પોતાના સુવર્ણતિલક નામના પુત્રને સોંપી દીધો તથા ચારિત્રથી ઉત્પન્ન થયેલા ઉત્તમ સહજ ભારને ગ્રહણ કરવા માટે મુક્તિરૂપી સ્ત્રીના પતિ તથા જગતના સ્વામી ઘનરથ તીર્થંકરની પાસે પહોંચ્યા. ત્યાં જઈને સિંહરથ વિદ્યાધરે મસ્તક નમાવી એ તીર્થંકરની વંદના કરી તથા મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે અનેક રાજાઓની સાથે પ્રસન્નતાપૂર્વક દીક્ષા ધારણ

કરી. વિદ્યાધરી મદનવેગાએ ગુણોના સ્થાનભૂત પ્રિયમિત્રા અર્જિકાની પાસે જઈને દીક્ષા ધારણ કરી તથા બધા પ્રકારના તપશ્ચરણ કરવા લાગી, જુઓ કાળલબ્ધિ મેળવીને ક્યારેક-ક્યારેક ચારિત્ર વગેરેને ધારણ કરવામાં ભવ્ય જીવોના ક્રોધ પણ પાપકર્મોને દૂર કરવાનું કારણ મનાય છે. ત્યારબાદ, અખંડ મહિમાને ધારણ કરવાવાળા બુદ્ધિમાન રાજા મેઘરથ પણ પોતાની રાણીઓની સાથે નિર્વિઘ્ન રીતિથી પોતાને ઘરે પહોંચ્યા.

ત્યારબાદ, એક દિવસ રાજા મેઘરથ યોગ્ય સામગ્રીથી પાપને નાશ કરવાવાળી નંદીશ્વરની પૂજા કરી ઉપવાસ કરી બિરાજમાન હતા. એ દિવસે એમણે ઘરનો બધો આરંભ છોડી દીધો હતો, પોતાના પુણ્યકર્મના ઉદયથી પ્રાપ્ત રાજ્યના મહાપ્રતાપથી ધર્મ, અર્થ, કામ—ત્રણેય પુરુષાર્થોની સિદ્ધિ થવાથી એમના મનોરથ બધા પૂર્ણ થઈ ગયા હતા. તત્ત્વોની યથાર્થ શ્રદ્ધાથી એ સુશોભિત હતા, શાસ્ત્રોના પારગામી હતા; વ્રત, શીલ વગેરે ગુણોથી વિભૂષિત હતા, શ્રેષ્ઠ ધર્મનું પાલન કરતા હતા. કરુણાદાન વગેરે કરવામાં તત્પર હતા. એ ભવ્યોને માટે સૂર્યની જેવા હતા. એમના જ્ઞાનરૂપી નેત્ર હંમેશા ખુલ્લા રહેતા હતા; પુત્ર, ભાઈ, સ્ત્રી વગેરે પરિવારના બધા લોકો એમની સેવા કરતા હતા તથા એ હંમેશા જૈનધર્મનો ઉપદેશ આપ્યા કરતા હતા.

જે સમયે એ ઉપવાસ ધારણ કરી બિરાજમાન હતા તથા બધા પરિવારના લોકો એમની પાસે બેઠા હતા; એ જ સમયે ભયથી ગભરાયેલું તથા થર-થર કાંપતું એક કબૂતર પ્રાણોની રક્ષાની આશાથી એમની પાસે આવ્યું. એની પાછળ જ એના માંસનો લોલુપી, મહાકૂર, દુષ્ટ એક બુદ્ધો ગીધ આવ્યો. એ ગીધ મહારાજ મેઘરથની સામે ઊભો રહી દીન સ્વરમાં કહેવા લાગ્યો કે હે દેવ! હું અત્યંત દુર્બળ છું તથા ભૂખની તીવ્ર જ્વાળાથી મારું શરીર દગ્ધ થઈ રહ્યું છે. આ કબૂતર જે તમારા શરણમાં આવ્યું છે એ મારું ભક્ષ્ય છે તમે મને આપી દો; કેમ કે તમે દાનવીર છો, જો તમે મને નહીં આપો તો પછી મને અહીં જ મરેલો સમજો. આ પ્રકારે દીન વચન કહીને એ ભૂખ્યો ગીધ ઉત્તરની પ્રત્યાશામાં ઊભો રહી ગયો. એ પક્ષીની વાત સાંભળી મેઘરથનો ભાઈ દંઢરથ કહેવા લાગ્યો કે હે પૂજ્ય! આ ગીધની વાત સાંભળી મને ખૂબ જ આશ્ચર્ય થાય છે. આ પ્રકારે કયા કારણથી કહે છે? પૂર્વભવની કોઈ શત્રુતાના કારણે અથવા જન્મજાત જાતિ-શત્રુતાના કારણે? કૃપા કરીને તમે આ ભેદ કહો.

મેઘરથ કહેવા લાગ્યા કે ભાઈ! મન લગાવીને સાંભળ. હું એમના પૂર્વજન્મની શત્રુતાથી ઉત્પન્ન થવાવાળી એમની પૂર્વકથા કહું છું. આ જ જંબૂદ્વીપમાં મેરુ પર્વતની ઉત્તર દિશામાં ઐરાવત ક્ષેત્ર છે. એમાં મનોહર પદ્મિનીબેટ નામના નગરમાં સાગરસેન નામનો એક વણિક રહેતો હતો. એની સ્ત્રીનું નામ અમિતગતિ હતું. એમને બે પુત્ર હતા— ધનમિત્ર તથા નન્દિષેણ એમના નામ હતા. એ ખૂબ જ લોભી હતા, ધનના લાલચી હતા, ખૂબ જ કૂર હતા, હંમેશા ધન મેળવવાની ઈચ્છા રાખતા હતા એટલે હંમેશા આર્તધ્યાનમાં પીડાતા રહેતા હતા. એક દિવસ એ બંને દુષ્ટ પુત્ર ધન માટે પરસ્પર લડવા લાગ્યા. બંનેએ એકબીજાને માર્યા, બંનેને ખૂબ જ વાગ્યું અને ગંભીર મારથી બંને મરી ગયા. એ બંને આર્તધ્યાનથી મર્યા હતા, બંનેએ આપસમાં શત્રુતા બાંધી રાખી હતી એટલે મરીને એ બંને દુઃખોથી ત્રસ્ત પક્ષી થયા. એટલામાં એ ગીધની પાછળ એક દેવને આવતા જોઈને નાના ભાઈ દેવરથે પૂછ્યું—હે ભ્રાતા! આ દેવ કોણ છે તથા કેમ આવ્યો છે? જવાબમાં મેઘરથ કહેવા લાગ્યા કે હે ભાઈ! ધ્યાન દઈને સાંભળ. હું એમના પૂર્વભવની કથા કહું છું અને આના આવવાનું કારણ પણ બતાવીશ. પહેલાં તેણે વિજયાર્ધ પર્વત ઉપર દમિતારી સાથે યુદ્ધ કરતાં સમયે ક્રોધપૂર્વક રાજપુત્ર હેમરથને માર્યો હતો. એ મરી સંસારમાં પરિભ્રમણ કરી શુભકર્મના ઉદયથી શ્રી જિનચૈત્યાલયોથી સુશોભિત કૈલાસ પર્વતના કિનારે પર્ણાકાન્તા નદીના તટ ઉપર નિવાસ કરતાં એક સોમ નામના તાપસની શ્રીદત્તા નામની પત્નીના ગર્ભથી ચંદ્ર નામનો પુત્ર થયો હતો. કુશાસ્ત્રોના જાણનાર તથા કુમાર્ગામી એ મૂર્ખ ભોગાદિની ઈચ્છા કરતાં-કરતાં પ્રતિદિન પંચાગ્નિ તપ તપતો હતો. અજ્ઞાનપૂર્વક તપસ્યા કરી શરીરાદિનું કષ્ટ સહન કરવાને કારણે આયુ પૂરી કરી એ જ્યોતિર્લોકમાં નીચ જ્યોતિષ દેવ થયો.

એક દિવસ એ દેવ વિનોદપૂર્વક ચૈત્યાલયોથી સુશોભિત તથા મહામનોહર ઈશાન સ્વર્ગને જોવા ગયો હતો. ત્યાં ઈશાન ઈન્દ્રની સભાના સભાસદ દેવોએ મારી પ્રસંશા કરી હતી તથા કહ્યું હતું કે આ પૃથ્વી ઉપર દાન દેવાવાળો એક મેઘરથ જ છે. આ સમયે એમના જેવો અન્ય કોઈ દાતા નથી, એ દાન-પુણ્ય કરવાવાળો છે તથા વ્રતી છે. એ પ્રસંશાને સાંભળીને હૃદયમાં દાહ ઉત્પન્ન થવાના કારણે મારી પરીક્ષા કરવા માટે અહીં આવ્યો છે. હે ભાઈ! હવે તું મન લગાવીને દાનાદિકનું લક્ષણ સાંભળ. હું પાત્ર દાન, દેવા યોગ્ય દ્રવ્ય તથા એની વિધિ વગેરે કહું છું. અનુગ્રહ

તથા ઉપકાર કરવા માટે પોતાનું ધન અથવા અન્ય કોઈ પદાર્થ બીજાને આપવો એ દાન છે. ઉપકાર પણ—પોતાનો ઉપકાર તથા બીજાનો ઉપકાર—બે પ્રકારનો હોય છે. દાન દેવાથી જ વિશેષ પુણ્ય થાય છે (કે જે ભોગભૂમિ તથા સ્વર્ગનું કારણ છે) તથા એનાથી જે યશ ફેલાય છે, એ પોતાનો ઉપકાર કહેવાય છે. જે દાનથી લેવાવાળા પાત્રના પ્રાણોની રક્ષા થાય છે, જેનાથી એ ધર્મધ્યાન, વ્યુત્સર્ગ, છ આવશ્યક તપ તથા વ્રત પાલન કરે છે, જેનાથી એનું ચિત્ત સ્થિર રહે છે, એની ક્ષુધાનો નાશ થાય છે, એને સુખ મળે છે અને એ એનાથી શાસ્ત્રોનું પઠન-પાઠન કરે છે, એ બધું પરોપકાર કહેવાય છે. શ્રી જિનેન્દ્રદેવે—શ્રદ્ધા, ભક્તિ, નિર્લોભ, શક્તિ, જ્ઞાન, દયા, ક્ષમા—આ સાત ગુણ દાતાઓના બતાવ્યા છે. આ ગુણોથી સુશોભિત, સમ્યગદૃષ્ટિ વ્રતી, શ્રી જિનભક્તિ, તથા સદાચારી, સંસારમાં ઉત્તમ દાતા ગણાય છે. હવે દેવા યોગ્ય પદાર્થની વ્યાખ્યા બતાવે છે—સદ્ગૃહસ્થોએ ઉત્તમ પાત્રોને આહારદાન આપવું જોઈએ. એ આહાર કૃતકારિત વગેરે દોષોથી રહિત હોવો જોઈએ. મનોહર, નિર્દોષ, પ્રાસુક, શુભ, પીડા ઉત્પન્ન ન કરે એવો હોવો જોઈએ. એ આહાર દાતા તથા પાત્ર બંનેના ગુણોને વધારવાવાળો, અનુક્રમથી મોક્ષનું સાધન, પાત્રના જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર વગેરેને વધારવાવાળો ઉદ્દગમાદિથી રહિત, પ્રાસુક, મધુર, તૃપ્ત કરવાવાળો તથા અત્યંત નિર્દોષ હોવો જોઈએ તથા એ આહારદાન વિધિપૂર્વક દેવું જોઈએ. આ જ પ્રકારે પાત્રોના શરીરમાં કોઈ વ્યાધિ હોય તો એને જાણીને બુદ્ધિમાનોએ હિંસા વગેરે પાપકર્મોથી રહિત તૈયાર કરેલી, રોગ-ક્લેશ વગેરેને દૂર કરવાવાળી ઔષધિ એ પાત્રોને દાન આપવી જોઈએ.

આ પ્રકારે જ્ઞાની મુનિઓ માટે બુદ્ધિમાનોએ જ્ઞાનદાન અને શાસ્ત્રદાન આપવા જોઈએ. એ શાસ્ત્ર સર્વજ્ઞપ્રણિત, પદાર્થોના સત્યાર્થ સ્વરૂપને કહેવાવાળા, દીપક સમાન સમસ્ત તત્ત્વોને પ્રકાશિત કરવાવાળા, અજ્ઞાનને દૂર કરવાવાળા, જ્ઞાનનું કારણ, ધર્મનો ઉપદેશ દેવાવાળા, પૂર્વાપર વિશુદ્ધતા વગેરે દોષોથી રહિત તથા ગુણોને પ્રગટ કરવાના સાધનની જેવા હોવા જોઈએ. ચતુર પુરુષોએ બધા જીવોમાં દયા-દાન કરવું જોઈએ; કેમ કે આ દયા-દાન જ ધર્મનું મૂળ છે, ગુણોનું સ્થાન છે તથા બધા જીવોનું હિત કરવાવાળું છે. હે ભાઈ! આ સંસારમાં મુનિરાજ જ બધા પ્રકારના પરિગ્રહોથી રહિત છે, રત્નત્રયથી વિભૂષિત છે, બધા જીવોનું હિત કરવાવાળા છે, ધીર, વીર છે, લોભ વગેરે બધા

વિકારોથી રહિત છે, જ્ઞાનધ્યાનમાં લીન છે, ચતુર છે, સંસારરૂપી સમુદ્રના પારગામી છે, ભવ્યદાતાઓને સંસારથી પાર કરાવવાળા, સમસ્ત પરિષહોને જીતવાવાળા છે, બાર પ્રકારના તપશ્ચરણ કરવાવાળા છે, શરીરના સંસ્કારથી રહિત છે, કામ તથા ઈન્દ્રિયરૂપી મદોન્મત હાથીઓને જીતવા માટે સિંહ સમાન છે, સાતેય ઋદ્ધિઓથી વિભૂષિત છે; ઈન્દ્ર-નરેન્દ્ર વગેરે બધા દ્વારા પૂજ્ય છે, દ્વાદશાંગ શ્રુતજ્ઞાનરૂપી મહાસાગરના મધ્યમાં કીડા કરવાવાળા છે, ત્રણેય સમય યોગમાં આસક્ત રહેવાવાળા છે, મોક્ષની ઈચ્છા રાખવાવાળા છે, વનમાં નિવાસ કરવાવાળા છે, સંસારથી ભયભીત છે, સુવર્ણ તથા તૃણ બંનેમાં ભેદ રહિત છે, અનેક ગુણોથી વિભૂષિત છે, બધા દોષોથી રહિત છે, એવા મુનિરાજોને જ ઉત્તમ સત્પાત્ર સમજવા જોઈએ. જે મુનિ અત્યંત દુષ્કર સંસારરૂપી મહાસાગરથી સ્વયં પાર થવામાં સમર્થ હોય તથા દાતાઓને પાર કરાવવામાં સમર્થ હોય, એમને જ ઉત્તમ પાત્ર સમજવા જોઈએ. પાત્રદાનનું ફળ ભોગભૂમિમાં પ્રાપ્ત થાય છે. જ્યાનાં મિથ્યાદૃષ્ટિ પણ અનેક પ્રકારના સુખ પ્રાપ્ત કરે છે. ત્યાં એમને દશ પ્રકાર કલ્પવૃક્ષોથી ઉત્પન્ન ઈચ્છાનુસાર સુખ પ્રાપ્ત થાય છે, પછી એમને દેવીઓના સમૂહથી ઉત્પન્ન થવાવાળા દેવગતિના સુખ મળે છે. સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવ સુપાત્રોને દાન દેવાથી અનેક પ્રકારની ઋદ્ધિઓથી ભરેલા સુખનાં સાગર સોળમા સ્વર્ગમાં જઈને ઉત્પન્ન થાય છે. પાત્રદાનની અનુમોદના કરવાથી મનુષ્ય તથા પશુ પણ અનેક સુખોથી ભરેલી ભોગભૂમિમાં જઈને ઉત્પન્ન થાય છે.

હે ભદ્ર! પાત્રોને દાન દેવું ગૃહસ્થો માટે મહા પુણ્યનું કારણ છે, આ લોક-પરલોક બંને લોકમાં અનેક પ્રકારની વિભૂતિ આપવાવાળા છે તથા યશનો હેતુ છે. એટલે માટે ગૃહસ્થોએ સ્વર્ગ-મોક્ષના સુખ પ્રાપ્ત કરવા માટે મન-વચન-કાયની શુદ્ધિપૂર્વક સુપાત્રોને ચારેય પ્રકારના દાન આપતા રહેવું જોઈએ. માંસ અથવા સુવર્ણ વગેરેનું દાન ક્યારેય પણ આપવું ન જોઈએ. કેમ કે એ દાન કુદાન છે, પાપોનો સાગર છે, એ દાતા અને લેવાવાળા બંને માટે નરકનું કારણ છે. લોભના કારણે જે દુષ્ટ વિષયી માંસ વગેરે કુદાન લેવાની ઈચ્છા કરે છે, એ ક્યારેય ઉત્તમ પાત્ર ન હોઈ શકે. જે મૂર્ખ માંસ વગેરે કુદાન આપે છે એ ક્યારેય દાતા ન હોય શકે, કેમ કે એ પાપથી પોતાને અને બીજાને પણ નરકમાં નાખે છે. જે મૂર્ખ કુદાન આપે છે તથા લે છે, એ બંને પાપકર્મના ઉદયથી નરકના સ્વામી થાય

છે. એટલે બુદ્ધિમાનોએ પ્રાણ જવાની આશંકા થવાથી પણ નરકના માર્ગનું તથા પાપોનું કારણ કુદાન ક્યારેય ન આપવું જોઈએ.

આ ગીધ સત્પાત્ર નથી, કેમ કે બીજાના માંસનો લોલુપી છે, દુષ્ટ છે, વિષયાંધ છે તથા અનેક જીવોની હિંસા કરવાવાળો છે. આ કબૂતર પણ ગીધને દાનમાં દેવા યોગ્ય નથી; કેમ કે એ ભદ્ર છે, કેવળ અન્નના દાણા ખાય છે, ભયથી એનું શરીર કંપે છે, આ ક્ષુદ્ર જીવ છે, આપણી શરણમાં આવ્યો છે. જે મનુષ્ય શરણમાં આવેલા ભયભીત પશુઓને મિત્ર અથવા શત્રુને દાનમાં આપી દે છે એ સંસારમાં સૌથી નીચ છે, એના જેવો અન્ય કોઈ નીચ નથી. ગભરાયેલું કબૂતર આપણી શરણમાં આવ્યું છે એટલે આ ગીધને આ કબૂતર ક્યારેય ન આપવું જોઈએ. અત્યંત રૌદ્ર પરિણામોને ધારણ કરવાવાળા આ ગીધનું જીવવું અથવા મરવું જે પણ એના કર્મના ઉદય અનુસાર હશે એ જ થશે. કેમ કે આ સંસારમાં પુણ્ય-પાપને ધારણ કરવાવાળા જીવ હંમેશા પોતાના કર્મના ઉદયથી મરે છે તથા પોતાના કર્મના ઉદયથી ઉત્પન્ન થાય છે. રૌદ્ર પરિણામોને ધારણ કરવાવાળા કેટલાય જીવ પાપકર્મના ઉદયથી પરસ્પર એકબીજાને ખાય છે અથવા જાતિ-શત્રુતા અથવા અન્ય શત્રુતાના કારણે પરસ્પર યુદ્ધ કરે છે. એટલા માટે ધર્માત્મા જીવોએ ધર્મની પ્રાપ્તિ તથા દયાપાલન કરવા માટે ભયગ્રસ્ત જીવોની પ્રતિદિન રક્ષા કરવી જોઈએ. શ્રી જિનેન્દ્રદેવે જીવો પર દયા કરવી—તે જ ધર્મ બતાવ્યો છે, માટે આ કબૂતરની રક્ષા કરવી જોઈએ.

આ પ્રકારે રાજા મેઘરથની વાણી સાંભળી એ દેવને નિશ્ચય થઈ ગયો કે એમના વિષે જે સાંભળ્યું હતું એ અક્ષરશઃ સાચું છે. એણે આવીને ભક્તિપૂર્વક એમના ચરણમાં નમસ્કાર કર્યા તથા એમની સ્તુતિ કરી. એ કહેવા લાગ્યો કે હે દેવ! તમે મહાન પુરુષો દ્વારાથી પણ પૂજ્ય છો, દાન વગેરેની વિધિ જાણવાવાળા આપ જ છો, તમે દેવો દ્વારા સ્તુતિ કરવાયોગ્ય છો અને ત્રણે જ્ઞાનરૂપી નેત્રોથી સર્વદર્શી છો. હે દેવ! હે નરાધીશ! સ્વર્ગમાં પણ તમારી કીર્તિ દેવોના કાનોમાં કુંડળોની જેમ સુશોભિત છે; એટલે તમને ધન્ય છે. આ પ્રકારે એ જ્યોતિષી દેવે મહારાજ મેઘરથની સ્તુતિ કરી. સ્વર્ગમાં એમના વિષે જે પણ ચર્ચા થઈ હતી, એ બધી કથા કહી. દિવ્ય

વસ્ત્રભૂષણ, માળા વગેરેથી એમની પૂજા કરી, નમ્ર તથા શુભ વચનોથી વારંવાર એમની પ્રસંશા કરી પછી એ એમને નમસ્કાર કરી પ્રસન્નતાની સાથે પોતાના સ્થાને ચાલ્યો ગયો.

ગીઘ અને કબૂતર બંનેએ ધનમિત્ર તથા નન્દિષેણના ભવથી પોતાના પૂર્વભવની શત્રુતાની કથા સાંભળી પરસ્પર શીઘ્ર પોતાની શત્રુતા છોડી દીધી. એ બંનેએ અનેક પ્રકારે પોતાના આત્માની નિંદા કરી, સંસારથી વિરક્તતા ધારણ કરી તથા બધા પ્રકારના આહારનો ત્યાગ કરી હંમેશા માટે અનશન (ઉપવાસ) વ્રત ધારણ કર્યા. એમણે પોતાની ધીરતા-વીરતાને પ્રગટ કરી સંન્યાસ ધારણ કર્યો તથા શ્રી જિનેન્દ્રદેવને હૃદયમાં ધારણ કરી વિધિપૂર્વક પોતાના પ્રાણ છોડ્યા. સંન્યાસ ધારણ કરવાથી પ્રાપ્ત પુણ્યકર્મના ઉદયથી એ બંને પક્ષીના જીવ દેવારણ્ય વનમાં સારી વિભૂતિને ધારણ કરવાવાળા સુરુપ તથા અતિરૂપ નામના દેવ થયા. એ બંને પોતાના અવધિજ્ઞાનથી પૂર્વભવની બધી વાતો જાણીને રાજા મેઘરથની પાસે આવ્યા તથા એમને નમસ્કાર કરી એમની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા કે હે વિદ્વાનોમાં શ્રેષ્ઠ! તમે ધર્મની પ્રાપ્તિ કરાવવામાં ચતુર છો અને મેઘની જેમ પરોપકાર કરવાના કારણ છો. હે દેવ! તમે શ્રી જિનેન્દ્રદેવના આગમના જ્ઞાતા છો, તત્ત્વોના જાણકાર છો, સમ્યગ્દર્શન વગેરે રત્નોથી વિભૂષિત છો તથા શીલના સાગર છો. હે દેવ! તમારા પ્રસાદથી જ અમે બંને તિર્યચ ગતિને છોડીને શુભ કર્મોદય તથા દિવ્ય ગુણોને ધારણ કરવાવાળા દેવ થયા છીએ. એટલે અનેક ગુણોથી ધારણ કરવાવાળા તમે જ અમારા આ જન્મના ગુરુ છો, તમે જ નમસ્કાર કરવાયોગ્ય છો તથા તમે જ વિદ્વાનો દ્વારા પૂજ્ય છો. આ પ્રકારે સાર્થક વાક્યોથી એમની સ્તુતિ કરી, બહુમૂલ્ય દિવ્યમાળા-વસ્ત્ર-આભૂષણોથી એમની પૂજા કરી, ભક્તિપૂર્વક એમને નમસ્કાર કર્યા, વારંવાર એમની પ્રસંશા કરી અને પછી મસ્તક નમાવીને નમસ્કાર કરી એ બંને દેવો પોતાના સ્થાને ચાલ્યા ગયા.

ત્યારપછી—એક દિવસ બધા પરિગ્રહોથી રહિત દમવર ચારણ મુનિ આહાર લેવા માટે મહારાજ મેઘરથના ઘરે પધાર્યા. મહારાજ મેઘરથે દુર્લભ નિધિની જેમ એમને આવ્યા જોઈ ખૂબ જ પ્રસન્નતાથી 'તિષ્ઠ તિષ્ઠ' કહીને એમને યોગ્ય સ્થાન ઉપર સ્થાપન કર્યા. ત્યારબાદ દાતાના સાતેય ગુણોથી વિભૂષિત રાજા મેઘરથે ભક્તિપૂર્વક પ્રતિગ્રહ વગેરે પુણ્ય ઉપાર્જન કરવાવાળી નૌ પ્રકારની વિધિથી શરીરની વૃદ્ધિ કરવાવાળો શુદ્ધ, પ્રાસુક, મધુર, ઉત્તમ,

નિર્દોષ તથા તૃપ્તિદાયક આહાર એ મુનિરાજને આપ્યો. એ જ સમયે એ આહારદાનથી પ્રાપ્ત પુણ્યકર્મના ઉદયથી અનેક ગુણોના સ્થાનભૂત રાજા મેઘરથના ગૃહ-આંગણામાં રત્નવૃષ્ટિ વગેરે પંચાશ્ચર્યોની વર્ષા થઈ. પાત્રોને દાન દેવાથી જે પ્રકારે આ લોકમાં અનેક પ્રકારના રત્નોની પ્રાપ્તિ થાય છે, એ જ પ્રકારે પરલોકમાં પણ બુદ્ધિમાનોને ભોગભૂમિમાં સ્વર્ગ-મોક્ષની મહાવિભૂતિ પ્રાપ્ત થાય છે એવું સમજીને ગૃહસ્થોએ લક્ષ્મીનું સ્થાન તથા આ લોક-પરલોક બંનેમાં સુખનું સાગર આહારદાન મુનિરાજને હંમેશા દેતા રહેવું જોઈએ. આ પ્રકારે શ્રી જિનેન્દ્રદેવની ભક્તિમાં તત્પર રહેવાવાળા મહારાજ મેઘરથ દાન, પૂજા વગેરે કરી તથા પર્વના દિવસોમાં પ્રૌષધોપવાસ કરી અનેક પ્રકારે ધર્મનું ઉપાર્જન કરતાં હતા. કોઈ એક દિવસ નંદીશ્વર પર્વત ઉપર એમણે પ્રૌષધોપવાસ કર્યો અને મોટી વિભૂતિથી શ્રી જિનેન્દ્રબિંબોની મહાપૂજા કરી.

ત્યારપછી રાત્રિમાં એ ધીર-વીર સ્વયં મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે વનમાં એકાગ્રચિત્તથી શ્રી જિનેન્દ્રદેવના ગુણોના સ્મરણ કરતાં પ્રતિમાયોગ ધારણ કરી મેરુ પર્વતની જેમ સ્થિર બિરાજમાન થયા. ઠીક એ જ સમયે દેવોના દ્વારા પૂજ્ય ઈશાન સ્વર્ગના ઈન્દ્ર દેવોની સભામાં બિરાજમાન હતા. એણે પોતાના જ્ઞાનથી ધીર, વીર મહારાજ મેઘરથને આ પ્રકારે ધ્યાનમગ્ન બિરાજમાન જાણીને આશ્ચર્યની સાથે કહ્યું કે તમે ધન્ય છો, તમે જ ગુણોના સાગર છો, જ્ઞાની છો, પુણ્યવાન છો, વિદ્યમાન છો, ધૈર્યશાળી છો, આજે આપને જોઈને આશ્ચર્ય થાય છે. આ પ્રકારે સ્તુતિ કરતાં જોઈ દેવોએ ઈન્દ્રને પૂછ્યું કે હે નાથ! તમે આ સમયે કયા સજ્જનની દિવ્ય સ્તુતિ કરી છે? ત્યારે ઈન્દ્રએ કહ્યું કે દેવો, સાંભળો! જે સ્તુતિ કરવાયોગ્ય છે તથા જેમની સાર્થક સ્તુતિ મેં કરી છે, એમની ઉત્તમ કથા સાંભળાવું છું.

રાજા મેઘરથ ખૂબ જ ધીર-વીર છે, શુદ્ધ સમ્યગ્દષ્ટિ છે, રાજાઓના શિરોમણિ છે, ત્રણે જ્ઞાનોને ધારણ કરવાવાળા છે, આસનભવ્ય છે તથા એ અનેક ગુણોની ખાણ છે. આજે એમણે પ્રતિમાયોગ ધારણ કર્યો છે એટલે એમણે શરીરથી મમત્વ છોડી દીધું છે. એ મહાત્યાગી થઈ ગયા છે તથા શીલરૂપી આભરણથી સુશોભિત થઈ રહ્યા છે. આ સમયે મેં એમની સ્તુતિ કરી છે. ઈન્દ્રની આ વાતને સાંભળીને અતિરૂપા અને સુરૂપા નામની બે દેવીઓ મેઘરથની પરીક્ષા કરવા માટે પૃથ્વી પર આવી. એ સમયે મહારાજ મેઘરથ શરીરથી મમત્વ છોડેલા, ક્રોધાદિકષાય

રહિત, સમતાવ્રતને ધારણ કરેલા ક્ષમાવાન, મહા ધીર-વીર તથા બધા વિકારોથી રહિત થઈને બિરાજમાન હતા. એ સમયે એ સમુદ્રની જેમ ગંભીર હતા, પર્વતની જેમ નિશ્ચળ હતા, એકાંતમાં બિરાજમાન હતા, શાંત પરિણામોને ધારણ કરેલા હતા, ધ્યાનમાં લાગેલા હતા, અત્યંત નિસ્પૃહ હતા, બધી ચિંતાઓથી રહિત હતા, નિર્ભય હતા, જ્ઞાની હતા, બુદ્ધિમાન હતા, કાયોત્સર્ગ ધારણ કરેલા તથા વ્રત, શીલ વગેરેથી સુશોભિત હતા. આ પ્રકારે ગુણોના સમુદ્ર, ઉપસર્ગના કારણે વસ્ત્રોથી ઢંકાયેલા, મુનિરાજની જેમ મહારાજ મેઘરથને એ દેવીઓએ જોયા. એ દેવીઓએ એની ધીરતા-વીરતા ધારણ કરવાવાળા મહારાજ મેઘરથ ઉપર અસહ્ય ઉપસર્ગ કરવાનો પ્રારંભ કર્યો. જેનાથી એમના ધ્યાનમાં વિઘ્ન ઉત્પન્ન થાય એવા મનોહર ભાવ, વિલાસ, વિભ્રમ, ગીત, નૃત્ય, કામોત્તેજક રાગરૂપ ચેષ્ટાઓ, દંઢ આલિંગન, વીણા વગેરે વાજિંત્રોના મધુર શબ્દો, કામરૂપી અગ્નિને વધારવા માટે બળતણની જેવા અનેક પ્રકારના કર્ણ-મધુર વચનાલાપ, ભય ઉત્પન્ન કરવાવાળા કૂર વાક્ય તથા શાંત પ્રાણીઓમાં ભય ઉત્પન્ન કરવાવાળા ધ્યાનનો નાશ કરવાવાળા અનેક પ્રકારના ઘોર ઉપદ્રવો દ્વારા તે દેવીઓએ તેમના પર ભીષણ ઉપસર્ગ કર્યો. ત્યારે મહારાજ મેઘરથે સંવેગથી વિભૂષિત રાગ-રહિત પોતાનું નિશ્ચલ મન શ્રી જિનેન્દ્રદેવના ચરણોમાં લગાવ્યું. દેવીઓ દ્વારા થયેલા રૌદ્ર પરિષ્કોને જીતીને સિંહની જેમ મહારાજ મેઘરથ મેરૂપર્વતની જેમ નિશ્ચળ બિરાજમાન રહ્યા. જે પ્રકારે વીજળી પણ સુમેરુ પર્વતને ડગાવી નથી શકતી, એ જ પ્રકારે એ બંને દેવીઓ મેઘરથના મનરૂપી પર્વતને ચલાયમાન કરવામાં સમર્થ ન થઈ શકી તથા એની બધી મહેનત વ્યર્થ ગઈ. ત્યારે બંને દેવીઓએ આપસમાં કહ્યું કે ઈશાન ઈન્દ્રનું કહેલું વાક્ય અક્ષરશઃ સત્ય છે. આમ કહીને એમણે મેઘરથને પ્રણામ કર્યા. એમની પૂજા કરી તથા પ્રસન્નતાની સાથે પોતાના સ્થાને ચાલી ગઈ. રાત વ્યતીત થતા મહારાજ મેઘરથે નિર્વિઘ્ન રીતિથી કાયોત્સર્ગનો ત્યાગ કર્યો. પછી એ ધર્મધ્યાનનું સેવન કરતાં નિરંતર ભોગ ભોગવવા લાગ્યા.

કોઈ દિવસે દેવીઓની સાથે દેવોની સભામાં સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન ઈશાન સ્વર્ગના ઈન્દ્ર કહેવા લાગ્યા કે આ સંસારમાં પ્રિયમિત્રાનું રૂપ સૌથી ઉત્તમ છે. બહારના હાવ-ભાવ વગેરે ઉત્તમ ગુણોથી પૂર્ણ છે તથા અદ્વિતીય છે, ઉપમા-રહિત છે, બધા રૂપોથી વધીને છે, એ માનો કે પુણ્યરૂપ પરમાણુથી બનાવ્યું છે. સંસારમાં એના જેવું રૂપ

કોઈનું નથી. આ પ્રકારે પ્રિયમિત્રાના રૂપની પ્રસંશા કરી ઈન્દ્ર ચૂપ થઈ ગયા. ઈન્દ્રની આ વાત સાંભળી રતિષેષા તથા રતિવેગા નામની દેવાંગનાઓ એનું રૂપ જોવા માટે પૃથ્વી તળ ઉપર ગઈ. જે સમયે એ પૃથ્વી ઉપર આવી હતી, એ સમયે પ્રિયમિત્રાનો સ્નાન કરવાનો સમય હતો. એ ભદ્રાના શરીર ઉપર કેવળ સુગન્ધિત તેલ લગાવેલું હતું તથા એનું શરીર શૃંગારરહિત હતું. આ અવસ્થામાં એમને જોઈને બંને દેવીઓને ઈન્દ્રના વચનો ઉપર વિશ્વાસ થયો. એ રાણીની સાથે વાતચીત કરવા માટે દેવીઓએ વૈશ્ય કન્યાનું રૂપ ધારણ કર્યું. બંને વૈશ્ય કન્યાઓએ પ્રિયમિત્રાની સખીને કહ્યું કે તું જઈને પ્રિયમિત્રાને કહે કે તમને જોવા માટે બે વૈશ્ય કન્યાઓ આવી છે. સખીએ જઈને પ્રિયમિત્રાને કહી દીધું. પ્રિયમિત્રાએ કહ્યું કે હું નાહી ધોઈને શૃંગાર કરીને આવું છું ત્યાં સુધી એ લોકો રોકાય. ત્યારપછી રાણીએ રાગીઓને પ્રસન્ન કરવાવાળો પોતાનો શૃંગાર કર્યો તથા એ બંનેને બોલાવીને પોતાનું રૂપ દેખાડ્યું. એને જોઈને દેવીઓએ કહ્યું કે શરીરની કાંતિ જે પહેલાં હતી એ હવે નથી રહી. એમાં કંઈક કમી થઈ ગઈ છે. એમાં કોઈ શંકા નથી. દેવીઓના આવા વચન સાંભળી પ્રિયમિત્રા આ વાતનો નિશ્ચય કરવા માટે મહારાજ મેઘરથનું મોહું જોવા લાગી. મહારાજ મેઘરથે કહ્યું કે હે કાંતે! કર્મોના ઉદયથી તારા મુખકમળની કાંતિ પહેલાં જેવી નથી રહી, પહેલાંથી ઓછી થઈ છે. આ સાંભળીને દેવીઓએ પોતાનું સ્વરૂપ પ્રગટ કર્યું, પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગી કે આ ક્ષણભંગુર રૂપને ધિક્કાર છે. આ સંસારમાં કોઈ પણ પદાર્થ નિત્ય નથી. રૂપ, લાવણ્ય, સૌભાગ્ય, શરીર તથા સામ્રાજ્ય બધા કાળના મુખમાં પડીને વિકૃત થઈ જ જાય છે. આ પ્રકારે ચિત્તમાં વિચાર કરી તથા વિરક્ત થઈને એ દેવીઓએ દિવ્ય વસ્ત્ર, આભૂષણ તથા માળાથી પ્રિયમિત્રાની પૂજા કરી તથા પોતાની કાંતિથી દિશાઓને વ્યાપ્ત કરતી સ્વર્ગમાં ચાલી ગઈ. પ્રિયમિત્રા દેવીઓની વાતોથી ખૂબ જ ખેદ-ખિન્ન થઈ તથા એ સતીના હૃદયમાં ખૂબ જ શોક થયો. રાણીને શોકાતુર જોઈ મહારાજે ખૂબ જ પ્રેમથી કહ્યું કે હે પ્રિયે! શું તું નથી જાણતી કે આ ચર, અચર સંસાર નિત્યાનિત્યાત્મક છે? આમાં કોઈ પદાર્થ નિત્ય નથી. એટલે તારે શોક ન કરવો જોઈએ. આ પ્રકારે મહારાજે રાણીને આશ્વાસન આપ્યું તથા રાજ્ય, ભોગ, સ્ત્રી વગેરેથી ખૂબ જ વિરક્ત થયા.

બીજા દિવસે મહારાજ મેઘરથ પોતાના પરિવારની સાથે પોતાના પિતા તીર્થકર ઘનરથની વંદના કરવા માટે

મનોહર ઉદ્યાનમાં ગયા. ત્યાં સુર, અસુર વગેરેથી ઘેરાયેલા પૂજ્ય ઘનરથ તીર્થંકર બિરાજમાન હતા. મહારાજ મેઘરથે પૂરા પરિવારની સાથે એમની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી; એમને નમસ્કાર કર્યા, ખૂબ જ ભક્તિથી એમની પૂજા કરી તથા ઉત્તમ સ્તોત્રથી એમની સ્તુતિ કરી. પછી મહારાજ મેઘરથે બધા જીવોના હિતની ઈચ્છા રાખતા એમને શ્રાવકોની ક્રિયા પૂછી. ઠીક જ છે, કેમ કે સજ્જનોની ચેષ્ટાઓ પ્રાયઃ કલ્પવૃક્ષોની જેમ પરોપકાર માટે જ હોય છે. તીર્થંકર ઘનરથે ભવ્યપુરુષોને ધર્મની પ્રાપ્તિ કરાવવા માટે પોતાની સર્વ ભાષામયી ધ્વનિથી ઉપદેશ આપ્યો તથા કહ્યું કે હે પુત્ર! સાંભળ, હું શ્રાવકોના આચરણને સૂચિત કરવાવાળા ઉપાસકાધ્યયન નામના સાતમા અંગને પૂર્ણ રીતિથી કહું છું. સૌથી પહેલાં શ્રાવકોએ શંકાદિ દોષોથી રહિત તત્ત્વોના યથાર્થ શ્રદ્ધાન કરવાવાળા સમ્યગ્દર્શનને ધારણ કરવું જોઈએ; કેમ કે આ જ સમ્યગ્દર્શન સમસ્ત શ્રેષ્ઠ વ્રતોનું મૂળ કારણ છે. પાંચ અણુવ્રત, ત્રણ ગુણવ્રત વગેરે બાર વ્રત કહેવાય છે, આ ઉપરાંત શ્રાવકોને ધર્મધ્યાન ધારણ કરવા માટે આર્તધ્યાનને છોડીને ત્રણે સમય વ્રતરૂપ ઉત્તમ સામાયિક કરવું જોઈએ. ચતુર પુરુષોને પોતાના કર્મ નષ્ટ કરવા માટે ગૃહસ્થીના વ્યાપાર છોડીને પર્વના દિવસોમાં નિયમપૂર્વક હંમેશા પ્રૌષ્ઠોપવાસ કરવો જોઈએ. બુદ્ધિમાનોને સચિત, છાલ, પતા, કંદમૂળ, ફળ અને બીજા ન ખાવા જોઈએ તથા અગ્નિ ઉપર ન પકાવેલા અપ્રાસુક પાણીનો ત્યાગ કરવા જોઈએ. સૂક્ષ્મ જીવોની દયા પાલન કરવા માટે અન્ન, પાન, સ્વાદ્ય તથા ખાદ્ય—આ ચારેય પ્રકારના આહાર રાત્રિમાં ક્યારેય ન કરવો જોઈએ.

શ્રી જિનેન્દ્રદેવે જઘન્ય શ્રાવકોના ધર્મસેવન કરવા માટે છ પ્રતિમાઓ નિરૂપણ કરી છે. આ પ્રતિમાઓ સુગમ છે તથા સ્વર્ગની સીડીની સમાન છે. જે પુરુષ બધી સ્ત્રીઓને પોતાની માતા, બહેન તથા દીકરીની જેમ જોવે છે, તેને નિર્મળ બ્રહ્મચર્ય પ્રગટ થાય છે. અષિ, મષિ, કૃષિ, વાણીજ્ય વગેરે બધા પ્રકારના આરંભ પાપનું કારણ છે એટલા માટે મન-વચન-કાયથી એનો ત્યાગ કરી દેવો જોઈએ. દ્રવ્ય, ધાન્ય, સુવર્ણ વગેરેથી ઉત્પન્ન થવાવાળા પરિગ્રહ અનેક પ્રકારના અશુભોની ખાણ છે. એટલે આવશ્યક વસ્ત્રોને છોડીને બાકીના બધા વસ્ત્રોનો ત્યાગ કરી દેવો જોઈએ. ગૃહસ્થોની આ ત્રણ પ્રતિમાઓ મધ્યમ કહેવાય છે. પ્રતિમાઓ હૃદયમાં વૈરાગ્ય ધારણ કરવાવાળાઓને મોક્ષ સુખ આપે છે. ચતુર પુરુષોએ આહાર, ગૃહસ્થ, વ્યાપાર તથા વિચારાદિ કાર્યોમાં ક્યારેય સંમતિ ન આપવી જોઈએ; કેમકે આમા

સંમતિ આપવી પાપનું કારણ છે. પાપોને શાંત કરવા માટે તથા ધર્મની સિદ્ધિ માટે બીજાના ઘરે કૃત-કારિત વગેરે દોષોથી રહિત, સ્વાદરહિત, પાપરહિત, શુદ્ધ ભિક્ષા-ભોજન કરવું જોઈએ. શ્રી જિનેન્દ્રદેવે આ બંને પ્રતિમાઓને ઉત્કૃષ્ટ બતાવી છે. શ્રાવકો માટે આ બંને પ્રતિમાઓ સ્વર્ગ-મોક્ષનું કારણ છે. જે બુદ્ધિમાન ઉપર કરેલી અગ્યાર પ્રતિમાઓનું પાલન કરે છે, એ સોળમાં સ્વર્ગમાં જાય છે તથા અનુક્રમથી મોક્ષમાં બિરાજમાન થાય છે. આ કથન પછી શ્રી જિનેન્દ્રદેવે પોતાના પુત્રની સામે આલોક-પરલોક બંનેમાં સુખ આપવાવાળી ગૃહસ્થોની કથાઓ બતાવી. ગર્ભાન્વય ક્રિયા, દીક્ષાન્વય ક્રિયા તથા કર્ત્રન્વય ક્રિયા—આ ત્રણ પ્રકારની ક્રિયાઓ હોય છે. હવે તેની સંખ્યા બતાવું છું.

ગર્ભાધાનથી લઈને નિર્વાણ પર્યંત જે ક્રિયાઓ સમ્યગ્દર્શનપૂર્વક કરાય છે, તેને ગર્ભાન્વય ક્રિયા કહે છે, તેની સંખ્યા ત્રેપન છે. અવતારથી લઈને મોક્ષ પ્રાપ્ત થવા સુધી મુક્તિ-સિદ્ધિ કરવાવાળી જે ક્રિયાઓએ છે એને દીક્ષાન્વય ક્રિયા કહેવાય છે, તેની સંખ્યા અડતાલીસ છે. શ્રી જિનેન્દ્રદેવે પૂર્ણ કલ્યાણ પ્રાપ્ત કરવા માટે સદ્ગૃહીત્વથી લઈને સિદ્ધપર્યંતની સાત કર્ત્રન્વય ક્રિયાઓ બતાવી છે. શ્રી જિનેન્દ્રદેવે આ બધી ક્રિયાઓનું સ્વરૂપ, વિધિ તથા ફળ સંક્ષેપમાં કહ્યું તથા સદ્ધર્મનું પણ વર્ણન કર્યું. મહારાજ મેઘરથે, ઘનરથ તીર્થકરના મુખક્રમણથી ક્રિયાઓનું સ્વરૂપ તથા સ્વર્ગ-મોક્ષ આપવાવાળા ગૃહસ્થોના ધર્મનું સ્વરૂપ સાંભળ્યું. પછી એણે ભક્તિપૂર્વક એમને નમસ્કાર કર્યા તથા મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે હૃદયને અત્યંત શાંત કરી સંસાર-દેહ-ભોગનું સ્વરૂપ એ વારંવાર ચિંતવન કરવા લાગ્યા. એ વિચાર કરવા લાગ્યા કે સંસાર એક સમુદ્રની જેવો છે, એ અત્યંત દુઃસહ છે, ભીષણ છે, વિષમય છે, દુઃખરૂપી મગરમચ્છોથી ભરેલો છે. જન્મ-મરણ તથા બુઢાપો જ તેનો આવર્ત (ભંવર) છે. ચારેય ગતિઓ જ આની ચંચળ લહેરો છે, નરક જ આનો બડવાનળ—કુંભ છે, એ અત્યંત નિઃસ્સાર છે, અપાર છે, સમસ્ત પાપોનો સમૂહ જ આનું જળ છે, જીવોનું ભવ પરિભ્રમણ જ આનું ફળ છે. આ અનાદિ છે, અનંત છે, ધીર છે. ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રોવ્ય સ્વરૂપ છે, બધા પ્રકારના દુઃખોનું નિધાન છે, અત્યંત નિન્દ્ય છે તથા ભવ્ય જીવો માટે અત્યંત ભયંકર છે. આમાં અશુભકર્મરૂપી સાંકળથી જકડાયેલો જીવ ધર્મરૂપી જહાજનો સહારો ન મેળવીને હંમેશા ભવસાગરમાં ડૂબતા તથા ઊભરતા રહે છે. ધર્મ વગર અનાદિ કાળથી આ જીવો કર્મો દ્વારા ઠગાઈ ગયા છે એટલે દુઃખરૂપી જંતુઓથી ભરેલા સંસારરૂપી વનમાં હંમેશા

ફર્યા કરે છે. આ સંસારમાં મુનિઓ સિવાય કોઈ મનુષ્ય સુખી નથી. કોઈને કોઠ વગેરે રોગથી ઉત્પન્ન થવાવાળી તીવ્ર પીડા છે, કોઈને દરિદ્રતાનું દુઃખ છે, કોઈને શોકથી અત્યંત દુઃખ થઈ રહ્યું છે. કોઈને ભયથી દુઃખ થઈ રહ્યું છે. કોઈને માન ભંગ થવાથી દુઃખ થઈ રહ્યું છે અને કોઈને પુત્ર-સ્ત્રી વગેરેના વિયોગથી દુઃખ થઈ રહ્યું છે, કોઈનો પુત્ર દુરાચારી તથા વ્યસની છે તથા કોઈની સ્ત્રી દુષ્ટા-દુરાચારિણી તથા ભયાનક છે. કોઈનો ભાઈ દુષ્ટ શત્રુઓની જેવો છે, કોઈનો પિતા દુષ્ટ છે, કોઈની માતા વ્યભિચારિણી છે, કોઈનાં ગોત્રમાં કલંક લગાડવાવાળી વ્યભિચારિણી પુત્રીઓ છે તથા કોઈના સેવક જ શત્રુ બની રહ્યા છે તથા મારવા માટે હંમેશા તૈયાર રહે છે. કોઈને નરકના દુઃખોથી પણ વધારે માનસિક દુઃખ છે તથા કોઈને ક્રોધ, લોભ વગેરેની આકુળતા બની રહે છે જુઓ, ભરત ચક્રવર્તી ચરમશરીરી હતા; છતાં એમને નાના ભાઈ દ્વારા માન-ભંગ થવાથી ખુબ જ દુઃખ થયું હતું. જ્યારે ચક્રવર્તીની આવી વાત છે તો પછી કર્મોને આધીન અશુભકર્મોથી ઘેરાયેલા, જન્મ-બુઢાપો વગેરે દોષ-સહિત તુચ્છ પુણ્યવાળા અન્ય લોકો ભલા કઈ રીતે સુખી થઈ શકે? જે પ્રકારે કેળના સ્થંભમાં કાંઈ સાર નથી તથા નથી ઈન્દ્રજાળમાં કાંઈ સાર; એ જ પ્રકારે ત્રણે લોકમાં કાંઈ સાર નથી. આ સંસારમાં ઘર, રાજ્ય, શરીર, સ્ત્રી, લક્ષ્મી, પુત્ર, સેવક વગેરે કાંઈ પણ નિત્ય નથી. જે ગૃહ, અગ્નિ વગેરેના સંયોગથી ક્ષણભરમાં નષ્ટ થઈ જાય છે, વાદળાની જેમ ક્ષણસ્થાયી એ ઘરમાં ભલા કોણ બુદ્ધિમાન વિશ્રામ કરે? રાજ્ય પણ સવારના સમયે દુબના પતા ઉપર રાખેલી ઓંસની બુંદની જેમ ચંચળ છે, પાપોથી ભરેલું છે તથા શત્રુ દ્વારા દુઃખોનું કારણ છે. સ્ત્રી પણ મોહરૂપી પાણીથી સીંચાયેલી અશુભ બળદની જેવી છે તથા નરક જેવા ફળોને આપવાવાળી છે, પ્રાણીઓ માટે ભાઈ બંધન જેમ પાપનું કારણ છે તથા ધન, ધાન્ય વગેરે ક્ષય કરવાવાળા પુત્ર પણ સંસારમાં ફસાવવા માટે જાળ સમાન છે. જે ભાઈ-કુટુંબના લોકો પોતાના મરી ગયેલા સ્વજનને સ્મશાનમાં છોડીને ચાલ્યા આવે છે અને પછી ક્યારેય પાછુંવાળીને જોતાં પણ નથી એ ભલા આપણા કેવી રીતે હોઈ શકે?

ચક્રવર્તી વગેરેની રાજ્યલક્ષ્મી વિજળીના ચમકારાની જેવી છે, ચંચળ છે, મનોહરણ કરવાવાળી છે તથા મનુષ્યો માટે નરકરૂપી ગૃહના દરવાજા સમાન છે. આ પ્રકારે સંસારની વિચિત્રતા તથા પદાર્થોની અનિત્યતાને સમજી

બુદ્ધિમાન લોકો સંસાર છોડી તપશ્ચરણ કરી મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે. આ શરીરથી નવ દ્વારો દ્વારા દુર્ગંધપૂર્ણ અશુભ મળ સતત વહેતું રહે છે. આ શરીર વિષ્ટાનું ઘર છે તથા બધી બાજુથી અસંખ્ય ક્રીડાઓથી ભરેલું છે. આ શરીર નરક જેવું છે. શુક શોણીતથી ભરેલું છે, સાત ધાતુઓથી ભરેલું છે, નિંદ્ર છે, ઘૃણાને યોગ્ય છે તથા દુઃખોનું સ્થાન છે. આ શરીર બધા અશુભ રોગરૂપી સર્પોનું બીલ છે, અશુભ કર્મોનું કારણ છે, બધા પ્રકારના દુઃખોનું નિધાન છે તથા ભૂખ, તરસ વગેરેથી હંમેશા દુઃખી જ રહે છે. આ શરીર કામરૂપી અગ્નિથી હંમેશા બળતું રહે છે. સમસ્ત પાપોનું કારણ છે તથા કર્મોથી ઉત્પન્ન થયું છે, પછી ભલા આ સંસારમાં પ્રાણીઓને આનાથી સુખ કેવી રીતે મળી શકે છે? આ શરીર અત્યંત અશુદ્ધ છે, અશુદ્ધ દ્રવ્યોથી ભરેલું છે, આમાં ખાલી મળમૂત્ર જ નથી ભરેલું, પણ અશુદ્ધ પદાર્થોનું ઘર જ છે. આ શરીર અન્ન, પાન, તાંબુલ વગેરે પૌષ્ટિક પદાર્થોને પણ પોતાની સંગતથી અપવિત્ર તથા ઘૃણા યોગ્ય બનાવી દે છે.

આ મનુષ્યોનું શરીર ઈન્દ્રધનુષની જેમ અનિત્ય છે, પાપની ખાણ છે તથા પાણી, અગ્નિ, શસ્ત્ર અને મૃત્યુના સંયોગથી ક્ષણભરમાં નષ્ટ થઈ જાય છે. આ શરીરરૂપી ઘરમાં ભૂખ, તરસ, કામ, રોગ, ક્રોધરૂપી અગ્નિઓ સતત બળતી રહે છે. પછી ભલા કોણ ચતુર પુરુષ આનાથી કયા પ્રકારે પ્રેમ કરી શકે? આ મનુષ્યોનું શરીર, વસ્ત્ર, આભરણ વગેરેથી સુશોભિત થયેલું બહારથી જ મનોહર દેખાય છે, જો આને અંદરથી જોવામાં આવે તો શરાબના ઘડાની જેમ અત્યંત બિભત્સ તથા અશુભ દેખાય છે. જે પ્રકારે ચાંડાળના ઘરમાં કાંઈ સાર નથી દેખાતું; એ જ રીતે હાડકા, ચામડી તથા વિષ્ટા વગેરેથી ભરેલા આ શરીરમાં પણ સાર નથી દેખાતું. જો એને એક દિવસ પણ ભોજન ન મળે તો આ અગ્નિમાં પડેલાં સૂકા પાંદડાની જેમ શીઘ્ર ક્ષીણ થઈ જાય છે. અન્ન, પાણી વગેરે પદાર્થોથી પ્રતિ દિવસ આ શરીરનું પાલન-પોષણ કરાય છે, તેમ છતાં આ શરીર જીવની સાથે નથી જતું, દુષ્ટની જેમ એને છોડીને અહીં જ રહી જાય છે. જે રોગી મૂર્ખ પ્રતિદિવસ આ શરીરનું પોષણ કરે છે, એને આ શરીર શત્રુની જેમ કેવળ રોગોનો સમૂહ જ આપે છે. પરલોકમાં આ શરીર એને નરક ગતિ અથવા તિર્યચગતિ આપે છે જે સમસ્ત અશુદ્ધતાની ખાણ છે તથા કામ-ઈન્દ્રિયોની લાલસારૂપી શત્રુઓથી ભરેલું છે. પરંતુ જે લોકો તપશ્ચરણ, વ્રત તથા

કાયકલેશ વગેરે પરિષ્કોથી એને તપાવે છે, કૃશ કરે છે, તેઓને સ્વર્ગમોક્ષના સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. આનાથી વધીને આશ્ચર્ય ભલા શું હશે? એટલે જ્યાં સુધી ભૂખ્યો યમરાજ આ શરીરને જબરદસ્તિ ભક્ષણ કરવા નથી આવતો, ત્યાં સુધી ચતુર પુરુષોએ આ શરીરથી તપ, યમ, ધર્મ વગેરે પુણ્યકર્મ કરી લેવા જોઈએ.

જ્યાં સુધી રોગરૂપી અગ્નિ આ શરીરરૂપી ઝુંપડીને નથી બાળી નાખતો, ત્યાં સુધી જીવોએ પોતાનું હિત કરી લેવું જોઈએ. કારણ કે પછી આ શરીરથી કાંઈ થઈ શકતું નથી. જ્યાં સુધી વૃદ્ધાવસ્થારૂપી રાક્ષસી આ શરીરનું ભક્ષણ નથી કરી લેતી, ત્યાં સુધી જીવોએ દીક્ષા ધારણ કરી સ્વર્ગ-મોક્ષ સિદ્ધ કરી લેવા જોઈએ. જ્યાં સુધી ઇન્દ્રિયો પોતાના કાર્યમાં સમર્થ છે, ત્યાં સુધી બુદ્ધિમાનોએ તપશ્ચરણના બળથી મુક્તિરૂપી સ્ત્રી પોતાના વશમાં કરી લેવી જોઈએ. જ્યાં સુધી આયુ પૂરી ન થાય, ત્યાં સુધી કઠોર તપશ્ચરણ કરી લેવું જોઈએ, કેમ કે મકાનમાં અગ્નિ લાગી ગયા બાદ કૂવો ખોદવો વ્યર્થ છે. જેમણે શારીરિક સુખોથી વિરક્ત થઈને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે તપશ્ચરણ, ચારિત્ર, વ્યુત્સર્ગ વગેરે દ્વારા શરીરને કૃશ કર્યું, એનું જ શરીર સફળ સમજવું જોઈએ. આમ સમજીને અત્યંત નિસ્સાર તથા ક્ષણભંગુર આ શરીરને મેળવીને જ્યાં સુધી થઈ શકે સારભૂત તપશ્ચરણ કરવું જોઈએ; આનાથી આ શરીર સફળ થાય છે. બુદ્ધિમાનોએ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે તથા તપ, ધ્યાન વગેરે કાર્ય સિદ્ધ કરવા માટે સેવકની જેમ થોડું અન્ન, પાન વગેરે આપીને ઈચ્છા પૂરી કરવી જોઈએ.

આ ભોગોથી પણ ક્યારેય તૃપ્તિ નથી થતી; એ શરીરને કૃશ કરવાવાળા છે, દુષ્ટ છે. પહેલાં તો એ સુંદર દેખાય છે; પરંતુ છે પાપનો સમુદ્ર તથા ભયાનક ફળ દેવાવાળા. આ ભોગ પરાધીન છે, ક્ષણ-ક્ષણમાં નષ્ટ થવાવાળા છે, નરકરૂપી ગૃહમાં લઈ જવાવાળા માર્ગને દેખાડવાવાળા છે. કેવળ પશુઓએ જ આનો સ્વીકાર કર્યો છે. મોક્ષગામી મુનિઓએ હંમેશા આની નિંદા કરી છે. આ ભોગ ધર્મરૂપી રાજાનો મહાશત્રુ છે, મોક્ષરૂપી ઘરમાં પ્રવેશ માટે બંધ દરવાજો છે, બધા પ્રકારના દુઃખોને ઉત્પન્ન કરવાવાળો છે, પ્રચંડ છે તથા સ્વર્ગરૂપી ગૃહને બંધ કરવા માટે આગળીયા સમાન છે. વ્યાધિ, કલેશ, દાહ, ભય, ચિંતા વગેરેનો આ સાગર છે, કૂર છે, કેવળ મૂર્ખ લોકો જ આનો આદર કરે છે અને ધીર સજ્જન લોકો આનો ત્યાગ કરે છે. આ ભોગ ખૂબ જ કઠીનતાથી પ્રાપ્ત થાય છે, દુઃખોથી

ઉત્પન્ન થાય છે તથા માનભંગ વગેરે દુઃખોના કારણ છે; એટલા માટે આ સંસારમાં એવો કયો બુદ્ધિમાન છે જે ધર્મને છોડીને આ ભોગોનું સેવન કરે?

જે પ્રકારે તેલને અગ્નિમાં નાખવાથી અગ્નિ વધે છે, એ જ પ્રકારે વિકટ જવાળા ઉત્પન્ન કરવાવાળી કામાગ્નિ સ્ત્રીઓના સંપર્કથી વધે છે. જે પ્રકારે પાણીથી જ અગ્નિ શાંત થાય છે; એ જ પ્રકારે અનેક અનર્થોથી ઉત્પન્ન થવાવાળી મનુષ્યોની કામરૂપી અગ્નિ બ્રહ્મચર્યરૂપી પાણીથી જ શાંત થાય છે. મનુષ્યોના હૃદયમાં જ્યાં સુધી કામરૂપી અગ્નિ બળતી રહે છે, ત્યાં સુધી એના હૃદયમાં ચારિત્ર, તપ તથા ધ્યાનરૂપી વૃક્ષનું મૂળ ક્યાં સુધી જામી શકે? મનુષ્યો માટે વિષયોથી ઉત્પન્ન સુખ વિષથી પણ વધારે ભયાનક છે, કેમ કે વિષ તો એક જ જન્મમાં મનુષ્યનો પ્રાણ લે છે, બીજા જન્મમાં નહીં; પરંતુ વિષયોથી ઉત્પન્ન થયેલા મહાનિંદ્ર સુખરૂપી વિષ મનુષ્યોને જન્મો-જન્મ સુધી નરક-તિર્યચના અનેક દુઃખ આપે છે.

પાપમાં લઈ જવાવાળા આ બધા ભોગો સર્પથી પણ વધારે ભયાનક છે; કેમ કે સર્પ તો આ જ ભવમાં પ્રાણ હરે છે, પરલોકમાં નહીં; પરંતુ અનંત દુઃખ તથા ક્લેશ દેવાવાળા આ ભોગ નરકાદિ દુર્ગતિઓમાં અનંત ભવો સુધી પ્રાણીઓના પ્રાણ હર્યા કરે છે. જ્યાં સુધી સાંસારિક સુખમાં મનુષ્યની લાલસા બની રહે છે, ત્યાં સુધી એમને, મોક્ષ-સુખ ક્યા પ્રકારે મળી શકે છે? સમસ્ત દુઃખોના કારણે આ ભોગ રોગોથી પણ વધારે ક્લેશદાયક છે; કેમ કે રોગ તો મનુષ્યોને થોડા દિવસ સુધી જ દુઃખ આપે છે; પરંતુ આ દુષ્ટ તથા નીચ ભોગ પ્રાણીઓને ચારેય ગતિઓમાં નિરંતર દુઃખ, શોક, ભય, ક્લેશ, અપયશ તથા પાપ આપ્યા કરે છે. જેમનું હૃદય ભોગોમાં આસક્ત છે અને અશુભ કર્મોથી ઠગાયેલા છે એ જીવો એકલા જ, બધા પ્રકારના દુઃખો આપવાવાળા અનાદિ-સંસારરૂપી માર્ગમાં હંમેશા પરિભ્રમણ કર્યા કરે છે. જે તીર્થંકર ચક્રવર્તી વગેરે મોક્ષ જઈ ચૂક્યા છે એ કેવળ તપશ્ચરણ દ્વારા જ ગયા છે. જે સત્પુરુષ આ સંસારથી હવે મોક્ષે જશે, એ ભોગોનો ત્યાગ કરી ચારિત્રનું પાલન કરવાથી જ જશે. આમ જ સમજીને મોક્ષની ઈચ્છા કરવાવાળા પુરુષોને કર્મોના નાશ કરવા માટે તથા મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે સૌથી પહેલાં આ બધા ભોગોનો ત્યાગ રોગ, સર્પ અને શત્રુની જેમ કરવો જોઈએ. દીક્ષા ધારણ કર્યા વગર તીર્થંકરોને પણ ચિરસ્થાયી મોક્ષ

ક્યારેય પ્રાપ્ત નથી થતો. આમ જ સમજીને મોક્ષની ઈચ્છા કરવાવાળા પુરુષોએ જલ્દીથી દીક્ષા ધારણ કરી લેવી જોઈએ.

આ પ્રકારે અનેક પ્રકારથી ચિંતવન કરી, મહારાજ મેઘરથને વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થયો અને દીક્ષા લેવાની ઈચ્છા રાખતા એમણે એમના પૂજ્ય પિતા તીર્થંકરને નમસ્કાર કર્યા. મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે એ પોતાના હૃદયમાં અનિત્ય, અશરણ વગેરે બાર અનુપ્રેક્ષાનું ચિંતવન કરવા લાગ્યા તથા અનેક રાજાઓ સાથે પોતાના રાજ્ય પહોંચ્યા. સ્વયં સંયમ ધારણ કરવા માટે મેઘરથ પોતાના નાના ભાઈ દંઢરથને કહેવા લાગ્યા કે હે ભાઈ! આજે તું સમસ્ત વિભૂતિની સાથે આ રાજ્યને સ્વીકાર કર. આના જવાબમાં મોક્ષની ઈચ્છા રાખવાવાળા એ દંઢરથ કહેવા લાગ્યા કે હે ભાઈ, મારી વાત સાંભળો! જો રાજ્ય સારું છે તો તમે કેમ એને છોડો છો? પાપોને ઉત્પન્ન કરવાવાળા આ રાજ્યનો જે દોષ તમે જોયો એ જ દોષ બુદ્ધિબળથી મેં પણ વિશેષરૂપથી જોઈ લીધો છે. જે પ્રકારે મોટા પુરુષો આ સંસારમાં વમન કરેલા આહારની ઈચ્છા નથી રાખતા; એ જ પ્રકારે તમારા દ્વારા છોડેલું રાજ્ય હું પણ ક્યારેય ન ભોગવી શકું. દીક્ષા ધારણ કરવા માટે તો આ રાજ્યને ગ્રહણ કરીને પણ પછી તો છોડવું જ પડશે; એટલે તપશ્ચરણ ધારણ કરવાવાળાઓને પહેલાંથી જ આને ગ્રહણ જ ન કરવું સૌથી શ્રેયસ્કર છે. શું પાપથી ડરવાવાળા બુદ્ધિમાન વિવેકી પુરુષ પહેલાં પોતાના શરીરને પાપરૂપી ક્રીયડમાં લપેટીને પછી એ ક્રીયડને ધોવા માટે પોતે જ સ્નાન કરે છે? એટલા માટે હું મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે મહાશત્રુ મોહનો ત્યાગ કરી, આજે આપની સાથે જ ઉત્તમ સંયમને ધારણ કરીશ. ત્યારે મહારાજ મેઘરથે પોતાના નાના ભાઈને રાજ્યથી વિરક્ત જાણી, પોતાના પુત્ર મેઘનાદને વિધિપૂર્વક રાજ્ય સોંપ્યું. પછી શીઘ્રથી એ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે મોટી વિભૂતિ સાથે અનેક રાજાઓ તથા નાનાભાઈ દંઢરથની સાથે પ્રસન્ન થઈને પોતાના પિતા ઘનરથ તીર્થંકરની પાસે પહોંચ્યા. ત્યાં જઈને એમણે ખૂબ જ ભક્તિથી મસ્તક નમાવીને તીર્થંકરને નમસ્કાર કર્યા તથા જિનવાણી અનુસાર મન-વચન-કાયથી બાહ્ય-અભ્યંતર પરિગ્રહોનો ત્યાગ કર્યો.

આ પ્રકારે મેઘરથે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે સાત હજાર રાજાઓ સાથે તથા નાના ભાઈ દંઢરથની સાથે દેવો દ્વારા પૂજ્ય જિનમુદ્રા ધારણ કરી. આ પ્રકારે મહારાજ મેઘરથે પુણ્યકર્મના ઉદયથી તીર્થંકરે બતાવેલી જિનમુદ્રા ધારણ

કરી હતી તથા એ બધાને ધર્મોપદેશ આપતા અને બીજાને ચારિત્ર પાલન કરાવતા થકા નિર્મળ ચારિત્રથી ઉત્તમ ધર્મ અર્થ, કામ—આ ત્રણેય પુરુષાર્થોના સારભૂત સુરાજ્ય (મુનિ અવસ્થા)નો પ્રતિદિવસ અનુભવ કરતાં હતા. મહારાજ મેઘરથને ધર્મના પ્રભાવથી જ આવું રાજ્ય મળ્યું હતું કે જેની સેવા અનેક રાજાઓ કરતાં હતા તથા જે સુખનું ઘર છે. ધર્મના જ પ્રભાવથી એમણે ચંદ્રમાની જેમ નિર્મળ-રાગ રહિત ચારિત્ર ધારણ કર્યું હતું તથા ધર્મના જ પ્રભાવથી એમને જ્ઞાનરૂપી નેત્ર પ્રાપ્ત થયું હતું. આ સમજીને વિદ્વાન લોકોએ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે પાપોનો નાશ કરી પરંપરાથી સુખ આપવાવાળા ધર્મનું જ હંમેશા પાલન કરતાં રહેવું જોઈએ. આ ધર્મ સંસારમાં બધા જીવોનું હિત કરવાવાળો છે, વિદ્વાન લોકો ધર્મનું જ પાલન કરે છે, ધર્મથી જ બધા પ્રકારના સુખ પ્રાપ્ત થાય છે, એ જ ધર્મને હું સિદ્ધ પદ પ્રાપ્ત કરવા માટે નમસ્કાર કરું છું. ધર્મથી અતિરિક્ત અન્ય કોઈ મિત્ર આ સંસારમાંથી નથી એટલે હું મારું ચિત્ત ધર્મમાં જ લગાડું છું. હે ધર્મ! સંસારના ડરથી મારી રક્ષા કર.

ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ, ઈન્દ્ર, નરેન્દ્ર વગેરે દ્વારા પૂજ્ય છે. જ્ઞાની પુરુષ શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનનો જ આશ્રય લે છે. સંસારી જીવોને મોક્ષની પ્રાપ્તિ શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનથી જ થાય છે એટલે હું શાંતિ પ્રાપ્ત કરવા માટે ભગવાન શ્રી શાંતિનાથને નમસ્કાર કરું છું. ભગવાન શ્રી શાંતિનાથથી આ મોક્ષમાર્ગ હંમેશા વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થાય છે. શ્રી શાંતિનાથના અનંત ગુણ છે; આ સંસારમાં મારો આત્મા શ્રી શાંતિનાથમાં જ નિવાસ કરે છે—હે શાંતિનાથ ભગવાન! તમે મારા સમસ્ત પાપોને નષ્ટ કરો.

અગિયારમો અધિકાર સમાપ્ત થયો.

બારમો અધિકાર

હું મારા અશુભ કર્મોના પ્રકોપને શાંત કરવા માટે સંસારમાત્રને શાંત કરવાવાળા, સમસ્ત પાપોને નષ્ટ કરવાવાળા તથા તીર્થંકર, ચક્રવર્તી, કામદેવ—આ ત્રણેય પદોથી સુશોભિત શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનને નમસ્કાર કરું છું.

ત્યારપછી, મુનિરાજ મેઘરથ છ પ્રકારના બાહ્ય તપશ્ચરણનું હંમેશા પાલન કરવા લાગ્યા. આ બાર પ્રકારના તપશ્ચરણનું (જે મુનિરાજ મેઘરથે પાલન કર્યું હતું) હું પોતાની શક્તિના અનુસાર સંક્ષેપથી વર્ણન કરું છું. અનશન, અવમોદર્ય, વૃત્તિપરિસંખ્યાન, રસ-પરિત્યાગ, વિવિક્તશૈયાશન, કાયકલેશ—છ પ્રકારનાં બાહ્ય તપશ્ચરણ કહેવાય છે. આ તપશ્ચરણ આભ્યંતર તપશ્ચરણનું કારણ છે. અન્ન, પાન, ખાદ્ય, સ્વાદ્ય—આ ચારેય પ્રકારનો ત્યાગ કરવો અનશન (ઉપવાસ)તપ કહેવાય છે. તપશ્ચરણ પાલન કરવા માટે પોતાની ભૂખથી થોડો ઓછો આહાર લેવો અવમોદર્ય તપ છે. અવમોદર્ય તપ અનેક પ્રકારથી થાય છે. આહાર લેવા માટે એક જ ઘરે જવાનો નિયમ અથવા એક જ ગલીમાં જવાનો નિયમ અથવા ચાર રસ્તા સુધી જવાનો નિયમ—આ પ્રકારે વિલક્ષણ નિયમ પાલન કરવાનું નામ વૃત્તિપરિસંખ્યાન તપ છે. આ તપ ઈચ્છાઓનો સર્વથા નાશ કરે છે. ઈન્દ્રિયોને વશમાં કરવા માટે દૂધ, દહીં, ઘી, તેલ, મીઠાઈ વગેરે રસોનો ત્યાગ કરવો રસ-પરિત્યાગત્રત છે. પશુ, પક્ષી, સ્ત્રી આદિથી રહિત ગુફા આદિ એકાંત સ્થાનમાં શયન-આસન કરવું વિવિક્ત-શૈયાસન તપ છે. વ્યુત્સર્ગ દ્વારા અથવા વૃક્ષની નીચે આતાપન યોગ ધારણ કરી જે દુઃખ સહન કરાય છે, એને કાયકલેશ તપ કહે છે.

હવે અંતરંગ તપનું વર્ણન કરીએ—પ્રાયશ્ચિત, વિનય, વૈયાવૃત્ય, સ્વાધ્યાય, વ્યુત્સર્ગ અને ધ્યાન—આ છ પ્રકારના અંતરંગ તપ કહેવાય છે. પાપોનો નાશ કરવાવાળી આલોચના, પ્રતિકમણ, તદ્ભય, વિવેક, કાયોત્સર્ગ, તપ,

છેદ, પરિહાર, ઉપસ્થાપન અને શ્રદ્ધાન—આ દશ પ્રકારના પાપોને શુદ્ધ કરવાવાળા પ્રાયશ્ચિત્ત કહેવાય છે. બુદ્ધિમાનોનું જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ વગેરે દ્વારા તથા મુનિ વગેરે ગણધરોની મન-વચન-કાયની શુદ્ધતાપૂર્વક વિનય કરવો જોઈએ. કર્મોને નષ્ટ કરવા માટે સજ્જનોને આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, તપસ્વી, શૈક્ષ્ય, ગ્યાનિ, ગણ, કુળ, સંઘ, સાધુ તથા મનોજ્ઞ—આ દશ પ્રકારના મુનિઓની સેવા સુશ્રુષા કરી વૈયાવૃત્ય કરવી જોઈએ. આ વૈયાવૃત્ય જ ગુણોનો સાગર છે. ઈન્દ્રિયોને દમન કરવા માટે મન-વચન-કાયની શુદ્ધિપૂર્વક વાચના, પૃચ્છના, અનુપ્રેક્ષા, ધર્મોપદેશ વગેરે પાંચ પ્રકારનો સ્વાધ્યાય કરવો જોઈએ. ધીર-વીર પુરુષોએ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે પોતાની શક્તિ અનુસાર બાહ્ય-આભ્યંતર પરિગ્રહોનો ત્યાગ કરી કાયોત્સર્ગ ધારણ કરવો જોઈએ; કેમ કે આ કાયોત્સર્ગ જ મોક્ષરૂપી સ્ત્રીનો પિતા છે. આ પ્રકારે ઈષ્ટ-વિયોગથી ઉત્પન્ન થવાવાળા અનિષ્ટનો નાશ કરવો જોઈએ.

શુક્લધ્યાનના પણ ચાર ભેદ છે—પહેલો પૃથક્ત્વ-વિતર્ક વિચાર, બીજો એકત્વ-વિતર્ક વિચાર, ત્રીજો સૂક્ષ્મક્રિયા-પ્રતિપાતી તથા ચોથો વ્યુપરત-ક્રિયા-નિવૃત્તિ. આ ચારેય પ્રકારના મહાધ્યાન સમસ્ત કર્મરૂપી ઈંધનને બાળવા માટે અગ્નિ સમાન છે એટલે મુનિરાજે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે મનને શુદ્ધ કરી એનું ધ્યાન કરવું જોઈએ. વિવેકી પુરુષોએ પૂર્ણ સુખ પ્રાપ્ત કરવા માટે પોતાની શક્તિ પ્રગટ કરી બાર પ્રકારના પૂર્ણ તપશ્ચરણ કરવા જોઈએ. જે મનુષ્ય પાપોને શાંત કરવા માટે મન-વચન-કાયની શુદ્ધિપૂર્વક પોતાની શક્તિ અનુસાર પાપરહિત પૂર્ણ તપશ્ચરણનું પાલન કરે છે, એ અનંત સુખ સાગરને પ્રાપ્ત કરે છે અને સ્વયં મુક્તિરૂપી સ્ત્રીના પતિ બની જાય છે.

મુનિરાજ મેઘરથે પોતાના નાના ભાઈ દેવરથની સાથે મોક્ષ પ્રાપ્તિ માટે જે તપશ્ચરણનું અનુષ્ઠાન કર્યું હતું; એને હું હવે સંક્ષેપમાં કહું છું. એ મુનિરાજે સામાન્ય મનુષ્યો માટે અઘરા પંદર દિવસ, એક મહિનો, બે મહિના, છ મહિના અને એક વર્ષના—એમ અનેક પ્રકારના અનશન કરી તપ કર્યા હતા. એ મેઘરથ મુનિરાજ નિદ્રા તથા પ્રમાદ દૂર કરવા માટે એક ગ્રાસ બે ગ્રાસ વગેરે આહાર કરી અવમોદર્ય તપ કરતાં હતા. તે મુનિરાજ વૃત્તિપરિસંખ્યાન નામના શ્રેષ્ઠ તપશ્ચરણ માટે ભિક્ષાના સમયે અમુક દાતા મળશે તો આહાર લઈશ, અમુક આહાર મળશે તો લઈશ, ચાતુર્માસમાં નહીં લેવો ઈત્યાદિક કઠિન પ્રતિજ્ઞાઓ કરતા હતા. એ મુનિરાજ પોતાના નાના ભાઈ

સાથે ઈન્દ્રિયો વગેરેનું દમન કરવા માટે ગરમ પાણી સાથે પવિત્ર તથા નીરસ આહાર લેતા હતા (અથવા ગરમ પાણીથી ધોયેલો આહાર લેતા હતા). એ ચતુરમુનિ ધ્યાનની સિદ્ધિ માટે સ્મશાન, નિર્જનવન, સૂનું ઘર, ગુફા તથા વૃક્ષોની બખોલ વગેરેમાં શૈયાસન ધારણ કરતાં હતા. એ મુનિ કાયકલેશ સરળ કરવા માટે અસહ્ય ગ્રીષ્મઋતુમાં સૂર્યના કિરણોથી સંતપ્ત પર્વત ઉપર સ્થિત શિલા ઉપર સૂર્યની સામે મોઢું રાખી બિરાજમાન થતા હતા. પાપોનો નાશ કરવા માટે વર્ષાઋતુની રાતમાં પક્ષીઓના માળઓથી ભરેલા તથા જોરદાર પવનથી કમ્પાયમાન વૃક્ષની નીચે બિરાજમાન થતા હતા. એ ધીર મુનિરાજ ઠંડીના દિવસોમાં પોતાના ભાઈ સાથે બર્ફથી ઢંકાયેલી શિલા પર કાયોત્સર્ગ ધારણ કરી બિરાજમાન થતા હતા. જો એમના ચારિત્રમાં ભૂલથી પણ કોઈ દોષ બની પણ જાય તો, એ એમની શુદ્ધિ માટે વગર કોઈ આળસના એ જ સમયે પ્રાયશ્ચિત્ત કરતાં હતા.

બુદ્ધિમાન મુનિ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર, તપ વગેરેમાં મન-વચન-કાયની શુદ્ધતાપૂર્વક વિદ્યા વગેરે અનેક ગુણો દેવાવાળા વિનય ધારણ કરતાં હતા. એ પોતાના ભાઈની સાથે દશ પ્રકારના જ્ઞાની તપસ્વી મુનિઓની વૈયાવૃત્ય કરતાં હતા. એ મુનિ અજ્ઞાનને દૂર કરવા માટે—જ્ઞાન સંપાદાન કરવા માટે સ્વાધ્યાયની શુદ્ધતાને પ્રાપ્ત થઈને અંગપૂર્વ તથા પ્રકીર્ણકોનો હંમેશા પાઠ કર્યા કરતાં હતા. એ શરીરથી મમત્વ છોડીને સમસ્ત અશુભકર્મરૂપી અગ્નિને શાંત કરવા માટે મેઘની જેમ પક્ષ, મહિનો, છ મહિના, વર્ષ વગેરે સુધી વ્યુત્સર્ગ પ્રાપ્ત કરતાં હતા. પોતાના હૃદયને ધર્મ અને શુક્લધ્યાનમાં લગાડવાવાળા શુદ્ધ બુદ્ધિવાળા એ મુનિરાજ નિન્દા, આર્ત અને રૌદ્રધ્યાનને સ્વપ્નમાં પણ ક્યારેય ધારણ નહોતા કરતાં. પરંતુ એ મુનિ પોતાના મનમાં પદાર્થ તથા નયથી પરિપૂર્ણ તથા શાસ્ત્રોથી ઉત્પન્ન ચારેય પ્રકારના ઉત્કૃષ્ટ ધર્મધ્યાનનું હંમેશા ચિંતવન કરતાં હતા. ક્યારેક એ પોતાના મનના સંકલ્પોને છોડીને રત્નોના દીપકની જેમ સ્વચ્છ તથા કર્મરૂપી વનને બાળવા માટે અગ્નિની જેમ પ્રથમ શુક્લધ્યાન ધારણ કરતાં હતા. આ પ્રકારે એ પોતાના ભાઈ સાથે પોતાની ભક્તિને ન છૂપાવી તીવ્ર તથા પાપરહિત બાર પ્રકારના તપશ્ચરણ કરતાં હતા. એ બુદ્ધિમાને હિંસા, ચોરી, ખોટું, અ-બ્રહ્મચર્ય તથા પરિગ્રહ—આ પાંચેય પાપોનો મન-વચન-કાય તથા કૃત-કારિત-અનુમોદનાથી મરણ પર્યંત ત્યાગ કરી દીધો હતો. એ દયાળુ મુનિરાજ ઈર્ષ્યા, ભાષા, એષણા, આદાન-નિક્ષેપણ તથા ઉત્સર્ગ—આ પાંચેય

સમિતિઓને ખૂબ જ પ્રયત્નની સાથે પાલન કરતાં હતા. ત્રણેય ગુપ્તિઓનું પાલન કરવામાં તત્પર રહેવાવાળા એ સંયમી મુનિરાજ પોતાના ધ્યાનયોગના બળથી જ મન-વચન-કાયની પ્રવૃત્તિઓનો નિગ્રહ કરતાં હતા.

ભૂખ, તરસ, ઠંડી, ગરમી, દંશમશક, નગ્ન, અરતિ, સ્ત્રી, ચર્યા, નિષદ્યા, શૈથ્યા, આક્રોશ, વધ, યાચના, અલાભ, રોગ, તૃણસ્પર્શ, મળ, સત્કાર-પુરસ્કાર, પ્રજ્ઞા, અજ્ઞાન, દર્શન—આ બાવીસ પરિષદ કહેવાય છે. આ પરિષદો દુર્ધર છે, અસહ્ય છે, મનુષ્યો માટે અત્યંત અઘરા છે, મનુષ્યોને ભય ઉત્પન્ન કરાવવાવાળા છે તથા અત્યંત દુઃખ દેવાવાળા છે. પરંતુ એ મુનિરાજ પોતાના ભાઈની સાથે આ બધા પરિષદોને સહન કરતાં હતા. એ ધીર-વીર પોતાના ધ્યાનરૂપી શસ્ત્રના બળથી અત્યંત ઘોર અને રૌદ્ર ઓગણીસ પરિષદોને જીતતા હતા. ત્યારબાદ, એમણે પોતાના ગુરુની પાસે તીર્થકરનામકર્મને દેવાવાળા સોળ કારણોનું ચિંતવન કર્યું હતું. એમને સમ્યગ્દર્શનનો નાશ કરવાવાળી દેવ મૂઢતા વગેરે ત્રણેય મૂઢતાઓ નષ્ટ કરી હતી તથા બુદ્ધિને ભ્રષ્ટ કરવાવાળા જાતિ, કુળ વગેરે આઠ મદ નષ્ટ કર્યા હતા. એ જ પ્રકારે એમણે મિથ્યાત્વ વગેરેથી ઉત્પન્ન થયેલા છ અનાયતનોનો ત્યાગ કર્યો તથા શંકા વગેરે આઠે દોષોનો ત્યાગ કર્યો હતો. આ પ્રકારે એમણે સમ્યગ્દર્શનના પચીસ દોષોનો ત્યાગ કર્યો હતો. ચિંતવન કરવામાં તત્પર રહેવાવાળા એ મુનિરાજે પોતાના મનમાં નિઃશંકિત વગેરે આઠેય અંગોને ધારણ કરી સમ્યગ્દર્શનની વિશુદ્ધિ ધારણ કરી હતી. મન-વચન-કાયની શુદ્ધિપૂર્વક મુક્તિરૂપી સ્ત્રીને વશ કરવાવાળા તીર્થકર, મુનિ, તપ અને રત્નત્રયના વિનયનું ચિંતવન એમણે કર્યું હતું. એ સ્વપ્નમાં પણ પ્રમાદોનો ત્યાગ કરી મોક્ષ દેવાવાળા અઢાર હજાર શીલોમાં કોઈ અતિચાર નહોતા લગાડતા. લોક-અલોકને પ્રકાશિત કરવાવાળા અંગપૂર્વ વગેરેના જ્ઞાનનું એ હંમેશા અધ્યયન કરતાં હતા. એ પરમજ્ઞાની મુનિરાજ સમસ્ત અકલ્યાણ કરવાવાળા શરીર, સંસાર તથા ભોગોમાં મોક્ષના કારણભૂત સંવેગનું ચિંતવન કરતાં હતા. એ મુનિરાજ બધા પ્રાણીઓ માટે જ્ઞાનદાન, અભયદાન વગેરે દાન આપ્યા કરતાં હતા તથા વિશેષ કરીને મુનિઓને આ દાન હંમેશા આપ્યા કરતાં હતા. એ મુનિરાજ બધા કર્મોને નાશ કરવાવાળા બાર પ્રકારના તપશ્ચરણની ભાવના હંમેશા કરતાં રહેતા હતા.

એ સંયમી મુનિરાજ કોઈ રોગ વગેરેથી દુઃખી થયેલા સાધુઓને ધર્મોપદેશ આપીને એમનું દુઃખ નિવારણ કર્યા કરતાં હતા. એ ચતુર મુનિ પોતાના તથા બીજાના ગુણોની વૃદ્ધિ માટે મોક્ષની ઇચ્છા રાખવાવાળા રોગી મુનિઓનું વૈયાવૃત્ય કર્યા કરતાં હતા. અરિહંતોની ભક્તિ કરવામાં તત્પર એ મુનિરાજ પોતાના મનમાં હંમેશા “અર્હત્” અક્ષરોનું ધ્યાન કર્યા કરતાં હતા તથા વચનથી પણ હંમેશા એ જ અક્ષરોનો જાપ કર્યા કરતાં હતા. જે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ અને વીર્ય—એ પંચાચારોનું સ્વયં પાલન કરે છે તથા શિષ્યો પાસેથી પાલન કરાવે છે, એમને આચાર્ય કહે છે. એ આચાર્યની ભક્તિ હંમેશા કર્યા કરતા હતા. જે સ્વયં શ્રુતજ્ઞાનરૂપી અમૃતનું પાન કર્યા કરે છે અને ભવ્યોને પણ તે શ્રુતજ્ઞાનરૂપી અમૃતનું પાન કરાવવા માટે હંમેશા ઉદ્યત રહે છે, એમને ઉપાધ્યાય કહે છે. એ મુનિ, ઉપાધ્યાયોની ભક્તિ પણ હંમેશા કરતાં હતા. આપ્તના કહ્યા પ્રમાણે અનેક તત્ત્વોથી ભરપૂર તથા ઈન્દ્ર-નરેન્દ્રો દ્વારા પૂજ્ય શાસ્ત્રોમાં પણ હંમેશા પ્રગાઢ ભક્તિ ધારણ કરતાં હતા. એ મુનિરાજ તૃણ, સુવર્ણ, સુખ, દુઃખ, નિંદા, સ્તુતિ તથા જીવન-મરણમાં હંમેશા ઉત્કૃષ્ટ સમતા ભાવ રાખતા હતા.

તીર્થકરોના ગુણોમાં અનુરક્ત થયેલા એ મુનિરાજ સિદ્ધપદ પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રતિદિન ચોવીસ તીર્થકરોની સ્તુતિ કર્યા કરતાં હતા. એ મુનિ ત્રણે સમય મન-વચન-કાયથી મુક્તિરૂપી સ્ત્રીના સ્વામી પંચ પરમેષ્ઠીઓની વંદના હંમેશા કરતાં હતા. પોતાની નિંદા, ગર્હા વગેરેમાં તત્પર રહેવાવાળા બુદ્ધિમાન તથા પ્રમાદરહિત એ મુનિ વ્રતોના અતિચાર દૂર કરવા માટે પ્રતિક્રમણ કર્યા કરતાં હતા. એ મુનિ તપશ્ચરણ પાલન કરવા માટે યોગ્ય પદાર્થોનો પણ ત્યાગ કરી પોતાના શરીરમાં વૈરાગ્યભાવ ધારણ કરતાં હતા. એ મુનિ પોતાના શરીરથી મમત્વ છોડીને તથા દૃઢ સ્થંભની જેમ નિશ્ચલ થઈને પોતાની શક્તિ અનુસાર મોક્ષના કારણભૂત કાયોત્સર્ગને ધારણ કરતાં હતા. જે મુનિ મોક્ષમાર્ગને પ્રાપ્ત કરવા માટે નિયમપૂર્વક આ છએ આવશ્યકોનું પાલન કરે છે, એમની સ્વપ્નમાં પણ કોઈ હાનિ થતી નથી. એ મુનિ તપ, જ્ઞાન વગેરે સદ્ગુણો દ્વારા શ્રી જિનેન્દ્રદેવના કહેલા રત્નત્રયરૂપી મોક્ષમાર્ગને હંમેશા પ્રકાશિત કર્યા કરતાં હતા. ધર્મમાં પ્રેમ રાખવાવાળા એ મુનિ પોતાના પાપોનો નાશ કરવા માટે શ્રુતજ્ઞાનના ધારક મુનિઓની સાથે વધારે પ્રેમ રાખતા હતા. એ મહાધીર-વીર મુનિએ એ પ્રકારે તીર્થકરનામકર્મનો બંધ કરવાવાળી

સોળ કારણ ભાવનાઓનું ચિંતવન કર્યું હતું. આ પ્રકારે આ ભાવનાઓની સારી રીતે ભાવના કરતાં-કરતાં મુનિરાજને એના ફળસ્વરૂપ તીર્થકરનામકર્મનો બંધ થયો હતો.

આ તીર્થકરનામકર્મની અનંત મહિમા છે, આ મોટા પુણ્યનું કારણ છે. મનુષ્ય, દેવ, વિદ્યાધર બધા એને નમસ્કાર કરે છે તથા આ ત્રણેય લોકને શોભિત કરવાનું કારણ છે. મુનિરાજને નિર્મળ કોષ્ઠબુદ્ધિ, બીજબુદ્ધિ, પાદાનુસારિણીબુદ્ધિ તથા સમ્ભિન્નશ્રોતૃબુદ્ધિ વગેરે ઋદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થઈ હતી. જે પ્રકારે રાજર્ષી પોતાની રાજવિદ્યાઓ દ્વારા બધા ધર્મ-અધર્મને જાણી લે છે, એ જ પ્રકારે ઋદ્ધિઓને ધારણ કરવાવાળા પૂજ્ય મુનિરાજે બુદ્ધિ-ઋદ્ધિઓ દ્વારા આખા સંસારને તથા ધર્મ-અધર્મને જાણી લીધો હતો. પરમાર્થ જાણવાવાળા, મહા ઋદ્ધિઓને ધારણ કરવાવાળા તથા કર્મરૂપ શત્રુઓને જીતવામાં તત્પર એ મુનિરાજ દુર્ધર તપથી દિપ્તમાન હતા. એ ઉત્કૃષ્ટતપ, મહાતપ, ઘોરતપ, પરાક્રમતપ તથા ઉગ્રતપનું પાલન કરતાં હતા. મોક્ષરૂપ મહાન ઈચ્છાને ધારણ કરવાવાળા મુનિરાજને વગર ઈચ્છાથી કેવળ આત્મશુદ્ધિથી જ અણિમા, મહિમા વગેરે આઠેય વિક્રિયા નામની ઋદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થઈ હતી. મામર્ષ-ઋદ્ધિ, ક્ષેત્ર, જલ્લ, વિટ્, સર્વોષધિ વગેરે બધા રોગોને નાશ કરવાવાળી તથા સંસારભરનો ઉપકાર કરવાવાળી ઋદ્ધિઓ પણ એમને પ્રાપ્ત થઈ હતી. મુનિરાજને રસ પરિત્યાગ નામના તપના પ્રભાવથી અમૃતસ્રાવી, મધુસ્રાવી, ક્ષીરસ્રાવી તથા સર્પિસ્રાવી નામની ઋદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થઈ હતી. ધીર-વીર મુનિરાજને પરિષહોને જીતવાથી જ અસંખ્ય બળ પ્રગટ કરવાવાળી મનો-બળ, વચન-બળ તથા કાય-બળ નામની ઋદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થઈ હતી. અક્ષીણ ઋદ્ધિના પ્રભાવથી એમણે અક્ષીણ અન્ન તથા અક્ષીણ આલય ઋદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થઈ હતી. બરોબર જ છે, કેમ કે કરેલું ભારે તપશ્ચરણનું ફળ અક્ષય જ હોય છે.

એ મુનિરાજ અનુક્રમથી અનેક દેશમાં વિહાર કરતાં આહાર માટે શ્રીપુર નગરના રાજા શ્રીષેણના ઘરે પધાર્યા. રાજા શ્રીષેણે પણ દુર્લભ નિધાન જેવા એમને આવ્યા જાણી ભક્તિપૂર્વક 'તિષ્ઠ-તિષ્ઠ' કહીને એમને યોગ્ય સ્થાન ઉપર બિરાજમાન કર્યા. તેમણે ખૂબ જ ભક્તિથી વિધિપૂર્વક મુનિરાજને પ્રાસુક તથા મિષ્ટ આહાર આપ્યો, જેનાથી તેમના ઘરે પંચાશ્ચર્યોની વર્ષા થઈ. કોઈ એક દિવસ એ મુનિરાજ આહાર માટે ઈર્યાપથ શુદ્ધિપૂર્વક દત્તપુર નગરના રાજા

નંદનના ઘરે પધાર્યા. રાજા નંદને પણ ભક્તિપૂર્વક એમને યોગ્ય સ્થાને બિરાજમાન કર્યા તથા વિધિપૂર્વક ઉત્તમ, શુભ, રસીલા તથા મધુર આહાર એમને આપ્યો. શુભકર્મના ઉદયથી તેમના ઘરે પણ પરલોકના ફળને સૂચિત કરવાવાળી તથા દેવો દ્વારા કરેલી રત્નવૃષ્ટિ વગેરે પંચાશ્ચર્યોની વર્ષા થઈ.

ત્યારબાદ, એક દિવસ ઈચ્છારહિત એ મુનિરાજ સંયમની વૃદ્ધિ માટે પુંડરિકીણિ નગરીના રાજા સિંહસેનના ઘરે પધાર્યા. રાજા સિંહસેને પણ એમના ચરણકમળમાં નમસ્કાર કરી એમને યોગ્ય સ્થાને બિરાજમાન કર્યા તથા એમને મન-વચન-કાયની શુદ્ધિપૂર્વક ચારિત્ર વધારવાવાળો ઉત્તમ મધુર આહાર આપ્યો. એ જ સમયે પ્રાપ્ત થયેલ પુણ્યના પ્રભાવથી એમના ઘરે પણ ઘણા બધા ઉત્તમ દ્રવ્યોથી ભરેલી રત્નવૃષ્ટિ વગેરે પંચાશ્ચર્યોની વર્ષા થઈ હતી. બરાબર જ છે, કેમ કે મનુષ્યોને ધર્મના પ્રભાવથી શું પ્રાપ્ત નથી થતું? અર્થાત્ બધું જ પ્રાપ્ત થાય છે. એ મુનિરાજ તપશ્ચરણ દ્વારા સંયમની ચરમ કોટી ઉપર પહોંચી ગયા હતા તથા દેઢરથની સાથે સાથે નભસ્તિલક પર્વત ઉપર જઈ બિરાજમાન થયા હતા. એ શુદ્ધ બુદ્ધિવાળા મુનિરાજે પોતાની એક મહિનાની આયુ જાણીને ‘પ્રાયોપગમન’ નામનો સંન્યાસ ધારણ કર્યો હતો. જેમાં પ્રાય: ચારેય આરાધનાઓનું તથા ત્રણેય રત્નત્રયોનું આરાધન પ્રાપ્ત થાય, એને પ્રાયોપગમન કહે છે અથવા જે શુભ પ્રાયોપગમનમાં પહેલાં હિંસા વગેરેથી ઉત્પન્ન થયેલા બધા પાપોના સમૂહ પ્રાય: નષ્ટ થઈ જાય, એને પ્રાયોપગમન કહે છે અથવા જેમાં મનુષ્યોના નિવાસસ્થાનથી હટીને વનમાં જવું પડે, એમને બુદ્ધિમાનોએ તથા શ્રી જિનેન્દ્રદેવે પ્રાયોપગમન કહ્યું છે. એ મુનિરાજ પોતાના શરીરનો ન તો સ્વયં કાંઈ સંસ્કાર કરતાં હતા અને ન ક્યારેય કોઈ બીજા પાસે કરાવવાની ઈચ્છા રાખતા હતા. આ પ્રકારે શરીરથી મમત્વ છોડીને એ નિશ્ચળ બિરાજમાન હતા. એ મુનિરાજ પોતાની શક્તિ અનુસાર બળનો આશ્રય લઈને ધ્યાન તથા અધ્યયનની સાથે-સાથે અનશન તપ કરતાં હતા. તપશ્ચરણથી એમના આખા શરીર ઉપર કેવળ હાડકા-ચામડી બચ્યા હતા, એમનું શરીર એકદમ કૃશ થઈ ગયું હતું, શરીરના અંગ-ઉપાંગ સૂકાઈ ગયા હતા તથા કમળરૂપી નેત્ર એકદમ ઊંડા ઉતરી ગયા હતા.

મહા ક્ષમાને ધારણ કરવાવાળા એ મુનિરાજ મહાધૈર્ય ધારણ કરી તથા પ્રસન્નચિત્ત થઈને ક્ષુધા-તૃષ્ણા વગેરે

બધા પરિષદોને જીતીને બિરાજમાન હતા. એમણે ક્રોધને નાશ કરી મહાક્ષમા ધારણ કરી હતી; માનને છોડીને માદવ ધારણ કર્યો હતો, માયાનો નાશ કરી આર્જવ ધારણ કર્યો હતો, લોભને છોડીને શૌચધર્મ ધારણ કર્યો હતો, વધારે બોલવાનું છોડીને સત્યધર્મ ધારણ કર્યો હતો. પ્રમાદનો ત્યાગ કરી સંયમ, તપ વગેરે ધારણ કર્યા હતા. શરીરથી મમત્વ છોડીને આંકિચન્યધર્મ ધારણ કર્યો હતો તથા બ્રહ્મચર્યના બધા દોષોને નષ્ટ કરી દૈવ બ્રહ્મચર્ય ધારણ કર્યું હતું. આ પ્રકારે એ મુનિરાજ પોતાના મનમાં દશલક્ષણધર્મનું હંમેશા ચિંતવન કરતાં રહેતા હતા. એ મુનિરાજ પોતાના શરીર, કુટુંબ, લક્ષ્મી, ઘર, રાજ્ય, ભોગ વગેરે પદાર્થોમાં તથા સંસારમાં હંમેશા અનિત્યતાનું ચિંતવન કર્યા કરતાં હતા. આ જીવને ધર્મથી અતિરિક્ત અન્ય કોઈ પણ વ્યાધિ, જન્મ, જરા, મરણ, દુઃખ, શોક વગેરેથી બચાવવાવાળું નથી. આ પ્રકારે એ હંમેશા સ્મરણ કર્યા કરતાં હતા. આ અનાદિ સંસારરૂપી વન મહા ભયાનક છે, ઘોર છે તથા અનેક દુઃખોથી ભરેલું છે. આ સંસારમાં આ પ્રાણી પંચપરાવર્તનોના પ્રભાવથી હંમેશા પરિભ્રમણ કર્યા કરે છે—આ પ્રકારે એ પોતાના મનમાં હંમેશા ચિંતવન કર્યા કરતાં હતા. આ જીવ સંસારરૂપી સમુદ્રમાં પુણ્ય-પાપના ફળ સુખ-દુઃખને એકલા જ અનેક પ્રકારે ભોગવ્યા કરે છે. સુખદુઃખને વહેંચવામાં કોઈ સાથી અને મિત્ર નથી; આ પ્રકારે પણ ચિંતવન કર્યા કરતાં હતા.

આ આત્મા શરીરથી સર્વથા ભિન્ન છે, પછી ભલા એ અન્ય પદાર્થમાં ભળીને એક કઈ રીતે હોઈ શકે? આ પ્રકારે એ મુનિરાજ પોતાના હૃદયમાં હંમેશા સ્મરણ કર્યા કરતાં હતા. આ પોતાનું શરીર બધા દુઃખોની ખાણ છે, અપવિત્ર છે તથા અશુદ્ધ પદાર્થોનું ઘર છે. આ શરીર ક્યારેય શુદ્ધ નથી થઈ શકતું, હંમેશા અશુદ્ધ જ રહેશે. એ મુનિરાજ આ પ્રકારે પણ વિચાર કર્યા કરતાં હતા. જે પ્રકારે નાવમાં પાણી ભરાઈ જવાથી સમુદ્રમાં ડૂબી જાય છે એ જ પ્રકારે કર્મોના આવી જવાથી આ પ્રાણી સંસારરૂપી સમુદ્રમાં ડૂબી જાય છે. આ પ્રકારે પણ એ મુનિરાજ પોતાના હૃદયમાં ચિંતવન કરતાં હતા. જે પ્રકારે આવતા પાણીને રોકી દેવાથી કોઈ નાવ પોતાના કિનારે સારી રીતે પહોંચી જાય છે એ જ પ્રકારે કર્મોનો સંવર થવાથી આ જીવ મોક્ષમાં બિરાજમાન થાય છે. આ પ્રકારની પણ ભાવના પોતાના હૃદયમાં ધારણ કરતાં હતા. જે પ્રકારે અજીર્ણ રોગથી દુઃખી મનુષ્ય મળના નીકળી જવાથી સુખી થાય છે

એ જ પ્રકારે રાગરૂપી મળ નીકળી જવાથી જીવ સુખી થાય છે એમ પોતાના મનમાં ચિંતવન કરતાં હતા. આ લોક ઉર્ધ્વ, મધ્ય અને અધોભાગના ભેદથી ત્રણ પ્રકારનો છે તથા હંમેશા દુઃખથી ભરેલો છે અને નિત્ય તથા અનિત્ય એમના બે સ્વરૂપ છે; એ પ્રકાર એ પોતાના હૃદયમાં ધ્યાન ધારણ કરતાં હતા. આ જીવને મનુષ્યજન્મ, સારુ કુળ, નિરોગી શરીર, પૂરું આયુષ્ય તથા ઉત્તમ ધર્મની પ્રાપ્તિ ઉત્તરોત્તર દુર્લભ છે; આ પ્રકારે પણ એ હૃદયમાં ચિંતવન કરતાં હતા. ધર્મ હિંસાથી રહિત છે, બધા પ્રકારે સુખ આપવાવાળો છે, મુક્તિનું કારણ છે તથા ક્ષમા, માદવ વગેરે ભેદથી દશ પ્રકારનો છે. આ પ્રકારે પણ એ મુનિરાજ પોતાના હૃદયમાં ધ્યાન ધારણ કરતાં હતા.

આ પ્રકારે અનુપ્રેક્ષાઓનું ચિંતવન કરવાથી એમનો વૈરાગ્ય બમણો થઈ ગયો હતો તથા પરલોકમાં સમસ્ત કાર્ય કરવાવાળો વિવેક એમના હૃદયમાં જાજવલ્યમાન થઈ ગયો હતો. એ મુનિરાજ મન-વચન-કાયની શુદ્ધતાપૂર્વક આજ્ઞાવિચય, અપાયવિચય, વિપાકવિચય, સંસ્થાનવિચય—એ ચારેય પ્રકારના ધર્મધ્યાન કરતાં હતા. મુનિરાજે વૈરાગ્યથી સુગંધિત થયેલ પોતાના મનથી બધા સંકલ્પ-વિકલ્પ છોડી દીધા હતા તથા એમણે પ્રમાદને છોડીને કર્મોને નાશ કરવાવાળી શ્રેણીમાં આરોહણ કર્યું હતું. એ ધીર-વીર મુનિરાજ દુઃખના સાગર કર્મરૂપી ઈંધનને બાળવા માટે અગ્નિ તથા દુઃખરૂપી દાવાનળ માટે મેઘની જેમ પ્રથમ શુકલધ્યાનનું ચિંતવન કરતાં હતા. મુનિરાજ મેઘરથે પોતાના ભાઈની સાથે પ્રથમ શુકલધ્યાનથી અશુભકર્મોનો નાશ કરી ઉત્તમ ધર્મનું સંપાદન કર્યું હતું. મુનિરાજે અતિચાર-રહિત સ્વર્ગ-મોક્ષ આપવાવાળી ચારેય આરાધનાઓનું વિધિપૂર્વક આરાધન કર્યું હતું. એ આત્મધ્યાનપૂર્વક પ્રાણોનો ત્યાગ કરી રત્નત્રયના ફળથી ‘સર્વાર્થસિદ્ધિ’માં જઈને બિરાજમાન થયા હતા.

આ સર્વાર્થસિદ્ધિવિમાન મુક્તિ-શિલાથી બાર યોજન નીચે છે તથા અન્ય બધા વિમાનોથી ઉપર છે, આ બધાથી ઉત્તમ છે એટલે એમને ‘અનુત્તર-વિમાન’ કહે છે. આ વિમાન એક લાખ યોજન પહોળું છે, સૂર્ય મંડળની જેવું છે તથા સમસ્ત પટલોનાં અંતમાં ચુડારત્નની જેમ શોભાયમાન છે. સર્વાર્થસિદ્ધિમાં ઉત્પન્ન થવાવાળા પુણ્યવાન લોકોના સુખ તથા ધર્માદિ વગર પ્રયત્ને સિદ્ધ થઈ જાય છે એટલા માટે ‘સર્વાર્થસિદ્ધિ’ એવું સાર્થક નામ પડ્યું છે. આ વિમાન બધા વિમાનોના મસ્તક ઉપર બિરાજમાન થતું ખૂબ જ સુંદર દેખાય છે. આ સંસારમાં આ વિમાનથી

અન્ય કોઈ ઉત્તમ વિમાન નથી, આ વિમાન દિવ્ય છે, બધી ઋદ્ધિઓથી ભરપૂર છે તથા અસંખ્ય સુખોનું સાગર છે એટલા માટે સંસારમાં આ વિમાન 'અનુત્તર' કહેવાય છે. આ નામ પણ સાર્થક છે; કેમ કે સંસારમાં એની કોઈ ઉપમા નથી. આ વિમાન ખૂબ જ મોટું છે તથા ખૂબ જ ઊંચું છે. જે મુનિ રત્નત્રય-સહિત છે, મુક્તિરૂપી સ્ત્રીમાં આસક્ત છે, મહા તપસ્વી છે, ધીર છે તથા સંસારની પાર પહોંચવાવાળા છે, એ મુનિઓને મહાસુખ આપવાની ઈચ્છાથી માનો શિખર ઉપર લહેરાતી પોતાની ધ્વજાઓથી એ એમને બોલાવે છે.

દેવોના પ્રતિબિંબોને ધારણ કરતી એની દિવાલો સુંદર દેખાય છે, માનો કોઈ અપૂર્વ બીજું સ્વર્ગ જ હોય. આ વિમાન રત્નોના કિરણોથી ભરેલું છે એટલે એમાં દિવસ-રાતનો ભેદ ક્યારેય નથી હોતો. અહીં મણિઓના કિરણોથી હંમેશા દિવસ જ બન્યો રહે છે. આ વિમાન બધા પ્રકારે સુખ આપવાવાળું છે એટલે એમાં ક્યારેય ઋતુઓનું પરિવર્તન નથી થતું, એમાં બધા પ્રકારે સુખ આપવાવાળો એક સરખો કાળ બન્યો રહે છે. અહીંયા કોમળ તથા સુગંધિત લટકતી પુષ્પમાળાઓ સુંદર દેખાય છે. માનો ઈન્દ્રોની સજ્જનતાને જ ઘોષિત કરી રહી હોય. અહીં સ્થાને-સ્થાને મોતીઓની માળાઓ શોભાયમાન છે, એ એવી દેખાય છે માનો પોતાની શોભાથી ઉજ્જવળ દાંતોના કિરણોથી વ્યંગપૂર્વક હસી રહી હોય. આ પ્રકારે જેમાં સ્વાભાવિક સર્વોત્તમ રચના થઈ રહી છે, જે અલૌકિક સુંદરતાની ખાણ છે તથા જેનું સ્થાન સુખ દેવાવાળું છે, એવા આ સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાનની અત્યંત કોમળ ઉપપાદ શૈયામાં એ બંને અહમિન્દ્ર ક્ષણભરમાં જ છએ પ્રકારની પર્યાપ્તિને પ્રાપ્ત થઈ ગયા હતા. એ બંનેના શરીર સાત ધાતુ, મળ, નખ, વાળ વગેરેથી રહિત હતા. સુંદર લક્ષણોથી સુશોભિત હતા, સ્વાભાવિક સુંદર હતા. વ્યાધિ નેત્રસ્પન્દ (આંખોના પલકારા) વગેરેથી રહિત હતા, આંખોને આનંદ ઉત્પન્ન કરાવવાવાળા હતા, મનોહર ઉપમા-રહિત તથા સુખની ખાણ સમસ્ત શુભ તથા ચીકણા પરમાણુઓથી બનેલા હતા. અત્યંત કોમળ હતા તથા શૈયા ઉપર ચંદ્રકુંડળની જેમ મનોહર લાગતા હતા.

પોતાના શરીરની કાંતિથી આલોકિત સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન એ બંને ઈન્દ્ર, સૂર્ય-ચંદ્રમાની જેમ શોભાયમાન હતા. એમના ગળામાં દિવ્ય હાર હતો, મસ્તક ઉપર સુંદર મુકુટ હતો, કાનોમાં કુંડળ હતા, ભુજાઓમાં

કેયુર હતા તથા કિરણોની મૂર્તિની જેમ એ શોભાયમાન હતા. સ્વાભાવિક વસ્ત્ર, માળા, કેયુર વગેરે દિવ્ય આભૂષણોથી તથા પોતાની કાંતિથી એ બંને અહમિન્દ્ર પુણ્યની રાશિની જેમ જાજવલ્યમાન હતા. બંનેના વૈકિયિક શરીર અણિમાદિ ગુણોથી વિભૂષિત હતા, બધી દિશાઓને સુગંધિત કરતાં હતા તથા સ્વાભાવિક સુંદર હતા. એ બંને અહમિન્દ્ર અસંખ્યાત ઋદ્ધિના સાગર, રત્ન-સુવર્ણમયી, અકૃત્રિમ, શ્રી જિનમંદિરમાં સમસ્ત અભ્યુદયોની સિદ્ધિ માટે સંકલ્પમાત્રથી ઉત્પન્ન થયેલ ગંધ, અક્ષત વગેરે દ્રવ્યોથી ભક્તિપૂર્વક શ્રી જિન-પ્રતિમાઓનું પૂજન કર્યા કરતાં હતા. એ બંને અહમિન્દ્ર મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે પોતાના અવધિજ્ઞાનથી ત્રણેલોકમાં બિરાજમાન બધી પ્રતિમાઓને પ્રત્યક્ષ જાણીને ખૂબ જ ભક્તિથી મસ્તક નમાવીને એમને નમસ્કાર કરતાં હતા. પોતાના અવધિજ્ઞાનથી ભગવાનના પંચકલ્યાણકોને જોઈને ખૂબ જ ભક્તિથી મસ્તક ઝુકાવીને એમને નમસ્કાર કરતાં હતા. ભગવાનનાં ગુણ-સમૂહોમાં અનુરક્ત એ બંને અહમિન્દ્ર ભગવાનના યથાર્થ ગુણ-સમૂહોનું વર્ણન કરી વચનો દ્વારા હંમેશા એમની સ્તુતિ કર્યા કરતાં હતા.

એ બંને વિદ્વાન અહમિન્દ્ર શ્રી જિનેન્દ્રદેવનું પદ પ્રાપ્ત કરવા માટે પાપોનો નાશ કરવા માટે પ્રતિદિવસ પોતાના મનમાં અનંત ગુણોથી સુશોભિત શ્રી જિનેન્દ્રદેવનું સ્મરણ કર્યા કરતાં હતા. જે અહમિન્દ્ર વગર આમંત્રણે સ્વયં આવી જતા હતા એમની સાથે એ બંને અહમિન્દ્ર મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે પરસ્પર પુણ્ય પ્રદાન કરવાવાળી ધર્મગોષ્ઠિ કર્યા કરતાં હતા. મોટી ઋદ્ધિને ધારણ કરવાવાળા એ અહમિન્દ્ર કેવળ મોક્ષની ઈચ્છાથી, પુણ્ય પ્રાપ્ત કરાવવાવાળી, તત્ત્વજ્ઞાનથી ભરેલી તથા સારભૂત શ્રી જિનેન્દ્રદેવની કથા હંમેશા કર્યા કરતાં હતા. જો એ અહમિન્દ્ર પોતાની ઈચ્છાનુસાર ચાલ્યા જાય તો પોતાના નિવાસની બાજુમાં ઉદ્યાનમાં સુંદર સરોવરના કિનારે ભૂમિ ઉપર કીડા કર્યા કરતાં હતા. પરક્ષેત્રમાં એમનો વિહાર ક્યારેય ન થતો, કેમ કે શુકલલેશ્યાના પ્રભાવથી એમને પોતાની વસ્તુના ભોગોમાં જ સંતોષ થાય છે. એમનું સ્થાન અનેક પ્રકારની વિભૂતિથી ભરેલું છે તથા ક્યારે નહીં નાશ થવાવાળું છે, સુખની ખાણ છે; એટલે એમને પોતાના સ્થાનથી જે પ્રેમ છે એ બીજી કોઈ જગ્યાથી નથી. આ જગ્યામાં—“હું જ ઈન્દ્ર છું. મારા સિવાય અન્ય કોઈ ઈન્દ્ર નથી”—આ પ્રકારે આત્મસુખને એ પ્રાપ્ત છે એટલે એ ત્યાંના ઉત્તમ દેવ,

અહમિન્દ્રના નામથી પ્રસિદ્ધ છે. એમનામાં ઈર્ષા, મત્સર, આત્મ-પ્રશંસા, આઠ પ્રકારના મદ, દીનતા, વેર, દ્વેષ, શોક, ભય, અરતિ, માનસિક દુઃખ, ઈષ્ટ વિયોગ, અનિષ્ટ-સંયોગ, દુર્ભગતા તથા કામાગ્નિ વગેરે દોષ સર્વથા નથી.

બધા અહમિન્દ્ર મંદકષાયી હોય છે તથા ધર્મધ્યાનમાં હંમેશા તત્પર હોય છે એટલે એમનામાં પરસ્પર સ્વાભાવિક ઉપમારહિત પ્રેમ હંમેશા બન્યો રહે છે. એમને ચિંતારહિત, પ્રમાણરહિત આત્માના પરમાનંદથી ઉત્પન્ન થયેલ સુખ, જે મુનિઓ દ્વારા જાણવા યોગ્ય છે તે હંમેશા બન્યું રહે છે. પ્રવીચાર-રહિત (કામ-વેદનાથી રહિત), રાગરહિત તથા સ્વભાવથી ઉત્પન્ન થવાવાળું સુખ એમને હંમેશા ઉપલબ્ધ રહે છે. અહમિન્દ્રોને કામ-વેદનાથી રહિત જે સ્વાભાવિક સુખ હોય છે એ પ્રવીચારથી થવાવાળા સુખથી પણ અસંખ્યાતગુણું અધિક હોય છે.

આ સંસારમાં સમસ્ત ઈન્દ્રિયોને તૃપ્ત કરવાવાળું જે ઉત્કૃષ્ટ સુખ છે, એ બધું પુણ્યકર્મના ઉદયથી વિરાગી દેવોને હોય છે. એક હાથ ઊંચું મહા દેદીપ્યમાન એમનું ઉત્તમ શરીર સમયતુરન્નસંસ્થાનથી ખૂબ જ સુંદર દેખાય છે. બંને અહમિન્દ્રોની તેત્રીસ સાગરની આયુ હતી તથા ધર્મધ્યાનના કારણભૂત ઉત્કૃષ્ટ શુક્લલેશ્યા હતી. તેત્રીસ હજાર વર્ષ પૂરા થઈ ગયા પછી એ બંને તૃપ્તિ-પ્રદાયક અમૃતમય માનસિક દિવ્ય આહાર ગ્રહણ કરતાં હતા. તેત્રીસ પક્ષ એટલે સાડા સોળ મહિના વ્યતીત થયા બાદ એ બંને અહમિન્દ્ર સમસ્ત દિશાઓને સુગંધિત કરવાવાળો થોડો શ્વાસ લેતા હતા. એ બંને અહમિન્દ્ર પોતાના અવધિજ્ઞાનરૂપી દીપકથી લોકનાડી સુધીના મૂર્ત, યોગ્ય દ્રવ્યોને પર્યાય સહિત દેખતા હતા. એમની શ્રેષ્ઠ વિક્રિયા-ઋદ્ધિ પણ લોકનાડી સુધી સમસ્ત કાર્ય કરવામાં તથા અનેકરૂપ ધારણ કરવામાં સમર્થ હતી. પરંતુ એ બંને અહમિન્દ્ર વીતરાગી હતા. આ લોકમાં મુનિરાજની જેમ ઈચ્છા રહિત હતા એટલે એ ક્યારેય વિક્રિયા નહોતા કરતાં. મુનિઓના જે પ્રકારે ઋદ્ધિથી ઉત્પન્ન થયેલ આભરણ-રહિત દેદીપ્યમાન આહારક શરીર હોય છે, એમના જેમ બંને અહમિન્દ્રોના શરીર હતા. ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવે જે અત્યંત કામ્ય અને ઉત્તમ સુખ બતાવ્યું છે એ બધું બંનેને શુભકર્મના ઉદયથી પ્રગટ થયું હતું. આ પ્રકારે પૂર્વોપાર્જિત પુણ્યના ઉદયથી પ્રાપ્ત સુખામૃતરૂપી સાગરનાં મધ્યમાં એ બંને અહમિન્દ્રો ડૂબી રહ્યા હતા.

ત્યારબાદ, છ ખંડોથી શોભાયમાન, નદી તથા વિજયાર્ધ પર્વતથી વિભૂષિત આ જ મનોહર ભરતવર્ષમાં

આર્યખંડ શોભાયમાન છે. એના મધ્યભાગમાં બધા ધાન્યોનો ભંડાર તથા અનેક ધર્માત્મા પુરુષોથી ભરેલો કુરુજંગળ નામનો દેશ છે. ત્યાંના મનોહર વનોમાં વૃક્ષોની નીચે વજાસનથી બિરાજમાન કેટલાય મુનિ અનેક પ્રકારના ધ્યાન કરતાં હતા, કેટલાય સિદ્ધાન્તના પાઠ કરતાં હતા, કેટલાય શરીરથી મમત્વ છોડીને કાયોત્સર્ગ ધારણ કરતાં હતા તથા કેટલાય ધર્મોપદેશ કરતાં હતા. ત્યાંની નદીઓના મનોહર તથા શીતળ કિનારા ઉપર ધ્યાન—અધ્યયનમાં તત્પર તથા આરંભરહિત કેટલાય મુનિ હંમેશા બિરાજમાન રહેતા હતા. જે પ્રકારે ચારિત્ર મુનિઓને ફળ આપે છે, એ જ પ્રકારે ત્યાંના આંબા વગેરે ઊંચા વૃક્ષો ચાહવાવાળાઓને સારા-સારા ફળો આપે છે. જે પ્રકારે મુનિઓના ચારિત્ર બધા પ્રકારની તૃપ્તિ કરાવવાવાળું હોય છે, એ જ પ્રકારે ત્યાંના ધાન્યના પાકેલા ખેતરો મનુષ્યોને મનવાંછિત ફળો આપે છે. ત્યાંના ગામોથી જેના સફેદ શિખરો ઉપર ધ્વજાઓ લહેરાઈ રહી છે એવા ઊંચા શ્રી જિનાલય ધર્મની ખાણની જેમ શોભાયમાન થાય છે. ત્યાં ધર્માત્મા લોકો જ સમસ્ત કર્મોનો નાશ કરવા માટે સ્વર્ગથી આવીને જન્મ લે છે; કેમ કે ત્યાંથી પ્રતિદિવસ કોઈને કોઈ મોક્ષે જતા જ હોય છે. ત્યાંના મુનિગણ નિર્મમત્વની પ્રાપ્તિ માટે તથા ભવ્ય જીવોને ધર્મોપદેશ આપવા માટે પ્રત્યેક ગામ, ખેટ તથા નગરોમાં વિહાર કરતાં રહે છે. ત્યાં પુણ્યવાન, દાની, શ્રી જિનપૂજામાં તત્પર તથા શ્રાવકોને વિભૂષિત કરવાવાળા ગૃહસ્થ જ હંમેશા નિવાસ કરે છે.

દેવાંગનાઓની જેમ ત્યાંની ચતુર સ્ત્રીઓ દાન આપવાવાળી છે, શીલ પાલન કરવાવાળી છે, ધર્મ ધારણ કરવાવાળી છે તથા રૂપવતી અને લાવણ્યવતી છે. ઉત્તમ નરેશનું શાસન હોવાથી ત્યાંની પ્રજાને ચોર વગેરેથી કાંઈ જ ભય હોતો નથી, એ પોતાના પુણ્યકર્મના ઉદયથી પ્રાપ્ત અનેકાનેક સુખને હંમેશા ભોગવતી રહે છે. શુભકર્મના પ્રભાવથી ત્યાંના લોકો પાસે અનેક પ્રકારની લક્ષ્મી છે. એ દાન, પુણ્યમાં હંમેશા તત્પર રહે છે તથા હંમેશા ઉત્સવ મનાવતા રહે છે. ત્યાં ઉત્પન્ન થયેલા કેટલાય લોકો દાનના ફળથી ભોગભૂમિમાં ઉત્પન્ન થાય છે તથા કેટલાય તપશ્ચરણના પ્રભાવથી સ્વર્ગમાં ઉત્પન્ન થાય છે. કેટલાય ભવ્યજીવ ચારિત્રધારણ કરી તથા કર્મસમૂહનો નાશ કરી બંધન રહિત થવાના કારણે મોક્ષમાં બિરાજમાન થાય છે. ત્યાં ત્રણે લોક દ્વારા પૂજ્ય નિર્વાણ ભૂમિઓ છે જે પુણ્યકર્મોની જનની છે તથા મુનિઓ માટે વસતિકાની જેવી છે. એ દેશમાં કેવળજ્ઞાની પણ ધર્મવૃદ્ધિ માટે ચારેય

સંઘોની સાથે લઈને દેવોની સાથે લોકોની ઈચ્છાનુસાર વિચરણ કરે છે.

વર્ણન કરવાયોગ્ય એ દેશમાં મધ્ય ભાગમાં નાભિની જેવી હસ્તિનાપુરી નામની એક નગરી છે, જે સ્વર્ગપુરીની જેમ શોભાયમાન છે તથા એ પ્રકારે સુરક્ષિત છે કે શત્રુ પણ એની સીમાનો ઉલ્લંઘન ન કરી શકે. રાજભવનોના શિખર ઉપર લહેરાતી ધ્વજાઓથી એ નગરી એવી સુંદર દેખાય છે, માનો પુણ્યવાન દેવોને ધર્મ સાધન કરવા માટે જ એ એને બોલાવી રહી છે. ઉત્તમ પદાર્થોથી ભરેલા રાજમાર્ગ એવા દેખાય છે, માનો સુંદર ચારિત્રવાળાઓની સેવા કરવાવાળો માર્ગ—મોક્ષનો માર્ગ જ છે. એ નગરીમાં શ્રી જિનેન્દ્રદેવનું કહેલું અહિંસારૂપ ધર્મ જ પ્રતિદિવસ મુનિ તથા ગૃહસ્થો દ્વારા ધારણ કરાય છે. ત્યાં આલોક તથા પરલોક સંબંધી મંગળ કાર્યોમાં તથા મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે ગૃહસ્થો દ્વારા શ્રી તીર્થંકર જ મુખ્ય મનાય છે તથા એ જ પૂજાય છે. એ નગરીમાં જંતુરહિત વનોમાં ધ્યાનાદિકની સિદ્ધિ માટે ઈચ્છારહિત યોગી ચતુર મુનિ નિવાસ કર્યા કરે છે. કોટથી, તોરણોથી, મનોહર ધર્મોપકરણોથી, શિખરો ઉપર લાગેલી ધ્વજાઓના સમૂહથી, ગીત-નૃત્ય-વાજા વગેરેના કર્ણપ્રિય શબ્દોથી, સેંકડો સ્તોત્રોના ઉચ્ચારણોના શબ્દોથી તથા ધર્માત્મા સ્ત્રી-પુરુષોથી ત્યાંના જિનમંદિરો તરફ જઈ રહેલી સ્ત્રીઓ દેવાંગનાઓની જેવી લાગી રહી છે. કેટલીક રૂપવતી સ્ત્રીઓ શ્રી ભગવાનની પૂજા કરી ઘરે જતી અપ્સરાઓની જેવી શોભાયમાન હોય છે. રૂપ, લાવણ્યથી મનોહર કેટલીય સ્ત્રીઓ શ્રી જિનમંદિરમાં ગીત, નૃત્ય કરતી કિન્નરીઓની જેવી લાગી રહી છે.

ત્યાંના ગૃહસ્થો સવારના જ શૈયાનો ત્યાગ કરી સવારની ક્રિયાથી નિવૃત્ત થઈને હંમેશા જાપ, સામાયિક વગેરે ધર્મધ્યાન કર્યા કરે છે. પાત્રદાન આપવા માટે તત્પર બધા દાની ગૃહસ્થ, મુનિઓને દાન દેવા માટે બપોરના સમયે દ્વારાપેક્ષણ કર્યા કરે છે. દેઢવ્રતી પુરુષ સાંજના સમયે પ્રતિદિવસ પંચ નમસ્કારમંત્રનો જાપ, સામાયિક તથા કાયોત્સર્ગ કર્યા કરે છે. ધર્મધ્યાનમાં તત્પર રહેવાવાળા ત્યાંના પુરુષો મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે આઠમ તથા ચૌદસના દિવસે ગૃહસંબંધી બધા કામકાજ ત્યાગ કરી પ્રૌષધોપવાસ કર્યા કરે છે. ત્યાંના સ્ત્રી-પુરુષ ધર્મ પાલન કરવા માટે ગૃહસ્થોને યોગ્ય બધા વ્રતો અને વિશેષ કરી શીલ વ્રતોનું પાલન કરે છે. ત્યાંના રહેવાવાળા લોકો ધર્માત્મા છે, દાની છે, સુંદર

એ, ધીર-વીર છે, સમ્યગ્જ્ઞાની છે અને સમ્યગ્દૃષ્ટિ છે. પુણ્યકર્મના ઉદયથી ત્યાંની સ્ત્રીઓ રૂપવતી, હાવ-ભાવ વગેરેમાં ચતુર, લાવણ્યરૂપી સમુદ્રની બેલાની જેવી લાગે છે. એ શહેરના મધ્યભાગના ઉત્તર બાજુ ઉત્તમ રાજમંદિર, પર્વતના શિખરની જેમ ખૂબ જ ઊંચું છે, કોટ દરવાજા વગેરેથી શોભાયમાન છે, ખૂબ જ મોટું છે, પરિવાર તથા સેવકોથી ભરેલું છે, સુંદર છે, અનેક ઋદ્ધિઓથી સુશોભિત છે, સંગીત તથા વાજાંત્રોના શબ્દોથી ગુંજાયમાન છે. એ મંદિરમાં બધા આવશ્યક પદાર્થ યથાસ્થાન ઉપર રાખેલા છે. એમની ચારે બાજુ બીજા પણ નાના-નાના સ્વેતવર્ણ ભવન છે જે એવા દેખાય છે માનો ચંદ્રમાની ચારે બાજુ તારાઓ જ હોય. એ રાજ્યમાં દુર્ઘર શત્રુઓને જીતવાવાળા કાશ્યપ ગોત્રમાં ઉત્પન્ન મહારાજ શ્રી અજિતસેન રાજ્ય કરતાં હતા. એમની રાણીનું નામ પ્રિયદર્શિની હતું. એ ખૂબ જ સુંદર હતી, અનેક ગુણોથી સુશોભિત હતી અને બાળચંદ્રમા વગેરે શુભ સ્વપ્નોને જોવાનું સૌભાગ્ય એમને પ્રાપ્ત હતું. રાજા-રાણી બંનેના પુણ્યકર્મના ઉદયથી બ્રહ્મ-સ્વર્ગથી ચય કરી શ્રેષ્ઠ ગુણોનો ધારક વિશ્વસેન નામનો પુત્ર એમને થયો હતો.

મહારાજ વિશ્વસેન ત્રણ જ્ઞાનધારી હતા, અનેક રાજાઓ એમના ચરણની સેવા કરતાં હતા. એ ધર્માત્મા તથા જ્ઞાની ગુરુઓનો વિનય કરતાં હતા. ભગવાન શ્રી તીર્થંકરના ભક્ત હતા, લોકોના એ પ્રિયંકર હતા, પરિવારના લોકોને સુખ આપતા હતા. એ રાજ્યનો બધો ભાર સંભાળતા હતા, ખૂબ જ સુંદર હતા, ધર્માત્મા હતા, જ્ઞાન-વિજ્ઞાનથી યુક્ત હતા. બુદ્ધિમાન હતા તથા વિદ્વાન હતા. એમને અનેક ઋદ્ધિઓ પ્રાપ્ત હતી; એ ઓજસ્વી વક્તા હતા. એમની કીર્તિ ત્રણે લોકમાં વ્યાપ્ત હતી. ત્રણે લોકમાં એ પ્રસિદ્ધ હતા; દેવ, મનુષ્ય, વિદ્યાધર બધા એમની સેવા કરતાં હતા. મુકુટ, કુંડળ, હાર, અગંઠ, કેયુર, કંકણ વગેરે આભુષણોથી તથા દિવ્ય માળા તથા વસ્ત્રોથી મહારાજ વિશ્વસેન ઈન્દ્રની જેમ શોભાયમાન હતા.

ત્યારબાદ—ગાંધાર દેશના ગાંધાર નગરમાં ધર્મના પ્રભાવથી શ્રીમાન્ મહારાજ અજિતજય રાજ્ય કરતાં હતા. એમની સૌભાગ્યશાળી રાણીનું નામ અજીતા હતું. એ બંનેને એરા નામની પુત્રી હતી, જે સનતકુમાર સ્વર્ગથી આવી હતી. યૌવન અવસ્થા પ્રાપ્ત થવાથી રૂપવતી સુંદરી એરાના વિવાહ મહારાજા વિશ્વસેનની સાથે વિધિપૂર્વક થયા હતા.

મહારાણી એરા મહારાજા વિશ્વસેનની પટ્ટરાણી હતી, એમની પ્રિય હતી, બધા લોકો એનો આદર કરતાં હતા તથા એ લાવણ્યરસનો ભંડાર હતી. સુંદર અંગ-પ્રત્યાંગોને પ્રાપ્ત કરવાવાળી એ રાણી રૂપ, લાવણ્ય, કાંતિ, લક્ષ્મી, બુદ્ધિ, દિપ્તિ અને વિભૂતિથી ઈન્દ્રાણીની જેમ શોભાયમાન હતી. એ પોતાની કાંતિથી ચંદ્રમાની કળાઓની જેમ લોકોને આનંદ આપતી હતી તથા એવી લાગતી હતી માનો દેવાંગનાઓના રૂપનો સાર લઈને તેની રચના થઈ હોય. તે મનોહર હતી, મનોહર હતી, સરસ્વતીની જેમ પ્રિય હતી, વિજ્ઞાનમાં કુશળ હતી, ચતુર હતી, કળાઓની જાણકાર હતી. એનું મુખ હંમેશા પ્રસન્ન રહેતું હતું તથા એનો અવાજ ખૂબ જ મીઠો હતો. ધર્મ કાર્યોમાં ગમન કરતી વખતે શુભ લક્ષણોથી સુશોભિત એના બંને ચરણ એવા દેખાતા હતા, માનો અશોક વૃક્ષના પાન જ હોય. એ ચરણ મણિઓથી બનેલા પાયલનાં રણકારોથી શબ્દાયમાન હતા, દેવ એ ચરણની સેવા કરતાં હતા, ખૂબ જ કોમળ હતા તથા નખરૂપી ચંદ્રમાના કિરણોથી એ વ્યાપ્ત હતા. ××××

મહારાણી એરાના બંને હાથ કંકણોથી શોભાયમાન હતા તથા ભગવાનની સેવા કરવામાં તત્પર હતા તથા ખૂબ જ મનોહર હતા. એનો કંઠ ગીત અને સ્વરની માધુરીથી શોભાયમાન હતો તથા કંઠાભરણથી સુશોભિત હતો. એનો ગંડદેશ કોમળ હતો, મનોહર હતો તથા પુત્રના આલિંગન માટે હંમેશા તત્પર હતા. એના મુખની કાન્તિ ચંદ્રમંડળ જેવી હતી. એ સરસ્વતીના ગૃહની જેમ સંસારમાં શોભાયમાન હતી. એના બંને કાન શ્રુતજ્ઞાનથી સુશોભિત હતા તથા શ્રુતદેવતાની પૂજન-સામગ્રીની જેવા કાનોમાં પહેરેલા આભરણોની રચનાથી ખૂબ જ સુંદર લાગી રહ્યા હતા. એમના નેત્ર સિન્ધુ હતા, મનોહર હતા, વિભ્રમ-વિલાસ-સહિત હતા. ભગવાનનું મુખ જોવા માટે લાલાયિત હતા તથા કાજળથી શોભાયમાન હતા. એનું મસ્તક ભમરાની જેવા કૃષ્ણકેશરાશિથી સુશોભિત હતું; પુષ્પ, ગંધ વગેરેથી સુગંધિત હતું અને દેવ ગુરુને જ નમસ્કાર કરતું હતું. પુણ્ય જ એની જનની હતી. લજ્જા જ એની સખી હતી અને ગુણો જ એના પરિજનો હતા. એ દિવ્ય વસ્ત્રો પહેરેલી હતી. ઉત્તમ શ્રંગાર-રચનાથી સુશોભિત હતી તથા એવી દેખાતી હતી, માનો બ્રહ્માએ (નામકર્મએ) કોમળ અને મનોહર પરમાણુઓથી જ એની રચના કરી હોય.

આ સંસારમાં કવિઓએ સ્ત્રીઓના જેટલા પણ ઉત્તમ લક્ષણોના વર્ણન કર્યા હોય, એ બધા જ એરાના શુભ

શરીરમાં વિદ્યમાન હતા. અમે વીતરાગી છીએ એટલે અમે એ લક્ષણોનું વિસ્તૃત વર્ણન ન કર્યું, કેમ કે શૃંગાર-રસની પુષ્ટિ થવાથી મનુષ્યોના હૃદયમાં રાગ વધે છે. જે પ્રકારે ઈન્દ્રને પોતાની ઈન્દ્રાણી પ્રિય હોય છે, એવી જ રીતે રાણી એરા પણ પોતાના પતિને પ્રાણોથી પણ વધારે પ્રિય હતી. ઉત્કૃષ્ટ પ્રણયની પાત્રી હતી. મહારાજ વિશ્વસેન પોતાના પુણ્યકર્મના ઉદયથી સુયોગ્યા રાણી એરાની સાથે સમયાનુકુળ તૃપ્ત કરવાવાળા સાંસારિક સુખ ભોગવતા હતા.

ત્યારપછી-સૌધર્મ સ્વર્ગના ઈન્દ્રએ પોતાના અવધિજ્ઞાનથી જ્યારે એ જાણી લીધું કે મહારાજ મેઘરથના જીવ અહમિન્દ્રની આયુ છ મહિનાની બાકી રહી ગઈ છે ત્યારે એણે કુબેરને કહ્યું કે કુરુજંગળ દેશની હસ્તિનાપુરી નગરીમાં મહારાજ વિશ્વસેન રાજા રાજ્ય કરે છે; એની મહારાણી એરાને શુભ ગર્ભથી ધર્મના નાથ જગત્પૂજ્ય, મુક્તિના ભર્તા તથા બધાને શાંતિ પ્રદાન કરવાવાળા સોળમા તીર્થંકર ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ અવતાર લેશે. એટલે, હે ધનાધીશ! પુણ્ય સંપાદન કરવા માટે તમે ત્યાં જાઓ અને ખૂબ જ પ્રસન્નતાની સાથે એના ઘરે મહા આશ્ચર્ય પ્રગટ કરવાવાળી રત્નોની વર્ષા કરો.

ઈન્દ્રની વાત સાંભળી એ કુબેરના ભક્તિ-ભાવ દ્વિગુણીત થઈ ગયા અને એ ઈન્દ્રની આજ્ઞાને શિરોધાર્ય કરી પુણ્ય સંપાદન કરવા માટે જલ્દીથી મહારાજ વિશ્વસેનને ઘરે આવ્યા. એ પ્રતિદિવસ મહારાજ વિશ્વસેનના ઘરે બહુમૂલ્ય વૈડુર્ય, પદ્મરાગ વગેરે મણિઓની તથા ઉત્તમ સુવર્ણની વર્ષા કરવા લાગ્યા. રત્નોની વર્ષામાં ગંગા, સિંધુ વગેરે નદીઓના પાણીના ઠંડા કણ હતા, ભગવાનના જન્મને સૂચિત કરવાવાળા કલ્પવૃક્ષોથી ઉત્પન્ન અનેક પ્રકારનાં મનોહર સુગંધિત પુષ્પ હતા. રત્નોની ધારા ઐરાવત હાથીની સૂંઢની જેમ વિસ્તૃત હતી તથા એવી સુંદર દેખાતી હતી માનો ધર્મરૂપી વૃક્ષનાં અંકુરોની શ્રંખલા જ હોય. આકાશને આચ્છાદિત કરતી રત્નોની ધારા એવી દેખાતી હતી, માનો સ્વર્ગની લક્ષ્મી જ ધારા બનીને એરા દેવીની સેવા કરવા માટે પૃથ્વી ઉપર આવી રહી હોય. આકાશથી પડી રહેલી સુવર્ણમયી વર્ષા એવી લાગતી હતી, માનો એ પોતાની શોભાથી મનુષ્યોને પુણ્યનું પ્રત્યક્ષ ફળ દેખાડી રહી હોય. મહારાજ વિશ્વસેનનું પ્રાસાદ રત્ન તથા સુવર્ણની મહા વૃષ્ટિથી સંપૂર્ણ ભરાઈ ગયું.

આ મહા પ્રભાવને જોઈને બધા લોકો ધર્માચરણ કરવામાં તત્પર થઈ ગયા. એ મહાદેવીનું મંદિર દેવોએ

સુવર્ણ તથા રત્નોની વર્ષાથી ભરી દીધું એટલે મણિઓના અસંખ્ય કિરણોથી પ્રકાશિત એ મંદિર તારાઓના સમૂહની જેમ દેખાતું હતું. આ પ્રકારે એ કુબેર પુણ્ય-સંપાદન કરવા માટે પ્રસન્ન થઈને છ મહિના સુધી પ્રતિદિવસ બહુમૂલ્ય રત્નોની વર્ષા કરતો રહ્યો. ત્યારપછી—પ્રથમ સ્વર્ગનાં ઈન્દ્રએ ધર્મની પ્રેરણાથી પદ્મદ્રહ વગેરેનાં કમળો ઉપર નિવાસ કરવાવાળી શ્રી, લ્હી, ધૃતિ, કીર્તિ, બુદ્ધિ, લક્ષ્મી—એ દેવીઓને કહ્યું કે મહારાજ વિશ્વસેનની મહાદેવી એરાના પવિત્ર ગર્ભથી તીર્થંકર ચક્રવર્તી અને કામદેવ—આ ત્રણેય પદોથી સુશોભિત ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ અવતાર લેશે. એટલે તમે જલ્દીથી ત્યાં જાઓ અને ભગવાનના જન્મ માટે યોગ્ય ઉત્તમ પવિત્ર દ્રવ્યોથી રાણી એરાની ગર્ભશોધના કરો. એમની આજ્ઞાથી દેવીઓએ પવિત્ર દ્રવ્યોથી ગર્ભનું શોધન કરી એને શુદ્ધ સ્ફટિકની જેવું કરી દીધું. ‘શ્રી’ દેવીએ ભગવાનની માતામાં લક્ષ્મીનું, ‘લ્હી’ દેવી એ લજ્જાનું, ‘ધૃતિ’ દેવી એ ઘેર્યનું, ‘કીર્તિ’ દેવી એ સ્તુતિનું, ‘બુદ્ધિ’ દેવી એ આજ્ઞાનું અને ‘લક્ષ્મી’ દેવી એ સમ્પદાનું રૂપ સ્થાપન કર્યું. આ પ્રકારે એ દેવીઓ માતામાં પોતપોતાના ગુણોની અલગ-અલગ સ્થાપના કરી પુણ્ય સમ્પદા કરવા માટે માતાની સેવા કરવા લાગી.

ત્યારબાદ—ચતુર્થ સ્નાન કર્યા બાદ રાણી એરા મહારાજ વિશ્વસેનના મોતીઓથી સુશોભિત, રત્નમય, મનોહર ભવનમાં સુંદર કોમળ શૈયા ઉપર આરામ કરી રહી હતી. એ જ દિવસે રાત્રીના પાછલા પ્રહરમાં રાણી એરા દેવીએ ભગવાનના જન્મને સૂચિત કરવાવાળા અને શ્રેષ્ઠ ફળ આપવાવાળા સોળ સ્વપ્નો જોયા. એણે પહેલાં સ્વપ્નમાં શરદઋતુના વાદળાની જેમ ગરજતો ઐરાવત હાથી જેવો મોટો મદોન્મત્ત હાથી જોયો. બીજા સ્વપ્નમાં એક બળદ જોયો, એના શીંગડા ઊંચા હતા, એ મોટો હતો, ધીરે-ધીરે હુંકારી રહ્યો હતો અને એવો લાગી રહ્યો હતો, માનો અમૃતની રાશી જ હોય. ત્રીજા સ્વપ્નમાં એણે એક અપૂર્વ કાંતિવાન વિશાળકાય લાલ કેશવાળો સિંહ જોયો અને એવો લાગતો હતો માનો પોતાના પુત્રએ એકત્રિત કરેલું પરાક્રમ જ હોય. ચોથા સ્વપ્નમાં લક્ષ્મીને જોઈ, એ ઊંચા સ્વર્ણ સિંહાસન ઉપર બેઠી હતી, ઐરાવત હાથી એને સોનાના કળશોથી સ્નાન કરાવી રહ્યો હતો, એ લક્ષ્મી એને પોતાની જ લક્ષ્મી લાગી રહી હતી. પાંચમા સ્વપ્નમાં એણે આનંદથી ઝુલતી બે માળાઓ જોઈ, માળાની સુગંધથી ભમરા એના ઉપર ગુંજી રહ્યા હતા અને એ ભમરાઓનાં ગુંજનથી એ માળાઓ એવી લાગી રહી હતી માનો એણે

સંગીત જ આરંભ કરી દીધું હોય. છદ્ધા સ્વપ્નમાં એમણે ચંદ્રમા જોયો, ચંદ્રમા બધી કળાઓથી પૂર્ણ હતો, તારાઓ સહિત હતો, ખૂબ જ ઠંડી ચાંદની એમાંથી નીકળી રહી હતી, અંધકારને એ નષ્ટ કરી રહ્યો હતો તથા એ એવો દેખાઈ રહ્યો હતો માનો માતાનું ચંદ્રમુખ જ હોય. સાતમા સ્વપ્નમાં એણે ઉદયાચળથી ઉદય થતો સૂર્ય જોયો જે અંધકારને નાશ કરી રહ્યો હતો અને એવો દેખાઈ રહ્યો હતો માનો સોનાનો બનેલો કળશ જ હોય. આઠમા સ્વપ્નમાં એણે રત્નોથી ઢાંકેલા બે સ્વર્ણ-કળશ જોયા, એ કળશ એવા દેખાઈ રહ્યા હતા માનો શ્રી જિનનાં મુખકમળથી ઢંકાયેલ સ્નાન કરવાના કળશ જ હોય.

નવમા સ્વપ્નમાં એણે સ્વચ્છ પાણીથી ભરેલું પંક-રહિત એક સરોવર જોયું, જેમાં કુમુદિની અને કમળ બંને ફૂલ હતા તથા એ સરોવરમાં બે માછલીઓ કીડા કરી રહી હતી. દશમા સ્વપ્નમાં એણે એક સરોવર જોયું જેનું પાણી ખીલેલા કમળોના પરાગ અને કેસરથી પીળું થઈ રહ્યું હતું તથા એવું દેખાતું હતું માનો એ સુવર્ણના ચૂર્ણથી જ ભરેલું હોય. અગ્યારમા સ્વપ્નમાં એણે એક સમુદ્ર જોયો જે ક્ષોભિત થઈ રહ્યો હતો, જેમાં લહેરો ઊઠી રહી હતી, અનેક રત્નો એમાં પડેલા હતા અને એવું દેખાતું હતું માનો અવતાર લેવાવાળા પોતાના પુત્રના સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર વગેરે રત્નત્રયનું સ્થાન જ હોય. બારમા સ્વપ્નમાં એણે સુવર્ણનું બનેલું એક સિંહાસન જોયું, એ સિંહાસન ખૂબ જ ઊંચું હતું, અનેક મણિઓ એમાં લાગેલા હતા અને એ એવું લાગતું હતું માનો મેરુ પર્વતનું એક ઉત્તુંગ શિખર જ હોય. તેરમા સ્વપ્નમાં એણે એક દેવ-વિમાન જોયું. એ વિમાન બહુમૂલ્ય રત્નોથી દેદીપ્યમાન હતું તથા એવું લાગતું હતું માનો દેવો દ્વારા નિર્મિત પ્રસુતિભવન જ હોય. ચૌદમા સ્વપ્નમાં એણે પૃથ્વીને છેદીને નીકળતું નાગેન્દ્રનું ભવન જોયું. એ ભવન સુંદર હતું, સુવર્ણ અને રત્નોનું બનેલું હતું અને એવું લાગી રહ્યું હતું માનો શ્રી જિનભવન જ હોય. પંદરમા સ્વપ્નમાં એણે અત્યંત દેદીપ્યમાન રત્નોનો પુંજ જોયો જે એવો લાગી રહ્યો હતો માનો પોતાના પુત્રને નિઃસ્વેદ (પસીનો ન આવવો) વગેરે ગુણોનો સમૂહ જ હોય. સોળમા સ્વપ્નમાં એણે નિર્ધૂમ જાજ્વલ્યમાન અગ્નિ જોઈ, એ અગ્નિ એવી લાગી રહી હતી માનો પોતાનો મહા ઉજ્જવળ પ્રતાપ જ અગ્નિની મૂર્તિ ધારણ કરી ઉપસ્થિત થઈ ગયો હોય. બધા સ્વપ્નોના અંતમાં એણે સર્વ લક્ષણોથી સુશોભિત, સુવર્ણની કાંતિવાળા, વિશાળ દેહ ધારી,

ગજરાજને પોતાના મુખમાં પ્રવેશ કરતો જોયો. ત્યારબાદ, જે પ્રકારે મુખમાં મોતીનું બિંદુ પ્રવેશ કરે છે, એ જ પ્રકારે શુભકર્મના ઉદયથી ભાદ્રપદ કૃષ્ણ સાતમના દિવસે શુભ ભરણી નક્ષત્રમાં મહારાજ મેઘરથના જીવે સર્વાર્થસિદ્ધિથી ચ્યવીને કરી એરા મહાદેવીનાં પવિત્ર ગર્ભમાં પ્રવેશ કર્યો.

આ પ્રકારે પુણ્યકર્મના ઉદયથી બધા પ્રકારના મળોથી રહિત ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ પોતાના કર્મરૂપી-શત્રુઓને વિનષ્ટ કરવા માટે દેવીઓ દ્વારા સંશોધિત રાણી એરાના મોક્ષતુલ્ય દુઃખરહિત મનોહર દિવ્ય ગર્ભમાં અવતર્યા. ભગવાન શ્રી શાંતિનાથના જીવે ધર્મના પ્રભાવથી મનુષ્યભવમાં પણ અનેક પ્રકારના સુખ ભોગવ્યા હતા અને સ્વર્ગમાં પણ શ્રૈવેયક, સર્વાર્થસિદ્ધિ વગેરે વિમાનોમાં પણ એમણે અનેક પ્રકારના સુખ ભોગવ્યા હતા, અનેક ઈન્દ્રો એમની પૂજા કરતાં હતા. ભગવાન શાંતિનાથ ખૂબ જ સુંદર હતા અને ત્રણેય જ્ઞાનોથી સુશોભિત હતા. આમ સમજી બુદ્ધિમાનોએ ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવના કહેલા પૂર્ણ ધર્મનું પાલન કરતાં રહેવું જોઈએ.

આ સંસારમાં જીવોને ધર્મના પ્રભાવથી જ સુખ મળે છે. ધર્મના પ્રભાવથી અનેક ભોગ તથા ગુણોના સાગર સ્વર્ગ મળે છે, ધર્મના જ પ્રભાવથી શત્રુ રહિત સુરાજ્ય મળે છે, ધર્મના જ પ્રભાવથી ત્રણે લોકમાં ઉત્પન્ન થવાવાળી લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે. ધર્મના જ પ્રભાવથી દેવો દ્વારા પૂજ્ય ઈન્દ્રપદ પ્રાપ્ત થાય છે. ધર્મના જ પ્રભાવથી ચક્રવર્તીપદ પ્રાપ્ત થાય છે જેની સેવા અનેક રાજાઓ કર્યા કરે છે. ધર્મના જ પ્રભાવથી ત્રણે લોક દ્વારા પૂજ્ય તીર્થંકરપદ પ્રાપ્ત થાય છે તથા ધર્મના જ પ્રભાવથી ધાર્મિક લોકો સુખ આપવાવાળા મોક્ષમાં જઈ બિરાજમાન થાય છે. સાક્ષાત્ મોક્ષનું કારણ મુનિઓનો ઉત્તમ ધર્મ સમ્યગ્દર્શનથી પ્રગટ થાય છે, સમ્યગ્જ્ઞાનથી પ્રગટ થાય છે, સમ્યક્ચારિત્રથી પ્રગટ થાય છે, સમસ્ત ઈન્દ્રિયોનું દમન કરવાથી પ્રગટ થાય છે. મનનો નિગ્રહ કરવાથી પ્રગટ થાય છે અને આત્માનું ધ્યાન કરવાથી પ્રગટ થાય છે સ્વર્ગનું સુખ આપવાવાળો ગૃહસ્થોનો ધર્મ, પાત્રોને દાન આપવાથી, ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવની પૂજા કરવાથી, ભગવાન તીર્થંકર પરમદેવનું સ્મરણ કરવાથી, વ્રતોનું પાલન કરવાથી, પ્રૌષધોપવાસ કરવાથી તથા પરોપકાર કરવાથી પ્રગટ થાય છે. જે જીવ મન, વચન, કાયથી સુખના સાગર એકમાત્ર ધર્મનું જ પાલન કરે છે એ શ્રી શાંતિનાથ ભગવાન સમાન સ્વર્ગ-સુખ તથા મનુષ્યોના મહાસુખ ભોગવીને અંતમાં મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે.

આ સંસારમાં ધર્મ જ સ્વર્ગોના સુખોને દેવાવાળા છે તથા ગુણ પ્રગટ કરવાવાળા છે. આ ધર્મનો જ આશ્રય મુનિરાજ લે છે, કેમ કે ધર્મથી જ આ પુરુષ સંસાર સમુદ્રથી પાર થાય છે એટલે હું ધર્મ માટે જ હંમેશા ભગવાન શ્રી શાંતિનાથને નમસ્કાર કરું છું. ધર્મ સિવાય અન્ય કોઈ મોક્ષનું કારણ નથી. ધર્મનું મૂળ સમ્યગ્દર્શન છે એટલે હું મારા મન-વચન-કાયને ધર્મમાં જ લગાડું છું.

હે ધર્મ! આ સંસારમાં અશુભ મોહથી મારી રક્ષા કર. ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ સમસ્ત પાપોની શાંતિ કરવાવાળા છે; ધર્માત્મા જીવોના શરણ છે; સંસાર, કામ વગેરેના સંતાપથી સંતપ્ત જીવોના સમસ્ત દુઃખ દૂર કરવાવાળા છે. હું શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનને સમસ્ત દુઃખ તથા પાપ નષ્ટ કરવા માટે તથા સમસ્ત વ્યસનની શાંતિ કરવા માટે નમસ્કાર કરું છું.

બારમો અધિકાર સમાપ્ત થયો.

મનુષ્યનું જીવન (આયુ અથવા આયુકર્મના નિષેક) સંખ્યાત્મક છે, નિયમિત છે તથા એ હાથમાં રાખેલા પાણીની જેમ પ્રતિક્ષણ ઓછું થતું જાય છે, પછી ભલા એવો બુદ્ધિમાન મનુષ્ય કોણ છે જે દીક્ષા ધારણ કરવામાં, આત્માનું હિત કરવામાં તથા ધર્મપાલન કરવામાં સમય લગાવે? કેમ કે મૃત્યુ ક્યારે આવશે એ કોઈને ખબર નથી. આ ભાઈ-બંધુ બધા બંધનની જેવા છે; ચંચળ સંપદા વિપતિની જેવી છે, રાજ્યસત્તા પાપની ખાણ છે તથા વિષયજાળમાં ફસાવાવાળી સ્ત્રીઓ પાપ ઉત્પન્ન કરવાવાળી છે. આ વિષય વિષ સમાન છે, ભોગ રોગના સમાન છે તથા મનુષ્યનું જીવન પ્રભાતની ઝાકળ બિંદુ સમાન વિનશ્ચર છે. અને એવું ન હોત તો પછી તીર્થંકર વગેરે સજ્જન લોકો ગૃહત્યાગ કરી તપશ્ચરણ કરવા માટે વન-ગમન કેમ કરે?

તેરમો અધિકાર

ત્યારબાદ—એ મંગળ કરવાવાળી એરા મહાદેવી, પ્રાતઃ તુરંઈ વગેરે વાજંત્રોની મધુર ધ્વનિ સાંભળીને જાગી અને સેવિકાઓના મંગળ ગીત સાંભળવા લાગી. સેવિકા કહેવા લાગી કે હે દેવી! હવે તમારો જાગવાનો સમય થઈ ગયો છે, કેમ કે આ પ્રાતઃ કાળનો સમય ધર્મધ્યાનને યોગ્ય છે. આ યોગ્ય સમયમાં કેટલાય જૈની મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે ચંચળ યોગોનો નિરોધ કરી સુખ દેવાવાળું ઉત્તમ સામાયિક કરે છે. કેટલાય લોકો ધર્મ-સાધન કરવા માટે એકાગ્રચિત્તથી સમસ્ત વિઘ્નોને દૂર કરવાવાળા પંચપરમેષ્ઠીઓના નમસ્કાર મંત્રોના જાપ કરે છે. મોક્ષરૂપી સ્ત્રીમાં આસક્ત થયેલા કેટલાય લોકો શૈયા ત્યાગ કરી મનનો નિરોધ કરી કર્મોનો નાશ કરવાવાળા અરિહંતોનું ધ્યાન કરે છે. આ સમયે કેટલાય ધીર-વીર મુનિ કેવળ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે શરીરથી મમત્વ છોડીને સંસાર-સાગર પાર કરવા માટે કાયોત્સર્ગને ધારણ કરે છે. એ જ પ્રાતઃકાળના સમયે કેટલાય લોકો કાર્ય-પ્રેમ છોડીને ધર્મને પ્રેમ કરવા લાગી જાય છે. માટે હે દેવી! તમે પણ આ સમયે ધર્મથી જ પ્રીતિ કરો.

આ સંસાર અનિત્ય છે—એ લોકોને બતાવવા માટે ચંદ્રમા પણ અસ્તાચળની સન્મુખ થઈ ગયો છે, એના કિરણો પણ મંદ પડી ગયા છે તથા કાંતિ પણ મંદ પડી ગઈ છે. જે પ્રકારે સૂર્યના કિરણોથી બધાં કમળ પ્રફુલ્લિત થઈ રહ્યા છે, એ જ પ્રકારે શ્રી જિનેન્દ્રદેવના શુભ વચનરૂપી કિરણોથી ભવ્યજીવોના મનરૂપી કમળ પ્રફુલ્લિત થઈ જાય છે. જે પ્રકારે પ્રાતઃકાળના સમયે સૂર્યના સમ્પર્કથી કુમુદિનીના સમૂહ સંકુચિત થઈ જાય છે એ જ પ્રકારે શ્રી જિનેન્દ્રદેવના વચનોથી અભવ્ય જીવોના હૃદય-કમળ સંકુચિત થઈ જાય છે. જે પ્રકારે પ્રાતઃકાળમાં સૂર્યોદય થવાથી રાત્રિનો અંધકાર બધો નષ્ટ થઈ જાય છે એ જ પ્રકારે શ્રી જિનેન્દ્રદેવના વચનોથી અજ્ઞાન નષ્ટ થઈ જાય છે. વધારે કહેવાથી શું લાભ? પાપોને શાંત કરવા માટે રાત્રિ વ્યતીત થઈ ગઈ તથા પ્રાતઃકાળ થવાથી ઘણા લોકો ધર્મધ્યાનમાં

લાગી ગયા છે. એટલા માટે હે દેવી! હવે જલ્દીથી શૈયા છોડી ઘો અને અને પ્રાતઃકાળના સમયે સ્તોત્રનું સ્મરણ કરી ધર્મનું સેવન કરો. હે સુમંગલે! આ ધર્મનું સેવન કરવાથી જ આ લોકમાં ઈન્દ્રાણી વગેરેથી ઉત્પન્ન થયેલ તથા પરલોકમાં સ્વર્ગાદિમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ મંગળો (કલ્યાણકો)ને તમે પ્રાપ્ત થશો.

સતી મહાદેવી પહેલાંથી જ જાગી ગઈ હતી, છતાં સેવિકાઓએ નિયમાનુસાર એમને આ પ્રકારે પ્રબોધિત કર્યું. એ સમયે મહાદેવીનું મુખ ઉત્તમ સ્વપ્નોને જોવાથી કમળની જેમ પ્રકૃલિત થઈ રહ્યું હતું. એ શૈયાથી ઊઠી અને સમસ્ત મંગળ કાર્યોની સિદ્ધિ માટે ધર્મના કારણભૂત ભગવાનના દર્શન કરવા લાગી. એમણે સ્નાનાદિ વગેરે નિત્ય કાર્ય સંપન્ન કર્યું, વસ્ત્ર વગેરે પહેરીને પછી એ કલ્પવેલની જેમ બહાર નીકળી. એ સમયે સફેદ છત્રથી એ શોભાયમાન થઈ રહી હતી. જિનવાણીની જેમ લોકોને પ્રિય લાગી રહી હતી. ચારે બાજુ પડદા વગેરે લગાવીને પોતાનો મહોદય પ્રગટ કરી રહી હતી. જે પ્રકારે ચંદ્રમાની રેખા રાતમાં પ્રવેશ કરે છે એ જ પ્રકારે બાજુમાં રહેવાવાળી થોડી સેવિકાઓથી ઘેરાયેલી રાણીએ મહારાજની સભામાં પ્રવેશ કર્યો. મહારાજે રાણીને જોઈને એમનો યોગ્ય સત્કાર કર્યો અને પોતાના સ્નેહને સૂચિત કરતાં પોતાનું અડધું આસન એમને બેસવા આપ્યું. મહારાણી આસન ઉપર સુખેથી બિરાજમાન થઈ અને પોતાના પ્રસન્ન મુખકમળથી ત્રણે જ્ઞાનોને ધારણ કરવાવાળા પોતાના પતિને કહેવા લાગી કે હે દેવ! રાત્રિમાં આનંદથી સૂતી હતી ત્યારે પાછલા પ્રહરમાં મેં મહા અભ્યુદયને સૂચિત કરવાવાળા સોળ સ્વપ્નો જોયા. હે દેવ! એ સ્વપ્નો ખૂબ જ અદ્ભુત માહાત્મ્યને પ્રગટ કરવાવાળા છે તથા ઉત્તમ ફળ સંપાદન કરવામાં સમર્થ છે. હું એને કહું છું, તમે ધ્યાનપૂર્વક સાંભળો. (૧) પર્વતની જેવો ગજરાજ, (૨) મહા ઘોર અવાજ કરતો બળદ, (૩) પર્વતના શિખરનું ઉલ્લંઘન કરતો સિંહ, (૪) ઐરાવત હાથીઓ દ્વારા સ્નાન કરતી લક્ષ્મી, (૫) લટકતી બે માળાઓ, (૬) આકાશને પ્રકાશિત કરતો ચંદ્રમા, (૭) ઉદય થતો સૂર્ય, (૮) બે સુંદર માછલીઓ, (૯) અમૃતથી ભરેલા બે કુંભ, (૧૦) સ્વચ્છ પાણીથી ભરેલો તથા કમળોથી શોભાયમાન સરોવર, (૧૧) રત્નોથી ભરેલો સમુદ્ર, (૧૨) સુવર્ણથી બનેલું સિંહાસન, (૧૩) સ્વર્ગથી આવતું વિમાન, (૧૪) પૃથ્વી ફાડીની નીકળતું નાગેન્દ્ર ભવન, (૧૫) જેના કિરણો ચારે બાજુએ ફેલાઈ રહી છે એવી રત્નરાશિ, (૧૬) કનકના જેવી નિર્મળ (ધૂમાડા

રહિત) અગ્નિ—આ સોળ સ્વપ્ન મેં જોયા. હે સ્વામિન્! મારા ઉપર કૃપા કરી આ સ્વપ્નોના ઉત્તમ ફળ મને કહો, કેમ કે મારા મનમાં આને જાણવાની ઈચ્છા પ્રબળ થઈ રહી છે.

ત્યારબાદ, મહારાજે પોતાના અવધિજ્ઞાનથી એ સ્વપ્નોનું ફળ જાણી લીધું અને પોતાના પ્રફુલ્લિત મુખકમળથી મહાદેવીને એક-એક કરી કહેવા લાગ્યા કે હે દેવી! મહા અભ્યુદયને પ્રગટ કરવાવાળા તારા સ્વપ્નોમાં એકત્રિત ફળ ઉત્તમ પુત્રની પ્રાપ્તિ છે. હવે હું એક-એક અલગ-અલગ ફળ કહું છું, તું મન લગાવીને સાંભળ. ગજરાજને જોવાથી તને મહાન તીર્થંકર પુત્ર થશે; એ રાજ્ય કરશે; સમસ્ત સંસાર એની પૂજા કરશે તથા ત્રણે લોકના એ ઉપકારક હશે. મહા વૃષભ (બળદ)ને જોવાથી, એ ત્રણે લોકમાં સર્વશ્રેષ્ઠ થશે તથા સંસારમાં ધર્મરૂપી રથને ચલાવવામાં એ જ સમર્થ હશે. સિંહને જોવાથી, એમાં અનંત શક્તિ હશે તથા સમસ્ત અશુભકર્મરૂપી હાથીઓનો મદ દૂર કરવા માટે તથા એમનો નાશ કરવા માટે એ સિંહના સમાન સમર્થ હશે. બે માળાઓને જોવાથી, એ અનેક પ્રકારના સુખ દેવાવાળા ધર્મતીર્થના કર્તા થશે. લક્ષ્મીને જોવાથી, બધા ઈન્દ્રો દ્વારા ક્ષીરસાગરના પાણીથી મેરૂ પર્વતની ઉપર એમનો મહા ઋદ્ધિઓને સૂચિત કરવાવાળો મહા અભિષેક થશે. પૂર્ણ ચંદ્રમાને જોવાથી, એ લોકોને પ્રસન્ન કરવાવાળા અને સમસ્ત સંસારને આનંદ દેવાવાળા હશે તથા ધર્મરૂપી અમૃતની મહાવૃષ્ટિથી ભવ્યરૂપી ધાન્યોને સીંચવાવાળા હશે. સૂર્યને જોવાથી, સંસારના સમસ્ત રૂપોને જીતવાવાળા હશે, સૂર્ય જેવી ક્રાંતિ હશે; એ કામદેવ અત્યંત રૂપવાન તથા તીર્થંકર થશે તથા દિવ્ય પરમાણુઓથી એમનું શરીર બનેલું હશે. બે કળશોને જોવાથી, એમને અખંડ નિધિઓ પ્રાપ્ત થશે. એ ધર્મરૂપી અમૃતથી ભરપુર થશે, તીર્થંકર થશે, અનેક ઋદ્ધિઓથી સુશોભિત થશે તથા સમવસરણની વિભૂતિ એમને પ્રાપ્ત થશે. બે માછલીઓને જોવાથી, મનુષ્યલોક તથા સ્વર્ગલોકનાં બધા સુખ એમને પ્રાપ્ત થશે તથા એમનું હૃદય બધા જીવો ઉપર દયા કરવાવાળું હશે. સરોવરને જોવાથી, એમના શરીર ઉપર એકસો આઠ લક્ષણ અને નવસો વ્યંજન હશે એ કળા-વિજ્ઞાનમાં ચતુર હશે. સમુદ્ર જોવાથી, એ અનંત દર્શન, અનંત જ્ઞાન તથા અનંત વીર્યના ધારક થશે તથા એ રત્નત્રય વગેરે રત્નોની ખાણ હશે. સિંહાસનને જોવાથી, એ જગતગુરુ ભગવાન ઈન્દ્ર, નરેન્દ્ર વગેરે દ્વારા માન્ય થશે તથા સમસ્ત ભોગોનું સ્થાન સામ્રાજ્ય પ્રાપ્ત કરશે. સ્વર્ગથી આવતું વિમાનને જોવાથી, દેવો દ્વારા પૂજ્ય

તીર્થંકર ભગવાન ધર્મતીર્થની પ્રવૃત્તિ કરવા માટે સ્વર્ગથી આવીને અવતાર લેશે. નાગેન્દ્રનું ભવન જોવાથી, એમને સમસ્ત સંસારને પ્રગટ કરવાવાળું અવધિજ્ઞાન હશે તથા આ લોક અને પરલોક બંને લોક સંબંધી હિત-અહિત જાણવામાં એ નિપુણ હશે. રત્નરાશીને જોવાથી, એ તીર્થંકર અનંત ગુણોની ખાણ હશે તથા સંસારમાં મહાન નર-રત્ન થશે. નિર્ધૂમ (ધૂમાડા વગરની) અગ્નિને જોવાથી, એ તીર્થંકર ભગવાન પોતાના શુકલધ્યાનરૂપી અગ્નિથી કર્મરૂપી ઈંધનના મહાસમૂહને બાળવામાં અવશ્ય સમર્થ થશે, આમાં કોઈ સંદેહ નથી. છેલ્લે તે મુખમાં ગજરાજને જે પ્રવેશ કરતાં જોયો, એનું ફળ એ છે કે તારા ગર્ભમાં શ્રી શાંતિનાથ તીર્થંકરે અવતાર લઈ લીધો છે.

સુંદર મુખાકૃતિવાળી એ મહાદેવી, આ પ્રકારે પોતાના સ્વપ્નોના ફળ જાણીને ખૂબ જ સંતુષ્ટ થઈ, એનું શરીર રોમાંચિત થઈ ગયું તથા એને ખૂબ જ આનંદ થયો. એ જ સમયે સ્વર્ગમાં આપમેળે ઘંટના મહાનાદ થવા લાગ્યા તથા વગર કોઈના વગાડે દેવોના મોટા નગારા (અનહદ વાજા) આપ મેળે વાગવા લાગ્યા. એ જ સમયે કલ્પવૃક્ષોમાંથી પુષ્પોની વર્ષા થવા લાગી તથા ઠંડી, ધીમી, સુગંધિત, કોમળ તથા પ્રિય હવા લહેરાવા લાગી. ભગવાનના ગર્ભાવતારના પ્રભાવથી ઈન્દ્રોના આસનો કાંપવા લાગ્યા તથા એમના મુકુટ સ્વયં નમી ગયા. આ બધા આશ્ચર્યોને જોઈને એમણે અવધિજ્ઞાનથી ભગવાનનો ગર્ભાવતરણ જાણી લીધો તથા ગર્ભકલ્યાણકનો ઉત્સવ મનાવવા માટે એ પ્રસ્તુત થયા. ભગવાનના ગર્ભાવતરણના પ્રભાવથી જ્યોતિર્લોકમાં પણ મહા સિંહનાદ થયો તથા પહેલાંની જેમ જ બધા આશ્ચર્ય પ્રગટ થયા. વ્યંતરોના સ્થાનોમાં પણ આપમેળે ભેરીનાદ થવા લાગ્યા તથા પહેલાંની જેમ જ બધા જ આશ્ચર્ય થવા લાગ્યા. ભવનવાસીઓના ભવનોમાં પણ આપમેળે શંખનાદ થવા લાગ્યા તથા બધા જ આશ્ચર્ય આપમેળે થવા લાગ્યા.

ત્યારબાદ, બધા ઈન્દ્રો વગેરેને લઈને સૌધર્મ ઈન્દ્ર આવ્યા. બધાની સાથે અલગ-અલગ સાતેય પ્રકારની સેનાઓ હતી. એ પોતપોતાની સવારીઓ ઉપર આવી રહ્યા હતા. એમની સાથે ખૂબ જ મોટી વિભૂતિ પણ હતી. એ પોતાની કાંતિથી આકાશને પ્રકાશિત કરી રહ્યા હતા. તુરંત વગેરે અનેક પ્રકારના અનેક વાજાઓથી ચારે દિશા ગુંજાયમાન થઈ રહી હતી. નૃત્યગીતોમાં એ લાગેલા હતા. ભગવાનનો ગર્ભકલ્યાણક ઉત્સવ કરવાની એમની ઈચ્છા

હતી. એ બધા ઉત્સવમાં મગ્ન થઈ ગયા હતા. એમની દેવાંગનાઓ એમની સાથે હતી તથા બધા અનુગત દેવ પણ એમની સાથે હતા. આ પ્રકારે ગર્ભ કલ્યાણકની પૂજા કરવા માટે એ બધા ક્ષણભરમાં જ મહારાજ વિશ્વસેનના રાજમહેલમાં આવી પહોંચ્યા. એ જ પ્રકારે સૂર્ય-ચંદ્રમા વગેરે બધા જ્યોતિષી દેવો પણ પોતાના પરિવારની સાથે ભગવાનના માતાના ઘરે આવ્યા. આ પ્રકારે બધા વ્યંતર દેવો પણ પોતાની વિભૂતિ અને દેવીઓની સાથે પ્રસન્ન થઈને પુણ્ય સંપાદન કરવા માટે ભગવાનના ગર્ભકલ્યાણકમાં આવ્યા. એ જ પ્રકારે મોટી ઋદ્ધિને ધારણ કરવાવાળા ભવનવાસી દેવોના ઈન્દ્રો પણ પોતાના નિકાયો (ભવનવાસી દેવો)ની સાથે ધર્મ-સાધન કરવાની ઈચ્છાથી પૃથ્વી ઉપર આવ્યા. આ પ્રકારે મહારાજ વિશ્વસેનનો મહેલ દેવોથી, એમની સેના અને વિમાનો તથા વહાનોથી ભરેલું આકાશ, વન અને નગર જેવો દેખતો હતો.

ત્યારબાદ, બધા દેવોથી ઘેરાયેલા પરમાનંદમાં ડૂબેલા સૌધર્મ ઈન્દ્રે પોતાની ઈન્દ્રાણીની સાથે કેવળ ધર્મસાધન કરવા માટે ખૂબ જ ભક્તિથી ગર્ભમાં બિરાજમાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી અને દેદીપ્યમાન મુકુટથી સુશોભિત પોતાનું ઉત્તમ મસ્તક ઝુકાવીને એમને નમસ્કાર કર્યા. પછી પોતાના બહુમૂલ્ય તથા દિવ્ય-વસ્ત્રાભરણોથી ભગવાનના માતા-પિતાની પૂજા કરી અને પછી એમની સામે મનોહર હાવ-ભાવથી નાટ્યશાસ્ત્રના ક્રમથી ઉત્પન્ન આનંદોત્સવ કરાવવાવાળું ઉત્તમ ‘આનંદ’ નામનું નાટક કર્યું. ત્યારબાદ, પોતાનું કાર્ય સમાપ્ત કરી સૌધર્મ ઈન્દ્રે પુણ્ય સંપાદન કરવા માટે ભગવાનની માતાની સેવામાં દિક્કુમારીઓને નિયુક્ત કરી તથા ઉત્તમ આચરણો દ્વારા મહાધર્મનું ઉપાર્જન કરી એ બધા દેવોની સાથે પોતાને સ્થાને ચાલ્યા ગયા.

ત્યારબાદ, ચારેય નિકાયોના ચતુર દેવો પોતાનું કાર્ય કરી પરમ આનંદ માની અને પ્રસન્નતાપૂર્વક પોત-પોતાના ઈન્દ્રો તથા દેવાંગનાઓની સાથે અનેક પ્રકારના ભાવો સાથે મહા પુણ્ય સંપાદન કરી પોત-પોતાના સ્થાને ચાલ્યા ગયા. બધા દેવોના ચાલ્યા ગયા બાદ ભગવાનની માતાની આજ્ઞા પાલન કરવાવાળી એ દિક્કુમારી દેવીઓ કેવળ પુણ્ય સંપાદન કરવા માટે પોત-પોતાના કાર્યોથી માતાની સેવા કરવા લાગી. કેટલીક દેવીઓ એમને તામ્બુલ આપવા લાગી અને કેટલીક દિક્કુમારીઓ એમને સ્નાન કરાવવાના કામ ઉપર નિયુક્ત થઈ, કેટલીક દિક્કુમારીઓ

ભોજન બનાવવાના કામમાં લાગી ગઈ. કેટલીક શૈયા બનાવવામાં લાગી ગઈ તથા કેટલીક પુણ્ય સંપાદન કરવા એમના પગ દબાવવા લાગી ગઈ. કોઈ દેવી પ્રસન્ન થઈને સ્વયં દિવ્ય સુગંધિત દ્રવ્યોથી તથા કુંકુમ-કાજળથી માતાનો શ્રંગાર કરવા લાગી. હાર, કંકણ, કેયુર વગેરે ઘણા આભરણોથી પ્રસન્નતા સાથે પહેરાવતી ઘણી દેવીઓ કલ્પલતાની જેવી સુશોભિત હતી. કલ્પલતાની જેવી કેટલીક દિક્કુમારી એમને રેશમી વસ્ત્ર સમર્પણ કરતી હતી તથા કેટલીક એમને દિવ્ય માળાઓ પહેરાવતી હતી. કેટલીક દિક્કુમારી, હાથમાં અસ્ત્ર લઈને ખૂબ જ પ્રયત્નની સાથે ભગવાનની માતાના શરીરની રક્ષા કરવામાં લાગી હતી. કેટલીક દિક્કુમારીઓ સુવર્ણ તથા રત્નોનાં બનેલા તથા અનેક લોકો દ્વારા, ભરેલા પુષ્પોના પરાગથી સુવાસિત આંગણાને સાફ કરી રહી હતી. કેટલીક દિક્કુમારીઓ જમીન ઉપર ચંદનના છાંટાં નાખી રહી હતી અને કેટલીક સાવધાન થઈને ભીના કપડાથી એમને લૂછી રહી હતી. કેટલીક દિક્કુમારીઓ માતાની સામે રત્નોના ચૂર્ણથી સ્વસ્તિકની રચના કરી રહી હતી અને કેટલીક કલ્પવૃક્ષના સુગંધિત પુષ્પોની ભેટ એમને આપી રહી હતી. કેટલીક દિક્કુમારીઓ ગુપ્તરૂપથી આકાશમાં ઊભી હતી અને જોર-જોરથી કહી રહી હતી કે મહાદેવીની દેખભાળ ખૂબ જ ધ્યાનથી કરો. કેટલીક દિક્કુમારીઓ એમના ચાલતાની સાથે ચાલતી હતી, જ્યારે કેટલી એમના ઊભા રહેવાથી એમને આસન આપતી હતી. આ પ્રકારે આ દેવાંગનાઓ પુણ્ય સંપાદન કરવા માટે તીર્થકરના ગુણોની પ્રાપ્તિની અભિલાષાથી ગર્ભવતી (ભગવાનની માતા)ની સેવા કરતી હતી.

ચારે તરફ અંધકારને દૂર કરવા માટે કેટલીક દેવાંગનાઓ રાત્રિમાં પોતાના ભવનોમાં જાજવલ્યમાન દીપ્તીવાન ઉજ્જવલ મણિઓના પ્રકાશ કરતી હતી, કેટલીક દિક્કુમારીઓ જલ-કીડા કરાવીને માતાને સુખ પહોંચાડતી હતી. કેટલીક દેવીઓ તેમના પુત્રના ગુણોને પ્રગટ કરવાવાળા શ્રેષ્ઠ મધુર ગીતોથી માતાને પ્રસન્ન કરતી હતી. કેટલીક દિક્કુમારીઓ શ્રેષ્ઠ ગીતોથી લયબદ્ધ વીણા, મૃદંગ, વાંસળી વગેરે વાજિંત્રોથી માતાના મનને સંતુષ્ટ કરતી હતી. કેટલીક દેવાંગનાઓ વિક્રિયા ઋદ્ધિથી હાવ-ભાવોથી ભરેલા રસીલા મનોહર નૃત્યો વડે માતાને પરમ સુખી કરતી હતી. આ પ્રમાણે દિક્કુમારીઓ દ્વારા થતી સેવાથી માતા એવી શોભાયમાન થઈ રહી હતી જાણે સંસારની સઘળી લક્ષ્મી એક જ જગ્યાએ આવી ગઈ હોય ! આ પ્રમાણે તે દિક્કુમારિઓ ખૂબ ધગશથી માતાની સેવા કરી રહી હતી.

ગર્ભમાં આવેલ ભગવાનના પ્રભાવથી માતાની શોભા તેમજ વિભૂતિ ખૂબ જ વધી ગઈ હતી. ત્યારબાદ, નવમો મહિનો નજીક આવતાં, તે દિક્કુમારીઓ વિશેષ કાર્યોની ચર્ચાથી ગર્ભના ભારણને ધારણ કરવાવાળી તે મહાદેવીને પ્રસન્ન કરતી હતી. નિગૂઢ અર્થ (છૂપો અર્થ), ક્રિયાગુપ્ત (જેમાં ક્રિયા છુપાયેલ હોય) બિંદુ ચ્યુત (જેમાં બિંદુ માત્રા અક્ષર કમ કરવામાં આવ્યા હોય), માત્રાચ્યુત, અક્ષરચ્યુત વિગેરે શ્લોકોથી તથા અન્ય ઘણાં પ્રકારના શ્લોકોથી તે દિક્કુમારીઓ માતાને પ્રસન્ન કરવા લાગી.

દિક્કુમારીઓ અને માતા વચ્ચે સુંદર પ્રશ્નોત્તરી ચાલ્યા કરતી તે નીચે પ્રમાણે વર્ણવી છે :-

પ્રશ્ન(દિક્કુમારી દ્વારા) : આ સંસારમાં સત્પુરુષ કોણ છે?

ઉત્તર (માતા દ્વારા) : જે ધર્મ, અર્થ, કામ તથા પુરુષાર્થ—આ ચાર પદાર્થોને સિદ્ધ કરીને મોક્ષમાં સ્થિત છે, તે જ સત્પુરુષ કે સજ્જન છે. તે સિવાય કોઈ સજ્જન નથી.

પ્રશ્ન : આ સંસારમાં કાયર પુરુષ કોણ છે?

ઉત્તર : જે મનુષ્ય જન્મ મેળવીને પણ ધર્મ, અર્થ, કામ તથા મોક્ષ—આ પુરુષાર્થોને સિદ્ધ નથી કરતો તે જ કાયર છે.

પ્રશ્ન : કોણ મનુષ્ય સિંહ સમાન જાણવા?

ઉત્તર : ઈન્દ્રિયોની સાથે-સાથે કામદેવરૂપી દુર્ધર હાથીને પરાજિત કરે છે, તે મનુષ્ય સિંહ સમાન છે.

પ્રશ્ન : આ સંસારમાં નીચ પુરુષ કોણ છે?

ઉત્તર : જે મનુષ્ય સમ્યગ્દર્શન-ધર્મ તથા તપને પ્રાપ્ત કરીને પણ તેમને છોડી દે છે તેઓ વિદ્વાનો દ્વારા નિન્દ્ય (નીચ) કહેવાય છે.

પ્રશ્ન : વિદ્વાન કોણ છે?

ઉત્તર : જે શાસ્ત્રોને જાણીને પાપ, મોહ તથા અશુભ નથી કરતાં તથા વિષયોમાં આસક્ત નથી થતાં, તેઓ જ વ્રતી, વિદ્વાન કહેવાય છે.

પ્રશ્ન : મૂર્ખ કોણ છે?

ઉત્તર : જે શાસ્ત્રોને જાણવા છતાં તથા મનન કરવા છતાં પાપ, મોહ અને ઈન્દ્રિયોની આસક્તિ કરે છે તથા કુમાર્ગને નથી છોડતાં, તેઓ જ મૂર્ખ છે.

પ્રશ્ન : જન્મથી જ અંધ કોણ છે?

ઉત્તર : જે તીર્થંકર પરમદેવ ધર્મ, ગુરુ તથા શાસ્ત્રોના દર્શન નથી કરતાં, તેઓ જન્માંધ છે તથા જે કામાન્ધ છે તેઓ ખાસ કરીને જન્માંધ છે.

પ્રશ્ન : બહેરાં કોણ છે?

ઉત્તર : જે અરહન્તદેવે કહેલાં શાસ્ત્રો તથા ધર્મોપદેશના હિતકારક વાક્યોને નથી સાંભળતા, તે જ બહેરાં છે.

પ્રશ્ન : લંગડા કોણ છે?

ઉત્તર : જે આળસુ તીર્થયાત્રા નથી કરતો, ધર્મકાર્ય નથી કરતો, મુનિઓને નમસ્કાર નથી કરતો, તે જ લંગડા તરીકે માનવામાં આવે છે.

પ્રશ્ન : મૂંગા કોણ છે?

ઉત્તર : જે શાસ્ત્રોને જાણવા છતાં પણ સમય મેળવીને હિત, મિત તથા પ્રિયવચન નથી બોલતા, તે મૂંગા જ છે.

પ્રશ્ન : વિવેકી કોણ છે?

ઉત્તર : જે દેવ-કુદેવ, ધર્મ-અધર્મ, પાત્ર-અપાત્ર તથા શાસ્ત્ર-કુશાસ્ત્રનો વિચાર કરે છે, તે જ વિવેકી છે.

પ્રશ્ન : અવિવેકી કોણ છે?

ઉત્તર : જે ગુરુ-કુગુરુ, બંધ-મોક્ષ તથા પુણ્ય-પાપનો વિચાર નથી કરતો, તે જ અવિવેકી છે.

પ્રશ્ન : ધીર-વીર કોણ છે?

ઉત્તર : જે કામ, ઈન્દ્રિય, મન તથા પરિષહ-કષાય વિગેરેથી પરાજિત નથી થતાં, તેઓ જ ધીર-વીર કહેવાય છે.

પ્રશ્ન : અધીર કોણ છે?

ઉત્તર : કામદેવરૂપી યોદ્ધા દ્વારા માર ખાવાથી, ચારિત્રરૂપી યુદ્ધક્ષેત્રી શીઘ્ર જ ભાગી જાય છે, તે અધીર છે.

પ્રશ્ન : આ સંસારમાં પૂજ્ય તથા પ્રશંસનીય કોણ છે?

ઉત્તર : જે ઘોર પરિષદ તથા ઉપસર્ગો થવા છતાં ગ્રહણ કરેલ શુભ ચારિત્રને છોડતા નથી, તે જ પૂજ્ય-પ્રશંસનીય છે.

પ્રશ્ન : નિંદ્ય કોણ છે?

ઉત્તર : કામદેવરૂપી શત્રુથી પીડાઈને ગ્રહણ કરેલ તપ, ચારિત્ર તથા સંશય વિગેરે છોડી દે છે, તે જ નિંદ્ય છે.

પ્રશ્ન : રાત્રીમાં જાગૃત કોણ છે?

ઉત્તર : જ્ઞાન-સૂર્યને હૃદયમાં ધારણ કરીને તથા મોહરૂપી રાત્રિનો નાશ કરી, આત્માનું ધ્યાન કરે છે તે જ રાત્રિમાં જાગૃત કહેવાય છે.

પ્રશ્ન : સુવાવાળા કોણ છે?

ઉત્તર : જે મોહરૂપી નિંદ્રાને વશીભૂત થઈને હૃદયમાં બિરાજમાન જ્ઞાન-સૂર્યને નથી ઓળખતા તથા આત્માનું ધ્યાન નથી કરતાં તે જ નિંદ્રાધીન કહેવાય છે.

પ્રશ્ન : ગુણી કોણ છે?

ઉત્તર : સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર-તપથી વિભૂષિત છે તથા મુક્તિરૂપી સ્ત્રીના પ્રિય છે તથા આત્માનું હિત કરવાવાળા છે, તે જ ગુણી કહેવાય છે.

પ્રશ્ન : નિર્ગુણી કોણ છે?

ઉત્તર : સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર, દાન, શીલ, તપ તથા શ્રી જિન-પૂજાથી રહિત છે, તે નિર્ગુણી છે.

પ્રશ્ન : જન્મ કોનો સફળ છે?

ઉત્તર : જે ધીર પુરુષો રત્નત્રયાદિ દ્વારા મોક્ષને પોતાના વશમાં કરી લીધો છે, તેમનો જ જન્મ સફળ છે.

પ્રશ્ન : કોનો જન્મ નિષ્ફળ છે?

ઉત્તર : જે તપ, ચારિત્ર, વ્રત, દાન, પૂજા વિગેરે નથી કરતા, તેમનો જન્મ નિષ્ફળ છે.

પ્રશ્ન : શીઘ્ર કરવાયોગ્ય કાર્ય ક્યું છે?

ઉત્તર : કર્મોનો નાશ કરવાવાળા તથા સંસારનો ક્ષય કરવાવાળા તપ, ધર્મ, વ્રત, દાન, પૂજા, પરોપકાર વિગેરે કાર્યો ખૂબ જ જલ્દી કરી લેવાં જોઈએ.

પ્રશ્ન : મનુષ્યોને કઠિન શલ્ય શું છે?

ઉત્તર : જે જીવ હિંસાદિક પાપ તથા અનાચારનું સેવન છૂપી રીતે કરે છે, તે જ તેને માટે કઠિન શલ્યની જેમ ખૂંચ્યા કરે છે.

પ્રશ્ન : અત્યંત દુર્લભ મનુષ્ય કોણ છે?

ઉત્તર : જે ક્યારેય કોઈની નિંદા નથી કરતો તથા આત્મધ્યાન, અધ્યયન વિગેરે આત્માના કાર્યોમાં સદાયે તત્પર રહે છે, આવા મનુષ્ય દુર્લભ છે.

પ્રશ્ન : પક્ષપાત ક્યાં કરવો જોઈએ?

ઉત્તર : સાધર્મી પુરુષોમાં, શાસ્ત્રમાં, શ્રી જિન-પ્રતિમામાં, શ્રી જિન-ચૈત્યાલયમાં તેમજ ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવે કહેલ સત્યમાર્ગમાં પક્ષપાત જરૂર કરવો જોઈએ.

પ્રશ્ન : મધ્યસ્થભાવ ક્યાં રાખવો જોઈએ?

ઉત્તર : જે પુરુષ રાગી છે, દ્વેષી છે, તીવ્ર મિથ્યાત્વરૂપી પિશાયથી ગ્રસ્ત છે તેમજ દુષ્ટ છે, તેમાં સદા મધ્યસ્થભાવ રાખવો જોઈએ.

પ્રશ્ન : દિન-રાત્રિ શું ચિંતવન કરવું જોઈએ?

ઉત્તર : રાત્રિ-દિન ધર્મધ્યાનનું ચિંતવન કરવું જોઈએ, સંસારની અસારતાનું, શાસ્ત્રોની આજ્ઞાનું, મોક્ષપ્રાપ્તિનું, તપ કરવાનું તથા રાગ ઘટાડવાનું ચિંતવન કરવું જોઈએ.

પ્રશ્ન : ઉત્તમોત્તમ સ્ત્રી કોણ છે?

ઉત્તર : જે સ્ત્રી સંસારના સમસ્ત જીવોના ઉપકારી એવા શ્રી તીર્થંકરને જન્મ આપે છે, તે મારી સમાન છે.

આ પ્રમાણે દેવીઓએ જે કાંઈપણ પૂછ્યું—મહાદેવીએ ગર્ભમાં બિરાજમાન શ્રી તીર્થંકરના માહાત્મ્યથી શીઘ્ર જ તેમના ઉત્તરો આપ્યા.

ફરી દેવીઓ માતાને પ્રશ્ન પૂછે છે :

પ્રશ્ન : જે નિત્ય સ્ત્રીમાં આસક્ત હોવા છતાં અનાસક્ત છે, જે કામી હોવા છતાં વિરક્ત છે, જે લોભ-રહિત હોવા છતાં, અત્યંત લોભી છે તથા ક્યારેય સ્નાન ન કરવા છતાં પણ પવિત્ર રહે છે, તે કોણ છે?

ઉત્તર : આ એક ઉખાણું છે, જે દ્વિ-અર્થબોધક છે, જે નિત્યસ્ત્રીમાં અર્થાત્ મોક્ષ-સ્ત્રીમાં આસક્ત છે, તે આસક્ત હોવા છતાં અનાસક્ત છે, જે કામી અર્થાત્ કામ્ય પદાર્થ (મોક્ષ)ને સિદ્ધ કરવાવાળા છે, માટે તે રાગ-દ્વેષયુક્ત હોવા છતાં પણ વિરક્ત છે. જે લોભ રહિત હોવા છતાં પણ મોક્ષની ઈચ્છા રાખે છે, માટે તેઓ લોભી છે. ક્યારેય સ્નાન ન કરવા છતાં સદા પવિત્ર રહે છે, તે મુનિ છે.

આ ઉત્તરો સાંભળીને દેવીઓએ કહ્યું : હે દેવી! તમે તમારું ચિત્ત હરિહર વિગેરેથી જુદું રાખો, કારણ કે ત્રણપદને ધારણ કરવાવાળા ભગવાન શ્રી શાંતિનાથમાં જ આપનું હૃદય વ્યાપ્ત થઈ રહ્યું છે તથા તે ભગવાન આપના ગર્ભમાં અવતરિત થયા છે, માટે લોકો આપને પરમ પવિત્ર કહે છે. (આ ક્રિયાગુપ્ત શ્લોક છે) હે જનની! સંસારના સમસ્તજનો આપના લાડલાના જ જયજયકાર કરે છે કારણ કે આપનો પુત્ર અત્યંત સત્કર્મો કરનાર છે, ગુણોના સાગર છે, ઈન્દ્ર, નરેન્દ્ર વિગેરે સમસ્તજનો તેમની સ્તુતિ કરે છે અને ત્રણ લોકના લોકો તેની આરાધના કરે છે. (આ નિરોષ્ઠ્ય શ્લોક છે,) જેમાં હોઠ ન લાગે અને અર્થ પણ નિરોષ્ઠ્ય અક્ષરોમાં જ લખાયા છે. હે જનની! આપનો પુત્ર સમસ્ત શત્રુઓનો નાશક છે, સજ્જન લોકોનો રક્ષક છે, ઋષિરૂપી કમળોને માટે સૂર્ય છે તથા તીર્થના કર્તા છે. (આ શ્લોક નિરોષ્ઠ્ય છે તેમજ તેના અર્થના અક્ષર પણ નિરોષ્ઠ્ય છે.) હે દેવી ! ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવ ત્રણ લોકના સ્વામી છે અને તેમનું હિત કરવાવાળા છે એ કારણે બધા ઈન્દ્ર, સેવક દેવોની સાથે તેમની સેવા કરવા માટે

આવે છે. (આ બિંદુમાન શ્લોક છે.) હે દેવી! આપનો પુત્ર જાજ્ઞવલ્યમાન લક્ષણોના સમૂહથી શોભાયમાન છે, સમસ્ત દેવો દ્વારા પૂજ્ય છે તેમજ ત્રણેલોકનું પાલન કરવામાં તત્પર છે. (આ બિંદુચ્યુત શ્લોક છે.) આ પ્રકારે દેવિઓ દ્વારા કહેલા કઠિન શ્લોકોને પણ વિશેષ રીતિથી સમજતી તે મહાદેવી ખૂબ જ સુખથી સમય વ્યતીત કરતી હતી. ગર્ભમાં આવેલ ભગવાનના પ્રભાવથી માતાની શોભા અને વિભૂતિ ખૂબ જ વધી ગઈ હતી. એ મહાદેવી પોતાના ગર્ભમાં ત્રણ જ્ઞાનને ધારણ કરવાવાળા શ્રી તીર્થંકરને ધારણ કરી રહી હતી; એટલે સમસ્ત જ્ઞાનમાં એ સ્વભાવથી જ ધીરતા પ્રદર્શિત કરી રહી હતી.

જે પ્રકારે પ્રાતઃકાળના સમયે ગર્ભમાં જાજ્ઞવલ્યમાન સૂર્યને ધારણ કરતી પૂર્વ દિશા શોભાયમાન થાય છે એવી જ રીતે પોતાના ગર્ભમાં કાંતિથી અત્યંત જાજ્ઞવલ્યમાન અદ્ભુત શ્રી તીર્થંકર બાળકને ધારણ કરતી એ મહાદેવી ખૂબ જ સુંદર દેખાતી હતી. જે પ્રકારે ગર્ભ (મધ્યભાગ)માં રત્ન રહેવાથી પૃથ્વી શોભાયમાન થાય છે એ જ પ્રકારે ત્રણે પદોથી સુશોભિત થવાવાળા શ્રી તીર્થંકર ગર્ભમાં આવવાથી મહાદેવીની શોભા ખૂબ જ વધી ગઈ હતી. એ ભગવાન શ્રી તીર્થંકર શુદ્ધ સ્ફટિક જેવા નિર્મળ હતા, દેવો દ્વારા પૂજ્ય હતા અને દયાની મૂર્તિ હતા એટલે એમના ગર્ભમાં રહેવા છતાં માતાને કોઈ પણ પ્રકારની પીડા નો'તી થતી. માતાના કૃશ ઉદરમાં કોઈ પણ પ્રકારનો વિકાર પ્રગટ નહોતો થયો તથાપિ ગર્ભની વૃદ્ધિ તો થઈ હતી. આ કેવળ ભગવાનના તેજનો જ પ્રભાવ હતો. શયી (ઈન્દ્રાણી) પણ પોતાના ભવ-મુક્તિની અભિલાષાથી દેવીઓની સાથે ખૂબ જ આદરથી છુપાઈને સેવા કરતી હતી. થોડામાં જ એટલું સમજી લેવું જોઈએ કે માતા ત્રણેય લોકમાં પ્રશંસનીય હતી તથા ત્રણેય લોકની માતા હતી; કેમ કે ધર્મ-તીર્થને પ્રગટ કરવાવાળા શ્રી તીર્થંકરની એ જનની હતી. કુબેરે નવ મહિના સુધી મહારાજ વિશ્વસેનના ઘરે પ્રતિદિન આકાશથી સુવર્ણ તથા રત્નોની વર્ષા કરી હતી.

ત્યારપછી—જ્યેષ્ઠ કૃષ્ણ ચતુર્દશીના દિવસે પ્રાતઃકાળના ભરણી નક્ષત્રમાં શુભ મુહૂર્ત તથા શુભ લગ્નમાં જે પ્રકારે પૂર્વ દિશા કિરણોને ફેલાવતી સૂર્યને પ્રગટ કરે છે એવી જ રીતે મહાસતી એરા દેવીએ સુખપૂર્વક પુત્રરત્નને જન્મ આપ્યો. એ પુત્ર ત્રણેય લોકમાં ભરેલા મહા આનંદના સમૂહની જેવો સુંદર હતો, નિર્મળ ત્રણેય શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન

જ એના નિર્દોષ નેત્ર હતા, એ પૂર્ણમાસીના ચંદ્રમા જેવો હતો. પોતાની કાંતિથી સમસ્ત દિશાઓને પ્રકાશિત કરી રહ્યો હતો, ભવ્યજીવરૂપી કમળોને પ્રકુલિત કરવાવાળો હતો, સૂર્યની જેમ અત્યંત જાજ્વલ્યમાન હતો તથા રૂપમાં તો કામદેવને પણ લજ્જત કરવાવાળો હતો. એ સમયે બધી જ દિશાઓમાં પ્રસન્નતા છવાઈ ગઈ હતી, આકાશ નિર્મળ થઈ ગયું હતું તથા સ્વામીના ઉત્પન્ન થવાથી સમસ્ત પ્રજાને હર્ષ ઉત્પન્ન થયો હતો. ભગવાનનો જન્મ થવાથી પરિવારના બધા લોકો પોતાને ધન્ય અને કૃતકૃત્ય માનતા હતા અને ખૂબ જ આનંદથી પુણ્યના ભંડાર ભરતા હતા.

શ્રી તીર્થંકરના ઉત્પન્ન થતા જ ધર્મના પ્રભાવથી સ્વર્ગમાં સમુદ્રની ગર્જનાની જેમ મહા ઘંટનાદ થવા લાગ્યા હતા. દેવોના નગારા વગર વગાડ્યે આપમેળે વાગવા લાગ્યા હતા અને કોમળ તથા સુખ આપવાવાળી ઠંડી મંદ સુગંધિત હવા ચાલવા લાગી હતી જેથી આકાશ અને પૃથ્વી બંને સુગંધિત પુષ્પોની સુગંધથી વ્યાપ્ત થઈ રહ્યા હતા તથા વિશેષ કલ્પવૃક્ષ એ સમયે અનેક પ્રકારની પુષ્પવૃષ્ટિ કરી રહ્યા હતા. ઈન્દ્રોના આસન અકસ્માત કંપાયમાન થવા લાગ્યા હતા માનો દેવોને અકસ્માતે ઊંચા આસનો નીચે પાડી રહ્યા હતા. ભગવાનના જન્મ લેવાના પ્રભાવથી જન્મકલ્યાણકની વિધિને સૂચિત કરવાવાળા તથા કિરણોથી વ્યાપ્ત દેવોના મુકુટ શીઘ્રથી નીચા થઈ ગયા, નીચેની બાજુ નમી ગયા. એ આશ્ચર્યોને જોઈને ઈન્દ્રોએ પોતાના અવધિજ્ઞાનથી ભગવાનનો જન્મ થયો જાણ્યું અને એ જ સમયે ભગવાનના જન્મકલ્યાણક માટે તૈયાર થયા. જ્યોતિષી દેવોના વિમાનોમાં ધર્મને સૂચિત કરવાવાળા મનોહર સિંહનાદ થયો અને ભગવાનના જન્મને સૂચિત કરવાવાળા વિશેષ સમસ્ત આશ્ચર્ય પ્રગટ થયા. વ્યંતરદેવોના આવાસોમાં ગંભીર ભેરી-નાદ થયો હતો તથા આસનો કંપાયમાન થવા વગેરે બધા પ્રકારના આશ્ચર્ય પ્રગટ થયા હતા. ભવનવાસી દેવોના ભવનોમાં મહાન શંખધ્વનિ થઈ હતી તથા જન્મકલ્યાણકની વિધિને સૂચિત કરવાવાળા વિશેષ સમસ્ત આશ્ચર્ય પ્રગટ થયા હતા. આ પ્રકારે આશ્ચર્યોને જોઈને ચારેય નિકાયોના ઈન્દ્રોએ પોતપોતાના દેવોની સાથે પોતપોતાના અવધિજ્ઞાનથી ભગવાનનો જન્મ થયો જાણ્યું તથા પોતપોતાના કામ કરવામાં ચતુર એ બધા ઈન્દ્રાદિ દેવ ખૂબ જ આનંદિત થઈને પોત-પોતાની દેવાંગનાઓની સાથે પુણ્યના સાગર જન્મકલ્યાણક કરવા માટે તૈયાર થયા.

ત્યારબાદ, સૌધર્મ સ્વર્ગના ઈન્દ્રની આજ્ઞાથી દેવોની સેના અવાજ કરતી સમુદ્રની લહેરોની જેમ અનુક્રમથી

સ્વર્ગથી નીકળવા લાગી. સૌથી પહેલાં બળદ, પછી રથ, ઘોડે, હાથી, નૃત્ય કરવાવાળા ગંધર્વ તથા સેવક વર્ગ—આ અનુક્રમથી ઈન્દ્રની સેના નીકળી હતી. પ્રત્યેક ઈન્દ્રની આ સાત પ્રકારની સેના અલગ-અલગ હતી તથા પ્રત્યેક સેનાના પણ સાત-સાત ભેદ હતા. બળદની સેના સાત પ્રકારની હતી. ઘોડાની સેના પણ સાત પ્રકારની હતી. આ પ્રકારે સાતેય સેનાઓ સાત-સાત પ્રકારની હતી. બળદની પહેલી સેનામાં દિવ્યમૂર્તિને ધારણ કરવાવાળા ચોર્યાશી લાખ બળદો હતા, બીજી સેનામાં એનાથી બમણા અર્થાત્ એક કરોડ અડસઠ લાખ બળદો હતા. ત્રીજામાં એનાથી બમણા અર્થાત્ તેર કરોડ ચાલીસ લાખ બળદો હતા, એવી રીતે સાતેય સેનામાં બમણા-બમણા થતા કુલ એક અબજ છ કરોડ અડસઠ લાખ બળદો હતા. આ પ્રકારે સૌધર્મ સ્વર્ગના ઈન્દ્રની સેનામાં રથ, ઘોડા વગેરે બધી સેનાઓની સંખ્યા બળદોની સંખ્યાની જેટલી હતી.

ભગવાનના જન્મ-કલ્યાણકના મહોત્સવમાં સૌથી આગળ પહેલી રેખામાં શંખ અથવા કુન્દ પુષ્પની જેવા સફેદ મનોહર વૃષભ ચાલી રહ્યા હતા. એની પાછળ વૃષભોની બીજી સેના ચાલી રહી હતી; એમાં મણિ તથા સુવર્ણથી શોભાયમાન પુષ્પની જેવા લાલ રંગના વૃષભ ચાલી રહ્યા હતા. એના પછી નીલકમળની જેવા વાદળી રંગવાળા મરકત મણિની જેવા રંગવાળા વૃષભોની સેના જઈ રહી હતી. એના પછી સુવર્ણના રંગવાળા વૃષભોની સેના અને પછી અંજનની જેવા કાળા વૃષભોની સેના જઈ રહી હતી, જે પોતાની કાંતિથી દેદીપ્યમાન થઈ રહી હતી. એના પછી સાતમી રેખામાં આકાશને પ્રકાશિત કરતી અશોકફૂલના રંગ જેવા વર્ણવાળા શુભ વૃષભોની સેના જઈ રહી હતી. વૃષભોની પ્રત્યેક સેનાની વચ્ચે તુરઈ વગેરે અનેક પ્રકારના વાજા મહાસાગરની ગર્જનાની જેમ વાગતા જઈ રહ્યા હતા. બધા વૃષભો મનોહર હતા; ઘંટા, કિંકિણી, ચમર, મણિ તથા પુષ્પોની માળા વગેરેથી સુશોભિત હતા તથા દિવ્યરૂપને ધારણ કરવાવાળા હતા. વૃષભોની સુંદર પીઠો ઉપર દેવકુમાર ચડેલા હતા તથા જન્મકલ્યાણકમાં આ પ્રકારે ચાલતા એ વૃષભો પર્વતોની જેમ શોભાયમાન લાગતા હતા.

વૃષભોની સેનાની પાછળ પહેલી રેખામાં મનોહર શ્વેત રથ હતા, જે કુન્દ પુષ્પની જેવા શ્વેત હતા. ચંદ્રમાની જેવા સ્વચ્છ હતા તથા શ્વેત છત્ર વગેરેથી સુશોભિત હતા. એની પાછળ વૈદૂર્યમણિના બનેલા ચાર પૈડાવાળા રથ હતા.

જે મંદારના ફૂલો જેવા હતા, ખૂબ સુંદર હતા તથા ઉપમા રહિત હતા. એના પછી સોનાના મોટા-મોટા છત્ર, ધ્વજા, ચમર વગેરેથી સુશોભિત તપાવેલા સોનાના બનેલા મોટા તથા ઊંચા રથ ચાલી રહ્યા હતા. ત્યારબાદ ગંભીર શબ્દ કરતાં આસોપાલવના પતાની કાંતિને જીતતા, મરકતમણિઓના બનેલા ઘણા બધા પૈડાઓવાળા શુભ રથ ચાલી રહ્યા હતા. એના પછી નીલમણિ જેવા કર્કોટમણિના બનેલા રથ ચાલી રહ્યા હતા. એની પાછળ કમળ જેવા પદ્મરાગમણિઓનાં બનેલા અદ્ભુત રથ ચાલી રહ્યા હતા. ભગવાનના જન્મકલ્યાણક માટે સાતમી રેખામાં મોરની ગરદન જેવા ઈન્દ્રનીલમણિઓના બનેલા રથ ચાલી રહ્યા હતા. આ પ્રકારે દેવ-દેવીઓથી પૂર્ણ, મણિઓની કાંતિથી વ્યાપ્ત, દિવ્ય, શુભ મહા રથ સાત રેખાઓમાં ચાલી રહ્યા હતા.

એ રથ, ધ્વજા, છત્ર, ચામર તથા પુષ્પમાળાઓથી સુશોભિત હતા તથા ઈન્દ્રોને એ મહાપુણ્યના ફળથી જ પ્રાપ્ત થયા હતા. અનેક પ્રકારના વાજિંત્રોના અવાજથી વ્યાપ્ત તથા આકાશને આચ્છાદિત કરતા ચાલતા એ નિર્મળ રથ આકાશરૂપી સમુદ્રમાં જહાજની જેમ શોભાયમાન થતા હતા. રથ પછી ઘોડાની સેના હતી. પહેલી રેખામાં સુંદર મૂર્તિને ધારણ કરવાવાળા ચમર વગેરેથી સુશોભિત ક્ષીરસાગરની લહેરોની જેમ સફેદ ઘોડાઓ ચાલી રહ્યા હતા. એની પાછળ ઉદય થતા સૂર્યની જેવા સુંદર અને ઊંચા ઘોડા જઈ રહ્યા હતા. પછી ગોરોચનના રંગના અને એમની પાછળ મરકતમણિની કાંતિવાળા ઘોડા જઈ રહ્યા હતા. એના પછી નીલકમળની જેવા ત્યારપછી જવા-પુષ્પની જેવા અને પછી સાતમી કક્ષામાં ઈન્દ્રનીલમણિની જેવા ઘોડા જઈ રહ્યા હતા. એ ઘોડાઓ દિવ્ય રૂપવાન હતા. મણિઓની માળાઓથી તથા પુષ્પમાળાઓ વિભૂષિત હતા, મનોહર હતા, એ અલગ-અલગ રંગની સાત રેખાઓમાં ચાલી રહ્યા હતા. એના શરીર ઉપર સોનાની ધૂળ લાગેલી હતી; મૃદંગ, તુરહી વગેરે મહા વાજિંત્રોના અવાજથી એ વ્યાપ્ત હતા, એના ઉપર રત્નોના આસન લાગેલા હતા તથા એના ઉપર આરૂઢ દેવકુમાર એમને ચલાવી રહ્યા હતા. એ શુભ હતા, ઉત્તમ હતા, ચંચળ હતા તથા આકાશરૂપી સમુદ્રમાં તરંગોની જેમ દેખાતા હતા.

ઘોડાઓની પાછળ હાથીઓની સેના હતી. પહેલી રેખામાં બગલાની જેવા સફેદ, મોટા ઊંચા હાથી હતા. બીજી રેખામાં ઉદય થતા સૂર્યની જેવા રંગવાળા હાથી હતા, ત્રીજી રેખામાં સોનાના રંગના હાથી હતા, ચોથી રેખામાં

સરસોના ફૂલના રંગના હાથી હતા, પાંચમી રેખામાં ઊંચા દાંતવાળા નીલકમળની જેવા વાદળી હાથી હતા, છઠ્ઠી રેખામાં જૈત-પુષ્પની જેવા હાથી હતા તથા સાતમી રેખામાં અંજન પર્વતની જેવા કાળા હાથી હતા. આ પ્રકારે આ શુભ મહાન હાથીઓનો સમૂહ ચાલી રહ્યો હતો. હાથીઓની પ્રત્યેક રેખાઓની વચ્ચે-વચ્ચે શંખ, મૃદંગ, તુરહી, નગારે વગેરે દેવોના વાજા મધુર સ્વરોથી વાગતા જઈ રહ્યા હતા. હાથીઓના ગંડસ્થળથી મદ જરી રહ્યો હતો. ગરજતા એ હાથીઓ વિભૂતિઓથી સુશોભિત હતા તથા રત્નોના ઘંટા એમની પીઠ ઉપર લટકી રહ્યા હતા. મણિ અને પુષ્પની માળાઓ એની ઉપર પડી હતી; અનેક પ્રકારની ધ્વજા એના ઉપર ફરકી રહી હતી; સફેદ છત્રથી એની કાંતિ વધી રહી હતી અને ચામરોને એ ઢાળી રહ્યા હતા. સોનાની શ્રૃંગલા એના પગમાં પડી હતી, એની ચારો બાજુ લાગેલી ઘંટીઓ વાગી રહી હતી; એ ખૂબ જ મનોહર હતા, એના ઉપર સવાર દેવ એમની દેવીઓ સાથે ખૂબ જ સુંદર લાગતા હતા.

ભગવાનના જન્મકલ્યાણમાં ઘણા સુંદર આભૂષણોથી સજાવેલા હાથીઓની શ્રેણી ચાલતી ખૂબ જ સારી લાગતી હતી માનો ચાલતા પર્વત જ હોય. હાથીઓની પાછળ નૃત્ય કરવાવાળાની સેના હતી. એમાં ઘણા દેવો ભગવાનના જન્મોત્સવમાં જન્મકલ્યાણકના ઉત્સવ મનાવતા દિવ્ય તથા ઉત્કૃષ્ટ નૃત્ય કરતાં જઈ રહ્યા હતા. પહેલી રેખામાં રાજાધિરાજ, કામદેવ તથા વિદ્યાધર રાજાઓના ચરિત્ર પ્રદર્શિત કરતાં નર્તકગણ ઉત્તમ નૃત્ય કરી રહ્યા હતા. બીજી રેખામાં દેવગણ સમસ્ત અર્ધ મહામંડલેશ્વર રાજાઓના શુભ ચરિત્ર પ્રદર્શિત કરતાં નૃત્ય કરી રહ્યા હતા. ત્રીજી રેખામાં એ દેવ આકાશમાં જ બળદેવ, નારાયણ, પ્રતિનારાયણ વગેરેના પરાક્રમોનું પ્રદર્શન કરતાં નૃત્ય કરી રહ્યા હતા. ચોથી રેખામાં દેવ પોતાની દેવીઓ સાથે ખંડોના સ્વામી ચક્રવર્તી રાજાઓના ગુણોના વર્ણન કરતાં નૃત્ય કરી રહ્યા હતા. પાંચમી રેખામાં દેવ, દેવીઓ, ચરમશરીરી મુનિઓ, લોકપાલ તથા ઈન્દ્રોના ગુણ અને ગુણોથી પ્રગટ થયેલ ચરિત્ર દેખાડતી નર્તકીઓ નૃત્ય કરી રહી હતી. છઠ્ઠી રેખામાં દેવ અત્યંત નિર્મળ બુદ્ધિને ધારણ કરવાવાળા મહર્ષિ ગણધર દેવોથી ગુંથેલા ચરિત્ર દેખાડતા નૃત્ય કરી રહ્યા હતા.

સાતમી અને છેલ્લી રેખામાં નૃત્ય કરવામાં તત્પર મહા મનોહર દેવ પોતાની દેવીઓ સાથે ભગવાનના

જન્મકલ્યાણક ઉત્સવમાં પ્રાતિહાર્ય-સહિત અનંતવીર્યના સ્વામી ચોત્રીસ અતિશયોથી સુશોભિત તથા પંચકલ્યાણકો દ્વારા પૂજ્ય તીર્થંકર ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવના ગુણ તથા મહાન ચરિત્ર વર્ણન કરતાં નૃત્ય કરતાં જઈ રહ્યા હતા. નૃત્ય કરવાવાળાની પાછળ ગંધર્વોની સેના હતી. એ ગંધર્વ દેવો દિવ્ય શરીરને ધારણ કરેલા હતા. મહા રૂપવાન તથા વસ્ત્રાભૂષણોથી વિભૂષિત કળાવાન હતા. એમની ધ્વનિ મધુર હતી, એ ઉત્સવ મનાવી રહ્યા હતા તથા માળાઓ પહેરેલી હતી. ભગવાનના જન્મ કલ્યાણકમાં ગંધર્વ જાતિની સેનાના દેવ સ્વરથી શોભાયમાન મનોહર ગીત ગાતા જઈ રહ્યા હતા. પહેલી રેખામાં ખડ્ગ નામના મનોહર સ્વરથી ભગવાનના ગુણોને ગાતા સુંદર કંઠવાળા દેવ જઈ રહ્યા હતા. એની પાછળ ઋષભ સ્વરમાં ગાતા, એના પછી ગાંધાર સ્વરમાં, એના પછી મધ્યમ સ્વરમાં ભગવાનના ગુણ ગાતા દેવગણ હતા. પાંચમી રેખામાં પંચમ સ્વરથી, છઠ્ઠી રેખામાં ધૈવત સ્વરથી, સાતમી રેખામાં નિષાદ સ્વરથી ગાતા દેવ પોતાની દેવીઓ સાથે ચાલ્યા જઈ રહ્યા હતા. એ દેવ વીણા, મૃદંગ, તુરડી, ભલ્લરી વગેરે વાજાઓ વગાડતા હતા. એમના સ્વરો મનોહર હતા. એ દિવ્ય વસ્ત્ર-માળા વગેરેથી સુશોભિત હતા, એમનો આકાર અત્યંત સુંદર હતો, અનેક પ્રકારના ગાયનના રસમાં લીન, ગીત-નૃત્ય વગેરે કળાઓમાં ચતુર, એમનું મનોહર મુખ દિવ્યમૂર્તિ જ્ઞાની ધીર-વીર તીર્થંકરોના ગુણ વર્ણન કરવામાં લાગેલા હતા તથા એમનો સ્વર ગંભીર હતો. એ દેવ ભગવાનના જન્મ-કલ્યાણક ઉત્સવમાં પુણ્ય સંપાદન કરવા માટે પોત-પોતાની દેવીઓ સાથે ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવના અનંતગુણોને પ્રગટ કરવાવાળા તથા પુણ્ય સંપાદન કરવાવાળા અનેક પ્રકારના મનોહર ગીત ગાતા ચાલ્યા જઈ રહ્યા હતા. એના પછી નર્તકોની સેના હતી. સેનાની પહેલી રેખામાં વસ્ત્રાભૂષણોથી સુશોભિત, ધ્વજાઓ લઈને, ભમરાની જેવા કાળા રંગના દેવો જઈ રહ્યા હતા. એની પાછળ સુવર્ણના દંડ ઉપર વાદળી ધ્વજા લહેરાવતા હાથમાં ચામર લઈને દેવો જઈ રહ્યા હતા.

ત્રીજી રેખામાં વૈદૂર્યમણિઓના દંડ ઉપર સફેદ ધ્વજા લઈને દેવો જઈ રહ્યા હતા. ચોથી રેખામાં મરકતમણિઓના દંડ ઉપર હાથી, સિંહ, બળદ, અરીસો, મોર, ચક્ર, ગરૂડ, સૂર્ય વગેરેના અલગ-અલગ ચિહ્નોવાળી સોનાની સુંદર ધ્વજાઓ હાથમાં લઈને દેવો જઈ રહ્યા હતા. પાંચમી રેખામાં વિદ્રુમના દંડ ઉપર કમળના ચિહ્નોવાળી

ધ્વજાઓ હાથમાં લઈને દેવો જઈ રહ્યા હતા. છટ્ટી રેખામાં સુવર્ણના દંડ લાગેલી કુન્દ પુષ્પના જેવી સફેદ ધ્વજાઓ લઈને દેવગણ જઈ રહ્યા હતા. સાતમી રેખામાં મણિઓના દંડ ઉપર લાગેલા મોતીઓની માળાઓથી સુશોભિત સફેદ છત્રોને હાથમાં લઈને દેવો જઈ રહ્યા હતા. ભગવાનના જન્મ કલ્યાણકોત્સવમાં દિવ્યવસ્ત્રોથી, માળાઓથી, મનોહર આભૂષણોથી સુશોભિત, આકાશને પ્રકાશિત કરતાં તથા હાથમાં ધ્વજાઓ લઈને ભૃત્ય જાતિની સેના જઈ રહી હતી.

આ પ્રમાણે અપરિમિત વિભૂતિથી સુશોભિત અને ધર્મરસમાં લીન સૌધર્મ ઈન્દ્રની સાતેય પ્રકારની સેના સ્વર્ગથી નીકળી. એ જ સમયે નાગદત્ત નામના અભિયોગ્ય જાતિના સ્વામીએ ઐરાવત નામના હાથીની રચના કરી. એ હાથીનો વંશ (પીઠનું હાડકું) ખૂબ જ ઊંચું હતું. એનું શરીર જમ્બૂદ્વીપની જેવું ખૂબ જ મોટું અને ગોળ હતું. એ ઘણા પ્રકારની ક્રીડા કરી રહ્યો હતો. એનું માથું ગોળ અને ઊંચું હતું. એ હાથીઓમાં મુખ્ય હતો, ઈચ્છાનુસાર ચાલવાવાળો હતો, ખૂબ જ રૂપવાન હતો, એનું તાળવું ચીકણું તથા લાલ હતું, એની સૂંઠ ખૂબ જ લાંબી હતી, એની ચાલ સાત્વિક હતી, એ ખૂબ જ બળવાન હતો, સુંદર તથા મનોહર હતો, એના શ્વાસથી સુગંધ નીકળતી હતી, શબ્દ ગંભીર હતા, મસ્તકથી મદ ઝરવાથી એનું શરીર વ્યાપ્ત થઈ રહ્યું હતું, અનેક લક્ષણોથી એ સુશોભિત હતો. ચાલતી વખતે પર્વતની જેવો લાગતો હતો. એનું કંઠપ્રદેશ માળાથી સુશોભિત હોવાથી એના ઉપર સુવર્ણની જુલ પડી હતી, બે ઘંટ એના ઉપર લટકી રહ્યા હતા. એ કેલાસ પર્વતની જેવો અથવા શરદઋતુના વાદળાની જેમ સુંદર હતો તથા પોતાની સફેદીથી એણે બધી દિશાઓ સફેદ કરી દીધી હતી. આ પ્રકારે વિક્રિયાથી બનાવેલ દિવ્ય હાથી ઉપર ચઢેલો તથા નમ્રિભૂત થયેલ તેજની મૂર્તિ, મહા ઉન્નત સૌધર્મ ઈન્દ્ર સ્વર્ગથી નીકળ્યા.

ઐરાવત હાથી ઉપર ચઢેલા સૌધર્મ ઈન્દ્ર પોતાની કાન્તિથી એવા દેખાતા હતા માનો ઉદયાચલ પર્વત ઉપર તેજનો પુંજ સૂર્ય જ બિરાજમાન હોય. એ ઐરાવત હાથીના બત્રીસ મુખ હતા. એ બધા મુખ એક સરખા હતા તથા બધાની કાન્તિ સરખી જ હતી. પ્રત્યેક મુખમાં મનોહર આઠ-આઠ દાંત હતા. પ્રત્યેક દાંત ઉપર નિર્મળ જળથી ભરેલું એક-એક મનોહર સરોવર હતું. પ્રત્યેક સરોવરમાં એક-એક મનોહર કમલિની હતી તથા એક-એક કમલિની ઉપર

બીલેલા બત્રીસ કમળો હતા. એક-એક કમળો ઉપર બત્રીસ દળ હતા તથા બત્રીસ-બત્રીસ દળ ઉપર દેવોની અપ્સરાઓ લયની સાથે નૃત્ય કરી રહી હતી. એના હાસ્ય-શ્રંગાર, હાવભાવ, લય વગેરેથી ભરેલા અત્યંત રસીલા નૃત્યને જોતા દેવો ખૂબ જ પ્રસન્ન થતા હતા. સૌધર્મ ઈન્દ્રની સાથે દિવ્યરૂપને ધારણ કરવાવાળા પ્રતિન્દ્ર પણ મોટી વિભૂતિની સાથે પોતાના વાહન ઉપર ચઢેલો યુવરાજની જેમ નીકળ્યો હતો. આજ્ઞા ઐશ્વર્ય સિવાય શ્રી જિનના ગુણ-વિભૂતિમાં બધા ઈન્દ્ર જેવા હતા તથા ઈન્દ્ર પણ જેમને માનતા હતા એવા સામાનિક દેવ પણ ઈન્દ્રની સાથે ચાલી રહ્યા હતા. ઈન્દ્રના પુરોહિત, મંત્રી તથા અમાત્યોની જેમ ત્રયચિંશત જાતિના તેંત્રીસ દેવ પણ ઈન્દ્રની સાથે ચાલી રહ્યા હતા. ઈન્દ્રની ઉપર શ્રી જિનની કૃપા રહે છે તથા વિભૂતિથી જે સભાસદોની જેવા છે એવા ત્રણેય પરિષદોના દેવ પણ ઈન્દ્રની ચારે બાજુ ચાલવા લાગ્યા. શ્રી જિનનો આશય ઉન્નત છે તથા જે શરીર-રક્ષકની જેવો છે. આત્મરક્ષક દેવ પણ પોતાના વાહન અને આયુધો સહિત ઈન્દ્રની બાજુમાં જઈ ઊભા રહ્યા. કોટવાલની જેમ લોકપાલ પણ પોતાની વિભૂતિ સાથે નીકળ્યા તથા સેનાની જેમ આગળ કહેલી સાત પ્રકારની શુભ સેના પણ નીકળી. નગરનિવાસીઓની જેમ પ્રકીર્ણક દેવ પણ નીકળ્યા તથા સેવા કરવાવાળા દાસોની જેમ અભિયોગ્ય જાતિના દેવ પણ નીકળ્યા. ચાંડાળોની જેમ સ્વર્ગના અંતમાં નિવાસ કરવાવાળા અલ્પ પુણ્યવાન તથા ઓછી ઋદ્ધિવાળા કિલ્વિષિક જાતિના દેવો પણ સ્વર્ગેથી નીકળ્યા.

આ પ્રકારે દશ પ્રકારના દેવો પોતપોતાની વિભૂતિથી સુશોભિત થઈને પુણ્ય સંપદાન કરવા માટે સૌધર્મ ઈન્દ્રની સાથે સ્વર્ગેથી નીકળ્યા. ઈન્દ્રના ચાલવા વખતે તેની સામે અપ્સરાઓ નૃત્ય કરી રહી હતી તથા એવી લાગતી હતી માનો બીજા લોકોને પ્રત્યક્ષ દેખાડી રહી હોય કે ઈન્દ્રના પુણ્યનું ફળ આવું જ હોય છે. રક્તકંઠી કિન્નરી દેવીઓ પણ શ્રી તીર્થંકરનામકર્મથી ઉત્પન્ન થયેલ ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવનાં ગુણોને મધુર સ્વરમાંથી વીણાની સાથે ગાતી જઈ રહી હતી.

જન્મકલ્યાણકોત્સવમાં સમ્મિલિત થવા માટે ઈશાન સ્વર્ગના ઈશાન ઈન્દ્ર પણ પોતાની દેવીઓને સાથે લઈને મોટી વિભૂતિની સાથે ઘોડા ઉપર સવાર થઈને કેવળ પુણ્ય સંપદાન કરવા માટે સૌધર્મ ઈન્દ્રની સાથે સ્વર્ગેથી

નીકળ્યા. ઈશાન ઈન્દ્ર બધા દેવોથી ઘેરાયેલા હતા. બધા આભરણોના તેજથી એ સમસ્ત દિશાને પ્રકાશિત કરી રહ્યા હતા. જેના હૃદય પુણ્યથી ભરેલા હતા, જે દિવ્ય મૂર્તિને ધારણ કરવાવાળા છે તથા જે ધર્મમાં તત્પર છે એવા બાકીના સનત્કુમાર વગેરે ઈન્દ્ર પણ પોતપોતાની વિભૂતિ સાથે પોત-પોતાની સવારીઓ ઉપર પોતપોતાની ઈન્દ્રાણી તથા દેવોને સાથે લઈને પુણ્યકાર્ય માટે સૌધર્મ ઈન્દ્રની સાથે જ સ્વર્ગથી નીકળ્યા. એ સમયે નગારાના ગંભીર શબ્દોથી તથા “જય-જય” નાદથી દેવોની સેનામાં ખૂબ જ કોલાહલ મચી રહ્યો હતો. કેટલાય દેવો પ્રસન્ન થઈને હંસી રહ્યા હતા, કેટલાય નૃત્ય કરી રહ્યા હતા, કેટલાય પોતાના શરીરની શક્તિ દેખાડી રહ્યા હતા અને કેટલાય દેવો આગળ-આગળ દોડી રહ્યા હતા. ઈન્દ્રાદિ બધા દેવો પોતપોતાના વિમાનોમાં અથવા અલગ-અલગ વાહનોની સાથે-સાથે આખા આકાશને રોકીને ચાલવા લાગ્યા. ચાલતા વિમાનો તથા વાહનોથી આકાશ વ્યાપ્ત થઈ ગયું હતું તથા એવું લાગતું હતું માનો પટલોની સિવાય કોઈ બીજું જ સ્વર્ગ બની ગયું છે.

સૂર્ય, ચંદ્ર, ગ્રહ, નક્ષત્ર, તારા વગેરે બધા જ્યોતિષી દેવો પોત-પોતાની દેવાંગનાઓ સાથે નીકળ્યા. કાંતિમાન, લોકપાલ અને ત્રયસ્ત્રિંશત દેવોથી રહિત શ્રી જિનેન્દ્રદેવના શાસનની પ્રભાવના કરવાવાળા એ બધા જ્યોતિષીદેવો પોતાની વિભૂતિ તથા દેવો સાથે પોત-પોતાના વાહનો ઉપર ચડીને આકાશને પ્રકાશિત કરતાં પૃથ્વી ઉપર ઉતર્યા. એવી જ રીતે અસુરકુમાર, નાગકુમાર, વિદ્યુત્કુમાર, સુવર્ણકુમાર, અગ્નિકુમાર, વાતકુમાર, સ્તનિતકુમાર, ઉદધીકુમાર, દ્વીપકુમાર, દિક્કુમાર—આ દશ પ્રકારના ભવનવાસી દેવ પોતપોતાના વાહનો ઉપર સવાર થઈને પોતાની દેવાંગનાઓ તથા ઈન્દ્રો સાથે પોતાની વિભૂતિ લઈને પૃથ્વી ઉપર ઉતર્યા. ભગવાનના જન્મોત્સવમાં પોત-પોતાના વાહનો ઉપર ચઢેલા, પોતાની વિભૂતિની સાથે લોકપાલ ત્રયસ્ત્રિંશતને છોડીને કેવળ આઠ-આઠ ભાગોમાં વહેંચાયેલા, અસંખ્યાત કિન્નર, કિંપુરુષ, મહીરગ, ગંધર્વ, યક્ષ, રાક્ષસ, ભૂત, પિશાચ—આ આઠેય પ્રકારનાં વ્યંતર દેવો પોતાના પરિવારને સાથે લઈને કેવળ પુણ્ય સંપદાન કરવા માટે આવ્યા. આ પ્રકારે ભગવાનના જન્મોત્સવમાં પોત-પોતાની વિભૂતિ સાથે ચારેય નિકાયોના અસંખ્યાત ધર્માત્મા દેવ અનુક્રમથી આકાશથી ઊતરી ખૂબ જ જલ્દીથી અનેક ઋદ્ધિઓથી શોભાયમાન હસ્તિનાપુર નગરીમાં આવ્યા. સેનાના દેવો પોતપોતાના વાહનો સાથે એ નગરીના આકાશ,

વન, માર્ગ વગેરે બધાને ઘેરીને ઊભા રહી ગયા તથા ઈન્દ્રાણીની સાથે આવેલા અલગ-અલગ બધા ઈન્દ્રોથી, મહોત્સવ મનાવતા અસંખ્ય દેવોથી રાજાનું આંગણું ભરાઈ ગયું.

ત્યારબાદ, શયી ઈન્દ્રાણીએ અદ્ભુત પ્રસવાગરમાં પ્રવેશ કર્યો અને ખૂબ જ પ્રસન્નતાથી ભગવાનની સાથે માતાને પણ જોયા. શયીએ જગતગુરુ ભગવાનની ઘણી પ્રદક્ષિણાઓ કરી, એમને નમસ્કાર કર્યા તથા માતા સામે ઊભા રહી એમની પ્રશંસા કરવા લાગી કે હે માતા! તું આજે આખા સંસારની માતા છો. તું જ કલ્યાણી છો, તું જ મહાદેવી છો, તું જ પુણ્યવતી છો તથા તું જ કીર્તિમતિ છો. જે તીર્થંકર ત્રણે લોકના પિતા કહેવાય છે, એની તું માતા છો એટલે આજે તમે સૌથી શ્રેષ્ઠ છો, મહાપુરુષો દ્વારા પૂજ્ય તથા દેવીઓ દ્વારા સેવનીય છો. જોકે સ્ત્રી-જન્મ સજ્જનો દ્વારા નિન્દ્ય છે તોપણ તમારા જેવો સ્ત્રીજન્મ મળવો ત્રણે લોકમાં પ્રશંસનીય છે; કેમ કે તમારા જેવો સ્ત્રી-જન્મ શ્રી તીર્થંકરની ઉત્પત્તિનું કારણ છે. જે પ્રકારે પૂર્વ દિશા અંધકારનો નાશ કરવા સૂર્યને પ્રગટ કરે છે, એ જ પ્રકારે તમે પણ અંતરંગ-બહિરંગ બંને પ્રકારના અંધકારને દૂર કરવાવાળા શ્રી જિનેન્દ્રદેવરૂપી સૂર્યને પ્રગટ કર્યા છે. આ પ્રકારે અદ્રશ્ય રહીને ઈન્દ્રાણીએ માતાની સ્તુતિ કરી, પછી એણે માયામયી નિન્દ્રામાં માતાને નિંદ્રીત કરી અને એમની પાસે એક માયામયી બાળકને મૂકી એણે પોતાના બંને હાથોથી બાળ-ચંદ્રમાની જેવા ત્રણે લોકના નાથ ભગવાન શ્રી તીર્થંકરને ખૂબ જ પ્રસન્નતાથી લઈને ત્યાંથી નીકળી ગઈ. શ્રી તીર્થંકર ભગવાનના તેજથી આખો સંસાર પ્રકાશિત થઈ રહ્યો હતો. ભગવાનના શરીરનો અતિ દુર્લભ સ્પર્શ મેળવી શયી પોતાના મનમાં એવું વિચારવા લાગી માનો શ્રી તીર્થંકરના જન્મનું બધું જ ઐશ્વર્ય એને જ મળી ગયું હોય. હર્ષોત્કુલ નેત્રથી એ શયી ભગવાનના મુખને વારંવાર જોઈને ખૂબ જ પ્રસન્ન થતી રહી, જે પોતાની કાન્તિથી પૂર્ણ ચંદ્રમાને જીતી રહ્યા હતા.

ત્યારબાદ, ભગવાનને પોતાની ગોદમાં લઈને ચાલતી ઈન્દ્રાણી ભગવાનનાં શરીરના કિરણોની છટાથી એવી લાગી રહી હતી, માનો સૂર્યસહિત પૂર્વ દિશા જ હોય. દિક્કુમારી દેવીઓ અષ્ટમંગળ દ્રવ્યો લઈને ઈન્દ્રાણીની આગળ-આગળ ચાલી રહી હતી, એમાંથી કોઈ તો ઉત્તમ છત્ર, કોઈ ધ્વજા, કોઈ કળશ, કોઈ ચમર, કોઈ સુપ્રતિષ્ઠ, કોઈ શ્રંગાર, કોઈ દર્પણ તથા કોઈ તાળ (પંખા) લીધેલી હતી. જે પ્રકારે પૂર્વ દિશા ઉદય થતા સૂર્યને ઉદયાચળ

પર્વતના શિખર ઉપર, જેના ઉપર મણિઓ દેદીપ્યમાન થઈ રહી હોય, બિરાજમાન કરી દેતી હોય, એ જ પ્રકારે ઈન્દ્રાણીએ પણ પ્રસુતિગ્રહથી બહાર આવીને શ્રી તીર્થકરને ઈન્દ્રના હાથમાં બિરાજમાન કરી દીધા. (નોંધ : બાળ તીર્થકરને ઈન્દ્રાણી પાસેથી લેવા માટે સૌધર્મ ઈન્દ્રે શચી-ઈન્દ્રાણીને આજીજી-વિનતી કરવી પડે એવા અલ્પ પુણ્ય તેના નથી હોતા! ઈન્દ્રાણી જાણે દાસી હોય એટલા વિનયપૂર્વક વિનમ્રતાથી ઈન્દ્રને બાળ-તીર્થકર સોંપીને ઈન્દ્રની આજ્ઞા-પાલનનો હર્ષ વેદતી હોય છે. ઈન્દ્ર આજીજી કરે એવું દૃશ્ય પંચકલ્યાણકમાં બતાવાય છે, તે વર્તમાન પુણ્યહીનયુગના પુરુષોની પુણ્યહીનતાની પ્રસિદ્ધિ અર્થે તથા પુરુષોને જૂઠી સાંત્વના અર્થે તેમજ લોકરંજન અર્થે બતાવાય છે પરંતુ તે આગમ-સંમત વિધાન નથી.) ઈન્દ્રએ આદરપૂર્વક ઈન્દ્રાણીના હાથમાંથી ભગવાન બાળકને લઈ લીધા અને એમના અનુપમ રૂપને પ્રેમપૂર્વક આંખો મોટી કરી-કરીને જોવા લાગ્યા. સૂક્ષ્મ બુદ્ધિના ધારી એ ઈન્દ્ર ભગવાનને જોઈને ખૂબ જ સંતુષ્ટ થયા તથા ભગવાનના ગુણ વર્ણન કરી એમની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો—

હે દેવ! તમે સંસારના સ્વામી છો, હે પ્રભો! તમે જગત્ના ગુરુ છો, તમે ધર્મતીર્થના વિધાતા છો તથા યોગીઓ માટે તમે મહાપૂજ્ય છો. હે પ્રભો! તમે આ લોકલોકરૂપી ગૃહમાં સમસ્ત તત્ત્વોને પ્રકાશિત કરવાવાળા કેવળજ્ઞાનરૂપી દીપકના ધારક થશો, આમાં કોઈ શંકા નથી. હે પ્રભો! તમે તમારા વચનરૂપી કિરણોથી જ્ઞાનાંધકારને દૂર કરવાવાળા જ્ઞાનરૂપી સૂર્ય છો, તમે જ મોહરૂપી નિંદ્રામાં સુપ્ત સમસ્ત સંસારને જગાડશો. હે દેવ! તમે તમારા શરીરની કાંતિથી બહારના અંધકારને નષ્ટ કરી નાખ્યો છે. હવે ભવિષ્યમાં પોતાના વચનરૂપી કિરણોથી ભવ્યજીવોના મનના અંતરંગ-અંધકારને દૂર કરશો. હે પ્રભો! જે સમયે તમે ત્રણેય જ્ઞાનોને ધારણ કરી માતાના ગર્ભમાં આવ્યા હતા, એ જ સમયથી અહમિન્દ્ર પણ તમને નમસ્કાર કરે છે તથા દેવોની સાથે ઈન્દ્ર પણ તમને નમસ્કાર કરે છે. હે નાથ! મુક્તિરૂપી સ્ત્રી તમારા ઉપર જ આસક્ત થઈ છે તથા તમારી જ અભિલાષામાં ઉત્સુક્ત થઈ રહી છે. તમારામાં સમસ્ત ગુણરાશી ચંદ્રમાની કળાની જેમ વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થઈ રહી છે એટલા માટે હે જગત્ગુરુ, તમને નમસ્કાર છે.

હે કર્મોનો નાશ કરવાવાળા! તમને નમસ્કાર છે. તમે ભવ્યરૂપી કમળો માટે સૂર્ય સમાન છો તથા ગુણોના સાગર છો એટલે તમને નમસ્કાર છે. હે પ્રભો! તમે ચક્રવર્તી છો, ધર્મ ચક્રવર્તી છો તથા કામદેવ છો એટલે તમને

નમસ્કાર છે. હે દેવ! હું તમારા ચરણ કમળને ખૂબ જ આદર સાથે મસ્તક ઉપર ધારણ કરું છું. આ પ્રકારે ઈન્દ્રએ ભગવાનની સ્તુતિ કરીને એમને પોતાની ગોદમાં બેસાડ્યા તથા મેરુ પર્વત ઉપર જવા માટે પોતાના હાથને ઊંચો કરી ગોળ ફેરવ્યો એટલે કે બધાને ચાલવાનો સંકેત કર્યો. હે દેવ, તમારો જય હો! હે ત્રણ લોકના સ્વામી! તમારો જય હો, સંસારમાં તમારી વૃદ્ધિ નિરંતર થતી રહે. હે દયાળુ! હે નાથ! તમે મારી રક્ષા કરો. આ પ્રકારે પોતાના હૃદયની પ્રસન્નતા વ્યક્ત કરતાં દેવગણો ઊંચા શબ્દોમાં ભગવાનનો જયગાન કરી રહ્યા હતા એટલે એ સમયે એવો કોલાહલ થઈ રહ્યો હતો, જેનાથી બધી દિશાઓ સ્તબ્ધ થઈ રહી હતી.

ત્યારબાદ, પોતાના શરીરની તથા આભરણોની કાન્તિથી ઈન્દ્ર-ધનુષ્ય બનાવતા તથા જય જય શબ્દ કરતાં દેવગણ આકાશમાં જઈ પહોંચ્યા. ગંધર્વ દેવોએ સંગીત ચાલુ કર્યું તથા હાથીઓના દાંતોના કમળો ઉપર મનોહર અપ્સરાઓ નયનાનંદકર નૃત્ય કરવા લાગી. દેવોના આમતેમ ફેલાયેલા રત્નજડીત વિમાનોથી ભરેલું નિર્મળ આકાશ એવું સુંદર દેખાવા લાગ્યું માનો એમણે પોતાની આંખો જ ખોલી નાખી. ઈશાન ઈન્દ્રએ સૌધર્મ ઈન્દ્રના ખોળામાં બિરાજમાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવના માથા ઉપર સફેદ છત્ર લગાવ્યું. સનત્કુમાર, માહેન્દ્ર—એ બંને ઈન્દ્રો ભગવાન ઉપર ક્ષીર સાગરની લહેરોની જેમ ચામર ઢાળવા લાગ્યા. એ સમયની વિભૂતિને જોઈને મિથ્યાદષ્ટિ દેવ પણ ઈન્દ્રને પ્રમાણ માનીને શ્રેષ્ઠ જિનમાર્ગમાં પોતાની શ્રદ્ધા પ્રગટ કરવા લાગ્યા. હસ્તિનાપુરીથી લઈને મેરુ પર્વત સુધી ઈન્દ્રનીલ મણિઓ દ્વારા બનાવેલા પગથીયા એવા સુંદર લાગતા હતા માનો ભક્તિથી આકાશ જ પગથિયામાં પરિવર્તિત થઈ ગયા હોય.

ઈન્દ્રાદિક બધા દેવો જ્યોતિષ પટલનો ઉલ્લંઘન કરી મેરુ પર્વતના શિખર ઉપર મહામનોહર પાંડુકવનમાં પહોંચી ગયા. એ મનોહર મેરુ પર્વત પૃથ્વીની નીચે એક હજાર યોજન છે તથા પૃથ્વીની ઉપર નવ્વાણું હજાર યોજન ઊંચો છે. એની પહોળાઈ પૃથ્વીની નજીક દશ હજાર યોજન છે તથા વનોથી સુશોભિત માથા ઉપર એક હજાર યોજન છે. એ પર્વતની સેવા અનેક દેવો પણ કરે છે. માથાની ઉપર ચૂલિકા છે, જે મૂળમાં બાર યોજન પહોળી છે, શિખર ઉપર ચાર યોજન પહોળી છે, વચ્ચે આઠ યોજન પહોળી છે તથા નીચેથી ઉપર ચાલીશ યોજન ઊંચી છે. એ મેરુ

પર્વત પોતાના ચારેય વનરૂપી મહામનોહર વસ્ત્રોથી, સોળ ચૈત્યાલયરૂપી આભૂષણોથી, કુટરૂપી બંને હાથોથી, પીઠરૂપી બે પગોથી, ચૂલીકારૂપી મુકુટથી તથા શિલારૂપી લાલટથી ઈન્દ્રની જેમ શોભાયમાન છે. એ મેરુ પર્વત પોતાના ઉપર અભિષેક થવાના કારણે શ્રી જિનેન્દ્રદેવનો આભારી હતો તથા દેવદેવીઓ પણ એમની સેવા કરતા હતા.

પર્વતની ઈશાન દિશામાં એક મોટી પાંડુકશિલા છે, એના ઉપર જ હંમેશા શ્રી તીર્થકરોના અભિષેક થતા હોય છે. એ પાંડુકશિલા સો યોજન લાંબી છે. પચાસ યોજન પહોળી તથા આઠ યોજન ઊંચી છે. એ શિલા શાશ્વત છે તથા અર્ધ ચંદ્રમાના આકારની છે. એ મહા ઉજ્જવળ શિલા દેવો દ્વારા ઘણીવાર ક્ષીરસાગરના જળથી પક્ષાલિત કરેલી છે એટલે એ પવિત્રતાની ચરમસીમા સુધી પહોંચી ગઈ છે. શ્રી તીર્થકરોના અભિષેક માટે એ શિલાના મધ્યભાગમાં જે સિંહાસન રાખ્યું છે એનું મુખ પૂર્વની બાજુ છે તથા રત્નોના કિરણોથી એ વ્યાપ્ત છે. એની આજુબાજુમાં બે સ્થિર સિંહાસન પણ છે જેના ઉપર ઊભા રહીને સૌધર્મ તથા ઈશાન ઈન્દ્ર ભગવાનનો અભિષેક કરે છે. ભગવાનના બિરાજમાન થવાનું સિંહાસન પાંચસો ધનુષ ઊંચું છે તથા અઢીસો ધનુષ પહોળું છે. એ પ્રકારે ઈન્દ્રએ અનેક પ્રકારની વિધિ, નૃત્ય, ગીત, નાદ તથા શુભ મહોત્સવની સાથે ત્રણેય લોકના નાથ ભગવાન શ્રી તીર્થકરને એ ઊંચા સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન કર્યા તથા બાકીના બધા દેવોએ ખૂબ જ પ્રસન્નતાથી ચારે બાજુથી મેરુ પર્વતને ઘેરી લીધો. પુણ્યકર્મના ઉદયથી જે તીર્થકર ભગવાનની પૂજા ગર્ભમાં હતા ત્યારે જ બધા દેવો સાથે ઈન્દ્રોએ કરી હતી, જન્મ લેતાં જ મેરુ પર્વત ઉપર જેનો અભિષેક તથા પૂજન થયાં હતાં, જે સમસ્ત ગુણોના સાગર છે તથા કર્મોને જીતવાવાળા છે એવા શ્રી તીર્થકર ભગવાનનો સંસારમાં જય હો.

શ્રી શાંતિનાથ ભગવાને નિર્મળ પુણ્યકર્મના ઉદયથી જ—ધર્મના પ્રભાવથી જ મનુષ્ય તથા દેવગતિમાં અનેક પ્રકારના સુખ ભોગવ્યા તથા ધર્મના જ પ્રભાવથી ઈન્દ્રોએ એમને મેરુ પર્વત ઉપર અભિષેક કરવા માટે સ્થાપિત કર્યા, એને હૃદયંગમ કરીને બુદ્ધિમાન લોકોએ પોતાના હૃદયમાં હંમેશા ધર્મને જ ધારણ કરવો જોઈએ. જે સમયે ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન હતા, એ સમયે એમને જોઈને બધા દેવગણો આ પ્રકારે કલ્પના કરી રહ્યા હતા કે શું આ ચંદ્રમા છે અથવા પુષ્પની રાશી છે અથવા નિર્મળ પ્રકાશનો પુંજ છે અથવા કામદેવ છે? શું આ દેવો

દ્વારા પૂજ્ય ઈન્દ્ર છે અથવા પરબ્રહ્મ છે? શું ચક્રવર્તી છે? અથવા ધર્મની સાક્ષાત્ મૂર્તિ છે? જે શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનની આ પ્રકારે કલ્પના થતી હતી એ શ્રી શાંતિનાથ ભગવાન બધાને શાંતિ પ્રદાન કરે.

ધર્મથી જ ચક્રવર્તી પદ પ્રાપ્ત થાય છે. ધર્મથી જ ઈન્દ્રનું ઉત્તમપદ પ્રાપ્ત થાય છે. ધર્મથી જ મનુષ્યગણ દ્વારા પૂજ્ય શ્રી તીર્થંકરપદ પ્રાપ્ત થાય છે તથા ધર્મથી જ સાક્ષાત્ મોક્ષપદ પ્રાપ્ત થાય છે. ધર્મથી જ જીવોને બધા પ્રકારની વિભૂતિઓ પ્રાપ્ત થાય છે તથા ધર્મથી જ મેરુ પર્વત ઉપર અભિષેક થાય છે. આમ સમજીને વિદ્વાનોએ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે નિર્મળ ધર્મનું જ સેવન કરવું જોઈએ. ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ ત્રણે લોકમાં શાંતિપ્રદાન કરવાવાળા છે. મુનિરાજ પણ શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનનો જ આશ્રય લે છે. શ્રી શાંતિનાથથી શ્રેષ્ઠ ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે એટલા માટે હું એ શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનને નમસ્કાર કરું છું. મુનિઓને શ્રી શાંતિનાથથી જ મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે, શાશ્વત મોક્ષરૂપી શ્રી શ્રી શાંતિનાથની જ છે. હે શ્રી શાંતિનાથ! આજથી હું તમારામાં જ પોતાનું ચિત્ત લગાવીશ. હે પ્રભો! આ સંસારમાં મને શાંતિ આપો.

તેરમો અધિકાર સમાપ્ત થયો.

અધિકાર ચૌદમો

શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનનું ચરિત્ર વર્ણન કરવા માટે મને નિર્મળ બુદ્ધિ તથા શાંતિ પ્રદાન કરવા માટે હું ભગવાનને નમસ્કાર કરું છું.

ત્યારબાદ—ભગવાનનો અભિષેક જોવા માટે બધી દિશાઓમાં ક્રમસર બધા દેવો પાંડુકશિલાને ઘેરીને બેસી ગયા. દિક્પાલદેવ પોતાના નિકાયો દેવોની સાથે ભગવાનનો અભિષેક જોવાની ઈચ્છાથી ભગવાનના સિંહાસનની ચારેય બાજુ બેસી ગયા. એ પાંડુક વનમાં દેવોની બધી સેનાઓ આનંદ-સહિત ચૂલિકા તથા મેરુ પર્વતને તથા સમસ્ત આકાશને ઘેરીને બેસી ગયા. ત્યારબાદ પરમ આનંદને ધારણ કરતાં સૌધર્મ ઈન્દ્રએ બધા ઈન્દ્ર અને દેવોની સાથે ભગવાનનો અભિષેક કરવાનો પ્રારંભ કર્યો. એ સમયે દેવોના નગારા આકાશમાં ગંભીર અવાજથી વાગવા લાગ્યા તથા દેવાંગનાઓ આનંદથી મનમોહક નૃત્ય કરવા લાગી. એ સમયે સુગંધિત ધૂપનો ધુમાડો ચારે બાજુ ફેલાઈ ગયો તથા દેવોએ ‘શાંતિ તુષ્ટિ પુષ્ટિ’ આપવાવાળા અનેક અર્ઘ્ય પુણ્યાર્થ સમર્પિત કર્યા. ઈન્દ્રોએ એક દિવ્ય મંડપ બનાવ્યો, જેમાં બધા દેવો વગર કોઈ બાધાએ બેસી ગયા. એ મંડપમાં કલ્પવૃક્ષોથી ઉત્પન્ન સુવર્ણ તથા મોતીઓની માળાઓ લટકી રહી હતી જે પુણ્યની પંક્તિઓ જેવી દેખાતી હતી.

ત્યારબાદ, સૌધર્મ ઈન્દ્રએ ભગવાન શ્રી શાંતિનાથનો પ્રથમ અભિષેક કરવા માટે સૌથી પહેલાં પ્રસ્તાવના વિધિ કરી તથા પછી કળશ હાથમાં લીધો. પછી ઈશાન ઈન્દ્રએ પણ આનંદિત થઈને સુવર્ણ તથા રત્નોથી બનેલો ચંદનથી ચર્ચિત કળશ હાથમાં લીધો. બાકીના કલ્પવાસી ઈન્દ્રો ‘જય-જય’ શબ્દો કરવા લાગ્યા તથા અભિષેક વિધિથી એમના પરિચારક બન્યા. બધી ઈન્દ્રાણીઓ, દેવીઓ, અપ્સરાઓ હાથમાં મંગળ દ્રવ્યો લઈને પરિચારિકાઓ બની. જે કળશોમાં જલ લાવ્યા હતા એ સુવર્ણના બનેલા હતા, એનું મુખ એક યોજન પહોળું હતું. આઠ યોજન એની

ઊંડાઈ હતી, મણિઓનાં કિરણોથી એ વ્યાપ્ત હતાં તથા મોતીઓની માળાઓ એના ઉપર લટકી રહી હતી. એ કળશોમાં દેવો ક્ષીરસાગરનું પાણી લાવવા ગયા હતા તથા એ મેરુથી લઈને ક્ષીરસાગર સુધી કતારબદ્ધ ઊભા રહીને પાણી લાવી રહ્યા હતા.

ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ સ્વયંભુ છે, સ્વયં પવિત્ર છે, દૂધ જેવું સફેદ નિર્મળ એમનું લોહી છે એટલે ક્ષીરસાગરના પાણી સિવાય અન્ય કોઈ પાણીથી એમના શરીરને સ્પર્શ કરવાયોગ્ય નથી. આમ સમજીને અતિ આનંદિત થઈને દેવ એમના અભિષેક માટે ક્ષીરસાગરનું જ પાણી લઈને આવ્યા હતા. પાણીથી ભરેલા એ કળશોથી આકાશ વ્યાપ્ત થઈ ગયું હતું તથા એવું દેખાતું હતું માનો એ સંધ્યાના કેસરી વાદળોથી જ ભરાઈ ગયું હોય. ભગવાનનો અભિષેક કરવા માટે ઈન્દ્રએ પોતાની બાજુઓ (ભુજાઓ) ખૂબ જ ફેલાવી લીધી હતી અને બધી ભુજાઓ આભૂષણોથી સુશોભિત હતી; એટલે એ ઈન્દ્ર એવો લાગી રહ્યો હતો માનો ભુષણાંગ જાતિનું કલ્પવૃક્ષ જ હોય. કંઠમાં પડેલી મોતીની માળાથી સુશોભિત ઈન્દ્રએ સુવર્ણથી બનેલા કળશોને પોતાની હજાર ભુજાઓથી ઉપર ઉઠાવી રાખ્યા હતા એટલે એ સમયે ઈન્દ્ર એવો લાગી રહ્યો હતો માનો ભાજનાંગ જાતિનું કલ્પવૃક્ષ હોય.

ત્યારબાદ, સૌધર્મ ઈન્દ્રએ ‘જય-જય-જય’ એ પ્રકારે ત્રણ વાર કહીને ખૂબ જ પ્રસન્નતાથી ભગવાનના મસ્તક ઉપર સ્થૂળ, મનોહર તથા નિર્મળ પ્રથમ ધારા છોડી. આનંદિત થયેલ એ કરોડો દેવોમાં ‘જય-જય’ શબ્દનો મોટો કોલાહલ મચી ગયો તથા ‘જય હો’ તમારી વૃદ્ધિ થાય—આ પ્રકારના શબ્દોથી બધી દિશાઓ ગુંજાયમાન થઈ ગઈ. ત્યારબાદ, સમસ્ત કલ્પવાસી ઈન્દ્રોએ સંસ્કાર કરેલા સુવર્ણ કળશોથી ભગવાનની ઉપર હાથીની સૂંઢના આકારની સ્થૂળ ધારા છોડી. ભગવાનના મસ્તક પર પડતી એવી દૂધ સમાન સફેદ તે જળ-ધારા એવી ભવ્ય લાગી રહી હતી માનો વેગથી વહેતી કોઈ બીજી ગંગા નદીનો પ્રવાહ હોય, પણ ભગવાનમાં અનંત શક્તિ હતી તથા એમનું વજ્રવૃષભ-નારાય-સંહનનધારી શરીર હતું એટલે એ પોતાની મહિમાથી લીલાપૂર્વક મેરુ પર્વતની જેમ એ ધારાની ઉપેક્ષા કરી રહ્યા હતા. એ ધારા જે પર્વત પર પડતી હતી એના ટૂકડે-ટૂકડા થઈ ગયા હતા પણ ભગવાનની અસીમ શક્તિની સામે એ પુષ્પોની જેવી થઈ જતી હતી. અભિષેક કરતી વખતે નિર્મળ પાણીની ધારાઓ ભગવાનના

શરીરને સ્પર્શ કરી, દૂર આકાશમાં ફેલાતી એવી સુંદર લાગી રહી હતી માનો ભગવાનના શરીરના સ્પર્શથી એ પાપોથી છૂટી ગઈ હોય અને મુક્ત થઈને ઉપરની બાજુ જઈ રહી હોય. ભગવાનના અભિષેકના પાણીની ઠંડી ધારાઓ કોક ત્રાંસી પણ જઈ રહી હતી અને એવી સુંદર લાગી રહી હતી માનો દિશારૂપી સ્ત્રીઓના કાનોમાં પડેલા મોતી જ હોય.

પર્વતરૂપી ભગવાનના મસ્તક ઉપર મેઘરૂપી ઈન્દ્ર દ્વારા કરાયેલી ક્ષીરસાગરના પાણીની ધારા એવી સુંદર લાગતી હતી માનો કોઈ નિર્જર(ઝરણું) જ હોય. કળશોના મુખ ઉપર રાખેલાં કમળની સાથે એ પાણી નીચે પડતું હતું તેથી એ પાણી એ કમળના હાસ્યથી ઉત્તમ શોભાને પ્રાપ્ત થતું હતું. એ પર્વત ઉપર ક્યાંક શુદ્ધ સ્ફટિકની પૃથ્વી હતી, ક્યાંક નિલમણિઓની પૃથ્વી હતી તથા ક્યાંક વિદુમમઈની પૃથ્વી હતી તેથી એ પાણીની ધારા પણ એ પૃથ્વીઓના સંબંધથી એવા પ્રકારથી સુશોભિત હતી. એ સ્વચ્છ પાણીનો પ્રવાહ મંદરાચલ પર્વતથી નીચે પૃથ્વી સુધી પડતો એવો લાગી રહ્યો હતો માનો એ મંદરાચલમાં નહીં સમાવા માટે જ નીચે પડી રહ્યો હતો. એ સમયે મહા સુગંધિત ધૂપ જલી રહી હતી, દીપકના બળવાથી પ્રકાશ થઈ રહ્યો હતો, દેવ તથા સેવકો દ્વારા અભિષેકના સમયે મંગળ ગીતો ગવાઈ રહ્યા હતા, કિન્નરી દેવીઓ પણ ભગવાનના અભિષેકના સમયે મનોહર ગીત ગાઈ રહી હતી, દેવીઓના સમૂહ અનેક પ્રકારના ઉત્તમ નૃત્ય કરી રહ્યા હતા, ગંધર્વ દેવ પણ ગીત ગાઈ રહ્યા હતા, દેવોના કર્ણપ્રિય વાજાઓ વાગી રહ્યા હતા, ‘જય’, ‘નંદ’ વગેરે શબ્દો થઈ રહ્યા હતા તથા અસંખ્ય સ્તોત્ર વંચાઈ રહ્યા હતા. આ પ્રકારે ઈન્દ્રોએ પ્રસન્નતાથી મોટી વિભૂતિ સાથે ઘણા કળશોથી ભગવાન શ્રી તીર્થંકર દેવનો અભિષેક સમાપ્ત કર્યો.

ત્યારબાદ, ઈન્દ્રએ ભક્તિપૂર્વક ભગવાનની વંદના કરવા માટે સુગંધિત ગંધોદકથી પૂર્ણ કળશોથી એમનો અભિષેક કરવાનું પ્રારંભ કર્યું. વિધિને જાણવાવાળા ઈન્દ્રએ સુગંધિત દ્રવ્યોથી મળેલા દિવ્ય ગંધોદકથી ભગવાન શ્રી તીર્થંકરનો અભિષેક કર્યો. સમસ્ત દિશાઓમાં વ્યાપ્ત થવાવાળી તથા સંસારભરમાં પ્રવાહીત થવાવાળી એ ક્ષીરસાગરની ધારા શ્રી જિનવાણીની જેમ આપણને પ્રસન્ન કરે. તીક્ષ્ણ તલવારની ધાર સમાન આપણા વિદ્નસમૂહોને નાશ કરવાવાળી પુણ્યધારા આપણને મોક્ષપદ પ્રદાન કરે. જે પાણીની ધારા ભગવાનના શરીરને સ્પર્શ થઈને પવિત્ર

થઈ ગઈ છે, એ ધારા ભગવાનની દિવ્યધ્વનિ જેમ અમારા અંતઃકરણને પવિત્ર કરે. આ પ્રકારે ગંધોદકથી ભગવાનનો અભિષેક કરી સંસારની શાંતિ માટે ઈન્દ્રએ ઊંચા સ્વરમાં શાંતિની ઘોષણા કરી.

ત્યારબાદ, દેવોએ પોતાના આત્માને શાંત કરવા માટે એ ગંધોદકને પહેલાં તો પોતાના મસ્તક ઉપર લગાવ્યું, પછી આખા શરીર ઉપર લગાવ્યું તથા જે બાકી રહ્યું એ સ્વર્ગે લઈ ગયા. આ પ્રકારે ઈન્દ્રોએ ખૂબ જ આનંદથી ભગવાનનો અભિષેક કર્યો તથા ત્રણે લોક દ્વારા પૂજ્ય ભગવાનની અનેક પ્રકારથી પૂજા કરી. દિવ્યગંધ, મુક્તાફળ, કલ્પવૃક્ષોના પુષ્પો, અમૃતપિંડ, માણિક્ય, ઉત્તમ ધુપ, ઉત્તમ ફળ તથા અર્ધ ચઢાવીને એમણે ભગવાનની પૂજા કરી, શાંતિધારા પ્રદાન કરી તથા આ પ્રકારે ભગવાનનો જન્મ-અભિષેકકલ્યાણક સમાપ્ત કર્યો. પછી ઈન્દ્રોએ પ્રસન્ન થઈને બધી દેવાંગનાઓ સાથે ભગવાનની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી તથા મસ્તક નમાવીને એમને નમસ્કાર કર્યા. એ સમયે આકાશમાંથી પાણીની બુંદોની સાથે પુષ્પોની વર્ષા થઈ તથા સુગંધિત કેસરની પાંખડીઓ તથા સુગંધિત હવા ધીરે-ધીરે વહેવા લાગી. આ પ્રકારે પ્રસન્ન થઈને ઈન્દ્રોએ જેમનો અદ્ભુત સ્નાત્રોત્સવ કર્યો એવા એ પરમ પવિત્ર ભગવાન ત્રણે લોકને જલ્દીથી પવિત્ર કરે.

ત્યારબાદ, અભિષેક સમાપ્ત થઈ ગયા પછી ઈન્દ્રાણીએ પ્રકૃતિલિત ચિત્તથી ત્રણે જગતના ગુરુ, ભગવાનનો શ્રંગાર કરવાનો ચાલુ કર્યો. જેમનો અભિષેક થઈ ચૂક્યો છે તથા જે પોતાના તેજથી સૂર્યને જીતી રહ્યા છે એવા ભગવાનના શરીર ઉપર લાગેલી પાણીની બુંદોને સ્વચ્છ નિર્મળ વસ્ત્રોથી લુછ્યા. ભગવાનનું શરીર અત્યંત સુગંધિત હતું તથા ભક્તિમાં તત્પર ઈન્દ્રાણીએ સુગંધિત ચંદનથી એમના ઉપર લેપન કર્યું. જે ભગવાન ત્રણે લોકના તિલક સ્વરૂપ હતા એટલે ઈન્દ્રાણીએ એમના કપાળ ઉપર તિલક કર્યું તથા એમના મસ્તક ઉપર કલ્પવૃક્ષના પુષ્પોની માળાથી સુશોભિત મુકુટ રાખી દીધો. જે ભગવાન ત્રણે લોકના ચુડામણિ હતા એટલે ઈન્દ્રાણીએ એમને ચુડામણિ પહેરાવ્યું તથા પ્રસન્ન થઈને એમના નેત્રોમાં કાજલ લગાવ્યું. ભગવાનના કાનોમાં જન્મજાત કાણું હતું એટલે ઈન્દ્રાણીએ એમાં ભક્તિપૂર્વક સૂર્ય-ચંદ્રની જેવા કાંતિવાળા મનોહર કુંડળ પહેરાવ્યા. એમના હૃદયપ્રદેશમાં મણિઓનો હાર પહેરાવ્યો. કંઠમાં કંઠી પહેરાવી અને માળા પહેરાવી તથા આ પ્રકારે જન્મથી જ અતિ રૂપવાન ભગવાનની શોભા સર્વોત્તમ

બનાવી. એમના બંને હાથ કેયુર, કટક, અંગદ તથા દિવ્ય અંગુઠીથી સુશોભિત હતા તથા એ કલ્પવૃક્ષની જેમ દેખાતા હતા. ઈન્દ્રાણીએ પ્રસન્ન થઈને ભગવાનની કમરમાં કિંકિણીઓની સાથે-સાથે બહુમૂલ્ય સુશોભિત મણિઓની કરધની પહેરાવી. પગમાં મણિઓના નુપૂર શોભાયમાન હતા જે સુંદર અવાજ કરી રહ્યા હતા તથા એવા સુંદર લાગી રહ્યા હતા માનો સરસ્વતી જ એ અનુપમ ચરણોની સેવા કરી રહી હોય.

ભગવાન શ્રી તીર્થંકર દેવ ત્રણે લોકના શ્રૃંગારભુત હતા, અત્યંત રૂપવાન હતા તથા દિવ્ય શરીરને ધારણ કરવાવાળા હતા. આમ તો એમના શરીરનો શ્રૃંગાર કરવાની કોઈ જરૂર જ ન હતી. પરંતુ ઈન્દ્રાણીએ પોતાના કર્તવ્યનું પાલન કરવા માટે તથા પુણ્ય સંપદાન કરવા માટે એ જ સમયે ભગવાનનો શ્રૃંગાર કર્યો હતો. એ સમયે સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન ભગવાન એવા લાગી રહ્યા હતા માનો પુંજભૂત યશોરાશી જ એક જગ્યાએ સ્થિર થઈ હોય અથવા લક્ષ્મીનો નિર્મળ પુંજ હોય અથવા શુભ પરમાણુઓનો સમૂહ હોય, તેજનો સમૂહ હોય અથવા સંપૂર્ણ કળાઓથી સુશોભિત ચંદ્રમા જ હોય અથવા સૌભાગ્યનો ભંડાર જ હોય, સુંદરતાનો સમૂહ હોય અથવા ગુણોનો સાગર હોય અથવા ભાગ્યનો સમૂહ હોય અથવા ઋદ્ધિઓથી સુશોભિત મુનિરાજ જ બિરાજમાન હોય. સુવર્ણની કાંતિને ધારણ કરવાવાળા ભગવાનનું શરીર સ્વભાવથી જ સુંદર હતું તથા અનેક પ્રકારના દિવ્ય આભૂષણોથી વિભૂષિત કર્યું હતું. પછી ઈન્દ્રાણીએ તિલક વગેરેથી ચર્ચિત કરી એમનો મનોહર શ્રૃંગાર કર્યો એટલે એ ઉપમારહિત શોભાનું વર્ણન ભલા કોણ વિદ્વાન કરી શકે છે? આ પ્રકારે પરમ આનંદ આપવાવાળા ભગવાનનો શ્રૃંગાર કરી એ ઈન્દ્રાણી એમની રૂપ-રાશિ જોઈને સ્વયં જ અત્યંત આશ્ચર્ય કરવા લાગી. ઈન્દ્રએ પણ આશ્ચર્ય તથા કૌતુહલની સાથે પોતાના બંને નેત્રોથી ભગવાનના રૂપની એ સમયની અદ્ભુત શોભા જોઈ તોપણ એ સંતુષ્ટ ન થયો. પૂર્ણ સંતુષ્ટિ પ્રાપ્ત કરવાની ઈચ્છાથી એણે પોતાની વિક્રિયાઋદ્ધિથી પોતાના સહસ્ર નેત્ર બનાવ્યા. એ સમયે બધા દેવો નિમેષ અથવા પલકાર માર્યા વગર આંખોથી મણિઓની ખાણની જેવું એમનું રૂપ જોતા હતા.

ત્યારબાદ, ઈન્દ્રાદિક દેવોએ ખૂબ જ મોટું માહાત્મ્ય પ્રગટ કરી ભગવાનની સ્તુતિ કરવાની શરૂ કરી. જે પ્રકારે બીજનો ચંદ્રમા પ્રગટ થઈને લોકોને આનંદ કરાવે છે એ જ પ્રકારે હે દેવ! તમે પણ અમને લોકોને પરમ આનંદ

આપવા માટે જ પ્રગટ થયા છે. હે દેવ! તમારો પુણ્યોદય સર્વોત્તમ છે. તમે મિથ્યાત્વ તથા અજ્ઞાનરૂપી ખાડામાં પડતા પ્રાણીઓને ધર્મરૂપી હાથનો સહારો આપીને સ્વયં કૃપાપૂર્વક એમનો ઉદ્ધાર કરશો. હે પ્રભો! જે પ્રકારે આપના શરીરના કિરણોથી બાહ્ય અંધકાર નષ્ટ થઈ ગયો છે એ જ પ્રકારે મનુષ્યોનો અંતરંગ અંધકાર પણ તમારા વચનોથી નષ્ટ થઈ જશે. હે દેવ! તમે સોળમા તીર્થંકર છો, તમે જ પાંચમા ચક્રવર્તી છો, તમે જ કામદેવ છો, તમે જ મુક્તિરૂપી સ્ત્રીના પતિ છો. હે નાથ! તમે જગતના સ્વામી છો, ગુરુઓના મહાગુરુ છો, ધર્મતીર્થને ઉત્પન્ન કરવાવાળા છો તથા સદ્ધર્મના મુખ્ય નેતા છો. જે પ્રકારે ચંદ્રમા સ્વયં સ્વચ્છ છે તથા એ સમસ્ત પૃથ્વીને ધવલીત અથવા સફેદ કરે છે એ જ પ્રકારે તમે પણ સ્વયં પવિત્ર છો અને પોતાના પરમ ગુણોથી સમસ્ત સંસારને પવિત્ર કરશો. હે પ્રભો! તમારી વચનામૃતરૂપી દવાઓથી ઘણા રોગી આરોગ્યતા પ્રાપ્ત કરશે. હે દેવ! તમે મસ્તકથી લઈને પગ સુધી સમ્યગ્જ્ઞાનાદિક સમસ્ત ગુણોથી પરિપૂર્ણ છો; તેથી માનો રિક્ત સ્થાન ન પામવાને કારણે જ માનો દોષો તમારાથી દૂર ભાગી ગયા છે. હે દેવ! તમે વગર સ્નાન કરે જ પવિત્ર છો તથા આજ આ મેરુ પર્વત ઉપર સ્નાન કરાવ્યું છે એટલે હે પ્રભુ! સમસ્ત લોકોને તથા પાપથી મલિન એવા અમને તમે પવિત્ર કરો.

હે દેવ! તમે ત્રણેય જ્ઞાનરૂપી નેત્રોને ધારણ કરવાવાળા છો; તેથી સંસારમાં બુદ્ધિમાન લોકો તમને કેવળજ્ઞાનરૂપી સૂર્યના ઉદયાચળ માને છે. જે પ્રકારે શુદ્ધ ખાણથી નીકળેલી મણિ પણ ઉત્તમ સંસ્કારના સંબંધથી વધારે દેદીપ્યમાન થવા લાગે છે એ જ પ્રકારે અભિષેક તથા આભરણોના સંબંધથી તમે પણ ખૂબ જ વધારે દેદીપ્યમાન લાગો છો. મુનિઓ તમને ‘પુરાણ-પુરુષ’ કહે છે, ‘પુરાણ-કવિ’ કહે છે, તમને વગર કારણે બંધુ કહે છે, ત્રણે લોકના પિતા માને છે, બધા જીવોના હિતકારક, પૂજ્ય, સમસ્ત વિદ્યાઓમાં નિપુણ તથા ધર્માત્મા ભવ્યોને મોક્ષ પહોંચાડવાવાળા સાથી કહે છે. તમારો આત્મા પવિત્ર છે, તમે ગુણશાળી છો તથા સંસારથી ડરેલા પ્રાણીઓના શરણ છો, તેથી તમને નમસ્કાર છે. તમે જગતના સ્વામી છો, સજ્જનોને પ્રસન્ન કરવાવાળા છો તથા દિવ્યમૂર્તિને ધારણ કરવાવાળો છો માટે આપને વારંવાર નમસ્કાર છે. હે પ્રભો! તમારી પ્રવૃત્તિ પરિશ્રદ્ધ રહિત છે. તમે સમ્યગ્જ્ઞાનરૂપી નેત્રોને ધારણ કરવાવાળા છો. તમે અત્યંત બળવાન છો તથા સજ્જનોના ગુરુ છો એટલે તમને વારંવાર નમસ્કાર

એ. તમારું નિર્મળ શરીર પરસેવા વગરનું છે, મળ રહિત છે, તમારું લોહી દૂધ જેવું સફેદ છે, તમારું સહનન વજ્રવૃષભનારાય છે, સંસ્થાન સમયતુરચ્છ છે, તમારું શરીર અત્યંત રૂપવાન છે, અત્યંત સુગંધિત છે, બધા સુલક્ષણોથી સુશોભિત છે, અનંત શક્તિને ધારણ કરવાવાળું છે તથા તમારા વચન પ્રિય તથા સમસ્ત જીવોનું હિત કરવાવાળા છે—આ સુંદર દશ અતિશય તમારા શરીરની સાથે પ્રગટ થયા છે એટલે તમને નમસ્કાર છે, નમસ્કાર છે. શ્રીમાન છો તથા જ્ઞાનના સાગર છો એટલે તમને વારંવાર નમસ્કાર છે. હે સંસારના સ્વામી! તમે ઉપમારહિત છો તથા મહિમાઓથી મંડિત લક્ષણોથી શોભાયમાન છો એટલે તમને નમસ્કાર છે.

હે દેવ! આ પ્રકારે તમારી સ્તુતિ કરી અમે તમારાથી કાંઈ માંગતા નથી, કેમ કે તમે તો ત્રણે લોકના સામ્રાજ્યના સ્વામી છો તથા અમને એનો લોભ નથી. હે સ્વામિન્! તમે અમને નિર્મળ રત્નત્રય આપો, સમાધિ-મરણ આપો, અમારા અશુભ-કર્મોનો નાશ કરો તથા તમારા શુભગુણ અમને પ્રદાન કરો. હે શ્રી જિનરાજ! વધારે પ્રાર્થનાથી શું લાભ? ભવભવમાં તમારામાં થવાવાળી કેવળ પ્રગાઠ-ભક્તિ અમને આપો. આ પ્રકારે સ્તુતિ કરી ઈન્દ્રાદિ દેવોએ ભગવાનના ગુણ પ્રાપ્ત કરવા માટે અથવા મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે મસ્તક નમાવીને ભગવાનના ચરણકમળમાં ખૂબ જ ભક્તિથી નમસ્કાર કર્યા. એ ભગવાન સંસારમાત્રને શાંતિ આપવાવાળા હતા. એમના બધા પાપો શાંત થઈ ગયા હતા તથા એ પોતે જ શાંત હતા. આમ સમજીને ઈન્દ્રોએ એમનું સાર્થક નામ ‘શાંતિ’ રાખ્યું. ત્યારબાદ ઈન્દ્રોએ ભગવાનને ઐરાવત હાથી ઉપર બિરાજમાન કર્યા, પછી ઈન્દ્રાદિક બધા દેવગણો પહેલાંની જેમ દુર્દંભિ વગેરે વાજા, ગીત, નૃત્ય, ‘જય-જય’ શબ્દ કરતાં તથા મોટી વિભૂતિ સાથે આકાશને ઓળંગીને ખૂબ જ જલ્દીથી હસ્તિનાપુરી નગરીમાં આવી ગયા. એ નગરીના ભવનો ઉપર લાગેલી અનેક પ્રકારની મનોહર ધ્વજાઓથી તથા ગીત, નૃત્ય વગેરે મહોત્સવોથી પ્રત્યક્ષ અમરાપુરીની જેવી શોભાયમાન લાગી રહી હતી. દેવોની સેના એ નગરીને ઘેરીને ચારેબાજુ ઊભી રહી ગઈ, માનો એ નગરીની શોભા જોવા જ આવી હોય.

ત્યારબાદ, ઈન્દ્રએ સ્વયં જગત ગુરુ ભગવાનને લઈને થોડા અન્ય દેવોની સાથે મહારાજ વિશ્વસેનના આંગણામાં પ્રવેશ કર્યો. ત્યાં દેવો દ્વારા દેવોપમ સુશોભિત કરેલા મહારાજના આંગણામાં સૌધર્મ ઈન્દ્રએ ભગવાનને

સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન કર્યા. એ સમયે મહારાજ વિશ્વસેનનું શરીર રોમાંચિત થઈ ગયું અને એ ખૂબ જ આશ્ચર્યની સાથે આંખો મોટી કરીને ભગવાનને જોવા લાગ્યા. એ સમયે ભગવાન પોતાની કાંતિથી ચંદ્રમાની જેવા સુંદર લાગી રહ્યા હતા, જોવામાં ખૂબ જ પ્રિય લાગી રહ્યા હતા, તેજમાં સૂર્યની જેવા હતા તથા સમસ્ત આભરણોથી સુશોભિત હતા એવા ભગવાનને મહારાજ જોઈ રહ્યા હતા, ઈન્દ્રાણીએ માતાની માયા-નિદ્રા દૂર કરી એમને જગાડ્યા ત્યારે એ સતી પ્રસન્ન થઈને પોતાના પરિવારના લોકોની સાથે પોતાના પુત્રને જોવા લાગી. એ સમયે એ ભગવાન પોતાની કાંતિથી સૂર્યને જીતી રહ્યા હતા એટલા માટે એવા લાગી રહ્યા હતા માનો તેજનો સમૂહ જ એક જગ્યાએ આવીને પ્રગટ થઈ ગયો હોય તથા આભૂષણોથી એ એવા લાગી રહ્યા હતા માનો ભુષણાંગ જાતિનું કલ્પવૃક્ષ જ હોય. એ સમયે ભગવાનના માતા-પિતા ઈન્દ્રાણીની સાથે ઈન્દ્રને જોઈને ખૂબ જ પ્રસન્ન થયા કેમ કે એમના સમસ્ત મનોરથ પૂર્ણ થઈ ચૂક્યા હતા.

ત્યારબાદ, શ્રી શાંતિનાથના પુણ્ય પ્રગટ કરવા માટે ઈન્દ્રએ દેવોની સાથે પ્રસન્ન થઈને ઉત્તમ સ્તુતિ-વાક્યોથી માતા-પિતાની પ્રશંસા કરી. એ કહેવા લાગ્યા કે તમે ધન્ય છો, તમે જગત પૂજ્ય છો, ત્રણે લોક તમારી વંદના કરે છે, દેવો પણ તમારી વંદના કરે છે, તમે ચતુર છો, મહા ભાગ્યશાળી છો તથા કલ્યાણભાગી છો. સંસારમાં તમે બન્ને જ સૌભાગ્યનો ભોગ કરવાવાળા છો, તમે જ શ્રેષ્ઠકુળમાં ઉત્પન્ન થયા છો, તમે જ જ્ઞાની છો, તમે જ લોકમાન્ય છો, તમે જ શ્રેષ્ઠ છો, શ્રેષ્ઠ લક્ષ્મીથી સુશોભિત છો તથા સમસ્ત રાજાઓમાં મુખ્ય છો. તમારા અદ્ભુત પુણ્યકર્મના ઉદયથી જ સમસ્ત ગુણોની ખાણ, ગુરુઓના ગુરુ, ત્રણ લોકના યુગામણિ તથા સર્વોત્તમ ભગવાન શ્રી તીર્થકરે આપના કુળમાં અવતાર લીધો છે. જીવોને સમસ્ત તત્ત્વ પ્રગટ કરવાવાળા એ મહાન શ્રી તીર્થકરૂપી સૂર્ય એરાડૂપી પૂર્વ દિશામાં શ્રી વિશ્વસેનરૂપી ઉદયાચળ પર્વતથી પ્રગટ થયા છે. આ ભગવાન અજ્ઞાનરૂપી અંધકારના નાશ કરવાવાળા છે, ભવ્યજીવોના હૃદયકમળને પ્રફુલ્લિત કરવાવાળા છે તથા ત્રણ જગતના ગુરુ છે. તમે એમના માતા-પિતા છો એટલે તમે ત્રણેય જગતના ગુરુના ગુરુ પણ છો. આ આપનું રાજભવન આજે શ્રી જિનાલયના જેવું આરાધના કરવાયોગ્ય છે તથા તમે અમારા દ્વારા હંમેશા પૂજ્ય તથા માન્ય છો; કેમ કે તમે અમારા ગુરુના પણ ગુરુ

છો. આ પ્રકારે ઈન્દ્રએ માતા-પિતાની સ્તુતિ કરી, દિવ્ય તથા ઉત્તમ વસ્ત્ર, માળા તથા આભરણોથી એમની પૂજા કરી અને બધી રીતે એમને પ્રસન્ન કર્યા.

ત્યારબાદ, ઈન્દ્રએ ભગવાનને મેરુ પર્વત ઉપર લઈ જવાની, ત્યાં એમનો અભિષેક કરવાની અને ત્યાંથી પાછા આવવા સુધીની બધી જ વાત કહી સંભળાવી. એ વાતોને સાંભળી માતા-પિતા પરમ પ્રસન્ન થયા, એમને ચરમસીમા સુધી પહોંચવાવાળું સુખ પ્રાપ્ત થયું અને એ ખૂબ જ આશ્ચર્ય કરવા લાગ્યા. ત્યારબાદ માતા-પિતાએ ઈન્દ્રના ઉપદેશ અનુસાર મોટી વિભૂતિ તથા ઉત્સવ સાથે ફરીથી ભગવાનનો જન્મોત્સવ મનાવ્યો. એ સમયે અનેક વર્ષોની મહાધ્વજા, માળા, મોતીઓની માળા તથા મનોહર તોરણોથી સજાવેલી એ નગરી ખૂબ જ સુંદર લાગી રહી હતી. એ સમયે રત્નોના ચૂરણથી ભરેલા ચોકથી નગરીની ગલીઓ ખૂબ જ સુંદર લાગતી હતી અને એ નગરી પણ ગીત, નૃત્ય, વાજાઓથી સ્વર્ગ જેવી લાગતી હતી. જે પ્રકારે રાજા અને સજ્જન લોકો પોતાની સ્ત્રીઓની સાથે સમસ્ત વિઘ્નોનો નાશ કરવા માટે તથા મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે શ્રી જિનાલયોમાં મોટી વિભૂતિ સાથે સમસ્ત કલ્યાણકોને સિદ્ધ કરવાવાળી ભગવાનની પૂજા-અભિષેક કરી રહ્યા હતા, એ જ પ્રકારે હૃદયમાં આનંદિત થઈને બધા નગરવાસીઓ પણ ભગવાનની પૂજા કરી રહ્યા હતા. જે પ્રકારે મહારાજ શ્રી વિશ્વસેને દીન તથા અનાથ લોકોને અનેક પ્રકારના દાન આપ્યા એ જ પ્રકારે નગર નિવાસીઓએ ખૂબ જ પ્રસન્નતાથી દાન આપ્યું. જે પ્રકારે અંત:પુરમાં સ્ત્રીપુરુષ બધા નૃત્ય-વાજા વગેરેથી મહા ઉત્સવ ઉજવી રહ્યા હતા એ જ પ્રકારે નગરનિવાસી પણ ઘર-ઘર આનંદ મનાવી રહ્યા હતા.

જે પ્રકારે મેરુ પર્વત ઉપર મોટી વિભૂતિ સાથે પરમ ઉત્સવ થયો એ જ પ્રકારે અહીં પરમ આનંદમાં ડૂબેલા પરિવારના લોકો દ્વારા પરમ ઉત્સવ ઉજવ્યો. એ સમયે અંત:પુરમાં નિવાસીઓને તથા નગરનિવાસીઓની સાથે સમસ્ત સંસારને આનંદિત જોઈને ઈન્દ્રએ પણ પોતાનો આનંદ પ્રગટ કરવા ચાહ્યું એટલે એણે એ બધાની સામે મોટી વિભૂતિ સહિત બધા પરિવારની સાથે એ જ સમયે મનોમુગ્ધ કરતું 'આનંદ' નામનું નાટક કરવાનું શરૂ કર્યું. ઈન્દ્રનું એ નાટક પ્રારંભ થતાં જ મહારાજ શ્રી વિશ્વસેન વગેરે બધા રાજાઓ પોતાના પરિવાર સાથે નાટક જોવા બેસી ગયા. એ સમયે એ નાટકની વિધિને જાણવાવાળા ગંધર્વપાત્રો શ્રી જિનેન્દ્રદેવના ગુણોને પ્રગટ કરવાવાળા સંગીત વાગવા

લાગ્યા. વીણાની સાથે-સાથે સ્વર મેળવવાવાળી કિન્નરી દેવીઓ દ્વારા મધુર સ્વરથી શ્રી તીર્થકરના ગુણોને પ્રગટ કરવાવાળા મનોહર સંગીત ગવાઈ રહ્યા હતા. એ ઉત્સવમાં દેવોના હાથેથી વગાડેલ મૃદંગ, નૃત્ય-યોગ્ય મધુર અવાજ કરી રહ્યા હતા તથા દેવોના મુખથી વાગવાવાળી બાંસુરી પણ એ જ લયમાં વાગી રહી હતી.

ઈન્દ્રએ સૌથી પહેલાં ધર્મ, અર્થ, કામ—આ ત્રણેય પુરુષાર્થોને સિદ્ધ કરવાવાળા ગર્ભ કલ્યાણક તથા જન્મકલ્યાણક સંબંધી નાટક દેખાડ્યું. પછી ભગવાનની પૂર્વના અગ્યાર ભવોને દેખાડીને તત્સંબંધી અનેક પ્રકારના રૂપ દેખાડ્યા. એણે સૌથી પહેલાં શુદ્ધ પૂર્વ રંગ દેખાડ્યા તથા પછી શરીરને સારા લાગવાવાળા સાધનો દ્વારા ઘણા પ્રકારના નાટકો દેખાડ્યા. ઈન્દ્રએ ચિત્ર, રેચક, પદ્મકટ તથા કંઠાશ્રીત વગેરે દ્વારા દર્શકોને રસ-પાન કરાવતું તાંડવ-નૃત્ય કર્યું. ઈન્દ્ર હજાર ભુજાઓ બનાવી નૃત્ય કરી રહ્યો હતો. એ સમયે એવું લાગતું હતું માનો એના પગ રાખવાથી પૃથ્વી ફાટીને બે ભાગમાં થઈ જશે. વસ્ત્ર તથા આભૂષણોથી દેદીપ્યમાન ઊંચા શરીરને ધારણ કરવાવાળા એ ઈન્દ્ર આભૂષણોથી સુશોભિત પોતાની સહસ્ર ભુજાઓને ફેલાવી નૃત્ય કરી રહ્યો હતો તથા એવો લાગી રહ્યો હતો માનો કલ્પવૃક્ષ જ નૃત્ય કરી રહ્યું હોય. એ ઈન્દ્ર ક્ષણભરમાં એક દેખાતો હતો, ક્ષણભરમાં અનેક દેખાતો હતો, ક્ષણભરમાં સ્થૂળ, ક્ષણભરમાં લઘુ, ક્ષણભરમાં નજીક, ક્ષણભરમાં દૂર, ક્ષણભરમાં આકાશમાં, ક્ષણભરમાં પૃથ્વી ઉપર દેખાતો હતો. આ પ્રકારે એ ઈન્દ્ર પોતાની વિક્રિયાનું માહાત્મ્ય દેખાડી રહ્યો હતો તથા એ સ્વયં ઈન્દ્રજાળની જેમ પ્રતીત થતો હતો. ઈન્દ્રની ભુજાઓ ઉપર અપ્સરાઓ નૃત્ય કરતી તથા ખૂબ જ વેગથી ફેર-ફુદડી લેતી દેવાંગનાઓ વિજળીની જેવી લાગતી હતી. નૃત્ય કરતાં ઈન્દ્રના શરીરના પ્રત્યેક અવયવની જે ચેષ્ટા થતી હતી એ નૃત્ય કરવાવાળા પાત્રોમાં ભાગલા પડી જવાને કારણે સુંદર લાગતી હતી. એ દેવીઓની સાથે નૃત્ય કરતાં સૌધર્મ ઈન્દ્ર પોતાની વિભૂતિથી એવો લાગી રહ્યો હતો માનો કલ્પલતાઓની સાથે નૃત્ય કરતાં જંગમ કલ્પવૃક્ષ જ હોય. એ નાટકમાં દર્શક તો શ્રી વિશ્વસેન વગેરે મહારાજા તથા એરા વગેરે મહારાણીઓ હતી. ત્રણે જગતના ભગવાન શ્રી શાંતિનાથની આરાધના થઈ રહી હતી. સૌધર્મ સ્વર્ગનો ઈન્દ્ર નટ હતો. દેવાંગનાઓ નૃત્યકારિણી હતી. દેવોના દુંદુભી વાજાઓ હતા, ગંધર્વ વગેરે ગાવાવાળા હતા. એ રસ, એ નૃત્ય, એ વિજ્ઞાન, એ વિક્રિયા, એ ગીત, એ વાદ્ય તથા દેવો દ્વારા કરાયેલો એ અદ્ભુત

મહોત્સવ બધું મહા મનોહર હતું અને ખૂબ જ વિચિત્ર હતું. એ વચનોથી અગોચર હતા એટલે કોઈ પણ વિદ્વાન એનું વર્ણન નહોતા કરી શકતા. મહારાજ શ્રી વિશ્વસેન એરાદેવીની સાથે એ અદ્ભુત નૃત્યને જોઈને ખૂબ જ આશ્ચર્ય કરવા લાગ્યા. એ સમયે અનેક ઈન્દ્રાદિક એમની ઉત્તમ પ્રશંસા કરી રહ્યા હતા.

ત્યારબાદ, ઈન્દ્રએ ભગવાનની સેવા કરવા માટે ક્રીડા કરવાવાળા એ દેવોને ભગવાનની પાસે મોકલી દીધા કે જેમણે ભગવાનની જેવા જ આયુ, રૂપ, વેષ વગેરેને ધારણ કરેલા હતા. આ પ્રકારે ધર્મ સાધન કરી પ્રસન્ન થયેલા, ચારેય નિકાયોના દેવ પોતપોતાના નિયોગનું પાલન કરી તથા અનેક પ્રકારના પુણ્યોપાર્જન કરી પોતપોતાના સ્થાને ચાલ્યા ગયા.

દંટરથનો જીવ પણ પુણ્યકર્મના ઉદયથી ઘણા દિવસો સુધી સુખોનો અનુભવ કરી સર્વાર્થસિદ્ધિથી ચ્યવીને મહારાજ વિશ્વસેનની યશસ્વતી રાણીના ગર્ભથી ચકાયુદ્ધ નામનો પુત્ર થયો. એ ચકાયુદ્ધ દિવ્ય લક્ષણોથી સુશોભિત હતો, મોક્ષગામી હતો, મહા ધીર-વીર હતો, મહાપુરુષ હતો તથા જ્ઞાનત્યાગ વગેરે ગુણોનો સ્થાન હતો.

ભગવાન શ્રી શાંતિનાથને સ્નાન કરાવવા, વસ્ત્રો પહેરાવવા, ભોજન કરાવવા માટે ઈન્દ્રે અનેક દેવાંગનાઓને ધાયમાતાના રૂપમાં નિયુક્ત કરી રાખી હતી. એ બધી દેવાંગનાઓ ભક્તિપૂર્વક દિવ્ય દ્રવ્યોથી ભગવાનને સ્નાન, મંડન, ક્રીડન તથા અદ્ભુત સંસ્કાર વગેરે બધું કરતી હતી. ત્યારબાદ, ભગવાનના સુંદર શરીરના અવયવ બીજના ચંદ્રની જેમ ધીરે-ધીરે અનુક્રમથી વધવા લાગ્યા. ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ થોડું હસતા હતા તથા મણિઓના આંગણમાં રમતા હતા. આ પ્રકારે બાળપણમાં અદ્ભુત ચેષ્ટાઓ કરતાં-કરતાં માતા-પિતાને આનંદ કરાવતા હતા. ભગવાનનું થોડું હસવું મુખરૂપી ચંદ્રમામાં નિર્મળ ચાંદની જેવું હતું, જેનાથી એમના માતા-પિતાના મનનો સંતોષરૂપી સાગર વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થઈ જતો હતો. ત્યારપછી એમના મુખકમળમાં સરસ્વતી (વાણી) એ પ્રવેશ કર્યો. એમની વાણી ખૂબ જ મધુર હતી, ખૂબ જ મનોહર હતી તથા સંસારભરમાં આનંદ કરાવવાવાળી હતી. ભગવાન આભૂષણથી સુશોભિત થઈને મણિઓની પૃથ્વી ઉપર ડગમગાતા પગ સાથે ચાલતા એવા સુંદર લાગતા હતા માનો ચાલતું-ફરતું કલ્પવૃક્ષ જ હોય. એ દેવકુમાર ક્યારેક તો હાથી, ઘોડા, વાંદરા વગેરેના સુંદર રૂપ ધારણ કરી ખૂબ જ પ્રસન્નતાથી

ભગવાનની સાથે ક્રીડા કરતા, ક્યારેક ભગવાનની આયુની જેવા જ બાળકનું મનોહર રૂપ લઈને રત્નોની ધુળથી ક્રીડા કરી ભગવાનને પ્રસન્ન કરતાં હતા. ભગવાનના શરીરના અવયવ જેમ-જેમ વધતા જતા હતા એમ-એમ દેવો જૂના વસ્ત્રો ઉતારી નવા આભૂષણો પહેરાવી દેતા હતા. ભગવાનનું એ બાળપણ ચંદ્રમાની જેમ સંસારમાં વંદનીય હતું. લોકોના નેત્રોને આનંદ આપવાવાળું હતું તથા મનોહર અને નિર્મળ હતું. એ પ્રકારે એ ભગવાન અમૃતમય અન્નપાન તથા પોતાની આયુને યોગ્ય ભૂષણોથી ચંદ્રમાની મનોહરતાની જેમ અનુક્રમથી કુમાર અવસ્થાને પ્રાપ્ત થઈ ગયા હતા.

શરીરની સાથે-સાથે જ ઉંમરની ક્રાંતિ, દીપ્તિ, કળા, વિદ્યા તથા ત્રણેય જ્ઞાનથી ઉત્પન્ન થવાવાળા ગુણ બધા આપમેળે વધતા ગયા, એમનું શરીર મનોહર હતું, વાણી પ્રિય હતી, સજ્જનોને માન્ય હતી તથા પ્રેમ ઉત્પન્ન કરવાવાળી હતી, નેત્ર સામ્ય અવસ્થાને ધારણ કરતાં હતા તથા એમનું અંગ-ઉપાંગ બધું શુભ હતું. મતિજ્ઞાન-શ્રુતજ્ઞાન-અવધિજ્ઞાન—આ ત્રણેય જ્ઞાન તો જન્મની સાથે જ પ્રગટ થયા હતા તથા અન્ય પણ બધી મહા વિદ્યાઓ આપમેળે એમનામાં પ્રગટ થઈ ગઈ હતી. એ શ્રી તીર્થંકર ભગવાન હિત-અહિતને તથા મુનિ-ગૃહસ્થના ધર્મને પોતાના જ્ઞાનથી પોતાની મેળે જ જાણતા હતા એટલા માટે ભગવાન સમસ્ત વિદ્વાનોના ગુરુ તથા સમસ્ત વિદ્યાઓને પ્રગટ કરવાવાળા હતા, સંસારમાં એમના અન્ય ગુરુ કોઈ નહોતા. ક્ષાયિક સમ્યગ્દર્શનથી સુશોભિત થવાવાળા બુદ્ધિમાન ભગવાને આઠમાં વર્ષમાં ગૃહસ્થ ધર્મની ઈચ્છાથી પરમ શુદ્ધતાપૂર્વક પોતાને યોગ્ય પાંચ અણુવ્રત, ત્રણ ગુણવ્રત, ચાર શિક્ષાવ્રત—આ બધા વ્રતો સ્વયં ધારણ કર્યાં. એ ભગવાન માતા-પિતાનો આનંદ વધારતા, ભાઈઓનું સુખ વધારતા તથા સંસારના લોકોમાં પ્રેમ વધારતા અનુક્રમથી વધતા ગયા.

ત્યારપછી, એ ભગવાન પોતાની ક્રાંતિથી કામદેવ તથા ચંદ્રમાને, દીપ્તિથી સૂર્યને જીતતા, ઉપમારહિત યૌવન અવસ્થાને પામીને અતિ સુશોભિત થવા લાગ્યા. ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ દિવ્ય રૂપવાન હતા. તપાવેલા સૂર્યની જેવી એમની ક્રાંતિ હતી, એક લાખ વર્ષની એમની આયુ હતી તથા ચાલીસ ધનુષ ઊંચું એમનું શરીર હતું. એ ભગવાન નિઃસ્વેદ (પસીના-રહિત) વગેરે ગુણોથી, યૌવનની શોભાથી તથા દેવો દ્વારા લાવેલા ઉત્તમ વસ્ત્રાભૂષણોથી સમસ્ત ઉપમાઓને જીતતા ખૂબ જ સુશોભિત થઈ રહ્યા હતા. ભ્રમર-શ્યામ વાળ (કેશ)થી સુશોભિત એમનું મસ્તક, માળા

અને મુકુટના સમાવેશથી એવી સુંદર શોભા દેતા હતા માનો અદ્ભુત શોભાને ધારણ કરવાવાળી ચૂલિકા (ચોટી, ટોચ)થી મેરુ પર્વતનું શિખર જ શોભાયમાન થઈ રહ્યું હોય ! ચંદ્રમાને જીતવાવાળા વિસ્તીર્ણ લલાટ એવી સરસ શોભા દઈ રહ્યા હતા માનો સરસ્વતીદેવીએ મહાક્રીડા-લીલાને જ ધારણ કરી હોય! કાળી પુતળીથી શોભાયમાન સુંદર ભ્રમરવાળા ભગવાનની બંને આંખોની શોભા એવી ભવ્ય લાગતી હતી માનો સમસ્ત શત્રુઓને જીતીને એ નેત્રો શાંત થઈ ગયા હોય. સૂર્ય-ચંદ્રમાની જેમ બંને કુંડળોથી શોભાયમાન શ્રુતજ્ઞાનથી પૂર્ણ ભગવાનના બંને કાન એવા લાગી રહ્યા હતા માનો એ ગીત વગેરેના રસાસ્વાદન કરવાની ચરમસીમા સુધી પહોંચી ગયા હોય. ભગવાનના મુખરૂપી ચંદ્રમાની શોભાનું ભલા કોણ વર્ણન કરી શકે છે? કેમકે એમનાથી તો જગતનું હિત કરવાવાળી તથા મોક્ષમાર્ગનો ઉપદેશ દેવાવાળી મનોહર દિવ્યધ્વનિ નીકળશે. ભગવાનની ઊંચી નાસિકા અદ્ભુત શોભાને ધારણ કરતી હતી તથા એવી લાગતી હતી માનો સરસ્વતીના અવતાર માટે એક દિવ્ય પ્રણાલિકા જ બનાવી હોય.

ભગવાનનું વક્ષઃસ્થળ પણ ખૂબ જ વિસ્તૃત હતું, એ લક્ષ્મી અને કાંતિથી સુશોભિત હતું, એના ઉપર દિવ્ય હાર હતો, જેનાથી એની શોભા ખૂબ જ વધારે વધી ગઈ હતી. ભગવાનની બંને ભુજાઓ કેયુર વગેરેથી સુશોભિત હતી, લક્ષ્મીરૂપી લતાથી વિભૂષિત હતી તથા એવી સુંદર લાગી રહી હતી માનો ઈચ્છાનુસાર ફળ દેવાવાળા બે કલ્પવૃક્ષ જ હોય ! ભગવાનના હાથની આંગળીઓના મનોહર દસ નખ એવા ભવ્ય લાગી રહ્યા હતા માનો દશલાક્ષણિકધર્મને પ્રગટ કરવા માટે જ એ તત્પર થયા હોય. ભગવાનના શરીરના મધ્યભાગમાં સ્થિત નાભિ એવી ભવ્ય શોભા દેતી હતી માનો કોઈ નાનું સરોવર જ હોય જેમાં વમળ પડી રહ્યા છે તથા લક્ષ્મી અને હંસની જેની સેવા કરી રહી છે. કર્ધની અને વસ્ત્રોથી ઢંકાયેલી એમની કમર એવી લાગી રહી હતી માનો વેદિકાથી ઘેરાયેલું સુંદર જંબૂદ્વીપ જ હોય. કેળના સ્થંભની જેમ કોમળ હોવા છતાં કાયોત્સર્ગ કરવામાં સમર્થ ભગવાનની બંને જાંઘો એવી લાગી રહી હતી માનો જગતરૂપી ગૃહના સ્થંભ જ હોય. નખરૂપી ચંદ્રમાની કિરણોથી વ્યાપ્ત તથા મનુષ્ય-દેવો દ્વારા પૂજ્ય ભગવાનના બંને ચરણ અશોકવૃક્ષની શોભાને જીતતા હંમેશા સુશોભિત રહેતા હતા. નખથી લઈને મસ્તક સુધી ભગવાનની જે મહા કાંતિ વિકીર્ણ થઈ રહી હતી, એની શોભાનું વર્ણન સંસારભરમાં કોઈપણ ચતુર પુરુષ નહોતું કરી શકતું.

ભગવાનનું શરીર વજ્રમય હાડકાથી બનેલું હતું અને આંતરડાઓ, ચર્મ વગેરે બધું વજ્રમય હતું, પછી ભલા એના બળનું પરિમાણ (માપ) આ સંસારમાં કોણ કરી શકે? એમના શરીરનું સંસ્થાન પહેલાં સમયતુરસ્ત્ર હતું તથા એ શરીર ધર્મ-સ્થાનની જેમ દિવ્ય પરમાણુઓથી બનેલું હતું. ભગવાનનું શરીર વાત, પિત, કફ વગેરે દોષોથી, બધા પ્રકારના રોગોથી, મળ-મૂત્રથી રહિત લોકોત્તર હતું. શ્રીવૃક્ષ, શંખ, કમળ, સ્વસ્તિક, અંકુશ, તોરણ, ચમર, શ્વેતછત્ર, સિંહાસન, ધ્વજા, માછલી, બે કુંભ, કચ્છપ, ચક્ર, સમુદ્ર, સરોવર, વિમાન, ભવન, નાગ, મનુષ્ય, મિત્ર, સિંહ, બાણ-તુણીર (તરકસ), મેરૂ, ઈન્દ્ર, ગંગા-નદી, પુર-ગોપુર, દેદીપ્યમાન બે સૂર્ય, ઘોડા, પંખા, વેણુ, વીણા, મૃદંગ, બે માળાઓ, રેશ્મી વસ્ત્રો, દેદીપ્યમાન કુંડળ વગેરે અનેક પ્રકારના આભરણો, ઉદ્યાન, કલમી ભાતનું પાકેલ અને ફળદ્રુપ ખેતર, રત્નોનો દ્વીપ, વ્રજ, પૃથ્વી, લક્ષ્મી, સરસ્વતી, ગાય, બળદ, ચુડારત્ન, મહાનિધિ, કલ્પલતા, સુવર્ણ, જંબુવૃક્ષ, ગરૂડ, નક્ષત્ર, તારા, ચંદ્રમા, ગ્રહ, સિદ્ધાર્થ-વૃક્ષ, મનોજ પ્રાતિહાર્ય વગેરે તથા અનેક મંગળ દ્રવ્યોને લઈને ભગવાનના શરીર ઉપર એકસો આઠ શુભ લક્ષણો હતા તથા નવસો બીજા વ્યંજન હતા.

આ પ્રકારે ગુણોના સાગર ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ જ્યારે કુમાર અવસ્થાને પૂરી કરી યૌવન અવસ્થાને પ્રાપ્ત થયા, એ સમયે એમના ગુણોની સંખ્યાનું પરિમાણ કોણ કરી શકતું હતું? પુત્રને યુવાન અવસ્થા પ્રાપ્ત થવાથી પિતાએ મંદ-રાગી શ્રી તીર્થંકરપુત્રના વિવાહ મોટા ઉત્સવ સાથે કુળ, રૂપ, આયુ, શીલ, કળા, કાંતિ વગેરેથી સુશોભિત લાવણ્યરૂપી સમુદ્રની બેલા સમાન પુણ્યવંતી દિવ્ય કન્યાઓની સાથે વિધિપૂર્વક કરી દીધા હતા. ત્યારપછી, ભગવાન પુણ્યકર્મના ઉદયથી એ સ્ત્રીઓની સાથે સ્નેહથી ઉત્પન્ન અનેક પ્રકારનાં દિવ્ય મહા સુખ ભોગવતા હતા. સૌધર્મ સ્વર્ગના ઈન્દ્ર પોતાનું કલ્યાણ કરવા માટે ક્યારે ગંધર્વો દ્વારા ગાયેલા ગીતોથી, ક્યારેક દેવીઓના નૃત્યથી, ક્યારેક કિન્નરી દેવીઓ દ્વારા વાગવાવાળી વીણા વગેરે મનોહર વાદ્યોથી, ક્યારેક ધર્મકથાથી, ક્યારેક ગોષ્ઠિઓથી ભગવાનને સુખ પહોંચાડતા રહેતા હતા. આ પ્રકારે ભગવાન શ્રી શાંતિનાથે કુમાર અવસ્થાથી લઈને પચ્ચીસ હજાર વર્ષ સુધી મનુષ્યો તથા દેવો દ્વારા પ્રગટ થયેલ ઘણા સુખો ભોગવ્યા હતા.

ત્યારપછી, ઈન્દ્રાદિક દેવોએ પિતાની આજ્ઞાનુસાર ભગવાનને રાજ્ય સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન કરી ખૂબ

જ આનંદ અને વિભૂતિ સાથે ગીત, નૃત્ય, તુરંઈ વગેરે વાજિંત્રોથી મધુર ધ્વનિની વચ્ચે ભગવાનને મોતીઓની માળા, ચંદન વગેરેથી સુશોભિત કરી ગંગા વગેરે પવિત્રક્ષેત્રના પાવન તીર્થજળથી ભરેલા સુવર્ણમય, ઉત્તમ કળશોથી ભગવાનનો રાજ્યાભિષેક કર્યો તથા સ્વર્ગથી ભેટમાં આવેલા વસ્ત્રાભૂષણોથી એમનો ઉત્તમ શ્રંગાર કર્યો. એ સમયે એ મનોહર નગરી મનુષ્ય અને દેવો દ્વારા ધ્વજા, તોરણ, માળા વગેરેથી સજાવેલી સાક્ષાત્ ઈન્દ્રપુરી જેવી સુશોભિત થઈ રહી હતી. રાજ્યાભિષેક પછી મહારાજ વિશ્વસેને બધા રાજાઓની સામે મોટી વિભૂતિ સાથે ભગવાનના મસ્તક ઉપર રાજ્યપટ્ટ બાંધ્યું. એ રાજ્યોત્સવમાં મહારાજ વિશ્વસેને બધા ભાઈઓને ઈચ્છિત વિભૂતિ પ્રદાન કરી પ્રસન્ન કર્યા હતા તથા બધા સેવકોને, ગરીબ અને અનાથ લોકોને ઈચ્છાનુસાર ધન આપી પ્રસન્ન કર્યા હતા. બધા લોકોને આનંદ કરાવવાવાળા એ ઉત્સવમાં ન તો કોઈ ગરીબ દેખાતું હતું, ન અનાથ દેખાતું હતું, ન કોઈ દુઃખી હતું તથા ન કોઈ શોકાર્ત દેખાતું હતું. આ પ્રકારે ઈન્દ્રાદિ દેવો મોટી વિભૂતિ સાથે ભગવાન શ્રી શાંતિનાથનો રાજ્ય કલ્યાણક કરી પુણ્યઉપાર્જનપૂર્વક પોતપોતાના સ્થાને ચાલ્યા ગયા. રાજ્યનીતિમાં ચતુર એ ભગવાન ન્યાયમાર્ગથી યોગ તથા ક્ષેમની સ્થાપના કરી પ્રજાનું પાલન કરવા લાગ્યા. સમસ્ત દેશના રાજા, સામન્ત, વિદ્યાધર તથા દેવ ભગવાનની આજ્ઞા માનતા હતા તથા મસ્તક ઝૂકાવીને એમના ચરણકમળમાં નમસ્કાર કરતાં હતા.

ભગવાન શ્રી શાંતિનાથના રાજ્યમાં સૌધર્મ-સ્વર્ગનો ઈન્દ્ર રાજ્ય સંચાલકનું કામ કરતો હતો. પછી ભલા એવું કોણ હતું કે ભગવાનની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરે? એ સમયે ધનીભૂત, મનોહર પૃથ્વી, સુંદર સ્ત્રીના રૂપમાં પોતાના સ્વામીને પ્રસન્ન કરવા માટે ધન-ધાન્ય વગેરે અનેક સંપદાઓને ઉત્પન્ન કરતી હતી. મંદ-રાગને ધારણ કરવાવાળા ભગવાન પોતાના પુણ્યકર્મના ઉદયથી પોતાની સુંદર રાણીઓ સાથે મધ્યલોક તથા સ્વર્ગલોકમાં ઉત્પન્ન વર્ણનાતીત અનુપમ ભોગોનો અનુભવ કરતાં હતા. સમસ્તદેવ, વિદ્યાધર તથા ભૂમિગોચરી જેની સેવા કરે છે એવા શ્રી શાંતિનાથ ભગવાને પચીસ હજાર વર્ષ સુધી મહા મંડલેશ્વર રાજ્યલક્ષ્મીના અનુપમ સુખનો ભોગ કર્યો હતો.

ત્યારપછી, પુણ્યકર્મના ઉદયથી છએ ખંડને વશ કરવાવાળું ચક્ર વગેરે ચૌદ રત્ન સ્વયં એમને ઉત્પન્ન થઈ ગયા હતા. એ રત્નોમાંથી કાકિણી, ચર્મ તેમજ ચક્ર, છત્ર, તલવાર તથા દંડ—આ ચાર રત્ન આયુધશાળામાં ઉત્પન્ન

થયા હતા. એ રત્નોમાંથી ચુડામણિ—આ ત્રણ રત્ન શ્રીગૃહમાં ઉત્પન્ન થયા હતા. પુરોહિત, શીલાવર, સેનાપતિ અને ગૃહપતિ—આ ચાર રત્ન હસ્તિનાપુરીમાં જ ઉત્પન્ન થયા હતા તથા એમના પુણ્યકર્મના ઉદયથી કન્યા, હાથી, ઘોડા—આ ત્રણ રત્ન વિજયાર્ધ પર્વત ઉપર ઉત્પન્ન થયા હતા, જોકે વિદ્યાધરોએ તે લાવીને ભગવાનને સમર્પિત કરી દીધા હતા. આ પ્રકારે ભગવાનને નવ નિધિઓ, નદી તથા સમુદ્રના સંગમ પર પ્રગટ થઈ હતી તે ભગવાનના પુણ્યકર્મના ઉદયથી ગણબદ્ધ જાતિના વ્યંતર દેવોએ લાવીને ભગવાનને ભક્તિપૂર્વક અર્પણ કરી દીધી હતી. જો કે ભગવાન મંદ-લોભી હતા તોપણ પુણ્યકર્મની પ્રેરણાથી એ દેવ, વિદ્યાધર અને રાજાઓ સાથે દિગ્વિજય કરવા માટે નીકળ્યા.

છએ ખંડમાં પૃથ્વીના ઉપભોગ કરવાવાળા રાજા, સમસ્ત વિદ્યાધરોના સ્વામી તથા સમુદ્રમાં નિવાસ કરવાવાળા મગધ વગેરે વ્યંતરદેવ વગર કોઈ પરિશ્રમના જ લીલાપૂર્વક ભગવાનને વશીભૂત થઈ ગયા તથા પોતાની કન્યા, રત્ન વગેરે ઉત્તમ પદાર્થ ભગવાનને ભેટ કરી દીધા. ભગવાને જ્યારે આઠસો વર્ષમાં જ પૃથ્વી ઉપર પરિભ્રમણ કરી છએ ખંડમાં રહેવાવાળા બધા રાજાઓ, દેવ અને વિદ્યાધર પોતાના વશમાં કરી લીધા ત્યારે છએ પ્રકારની સેના સાથે ચક્રવર્તી થઈને મોટી વિભૂતિ સાથે તથા દેવાદિકો સાથે પોતાની નગરીમાં પ્રવેશ કર્યો. ત્યારબાદ, વિદ્યાધર ભૂમિગોચર રાજાઓએ તથા દેવોએ મોટી વિભૂતિ સાથે સુવર્ણના કળશોથી ભગવાનનો અભિષેક કર્યો. જ્યારે ભગવાનનો અભિષેક થઈ ગયો તથા એ સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન થયા ત્યારે ગણબદ્ધ દેવ મગધ વગેરે વ્યંતર દેવોના ઈન્દ્ર, હિમવાન પર્વતના સ્વામી, વિજયાર્ધ પર્વતના સ્વામી, વિજયાર્ધ પર્વતના શ્રેણીના સ્વામી, મુકુટબદ્ધ રાજાઓ તથા કલ્પવાસી દેવોએ આવીને ભક્તિપૂર્વક મસ્તક નમાવીને ભગવાનને નમસ્કાર કર્યા. એ સમયે ભગવાન ઉપર ચામર ઢોળાઈ રહ્યા હતા તથા ભાઈ, બંધુ, રાણીઓ તથા છએ ખંડોના રાજાઓ સાથે બિરાજમાન થયેલ એ ભગવાન ખૂબ જ સુખનો અનુભવ કરી રહ્યા હતા.

ભગવાન પોતાના પુણ્યકર્મના ઉદયથી ભાઈ-બંધુઓની સાથે બધા પ્રકારની બાધા-રહિત, ઉપમા-રહિત, તૃપ્તિ-પ્રદાયક, મધ્યલોક તથા સ્વર્ગ-લોકમાં ઉત્પન્ન દશ પ્રકારનાં ચક્રવર્તીઓનાં દિવ્ય ભોગોનો હંમેશા ઉપભોગ કર્યા કરતાં

હતા. આ ભોગોનું અનુમાન ભલા કયો બુદ્ધિમાન કરી શકે? ભગવાન શ્રી શાંતિનાથના રાજ્યમાં ન કોઈ ઉપદ્રવ હતો, ન કોઈ આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરવાવાળું હતું, ન કોઈ ગરીબ હતું અને ન કોઈ અભાગુ હતું. સંસારના બધા રાજા અને પ્રજા આનંદથી રહેતા હતા. ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ ચક્રવર્તીના પુણ્યના ફળને પ્રત્યક્ષ દર્શાવવાળા ઐરાવત હાથી સમાન ઊંચા ચોર્યાસી લાખ હાથીઓ હતા જેના ગંડપ્રદેશથી મદ ઝરી રહ્યો હતો. સુવર્ણ તથા રત્નોના બનેલા ચોર્યાસી લાખ રથ હતા તથા વાયુની જેમ ઝડપી ચાલવાવાળા અઢાર કરોડ ઉત્તમ જાતિના ઘોડા હતા. ઝડપથી ચાલવાવાળા પદાતિક (પાયદળ) પણ ચોર્યાસી કરોડ હતા તથા બત્રીસ હજાર મુકુટબદ્ધ રાજાઓ એમને નમસ્કાર કરતાં હતા. એમના અંતઃપુરમાં ઉત્તમ કુળ તથા જાતિમાં ઉત્પન્ન બત્રીસ હજાર રાજાઓની કન્યાઓ વિવાહિતા હતી. ભક્તિપૂર્વક ભ્લેષ્ટ રાજાઓ દ્વારા ભેટ સ્વરૂપ આપેલી રાજપુત્રીઓ પણ બત્રીસ હજાર હતી. આ પ્રકારે વિદ્યાધર રાજાઓની વિદ્યા-વિનયથી સુશોભિત કોમળ શરીરને ધારણ કરવાવાળી બત્રીસ હજાર કન્યાઓ પણ હતી. ગીત વાદ્યોથી ભરપૂર અત્યંત સુખ આપવાવાળા બત્રીસ હજાર નાટક થતા હતા.

નયનાભિરામ સ્થાનોથી સુશોભિત બત્રીસ હજાર દેશ હતા, કોટથી ઘેરાયેલ બોંતેર હજાર નગર હતા. આ રીતે શ્રી જિનમંદિરોથી વિભૂષિત તથા પરિવારના લોકો માટે છન્નુ હજાર ગામ હતા. સમુદ્રની બેલાથી ઘેરાયેલ નવ્વાણું હજાર શુભ દોણમુખ હતા. એ રત્નોના ઉદ્ગમ સ્થાન અડતાળીસ હજાર પતન ભગવાનના અધિકારમાં હતા જેમાં ધાર્મિક લોકો રહે છે તથા જે નદી, સમુદ્ર, બંનેથી ઘેરાયેલા છે એવા સોળ હજાર ખેટ છે, સમુદ્રની અંદર વસેલા મનુષ્યોથી ભરેલા છપ્પન અંતર્દીપ હતા. ધર્માત્મા લોકોથી ભરેલા પર્વતની ઉપર વસેલા ચૌદ હજાર સમ્બાહન હતા. ભગવાનના પુણ્યકર્મના ઉદયથી વન, પર્વત, નદી અને ધાન્ય વગેરેથી ભરેલા અઠ્યાવીસ હજાર દુર્ગ અથવા કિલ્લાઓ હતા. એમની સેવામાં અઢાર હજાર ભ્લેષ્ટ રાજાઓ હતા જે ભક્તિપૂર્વક મસ્તક નમાવીને એમના ચરણકમળમાં નમસ્કાર કરતાં હતા. એક કરોડ ઘડા હતા જે રસોઈઘરમાં ભાત પકાવવામાં કામ આવતા હતા. એક લાખ કરોડ હળ હતા જે હંમેશા ખેતર ખેડવામાં કામ આવતા હતા. ત્રણ કરોડ ગાયો હતી જેનું દૂધ દોહવાના અવાજથી રસ્તા ઉપર ચાલતા માણસો પણ જોવા ઊભા રહી જતા હતા. વિદ્વાનોએ સાતસો કુક્ષવાસ બનાવ્યા છે

જેમાં મ્લેચ્છ દેશનાં લોકો આવીને રોકાય છે. કાળ, મહાકાળ, નૈસર્પ, પાંડુક, પદ્મ, માણવ, પિંગલ, શંખ અને સર્વ-રત્ન નામની નવ નિધિઓ હતી જેનાથી એ ચક્રવર્તી ગૃહ-સંસારની ચિંતાથી સર્વથા રહિત હતા. પુણ્યની નિધિ 'કાળ' નામની નિધિ ચક્રવર્તીને હતી જેનાથી લૌકિક શબ્દ પ્રગટ કરવાવાળી વસ્તુઓ નીકળ્યા કરતી હતી. આ નિધિ વિશેષ કરી વિણા, બંસી, મૃદંગ વગેરે ઈન્દ્રિયોના મનોજ્ઞ વિષયોને વિશેષ રીતિથી પ્રદાન કર્યા કરતી હતી.

શ્રી તીર્થંકરના ઉપદેશ અનુસાર અસિ, મસિ વગેરે છ કર્મોને યોગ્ય સર્વ સાધન 'મહાકાળ' નામની નિધિથી પ્રાપ્ત થતા રહેતા હતા. શૈયા, આસન, ગૃહ વગેરે 'નૈસર્પ' નિધિથી પ્રાપ્ત થતા હતા અને ધાન્ય તથા છએ રસોની ઉત્પત્તિ 'પાંડુક' નિધિથી થતી હતી. ચક્રવર્તીના પુણ્યકર્મના ઉદયથી રેશમી વસ્ત્ર, દુપટ્ટા વગેરે વસ્ત્રોને લક્ષ્મીને પ્રગટ કરવાવાળી 'પદ્મ' નિધિ આપ્યા કરતી હતી. ચક્રવર્તીને માટે બધા પ્રકારના દિવ્ય આભરણ 'પિંગળ' નિધિથી થાય છે તથા નીતિ-શાસ્ત્ર 'માણવ' નિધિથી મળે છે. શાસ્ત્રોની ઉત્પત્તિ 'શંખ' નિધિથી હોય છે તથા સુવર્ણ વગેરે પણ 'શંખ' નિધિથી પ્રગટ થાય છે. ચક્રવર્તી અને ધર્મચક્રીના 'સર્વરત્ન' નામની નિધિથી મહાનિલ અને બીજા પણ અનેક બહુમૂલ્ય રત્નોના ઢગલા પ્રગટ થાય છે. આ નિધિઓની રક્ષા દેવ કરે છે. ચક્રવર્તીના ભોગોપભોગોનું વર્ણન કોણ કરી શકે છે? ચક્રવર્તીના ઉપરોક્ત ચૌદ રત્નો હતા જે આશ્ચર્યકારક ભોગોને પ્રગટ કરતાં હતા તથા દેવ પણ જેની રક્ષા કરતાં હતા. સોળ હજાર ગણબદ્ધ જાતિના દેવ હતા જે શસ્ત્રથી લઈને નવ નિધિ, ચૌદ રત્ન તથા ચક્રવર્તીની રક્ષા કરતાં હતા. પ્રાસાદને ઘેરીને ક્ષિતિસાર નામનો મનોહર કોટ હતો તથા મણિઓના તોરણોથી શોભાયમાન સર્વતોભદ્ર નામનો ગોપુર હતો. સેનાઓ માટે નંદ્યાવર્ત નામનો વિરાટ શિવિર હતો તથા બધા પ્રકારનું સુખ આપવાવાળો વૈજ્યન્ત નામનો રાજમહલ હતો.

દિક્સ્વસ્તિકા નામની સભા હતી, બહુમૂલ્ય રત્નકુટ્ટીમાં ભૂમિ હતી. મણિઓની બનેલી સુવિધિ નામની ચમકતી છડી હતી. દિશાઓને જોવા માટે ગિરિકુટ નામનો ઊંચો મહેલ હતો. વર્ધમાન નામનો મનોહર દર્શનીય મહેલ હતો. ભગવાનનો ધર્માન્તકર નામનો (ગર્ભીને દૂર કરવાવાળો) ધારાગૃહ અને વરસાદમાં રહેવા માટે ગૃહકુટક નામનો ભાંડાગાર હતો. પુષ્કરાવર્ત નામનો સફેદ ચુનાથી બનેલો મનોહર શુભભવન અને હંમેશા અક્ષય રહેવાવાળો

કુબેરકાન્ત નામનો ભાન્ડાગાર હતો. જે ભાન્ડારમાં કોઈ વસ્તુની કમી ન હોય એવો 'વસુધારક' નામનો કોઠાર હતો અને 'જીમુત' નામનો ખૂબ જ મનોહર સ્નાનાગાર હતો. 'રત્નમાળ' નામની ચમકતી માળા અને 'દેવરમ્યા' નામનો મનોહર તમ્બુ હતો. ભયાનક સિંહો દ્વારા ધારણ કરેલી સિંહવાહીની નામની શૈયા હતી અને 'અનુત્તર' નામનું ઊંચું સિંહાસન હતું. આ પ્રકારે 'ઉપમા' નામનું શુભ ચમર અને દેદીપ્યમાન રત્નોથી બનેલું 'સૂર્યપ્રેમ' નામનું છત્ર હતું. ચક્રવર્તીને 'અભેદ' નામનું એવું સુંદર કવચ હતું જે યુદ્ધમાં દુશ્મનોના બાણો દ્વારા ક્યારેય છેદાતું નહોતું અને જેની કાંતિ દેદીપ્યમાન હતી. એમની પાસે અત્યંત સુંદરતાને ધારણ કરવાવાળો અજિતજજય નામનો મનોહર રથ અને સુર-અસુર બધાને જીતવાવાળું વજ્રકાંડ નામનું ધનુષ હતું. ક્યારેય વ્યર્થ ન જવાવાળું અમોઘ નામનું બાણ અને શત્રુઓનો નાશ કરવાવાળી વજ્રતુન્ડા નામની પ્રચંડ શક્તિ હતી. ચક્રવર્તીને સિંહારક નામનો ભાલો, સિંહાનખ નામનો રત્નદંડ અને મણિઓની મુઠવાળી લોહવાહીની છરી હતી. વિજયશ્રીની સાથે પ્રેમ રાખવાવાળા તથા મનની જેમ જલ્દી ચાલવાવાળી કણપ અને ભુતમુખના ચિહ્નવાળા 'ભુતમુખ' નામનું ખેટ હતું. દેદીપ્યમાન કાંતિવાળી સૌનંદ નામની તલવાર હતી તથા બધી દિશાઓને સિદ્ધ કરવાવાળું સુદર્શન નામનું ચક્ર હતું. એ મહારાજને ચંડવેગ નામનો પ્રચંડ તથા વજ્રમય નામનું દિવ્ય ચર્મરત્ન હતું જેમાં ક્યારેય પાણી પ્રવેશ ન કરી શકે. સૌથી ઉત્તમ યુદ્ધામણિ નામનું મણિરત્ન તથા અંધકારને નાશ કરવાવાળી ચિંતાજનની નામની કાંકિણી હતી.

શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનનો અયોધ્ય નામનો સેનાપતિ હતો તથા બુદ્ધિસાગર નામનો અત્યંત બુદ્ધિમાન પુરોહિત હતો. કાયવૃદ્ધિ નામનો બુદ્ધિમાન ગૃહપતિ હતો કે જે ઈચ્છાનુસાર વસ્તુઓને દેવાવાળો હતો તથા જેને મહારાજે લેવડ-દેવડના કાર્યમાં નિયુક્ત કર્યો હતો. ભદ્રમુખ નામનો સ્થપતિ-રત્ન હતો જે વાસ્તુવિદ્યામાં અત્યંત ચતુર હતો તથા સુંદર ભવન બનાવવામાં નિપુણ હતો. વિજય પર્વત નામનો વિશાળકાય સ્વેત પટ્ટા હાથી હતો તથા પવનજાળ નામનો ઊંચો તથા પવનવેગથી ચાલવાવાળો ઘોડો હતો. મહારાજની પાસે સુભદ્રા નામની સ્ત્રીરત્ન હતી જેની ઉપમા સંસારમાં ક્યાંય નહોતી, જે અત્યંત વિદૂષી હતી, સ્વભાવથી મધુર હતી, મનોહર હતી તથા દિવ્ય રૂપવાન હતી. ભગવાનને 'આનંદિની' નામની બાર ભેરી હતી જેની મધુર અવાજ બાર યોજન સુધી જતી હતી તથા સમુદ્રની

ગર્જના સમાન જેની નિનાદ ગંભીર હતી. વિજયઘોષ નામના બાર પટારા હતા તથા ગંભીવર્ણ નામનાં ચોવીસ શંખ હતા. આ રીતે અડતાલીસ કરોડ ધ્વજાઓ હતી તથા ‘મહાકલ્યાણક’ નામનું ઊંચું શુભ દિવ્યાસન હતું. વિદ્યુત્પ્રભ નામના સુંદર મણિકુંડળ હતા કે જે સૂર્ય-ચંદ્રમા સમાન હતા તથા પુણ્યકર્મનાં ઉદયથી ભગવાનને પ્રાપ્ત થયા હતા. રત્નોના કિરણોથી વ્યાપ્ત એવી વિષમોચિકા નામની પાદુકાઓ હતી જે બીજાનો પગ અડતાં જ વિષ નીકાલતી હતી. તે ભગવાનને વીરાંગદ નામના રત્નોના બનેલા કડાં હતાં, ‘અમૃત-ગર્ભ’ નામનું તેમનું ભોજન હતું જે સ્વાદિષ્ટ સુગંધિત તેમજ અત્યંત રસીલું હતું તથા જેને ચક્રવર્તી સિવાય અન્ય કોઈ પણ પચાવી શકે તેમ નહોતું. ‘અમૃત-કલ્પ’ નામનું હૃદયને પ્રસન્ન કરવાવાળું રસીલું દિવ્ય પીણું હતું. રત્ન, નિધિ, રાણીઓ, પુર, શૈયા-આસન, સેનાનાટ્ય ભાજન, ભોજ્ય તથા વાહન—આ દસ પ્રકારનાં ભોગોપભોગ કહેવાય છે. તેમને ભોગવતાં તથા સુખસાગરમાં મગ્ન રહેતાં ભગવાનને પસાર થતાં સમયનું ક્યારેય જ્ઞાન પણ ન રહ્યું.

ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ ક્યારેક તો તીર્થંકરનામકર્મના શુભ-ઉદયથી ઈન્દ્રાદિ દ્વારા પ્રસ્તુત કરાયેલા સુખરૂપી અમૃતને ભોગવતાં હતા તથા ક્યારેક ચારિત્ર-પાલન કરી સુખી થતાં હતા, ક્યારેક પોતાના પુણ્યકર્મના ઉદયથી સ્ત્રીરત્ન, નિધિ વિગેરે વસ્તુઓની સાથે અનેક પ્રકારના સુખ ભોગવતા હતા, ક્યારેક કામદેવ-પદથી ઉત્પન્ન થયેલ પોતાના દિવ્ય નિરામય (રોગ-રહિત)રૂપને જોઈને સંતુષ્ટ થતાં હતા. આ પ્રકારે સુખરૂપી સમુદ્રમાં ડૂબેલા ભગવાન પુણ્યરૂપી કલ્પવૃક્ષથી ઉત્પન્ન થયેલ સુખનો અનુભવ કરતાં હતા તથા આવી રીતે વ્યતીત થયેલ સમયનું જ્ઞાન પણ એમને ક્યારેય નહોતું થતું. તીર્થંકર, ચક્રવર્તી અને કામદેવ—આ ત્રણેય પદોથી સુશોભિત એ ભગવાનને જે સુખ હતું એનું માપ જ્ઞાની વગર અન્ય કોઈ પણ ચતુર ન મેળવી શકે. આ પ્રકારે દેવો દ્વારા પૂજ્ય એ ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ પોતાના પુણ્યકર્મના ઉદયથી રત્નનિધિ વગેરેથી પ્રગટ થયેલાં; ચક્રવર્તી, કામદેવ-પદથી ઉત્પન્ન થયેલાં; ઉપમારહિત, અપાર તથા ક્ષણભરમાં ઉપલબ્ધ થવાવાળા ઉત્તમ સુખોનો અનુભવ કરતાં હતા.

આ સંસારમાં ધર્મના વિના ન તો તીર્થંકરની લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે, ન ચક્રવર્તીની પૂર્ણ સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે, ન ત્રણેય લોકનું પ્રભુત્વ પ્રાપ્ત થાય, ન અનંત સુખ પ્રાપ્ત થાય. ધર્મ વિના ન તો નિધિ, રત્ન વિગેરે પ્રાપ્ત થાય

છે, ન ત્રણે લોકમાં ફેલાતો યશ પ્રાપ્ત થાય છે, ન ઈન્દ્ર-નરેન્દ્રો દ્વારા માન્યતા પ્રાપ્ત થાય છે તેમજ ન તો લોકોત્તર સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. ધર્મ વિના ન ધર્મસાધનમાં બુદ્ધિ લાગે છે, ન સમસ્ત શાસ્ત્રોની જાણકારી પ્રાપ્ત થાય છે, ધર્મ વિના ન તો જીવોને મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે તેમજ ન તો ઈષ્ટ પદાર્થોની સિદ્ધિ હોય છે. આમ સમજીને બુદ્ધિમાનજનોએ પરલોકની સિદ્ધિને માટે મન-વચન-કાયની શુદ્ધતાપૂર્વક ખૂબ પ્રયત્નથી વ્રત, દાન, પૂજા, દીક્ષા, તપ, જપ, યમ વિગેરે પાલન કરી ભગવાને કહેલાં ધર્મનું પાલન કરવું જોઈએ.

ત્રણેય લોક જેના ચરણકમળની પૂજા કરે છે, જે પાપરહિત છે અને પુણ્યનું સ્થાન છે એવા એ ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાનનો પ્રસાર કરતાં હતા, પાપોનો નાશ કરવાવાળા ધર્મધ્યાન ધારણ કરતાં હતા, મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે પર્વના દિવસોમાં હંમેશા પ્રૌષધોપવાસ ધારણ કરતાં હતા, હંમેશા ન્યાય તથા વિવેકથી કામ લેતા હતા તથા શ્રાવકધર્મને યોગ્ય ઉત્તમવ્રત પાલન કરતાં હતા.

સ્તુત્ય અને વંદનીય એ પૂજ્ય શ્રી શાંતિનાથ ભગવાન સંસારની અશાંતિને દૂર કરે, ધર્માત્મા લોકોના તથા મારા અશુભકર્મોનો નાશ કરે, ધર્મધ્યાન, પાપોથી રહિત શુકલધ્યાન, રત્નત્રય અને સમાધિમરણ પ્રદાન કરે.

ચૌદમો અધિકાર સમાપ્ત થયો.

અધિકાર પંદરમો

હું મારા બધા પાપ શાંત કરવા માટે અનંત મહિમાઓથી બિરાજમાન અને સમસ્ત સૌભાગ્યનાં સાગર ભગવાન શ્રી શાંતિનાથને નમસ્કાર કરું છું.

ત્યારપછી, આ પ્રકારે રાજ્ય કરતાં-કરતાં જ્યારે ભગવાનના પચ્ચીસ હજાર વર્ષ પૂર્ણ થઈ ગયા, ત્યારે એક દિવસ એ પોતાના અલંકાર-ભવનમાં બિરાજમાન હતા, ત્યાં એમણે અરીસામાં પોતાના બે પ્રતિબિંબ જોયા. પ્રતિબિંબ જોઈ એ આશ્ચર્યની સાથે મનમાં વિચારવા લાગ્યા કે આ અરીસામાં મારા બે પ્રતિબિંબ કેમ દેખાય છે? પોતાના અવધિજ્ઞાનથી એમણે જાણી લીધું કે આ બંને પોતાના શરીરથી જ ઉત્પન્ન થયા છે અને પહેલાં જન્મની બે પર્યાય છે. એ એનો અનેક પ્રકારથી વિચાર કરવા લાગ્યા. ચારિત્રમોહનીયકર્મના ક્ષયોપશમથી અને કાળલબ્ધિથી એ સમયે ભગવાન વૈરાગ્યને પ્રાપ્ત થયા. એ વિચાર કરવા લાગ્યા કે જે પ્રકારે આ પ્રતિબિંબ ચંચળ છે, એ જ પ્રકારે રાજ્યપદ, સંપત્તિ, આયુષ્ય, સ્ત્રી વગેરે બધું જ ચંચળ છે. ત્યારબાદ, ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે પોતાના મનમાં વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન કરવા માટે બાર અનુપ્રેક્ષાઓનું ચિંતન કરવા લાગ્યા. અનિત્ય, અશરણ, સંસાર, એકત્વ, અન્યત્વ, અશુચિ, આસ્રવ, સંવર, નિર્જરા, લોક, બોધિદુર્લભ અને ધર્મ—આ બાર અનુપ્રેક્ષા કહેવાય છે. ભગવાન આ અનુપ્રેક્ષાઓનું અલગ-અલગ ચિંતન કરવા લાગ્યા.

ભગવાન વિચાર કરવા લાગ્યા કે જુઓ, મનુષ્યનું શરીર વિજળીની જેમ ક્ષણસ્થાયી છે, મૃત્યુ દ્વારા એ અવશ્ય નષ્ટ થવાનું છે, બુઢાપાડૂપી રાક્ષસીથી આકાંત છે અને વિષ, અગ્નિ, સર્પ, શત્રુ વગેરેથી નષ્ટ થવાનું છે, પુત્ર, મિત્ર, સ્ત્રી, ભાઈ, બંધુ, સેવક, માતા, પિતા વગેરે બધું અનિત્ય છે, ક્ષણભરમાં પાણીના પરપોટાની જેમ નષ્ટ થવાનું છે. આ રાજ્ય પાપનું કારણ છે, પાપની ખાણ છે, છાયાની જેમ ચંચળ છે, શત્રુઓથી ઘેરાયેલું છે અને પરસ્પર શત્રુતા

ઉત્પન્ન કરવાવાળું છે. આ લક્ષ્મી વેશ્યાની જેમ ચંચળ છે, એને પ્રાપ્ત કરવા માટે વિવેકહીન થઈને ચોર, શત્રુ, રાજા વગેરેથી પણ પ્રાર્થના કરવી પડે છે, બધા લોકો એનો ઉપભોગ કરે છે, એ ખૂબ જ મહેનતથી પ્રાપ્ત થાય છે અને ખૂબ જ દુઃખ આપવાવાળી છે. ઘર-બાર, ગૃહસ્થીના બધા પદાર્થ, રાજ્ય-અલંકાર અને ચક્રવર્તીની પદવી વગેરે બધું કાળરૂપી અગ્નિમાં બળીને ભષ્મ થઈ જાય છે. પૂર્ણ પુણ્યને પ્રાપ્ત થઈ ઈન્દ્રાદિક દેવ પણ આયુષ્ય પૂર્ણ થવાથી સ્વર્ગથી ચ્યૂત થઈ જાય છે, પછી ભલા પુણ્યહીન મનુષ્યોની તો શું વાત? જે પ્રકારે ઘટયંત્ર દ્વારા કૂવામાંથી પાણી બહાર નીકળે છે એ જ પ્રકારે સમય-ઘડી-દિવસ-માન દ્વારા પ્રાણીઓની દુર્લભ આયુ પણ હંમેશા ઘટતી રહે છે.

આ બધી વાતોને વિચારતાં એવું મૂર્ખ કોણ છે જે મોક્ષમાર્ગરૂપી સુખસાગરને છોડીને સ્ત્રી-કુટુંબ વગેરે અનિત્ય પદાર્થોમાં પોતાની આસક્તિને પ્રબળ કરે? માટે બુદ્ધિમાનોએ કામભોગોથી વિરક્ત થઈને તપ-ચારિત્ર વગેરે દ્વારા અનિત્ય શરીરથી નિત્ય મોક્ષપદ સિદ્ધ કરી લેવું જોઈએ. સમસ્ત સંસારને અનિત્ય સમજીને અને મોક્ષને ઉત્તમ તથા નિત્ય સમજીને બુદ્ધિમાનોએ જલ્દીથી અનંત ગુણોનું સાગર એવું મોક્ષપદ સિદ્ધ કરી લેવું જોઈએ. સંસારમાં સમસ્ત વૈભવ ધૂળની જેમ છે અને પુંજભૂત પાપોનું કારણ છે. આ શરીર યમરાજને આધીન છે, વિષયોથી ઉત્પન્ન થયેલ સુખ-દુઃખ ક્ષણસ્થાયી છે, જીવન વાદળાની જેમ ચંચળ છે, પુત્ર-સ્ત્રી વગેરે બધા કુટુંબીલોકો ઈન્દ્રજાળ જેવા છે. આ પ્રકારે બધા પ્રકારોને અનિત્ય અથવા ચંચળ સમજીને બુદ્ધિમાનોએ જલ્દીથી એનો ત્યાગ કરી મોક્ષ માટે સાધના કરવી જોઈએ.—આમ અનિત્યાનુપ્રેક્ષાનું ચિંતન કર્યું.

જે પ્રકારે વનમાં વાઘ દ્વારા પકડાયેલ હરણને કોઈ બચાવી નથી શકતું, એ જ પ્રકારે આ સંસારમાં રોગ, મૃત્યુ વગેરે વડે પકડાયેલા મનુષ્યોને પણ કોઈ શરણ નથી. જે પ્રકારે કોઈ જહાજથી છૂટેલા પક્ષીને કોઈ બચાવી નથી શકતું, એ જ પ્રકારે સંસારરૂપી સમુદ્રમાં ડૂબતાને પણ કોઈ નથી બચાવી શકતું. યમરાજ દ્વારા ક્વલીત આ પ્રાણીને દેવ, મનુષ્ય, મંત્ર-તંત્ર, ઉત્તમ દેવાઓ વગેરે કોઈ નથી બચાવી શકતું. જે મૂર્ખ દેવા, મંત્ર-તંત્ર વગેરેને એક માત્ર શરણ માની લે છે એ પણ મરણને પ્રાપ્ત થાય છે, કેમ કે એ દેવા, દેવ વગેરે પણ કોઈ એને ક્યારેય નથી બચાવી શકતા. ઈન્દ્રાદિક દેવ, જો મનુષ્યને શરણ આપી શકતા હોય તો પછી એ પોતાની આયુ પૂર્ણ થઈ જવાથી

પોતાના પદથી ચ્યૂત થઈને પાછા પૃથ્વી ઉપર કેમ આવી પડે છે? માટે મનુષ્યોએ શ્રી જિનેન્દ્રદેવ વર્ણિત અહિંસા ધર્મનું જ શરણ લેવું જોઈએ, એ જ પાપોનો નાશ કરવાવાળો છે તથા આલોક-પરલોક બનેમાં સાથે જવાવાળો છે. મુનિરાજે શ્રી અરિહંત વગેરે પંચ-પરમેષ્ઠીનું શરણ દેખાડ્યું છે, કેમ કે આ સંસાર-સમુદ્રથી ભવ્ય જીવોને એ જ પાર કરાવવાવાળા છે. આ અસાર સંસારમાં અનંત ગુણોનો સમુદ્ર એવું હંમેશા નિશ્ચળ રહેવાવાળું તથા અત્યંત સુખ દેવાવાળું મોક્ષપદ જ મનુષ્યોનું શરણ છે. આ પ્રકારે આ અસાર સંસારને અશરણ તથા સુખથી અત્યંત દૂર સમજી બુદ્ધિમાનોએ તપ અને રત્નત્રય વગેરે દ્વારા નિશ્ચળ રહેવાવાળા મોક્ષપદને સિદ્ધ કરી લેવું જોઈએ. જે સમયે યમરાજ સામે આવે છે (આયુ પૂર્ણ થાય છે તથા મનુષ્ય મરણાસન્ન થાય છે) એ સમયે ત્રણે લોકમાં ઈન્દ્ર, ચક્રવર્તી, મંત્ર-તંત્ર, દવાઓ વગેરે કોઈ પણ, જીવને રોગ, કલેશ, વિષાદ, દુઃખ, મૃત્યુ વગેરેથી બચાવી નથી શકતું; બધા વ્યર્થ જાય છે. આ સત્યને ભલી પ્રકારે સમજીને બુદ્ધિમાનોએ એકમાત્ર ધર્મનું શરણ લેવું જોઈએ તથા એનું જ સેવન કરવું જોઈએ. —આમ, અશરણાનુપ્રેક્ષાનું ચિંતવન કર્યું.

દુઃખરૂપી હિંસક પ્રાણીઓથી ભરેલા આ અનાદિ સંસારરૂપી વનમાં દુઃખથી પીડિત આ પ્રાણી પોત-પોતાના કર્મો અનુસાર પરિભ્રમણ કર્યા કરે છે. ભૂખ, પ્યાસ વગેરેથી દુઃખી જીવોએ કર્મ, આહાર તથા પર્યાપ્તિ વગેરે દ્વારા અનંત પુદ્ગલોને પ્રાપ્ત કર્યા. આ લોકાકાશમાં એવો કોઈ પ્રદેશ બાકી નથી જ્યાં આ જીવે પોતાના પાપકર્મના ઉદયથી અનંતવાર જન્મ ન લીધો હોય, મરણ ન પામ્યો હોય. ઉત્સર્પિણી કાળમાં એવો કોઈ સમય બાકી નથી જેમાં કર્મોના વશીભૂત થયેલ આ જીવ મર્યો ન હોય અથવા જન્મ્યો ન હોય. નરક, મનુષ્ય, તિર્યચગતિ અને સ્વર્ગમાં ગ્રૈવેયક સુધી એવી કોઈ યોનિ બાકી નથી જ્યાં આ જીવે અનેકવાર જન્મ ન લીધો હોય, મરણ ન પામ્યો હોય. આ જીવ મિથ્યાત્વ, અજ્ઞાન, કષાય વગેરે ભાવોથી પ્રતિદિવસ સંસાર-બંધના કારણ તથા અત્યંત દુઃખ દેવાવાળા કર્મોનો બંધ કરતો રહે છે. આ પ્રકારે કર્મોથી બંધાયેલો કુમાર્ગગામી પ્રાણી ધર્મરૂપી જહાજના ન મળવાથી આ અનાદિ સંસારરૂપી સમુદ્રમાં ગોથા ખાતો રહે છે. આ અત્યંત કામાર્ત, મૂર્ખ પ્રાણી સંસારમાં દુઃખને જ સુખ માની લે છે; પરંતુ જ્ઞાની પુરુષ કામ-સેવન વગેરેથી ઉત્પન્ન થયેલ સુખને પણ દુઃખ જ સમજે છે. જે પ્રકારે વિષથી ભરેલા ઘડામાં

ક્યારેય અમૃત નથી હોતું, એ જ પ્રકારે અપરિમિત દુઃખોથી ભરેલા આ નિર્ગુણ સંસારમાં ક્યારેય સુખ નથી મળી શકતું. આ પ્રકારે સંસારને દુઃખમય સમજીને બુદ્ધિમાનોએ ચારિત્ર વગેરે દ્વારા અનંત સુખનો સાગર એવો મોક્ષ સિદ્ધ કરી લેવો જોઈએ. સંગ્રહિત પાપકર્મરૂપી પાશથી બંધાયેલ પ્રાણી સંસારરૂપી શત્રુનો નાશ કરવાવાળા સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન તથા સમ્યક્ચારિત્રને ન ગ્રહવાથી પાપ, દુઃખ તથા ભય દેવાવાળા નિઃસાર અસત્વ સંસારમાં હંમેશા પરિભ્રમણ કર્યા કરે છે. આમ સમજીને સંવેગ વગેરે ગુણોથી સુશોભિત થવાવાળા પુરુષોએ પ્રયત્નપૂર્વક જલ્દીથી રત્નત્રય ધારણ કરી લેવું જોઈએ.—આમ, સંસારાનુપ્રેક્ષાનું ચિંતવન કર્યું.

આ જીવ એકલો જ જન્મ લે છે અને એકલો જ મરે છે, એકલો જ સુખ ભોગવે છે, એકલો જ દુઃખી થાય છે, એકલો જ રોગ-કષ્ટ સહન કરે છે, એકલો જ નિરોગી રહે છે અને એકલો જ ચારેય ગતિમાં પરિભ્રમણ કરે છે. વિષયોમાં આંધળો આ જીવ એકલો જ હિંસા વગેરે દ્વારા એવા પાપકર્મનું ઉપાર્જન કરે છે કે જેનાથી નરકમાં જઈને વચનાતીત મહા દુઃખ ભોગવે છે. આ જીવ એકલો જ છળકપટ કરી એવું પાપ કરે છે કે જેનાથી તિર્યચગતિમાં જઈને છેદન-ભેદન વગેરે દુઃખો સહન કરતાં સ્થાવર યોનિમાં પરિભ્રમણ કરે છે. આ પ્રાણી એકલો જ અલ્પારંભાદિક દ્વારા મનુષ્યભવ મેળવે છે અને અનેક યોનિઓમાં પાપ-પુણ્યથી ઉત્પન્ન થયેલા સુખ-દુઃખ ભોગવતો રહે છે. આ જીવ એકલો જ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર, સદ્ધર્મ, દાન, પૂજા વગેરે દ્વારા ધર્મ ઉપાર્જન કરી સ્વર્ગમાં હંમેશા સુખ ભોગવતો રહે છે. પ્રાણી એકલો જ તપ-ચારિત્ર વગેરે દ્વારા આઠેય કર્મોનો નાશ કરી જન્મ-મરણ વગેરેથી રહિત અને અનંત સુખનું સ્થાન મોક્ષપદ પ્રાપ્ત કરે છે. જે પ્રાણી પોતાના પરિવાર માટે ઈન્દ્રિયો તથા ધન વગેરેથી પાપ ઉપાર્જન કરે છે એ એકલો જ દુર્ગતિઓમાં જઈને એ પાપોનું ફળ ભોગવે છે, એ દુઃખને ભોગવવા માટે કોઈ એને સાથ નથી આપતો. અન્ન-પાન વગેરેથી પાલન-પોષણ કરાવેલ પોતાનું કહેવાતું આપણું શરીર પણ પરલોકમાં આ જીવની સાથે નથી જતું, પછી ભલા પરિવારના અન્ય લોકો આ જીવની સાથે કઈ રીતે જઈ શકે? જે મૂર્ખ મોહકર્મના ઉદયથી ધન તથા પરિવાર માટે ‘આ મારું છે’ એવો વિચાર કર્યા કરે છે એ પણ અંતમાં એને છોડીને એકલા જ પરિભ્રમણ કર્યા કરે છે. આ પ્રકારે પોતાને એકલો સમજીને બુદ્ધિમાન લોકો મરણ વગેરેમાં અનંત

ગુણોનું કારણ નિર્મમત્વ જ ધારણ કરે છે. આ જીવ એકલો જ ચારિત્ર-તપ-દાન-પૂજા વગેરે દ્વારા પ્રતિદિન ધર્મ-સેવન દ્વારા દેવોની વિભૂતિ મેળવીને સુખ ભોગવે છે તથા એકલો જ પ્રતિદિન હિંસા વગેરેથી પાપ ઉપાર્જન કરી નરક અથવા તિર્યચગતિમાં અનેક પ્રકારનાં દુઃખ ભોગવે છે; એકલો જ રત્નત્રય આદિ દ્વારા કર્મ નષ્ટ કરી ઉપમારહિત મોક્ષપદ પ્રાપ્ત કરે છે.—આમ એકત્વાનુપ્રેક્ષાનુપ્રેક્ષાનું ચિંતવન કર્યું.

આ સંસારમાં માતા પણ અન્ય છે, પિતા પણ અન્ય છે, પુત્ર-બંધુ પણ અન્ય છે તથા સ્ત્રી-પુત્ર વગેરે પણ અન્ય છે. જ્યાં આત્માના પ્રદેશોમાં ભળેલું અને આત્માની સાથે ઉત્પન્ન થયેલું આ શરીર જ આત્માથી નિશ્ચિત ભિન્ન છે, પછી ભલા પરિવારના લોકો આત્માના પોતાના કેવી રીતે હોઈ શકે? લક્ષ્મી, ઘર, ભાઈ, સેવક વગેરે બધા કર્મોથી ઉત્પન્ન થાય છે એટલે બધા ભિન્ન છે, પાપ અને મમત્વને ઉત્પન્ન કરવાવાળા છે તથા કર્મોના કારણ છે. ઘણા દુઃખોથી દુઃખી થયેલો આ જીવ કર્મોના ઉદયથી જૂનું જર્જર શરીરને છોડતો રહે છે તથા નવા શરીરને ગ્રહણ કરતો રહે છે. આ પ્રકારે પ્રાણી સંસારમાં અનેક પ્રકારનાં શરીર ધારણ કરતો રહે છે. શરીર, ધન, ઘર વગેરે જે પણ કાંઈ કર્મોના ઉદયથી ઉત્પન્ન થાય છે એ બધું આત્માથી ભિન્ન છે અને બધું વિનશ્વર છે. મૂર્ખ લોકો શરીરાદિ પદાર્થોને આત્માથી ભિન્ન કેમ નથી માનતા? જ્યારે જન્મમરણના સમયે એ પણ એનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરે છે. આ આત્મા કર્મોથી સર્વથા ભિન્ન છે, પછી ભલા એ શરીર-ઘર-ધન વગેરે મળીને એક કેવી રીતે થઈ શકે? આ આત્મા એક છે, નિત્ય છે, જ્ઞાનમય છે, ગુણી છે અને બધાથી ભિન્ન છે—યોગી લોકો હંમેશા આવા આત્માનું ચિંતવન કર્યા કરે છે. જે જીવ પોતાના આત્માને નિત્ય, શરીરાદિથી ભિન્ન માને છે એ જ સમસ્ત કર્મોથી રહિત પરમાત્મપદને પ્રાપ્ત થાય છે. આ પ્રકારે જ્ઞાની પુરુષ આત્માને બધાથી ભિન્ન સમજીને મોક્ષ માટે પોતાના આત્મા એકલાનું જ સેવન કરે છે. આ શરીર તથા ઘર બધું આત્માથી ભિન્ન છે તથા પરિવાર, ધન વગેરે બધું જ ભિન્ન છે તથા કર્મોના ઉદયથી ઉત્પન્ન થયેલ સંસારનાં જેટલા પદાર્થ છે એ પણ બધા આત્માથી ભિન્ન છે. આમ સમજીને બુદ્ધિમાનોએ પોતાના આત્માને તથા મોક્ષને પ્રાપ્ત કરવા માટે પોતાના જ આત્મા દ્વારા હંમેશા પોતાના આત્માનું ધ્યાન કરતાં રહેવું જોઈએ.—આમ અન્યત્વ—અનુપ્રેક્ષાનું ચિંતવન કર્યું.

આ શરીર શુક્ર-શોણિતથી બન્યું છે, સાત ધાતુમય છે, અપવિત્ર છે, વિષ્ટા વગેરેથી ભરપૂર છે, નિન્દ્ય છે, રોગરૂપી સર્પોના બીલ સમાન છે, દુર્ગંધમય છે, અત્યંત ઘૃણિત છે, અસંખ્ય કીડાઓથી ભરેલું છે, અનિત્ય છે એવા ઘૃણિત શરીરથી એવો કોણ જ્ઞાની પુરુષ હશે જે ધર્મને છોડીને એને પ્રેમ કરશે? આ શરીરનું મોઢું વગેરે સ્થાનોમાં પણ જો બહારનો પદાર્થ રાખવામાં આવે તો એ સ્થાન બહારના પદાર્થોને સ્પર્શમાત્રથી ઘૃણાજનક કરી દે છે. જે પ્રકારે ચાંડાળના ઘરમાં હાડકા-ચામડા વગેરે સિવાય બીજી કંઈ સુંદર વસ્તુ ન મળે એ જ પ્રકારે આ ઘૃણિત શરીરમાં પણ કોઈ સુંદર પદાર્થ નથી હોતો. જોકે આ પ્રાણી આ શરીરનું પાલન-પોષણ ખૂબ જ પ્રેમથી કરે છે તથાપિ આ શરીર એને આ જન્મમાં જ અનેક રોગોથી દુઃખી કરે છે તથા પરલોકમાં નરકાદિ દુર્ગતિ આપે છે; આનાથી વધીને આશ્ચર્ય બીજું શું હોઈ શકે? જો તપશ્ચરણ દ્વારા આ શરીરને કૃશ કરી શકાય તો આ જન્મમાં ધર્મ-ધ્યાન વગેરે આત્માથી ઉત્પન્ન થયેલ સુખ આપે છે અને પરલોકમાં સ્વર્ગ-મોક્ષાદિકના સુખ આપે છે. આ સંસારમાં આનાથી વધીને બીજું ક્યું આશ્ચર્ય હોઈ શકે? આ શરીર નરક સમાન અસાર છે, દુર્ગંધમય છે, આના નવ દ્વારોથી હંમેશા દુષિત પદાર્થ ઝરતો રહે છે, પાપોનું કારણ છે તથા દુઃખોનું પાત્ર છે. આ વિજળીની જેમ અનિત્ય છે અને માનો યમરાજના મોઢામાં જ એનો નિવાસ છે. આમ સમજી બુદ્ધિમાનોએ પોતાના આત્માની સિદ્ધિ માટે શરીરને અપવિત્ર સમજીને સ્વર્ગ-મોક્ષના સુખ પ્રાપ્ત કરવા માટે હંમેશા તપ-ચારિત્ર-ધર્મ વગેરે પવિત્ર કાર્ય કરતાં રહેવું જોઈએ. આ શરીર શુક્ર-શોણિતથી બનેલું છે, ઘૃણા ઉત્પન્ન કરવાવાળું છે, રોગરૂપી સર્પોનું ઘર છે, ભૂખ, પ્યાસ, કામ, કષાયરૂપી અગ્નિથી સંતપ્ત છે, સમસ્ત અશુદ્ધ પદાર્થોનો ભંડાર છે તથા અન્નવસ્ત્ર વગેરે સમસ્ત પવિત્ર પદાર્થોને પણ પોતાના સંસ્પર્શથી જલ્દીથી અપવિત્ર બનાવી દે છે. આ શરીરના આવા ઘૃણિત સ્વભાવનું ચિંતવન કરી બુદ્ધિમાનોએ ઘોર તપશ્ચરણ કરવું જોઈએ.—આ રીતે અશુચિભાવનાનું ચિંતવન કર્યું.

જે પ્રકારે છિદ્રવાળા જહાજમાં પાણી ભરાઈ જવાને કારણે સમુદ્રમાં ડૂબી જાય છે એ જ પ્રમાણે આ પ્રાણી, કર્મોનો આસ્રવ હોવાને કારણે આ દુસ્તર સંસારસમુદ્રમાં ડૂબી જાય છે. જે પ્રકારે જહાજથી અલગ થવાથી મનુષ્ય સમુદ્રમાં એકાકી અસહ્ય દુઃખ ભોગવે છે એ જ પ્રકારે ધર્મથી અલગ થઈને આ મૂર્ખ મનુષ્ય આ ભયાનક સંસારરૂપી

સમુદ્રમાં અનેક કષ્ટ ભોગવે છે. મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કષાય, પ્રમાદ—આ બધા કર્મોનાં આસ્રવના કારણો તે જ મનુષ્યોને સંસારરૂપી સમુદ્રમાં ડૂબાડવાવાળા છે. જ્યાં સુધી મનુષ્યોને ચારેય ગતિઓમાં પરિભ્રમણ કરવાવાળા અને અનેક દુઃખો દેવાવાળા અશુભકર્મોનો આસ્રવ થાય છે ત્યાં સુધી એમને નિત્ય મોક્ષસુખ ક્યારેય નથી મળી શકતું. જે પ્રકારે અપરાધી પુરુષના ગળામાં સાંકળ નાખીને એને જેલમાં પહોંચાડવામાં આવે છે એ જ પ્રકારે કર્મો દ્વારા આ જીવ ચારેય ગતિઓમાં પરિભ્રમણ કરતો નરકગતિમાં જાય છે. જે પ્રકારે ઋણી મનુષ્ય પરવશ થઈને રાત-દિવસ મહા દુઃખ ભોગવતો રહે છે એ જ પ્રકારે કર્મોના આધીન થયેલ આ જીવ નરકાદિ દુર્ગતિઓમાં ઘોર દુઃખ સહન કરતો રહે છે. જે મહાન પુરુષે સમ્યક્ દર્શન, ચારિત્ર, સંયમ, કષાય, નિગ્રહ અને ધ્યાન વગેરે દ્વારા કર્મોનો આસ્રવ રોકી લીધો છે એનો જ મનોરથ પૂર્ણ થાય છે. જે પુરુષ તપ-ચારિત્ર વગેરે કર્મોના આસ્રવને રોકી નથી શકતા એમનું મનુષ્યશરીર ધારણ કરવું વ્યર્થ છે. બુદ્ધિમાનોએ શુભ ધ્યાનથી પાપાસ્રવને રોકવા જોઈએ અને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે આત્મધ્યાનથી બંને પ્રકારના કર્માસ્રવને રોકવા જોઈએ. આવું સમજી બુદ્ધિમાન લોકો મુક્તિરૂપી સ્ત્રીને પ્રાપ્ત કરવા માટે પોતાના મનનો નિગ્રહ કરી તથા ચારિત્ર વગેરે ધારણ કરી હંમેશા કર્મોના આસ્રવને રોકતા રહે છે. ઈન્દ્રિય અને મનથી થવાવાળા આસ્રવ સંસારરૂપી સમુદ્રમાં ડૂબાડવાવાળા છે, મોક્ષથી દૂર રાખવાવાળા છે, સમસ્ત દુઃખોનું કારણ છે, નરકનું સ્થાન છે, કુમાર્ગમાં લઈ જવાવાળા છે તથા પાપ ઉત્પન્ન કરવાવાળા છે. આ પ્રકારે સમજીને ગુણી પુરુષ તપ-વ્રત-ધ્યાન વગેરે દ્વારા સમસ્ત આસ્રવને રોકી અને કર્મોનો નાશ કરી હંમેશા સ્થિર રહેવાવાળી મોક્ષ-રમણીને પ્રાપ્ત થાય છે.—આમ, આસ્રવાનુપ્રેક્ષાનું ચિંતવન કર્યું.

જે પ્રકારે વગર છીદ્રનું જહાજ સમુદ્રને પાર પહોંચી જાય છે એ જ પ્રકારે ધીર-વીર પુરુષ સંવર દ્વારા કર્મોનો નાશ કરી સંસારને પાર પહોંચી જાય છે. ચતુર પુરુષ સમિતિ, વ્રત, ગુપ્તિ, પરિષદ-જય, ધર્મધ્યાન, શુક્લધ્યાન, અધ્યયન, સંયમ વગેરે દ્વારા સંવર ધારણ કરે છે. સંવરની સાથે જો થોડુંક તપ-ચારિત્ર-સંયમ વગેરે કરે તો એ પણ બધા પ્રકારના કલ્યાણ દેવાવાળું અને મોક્ષવૃક્ષનું બીજ થઈ જાય છે. આ સંવર જીવનો પરમ મિત્ર છે, સંવર જ પરમ તપ છે, સંવર જ સ્વર્ગ-મોક્ષ પ્રાપ્ત કરાવવાવાળો છે, સંવર જ ધર્મનું કારણ છે અને સંવર જ અનંત સુખ

આપવાવાળો છે. જેણે કર્મોનો આસ્રવ રોકીને સંવર ધારણ કર્યો છે એ જ સંસારથી પાર થાય છે અને એ જ મોક્ષને પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, પછી ભલા અન્ય સુખની પ્રાપ્તિની તો વાત જ શું? મોક્ષની ઈચ્છા રાખવાવાળા યોગી પુરુષ સંવર ધારણ કરવા માટે સમ્યગ્દર્શનથી મિથ્યાત્વને, વ્રતોથી અવિરતિને, યત્નપૂર્વક ધર્મ ધારણ કરી પ્રમાદને, ક્ષમાથી ક્રોધરૂપી શત્રુને, માર્દવથી માનને, આર્જવથી માયાને, સંતોષથી લોભને, કાયોત્સર્ગથી શરીરના મમત્વને, મૌનથી વચનયોગને અને ધ્યાન તથા શાસ્ત્રજ્ઞાનના અભ્યાસથી મનોયોગને નષ્ટ કરે છે. આ પ્રકારે એ આસ્રવના બધા કારણોને નષ્ટ કરી નાખે છે. જે જીવ ચાર ગતિઓના કારણરૂપ કર્મોને રોકીને સંવર ધારણ કરે છે એ જ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી શકે છે, વિના સંવરના મોક્ષ માટે પરિશ્રમ કરવો જ વ્યર્થ છે એવું સમજીને મોક્ષની ઈચ્છા કરવાવાળા મુનિઓએ બધી ઈન્દ્રિયો તથા યોગોનો નિગ્રહ કરી અને તપશ્ચરણ ધારણ કરી હંમેશા સંવર ધારણ કરવો જોઈએ. આ સંવર સર્વ ધર્મનું નિર્મળ સાગર છે, સુખની નિધિ છે, મુક્તિરૂપી સ્ત્રીનો ભાઈ છે, નરકરૂપી ઘરનો બંધ દરવાજો છે. તીર્થંકર પણ હંમેશા એની સેવા કરે છે, આ અનંત ગુણોની ખાણ છે અને નિર્મળ છે. બુદ્ધિમાનોએ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે અનેક પ્રકારનાં સંયમ વગેરે દ્વારા હંમેશા બધા કર્મોને રોકીને સંવર ધારણ કરવો જોઈએ.—આમ, સંવરાનુપ્રેક્ષાનું ચિંતન કર્યું.

સવિપાક તથા અવિપાકના ભેદથી નિર્જરા બે પ્રકારની હોય છે—જે પ્રક્રિયા દ્વારા કર્મ પોતાનું ફળ આપી નષ્ટ થઈ જાય છે એ સવિપાક નિર્જરા છે. આ નિર્જરા સંસારમાં બધા જીવોને હોય છે. તપશ્ચરણ, સંયમ, ધ્યાન, પરિષદજય અને શ્રુતજ્ઞાન દ્વારા વગર ફળ આપ્યે નષ્ટ થઈ જાય છે એ અવિપાક નિર્જરા છે. અવિપાક નિર્જરા પાપકર્મોના સંવર કરવાવાળા મુનિઓને જ હોય છે. જે પ્રકારે અજીર્ણ રોગવાળા પ્રાણી મળ નીકળી જવાથી સુખી થઈ જાય છે એ જ પ્રકારે તપ અને ચારિત્ર દ્વારા કર્મો નીકળી જવાથી (કર્મો નષ્ટ થઈ જવાથી) જ આ જીવ સુખી થઈ જાય છે. સવિપાક નિર્જરાથી અન્ય કર્મોના આસ્રવ થતા રહે છે એટલે એ ત્યાગ કરવાયોગ્ય છે અને અવિપાક નિર્જરાથી અન્ય કર્મોના આસ્રવ નથી થતા એટલે એ ગ્રહણ કરવાયોગ્ય છે. જે પ્રકારે વધારે ગરમીના પ્રભાવથી કાચી કેરી પણ પાકી જાય છે એ જ પ્રકારે તપશ્ચરણરૂપી ગર્મીના પ્રભાવથી અસંખ્યાત કર્મ પણ પાકીને નષ્ટ થઈ જાય છે.

જે પુરુષ સંસારમાં પૂર્વોપાર્જિત કર્મોની નિર્જરા કરે છે એનો સાથ આપવા મુક્તિસ્ત્રી પણ તૈયાર જ રહે છે, પછી ભલા દેવાંગનાઓની તો વાત જ શું? કર્મોની નિર્જરા મુક્તિરૂપી કન્યાની જનની છે, નરકરૂપી ગૃહની અર્ગલા છે, સ્વર્ગ જવા માટેની સીડીઓની પંક્તિ છે તથા સુખની ખાણ છે. મુનિઓ પહેલાં તો પાપરૂપ અશુભકર્મોનો સંવર કરી એમની નિર્જરા કરે છે. પોતાના આત્માનું હિત કરવાવાળા પ્રાણીઓ માટે આ નિર્જરા પરમ મિત્ર તે બધા દુઃખોને દૂર કરવાવાળી છે, સારભૂત છે તથા અનંત સુખ ઉત્પન્ન કરવા માટે પૃથ્વી જેવી છે. આવું સમજીને ઉત્તમ બુદ્ધિમાનોએ મન તથા ઈન્દ્રિયોનો નિરોધ કરી તથા તપ-ચારિત્ર-સંયમાદિ ધારણ કરી પ્રતિદિન કર્મોની નિર્જરા કરવી જોઈએ. કર્મોની આ અવિપાક નિર્જરા પ્રાણીઓને સંસારરૂપી સાગરથી પાર કરી દેવાવાળી છે, મુક્તિરૂપી સ્ત્રીની સખી છે, નરકના દ્વારની સશક્ત અર્ગલા છે, સ્વર્ગ માટે સુગમ સીડીઓની હારમાળા છે, અનંત સુખની ખાણ છે તથા શ્રી તીર્થંકર દ્વારા પણ સેવ્ય છે; એટલા માટે બુદ્ધિમાનોએ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે કાયકલેશ, તપ, જપ વગેરે ગુણો દ્વારા કર્મોની નિર્જરા હંમેશા કરતાં રહેવી જોઈએ.—આમ, નિર્જરાનુપ્રેક્ષાનું ચિંતવન કર્યું.

આ લોક અકૃત્રિમ છે, નિત્ય છે તથા ઉર્ધ્વ, મધ્ય અને અધોલોકનો ભેદથી ત્રણ પ્રકારનો છે—આ લોક જ્ઞાનગોચર છે, દોઢ મૃદંગના આકારનો છે તથા ચારેય ખૂણા સુધી પ્રાણીઓથી ભરેલો છે. ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રોવ્ય સહિત તથા પોતપોતાના ગુણોથી ભરપૂર ધર્મ, અધર્મ, આકાશ, કાળ તથા જીવરાશિથી આ લોક ભરેલો છે. એના અધોલોકના સાત નરકોમાં ચૌર્યાસી લાખ બીલો છે, જે સમસ્ત દુઃખનો સાગર છે. એમાં પાપી નારકી, અન્ય નારકીઓ દ્વારા આપવામાં આવતા છેદન-ભેદન વગેરે અનેક પ્રકારના ઘોર દુઃખને ભોગવતા રહે છે. એ નરકમાં આ જીવ પૂર્વોપાર્જિત પાપકર્મનાં ઉદયથી વચનાતીત દુઃખ ભોગવતો રહે છે; ત્યાં આ જીવોને લેશમાત્ર પણ સુખ નથી મળતું. કેવળ અઢી દ્વીપ જ એવું સ્થાન છે જેમાં થોડા જીવો પુણ્યોપાર્જન કરે છે, કોઈ ચારિત્ર ધારણ કરી મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે તથા કોઈ હિંસા દ્વારા પાપને ઉપાર્જન કરે છે. જ્યોતિષ્ક તથા વ્યંતર દેવોથી ભરેલા અસંખ્યાત દ્વીપોમાં આ જીવ પુણ્યપાપને વશીભૂત થઈને હંમેશા પરિભ્રમણ કર્યા કરે છે. પૂર્વપાર્જિત શુભકર્મોના ઉદયથી કોઈ ધર્માત્મા જીવ સોળ સ્વર્ગોમાં તથા નવ શ્રૈવેયક વગેરે કલ્પાતીત વિમાનોમાં અનેક પ્રકારનાં સુખ ભોગવતા રહે છે. એનાથી આગળ

હંમેશા એક સરખું રહેવાવાળું નિત્ય સ્થાન છે, જ્યાં અનંત સુખમાં લીન તથા ત્રણે લોક દ્વારા વંદનીય સિદ્ધાત્મા નિવાસ કરે છે; એમને પણ નમસ્કાર કરું છું. આ પ્રકારે લોકના વિચિત્ર સ્વરૂપને જાણીને વિદ્વાન લોકો રાગાદિકને છોડીને મોક્ષપ્રાપ્ત કરવાનો ઉપાય કરે છે. આ લોક ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રોવ્ય સ્વરૂપ છે, સર્વજ્ઞના જ્ઞાનનું ગોચર છે, અનાદિ છે તથા હંમેશા સ્થિર રહેવાવાળો અવિનાશી છે. લોકનું આવું સ્વરૂપ જાણીને બુદ્ધિમાન લોકો રત્નત્રયની સિદ્ધિ દ્વારા એનાથી ઉપર જઈને બિરાજમાન થાય છે.—આમ, લોકાનુપ્રેક્ષાનું ચિંતવન કર્યું.

વારંવાર જન્મ-મરણથી પીડિત આ જીવ અનંત કાળથી નિગોદમાં પરિભ્રમણ કરી રહ્યો છે તથા પછી અન્ય સ્થાવરમાં ભ્રમણ કરે છે, ત્રસ પર્યાય પણ નથી મેળવી શક્યો. કદાચ ત્રસ પર્યાય મળી પણ જાય તો ઘણા કાળ સુધી કંથવા-કીડા-મકોડા વગેરે યોનિઓમાં ફરતો રહે છે, પંચેન્દ્રિય પર્યાય નથી મેળવતો. કદાચ પંચેન્દ્રિય પણ મળી જાય તો ઘણા કાળ સુધી અસંજ જ બન્યો રહે છે, ધર્મ-બુદ્ધિથી રહિત હોવાને કારણે સંજી નથી થતો. કદાચ સંજી પણ થઈ જાય તો સિંહ-વાઘ વગેરે કુર જાતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને હિંસાદિક દ્વારા મહા પાપનો બંધ કરે છે, જેનાથી નરકાદિ જઈને અનેક સાગર આયુ પર્યંત દુઃખ ભોગવે છે. જે વચનોથી પણ ન કહી શકાય. પાપકર્મના ઉદયથી આ જીવ દુર્લભ મનુષ્યપર્યાય નથી પામી શકતો. કદાચ સમુદ્રમાં પડી ગયેલ રત્નની જેમ દુર્લભ મનુષ્ય-પર્યાય પ્રાપ્ત કરી પણ લે તો પછી મ્લેચ્છ ખંડોમાં જ ભ્રમણ કર્યા કરે છે, આર્યખંડમાં જન્મ નથી લેતો. કદાચ ભાગ્યવશ આર્યખંડમાં જ જન્મ લઈ પણ લે તોપણ ઘણા કાળ સુધી નીચ કુળમાં જ ભ્રમણ કર્યા કરે છે, કલ્પવૃક્ષની જેમ દુર્લભ શ્રેષ્ઠ કુળમાં જન્મ નથી લઈ શકતો. કદાચ શ્રેષ્ઠ કુળમાં જન્મ લઈ પણ લે, તો આયુ, રોગરહિત શરીર, ઈન્દ્રિયોની પૂર્ણતા, રત્નત્રયની પ્રાપ્તિ, કષાયોની મંદતા, અરિહંતના કહેલા શાસ્ત્રો, નિર્ગથ ગુરુ, તપ, સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર વગેરેની પ્રાપ્તિ ઉત્તરોત્તર દુર્લભ છે. કદાચ ભાગ્યથી આ બધું મળી પણ જાય તો ચિંતામણિરત્નની જેવા ધ્યાનની પ્રાપ્તિ થવી અત્યંત દુર્લભ છે. આ બધું મેળવીને પણ મનુષ્ય જો ધર્મ-સાધના કરવામાં અથવા મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવામાં પ્રમાદ કરે, તો પછી એ ભાગ્યહીન હંમેશા-હંમેશા સંસારરૂપી વનમાં ભ્રમણ જ કરતો રહેશે. પછી આ જીવ કરોડો સાગર સુધી પણ સમુદ્રમાં પડેલા માણેકની જેમ મનુષ્ય-પર્યાય, શ્રેષ્ઠ કુળ તથા ધર્મના સાધન નહીં પ્રાપ્ત કરી શકે.

આવું સમજીને બુદ્ધિમાન લોકો રત્નત્રયની સામગ્રી મેળવીને ધર્મ-સાધનામાં વિશેષ પ્રયત્ન કરે છે. એ ધર્મના સેવનથી મોક્ષમાં જઈ બિરાજમાન થાય છે. આ સંસારમાં મનુષ્યજન્મ અત્યંત દુર્લભ છે. પછી સ્વદેશ, ઉત્તમ કુળ, શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિ, આરોગ્યતા, ઇન્દ્રિયોની પૂર્તિ, શ્રેષ્ઠ ગુરુ, સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર-તપ ઉત્તરોત્તર દુર્લભ છે, તેથી ધાર્મિક પુરુષ આને મેળવીને હંમેશા ખૂબ જ પ્રયત્નથી ચારિત્ર ધારણ કરી મોક્ષ સિદ્ધ કર્યા કરે છે.—આમ, બોધિદુર્લભાનુપ્રેક્ષાનું ચિંતવન કર્યું.

ક્ષમા, માર્દવ, આર્જવ, સત્ય, શૌચ, સંયમ, તપ, ત્યાગ, આકિંચન્ય અને બ્રહ્મચર્ય—આ દશ પ્રકારના ઉત્તમ મહાધર્મ કહેવાય છે. આ જ ધર્મ મોક્ષનું કારણ છે તેથી જ્ઞાની મનુષ્યોને મન-વચન-કાયથી ક્ષમા વગેરે ધર્મોને ધારણ કરવા જોઈએ. બુદ્ધિમાન લોકો ધર્મથી જ તીર્થંકરપદ પામે છે, ધર્મથી જ ચક્રવર્તીની વિભૂતિ, ઇન્દ્રના સુખ, સ્વર્ગ, રાજ્ય, કીર્તિ અને દિવ્ય શરીર પ્રાપ્ત કરે છે ત્રણેય લોકમાં જે પદાર્થ દુર્લભ છે, જે દૂર છે અને જે ખૂબ જ મહેનતથી પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, એ પણ ધર્માત્મા જીવોને ધર્મના પ્રભાવથી અનાયાસ જ પ્રાપ્ત થઈ જાય છે. ધર્મથી જ પુત્ર-પૌત્ર વગેરે કુટુંબ મળે છે. ધર્મથી જ સુખ સામગ્રી મળે છે. ધર્મથી જ રૂપવતી સ્ત્રી મળે છે અને ધર્મથી જ સેવક વગેરે પ્રાપ્ત થાય છે. જેને ધર્મનો ઉદય હોય છે, એની પાસે સુખ આપવાવાળી ત્રણેય લોકની લક્ષ્મી ઘરની દાસીની જેમ સ્વયં આવી જાય છે. ધર્મ, અર્થ, કામ, મોક્ષ એનું મૂળ કારણ ધર્મ જ છે. ધર્મ વગર આ કાંઈ પણ પ્રાપ્ત નથી થતું. તેથી બુદ્ધિમાનોએ સૌથી પહેલાં ધર્મનું જ સેવન કરવું જોઈએ. બુદ્ધિમાનોએ બહુમૂલ્ય મનુષ્યપર્યાયરૂપ રત્ન પામીને ધર્મ વગર એક પણ ન વીતાવવી જોઈએ. જે નિર્મળ ધર્મનું પાલન કરે છે એના ચરણકમળમાં ઇન્દ્ર પણ ભક્તિપૂર્વક નમસ્કાર કરે છે, બીજાની તો વાત જ ક્યાં? આવું સમજી સજ્જનોએ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રતિદિન શ્રી જિનેન્દ્રદેવના કહેલા દયામય ધર્મનું પાલન કરવું જોઈએ. આ ઉત્તમ ક્ષમા વગેરે દશ પ્રકારના ધર્મ સુખનો સાગર છે, મોક્ષનું કારણ છે, સમસ્ત ગુણોની નિધિ છે, સ્વર્ગની સીડી સમાન છે, અનેક ઋદ્ધિઓ આપવાવાળો છે, તીર્થંકરપદ આપવાવાળો છે, સમસ્ત કર્મોનો નાશ કરવાવાળો છે, સંસારની સમસ્ત લક્ષ્મી તથા શોભાને દેવામાં ચતુર છે તથા રત્નનિધિ વગેરેનું ઘર છે, માટે મોક્ષની ઇચ્છા કરવાવાળા પુરુષોએ આત્માની

શુદ્ધિ કરવા માટે ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવનાં કહેલા સદ્ધર્મનું હંમેશા પાલન કરતાં રહેવું જોઈએ.—આમ, ધર્માનુપ્રેક્ષાનું ચિંતન કર્યું.

આ બાર અનુપ્રેક્ષાઓ શાસ્ત્રોમાં કહેલી છે, આ બધી અનુપ્રેક્ષાઓ મુક્તિરૂપી સ્ત્રીની સખી છે, સારભૂત છે તથા વૈરાગ્ય અને ધર્માચરણની માતા છે. જે મનુષ્ય પોતાના હૃદયમાં આને ધારણ કરે છે એ ત્રણેય લોકના સ્વામી થાય છે, એમને બધા પ્રકારની લક્ષ્મી સ્વયં ઉપલબ્ધ થઈ જાય છે, બધા પદાર્થ સ્વતઃ પ્રાપ્ત થઈ જાય છે તથા મુક્તિસ્ત્રી, જ્ઞાનચારિત્ર વગેરે સમસ્ત ધાર્મિક ગુણ આપમેળે ઉત્પન્ન થઈ જાય છે અને અંતમાં એ વૈરાગ્યને પ્રાપ્ત થઈ જાય છે. આ પ્રકારે અનુપ્રેક્ષાઓનું ચિંતન કરવાથી ભગવાનના હાથમાં અનંત સુખનું કારણ તથા કર્મરૂપ શત્રુઓના નાશ કરવાવાળો વૈરાગ્ય દ્વિગુણીત થઈ ગયો. વિરક્ત થઈને એમણે છએ ખંડપૃથ્વી, નવ નિધિ, ચૌદ રત્ન, ભોગ, કાય, સ્ત્રી વગેરેનો મોહ છોડી દીધો તથા ગૃહત્યાગ કરવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા. પોતાના અવધિજ્ઞાનથી તથા અકસ્માત પ્રગટ થવાવાળા ચિહ્નોથી ભગવાનને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થવો જાણી બ્રહ્મલોકમાં રહેવાવાળા અત્યંત શાંત, દીક્ષાકલ્યાણકને સૂચિત કરવાવાળા દેવર્ષિ, બ્રહ્મચારી, નિર્મળ-હૃદયી, એકાવતારી, ચતુર, અગીયાર અંગ—ચૌદ પૂર્વના પારગામી તથા દિવ્ય મૂર્તિધારી, સારસ્વત, આદિત્ય, બલ્હિ, અરુણ, ગર્દતોય, તુષિત, અવ્યાબાધ, અરિષ્ટ—આ આઠ પ્રકારના વિચક્ષણ લૌકાંતિક દેવ ત્યાં આવ્યા તથા આવતાં જ એમણે ખૂબ જ પ્રસન્નતાથી મસ્તક ગુકાવી નમસ્કાર કર્યા. ત્યારબાદ, એમણે હાથ જોડી શ્રેષ્ઠ મંગલ દ્રવ્યોથી ભગવાનની પૂજા કરી તથા ભક્તિપૂર્વક મસ્તક નમાવી ઉત્તમ ગુણોનું વર્ણન કરી એ ભગવાનની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા—

હે દેવ! તમે સંસારને જાણવાવાળા છો અને જ્ઞાનીઓમાં મહાજ્ઞાની છો. આ સંસારમાં અન્ય એવું કોણ છે જે આપને સમજાવે? કેમ કે તમે મહા પુરુષોના પણ ગુરુ છો. જે પ્રકારે લોકો ફૂલથી વનસ્પતિની પૂજા કરે છે, પાણીની ધારાથી સમુદ્રની પૂજા કરે છે અને કેવળ ભક્તિપૂર્વક જ દીવાથી સૂર્યની પૂજા કરે છે એ જ પ્રકારે હે જિનરાજ! કેવળ તમને સંબોધન કરી ભક્તિ કરવાવાળા અમે લોકો પણ તમારી સ્તુતિ કરીએ છીએ. હે દેવ! તમે ત્રણે લોકના સ્વામી છો, વિદ્વાનોના ગુરુ છો, તમે જ સંસારથી ડરેલા લોકોના રક્ષક છો તથા આ સંસારથી રક્ષા

કરવા માટે તમે જ મનુષ્યના શરણ છો. હે દેવ! તમારા ધર્મોપદેશથી શ્રેષ્ઠ વ્રતોને ધારણ કરી કેટલાય લોકો મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે, કેટલાય પુણ્યવાન સ્વર્ગે જાય છે તથા કેટલાય કલ્પાતીત વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે. હે સ્વામિન્! હવે સમ્યક્ જ્ઞાન ઉપર આવરણ ઢાંકવાવાળા મનુષ્યોના મિથ્યાજ્ઞાનરૂપી અંધકાર, તમારા વચનરૂપી કિરણોથી નષ્ટ થઈ દૂર ભાગી જશે. હે દેવ! તમારી દિવ્યધ્વનિની પ્રવૃત્તિ થવાથી રત્નત્રયરૂપ મહાન મોક્ષમાર્ગ પ્રગટ થશે—એમાં કોઈ સંદેહ નથી. હે નાથ! આજે તમારા હાથમાં ચારિત્રરૂપી મહાન અસ્ત્ર હોવાથી ત્રણેય લોકને જીતવાવાળો મોહરૂપી શત્રુ પણ સ્વયં ‘ત્રાહિ-ત્રાહિ’ કહેતો ભયથી કાંપી રહ્યો છે. હે સ્વામિન્! આજે તમારા જ્ઞાનનો ઉદય થવાથી આ સંસારમાં મનુષ્યોને સ્વર્ગ-મોક્ષ પ્રાપ્ત કરાવવાવાળા સુખના સાગર સમાન મહાન ધર્મનો ઉદય થશે. હે પ્રભો! સૂર્યની જેમ તમારો ઉદય થવાથી પાખંડી લોકો પ્રભારહિત થઈ જશે—એમાં કોઈ સંદેહ નથી. હે દેવ! તમારો દીક્ષાકલ્યાણક જાણીને ધર્મરૂપી મહાસાગરની વૃદ્ધિ થવાથી આજે અમે સ્વર્ગ નિવાસીઓ તથા મનુષ્યોને ખૂબ જ આનંદ થયો છે.

હે શ્રી જિનેન્દ્ર! હવે તમારો ધર્મોપદેશ સાંભળીને ઘણા મોહગ્રસ્ત મનુષ્યો મોહનો નાશ કરશે, કામી લોકો કામચેષ્ટાથી નિવૃત્ત થશે અને પાપી લોકો પાપ કરવાનું છોડી દેશે. હે સ્વામિન્! તમારા કેવળજ્ઞાનથી સજ્જન લોકો પર ઉપકાર થશે—એમાં કોઈ સંદેહ નથી. એટલા માટે હે પ્રભો! તમે કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રયત્ન કરો. હે નાથ! વૈરાગ્યરૂપી તીક્ષ્ણ અસ્ત્ર દ્વારા જગતને જીતવાવાળા મોહરૂપી દુષ્ટ યૌદ્ધાને મારીને તમે જલ્દીથી સંયમ ધારણ કરો. હે દેવ! તમે રાજ્યના ભારે બોજને છોડીને પોતાના જ્ઞાન દ્વારા ત્રણેય જગતના રાજ્યનું કારણ તથા સુગમ તપશ્ચરણનો ભાર સ્વીકાર કરો. હે દેવ! તમે વિદ્વાન તથા મૂર્ખ બંનેને ઉપદેશ આપવાવાળા છો, પછી શું અમારા લોકો દ્વારા પ્રબુદ્ધ કરી શકાય છે? શું પ્રકાશ કરવા માટે સૂર્યને દીવો દેખાડાય છે? એટલા માટે હે નાથ! તપશ્ચરણ કરી સમસ્ત સંસારને પવિત્ર કરો તથા કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી જલ્દીથી મનુષ્યો ઉપર ઉપકાર કરો. હે દેવ! તમે ધર્મ-અર્થ-કામ—આ ત્રણેય પુરુષાર્થોના પારગામી છો, ચક્રવર્તી છો, કામદેવ છો, તીર્થંકર છો તથા ત્રણેય લોકોના સ્વામી છો. હે નાથ! હવે યોથા મોક્ષ-પુરુષાર્થને સિદ્ધ કરવા માટે ચારિત્ર ધારણ કરો; કેમ કે ચારિત્ર ધારણ કરીને જ તમે

સંસારના ભવ્ય જીવોનો ઉદ્ધાર કરી મોક્ષ પ્રાપ્ત કરશો. જે પ્રકારે સંસારમાં આકાશથી કોઈ મોટું નથી અને પરમાણુથી કોઈ નાનું નથી, એવી જ રીતે હે પ્રભો! ત્રણેય કાળમાં તમારાથી કોઈ મોટું નથી. એટલા માટે હે શ્રી જિનેન્દ્રદેવ! દિવ્યમૂર્તિને ધારણ કરવાવાળા, જગતને આનંદ આપવાવાળા પરમેષ્ટી, તમને નમસ્કાર છે, વારંવાર નમસ્કાર છે. તમારું જ્ઞાન સમસ્ત સંસારને જાણવામાં સમર્થ છે એટલે તમને નમસ્કાર છે, તમે સજ્જનોના ગુરુ છે એટલે તમને નમસ્કાર છે, તમે મુક્તિસ્ત્રીના પતિ છો એટલે તમને નમસ્કાર છે.

હે દેવ! આ સ્તુતિ દ્વારા અમે આપનાથી સંસારની લક્ષ્મી નથી માંગતા, પરંતુ આપ અમને પોતાના ગુણોનો સમૂહ જ આપી ઘો. હે ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ! ઈન્દ્ર પણ આપના ચરણકમળની સેવા કરે છે, તમે સંસારમાં બધા નેત્રોને ઉલ્લસિત કરવાવાળા છો, આપ જ ત્રણ કાળના જીવોના ભવોને કહેવાવાળા છો, આપ જ સમસ્ત કર્મરૂપી શત્રુઓને જીતવાવાળા છો, આપ જ ત્રણ લોકના જીવોને ભવ પાર કરાવવામાં ચતુર છો, આપ જ સર્વદર્શી-સર્વજ્ઞ, તીર્થંકર, ચક્રવર્તી, કામદેવ પદને ધારણ કરવાવાળા છો, માટે હે દેવ! અમારે માટે આપ જ શરણ છો. આ પ્રમાણે તે લૌકાન્તિક દેવોએ ભગવાનની સ્તુતિ કરી, પ્રશંસા કરી અને વારંવાર તેમને પ્રણામ કર્યાં. ત્યારબાદ, પ્રસન્નચિત્તથી પોતાના સ્થાને ગયા. જેમ ચક્ષુ વડે પદાર્થોને દેખવામાં દીપક સહાયક છે, તે પ્રમાણે લૌકાન્તિક દેવોના વચન ભગવાનની દીક્ષામાં સહાયક થઈ ગયા હતા. ભગવાન જ્યાં સુધી પોતાનું રાજ્ય છોડીને વનમાં જવા તૈયાર થયા, ત્યાં સુધીમાં ચારે પ્રકારનાં દેવ અને ઈન્દ્ર પોતાના વાહન તથા દેવાંગનાઓની સાથે પોતાની કાંતિથી આકાશને પ્રકાશિત કરતા ગીત ગાતા નૃત્ય કરતાં આવ્યા અને ભગવાનને નમસ્કાર કર્યાં. તે સમયે દેવોની સેના, દેવાંગનાઓ તથા દેવ સમસ્ત આકાશ, નગરની ગલીઓ, રાજભવન, નગરના વનને રોકીને ઊભા રહી ગયા.

ત્યારબાદ, ઈન્દ્રાદિક દેવોએ ખૂબ જ ઉત્સાહથી દીક્ષાકલ્યાણકનો ઉત્સવ ઉજવવા માટે મોટી વિભૂતિપૂર્વક મોતીઓની માળાથી સુશોભિત થઈ ક્ષીરસાગરના પાણીથી સુવર્ણના મોટા, ઊંચા, ઊંડા, ઉત્તમ કળશોથી ભગવાનનો સર્વોત્તમ મહા અભિષેક કર્યો. પછી એ ઈન્દ્રોએ દિવ્ય આભૂષણ, વસ્ત્ર તથા માળાઓથી ભગવાનને વિભૂષિત કર્યાં. ભગવાને ખૂબ જ ઉત્સવ અને વિભૂતિ સાથે પોતાના પુત્ર નારાયણનો રાજ્યાભિષેક કર્યો અને બધી રાજ્યસંપદા એને

સોંપી દીધી. પછી દીક્ષા લેવાની પ્રતિજ્ઞાને અનુરૂપ ભગવાન દેવો દ્વારા બનાવેલી રત્નમઠ 'સર્વાર્થસિદ્ધિ' નામની પાલખી ઉપર સવાર થયા. રાજા, વિદ્યાધર, દેવ બધાએ પાલખીને કાંધા ઉપર રાખી આકાશમાર્ગેથી લઈ ગયા. એ સમયે દેવો પુષ્પોની વર્ષા કરી રહ્યા હતા. 'જય-જય' શબ્દ કરી રહ્યા હતા તથા ગંધોદકની વર્ષાની સાથે ઠંડો મંદ પવન વહી રહ્યો હતો. એ સમયે ઈન્દ્રોના શરીરની કાંતિ દિગ્દિગંત સુધી ફેલાઈ રહી હતી તથા દુંદુભિઓના શબ્દો બધી દિશાઓમાં પ્રતિધ્વનિત થઈ રહ્યા હતા. ઈન્દ્રલોક ભગવાનની ઉપર ચામર ઢોળી રહ્યા હતા તથા દિક્કુમારીઓ હાથમાં મંગલ-દ્રવ્યો લઈને ભગવાનની આગળ ચાલી રહી હતી. એ સમયે વાજાઓના શબ્દોથી, નૃત્યોથી, જય-જયકારોના શબ્દોથી તથા ગંધર્વો દ્વારા થવાવાળા ગીતોથી સંસારભરમાં અપૂર્વ આનંદ થઈ રહ્યો હતો. ઈન્દ્રોએ છત્ર વગેરે અનેક પ્રકારની શોભા કરી એમનું માહાત્મ્ય પ્રગટ કર્યું હતું તથા નગરમાંથી નીકળતા નગરનિવાસીઓએ આ પ્રકારે એમને આશીર્વાદ આપ્યા હતા કે 'હે નૃપાધીશ! તમે જાઓ, તમારો મોક્ષમાર્ગ કલ્યાણકારી છે, એમને જતા જોઈ કેટલાય લોકો અરસ-પરસ કહી રહ્યા હતા કે સંસારમાં આ પણ એક આશ્ચર્યની વા છે કે આ ભગવાન રત્ન-નિધિ-સ્ત્રી વગેરે બધું છોડી વનમાં જાય છે. આ સાંભળી બીજા ઘણા લોકો કહેવા લાગ્યા કે આ સંસારમાં આવા ઉત્તમ મનુષ્યો થોડા જ હોય છે જે લક્ષ્મીને ભરપૂર ભોગવી પણ શકે છે અને ક્ષણવારમાં એને છોડી પણ શકે છે. બીજા કેટલાય લોકો કહેવા લાગ્યા કે આ ભગવાન તીર્થંકર છે, ચક્રવર્તી છે અને કામદેવ છે એટલે એ આલોક અને પરલોકના બધા કાર્યોમાં સમર્થ છે; અન્ય કોઈ પુરુષ આવા ન હોઈ શકે. આ પ્રમાણે સ્તુતિપૂર્ણ વચનોથી જેની પ્રશંસા થઈ રહી છે એવા એ ભગવાન અનુક્રમથી ઈન્દ્રની સાથે-સાથે નગરની બહાર ચાલ્યા ગયા.

ત્યારબાદ—ભગવાનના ચાલ્યા ગયા બાદ એમની રાણીઓ શોકથી વ્યાકુળ થઈ ગઈ અને રસ્તામાં મંત્રીઓને સાથે લઈને ભગવાનની પાછળ ચાલવા લાગી. ભગવાનના વિયોગરૂપી અગ્નિથી એમનું શરીર ધખી રહ્યું હતું. એમણે પોતાના બધા આભૂષણો ઉતારી નાખ્યા હતા. એની શારીરિક શોભા નષ્ટ થઈ ગઈ હતી તથા પડતી-આખડતી એ ભગવાનની પાછળ-પાછળ ચાલી રહી હતી. કેટલીય રાણીઓ દાવાનળથી બળેલી લતાની જેમ લાગી રહી હતી. એમનું શરીર બળેલા લાકડાઓની જેમ કાંપી રહ્યું હતું. એટલામાં મહાપુરુષોએ આવીને મીઠા વચનોથી સમજાવીને

એ સ્ત્રીઓને આગળ આવવાથી રોક્યા અને કહ્યું કે આગળ નહીં આવો, આગળ આવવા માટે પ્રભુની આજ્ઞા નથી. આ આજ્ઞાને સાંભળી એમણે લાંબો શ્વાસ લીધો અને ચિત્તમાં દેહ નિશ્ચય કર્યો કે એ હવે અવશ્ય નિર્દોષ તપશ્ચરણ કરશે. ખૂબ જ કષ્ટથી એ પોતાના મહેલ તરફ પાછી આવી. સંયમરૂપી લક્ષ્મી માટે ઉત્સુક એ ભગવાન, ચક્રાયુદ્ધ વગેરે ભાઈઓ, નગરવાસીઓ, રાજા-મહારાજાઓ તથા ઈન્દ્ર તથા દેવો દ્વારા કરેલા મહા ઉત્સવની સાથે, જ્યાં સુધી લોકોની દૃષ્ટિ પહોંચી શકે, દૂર આકાશ-માર્ગથી સહસ્રામ્ર નામના વનમાં જઈ પહોંચ્યા. એ વનમાં એક શીતળ ઇયાવાન વૃક્ષ હતું. એની નીચે એક શિલા હતી, જે દેવોએ પહેલાથી જ બનાવી રાખી હતી. એ શિલા ખૂબ જ મોટી હતી. એ શિલાને પૃથ્વીની જેમ ઉત્તમ પવિત્ર જાણીને ભગવાન ત્યાં પાલખીથી ઉતર્યા. એમણે મન-વચન-કાયની શુદ્ધિપૂર્વક મોહને નષ્ટ કરવા માટે વસ્ત્ર, આભરણ, માળા તથા ક્ષેત્ર, વસ્તુ વગેરે દશ પ્રકારના બાહ્ય પરિગ્રહોથી, મિથ્યાત્વ વગેરે ચૌદ પ્રકારના અંતરંગ પરિગ્રહોની સાથે જ શરીર આદિથી તથા બધા પદાર્થથી મમત્વનો ત્યાગ કર્યો.

ત્યારબાદ, એ સ્થિરતાપૂર્વક પર્યંકાસનથી એ શિલા ઉપર બિરાજમાન થયા તથા એમણે સિદ્ધોને નમસ્કાર કરીને પંચ મુહિઓથી કેશલોચ કર્યું. ચતુર ભગવાને મોહની વેલની ઉપરના ભાગની જેમ કેશલોચ કર્યો અને દિગંબર અવસ્થા ધારણ કરી પરમેશ્વરી દીક્ષા ધારણ કરી લીધી. જ્યેષ્ઠ કૃષ્ણ ચતુર્થીના દિવસે સાંજના સમયે ભરણી નક્ષત્રમાં ભગવાન શ્રી શાંતિનાથે પ્રસન્ન થઈને દીક્ષા ધારણ કરી. ભગવાને જે કેશોનું લોચ કર્યું હતું, ભગવાનના મસ્તક ઉપર નિવાસ કરવાના કારણે તથા મસ્તકને સ્પર્શ કરવાને કારણે એ કેશોને અત્યંત પવિત્ર સમજીને ઈન્દ્રએ ખૂબ જ આદરથી રત્નની પેટીમાં રાખ્યા તથા મોટી વિભૂતિ સાથે એને લઈ જઈને ક્ષીરસાગરમાં નિક્ષેપણ કર્યા. વસ્ત્રાભૂષણ-માળા વગેરે જે-જે ચીજો ભગવાને ઉતારી હતી, એને પણ અસાધારણ ઉત્તમ સમજીને દેવો પોતાની સાથે લઈ ગયા.

ભગવાનની સાથે સાથે ચક્રાયુદ્ધ વગેરે એક હજાર રાજાઓએ બંને પ્રકારના પરિગ્રહોનો ત્યાગ કરી સંયમ ધારણ કર્યો. એ નવદીક્ષિત મુનિઓથી ઘેરાયેલા શ્રી શાંતિનાથ ભગવાન એવા લાગી રહ્યા હતા માનો એક મોટું કલ્પવૃક્ષ અન્ય નાના કલ્પવૃક્ષોથી ઘેરાયેલું હોય. ત્યારબાદ સંતુષ્ટ થઈને ઈન્દ્ર, ત્રણેય લોકનાં સ્વામી તથા પરમપદમાં

રહેવાવાળા ભગવાનના યથાર્થ ઉત્તમ ગુણોનું વર્ણન કરી સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. આ પ્રકારે બધા ઈન્દ્ર, એમની સ્તુતિ કરીને પુણ્ય સંપાદન કરવા માટે પોતાના હૃદયમાં એમના પવિત્ર ગુણોને સ્મરણ કરતાં, બધા દેવોની સાથે પોત-પોતાના સ્થાને ચાલ્યા ગયા. દીક્ષારૂપી સ્ત્રીને વશીભૂત થયેલ ચક્રાયુધ વગેરે ભાઈઓને છોડીને બાકી મંત્રી-ભાઈ-બંધુ વગેરે બધા લોકો મન-વચન-કાયથી જગત્બંધુ ભગવાનને નમસ્કાર કરી પોતપોતાને ઘરે ચાલ્યા ગયા.

આ તરફ ભગવાન મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા હેતુ મનને શુદ્ધ કરી મૌન ધારણ કરી અને શરીરને નિશ્ચળ બિરાજમાન કરી સંકલ્પ વિકલ્પ-રહિત ધ્યાન કરવા લાગ્યા. આ પ્રકારે એમનો છદ્ધો ઉપવાસ પૂર્ણ થઈ ગયો ત્યારે એ ઈર્યાપથ શુદ્ધિપૂર્વક આહાર લેવા માટે નીકળ્યા. એ સમયે એ સમતા ધારણ કરેલા હતા, ત્રણેય પ્રકારના વૈરાગ્યનું ચિંતવન કરી રહ્યા હતા, ચતુર હતા, સમસ્ત સંસાર એમની વંદના કરતાં હતા. ચારેય જ્ઞાનોને ધારણ કરેલ હતા અને નિર્દોષ આહાર ગોતવામાં તત્પર હતા. ભગવાન પોતાની આગળ ચાર હાથ રસ્તાને જોઈને ચાલી રહ્યા હતા. એ ન તો ખૂબ જ ધીરે ચાલી રહ્યા હતા, ન ખૂબ ઝડપથી ચાલતા હતા, પગને ધીરે-ધીરે ઉપાડીને રાખતા જઈ રહ્યા હતા. મુનિરાજ માર્ગમાં દાનીઓને સંતુષ્ટ કરતાં કેવળ શરીરને સ્થિર રાખવા માટે આહાર-ગ્રહણપૂર્વક અનુક્રમથી વિહાર કરતાં મંદરપુર નગરમાં પહોંચ્યા. ત્યાંના મહારાજા સુમિત્ર ભગવાન જેવા પાત્રનું શુભાગમન જોઈને ખૂબ જ આનંદિત થયા. શ્રાવકના પુણ્યકર્મને જાણીને મહારાજા પોતાના હાથ જોડીને ભગવાનના ચરણકમળમાં નમસ્કાર કર્યા તથા 'તિષ્-તિષ્' કહીને એમને બિરાજમાન કર્યા. શ્રદ્ધા, વિનય, શક્તિ, વિજ્ઞાન, અલુબ્ધતા, ક્ષમા, ત્યાગ—આ સાત દાનીઓના ગુણ કહેલા છે. પ્રતિગ્રહ, ઉચ્ચ આસન-પ્રદાન, પાદ-પ્રક્ષાલન, પૂજા, પ્રમાણ, વચન-શુદ્ધિ, કાય-શુદ્ધિ તથા આહાર-શુદ્ધિ— આ નવ પ્રકારની ભક્તિ કહેવાય છે. દાની લોકો પુણ્ય-સંપાદન કરવા માટે ભક્તિનું આચરણ કરે છે. પુણ્યાત્મા મહારાજા સુમિત્રએ સાતેય ગુણોથી સુશોભિત થઈને ખૂબ જ ભક્તિથી ભગવાનને પ્રાસુક, મધુર, મનોહર, રસીલો, તૃપ્તિ-દાયક, સુખ આપવાવાળો, ક્ષુધાને દૂર કરવાવાળો તથા ચારિત્રને વધારવાવાળો આહાર આપ્યો. એ દાનથી પ્રભાવિત થઈને સંતુષ્ટ દેવોએ મહારાજા સુમિત્રના ઘરે બહુમૂલ્ય મણિઓના કિરણોથી વ્યાપ્ત રત્નોની વર્ષા કરી. સમસ્ત આશ્ચર્યોને પ્રગટ કરવાવાળી આકાશથી પડતી સ્થૂળ રત્નોની ધારા એવી લાગી રહી હતી માનો મનુષ્યોને દાનનું

અદ્ભુત ફળ જ પ્રત્યક્ષ દેખાડી રહી હોય. દેવ એ દાનથી સંતુષ્ટ થઈને ‘અહો’ કેવું ઉત્કૃષ્ટ દાન છે, કેવા ઉત્તમ પાત્ર છે તથા સર્વગુણ વિભૂષિત કેવા ભાગ્યશાળી દાતા છે!—એમ આકાશમાં ગંભીર શબ્દ-ઘોષ કરી રહ્યા હતા. એ દાનથી મહારાજ સુમિત્ર પોતાને કૃતાર્થ માનતા પોતાના ઘરને તથા પોતાના જન્મને સફળ માનવા લાગ્યા.

આચાર્ય કહે છે કે હું તો ગૃહ એને જ માનું છું જ્યાં મુનિરાજ પોતાના શરીરની રક્ષા માટે આવે છે જે ગૃહમાં મુનિરાજ આહાર માટે નથી આવતા એ ગૃહ વ્યર્થ છે. આ સંસારમાં એ જ ગૃહસ્થ ધન્ય છે જે પાત્રોને હંમેશા અનેક પ્રકારના દાન દેતા રહે છે. જે ગૃહસ્થ મુનિઓને ક્યારેય દાન નથી દેતા એ પાપી છે. દાનથી જે પ્રકારે આ લોકમાં લક્ષ્મી, સન્માન અને કીર્તિ પ્રાપ્ત થાય છે એ જ પ્રકારે પરલોકમાં પણ સ્વર્ગ-મોક્ષના મહાસુખ પ્રાપ્ત થાય છે. પોતાના આત્મતત્ત્વમાં તલ્લીન રહેવાવાળા જિતેન્દ્રિય અને નિરાશ્રય રહેવાવાળા એ મુનિરાજ આહાર લઈને ધ્યાન કરવા માટે વનમાં ચાલ્યા ગયા. ભગવાન વ્રતોને પાલન કરવા પૃથ્વી, અપ્, પ્રકાશ, વાયુ, વનસ્પતિ—આ પાંચેય સ્થાવરોની તથા ત્રસ જીવોની દયાનું પાલન મન-વચન-કાય તથા કૃત-કારિત-અનુમોદનાથી કરતાં હતા. મૌન ધારણ કરેલ ભગવાન સંવર ધારણ કરવા માટે હંમેશા સત્ય તથા અચૌર્યવ્રતમાં મન-વચન-કાયથી તલ્લીન રહેતા હતા. એ સ્વપ્નમાં પણ ક્યારેય કોઈ પરિગ્રહમાં ઈચ્છા નહોતા રાખતા. આ પ્રકારે એ ગુપ્તિ-સમિતિ આદિ બધા વ્રતોથી યુક્ત હતા તથા બીજા પણ અનેક વ્રતોનું પાલન કરતા હતા. તેઓ પાંચ મહાવ્રતોનું ખૂબ પ્રયત્નથી પાલન કરતા હતા તથા તેની પૂર્ણ સિદ્ધિ માટે તેની પરચીસ ભાવનાઓનું ચિંતવન કરતા હતા. અહિંસા મહાવ્રતની વિશુદ્ધિ માટે મનોગુપ્તિ, વચનગુપ્તિ, ઈર્યા સમિતિ, આદાન-નિક્ષેપણ તથા આલોકિત પાન-ભોજન—આ પાંચ ભાવનાઓનું ચિંતવન ભગવાન કરતાં હતા. સત્ય મહાવ્રત માટે ક્રોધનો ત્યાગ, લોભનો ત્યાગ, ભયનો ત્યાગ, હાસ્યનો ત્યાગ તથા સૂત્રને અનુસાર વચન બોલવા—આ પાંચેય ભાવનાઓનું ચિંતવન કરતાં હતા. ઉચિત આજ્ઞાનુસાર ગ્રહણ કરવું અથવા ગ્રહણ ન કરવું તથા ભોજન તથા પાનમાં સંતોષ ધારણ કરવો અચૌર્યવ્રતની મહિમા છે, એનું પણ ચિન્તવન ભગવાન કરતાં હતા. સ્ત્રીઓની શૃંગાર કથાઓનો ત્યાગ, સ્ત્રીઓનું રૂપ જોવાનો ત્યાગ, પહેલાં ભોગવેલા ભોગોનું સ્મરણ કરવાનો ત્યાગ— આ પ્રકારે બ્રહ્મચર્યની પાંચેય ભાવનાઓનું પણ એ ચિન્તવન કરતાં હતા. ચેતન-અચેતનરૂપ બાહ્ય આભ્યંતર

परिग्रह, रूप ईन्द्रियोना विषयोथी विरक्त थवुं, परिग्रह, त्याग, मडाव्रत—आ भावनाओ छे; अमनुं पण अे यिन्तवन करतां उता. मडाव्रतोने स्थिर राभवा माटे आ मडाव्रतोनी पय्यीस भावनाओ छे.

भगवान श्री शांतिनाथ प्रतिदिन आनुं यितवन कर्या करतां उता. माया, मिथ्या, निदान वगेरे अनेक शल्य शास्त्रोमां अताव्या छे, अे अधानो त्याग करी भगवान निःशल्य थईने विहार करतां उता. आ प्रकारे यकायुध वगेरे अनेक मुनिओ साथे अनेक देशोनो विहार करतां-करतां भगवान सडम्रात्र वनमां जई पडोंय्या. अे श्रेष्ठ मुनिराज मोक्ष प्राप्त करवा माटे छ उपवास धारण करी नन्दावर्त वृक्षनी नीये दढासनथी बिराजमान थईने ध्यान करवा लाग्या. अे पूर्व दिशानी बाजू मुभ राभी बिराजमान थया, अेमण्णे समस्त यिंताओनो निरोध करी तथा सिद्धोना गुणोने प्राप्त करवा माटे सौथी पडेलं सिद्धोना आठेय गुणोनुं ध्यान करवा लाग्या. अनंतदर्शन, ज्ञान, वीर्य, सम्यक् दर्शन, सूक्ष्मत्व, अवगाहनत्व, अव्याबाध तथा अगुरुलघु—आ सिद्धना आठ गुणो छे. सिद्धपद प्राप्त करवानी ईश्या करवावाणा तीर्थकरोने तथा अन्य मुनिओअे आ गुणोनुं ध्यान करवुं जोईअे.

अेवी ज रीते अे भगवान पोताना मनमां धर्मसाधन करवावाणा उत्तम क्षमा वगेरे दश धर्मोनुं यितवन करवा लाग्या तथा सर्व द्रव्य-तत्त्व तथा पदार्थोनुं यितवन करवा लाग्या. मनने शुद्ध करवा माटे आजावियय, अपायवियय, विपाकवियय तथा संस्थानवियय—आ यारेय धर्मध्यानने धारण करवा लाग्या. अेमण्णे योथा गुणस्थानथी लईने सातमा गुणस्थान सुधी कोई अेक जग्या नरकायु, तिर्ययायु तथा देवायु—आ त्रण प्रकृतिओने विना प्रयत्ने ज नष्ट करी नाभी उती. अनंतानुबंधी कोध, मान, माया, लोभ तथा मिथ्यात्वनी त्रण प्रकृतिओ धर्मध्यानना प्रभावथी पडेलं ज नष्ट थई गई उती. पछी अे उत्तम आत्मशुद्धिओनुं यितवन करतां सातमा गुणस्थानमां जई पडोंय्या तथा मोक्षगृहनी सीडी द्वारा क्षपकश्रेणीमां जई बिराजमान थया. भगवान प्रमाद रडित थईने अनुकुमथी अधःप्रवृत्तिकरण, अपूर्वकरण तथा अनिवृत्तिकरण गुणस्थानमां जई बिराजमान थया. साधारण, आतप, अेकेन्द्रिय, द्वीन्द्रिय, तीईन्द्रिय, यतुरीन्द्रिय जति, निन्द्रा, प्रयला-प्रयला, स्त्यानगृद्धि, नरकगति, नरक गत्यानुपूर्वि, स्थावर, सूक्ष्म, तीर्यग्यागति, तिर्यग्यागत्यानुपूर्वी, उद्योत—आ सोण प्रकृतिओ अेमण्णे अनिवृत्ति

ગુણસ્થાનના પહેલાં ભાગમાં જ નષ્ટ કરી દીધી હતી. મહા યોદ્ધા ભગવાન પૃથક્ત્વવિતર્કવિચાર નામના પહેલાં શુકલ ધ્યાનરૂપી અસ્ત્રને હાથમાં લઈને તથા ગુપ્તિરૂપી કવચ પહેરીને કર્મોથી યુદ્ધ કરતાં હતા. ઉપર લખેલી સોળ પ્રકૃતિઓનો નાશ કર્યા પછી એમણે એ જ નવમાં ગુણસ્થાનના બીજા ભાગમાં એ જ શુકલધ્યાનથી અપ્રત્યાખ્યાનાવરણી, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, પ્રત્યાખ્યાનાવરણી ક્રોધ, માન, માયા, લોભ—આ આઠ કષાય નષ્ટ કરી નાખ્યા હતા. ત્યારબાદ એમણે ધ્યાનના યોગથી ત્રીજા ભાગમાં નપુંસકવેદ, ચોથા ભાગમાં સ્ત્રીવેદ, પાંચમાં ભાગમાં હાસ્ય, રતિ, અરતિ, શોક, ભય, જુગુપ્સા, છઠ્ઠા ભાગમાં પુરુષવેદ, સાતમા ભાગમાં સંજવલન ક્રોધ, આઠમા ભાગમાં સંજવલન માન, નવમા ભાગમાં સંજવલન માયા—આ બધાને નષ્ટ કર્યા. કર્મરૂપી શત્રુઓનો નાશ કરવામાં ઉદત ભગવાને પછી વિજયભૂમિ મેળવી દશમા ગુણસ્થાનમાં સૂક્ષ્મસંપરાય નામના ચારિત્રરૂપી તીક્ષ્ણ અસ્ત્ર દ્વારા સૂક્ષ્મ લોભને નષ્ટ કર્યો અને આ પ્રકારે કર્મરૂપી શત્રુઓનો નાશ કરવાવાળા ભગવાને બધા કષાયોને નષ્ટ કરી નાખ્યા. આ પ્રકારે એમણે અનંતગુણોને વધારવાનું બારમું ગુણસ્થાન પ્રાપ્ત કરી લીધું અને પછી બાકીના ઘાતિયાકર્મરૂપી પાપોનો નાશ કરવા માટે ઉદમ કરવા લાગ્યા.

એ બારમા ગુણસ્થાનમાં પહેલાં ક્ષણમાં એમણે એકત્વવિતર્કવિચાર નામના બીજા શુકલધ્યાનથી નિંદ્રા તથા પ્રયલા નામની બે પ્રકૃતિઓ નષ્ટ કરી તથા યથાખ્યાત ચારિત્ર ધારણ કરવાવાળા એ ભગવાને એ જ બીજા નિર્મળ શુકલધ્યાનથી એ જ બારમા ગુણસ્થાનના અંતિમ ક્ષણમાં ચાર દર્શનાવરણની પ્રકૃતિઓ, પાંચ જ્ઞાનાવરણની પ્રકૃતિઓ તથા પાંચ અંતરાયની પ્રકૃતિઓ નષ્ટ કરી. આ પ્રકારે એમણે કર્મોની ત્રેસઠ પ્રકૃતિઓને નષ્ટ કરી એ જ સમયે લોક-અલોકને પ્રકાશિત કરવાવાળા અનંત કેવળજ્ઞાન, અનંત દર્શન અને ક્ષાયિક સમ્યક્ચારિત્ર—તથા ક્ષાયિક દાન, લાભ, ભોગ, ઉપભોગ, વીર્ય, પોતાના તથા બીજાનું હિત કરવાવાળી નવ કેવળલબ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરી. આ પ્રકારે ભગવાન શ્રી શાંતિનાથે છવ્વઠ્ઠ અવસ્થાના સોળ વર્ષ વ્યતીત કરી પોષ શુકલ એકાદશીના દિવસે સાંજના સમયે ભગવાન શ્રી શાંતિનાથના ઘાતિયાકર્મ નષ્ટ થવાથી તથા કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થવાથી દેવોના સમૂહ આકાશમાં ‘જય-જય’ શબ્દ કરી રહ્યો હતો. દેવો દ્વારા વગાડી રહેલા નગારાના ગંભીર શબ્દથી બધી દિશાઓ વ્યાપ્ત થઈ ગઈ તથા આકાશથી કલ્પવૃક્ષોના પુષ્પોની વર્ષા થવા લાગી હતી.

ભગવાનના ગુણરૂપી સાગરમાં જ્ઞાનરૂપી લહેરોની વૃદ્ધિ થવાથી (પૂર્ણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થઈ જવાથી) શીતળ સુગંધિત હવા મંદ-મંદ વહી રહી હતી, સમસ્ત દિશાઓની સાથે આકાશ નિર્મળ તથા મનોહર થઈ ગયું હતું તથા સમ્યક્ જ્ઞાનીઓને અપૂર્વ આનંદ થઈ રહ્યો હતો. ભગવાનને કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થતાં જ ઈન્દ્ર પોતપોતાના નિકાયોના દેવો સાથે પોતાના સિંહાસનોથી ઊઠી તથા થોડા ડગલા આગળ ચાલી ભગવાનને નમસ્કાર કર્યા. સમસ્ત પાપોથી રહિત, શ્રી જિનેન્દ્ર, અનંત ગુણોના સાગર તથા સમસ્ત સંસારના સ્વામી ભગવાનને હું પણ મસ્તક નમાવીને ભક્તિપૂર્વક નમસ્કાર કરું છું તથા હંમેશા એમની સ્તુતિ કરું છું. ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ માટે ઈન્દ્રની આજ્ઞાથી ભક્તિપૂર્વક બધા દેવોની સાથે કુબેર આવ્યા અને અનેક પ્રકારની વિભૂતિપૂર્ણ રચના દ્વારા સંસારના ઉત્તમ લોકો દ્વારા સેવા કરવાયોગ્ય સમવસરણની રચના કરી. એવા ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ આ સંસારમાં હંમેશા જયવંત રહો.

ભગવાન શ્રી શાંતિનાથને ઈન્દ્ર વગેરે બધા દેવો તથા બધા મુનિરાજ ભક્તિપૂર્વક દિવ્ય મસ્તક નમાવીને નમસ્કાર કરે છે. જે સર્વજ્ઞ છે, જિનેન્દ્ર છે, સંસારરૂપી સમુદ્રથી પાર કરવાવાળા છે, વિજયી છે, ધર્મોપદેશ દેવામાં તત્પર છે, ત્રણેય લોકના સ્વામી છે તથા ગુણોના નિધિ છે એવા ભગવાન શ્રી શાંતિનાથની સ્તુતિ હું એમની શક્તિ પ્રાપ્ત કરવા માટે કરું છું. જે સર્વજ્ઞ છે, દિવ્ય મૂર્તિને ધારણ કરવાવાળા છે, જેમની પૂજા બધા દેવગણ કરે છે, જે ભવ્ય જીવોના અદ્વિતીય બંધુ છે, કલ્યાણમય છે, કલ્યાણના કારણ છે, સમસ્ત શત્રુઓને જીતવાવાળા છે, અત્યંત ધીર-વીર છે, સર્વોત્તમ મુનિઓના સ્વામી છે, નિખિલ ગુણોના સમુદ્ર છે, પ્રપંચ રહિત છે, જિનેન્દ્ર છે, સમસ્ત સંસાર જેમની વંદના કરે છે—એવા શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનને હું એમનાં અતિશય પ્રાપ્ત કરવા માટે મસ્તક નમાવીને હંમેશા નમસ્કાર કરું છું.

પંદરમો અધિકાર સમાપ્ત થયો.

સોળમો અધિકાર

જે દેવોમાં દેવ છે, ત્રણેય જગતના સ્વામી છે, સર્વજ્ઞ છે, સર્વદર્શી છે અને ત્રણેય લોકના હિત કરવાવાળા છે એવા શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનને હું મારા પાપ શાંત કરવા માટે નમસ્કાર કરું છું.

ત્યારબાદ, અસંખ્યાત દેવ, ગીત-નૃત્ય કરતાં મોટી વિભૂતિ સાથે પોતાના શરીર તથા આભરણોની કાંતિથી આકાશને પ્રકાશિત કરતાં-કરતાં જઈ રહ્યા હતા. દેવોના અનેક નગારાનાં શબ્દ ‘જય-જય’ના કોલાહલની સાથે આનંદથી ગમન કરતાં ધર્માત્મા ઈન્દ્રોએ બીજા દેવો દ્વારા બહુમૂલ્ય રત્નોથી બનાવેલા સમવસરણને જોયું. એ સમવસરણ સમસ્ત વિભૂતિનું એક કેન્દ્ર હતું. જાકે ઈન્દ્રાદિ દ્વારા બનેલા એ સમવસરણનું વર્ણન કોઈ ન કરી શકે છતાં પણ ભવ્યજીવોને પ્રસન્ન કરવા માટે આચાર્યએ કાંઈક થોડું વર્ણન કર્યું હતું, જે આ પ્રકારે હતું—

ચાર યોજન અને બે કોષ લાંબો, પહોળો, ગોળ આકારનો ઈન્દ્રનીલ મહારત્નોનો બનેલો પીઠ હતો. એની ચારેબાજુ એક ઊંચું ધૂળીશાલ હતું. જે પાંચેય વર્ણના રત્નોની ધૂળથી બનેલો હતો, ખૂબ જ મોટો હતો, દેદીપ્યમાન કિરણોથી ભરપૂર હતો. ઈન્દ્રધનુષની જેમ અનેક રંગોથી ભરપૂર હતો અને એ પીઠની ચારે બાજુ ખૂબ જ શોભાયમાન થઈ રહ્યો હતો. ધૂળીશાળની ચારે દિશાઓમાં રત્નોની માળાઓથી સુશોભિત તથા સુવર્ણના ખંભાઓ ઉપર બિરાજમાન તોરણ પોતાની અલગ શોભા બતાવી રહી છે; એ તોરણોથી થોડા દૂર આગળ ચાલીને બધી દિશાઓમાં માર્ગના મધ્યભાગમાં દિવ્ય મૂર્તિને ધારણ કરવાવાળી ‘જગતી’ હતી. આ જગતીઓ ઉપર સુવર્ણની સોળ-સોળ સીડીઓ બનેલી હતી, ભગવાનના અભિષેકથી એ પવિત્ર હતી અને ચાર-ચાર ગોપુરોથી સુશોભિત ત્રણ-ત્રણ કોટથી ઘેરાયેલી હતી. એ જગતીની વચ્ચે દિવ્ય પીઠિકાઓ બનેલી હતી અને એના ઉપર દેવો દ્વારા પૂજ્ય તથા

અત્યંત ભવ્ય તીર્થંકરોની પ્રતિમાઓ બિરાજમાન હતી. એ પીઠિકાઓની ઉપર આકાશને સ્પર્શવાવાળા માનસ્થંભ દંડાયમાન હતા. એ માનસ્થંભ ખૂબ જ ઊંચા હતા તથા ઘંટા, ચમર, ધ્વજાઓ અને મસ્તક ઉપર ફરતા છત્રોથી સુશોભિત હતા. એવા માનસ્થંભ ચારેય દિશાઓમાં હતા, એને દૂરથી જોતાં જ મિથ્યાદૃષ્ટિઓના માન ખંડિત થઈ જતા હતા એટલે એનું ‘માનસ્થંભ’ આ સાર્થક નામ પ્રસિદ્ધ હતું.

એ માનસ્થંભના મધ્ય ભાગમાં અનેક ઋદ્ધિઓથી સુશોભિત ભગવાનની જે પ્રતિમાઓ બિરાજમાન હતી એમની પૂજા ઈન્દ્ર પણ ક્ષીરસાગરના જળથી તથા અન્ય પણ અનેક દ્રવ્યોથી કર્યા કરતાં હતા. એ માનસ્થંભોની ચારે દિશાઓમાં ચાર મનોહર વાવડીઓ હતી જે સ્વચ્છ જળ તેમજ કમળોથી સુશોભિત હતી. તે વાવડીઓમાં મણિઓની સીડીઓ બનાવેલી હતી, નન્દોતર વગેરે એનું નામ હતું. એના કિનારાઓ પર પાદ-પ્રક્ષાલનના કુંડ બનેલા હતા તથા ભમરા અને પક્ષીઓથી એ શોભાયમાન હતા. એ વાવડીઓથી થોડાક આગળ ચાલીને પ્રત્યેક માર્ગને છોડીને બાકીના ભાગમાં કમળોથી ઢંકાયેલી પાંખડીઓથી સુશોભિત તથા સ્વચ્છ જળથી ભરેલી ખાઈઓ શોભાયમાન હતી. એના અંદરના ભાગમાં ઉત્તમ લતાવન હતું જે અનેક પ્રકારના વૃક્ષ, લતા અને બધી ઋતુઓના ફુલોથી સુશોભિત હતું. એ લતાવનમાં ઈન્દ્રોના વિશ્રામ માટે મનોહર કીડાવન હતા, લતાભવન હતા, જેની અંદર શૈયાઓ પાથરેલી હતી અને જગ્યા-જગ્યાએ ચંદ્રકાંત મણિઓની શીલાઓ પડેલી હતી. એ લતાવનથી આગળ રસ્તો છોડીને પહેલો કોટ હતો જે ખૂબ જ ઊંચો હતો, દેદીપ્યમાન તથા સુવર્ણમય હતો. એ કોટ ઉપરથી નીચે ક્યાંક મોતીઓની પંક્તિઓથી શોભાયમાન હતો, ક્યાંક વિદ્રુમોથી સુશોભિત હતો, ક્યાંક નીલમણિઓથી નવા વાદળાઓની જેવા લાગતો હતો, ક્યાંક લાલમણિઓથી ઈન્દ્રગોપની જેમ (વર્ષાઋતુમાં ઉત્પન્ન થવાવાળા લાલ જીવ) સુંદર લાગતો હતો. ક્યાંક વિજળીના કારણે પીળા દેખાતા હતા. આ પ્રકારે ભવ્યજીવોના મધ્યમાં બિરાજમાન આઠેય પ્રાતિહાર્યોથી શોભાયમાન તથા સમસ્ત ઐશ્વર્યમય ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ એવા સુંદર સુશોભિત થતા હતા માનો તેજનો પુંજ જ હોય.

ત્યારબાદ, ઈન્દ્રાદિક દેવોએ કુબેર દ્વારા બનાવેલા અત્યંત શોભાયમાન તથા સમસ્ત સંસારની ઋદ્ધિઓના સમૂહની જેવા એ સમવસરણને દૂરથી જ જોયું. જોતાં જ પ્રસન્નચિત્ત થઈને એમણે ‘જય-જય’ કહ્યું, એમની ત્રણ

પ્રદક્ષિણા કરી, પછી એ ભગવાનના દર્શન કરવા માટે ખૂબ જ પ્રસન્નતાથી એ સમવસરણમાં ગયા. સમવસરણમાં પ્રવેશ કરી ભગવાનને જોતાં જ એમના મનમાં વિભિન્ન કલ્પનાઓ ઊઠવા લાગી—શું આ પુણ્ય-પરમાણુઓનો પુંજ છે? અથવા કેવળજ્ઞાનરૂપી શ્રેષ્ઠ જ્યોતિ જ બહાર નીકળી આવી છે? શું આ ભગવાનનો પ્રતાપ છે અથવા તેજની નિધિ છે? શું આ યશની રાશી છે અથવા સાક્ષાત્ ત્રણ લોકના નાથ ભગવાન જ છે? આ પ્રકારે કલ્પના કરતાં-કરતાં સૌધર્મ ઈન્દ્રે, બધા ઈન્દ્ર, દેવ અને દેવીઓની સાથે ગણધરોથી ઘેરાયેલા ચતુર્મુખ બિરાજમાન ભગવાન શ્રી શાંતિનાથનાં દર્શન કર્યાં. ભક્તિ તથા રાગને વશીભૂત સ્વર્ગોના ઈન્દ્રોએ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે દેવ-દેવીઓની સાથે પોતાના હાથ જોડીને મસ્તકને લગાવી, જગત્ગુરુ ભગવાનની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી, મુકુટથી સુશોભિત પોતાનું મસ્તક નમાવીને એમને પ્રણામ કર્યાં તથા ભક્તિપૂર્વક ભગવાનની પૂજા કરી. વારંવાર એમને નમસ્કાર કર્યા પછી પોતાના હૃદયને ભગવાનના ગુણોમાં લગાવીને પોતપોતાના હાથ જોડીને મસ્તક પર રાખ્યા. ત્યારબાદ એ ઈન્દ્રોએ ભક્તિનાં ભારથી જ માનો પોતાનું મસ્તક ઝુકાવ્યું અને એકસો આઠ સાર્થક નામોથી ભગવાનની સ્તુતિ કરી.

હે નાથ! આ સ્તુતિના ફળથી પરલોકમાં તો અમને તમારી બધી વિભૂતિઓ પ્રાપ્ત થાય જ, પરંતુ આ લોકમાં પણ રત્નત્રયની પ્રાપ્તિ જલ્દીથી થાય. હે દેવાધિદેવ! અમે તમારા ચરણકમળમાં નમસ્કાર કરીએ છીએ. તમે જ્ઞાનરૂપી સમુદ્રના પારંગત છો, તમે ત્રણે લોકમાં પૂજ્ય છો, તમે સર્વદર્શી છો, જિન છો, સુખરૂપી સમુદ્રના મધ્યમાં બિરાજમાન છો, અનંતવીર્યને ધારણ કરવાવાળા છો અને તમે જ ત્રણેય લોકને પાર કરાવવા અદ્વિતીય છો, ચતુર છો. હે દેવ! તમે આ સંસારમાં મારી રક્ષા કરો. આ પ્રકારે ઈન્દ્રોએ ખૂબ જ આનંદથી ભગવાનની સામે ઊભા થઈને એમની સ્તુતિ કરી, મસ્તક નમાવીને વારંવાર નમસ્કાર કર્યા પછી પોતપોતાને યોગ્ય સ્થાને બિરાજમાન થયા. સમવસરણની ચારે બાજુમાં ચાર રસ્તા હતા. એ રસ્તાઓને છોડીને બાકીના જે ચાર ખૂણા અથવા ટૂકડા હતા, એ પ્રત્યેક ટૂકડામાં ત્રણ-ત્રણના હિસાબથી બધા મેળવીને બાર કોઠા હતા. એમાં પૂર્વ દિશાના પહેલાં કોઠામાં મુનિરાજ હતા, બીજામાં કલ્પવાસીની દેવીઓ હતી, ત્રીજામાં અર્જિકા અને શ્રાવિકાઓ હતી, ચોથામાં જ્યોતિષી દેવોની દેવાંગનાઓ હતી, પાંચમામાં વ્યંતરી દેવીઓ હતી, છઠ્ઠામાં ભવનવાસી દેવીઓ હતી, સાતમામાં ભવનવાસી દેવો

હતા. આઠમામાં વ્યંતર દેવ હતા, નવમામાં જ્યોતિષી દેવો હતા, દશમામાં કલ્પવાસી દેવો હતા, અગિયારમામાં મનુષ્ય હતા તથા બારમામાં પશુગણ હતા.

આ પ્રકારે અનુક્રમથી આ પ્રાણીઓ બેઠા હતા. આ બાર પ્રકારનો સંઘ તત્ત્વોને સાંભળવાની ઈચ્છા રાખે છે, આ જાણીને બુદ્ધિમાન ચક્રાયુધ ગણધરદેવ ઊઠ્યા અને હાથ જોડી ભગવાનની સામે ઊભા થઈને તત્ત્વો પૂછવાના બહાને મનોહર વાણીથી ભગવાનની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા કે હે દેવ! તમે ત્રણેય લોકના સ્વામી છો, ગુરુઓના પણ મહાગુરુ છો, તમે દુઃખોથી ત્રસ્ત લોકોના સંરક્ષક છો અને તમે જ સજ્જનો માટે ધર્મોપદેશક છો. હે સ્વામિન્! જ્ઞાનાવરણકર્મ નષ્ટ થવાથી લોક-અલોકમાં ફેલાયેલી અને સમસ્ત તત્ત્વોને પ્રકાશિત કરવાવાળી તમારી જ્ઞાનરૂપી જ્યોતિ આજે પૂર્ણ રૂપે પ્રકાશમાન થઈ રહી છે.

હે જગત્ગુરુ! તમારું કેવળદર્શન લોકાકાશ-અલોકાકાશ બંનેમાં વ્યાપ્ત થઈને અનંત પદાર્થોને હસ્તરેખાની જેમ પ્રકાશિત કરી રહ્યું છે. હે જિનેન્દ્ર! અંતરાયકર્મના નષ્ટ થવાથી પ્રગટ થયેલ આપનું અનંત મહાવીર્ય સમસ્ત લોકને ઉલ્લંઘન કરી બિરાજમાન છે. હે નાથ! તમારું અનંત સુખ પણ ખૂબ જ વિચિત્ર છે. એ આત્માથી ઉત્પન્ન થયું છે, અંતરહિત છે, અવ્યાબાધ (બધા પ્રકારની બાધાઓથી રહિત) છે, અતીન્દ્રિય છે અને અત્યંત નિર્મળ છે. હે દેવ! તમારા અનુગ્રહથી ભવ્યજીવ તમારો ધર્મોપદેશ સાંભળી તપશ્ચરણ દ્વારા કર્મોને નષ્ટ કરી શાશ્વત મોક્ષપદમાં બિરાજમાન થાય છે. હે પ્રભો! જે પ્રકારે જહાજ વગર સમુદ્રથી પાર થવું સંભવ નથી એ જ પ્રકારે હે યતીશ! તમારા વગર આ સંસારરૂપી કૂવામાંથી મનુષ્યોને કોઈ બહાર નથી કાઢી શકતું.

હે નાથ! આ ભવ્યરૂપી ખેતરોનાં મુખ પાપરૂપી સૂર્યની ગતિથી મુર્ઝાઈ ગયા છે. આનાથી ફળ પ્રાપ્ત કરવા માટે ધર્મોપદેશરૂપી અમૃતથી એનું સિંચન તમે જ કરી શકો છો. હે દેવ! જે પ્રકારે તરસ્યું ચાતક મેઘજળ ઈચ્છે છે એવી જ રીતે આ ભવ્યજીવ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે તમારાથી દિવ્યધ્વનિરૂપી અમૃત ઈચ્છે છે. હે સ્વામિન્! જ્યાં સુધી તમારા જ્ઞાનરૂપી સૂર્યનો ઉદય નહીં થાય, ત્યાં સુધી મનુષ્યોના હૃદયમાં પ્રશસ્ત મોક્ષમાર્ગને રોકવાવાળો અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર બનેલો જ રહે છે. હે પ્રભો! તમે લોકનાં અદ્વિતીય પિતામહ છો અને તમે જ સંસારમાત્રને

સંતુષ્ટ કરવા માટે વર્ષા પ્રદાન કરવાવાળા મેઘ સમાન છો. હે તીર્થેશ! જોકે જગતમાં આશ્ચર્ય કરવાવાળી બધી વિભૂતિઓ તમારામાં બિરાજમાન છે છતાં પણ તમે તમારા શરીરથી પણ અત્યંત નિસ્પૃહ છો. હે દેવ! આ વાત ખૂબ જ આશ્ચર્ય પ્રગટ કરવાવાળી અને ખૂબ જ અદ્ભુત છે. જો તમે બહારથી ઉપમારહિત ભોગોપભોગથી સુશોભિત છો તથા અંતરંગમાં તમે વીતરાગી જ છો. આ વાત સૌથી વધારે આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન થવાવાળી છે. હે દેવ! તમે જ સજ્જનો ઉપર અનુગ્રહ કરવામાં ચતુર છો એટલા માટે હે જગન્નાથ! મોક્ષ સિદ્ધ કરવા માટે પોતાની દિવ્યધ્વનિ દ્વારા આ ભવ્ય જીવો ઉપર અનુગ્રહ કરો.

હે પ્રભો! જન્મ-મૃત્યુ-જરા વગેરેની જ્વાળાને દૂર કરવા માટે અમે બધા સજ્જનોને તમારા વચનરૂપી શ્રેષ્ઠ અમૃતપાનની ખૂબ જ ઈચ્છા થઈ રહી છે એટલે હે તીર્થરાજ! તમે કૃપા કરી સમસ્ત તત્ત્વોને અને મોક્ષના માર્ગને નિરૂપણ કરો; કેમ કે તમે કરુણાસાગર છો. આ પ્રકારે સ્તુતિ-નિવેદન તથા નમસ્કાર ઉપરાંત ચક્રાયુધ ગણધરદેવ ભગવાનના વચનરૂપી અમૃતપાનની ઈચ્છા કરતાં થકા ભક્તિપૂર્વક પોતાના કોઠામાં જઈ બિરાજમાન થયા.

ત્યારબાદ—ગણધરદેવના આ પ્રકારે નિવેદન કરવાથી ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ પોતાની અત્યંત ગંભીર વાણીમાં તત્ત્વોને સિદ્ધ કરવા માટે વિસ્તારપૂર્વક ધર્મનું સ્વરૂપ કહેવા લાગ્યા. ભગવાન શ્રી શાંતિનાથની દિવ્યધ્વનિ નીકળતા સમયે ન તો એમના મુખકમળ ઉપર કોઈ પ્રકારનું પરિવર્તન થયું અને ન તો તાળવું—હોઠોનું જરા પણ હલન-ચલન થયું. જે પ્રકારે કોઈ પર્વતની ગુફાથી ગંભીર પ્રતિધ્વનિ પ્રગટ થાય છે એ જ પ્રમાણે વર્ણોને સ્પષ્ટ કરવાવાળી એ અદ્ભુત દિવ્યધ્વનિ ભગવાનના મુખથી નીકળવા લાગી. હે ગણધર! તમે પોતાના સંઘની સાથે આગળ કહેલા જીવાદિ તત્ત્વોને, એમના ભેદ અને પર્યાયોની સાથે ક્રમથી સાંભળો. જિનાગમમાં જીવ, અજીવ, આસ્રવ, બંધ, સંવર, નિર્જરા અને મોક્ષ—આ સાત તત્ત્વ બતાવ્યા છે. આમાંથી જીવ બે પ્રકારના છે—એક મુક્ત અને બીજા સંસારી. મુક્ત જીવોમાં કોઈ ભેદ નથી હોતો. સંસારી જીવ બે પ્રકારના હોય છે—એક ત્રસ, બીજા સ્થાવર. જે આઠેય કર્મોથી રહિત છે, આઠેય ગુણોથી સુશોભિત છે, જગત વંદ્ય છે, સુખસાગરમાં નિમગ્ન છે તથા લોકની ઉપર નિવાસ કરે છે એ સિદ્ધ અથવા મુક્ત કહેવાય છે.

પૃથ્વીકાયિક સાત લાખ, જળકાયિક સાત લાખ, અગ્નિકાયિક સાત લાખ, વાયુકાયિક સાત લાખ, નિત્ય-નિગોદ સાત લાખ, ઈતર-નિગોદ સાત લાખ, વનસ્પતિ દશ લાખ, બે ઈન્દ્રિયો બે લાખ, ત્રણે ઈન્દ્રિયો બે લાખ, ચાર ઈન્દ્રિયો બે લાખ, નારકી ચાર લાખ, તિર્યચ ચાર લાખ, દેવ ચાર લાખ, મનુષ્યો ચૌદ લાખ—એ રીતે જીવોના ચોરાશી લાખ યોનિમુખ છે. આયુષ્ય શરીર વગેરેના ભેદથી ભગવાને આ જીવોના અનેક ભેદો બતાવ્યા છે. આ પ્રકારે જીવોના કુળોની સંખ્યા એક સો સાડી નવ્વાણું લાખ બતાવી છે. પાંચ ઈન્દ્રિયો, મન, વચન, કાય, આયુષ્ય અને શ્વાસોચ્છ્વાસ—આ દશ પ્રાણ સંજી પંચેન્દ્રિયોના હોય છે. આ પ્રકારે મન વગરના અસંજી પંચેન્દ્રિયના નવ, મન અને કર્ણ ઈન્દ્રિય વગરના ચાર ઈન્દ્રિયના આઠ, મન, કર્ણ અને ચક્ષુઈન્દ્રિય વગરના ત્રણ ઈન્દ્રિયના સાત, મન કર્ણ, ચક્ષુ અને નાસિકા વગરના બે ઈન્દ્રિયના છ અને મન, કર્ણ, ચક્ષુ, રસ, વચન તથા બળ વગરનાં એકેન્દ્રિયના બાકીના ચાર પ્રાણ હોય છે. આ પ્રાણ જ જીવોના જીવનનું કારણ છે. આહાર, શરીર, ઈન્દ્રિય, શ્વાસોચ્છ્વાસ, ભાષા, મન—આ છ પર્યાપ્તિ કહેવાય છે. મુનિરાજે સંજી પંચેન્દ્રિયને આ છએ પર્યાપ્તિ બતાવી છે. બે-ત્રણ-ચાર ઈન્દ્રિય તથા અસંજી પંચેન્દ્રિયને મન વગર પાંચ પર્યાપ્તિ બતાવી છે. એકેન્દ્રિય જીવોને ભાષા તથા મન વગર ચાર પર્યાપ્તિ શ્રી જિનેન્દ્રદેવે કહી છે. મિથ્યાત્વ, સાસાદન, મિશ્ર, અવિરતિ સમ્યગ્દષ્ટિ, દેશ-વિરત, પ્રમતસંયત, અપ્રમતસંયત, અપૂર્વકરણ, અનિવૃત્તિકરણ, સૂક્ષ્મ—સાંપરાય, ઉપશાંત—કષાય, ક્ષીણકષાય તથા સંયોગકેવળી, અયોગીકેવળી—આ ચૌદ ગુણસ્થાન મોક્ષની સીડીઓ છે તથા ગુણોની સ્થિતિના ભેદથી ભવ્યજીવોના ગુણોને વધારવાવાળી છે.

ગતિ, ઈન્દ્રિય, કાય, યોગ, વેદ, કષાય, જ્ઞાન, સંયમ, દર્શન, લેશ્યા, ભવ્ય, સમ્યક્ત્વ, સંજી અને આહાર— આ ચૌદ માર્ગણાઓ કહેવાય છે. આના દ્વારા જીવોના જાણનાર વિદ્વાન જીવોની ઓળખાણ કરે છે. સંજી પંચેન્દ્રિય, અસંજી પંચેન્દ્રિય, બે, ત્રણ, ચાર ઈન્દ્રિય, એક ઈન્દ્રિય સૂક્ષ્મ અને એક ઈન્દ્રિય બાદર—આ સાત પર્યાપ્તિ તથા અપર્યાપ્તિના ભેદથી ચૌદ જીવ-સમાસ અને જીવોના ચૌદ ભેદ કહેવાય છે. આ ચૌદ ભેદ જીવોની એકેન્દ્રિય વગેરે જાતિઓથી ઉત્પન્ન થાય છે. જે સંસારમાં પહેલાં પણ જીવતા હતા, અત્યારે પણ જીવતા છે, આગળ પણ હંમેશા જીવતા રહેશે, એને જીવ કહે છે. એ નિત્ય છે તથા અનિત્ય પણ છે. મતિ, શ્રુત, અવધિ, કુમતિ, કુશ્રુતિ,

કુઅવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યાયજ્ઞાન, ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન અને અવધિદર્શન—આ બધા સમસ્ત સંસારી જીવોના વૈભાવિક ગુણ છે તથા કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન—આ બંને સ્વાભાવિક ગુણ છે.

વ્યવહારનયથી આ જીવ કર્મોના કર્તા છે તથા કર્માનુસાર અનેક પ્રકારનાં સુખ-દુઃખરૂપી ફળોનો ભોક્તા છે. નિશ્ચયનયથી ન તો એ કર્મોના કર્તા છે અને ન એના ફળોનો ભોક્તા છે. વ્યવહારનયથી આ જીવ મૂર્ત છે અને હંમેશા સંસારપરિભ્રમણ કર્યા કરે છે; પરંતુ નિશ્ચયનયથી આ જીવ અમૂર્ત છે તથા સંસારમાં પરિભ્રમણ નથી કરતાં. નિશ્ચયનયથી જીવ શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપ છે. આ જીવના પ્રદેશોમાં દીવાના પ્રકાશની જેમ સંકુચિત તથા વિસ્તૃત થવાની શક્તિ છે એટલે એ સાતેય સમુદ્ધાતો વગર હંમેશા કર્માનુસાર પ્રાપ્ત થયેલા નાના-મોટા શરીરનાં પ્રમાણની જેમ રહે છે. વિદ્વાન લોકોએ પર્યાયની અપેક્ષાથી જીવને ઉત્પાદ અને વ્યય-સ્વરૂપ પણ દેખાડ્યું છે; પરંતુ નિશ્ચયનયથી આ હંમેશા અસંખ્યાત પ્રદેશી છે. કર્મોના નષ્ટ થઈ જવાથી ઉર્ધ્વ-ગમન-સ્વભાવ હોવાને કારણે આ જીવ ઉપર બાજુ જ જાય છે; પરંતુ કર્મસહિત હોવાના કારણે પરાધીન થઈને ચારેય ગતિઓમાં પરિભ્રમણ કરવા માટે બધી દિશાઓમાં ગમન કરે છે.

મોક્ષની ઈચ્છા કરવાવાળા જીવોને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે રાગ-દ્વેષ વગેરે બધા વિકારોને નષ્ટ કરી આ જીવદ્રવ્ય જ ઉપાદેય (ગ્રહણ કરવાયોગ્ય) થાય છે. અન્ય સંસારી જીવ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરવાવાળા જીવને ઉપાદેય નથી સમજતા. જ્ઞાની પુરુષોએ પોતાના જ્ઞાન દ્વારા તથા તપશ્ચરણ અને રત્નત્રયરૂપી શસ્ત્રો દ્વારા કર્મોને નષ્ટ કરી જલ્દીથી પોતાના આત્માને આ શરીરથી અલગ કરી લેવું જોઈએ. આ પ્રકારે જીવ-તત્ત્વના વ્યાખ્યાનથી સમસ્ત સભાસદોને આનંદ ઉત્પન્ન કરાવીને, ભગવાન પાછા અજીવ-તત્ત્વોનું વ્યાખ્યાન કરવા લાગ્યા—

બુદ્ધિમાનોએ અંગ-પૂર્વોમાં ધર્મ, અધર્મ, આકાશ કાળ અને પુદ્ગલ—આ પાંચ પ્રકારના અજીવ તત્ત્વ બતાવ્યા છે. માછલીઓના ચાલવામાં પાણી સહાયક હોય છે, તેમ જીવોને ચાલવામાં સહાયક ધર્મદ્રવ્ય છે. આ ધર્મદ્રવ્ય નિત્ય છે, અમૂર્ત છે અને ગુણી છે. જે જીવાદિ દ્રવ્યોને જગ્યા આપે એ આકાશ છે. લોક-અલોકના ભેદથી એમના બે ભેદ છે; એ અમૂર્ત છે, નિત્ય છે અને મહાન અથવા વ્યાપક છે. જીવ, પુદ્ગલ, ધર્મ, અધર્મ અને કાળ—

આ પાંચ દ્રવ્ય જેટલા આકાશમાં વિદ્યમાન છે એને લોકાકાશ કહે છે અને એનાથી આગળ ચારેય બાજુ જે અનંત આકાશ પડ્યું છે એને અલોકાકાશ કહે છે. જે દ્રવ્યોના નવા રૂપથી જૂના રૂપમાં પરિવર્તન થવાનું કારણ છે અને જે સમય, કલાક-દિવસરૂપ છે એને વ્યવહાર કાળ કહે છે. આકાશના એક-એક પ્રદેશ ઉપર એક-એક કાળાણુ રત્નોની રાશિની જેમ અલગ-અલગ સ્થિત છે, એ બધા અસંખ્યાત કાળોને નિશ્ચય-કાળ કહે છે. ધર્મ, અધર્મ, જીવ અને લોકાકાશના અસંખ્યાત પ્રદેશ છે; કાળાણુ એક પ્રદેશી છે.

પુદ્ગલના પ્રદેશ અનેક પ્રકારના છે, સંખ્યાત, અસંખ્યાત, અનંત છે, પરંતુ કાળનો એક જ પરમાણુ છે એટલા માટે કાળને છોડીને બાકીનાં દ્રવ્ય કાય કહેવાય છે. એ પાંચેય પંચાસ્તિકાય કહેવાય છે જે સ્પર્શ, રસ, ગંધ, વર્ણ, ગંધ સહિત છે એટલા માટે જે મૂર્ત છે એને પુદ્ગલ કહે છે. આ પ્રકારે ભગવાન પાંચેય અજીવ તત્ત્વોનું અલગ-અલગ નિરૂપણ કરીને બુદ્ધિમાનો માટે બાકીના તત્ત્વોનું નિરૂપણ કરવા લાગ્યા કે આત્માના જે ભાવોથી કર્મ આવે છે એને ભાવાસ્રવ કહે છે અને કર્મોના આવવાને દ્રવ્યાસ્રવ કહે છે. પાંચ મિથ્યાત્વ, પાંચ અવ્રત, પંદર પ્રમાદ, પચ્ચીસ કષાય અને પંદર યોગ—આ બધા ભાવાસ્રવના ભેદ છે. ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવે બધાને ત્યાજ્ય કહ્યા છે.

શુભ ધર્મધ્યાનથી પાપકર્મોના આસ્રવનો ત્યાગ કરવો જોઈએ અને મુનિઓએ શુકલધ્યાન દ્વારા શુભ કર્મોના આસ્રવનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. જીવોના જે રાગાદિક પરિણામોથી પ્રતિસમય કર્મ બંધાતા રહે છે એને ભગવાને ભાવબંધ બતાવ્યો છે. જીવના પ્રદેશ તેમજ કર્મ પરમાણુઓનો પરસ્પર જે સંબંધ થતો રહે છે એને દ્રવ્ય-બંધ કહે છે. આ દ્રવ્ય-બંધને શાસ્ત્રોમાં અનેક પ્રકારે દુઃખ દેવાવાળા બતાવ્યો છે. એ બંધ ચાર પ્રકારનાં છે—પ્રકૃતિબંધ, પ્રદેશબંધ, સ્થિતિબંધ અને અનુભાગબંધ. આમાંથી પ્રકૃતિબંધ અને પ્રદેશબંધ જીવોથી મન-વચન-કાયની ક્રિયાથી થાય છે અને સ્થિતિબંધ તથા અનુભાગબંધ કષાયોથી થાય છે. જોકે પાપકર્મોની અપેક્ષા પુણ્યબંધ ગ્રહણ કરવાયોગ્ય છે; કેમ કે એ સુખ આપવાવાળા છે, પરંતુ એ સુખ વાસ્તવિક સુખ નથી એટલે જ્ઞાનીઓએ એ પણ ત્યાગ કરવાયોગ્ય જ છે. આત્માના જે પરિણામ કર્મોના આસ્રવને રોકવાવાળા છે એને ભાવ-સંવર કહે છે અને કર્મોનું રોકાઈ જવું, ન આવવું, એને દ્રવ્ય-સંવર કહે છે. પાંચ મહાવ્રત, પાંચ સમિતિ, ત્રણ ગુપ્તિ, દશ ધર્મ, બાર અનુપ્રેક્ષાઓ, બાવીસ

પરિષદ્જય અને પાંચ પ્રકારના સંયમ અને ચારિત્ર—આ બધા ભાવ-સંવરના કારણ છે. એટલા માટે મન અને ઈન્દ્રિયોને પોતાના વશમાં કરી મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રયત્નપૂર્વક ચારિત્ર પાલન કરી સંવર ધારણ કરવો જોઈએ.

નિર્જરા બે પ્રકારની છે—એક સવિપાક અને બીજી અવિપાક. સવિપાક નિર્જરા કર્મોના ઉદયથી થાય છે અને અવિપાક નિર્જરા તપશ્ચરણથી થાય છે. સવિપાક નિર્જરા વગર પ્રયત્નના જ થાય છે અને બધા જીવોને થાય છે એટલા માટે એ ત્યાજ્ય છે તથા બીજી અવિપાક નિર્જરા મુનિઓને જ થાય છે, મોક્ષ આપવાવાળી છે એટલા માટે એ ગ્રહણ કરવાયોગ્ય છે. રત્નત્રય દ્વારા પ્રયત્નપૂર્વક જીવ-પુદ્ગલના સંબંધો અલગ થઈ જાય છે. (સમસ્ત કર્મોનો નાશ થઈ જાય છે) એને મોક્ષ કહે છે, એ મોક્ષ અનંતસુખ આપવાવાળું છે. જે પ્રકારે પગથી માથા સુધી બંધાયેલા પુરુષને છોડી દેવાથી એને અત્યંત સુખ પ્રાપ્ત થાય છે એ જ પ્રકારે કર્મોના નાશ થવાથી સજ્જનોને અનંત સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. માટે ચતુર પુરુષોએ અનંત સુખ પ્રાપ્ત કરવા માટે ખૂબ પ્રયત્નથી ભારે તપશ્ચરણનું પાલન કરી ખૂબ જ જલ્દી ચિરસ્થાયી મોક્ષની સિદ્ધિ કરી લેવી જોઈએ. આ પ્રકારે ભગવાન શ્રી શાંતિનાથે સભાસદોને સમ્યગ્દર્શન વિશુદ્ધ કરવા માટે વિસ્તાર અને ભેદોની સાથે ઉપર જણાવેલ અનુસાર સાતેય તત્ત્વોનું નિરૂપણ કર્યું. આ જ સાત તત્ત્વોમાં પુણ્ય-પાપ મળવાથી નવ પદાર્થ થઈ જાય છે. આ ચેતન અને અચેતનરૂપ પદાર્થ મનુષ્યોના સમ્યગ્જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરવાવાળા છે. આના પછી ભગવાન શ્રી શાંતિનાથે સમસ્ત જીવોનો ઉપકાર કરવા માટે એ સભામાં પુણ્ય-પાપના થોડા કારણો બતાવ્યા.

નરકમાં ઉત્પન્ન થવું, નીચ પશુ-પક્ષીઓમાં ઉત્પન્ન થવું, આંધળા-બહેરા થવું, અંગ-ઉપાંગ રહિત થવું, રોગી અને વ્યભિચારી થવું, નીચ જાતિ અને નીચ કુળમાં જન્મ લેવો, કુરૂપી અને બધાને ખરાબ લાગવાવાળા થવું, કુમરણ થવું, દરિદ્ર, નિન્દ્ય, કાતર, નીચ થવું, કુમાતા, કુપિતા, દુષ્ટા સ્ત્રી, શત્રુ, ભાઈ, કુપુત, નીચ કન્યાઓ, કુમિત્ર, દુષ્ટ સેવક, ખરાબ મકાન પ્રાપ્ત થવું વગેરે બધું પાપના કારણે જીવોને પ્રાપ્ત થાય છે. સંસારમાં એ બધા પાપોના ફળ સમજવા જોઈએ. તીર્થંકર ભગવાન શ્રી શાંતિનાથે આ પ્રકારે પાપનું ફળ કહી પછી પુણ્યના કારણભૂત ઉત્તમ આચરણોનું વર્ણન કર્યું. પહેલાં જે પાપના કારણો બતાવ્યા છે, એનાથી વિપરીત કાર્ય કરવું, વ્રતોનું પાલન કરવું,

ઉત્તમ ક્ષમા વગેરે દશ ધર્મોનું પાલન કરવું, તપશ્ચરણ, નિયમ, યમ પાલન કરવું, મહાપાત્રોને ચાર પ્રકારના દાન દેવા, ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવની પૂજા કરવી, ધર્મ ઉપદેશ આપવો, સંવેગ, વૈરાગ્ય વગેરેનું ચિંતવન કરવું, કાયોત્સર્ગ ધારણ કરવો, શુભ ધ્યાન કરવું, ધ્યાન, અધ્યયન વગેરે કાર્ય કરવું, ધર્માત્માઓ સાથે વાત્સલ્યભાવ ધારણ કરવો વગેરે કાર્યોથી તથા અન્ય પણ આવા કાર્યોથી આ સંસારમાં પ્રાણીઓને તીર્થંકર, ચક્રવર્તી વગેરેની વિભૂતિ દેવાવાળું અને સુખનો સાગર એવું મહાપુણ્ય ઉત્પન્ન થાય છે. ઘણું કહીને શું લાભ? પુણ્યપાપ વગર આ સંસારમાં ન તો કોઈ સુખ આપી શકે છે અને ન કોઈ દુઃખ આપી શકે છે. જે બુદ્ધિમાન પોતાના હૃદયમાં ઉપર કહેલા બધાં પદાર્થોનું શ્રદ્ધાન કરે છે, એ મોક્ષમહેલની પહેલી સીડી જેવું સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કરે છે. જે મનુષ્ય જ્ઞાનસ્વરૂપ તથા અત્યંત નિર્મળ પોતાના શુદ્ધ આત્માનું શ્રદ્ધાન કરે છે એને એ જ ભવમાં મોક્ષ પ્રાપ્ત કરાવવાવાળું નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન થઈ જાય છે. જેમ દર્પણ ઉપર પ્રતિબિંબિત મુક્તિસ્ત્રીના મુખનું પૂર્ણ જ્ઞાન થઈ જાય છે એ જ પ્રકારે જે વિદ્વાન આ સાતેય તત્ત્વોને યથાર્થ રીતિથી જાણે છે એ મહાજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે છે.

જે મનુષ્ય જીવ-અજીવ વગેરે તત્ત્વોને જાણીને બધા પ્રાણીઓમાં દયા રાખે છે, બધા પરિગ્રહોનો તથા બધા પ્રમાદોનો ત્યાગ કરે છે તથા આત્માની સિદ્ધિ માટે યત્નાચારપૂર્ણ જિનમુદ્રા ધારણ કરે છે એ મુક્તિરૂપી સ્ત્રીના ચિત્તને પ્રસન્ન કરવાવાળું તેર પ્રકારનું ચારિત્ર ધારણ કરે છે. જે બુદ્ધિમાન પોતાના આત્માનું જ ધ્યાન કરે છે એને નિશ્ચય ચારિત્ર પ્રાપ્ત થાય છે. વિદ્વાન પુરુષ પહેલાં તો રત્નત્રય દ્વારા ત્રણેય લોકમાં ઉત્પન્ન થતા સુખને પ્રાપ્ત કરીને તીર્થંકરની મહાવિભૂતિને પ્રાપ્ત થાય છે તથા અનુક્રમથી મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે. મુનિરાજ ઘાતિયાકર્મોનો નાશ કરી તથા દેવો દ્વારા પૂજ્ય થઈ એ જ ભવમાં મુક્તિરૂપી સ્ત્રીને ભોગવવાવાળા થઈ જાય છે. એ નિશ્ચય રત્નત્રયના આરાધનથી ઘાતિયાકર્મોનો નાશ કરી જન્મ-મરણ વગેરેથી રહિત થઈ અનંત સુખમાં લીન થઈ જાય છે. જે બુદ્ધિમાન અતીતમાં મોક્ષ ગયા છે, વર્તમાનમાં જાય છે અથવા ભવિષ્યમાં જશે એ બધા કેવળ નિશ્ચય તથા વ્યવહાર બન્ને પ્રકારની આરાધનાથી જ ગયા છે, જઈ રહ્યા છે તથા ભવિષ્યમાં જશે તથા કોઈ અન્ય આરાધનાથી કોઈ જીવ ક્યારે મુક્ત ન થઈ શકે.

આ પ્રકારે ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવે ભવ્યજીવોને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે સાધ્ય-સાધનના રૂપથી બન્ને પ્રકારના રત્નત્રયનું નિરૂપણ કર્યું. પછી ભગવાન શ્રી શાંતિનાથે ભવ્યજીવોના ઉપકાર માટે વિસ્તારપૂર્વક બધા શ્રાવકાચારનું નિરૂપણ કર્યું તથા મુનિઓના આચારનું નિરૂપણ ઘણી વિશેષતાથી કર્યું. પછી ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવે દ્રવ્ય-પર્યાયથી ભરેલા બધા લોકાકાશનું તથા અલોકકાશનું નિરૂપણ કર્યું તથા ઉર્ધ્વ, મધ્ય, અધોલોકના ભેદથી લોકના ભેદ બતાવ્યા. ત્યારબાદ હાનિ-વૃદ્ધિ સૂચિત કરવાવાળા અવસર્પિણી કાળનાં બાર ભેદ બતાવ્યા તથા સુખ-દુઃખ આપવાવાળી ભોગભૂમિ તથા કર્મભૂમિનું સ્વરૂપ બતાવ્યું. તીર્થંકર, બળભદ્ર, ચક્રવર્તી, નારાયણ, પ્રતિનારાયણ તથા કામદેવ વગેરેના પુરાણ બતાવ્યા. એમના કારણો તથા એમનાથી થવાવાળા સુખ પણ બતાવ્યા તથા એ બધાના આયુષ્ય, કાય, નામ વગેરેનું વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન કર્યું.

એ સમયે કેટલાય નિકટ ભવ્ય જીવોએ દિવ્યધ્વનિ દ્વારા ધર્મનું સ્વરૂપ જાણીને વૈરાગ્યપૂર્વક દીક્ષા ધારણ કરી લીધી હતી. ત્યારબાદ, અનેક ઋદ્ધિઓને અને ચારેય જ્ઞાનોને ધારણ કરવાવાળા મહાબુદ્ધિમાન અને મુખ્ય ગણધરદેવ ચક્રાયુદ્ધે સમસ્ત સંસારને ઉપકાર કરવા માટે એ જ સમયે ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવથી અર્થ જાણીને પદરૂપથી વિસ્તારપૂર્વક બાર અંગોની રચના કરી. જ્યારે ભગવાન શ્રી જિનેન્દ્રદેવની દિવ્યધ્વનિ બંધ થઈ ગઈ, બધા શાંત થઈ ગયા, વાયુ-રહિત સમુદ્રની જેમ બધા નિશ્ચલ થઈ ગયા, ત્યારે સૂક્ષ્મ બુદ્ધિને ધારણ કરવાવાળા સૌધર્મ ઈન્દ્ર ઊઠ્યા, હાથ જોડી ભગવાનની સામે ઊભા રહીને સમસ્ત જીવોનો ઉપકાર કરવા માટે ભગવાનને વિહાર કરવાની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા. કે હે સ્વામિન્! તમે ત્રણે લોકના ભવ્ય જીવોને ધર્મોપદેશ દેવામાં સમર્થ છો, સંસારરૂપી સમુદ્રથી પાર કરાવવામાં સમર્થ છો અને વાદળોની જેમ વૃષ્ટિ-દાન કરી બધાને તૃપ્ત કરવામાં સમર્થ છો. જે પ્રકારે બધા દેશોમાં વાદળાઓની વર્ષા વગર સંસારને તૃપ્ત કરવાવાળા ધાન્યોની ઉત્પત્તિ ક્યારેય નથી થઈ શકતી એ જ પ્રકારે હે નાથ! આપના ધર્મોપદેશરૂપી અમૃતની વર્ષા વગર ભવ્ય જીવોને સ્વર્ગમોક્ષના સુખ આપવાવાળા ધર્મની ઉત્પત્તિ ક્યારેય નહીં થઈ શકે.

હે દેવ! આજે સજ્જનોના મોહ અને મિથ્યાત્વનો નાશ કરવા માટે તથા સન્માર્ગનો ઉપદેશ દેવા માટે ઉપયુક્ત સમય આવી ગયો છે. હે દેવ! આપના ધર્મોપદેશને સાંભળીને પશુ પણ વ્રતોને ધારણ કરી સ્વર્ગે જાય છે,

પછી ભલા ભવ્ય જીવોની તો વાત જ શું? માટે હે પ્રભો! હવે ભવ્ય જીવોને ધર્મોપદેશ આપવા માટે આપ ઉદમ કરો. આપના ઉદમી થવાથી આપના વિજયને સિદ્ધ કરવાવાળું આ ધર્મચક્ર તૈયાર છે. ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ જગતને ધર્મોપદેશ આપવા માટે સ્વયં ઉદ્યત હતા છતાં ભક્તિવશ સૌધર્મ ઈન્દ્રએ એમની સ્તુતિ કરી. એમને વિહાર કરવા માટે ભક્તિપૂર્વક ભૂમિકા બાંધી, એમના ગુણોની પ્રાર્થના કરી, એમને નમસ્કાર કર્યા. જગતમાં આનંદ ઉત્પન્ન કર્યો અને આ પ્રકારે ઈન્દ્ર પોતાને ધન્ય ધન્ય માનવા લાગ્યો. ત્યારપછી ત્રણેય લોકના નાથ ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ સમસ્ત લોકોની સાથે ધર્મચક્રને આગળ રાખી ધર્મવિજય (વિહાર કરવા)નો ઉદમ કરવા લાગ્યા. ભગવાન શ્રી શાંતિનાથના વિહાર કરતાં સમયે કરોડો દેવો એમની સાથે ચાલી રહ્યા હતા તથા ‘જય-જય’ શબ્દોની ઘોષણા કરી રહ્યા હતા, જેનાથી ખૂબ જ કોલાહલ થઈ રહ્યો હતો.

આ પ્રકારે ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ સૂર્યની જેમ ઈચ્છારહિત વૃત્તિને ધારણ કરતાં બધા દેવોની સાથે વિહાર કરવા લાગ્યા. ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ જે દેશમાં વિહાર કરતાં હતા એ દેશમાં સો-સો યોજન સુધી સુભિક્ષ રહેતું હતું તથા ઈતિ-ભીતિ બધી નષ્ટ થઈ જતી હતી. બધા જીવોને ધર્મોપદેશ આપવા માટે ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ આકાશમાં જ વિહાર કરતાં હતા અને ધર્મરૂપી અમૃતની મહાવૃષ્ટિ કરી ભવ્યરૂપી ધાન્યોને સિંચતા હતા. ભગવાન શ્રી શાંતિનાથની શાંત અવસ્થાના પ્રભાવથી હિરણી, વાઘણ, સર્પ, નોળીયો વગેરે જાતિ-વિરોધી જીવ પણ એક સાથે રહેતા હતા અને કોઈ-કોઈને મારવાના ભાવ નહોતું કરતું. ભગવાન શ્રી શાંતિનાથનો મોહનીયકર્મ નષ્ટ થઈ ગયો હતો એટલે એમને ક્વલાહાર નહોતો, એ નોકર્મવર્ગણાઓથી જ તૃપ્ત હતા અને શુદ્ધ આત્માથી ઉત્પન્ન થયેલ અનંત સુખથી સુખી હતા. ભગવાનના વેદનીય વગેરે કર્મ પણ બળેલી દોરડીની જેમ નિરુપયોગી હતા એટલે ભગવાનના તિર્યચ અને દેવોથી થવાવાળા કોઈ પ્રકારનાં ઉપસર્ગ નો’તા થતા. દેવ, મનુષ્ય, પશુ વગેરે બધા પ્રાણીઓને જગત્ગુરુ ભગવાનનું મુખ બધી દિશાઓમાં એમની બાજુ જ કરેલું દેખાતું હતું. અર્થાત્ ભગવાન ચતુર્મુખ બિરાજમાન હતા એટલા માટે એમના દર્શન ચારેય દિશાઓમાં થતા હતા. ભગવાનની બાજુમાં હરણ, વાઘ, હાથી, સિંહ વગેરે જાતિ-વિરોધી જીવોમાં પણ પરસ્પર મૈત્રીભાવ હતો.

ભગવાનની બાજુની જમીન ઉપર દેવોએ લગાવેલા મનોહર વૃક્ષો હતા જે બધી ઋતુઓનાં ફળ-ફૂલથી નમેલા હતા. એ સમવસરણની ભૂમિ દર્પણની જેમ નિર્મળ હતી જે ખૂબ જ મનોહર હતી, સારભૂત હતી અને બધા જ ઉપદ્રવોથી રહિત હતી. સંસારને ધર્મોપદેશ આપવા માટે ભગવાનને વિહાર કરતાં જોઈને સુખદ, શીતળ અને સુગંધિત હવા મંદ-મંદ ચાલી રહી હતી. ભગવાનના ચરણો જ્યાં જ્યાં પડતાં હતાં ત્યાં દેવો ઉત્તમ કેશરથી સુશોભિત બસો પચ્ચીસ કમળોની રચના કરી દેતા હતા. ભગવાન તીર્થંકરની બાજુમાં બધી જમીન દેવોના અતિશયોથી, ફળોથી નમ્રીભૂત વૃક્ષોથી, ચોખા વગેરે બધા ધાન્યોથી સુશોભિત દેખાતી હતી. સમવસરણમાં શરદ્ ઋતુઓનાં સરોવરની જેમ આકાશ નિર્મળ શોભાયમાન હતું. દેવ લોકો ભક્તિપૂર્વક દર્પણ વગેરે મનોહર અષ્ટ-મંગલ દ્રવ્ય ભગવાનની સામે લઈને ઊભા હતા. ધાતિયાકર્મોને નષ્ટ કરવાવાળા ભગવાનના દેવો દ્વારા ઉત્પન્ન કરેલા અને મહાઋદ્ધિને ધારણ કરવાવાળા બધા ચૌદ અતિશયોથી શોભાયમાન હતા. આઠેય પ્રાતિહાર્યોથી સુશોભિત ભગવાન જ્યારે આકાશમાં વિહાર કરતાં હતા ત્યારે એમની ચારેય બાજુ કરોડો ધ્વજાઓ લહેરાતી હતી. એ સમયે ઘણા નગારાઓના અવાજ થઈ રહ્યા હતા જેનાથી બધી દિશાઓ ગુંજાયમાન થઈ રહી હતી, જે ખૂબ જ પ્રેમ પ્રગટ કરવાવાળી હતી, ગંભીર હતી તથા એવી લાગી રહી હતી માનો કર્મરૂપી શત્રુઓને લલકારી રહી હોય. આકાશરૂપી રંગભૂમિમાં અપ્સરાઓ નૃત્ય કરી રહી હતી. ગાવાવાળા દેવો અને વિદ્યાધરો વીણા સાથે મધુર ગીત ગાઈ રહ્યા હતા. દેવ લોકો ખૂબ જ ઉત્સાહથી ‘ભગવાનની જય હો, ભગવાનની જય હો’ વગેરે પોકારી રહ્યા હતા તથા ઈન્દ્રાદિક પણ પોતપોતાના મુખેથી ‘જય-જય’ શબ્દ કહી રહ્યા હતા. આ પ્રકારે જગત્પતિ ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ સમસ્ત સંસારને આનંદિત કરતાં અને પોતાના વચનરૂપી અમૃતથી બધાને તૃપ્ત કરતાં પૃથ્વી ઉપર વિહાર કરવા લાગ્યા. દિવ્યમૂર્તિને ધારણ કરવાવાળા ભગવાન શ્રી શાંતિનાથે સૂર્યરૂપી મુખથી પ્રકાશિત પોતાના વચનરૂપી કિરણોથી મિથ્યાત્વરૂપી અંધકારના સમૂહને નષ્ટ કરી અને સમસ્ત સંસારને પ્રકાશિત કરી દીધું હતું.

તીર્થંકર ભગવાને બાર સભાઓની સાથે સન્માર્ગ (મોક્ષમાર્ગ)નો ઉપદેશ દેવા માટે અનુક્રમથી અવન્તિ કુરુ, કાશી, કોશલ, અંગ, બંગ, કલીંગ, મગધ, સન્ન, પુંડ્ર, વિદર્ભ, મદ્ર, માલવ અને પાંચાલ વગેરે અનેક દેશોમાં વિહાર

કર્ષો. સમસ્ત અંગોને જાણવાવાળા અને અનેક પ્રકારની ઋદ્ધિઓને ધારણ કરવાવાળા ચક્રાયુદ્ધ વગેરેને લઈને છત્રીસ ગણધર ભગવાનને નમસ્કાર કરતાં હતા. જ્ઞાનરૂપી નેત્રોને ધારણ કરવાવાળા અને સમસ્ત પ્રાણીઓના હિત કરવામાં તત્પર અગીયાર અંગ ચૌદ પૂર્વરૂપી મહાસાગરના પારંગત અર્થાત્ અગ્યાર અંગ ચૌદ પૂર્વના પાઠી ૮૦૦ શ્રુતકેવળી હતા. આવી રીતે ધ્યાન તથા અધ્યયનમાં લાગેલા શિક્ષકોની સંખ્યા એકતાલીસ હજાર આઠસો હતી. પદાર્થોને પ્રત્યક્ષ-પરોક્ષ બંને રીતિથી જાણવાવાળા ત્રણ હજાર અવધિજ્ઞાની મુનિઓ ભક્તિપૂર્વક ભગવાનના ચરણકમળમાં નમસ્કાર કરતાં હતા.

આ પ્રકારે બાર સભાઓની સાથે સદ્ધર્મનો ઉપદેશ આપતાં તથા વિહાર કરતાં જ્યારે ભગવાનની કેવળ એક મહિનાની આયુ બાકી રહી ત્યારે તેઓ શ્રી સમ્મેદશિખર ઉપર જઈ બિરાજમાન થયા. શ્રી શાંતિનાથના કેવળજ્ઞાનનો સમય (સશરીર કેવળજ્ઞાન) પચ્ચીસ હજાર વર્ષ ઓછા સમજવા જોઈએ. ત્યાબાદ એમની આયુ ખૂબ જ ઓછી રહી ગઈ ત્યારે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે વિહાર અને ધર્મોપદેશ છોડીને ભગવાન શ્રી શાંતિનાથે ત્યાં જ મૌન ધારણ કરી તથા નિશ્ચલ થઈને બિરાજમાન થઈ ગયા. ત્યારપછી એમણે ૭૨ પ્રકૃતિઓને નષ્ટ કરી દીધી. પછી બીજા જ સમયે ભગવાન શ્રી શાંતિનાથે બાકીના કર્મોનો નાશ કરવા માટે ઉદ્દમ કર્યો અને આદેય, મનુષ્યગતિ, મનુષ્યગત્યાનુપૂર્વી, પંચેન્દ્રિય જાતિ, યશઃકીર્તિ, પર્યાપ્તિ, ત્રસ, બાદર, સુભગ, મનુષ્યાયુ, ઉચ્ચગોત્ર, સાતાવેદનીય તથા તીર્થકરનામકર્મ—આ તેર પ્રકૃતિઓ એ જ ગુણસ્થાનના અંતિમ સમયે નષ્ટ કરી. આ પ્રકારે જ્યેષ્ઠ કૃષ્ણા ચતુર્દશીના દિવસે ભરણી નક્ષત્રમાં રાતના પ્રથમ ચરણમાં કૃતકૃત્ય ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ ‘અ ઈ ઉ ઋ લૃ’—આ પાંચ લઘુ અક્ષરોના ઉચ્ચારણ કાળ સુધી અયોગી રહીને તથા સમસ્ત કર્મોને અને ત્રણેય શરીરોને નષ્ટ કરી લોકના શિખર ઉપર જઈ બિરાજમાન થયા.

ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ સમસ્ત બંધનોથી રહિત થઈને, ઉર્ધ્વગમન-સ્વભાવી થવાના કારણે ઉર્ધ્વગામી એરન્ડના બીજની જેમ એક જ સમયમાં લોક-શિખર ઉપર જઈને બિરાજમાન થયા. જેને સમસ્ત સંસાર નમસ્કાર કરે છે તથા જે સમસ્ત પદાર્થોને એક સાથે જોવાવાળા તથા જાણવાવાળા છે એવા એ ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ ત્યાં

દિવ્યગુણોને પ્રાપ્ત કરી ઉપમા-રહિત, ચિરસ્થાયી, અનંત વિષયોથી રહિત, નિત્ય, ફક્ત આત્માથી પ્રગટ થવાવાળા, જન્મ-મરણ-જરા વગેરે તથા હાનિ-વૃદ્ધિથી રહિત અબાધિત સુખનો અનુભવ કરવા લાગ્યા. દેવ મનુષ્યોને ત્રણે કાળમાં અને ત્રણે લોકમાં જે પૂર્ણ સુખ પ્રાપ્ત છે, એનાથી અનંતગુણા સુખનો ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ એક જ સમયમાં અનુભવ કરતાં હતા.

(એ જ સમયે ભગવાનના પરમ ઔદારિક શરીરના બધાં જ પરમાણુઓ વિખરાઈ ગયા અને માત્ર તેમના કેશ તથા નખ રહી ગયા. ભગવાનનો નિર્વાણ થયાનું સૌધર્મ આદિ સમસ્ત ઈન્દ્ર-દેવગણને જ્ઞાત થતાં તે સૌ શ્રી સમ્મેદશિખર આવ્યા. સૌધર્મ ઈન્દ્રે ભગવાનના મૂળ શરીરના નખ અને કેશ સહિત નવા આબેહૂબ કૃત્રિમ શરીરની રચના કરી. તે સમયે ઉપસ્થિત સમસ્ત ભવ્યજનોના જયનાદ સહિત, ઈન્દ્રની આજ્ઞાથી અગ્નિકુમાર દેવે પોતાના મુકુટ દ્વારા પ્રગટાવેલી અગ્નિ વડે એ શરીરને જલ્દીથી પર્યાયાંતરને સમર્પિત કર્યું અર્થાત્ ભસ્મ કર્યું.) તત્પશ્ચાત્ પ્રસન્ન થઈને બધા દેવો પોતપોતાના સ્થાને ચાલ્યા ગયા. મોક્ષ-અવસ્થામાં જેમનો આકાર અંતિમ શરીરથી થોડો ઓછો છે, જે મુક્તિ-સ્ત્રીની સાથે પરમ સુખનો અનુભવ કરે છે અને જે સમસ્ત સંસાર દ્વારા વંધ છે એવા ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ જિનરાજની હું એમના ગુણોની પ્રાપ્તિ માટે અત્યંત નિર્મળ ભક્તિથી સ્તુતિ કરું છું.

ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ ત્રણે લોકના ભવ્ય પ્રાણીઓને શાંતિ પ્રદાન કરવાવાળા છે, ધાર્મિક લોકો ભગવાન શ્રી શાંતિનાથનો આશ્રય લે છે, ભગવાન શ્રી શાંતિનાથના ઉપદેશ દ્વારા જ મોક્ષ સુખ પ્રાપ્ત થાય છે તેથી શાંતિ પ્રાપ્ત કરવા માટે હું ભગવાન શ્રી શાંતિનાથને નમસ્કાર કરું છું.

જુઓ! ભગવાન શ્રી શાંતિનાથે પહેલાં ભવોમાં ધર્મસાધના કરી હતી એટલા માટે એમણે મનુષ્ય અને દેવોના ઘણા સુખોનો અનુભવ કર્યો હતો, એમણે બાર જન્મો સુધી અનેક વિભૂતિઓ પ્રાપ્ત કરી હતી તથા અંતમાં અવિચળ મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યું હતું. આમ સમજીને વિદ્વાન લોકોએ સ્વર્ગ-મોક્ષના સુખ દેવાવાળા ધર્મમાં હંમેશા અને નિરંતર પરમ પ્રયત્નશીલ રહેવું જોઈએ.

જે શ્રી સિદ્ધ ભગવાન પ્રબુદ્ધ છે, પ્રસિદ્ધ છે, બધા લોકો જેને નમસ્કાર કરે છે, જે લોક-શિખર ઉપર બિરાજમાન છે, જે લોકોત્તર છે, અનંત પૂર્ણ સુખી છે, જેમણે સંસારના બધા મોહ છોડી દીધા છે, જે અવ્યાબાધ સ્વરૂપ (બધી પ્રકારની બાધા રહિત) છે, જે અરૂપી છે, નિર્મળ છે, અનંત ગુણોથી સુશોભિત છે અને જ્ઞાનશરીરી છે—એવા શ્રી સિદ્ધ ભગવાનને હું પોતાના હૃદયમાં સ્થાપન કરું છું અને એમની સ્તુતિ કરું છું. એ શ્રી સિદ્ધ ભગવાન આપણને સિદ્ધપદ પ્રાપ્ત કરાવે.

શ્રી અરહંત દેવનું જે શાસન જ્ઞાનમય છે, ભગવાન શ્રી સર્વજ્ઞદેવના મુખકમળથી પ્રગટેલું છે, ગુણોનું ઘર છે, સમસ્ત સંસારને પ્રકાશિત કરવા માટે દીપકની જેમ છે, બધાનું હિત કરવાવાળા છે, અજ્ઞાનને દૂર કરવાવાળા છે, ધર્મનું સ્વરૂપ પ્રગટ કરવાવાળા છે, મુનિરાજ પણ જેની સેવા કરે છે, દેવો પણ જેની પૂજા કરે છે એવા શ્રી અરિહંતદેવનું શાસન હંમેશા જયવંત રહો.

થોડી બુદ્ધિને ધારણ કરવાવાળા એવા મેં (સકલકિર્તી મુનિ) દ્વારા ખૂબ જ પ્રયત્નથી શ્રી શાંતિનાથસ્વામીનું જે નિર્મળ ચરિત્ર કહ્યું છે—એ ઘણા સમય સુધી, યુગ પર્યંત વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થતું રહે. આ ભગવાન શ્રી શાંતિનાથનું ચરિત્ર બધા પ્રકારથી રાગાદિ વિકારોને દૂર કરવાવાળું છે, વ્રતોનું કારણ છે, ધર્મનું સ્થાન છે, ગુણોની ખાણ છે તેમજ રાગાદિક વિકારોથી સર્વથા રહિત છે માટે વીતરાગી મુનિઓએ સદા આનું અધ્યયન કરવું જોઈએ. ગુણીજનોમાં ચતુર જે મુનિ શ્રેષ્ઠ ધર્મના બીજ-રૂપ આ પૂર્ણ શાસ્ત્રને પોતાના શુદ્ધ પરિણામોથી વાંચે છે અથવા પુણ્યને માટે જેન ધર્મસભાઓમાં આનું વ્યાખ્યાન કરે છે તે સમ્યગ્દષ્ટિ મુનિ રાગાદિક વિકારોનો નાશ કરે છે, નિર્મળ પુણ્ય રાશિ, સમ્યક્ જ્ઞાન, ગુણ તેમજ વિવેકને પ્રાપ્ત કરે છે તેમજ દેવ ગતિઓમાં ઉત્તમ સુખોનો અનુભવ કરી અનુક્રમથી ભગવાન શ્રી શાંતિનાથની જેમ મોક્ષમાં જઈ વિરાજમાન થાય છે.

હું અલ્પજ્ઞાની છું. મેં કેવળ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટેની ઈચ્છાથી ભગવાન શ્રી શાંતિનાથના ચરિત્રનું વર્ણન કર્યું. આમાં મારું અજ્ઞાન અને પ્રમાદથી જે સ્વર-સંધિ છૂટી ગઈ હોય, કોઈ વર્ણ રહી ગયું હોય અને માત્રા છૂટી

ગઈ હોય, મારા એ બધા દોષોને સમ્યગ્જ્ઞાની ચતુર મુનિ કૃપા-ક્ષમા કરે. મેં આ ગ્રન્થ ન તો પોતાની કીર્તિ ફેલાવા લખ્યો છે, ન મોટાઈ દેખાડવા લખ્યો છે, ન અન્ય કોઈ લાભ માટે અને ન પોતાની કવિત્વ વગેરે અભિમાનથી પ્રણિત કર્યો છે. વસ્તુતઃ આ ગ્રંથની રચના પાપોનો નાશ કરવા માટે તથા પોતાનો તથા બીજાનો ઉપકાર કરવા માટે જ થઈ છે.

ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ અત્યંત શાંત છે, ઈન્દ્રાદિ દેવોથી પૂજ્ય છે, સમસ્ત સંસારના ઈશ્વર છે, તીર્થંકર છે, સૌભાગ્યની નિધિ છે, મુક્તિ-સ્ત્રીના પતિ છે, તીર્થંકર અને ચક્રવર્તીની લક્ષ્મીથી સુશોભિત છે, શાંતિ અને ધર્મને આપવાવાળા છે, કામદેવ છે, ચક્રરત્ન અને ધર્મચક્ર બંનેને ધારણ કરવાવાળા છે અને ભવ્ય સજ્જનો દ્વારા અત્યંત સેવ્ય છે એવા શ્રી શાંતિનાથ પોતાના ચરિત્રની સાથે-સાથે આ પૃથ્વી ઉપર હંમેશા જયશીલ બન્યા રહે.

મેં આ ઉત્તમ ગ્રંથની રચના દ્વારા ભગવાન શ્રી શાંતિનાથની ભક્તિપૂર્વક સ્તુતિ કરી છે એટલે જ્યાં સુધી મને મોક્ષ પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ કૃપાપૂર્વક જલ્દીથી મારા કર્મોનો નાશ કરે, મારા દુઃખોને દૂર કરે, મને નિર્મળ રત્નત્રય પ્રદાન કરે, સમાધિ-મરણ પ્રદાન કરે અને શ્રેષ્ઠ ધ્યાનની પ્રાપ્તિ કરાવે. આ અનુગ્રહ મને મોક્ષ પ્રાપ્ત થવા સુધી જન્મોજન્મમાં પ્રાપ્ત થતો રહે.

ભટ્ટારક શ્રી સકલકીર્તિ વિરચિત શ્રી શાંતિનાથ પુરાણમાં શ્રી શાંતિનાથનું સમવસરણ ધર્મોપદેશ અને મોક્ષ-ગમનનું વર્ણન કરવાવાળો સોળમો અને છેલ્લો અધિકાર સમાપ્ત થયો.

એ રીતે શાંતિનાથ પુરાણ અહીં પૂર્ણ થયું.

સમાપ્ત

અમારા સંકલિત પ્રકાશનો

- ❧ દંષ્ટિનાં નિધાન
- ❧ પરમાગમ ચિંતામણિ
- ❧ વેરાગય-વર્ષા
- ❧ દ્રવ્યદંષ્ટિ જિનેશ્વર-પર્યાયદંષ્ટિ વિનશ્વર
- ❧ બોધિ-સમાધિ-નિધાન ભાગ-૧
- ❧ અધ્યાત્મગંગા
- ❧ સમજ
- ❧ દ્રવ્યદંષ્ટિ-પ્રવેશિકા
- ❧ ગુરુ કહાન : દંષ્ટિ મહાન ભાગ-૧
- ❧ ગુરુ કહાન : દંષ્ટિ મહાન ભાગ-૨
- ❧ બોધિ-સમાધિ-નિધાન ભાગ-૨
- ❧ ગુરુ કહાન : દંષ્ટિ મહાન ભાગ-૩
- ❧ ગુરુ કહાન : દંષ્ટિ મહાન ભાગ-૪
- ❧ ગુરુ કહાન : દંષ્ટિ મહાન ભાગ-૫
- ❧ ગુરુ કહાન : દંષ્ટિ મહાન ભાગ-૬
- ❧ ગુરુ કહાન : દંષ્ટિ મહાન ભાગ-૭
- ❧ શુદ્ધાત્મસ્વરૂપ ચિંતન (છ આવૃત્તિ)
- ❧ પાંડવ પુરાણ (ગુજરાતી)
- ❧ ગુરુ કહાન : દંષ્ટિ મહાન ભાગ-૮
- ❧ મહાવીર પુરાણ (ગુજરાતી)

- ❧ શાંતિનાથ પુરાણ (ગુજરાતી)
- ❧ ગુરુ કહાન : દંષ્ટિ મહાન ભાગ-૯
- ❧ પ્રેરણા

આગામી સંકલિત પ્રકાશનો

- ❧ ગુરુ કહાન : દંષ્ટિ મહાન ભાગ-૧૦
- ❧ આદિપુરાણ ભાગ-૧ (ગુજરાતી)
- ❧ ગુરુ કહાન : દંષ્ટિ મહાન ભાગ-૧૧
- ❧ બોધિ-સમાધિ-નિધાન ભાગ-૩
- ❧ આદિપુરાણ ભાગ-૨ (ગુજરાતી)
- ❧ સુભોમ ચરિત્ર (ગુજરાતી)
- ❧ ચારુદત્ત ચરિત્ર (ગુજરાતી)
- ❧ શ્રીપાલ ચરિત્ર (ગુજરાતી)
- ❧ શ્રેણિક ચરિત્ર (ગુજરાતી)

